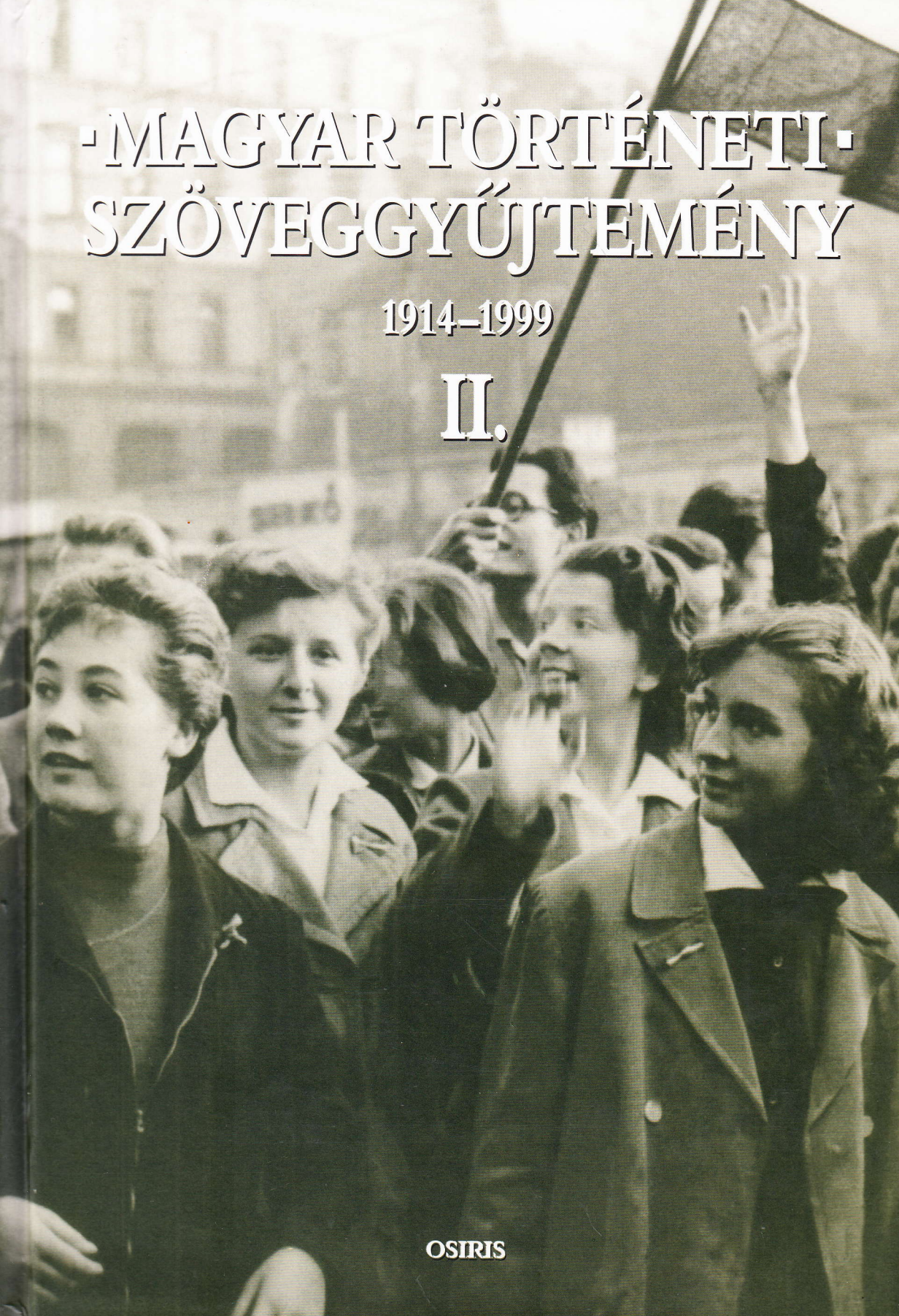

MAGYAR TÖRTÉNETI- SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

1914–1999

II.

OSIRIS

Az 1999-es év egyik legnagyobb könyvsikere Romsics Ignác *Magyarország története a XX. században* című munkája volt. A kiadót ez indította arra, hogy a szerzőt egy XX. századi magyar történeti szöveggyűjtemény összeállítására is felkérje. A két kötetes és kötetenként négy-négy fejezetből álló válogatás az 1914 és 2000 közötti időszak politikatörténetének minden fontos alapidokumentumát (törvények, kormányrendeletek, pártprogramok és párt-határozatok, magyar vonatkozású nemzetközi szerződések stb.) tartalmazza.

Emellett ízelítőt nyújt e viharos évszázad művelődés- és kultúrtörténetéből is. Az oktatásügy alakulása éppúgy nyomon követhető belőle, mint a század legfontosabb magyar folyóiratainak ideológiai beállítottsága. Mindezek mellett a nagyhatalmak Magyarországgal kapcsolatos elképzeléseinek és döntéseinek – magyar nyelven részben először olvasható – alapidokumentumai is helyet kaptak a válogatásban. Az összeállítás nemcsak a felvételi vagy érettségi előtt állók, illetve a vizsgára készülő egyetemisták és főiskolások számára nélkülözhetetlen, hanem tanáraik és mindazok számára is, akik az elmúlt évszázad történetét a források szintjén is meg szeretnék ismerni.

I–II. kötet ára 5200 Ft

ISBN 963 379 782 9 Ö

9 789633 797822

■ MAGYAR TÖRTÉNETI ■ SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

1914–1999

II.

Szerkesztette
Romsics Ignác

Osiris Kiadó ■ Budapest, 2000

A dokumentumokat gyűjtötte
Nagy István és Romsics Ignác

A jegyzeteket írta és a kötetet szerkesztette
Romsics Ignác

© Romsics Ignác, 2000

© Osiris Kiadó, 2000

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó-rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Osiris Kiadó, Budapest

Felclős kiadó az Osiris Kiadó igazgatója

A táblaborítón Fényes Tamás felvételc, 1956. október 23.

(Magyar Távirati Iroda)

Tipográfus Környei Anikó

A szedés és tördelés az Osiris Kft. munkája

Tördelő Székffy Tamás

Nyomta és kötötte a Széchenyi Nyomda Kft.

Győr 2000.K-2331

Felclős vezető Nagy Iván ügyvezető igazgató

ISBN 963 379 782 9 Ö

ISBN 963 379 820 5

ISSN 1218-9855

■ Tartalom ■

■ V. A RÁKOSISTA DIKTATÚRA ■ 1949–1956

1. A Magyar Népköztársaság Alkotmánya (1949. évi XX. törvény)	13
2. A földművelésügyi miniszter 15.010/1949. (181) F. M. számú rendelete a mezőgazdasági ingatlanok tagosításáról (Részlet)	23
3. Az Elnöki Tanács 1949. évi 5. számú törvényerejű rendelete a kötelező vallásoktatás megszüntetéséről	24
4. Dr. Alapi Gyula ügyészségi elnök vádirata Rajk László ellen (Részlet)	24
5. Az 1949. évi XXVII. törvény a Magyar Tudományos Akadémiáról	27
6. Az Elnöki Tanács 1949. évi 20. számú törvényerejű rendelete a tíz főnél több dolgozót alkalmazó ipari és közlekedési vállalatok államosításáról (Részlet)	28
7. A Minisztertanács 4.353/1949. (268) M. T. számú rendelete az Államvédelmi Hatóságról	29
8. Az 1950. évi I. törvény a helyi tanácsokról (Részlet)	31
9. Az MDP Központi Vezetőségének határozata a „klerikális reakció” elleni harcról (Részlet)	34
10. A DISZ I. kongresszusának határozatai	36
11. A kormány és a katolikus püspöki kar megállapodása az állam és az egyház közötti viszony rendezéséről	37
12. Az Elnöki Tanács 1950. évi 34. számú törvényerejű rendelete a szerzetesrendek működési engedélyének a megvonásáról	39
13. Az MDP II. kongresszusának határozatai	39
14. A Magyar Írók Szövetsége I. kongresszusának határozatai	45
15. Az 1951. évi I. törvény az Állami Egyházügyi Hivatal felállításáról	50
16. Az MDP Politikai Bizottságának határozata a „kulákok” elleni politikáról	51
17. Az Elnöki Tanács 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelete a tudományos fokozatokról, valamint az egyetemi és kutatóintézeti állásokról	55
18. Az Elnöki Tanács 1951. évi 30. számú törvényerejű rendelete az egységes nyugdíjrendszerről	58
19. Az Elnöki Tanács 1952. évi 4. számú törvényerejű rendelete egyes házingatlanok államosításáról (Részlet)	67
20. A Minisztertanács 1.015/1952. (V. 18.) számú rendelete a felvételi vizsga bevezetéséről az egyetemeken és a főiskolákon	68

21. A Minisztertanács 2/1953. (I. 10.) M. T. számú rendelete a kereseti és vagyonadó megszüntetéséről	69
22. Az MDP Központi Vezetőségének határozata a párt politikájában elkövetett hibákról és ezek kijavításáról	69
23. Az Elnöki Tanács 1955. évi 9. számú törvényerejű rendelete a Németországgal való hadiállapot megszüntetéséről	84
24. Az MDP Központi Vezetőségének határozata a politikai helyzetről és a párt feladatairól	85
25. A Varsói Szerződés (Részlet)	95
26. Az MDP Központi Vezetőségének közleménye a pártvezetés átalakításáról	97
27. A <i>Szabad Nép</i> tudósítása Rajk László és társai újratemetéséről	98

▪ VI. AZ 1956-OS FORRADALOM ▪ ÉS SZABADSÁGHARC

1. A Budapesti Műszaki Egyetemen tartott diákgyűlés határozatai	103
2. Az MDP Központi Vezetőségének közleménye a fővárosban kialakult helyzetről, valamint a kormány és a pártvezetés átalakításáról	104
3. A. Mikojan és M. Szuszlov jelentése az SZKP Központi Bizottságának a budapesti helyzetről	106
4. Kádár János beszéde a felkelés jellegéről és az új pártvezetés céljairól	109
5. A kormány nyilatkozata a felkelés jellegének átértékeléséről és céljairól	110
6. A Magyar Nemzeti Bizottmány helyzetértékelése és programja	112
7. A Független Kisgazdapárt ideiglenes vezetőségének programja	113
8. A Keresztény Demokrata Néppárt programja	115
9. Az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsa Tervező Bizottságának ülése a magyarországi és a lengyelországi helyzetről (Részletek)	116
10. Az SZKP KB Elnökségének vitái a magyarországi helyzetről	118
11. A Nagy Imre-kormány kabinetülésének jegyzőkönyve a második szovjet támadásra teendő válaszlépésekről (Részlet)	124
12. Kéthly Anna programadó vezércikke a <i>Népszava</i> első számában	125
13. Farkas Ferenc rádiónyilatkozata a Petőfi Párt céljairól	126
14. A Magyar Szocialista Munkáspárt programja	127
15. Kádár János, Münnich Ferenc és Bata István beszámolója az SZKP KB Elnökségének a magyarországi helyzetről	128
16. Rádióközlemény a kormány újabb átalakulásáról	133
17. Mindszenty József rádióbeszéde	134
18. Nagy Imre felhívása a magyar néphez	137
19. Bibó István államminiszter nyilatkozata a kialakult helyzetről és a passzív ellenállás meghirdetéséről	137
20. Zsukov marsall jelentése a magyarországi helyzetről	138
21. A dunapentelei Rákóczi-adó közleményei a szovjet katonai alakulatokkal folytatott harcokról (Részletek)	139

▪ VII. A KÁDÁR-KORSZAK ▪ 1956–1988

1. A Kádár-kormány programja és felhívása a magyar néphez	143
2. A 2/1956. (XI. 16.) számú kormányrendelet a munkástanácsok működéséről	146
3. A Budapesten tartózkodó szovjet pártvezetők jelentése az SZKP Központi Bizottságának a magyarországi helyzetről	147
4. A kormány felhívása a parasztsághoz az agrárpolitikában elkövetett hibák kijavításáról	153
5. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának határozata a forradalom okairól, a kialakult helyzetről és a párt feladatairól	155
6. Az Elnöki Tanács 1956. évi 28. számú törvényerejű rendelete a rögtönbíráskodásról	163
7. Tamási Áron „Gond és hitvallás” című előterjesztése az Írószövetség közgyűlésére	164
8. Az 1.014/1957. (I. 26.) számú kormányhatározat a magánkisipar fejlesztéséről	166
9. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága Intéző Bizottságának határozata a Munkásőrség felállításáról	168
10. Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának határozata az ifjúság helyzetéről és a KISZ megalakításáról (Részlet)	169
11. Bölöni György programadó cikke az <i>Élet és Irodalom</i> első számában	171
12. A 21/1957. (III. 24.) számú kormányrendelet a vallásoktatásról	174
13. A magyar és a szovjet kormány közötti egyezmény a Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetéről	175
14. Az 1.065/1957. (VII. 20.) számú kormányhatározat a teljesítménybérezezésről	179
15. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a Hazafias Népfrontról	182
16. Az Elnöki Tanács 1957. évi 62. számú törvényerejű rendelete a rögtönbíráskodás megszüntetéséről	189
17. Az Elnöki Tanács 1957. évi 65. számú törvényerejű rendelete a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagjainak kötelező nyugdíjbiztosításáról	189
18. Az Igazságügy-minisztérium közleménye a Nagy Imre és társai elleni perben hozott ítéletekről	195
19. Az MSZMP Központi Bizottsága Kulturális Elméleti Munkaközösségének állásfoglalása a népi írókról (Részletek)	201
20. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a vallásos világnézet elleni harcraól	206
21. Az MSZMP művelődéspolitikájának irányelvei (Részletek)	211
22. A 3.004/1/1959 (II. 1.) számú kormányhatározat a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztéséről (Részlet)	216
23. Az MSZMP Központi Bizottsága Titkárságának határozata a munkás- és parasztszármazású fiatalok továbbtanulásának támogatásáról	218
24. Az Elnöki Tanács 1959. évi 12. számú törvényerejű rendelete a részleges közkegyelemről	221

25. Az MSZMP állásfoglalása a „burzsoá nacionalizmusról” és a „szocialista hazafiságról” (Részletek)	223
26. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának alapokmánya (Részletek)	227
27. Az 1.002/1960. (I. 10.) számú kormányhatározat a 15 éves lakásfejlesztési tervről (Részletek)	233
28. Kádár János beszéde az ENSZ Közgyűlésének 15. ülészakán (Részlet)	237
29. Az MSZMP Központi Bizottságnak közleménye a mezőgazdaság kollektivizálásának befejezéséről	243
30. Az <i>Új Írás</i> első számának programadó cikke	247
31. Az 1961. évi III. törvény az oktatásról	248
32. Az MSZMP Központi Bizottságának határozata az 1956 előtt munkásmozgalmi személyiségek ellen indított törvénytörtő perek lezárásáról (Részlet)	255
33. Az MSZMP VIII. kongresszusának határozata az 1945 óta megtett útról és a párt új feladatairól (Részlet)	257
34. Az Elnöki Tanács 1963. évi 4. számú törvényerejű rendelete a közkegyelemről	268
35. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a felsőoktatási intézmények felvételi rendszerének módosításáról és az ösztöndíjrendszerről	271
36. Az MSZMP Központi Bizottságának határozata a gazdasági mechanizmus reformjáról (Részlet)	274
37. Az MSZMP Központi Bizottságának határozata az új választójogi törvény alapelveiről	285
38. A 3/1967. (I. 29.) számú kormányrendelet a gyermekgondozási segélyről	287
39. Az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározat a munkaidő csökkentéséről	289
40. Az 1007/1971. (III. 16.) számú kormányhatározat a településhálózat fejlesztésének koncepciójáról	291
41. A Magyar Népköztársaság módosított Alkotmánya (1972. évi I. törvény)	296
42. Az MSZMP Központi Bizottságának határozata az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól (Részlet)	307
43. Az MSZMP Központi Bizottságának határozata a X. kongresszus óta eltelt időszak eredményeiről és hiányosságairól (Részletek)	315
44. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a párttagság létszámának növekedéséről és szociális összetételének alakulásáról (Részlet)	320
45. A Minisztertanács 1040/1973 (X. 18.) számú határozata a népesedéspolitikáról (Részlet)	326
46. Az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő Kultúrpolitikai Munkaközösség állásfoglalása, néhány „antimarxista” társadalomkutató írásairól (Részlet)	328
47. A munkügyi miniszter 10/1974. (IV. 14.) MüM számú rendelete a felsőoktatási intézmények nappali tagozatán tanulmányokat folytató szakmunkás képesítésű hallgatók helyzetének rendezéséről	335
48. Az MSZMP Központi Bizottsága Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása a cigányok helyzetéről (Részletek)	337
49. Kádár János beszéde az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróülésén	343

50. A Minisztertanács 1006/1976. (III. 16.) számú határozata a háztáji és kisegítő gazdaságok termelésének fejlesztéséről	347
51. A Magyarország és Csehszlovákia közötti szerződés a Bős–nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről (Részlet)	349
52. Az MSZMP Központi Bizottságának határozata a gazdasági fejlődés feltételeinek módosulásáról és a gazdaságpolitika alapelveiről (Részletek)	354
53. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának állásfoglalása a nemzetiségek helyzetéről	363
54. Az MSZMP Központi Bizottsága külügyi osztályának tájékoztatója a nemzetközi kommunista mozgalom helyzetéről (Részlet)	367
55. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a második gazdaságról	373
56. A Minisztertanács 38/1980. (IX. 30.) számú rendelete a kiskereskedelmi és vendéglátó-ipari üzletek szerződéses üzemeltetéséről	375
57. A Minisztertanács 1013/1981. (IV. 27.) számú rendelete az ötnapos munkahét bevezetéséről (Részlet)	377
58. A Minisztertanács 28/1981. (IX. 9.) számú rendelete a gazdasági munkaközösségekről (Részletek)	378
59. Kis János „Lapunk elé” című cikke a <i>Beszélő</i> című szamizdat folyóirat első számában	380
60. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Bizottságának állásfoglalása a népesedési helyzetről és a népesedéspolitikai feladatokról (Részlet)	383
61. Az 1983. évi III. törvény az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok választásáról (Részletek)	387
62. Donáth Ferenc megnyitó beszéde a monori tanácskozáson	391
63. Ellenzéki vezetők levele az Elnöki Tanácshoz a bősi erőmű megépítése ellen	392
64. Kádár János felszólalása az MSZMP KB Politikai Bizottságának ülésén az ellenzékkal szembeni politika alapelveiről	393
65. A „Fordulat és reform” (Részletek)	396
66. Kis János, Kőszeg Ferenc és Solt Ottília „Társadalmi szerződés” című politikai programja (Részlet)	403
67. Az MSZMP Központi Bizottságának állásfoglalása a gazdaság- és társadalompolitikai feladatokról	408
68. A lakitelki nyilatkozat	416
69. Az 1987. évi VI. törvény a személyi jövedelemadóról (Részletek)	417
70. A Magyar szocialista Munkáspárt országos értekezletének állásfoglalása a párt feladatairól és a politikai intézményrendszer fejlesztéséről (Részlet)	418

▪ VIII. A RENDSZERVÁLTOZÁS ▪ 1988–1999

1. A Történelmi Igazságtétel Bizottság felhívása az egykori politikai elítéltek és üldözöttek jogi rehabilitációjáért	429
2. Az 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról (Részletek)	432

3. Csoóri Sándor „A visszaszerzés reménye” című programcikke a <i>Hítel</i> első számában	437
4. Az MSZMP Központi Bizottságának állásfoglalása a politikai rendszer reformjáról	443
5. A Magyar Demokrata Fórum programja	446
6. A Szabad Demokraták Szövetségének programja	450
7. A Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt programja (Részletek)	455
8. A Kereszténydemokrata Néppárt programjának alapelvei	459
9. Az 1989. évi XIII. törvény a gazdálkodó szervezetek és a gazdasági társaságok átalakulásáról (Részlet)	461
10. A Nemzeti Kerekasztal-tárgyalásokon részt vett szervezetek megállapodása a békés átmenetről	467
11. A XIV. pártkongresszus határozata az MSZMP feloszlásáról és a Magyar Szocialista Párt megalakulásáról	470
12. A FIDESZ II. kongresszusán elfogadott pártprogram kivonata	471
13. Az 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról	481
14. Az 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról (Részlet)	499
15. Az Országgyűlés 25/1989. (XI. 10.) OGY határozata az ún. négyigenes népszavazásról	503
16. Az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról (Részlet)	505
17. Magyar–szovjet egyezmény a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonulásáról	506
18. Az MDF és az SZDSZ megállapodása a demokratikus intézmények stabilitását és az ország kormányozhatóságát érintő közjogi kérdésekről	508
19. Az 1990. évi XL. törvény az Alkotmány módosításáról (Részlet)	510
20. Az 1991. évi XXV. törvény a részleges kárpótlásról (Részletek)	516
21. Az 1991. évi XXXII. törvény a volt egyházi ingatlanok egy részének a visszaadásáról (Részlet)	521
22. Az 1992. évi XL. törvény a Bős–nagymarosi Vízlépcsőrendszer felépítésével kapcsolatos szerződések hatályon kívül helyezéséről	523
23. Részletek Csurka István „Néhány gondolat a rendszerváltozás két esztendeje és az MDF új programja kapcsán” című politikai vitáirából (Részletek)	523
24. Az 1994-es országgyűlési választásokon részt vett nagyobb pártok válasza a <i>Népszabadság</i> programjukkal kapcsolatos kérdéseire	527
25. Bokros Lajos gazdaságpolitikai programja	533
26. A Magyarország és Románia közötti alapszerződés a megértésről, együttműködésről és jószomszédságról	539
27. A magyar kormány válaszanak bevezetője az Európai Unió csatlakozással kapcsolatos kérdőívére	546
28. A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsték közötti megállapodás a katolikus egyház magyarországi tevékenységének a finanszírozásáról	549
29. Az 1999. évi I. törvény az Észak-atlanti Szerződéshez való csatlakozásról	553
NÉVMUTATÓ	557

V.

▪ A RÁKOSISTA DIKTATÚRA ▪
1949–1956

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA ▪ (1949. ÉVI XX. TÖRVÉNY)

BUDAPEST, 1949. AUGUSZTUS 20.

A Nagy Szovjetunió fegyveres ereje felszabadította országunkat a német fasiszták iga-
ja alól, szétzúzta a földesurak és nagytőkések népellenes államhatalmát, megnyitotta dol-
gozó népünk előtt a demokratikus fejlődés útját. A régi rend urai és védelmezői ellen
vívott kemény küzdelmekben hatalomra jutva, a magyar munkásosztály, szövetségben a
dolgozó parasztsággal, a Szovjetunió önzetlen támogatásával újjáépítette háborúban el-
pusztult országunkat. Évtizedes harcokban megedződött munkásosztályunk vezetésé-
vel, az 1919. évi szocialista forradalom tapasztalataival gazdagodva, a Szovjetunióra tá-
maszkodva népünk megkezdte a szocializmus alapjainak lerakását s országunk a népi
demokrácia útján halad előre a szocializmus felé. E küzdelem és országépítő munka már
megvalósult eredményeit, országunk gazdasági és társadalmi szerkezetében végbement
alapvető változásokat fejezi ki és a további fejlődés útját jelöli meg: a Magyar Népköztár-
saság alkotmánya.

I. fejezet

A Magyar Népköztársaság

1. §. Magyarország: népköztársaság.

2. §. (1) A Magyar Népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama.

(2) A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé. A város és falu dol-
gozói választott és a népnek felelős küldöttek útján gyakorolják hatalmukat.

3. §. A Magyar Népköztársaság állama védi a magyar dolgozó nép szabadságát és hatal-
mát, az ország függetlenségét, harcol az ember kizsákmányolásának minden formája ellen,
szervezi a társadalom erőit a szocialista építésre. A Magyar Népköztársaságban megvalósul
a munkásság és a dolgozó parasztság szoros szövetsége a munkásosztály vezetésével.

II. fejezet

A társadalmi rend

4. §. (1) A Magyar Népköztársaságban a termelési eszközök zöme társadalmi tulajdon-
ként az állam, a közületek vagy szervezetek tulajdonában van. Termelési eszközök ma-
gántulajdonban is lehetnek.

(2) A Magyar Népköztársaságban a népgazdaság irányító ereje a nép államhatalma. A
dolgozó nép fokozatosan kiszorítja a tőkés elemeket és következetesen építi a gazdaság
szocialista rendjét.

5. §. A Magyar Népköztársaság gazdasági életét állami népgazdasági terv határozza meg. Az államhatalom a társadalmi tulajdonban levő vállalatokra, az állami bankrendszerre, a mezőgazdasági gépállomásokra támaszkodva irányítja és ellenőrzi a népgazdaságot a termelőerők fejlesztése, a közvagyon növelése, a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának állandó emelése és az ország véderéjének fokozása érdekében.

6. §. Az egész nép vagyonaként az állam és a közületek tulajdona: a föld méhének kincsei, az erdők, a vizek, a természeti erőforrások, a bányák, a jelentős ipari üzemek, a közlekedési eszközök – vasút, szárazföldi, vízi- és légi utak –, a bankok, a posta, a távíró, a távbeszélő, a rádió, az állam által szervezett mezőgazdasági üzemek: állami gazdaságok, gépállomások, öntözőművek stb. Az állam vállalatai látják el a külkereskedelmet, valamint a nagykereskedelmet; az állam irányítja az egész kereskedelmi forgalmat.

7. §. (1) A Magyar Népköztársaság elismeri és biztosítja a dolgozó parasztok jogát a földhöz és kötelességének tekinti, hogy állami gazdaságok szervezésével, mezőgazdasági gépállomásokkal, az önkéntes társulás és a közös munka alapján működő termelőszövetkezetek támogatásával elősegítse a mezőgazdaság szocialista fejlődését.

(2) Az állam elismeri és támogatja a dolgozóknak a kizsákmányolás ellen irányuló minden valóságos szövetkezeti mozgalmát.

8. §. (1) A munkával szerzett tulajdont az alkotmány elismeri és védi.

(2) A magántulajdon és a magánkezdeményezés a köz érdekeit nem sértheti.

(3) Az öröklési jogot az alkotmány biztosítja.

9. §. (1) A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka.

(2) Minden munkaképes polgárnak joga, kötelessége és becsületbeli ügye, hogy képességei szerint dolgozzék.

(3) A dolgozók munkájukkal, munkaversenyben való részvételükkel, a munkafegyelem fokozásával és a munkamódszerek tökéletesítésével a szocialista építés ügyét szolgálják.

(4) A Magyar Népköztársaság megvalósítani törekszik a szocializmus elvét: „Mindenki képessége szerint, mindenkinek munkája szerint.”

III. fejezet

Az államhatalom legfelsőbb szervei

10. §. (1) A Magyar Népköztársaság legfelsőbb államhatalmi szerve az országgyűlés.

(2) az országgyűlés gyakorolja a népszuverenitásból folyó összes jogokat, meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit.

(3) E jogkörében az országgyűlés

a) törvényeket alkot,

b) meghatározza az állami költségvetést,

c) megállapítja a népgazdasági tervet,

d) megválasztja a Népköztársaság Elnöki Tanácsát,

e) megválasztja a minisztertanácsot,

f) minisztériumokat létesít és szüntet meg, illetőleg meghatározza és megváltoztatja a minisztériumok feladatkörét,

g) dönt a hadüzenet és a békekötés kérdésében,

h) közkegyelmet gyakorol.

11. §. (1) Az országgyűlést négy évi időtartamra választják.

(2) Országgyűlési képviselőt az országgyűlés hozzájárulása nélkül letartóztatni vagy ellen büntető eljárást indítani – tettenérés esetét kivéve – nem lehet.

(3) Minden politikai, gazdasági vagy egyéb tevékenység, illetőleg magatartás, amely el-
lentétben áll a dolgozók érdekével, összeférhetetlen az országgyűlési képviselői megbí-
zatással.

12. §. (1) az országgyűlés évenként legalább két ízben ül össze rendes ülésszakra.

(2) Az országgyűlést a képviselők egyharmadának írásbeli kérelmére vagy a Népköztár-
saság Elnöki Tanácsának határozata alapján össze kell hívni.

(3) Az országgyűlés tagjai sorából elnököt, két alelnököt és hat jegyzőt választ.

(4) Az országgyűlés üléseinek összehívásáról a Népköztársaság Elnöki Tanácsa gon-
doskodik.

(5) Az országgyűlés működésének szabályait és tárgyalási rendjét ügyrendben állapítja meg.

13. §. Az országgyűlési ülései általában nyilvánosak. Rendkívüli esetben az országgyűlés
zárt ülés tartását is elhatározhatja.

14. §. (1) A törvényhozás joga az országgyűlést illeti meg.

(2) Törvényt a Népköztársaság Elnöki Tanácsa, a minisztertanács, továbbá bármely or-
szággyűlési képviselő kezdeményezhet.

15. §. (1) Az országgyűlés akkor határozatképes, ha a képviselőknek legalább fele jelen van.

(2) Határozatait az országgyűlés szótöbbséggel hozza.

(3) Az alkotmány megváltoztatásához az országgyűlési képviselők kétharmadának sza-
vazata szükséges.

16. §. Az országgyűlés által elfogadott törvényt a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
elnöke és titkára írják alá. A törvény kihirdetéséről a Tanács elnöke gondoskodik. A tör-
vényt a hivatalos lapban kell kihirdetni.

17. §. (1) Az országgyűlés a szükséghez képest bármely kérdés megvizsgálására tagjaiból
bizottságot küldhet ki.

(2) A hatóságok, hivatalok és intézmények, valamint az állam minden polgára köteles az
országgyűlési bizottság által kívánt adatokat rendelkezésre bocsátani, illetőleg a bizottság
előtt vallomást tenni.

18. §. (1) Az országgyűlés megbízatásának lejártá előtt is kimondhatja feloszlását.

(2) Háború vagy egyéb rendkívüli körülmények esetén az országgyűlés megbízatásának
meghatározott időre való meghosszabbítását is kimondhatja.

(3) A feloszlott országgyűlést a Népköztársaság Elnöki Tanácsa háború vagy egyéb
rendkívüli körülmények esetén ismét összehívhatja. Az ekként összehívott országgyűlés
megbízatásának meghosszabbítása tárgyában maga határoz.

(4) az országgyűlés feloszlásától számított három hónapon belül új országgyűlést kell
választani.

(5) A megválasztott országgyűlést a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a választást követő
egy hónapon belül hívja egybe.

19. §. (1) Az országgyűlés első ülésén tagjai sorából megválasztja a Népköztársaság el-
nöki Tanácsát, amely elnökből, két helyettes elnökből, titkárból és tizenhét tagból áll.

(2) A minisztertanács elnöke, elnökhelyettesei és tagjai a Népköztársaság Elnöki Taná-
csába nem választhatók.

20. §. (1) A Népköztársaság Elnöki Tanácsának hatásköre:

a) kitérzi az országgyűlési választásokat,

- b) összehívja az országgyűlést,
 - c) törvényeket kezdeményez,
 - d) országos jelentőségű kérdésekben népszavazást rendelhet el,
 - e) a Magyar Népköztársaság nevében nemzetközi szerződéseket köt,
 - f) megerősíti a nemzetközi szerződéseket,
 - g) megbízza és fogadja a követeket,
 - h) kinevezi a törvény által meghatározott fontosabb megbízatású állami alkalmazottakat, valamint a fegyveres erők magasabb rangú tisztjeit,
 - i) adományozza az országgyűlés által alapított rendjeleket és címeket, valamint hozzájárul külföldi rendjelek és címek viseléséhez,
 - j) gyakorolja a kegyelmezési jogot,
 - k) dönt azokban az ügyekben, amelyeket külön törvény hatáskörébe utal.
- (2) A Népköztársaság elnöki Tanácsa az államigazgatási és a helyi államhatalmi szervek által hozott minden olyan jogszabályt, határozatot vagy intézkedést megsemmisíthet, illetőleg megváltoztathat, amely az alkotmányba ütközik, vagy sérti a dolgozó nép érdekeit.
- (3) A Népköztársaság Elnöki Tanácsa feloszlathatja az államhatalomnak azt a helyi szervét, amelynek működése az alkotmányba ütközik, vagy a dolgozó nép érdekeit súlyosan veszélyezteti.
- (4) Ha az országgyűlés nem ülészik, az országgyűlés jogkörét a Népköztársaság Elnöki Tanácsa gyakorolja; az alkotmányt azonban nem változtathatja meg.
- (5) A Népköztársaság Elnöki Tanácsa által alkotott jogszabályok törvényerejű rendeletek, amelyeket az országgyűlés legközelebbi ülésén be kell mutatni.
- (6) A népköztársaság Elnöki Tanácsának minden határozatát és intézkedését az elnök és a titkár írják alá. Rendeleteit a hivatalos lapban kell kihirdetni.
- 21. §.** (1) A Népköztársaság Elnöki Tanácsának megbízatása akkor szűnik meg, amikor az országgyűlés a Népköztársaság Elnöki Tanácsát újonnan megválasztja.
- (2) A Népköztársaság Elnöki Tanácsa az országgyűlésnek felelős és köteles működéséről az országgyűlésnek beszámolni.
- (3) Az országgyűlés jogosult a Népköztársaság Elnöki Tanácsát vagy bármely tagját visszahívni.
- (4) A Népköztársaság Elnöki Tanácsának határozatképességéhez az elnökön és titkáron kívül kilenc tag jelenléte szükséges.
- (5) A Népköztársaság Elnöki Tanácsa ügyrendjét maga alkotja meg és azt az országgyűlésnek bemutatja.

IV. fejezet

Az államigazgatás legfelsőbb szerve

22. §. Az államigazgatás legfelsőbb szerve a Magyar Népköztársaság minisztertanácsa.

23. §. (1) A minisztertanács

- a) a minisztertanács elnökéből,
- b) a minisztertanács elnökhelyetteséből, illetőleg elnökhelyetteseiből,
- c) az államminiszterből, illetőleg államminiszterekből és
- d) a minisztériumokat vezető miniszterekből áll.

(2) A minisztertanácsot, illetőleg egyes tagjait a Népköztársaság Elnöki Tanácsának javaslatára az országgyűlés választja meg és menti fel.

(3) Az országgyűlés ülésein a minisztertanácsnak azok a tagjai is részt vehetnek és fel szólalhatnak, akik nem országgyűlési képviselők.

24. §. A Magyar Népköztársaság minisztériumai:

a külügyminisztérium,
a belügyminisztérium,
a honvédelmi minisztérium,
a pénzügyminisztérium,
az igazságügy-minisztérium,
a nehézipari minisztérium,
a könnyűipari minisztérium,
a földművelésügyi minisztérium,
a külkereskedelmi minisztérium,
a belkereskedelmi minisztérium,
az építésügyi minisztérium,
a közlekedés- és postaügyi minisztérium,
a népművelési minisztérium,
a vallás- és közoktatásügyi minisztérium,
a népjóléti minisztérium.

25. §. (1) A minisztertanács:

a) irányítja a minisztériumok és a közvetlenül alá rendelt egyéb szervek munkáját,
b) biztosítja a törvények és a Népköztársaság Elnöki Tanácsa rendeleteinek végrehajtását,
c) biztosítja a népgazdasági tervek megvalósítását,
d) megoldja mindazokat a feladatokat, amelyeket jogszabály hatáskörébe utal.

(2) A minisztertanács feladatának ellátása körében rendeleteket bocsáthat ki, amelyek azonban a Népköztársaság törvényeivel vagy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa által hozott rendeletekkel nem ellenkezhetnek.

(3) A minisztertanács rendeleteit a minisztertanács elnöke újra alá; azokat a hivatalos lapban kell kihirdetni.

(4) A minisztertanács minden más államigazgatási szerv vagy az államhatalom helyi szervei által hozott minden olyan jogszabályt, határozatot vagy intézkedést megsemmisíthet, illetőleg megváltoztathat, amely az alkotmányba ütközik, vagy a dolgozó nép érdekeit sérti.

26. §. (1) A minisztertanács elnöke vezeti a minisztertanács üléseit, gondoskodik a minisztertanács rendelkezéseinek és határozatainak végrehajtásáról, irányítja a közvetlenül alá rendelt szervek munkáját.

(2) A miniszterek a jogszabályok rendelkezéseinek és a minisztertanács határozatainak megfelelően vezetik az államigazgatásnak feladatkörükbe tartozó ágait és irányítják az alájuk rendelt szerveket.

(3) A minisztertanács elnöke és a miniszterek feladatuk ellátása körében rendeleteket adhatnak ki, amelyek azonban a Népköztársaság törvényeivel, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa vagy a minisztertanács által hozott rendeletekkel nem ellenkezhetnek. A rendeleteket a hivatalos lapban kell kihirdetni.

27. §. (1) A minisztertanács működéséért az országgyűlésnek felelős. Köteles munkájáról az országgyűlésnek rendszeresen beszámolni.

(2) A minisztertanács elnöke (helyettese) és tagjai intézkedéseikért és magatartásukért egyénileg is felelősek. A felelősségre vonás módját külön törvény szabályozza.

(3) Az országgyűlés tagjai a minisztertanácshoz, annak elnökéhez vagy bármely tagjához feladatkörükbe tartozó minden ügyben kérdéseket intézhetnek, melyekre azok az országgyűlésen kötelesek felvilágosítást adni.

28. §. (1) A minisztertanács az államigazgatás körébe tartozó bármely ügyben közvetlenül vagy valamely tagja útján intézkedhetik.

(3) A minisztertanács jogosult az államigazgatás bármely ágát közvetlen felügyelete alá vonni és ebből a célból külön szervezetet létesíteni.

V. fejezet

Az államhatalom helyi szervei

29. §. (1) A Magyar Népköztársaság területe államigazgatási szempontból megyékre, járássokra, városokra, községekre tagozódik. Nagyobb városok igazgatási kerületekre oszthatók.

(2) Az egyes igazgatási szervek területi változásait a minisztertanács határozza meg.

30. §. (1) Az államhatalom helyi szervei a megyei tanács, a járási tanács, a városi tanács, a községi tanács, a városi kerületi tanács.

(2) A helyi tanácsok tagjait az illető terület választópolgárai négyévi időtartamra – az országgyűlési képviselők választására megállapított alapelvek szerint – választják.

(3) A helyi tanácsok tagjait az illető terület választópolgárai a törvénynek megfelelően visszahívhatják.

31. §. (1) A helyi tanácsok működésük területén az alkotmányosan hozott jogszabályok és a felsőbb szervek által meghatározott keretek között gyakorolják államhatalmi tevékenységüket.

(2) A helyi tanács:

- a) vezeti a gazdasági, társadalmi és kulturális tevékenységet,
- b) előkészíti a helyi gazdasági tervet és költségvetését, ellenőrzi ezek végrehajtását,
- c) végrehajtja a törvényeket és a felsőbb rendeleteket,
- d) irányítja és ellenőrzi az alárendelt államhatalmi és államigazgatási szerveket,
- e) elősegíti az állami rend és a közvagyon védelmét,
- f) oltalmazza a dolgozók jogait,
- g) irányítja és ellenőrzi a helyi jellegű gazdasági vállalatok munkáját,
- h) támogatja a dolgozók szervezeteket,
- i) intézkedik a jogszabállyal hatáskörébe utalt minden ügyben.

(3) A helyi tanácsok működési körükben helyi rendeleteket hoznak, amelyek nem ellenkezhetnek a törvénnyel, törvényerejű rendelettel, a minisztertanács, a miniszterek vagy a felsőbb tanácsok rendeleteivel. A helyi tanácsok rendeleteit a szokásoknak megfelelően kell közhírré tenni.

(4) A helyi tanácsok az alájuk tartozó tanácsoknak minden olyan rendeletét, határozatát vagy intézkedését, amely az alkotmányba, vagy alkotmányosan hozott jogszabályba ütközik, megsemmisíthetik, illetőleg megváltoztathatják.

32. §. (1) A helyi tanácsok munkájukban közvetlenül a lakosságra támaszkodnak, biztosítják a dolgozók tevékeny részvételét, kezdeményezését és ellenőrzését az államhatalom helyi gyakorlatában.

(2) A helyi tanácsok kötelesek a választóknak évenként legalább két ízben működésükről beszámolni.

33. §. (1) A helyi tanácsok végrehajtó és intézkedő szervei a végrehajtó bizottságok, amelyeket tagjaik sorából választanak.

(2) A végrehajtó bizottság élén elnök áll, a bizottság ügyvitelét az elnöknek alárendelt titkár intézi. Az elnököt (helyettesét vagy helyetteseit) és a titkárt a végrehajtó bizottság tagjai sorából választják.

(3) A végrehajtó-bizottságok közvetlenül felelősek a helyi tanácsoknak és a felsőbb tanácsok végrehajtó bizottságainak. Kötelesek munkájukban az államigazgatási szervek rendelkezéseit megtartani.

(4) A végrehajtó-bizottságok mellett az államigazgatási szervek ágazonként külön szerveket létesíthetnek, amelyek szakirányítás szempontjából az államigazgatás felsőbb szerveinek, közvetlen munkájuk tekintetében pedig a végrehajtó bizottságnak vannak alárendelve.

35. §. A helyi tanácsokra és végrehajtó bizottságokra vonatkozó részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

VI. fejezet *A bírói szervezet*

36. §. (1) A Magyar Népköztársaságban az igazságszolgáltatást a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a felsőbíróságok, a megyei bíróságok és a járásbíróságok gyakorolják.

(2) A törvény az ügyek meghatározott csoportjaira nézve külön bíróságok létesítését is elrendelheti.

37. §. A bíróságok hivatásos bírákból és népi ülnökökből alakított tanácsokban ítélinek. A törvény e szabály alól kivételt engedhet.

38. §. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága elvi irányítást gyakorol az összes bíróságok bírói működése és ítélezése tekintetében. A Legfelsőbb Bíróság irányelveket állapíthat meg és elvi döntéseket hozhat, amelyek a bíróságok számára kötelezők.

39. §. (1) A Magyar Népköztársaságban a bírói tisztségeket választás útján töltik be; a megválasztott bírák visszahívhatók.

(2) A Legfelsőbb Bíróság és a felsőbíróságok bíráit öt évi időtartamra, a megyei bíróságok és járásbíróságok bíráit három évi időtartamra választják.

(3) A Legfelsőbb Bíróság elnökét és bíráit, valamint a felsőbíróságok elnökeit az országgyűlés választja.

(4) A bírák működéséről választóiknak beszámolni kötelesek.

(5) A felsőbíróságok, a megyei bíróságok és járásbíróságok bíráinak választásáról külön törvény rendelkezik.

40. §. (1) A bíróságok tárgyalásai – a törvény által meghatározott kivételektől eltekintve – nyilvánosak.

(2) A vádlottat a bírói eljárás során megilleti a védelem joga.

41. §. (1) A Magyar Népköztársaság bíróságai büntetik a dolgozó nép ellenségeit, védik és biztosítják a népi demokrácia állami, gazdasági és társadalmi rendjét, intézményeit, a dolgozók jogait, nevelik a dolgozókat a szocialista társadalmi együttélés szabályainak megtartására.

(2) A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alávetve.

VII. fejezet

Az ügyészség

42. §. (1) A törvényesség megtartása felett a Magyar Népköztársaság Legfőbb Ügyésze őrködik.

(2) A legfőbb ügyész e jogkörében ügyel arra, hogy a minisztériumok, az alájuk rendelt hatóságok, hivatalok, intézmények és egyéb szervek, az államhatalom helyi szervei, valamint a polgárok a törvényeket megtartsák.

(3) A legfőbb ügyész gondoskodik arról, hogy a Magyar Népköztársaság rendjét, biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető mindennemű cselekmény következtessen üldöztesse.

43. §. (1) A Magyar Népköztársaság legfőbb ügyészét az Országgyűlés választja hat évi időtartamra. Az országgyűlés a legfőbb ügyészt visszahívhatja.

(2) A legfőbb ügyész az országgyűlésnek felelős és működéséről beszámolni köteles.

(3) Az ügyészeket a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze nevezi ki.

(4) Az ügyészségi szervezetet a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze vezeti és irányítja.

44. §. Az ügyészek az államigazgatási és a helyi államhatalmi szervektől függetlenül járnak el.

VIII. fejezet

Az állampolgárok jogai és kötelességei

45. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja polgárai számára a munkához való jogot és a végzett munka mennyiségének és minőségének megfelelő díjazást.

(2) E jogot a Magyar Népköztársaság a népgazdaság termelő erőinek tervszerű fejlesztésével és a népgazdaság terven alapuló munkaerő-gazdálkodásával valósítja meg.

46. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja a dolgozóknak a pihenéshez és üdüléshez való jogát.

(2) E jogot a Magyar Népköztársaság a törvényes munkaidő, a fizetési szabadság és a dolgozók üdülésének megszervezése útján valósítja meg.

47. §. (1) A Magyar Népköztársaság védi a dolgozók egészségét és segíti a dolgozókat munkaképtelenségük esetén.

(2) A Magyar Népköztársaság ezt a védelmet és segítséget széleskörű társadalombiztosítással és az orvosi ellátás megszervezésével valósítja meg.

48. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja a művelődéshez való jogát.

(2) A Magyar Népköztársaság ezt a jogot a népművelés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, közép- és felsőfokú oktatással, a felnőtt dolgozók továbbképzésével és az oktatásban résztvevők anyagi támogatásával valósítja meg.

49. §. (1) A Magyar Népköztársaság polgárai a törvény előtt egyenlők és egyenlő jogokat élveznek.

(2) A polgárok bármilyen hátrányos megkülönböztetését nemek, felekezetek vagy nemzetiségek szerint a törvény szigorúan bünteti.

(3) A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az anyanyelvén való oktatásnak és nemzeti kultúrája ápolásának lehetőségét.

50. §. (1) A Magyar Népköztársaságban a nők a férfiakkal egyenlő jogokat élveznek.

(2) A nők egyenjogúságát szolgálják: munkafeltételeiknek a férfiakéval azonos módon való biztosítása, a terhesség esetére a nőknek járó fizetett szabadság, az anyaság és a gyermek fokozott törvényes védelme, továbbá az anya- és a gyermekvédelmi intézmények rendszere.

51. §. A Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét.

52. §. A Magyar Népköztársaság különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére és nevelésére, következetesen védelmezi az ifjúság érdekeit.

53. §. A Magyar Népköztársaság hathatósan támogatja a dolgozó nép ügyét szolgáló tudományos munkát, valamint a nép életét, harcait, a valóságot ábrázoló, a nép győzelmét hirdető művészetet s minden rendelkezésre álló eszközzel elősegíti a néphez hű értelmiség kifejlődését.

54. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát.

(2) A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól.

55. §. (1) A Magyar Népköztársaság a dolgozók érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a gyűlekezési szabadságot.

(2) Az állam e jogok érvényesítésére a dolgozók rendelkezésére bocsátja a szükséges anyagi eszközöket.

56. §. (1) A Magyar Népköztársaság a dolgozók társadalmi, gazdasági, kulturális tevékenységének fejlesztése érdekében alkotmányosan biztosítja az egyesülési jogot.

(2) A Magyar Népköztársaság feladatainak ellátásában az öntudatos dolgozók szervezeteire támaszkodik. A népi demokrácia rendjének védelme, a szocialista építésben való fokozott részvétel, a kulturális nevelőmunka kiszélesítése, a nép jogainak megvalósítása és a nemzetközi szolidaritás ápolása céljából a dolgozók szakszervezeteket, demokratikus női és ifjúsági, valamint egyéb tömegszervezeteket létesítenek és ezek erőit a demokratikus Népfrontban fogják össze. E szervezetekben megvalósul az ipari, mezőgazdasági s értelmiségi dolgozók szoros együttműködése és demokratikus egysége. A nép demokratikus egységére támaszkodó és élcsapata által irányított munkáosztály az állami és társadalmi tevékenység vezető ereje.

57. §. A Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok személyi szabadságát és sérthetetlenlenségét, a levéltitok és a magánlakás tiszteletben tartását.

58. §. (1) A Magyar Népköztársaság a szabadságjogokat a területén lakó minden dolgozó számára biztosítja.

(2) Azok az idegen állampolgárok, akiket demokratikus magatartásukért, a népek felszabadítása érdekében kifejtett tevékenységükért üldöznek, a Magyar Népköztársaságban menedékkjogot élveznek.

59. §. A Magyar Népköztársaság polgárainak alapvető kötelessége: a nép vagyonának megvédése, a társadalmi tulajdon megszilárdítása, a Magyar Népköztársaság gazdasági erejének fokozása, a dolgozók életszínvonalának emelése, műveltségük gyarapítása és a népi demokrácia rendjének megerősítése.

60. §. A Magyar Népköztársaság polgárainak megtisztelő kötelessége, hogy általános védkötelezettség alapján katonai szolgálatot teljesítsenek.

61. §. (1) A haza védelme a Magyar Népköztársaság minden polgárának szent kötelessége.

(2) A hazaárulást, a katonai eskü megszegését, az ellenséghez való átpártolást, a kémkedést, az állam katonai hatalmának minden csorbitását, mint a hazának és a dolgozók ügyének elárulását, a törvény a legszigorúbban bünteti.

IX. fejezet *A választások alapelvei*

62. §. (1) Az országgyűlési képviselőket a Magyar Népköztársaság választópolgárai általános, egyenlő és közvetlen választójog alapján, titkos szavazással választják.

(2) A megválasztott képviselők kötelesek választóiknak működésükről beszámolni.

(3) A választópolgárok a megválasztott országgyűlési képviselőket visszahívhatják.

63. §. (1) A választójog a Magyar Népköztársaság minden nagykorú polgárát megilleti.

(2) A dolgozó nép ellenségeit és az elmebetegeket a törvény a választójogból kirekeszti.

64. §. A választásokon minden szavazásra jogosult polgárnak egy szavazata van. Minden szavazat egyenlő.

65. §. Országgyűlési képviselővé mindenki megválasztható, akinek választójogosultsága van.

66. §. Az országgyűlési képviselők választásáról és visszahívásának részleteiről külön törvény rendelkezik.

X. fejezet *A Magyar Népköztársaság címere, zászlaja és fővárosa*

67. §. A Magyar Népköztársaság címere: kétoldalt búzakoszorúval egybefogott, kerek világoskék mezőben kalapács és búzalkalász; a mező felső részén a mezőre sugarakat bocsátó ötágú vörös csillag, alján redőzött piros-fehér-zöld színű szalag.

68. §. A Magyar Népköztársaság zászlaja piros-fehér-zöld színű, közepén a Magyar Népköztársaság címerével.

69. §. A Magyar Népköztársaság fővárosa: Budapest.

XI. fejezet *Zárórendelkezések*

70. §. (1) A Magyar Népköztársaság alkotmánya kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a minisztertanács gondoskodik.

(2) A minisztertanács köteles az alkotmány végrehajtásához szükséges törvényeket az országgyűlés elé terjeszteni.

71. §. (1) Az alkotmány a Magyar Népköztársaság alaptörvénye.

(2) Az alkotmány, valamint az alkotmányos jogszabályok az államhatalom valamennyi szervére és az állam minden polgárára egyaránt kötelezők.

▪ 2. A FÖLDMŰVELÉSÜGYI MINISZTER 15.010/1949. (181) F. M. SZÁMÚ RENDELETE A MEZŐGAZDASÁGI INGATLANOK TAGOSÍTÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1949. AUGUSZTUS 29.

I. fejezet

A tagosítás kérelmezése

1. §. (1) Részleges tagosítás iránt kérelmet terjeszthet elő.

a) termelőszövetkezeti csoport (továbbiakban: tszcs) intézőbizottsága, csoportértekezlet határozata alapján,

b) azok a dolgozó parasztok, akik termelőszövetkezeti csoportot kívánnak alakítani,

c) állami gazdaság vezetője.

(2) A kérelmet az illetékes megyei földhivatalnál az 1949. évi szeptember hó 1. napjáig írásban, két példányban kell benyújtani és a kérelmezőknek mindkét példányt alá kell írniok.

(3) A kérelem alapján a részleges tagosítást a földművelésügyi miniszter az országos Földhivatal útján, közérdekből rendelheti el.

(4) A kérelmet tszcs-ként (ideértve az alakítandó tszcs-t is), valamint állami gazdaságként külön-külön kell előterjeszteni. Az Országos Földhivatal minden kérelem felől külön határozattal dönt.

2. §. (1) A tszcs gazdálkodására szolgáló ingatlanok tagosítását abban az esetben lehet kérni, ha

a) a közösségben működő tszcs. területe legalább négyszáz katasztrális hold vagy a tagosítás által legalább négyszáz katasztrális holdra növelhető és ebből legalább kétszáz katasztrális hold olyan össze nem függő terület, amely ötven katasztrális holdnál kisebb tagokban van;

b) a közösségben legalább huszonöt dolgozó paraszt tszcs-t kíván alakítani és az újonnan alakuló tszcs. gazdálkodásának céljára szolgáló ingatlanok területe legalább kétszáz katasztrális hold és ebből legalább száz katasztrális hold olyan össze nem függő terület, amely ötven katasztrális holdnál kisebb tagokban van.

(2) Állami gazdaság céljára szolgáló ingatlanok tagosítását abban az esetben lehet kérni, ha

a) az állami gazdaság területe a tagosítás által legalább háromszáz katasztrális holddal növelhető;

b) a közösségben állami gazdaság még nem működik, de annak létesítésére a rendelkezésre álló ingatlanokból tagosítás által legalább négyszáz katasztrális hold ingatlant lehet összevonni.

(3) A tagosítást kérni lehet abban az esetben is, ha

a) a tszcs, vagy állami gazdaság gazdálkodásának céljára szolgáló ingatlanok területe külön-külön nem éri el ugyan az előbbi bekezdésekben megállapított határokat, de a mindkét részről tagosítani kért ingatlanok együttes területe a négyszáz katasztrális holdat eléri és a tagosítást egyidejűleg végre lehet hajtani;

b) a tagosítandó ingatlanok területe nem éri el ugyan a (2) vagy (3) bekezdésben megál-

lapított határt, az ingatlanok összevonását azonban termelési érdekek különösen indokoltá teszik.

(4) Az előbbi bekezdésekben említett területi határok megállapítása szempontjából a termő szőlőt és gyümölcsöst legfeljebb ötszörös, a rizs- és kerti földet legfeljebb háromszoros területtel lehet számításba venni. [...]¹

Magyar Közlöny, 1949. augusztus 30., 1407–1410.

▪ 3. AZ ELNÖKI TANÁCS 1949. ÉVI 5. SZÁMÚ ▪ TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A KÖTELEZŐ VALLÁSOKTATÁS MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1949. SZEPTEMBER 6.

1. §. A Magyar Népköztársaság Alkotmányának 54. §-ában foglalt, az állam és az egyház különválasztására vonatkozó rendelkezésnek megfelelően a vallásoktatás az iskolákban nem kötelező.

2. §. Ez a törvényerejű rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye. I. Törvények és törvényerejű rendeletek. 1949. Szerk. a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Budapest, 1950, Állami Lapkiadó, 102–103.

▪ 4. DR. ALAPI GYULA ÜGYÉSZSÉGI ELNÖK ▪ VÁDIRATA RAJK LÁSZLÓ ELLEN (Részlet)

BUDAPEST, 1949. SZEPTEMBER 6.

I.

4) Rajk Lászlót 1931-ben kommunista röpiratokkal kapcsolatban a rendőrség Budapesten őrizetbe vette. Miután írásban kötelezte magát, hogy besúgó lesz, sógora, Bokor Lajos rendőrkapitány közbelépésére szabadlábra került. Ettől az időtől kezdve, mint rendőri besúgó és provokátor működött az egyetemen; 1932-ben lebuktatta Schöpflin Gyulát, Olt Károlyt és társait, 1933-ban Birki Ágneszt, Széll Jenőt és csoportjukat. 1934-ben a rendőrség az építőmunkások közé küldte. Az építőmunkások között ebben az időben erős volt a

¹ A rendelet további fejezetei a tagosítás előkészítésének és végrehajtásának szervezési és technikai kérdéseivel foglalkoznak.

kommunista szervezet. 1935-ben Rajk provokációja következtében egy építőmunkássztrájk-kal kapcsolatban 200 letartóztatás történt.²

Ezután Rajk egy időre eltűnt: a rendőrség Csehszlovákiába küldte, hogy a magyar kommunisták külföldi kapcsolatait kémlelje ki. A spanyol polgárháború kitörése után Rajk a magyar titkosrendőrségtől azt a feladatot kapta, hogy utazzon Spanyolországba, jelentse: a felszabadító háborúban ki vesz részt a magyar kommunisták közül s egyben igyekezzék a Rákosi-zászlóaljban bomlasztó tevékenységet kifejtetni. Rajk e provokációs és trockista működése Spanyolországban gyanút keltett. Vizsgálat indult ellene, minden funkció viselésétől eltiltották, majd kizárták a Pártból.³ A spanyol szabadságharc veresége előtt Franciaországba szökött, ahol a saint-cyprieni, gursi, verneti internálótáborokban megismerkedett a külföldi kémszervezetek jugoszláv ügynökeivel, akik – mint Bebler, Koszta-Nagy, Gosznjak, Maszlarics, Mrázovics stb. – Rajkhoz hasonlóan Spanyolországban, vagy később az internálótáborokban folytatták provokációikat.

E táborokba beépültek a francia, az amerikai kémszervezetek és a Gestapo. Egy napon megjelent Rajknál Noel H. Field, az „Office of Strategic Service” (OSS) nevű amerikai kémszervezet egyik svájci vezetője és közölte vele, hogy feletteseinek külön utasítására haza kívánja segíteni. Vernetbe érkezett egy német küldöttség is, melynek vezetője, egy Gestapo-őrnagy, hívatta Rajkot és közölte vele, hogy Magyarországra küldi „munkára”.⁴

Rajk hazaérkezése után azonnal jelentkezett a politikai rendőrségen régi főnökénél, Hain Péternél, Szálasi későbbi rendőrkapitányánál. Rajk erről így vall:

„Elmondtam neki mindent, amit Spanyolországban és Franciaországban megtudtam. Hain közölte velem, hogy a Gestapo-tiszt az ő kérésére segített rajtam.”⁵

Hain utasítására Rajk, akinek külföldi üzelmeit nem ismerték itthon, bekapcsolta a földalatti kommunista mozgalomba Gayer Imre provokátort. Gayer besúgása alapján elfogták és kivégezték Schönherz Zoltánt, a Kommunista Párt titkárát, s meggyilkolták Rózsa Ferencet.⁶

Rajkot, hogy le ne lepleződjék, ugyancsak letartóztatták, de csak hathónapi fogházra ítélték. 1944 decemberében a nyilas katonai nyomozók, másokkal együtt, Rajkot is letartóztatták és 1945 márciusában Sopronkölhidán katonai bíróság elé került. A tárgyalás ügyésze, dr. Jánosi Ferenc erről ezt vallja:

² A fiatal Rajk László valóban többször – 1932. június és 1935. február között három ízben – lebukkott, és került a horthysta rendőrség kezére. Árulásából és társainak a feladásából azonban egy szó sem igaz.

³ 1938-ban Spanyolországban valóban vizsgálat indult Rajk ellen. Ennek hátterében azonban nem Rajk „árulása”, hanem egyik kalandor tisztjárának, Haas Lászlónak az alaptalan vádaskodása állt. A spanyol párt ekkor a vádló és a vádlott párttagságát egyaránt felfüggesztette. Az ügyet a Komintern 1941-ben zárta le, Rajkra nézve kedvezően. További részletekre lásd Strassenreiter Erzsébet és Sipos Péter: *Rajk László*. Budapest, 1974, Akadémiai, 80–83.

⁴ Rajk az 1941 nyarán aláírt francia–német megállapodás alapján került – nem Magyarországra, hanem – egy Lipcse környéki faluba munkára, ahonnan a német kommunisták segítségével sikerült később illegálisan Bécsbe utaznia.

⁵ Rajk beismerő vallomásából egy szó sem igaz. Farkas Mihály és Kádár János rábeszélésére abban a hiszemben ismerte el a koholt vádat, hogy az ítélethirdetés után a Szovjetunióba kerül. 1949. június 7-én, amikor Farkas és Kádár presszionálták, Rajk kijelentette: „Én röviden csak annyit tudok mondani, hogy sziklaszilárdan bízom és bízom a pártban. Azok a vallomások, amik itt ellenem elhangzottak, és amikkel itt ezelőtt negyedórával szembesítettek, szemenszedett rágalmozások. A valóságnak abból semmi nem felel meg, semmi nem felel meg.” – A sokáig titkos magnófelvétel szövegét közli Hajdu Tibor: Farkas és Kádár Rajknál. *Társadalmi Szemle*, 1992/4., 70–93. Az idézett mondat a 76. oldalon.

⁶ Rózsa Ferencet 1942. június 1-jén fogták el. A kínzásokba június 13-án halt bele. Schönherz Zoltánt 1942. október 9-én végezték ki.

„A tárgyalás során Rajk László védekezésképpen előadta, hogy a rendőrséggel régóta kapcsolatban áll, melynek nem egy esetben komoly szolgálatot teljesített.”

A zárt tárgyaláson megjelent és Rajk László érdekében közbelépett bátyja, Rajk Endre nyilas államtitkár. Rajkot felmentették, ügyét áttették a polgári bírósághoz, mely később már Bajorországban szabadlábra helyezte Rajkot; négy vádlott-társát azonban kivégezték.

Rajk László tehát a Horthy-rendőrség és a Gestapo besúgója és provokátora volt: ezzel háborús és népellenes bűntettet követett el.

B) 194. május végén Rajk László visszatért Magyarországra. Múltját sikerült ellepleznie és megíjásztotta a sokat üldözött, a spanyol harcokban megedzett kommunista szerepét. A Magyar Kommunista Párt nagy-budapesti titkára, országgyűlési képviselő, belügyminiszter, majd külügyminiszter lett. Természetesen folytatta régi tevékenységét. Erre vonatkozóan vallomásában beismeri:

„Állandóan és rendszeresen tájékoztattam az amerikai hírszerzőket a belügyminisztérium, majd később a külügyminisztérium minden kérdéséről.”

Az amerikai kémkedés Magyarországon egyre inkább a külföldi felderítés jugoszláv kémeit, Tito küldötteit, tolta előtérbe. Aljasul visszaélve azzal a testvéri rokonszenvvel, melyet a magyar demokrácia a jugoszláv dolgozó néppel szemben táplált, Tito diplomáciai képviselői és egyéb hivatalos küldöttei attól a pillanattól kezdve, hogy 1945 elején Magyarországra tették lábukat, a legarcátlanabb módon építették ki kémhálózatukat. Elsősorban Rajk Lászlót állították szolgálatukba, akinek redőrspicli és kém múltját ismerték. Rajk készséggel adta Cicmil ezredesnek, a jugoszláv katonai bizottság vezetőjének, Mrazovics jugoszláv követnek, Brankov követségi ügyvivőnek és a hozzáfördülő jugoszláv kémek hosszú sorának a legkülönbözőbb információkat. A bizalmas adatokat, melyeket, mint miniszter a magyar viszonyokról, a Szovjet Hadseregről, a szovjet diplomáciai testületről stb. megtudott, a jugoszláv kémeknek adta át. Átadta például a Nagy Ferenc-féle összeesküvés felderítése közben a nyomozat aktáit a jugoszláv kémeknek, akik ezt rögtön továbbították az amerikai követségre. Államtitkárát, dr. Szebenyi Endrét utasította, hogy a jugoszláv kémek által követelt minden bizalmas adatot szolgáltatson ki. A jugoszláv kémszolgálat utasítására maga mellé vette, mint belügyminiszteri sajtófőnököt Cseresnyés Sándor kémét, akiről tudta, hogy azelőtt az angol felderítésnél dolgozott, s aki közte és a jugoszláv követségen működő kémek között az összeköttetést megkönnyítette.⁷

Rajk László, mint miniszter és az országgyűlés tagja, tehát közhivatalnok, hivatali megbízásával visszaélve, a magyar állam érdekeit súlyosan veszélyeztető titkokat közölt idegen hatalmakkal, ami által kémkedés, hűtlenség bűntettét követte el. [...]”⁸

Rajk László és társai a népbíróság előtt. Budapest [1949], Szikra, 7–15.

⁷ A jugoszláv követség egyik beosztottja ellen már Rajk letartóztatása előtt eljárás folyt. A koncepció per kiötlői – Rákosi, Farkas és Péter Gábor – ezt nagyították fel, és kapcsolták össze a Rajk által soha el nem követett kémkedéssel, illetve hazaárulással.

⁸ A vádirat nem közölt C) pontja a demokratikus államrend és a köztársaság kormányának megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének bűntettét igyekezett Rajkra bizonyítani.

▪ 5. AZ 1949. ÉVI XXVII. TÖRVÉNY ▪ A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁRÓL

BUDAPEST, 1949. DECEMBER 20.

Országunk, néptünk felemelkedése érdekében fel kell használnunk a haladás leghatásosabb eszközeit, ezért olyan központot kell létrehozunk, amely az elméleti és alkalmazott tudományok fejlesztésével, művelésük tervszerű megszervezésével képes az ország összes tudományos erőit a szocialista társadalom építésének szolgálatába állítani. E célból a Magyar Népköztársaság országgyűlése a Magyar Tudományos Akadémiának meg kíván adni minden lehetőséget arra, hogy az ország legfelsőbb tudományos intézményévé fejlődhessék. Feladatává teszi az emberiség tudományos eredményeinek tanulmányozását és továbbfejlesztését, különösen a termelőerők fejlődését közvetlenül előmozdító természettudományos és műszaki tudományos kutatások terén, de feladata a műveltség egyéb területeit felölelő, elméleti jellegű, haladó tudományok intenzív műveléséről való gondoskodás is. A Magyar Tudományos Akadémiának tehát a tudomány minden erejét sorompóba kell állítania hazánk felvirágoztatására és ezzel egyszersmind a haladó emberiség fejlődésének előmozdítására.

Evégből a Magyar Népköztársaság országgyűlése az alábbi rendelkezéseket iktatja törvénybe:

1. §. A Magyar Tudományos Akadémia (továbbiakban Akadémia) a Magyar Népköztársaság legfelsőbb tudományos intézménye, tervszerűen irányítja legfelsőbb fokon az elméleti és az alkalmazott tudományok művelését; a haladó tudomány szellemének megfelelően elmélyíti az elmélet és a gyakorlat kapcsolatait.

2. §. (1) Az Akadémia feladata különösen:

a) A Magyar Népköztársaság népgazdasági tervének megfelelően az országos érdekű tudományos célok kijelölése és megvalósításuk tervének, az országos tudományos tervnek kidolgozása, valamint az ehhez szükséges előfeltételek biztosítása;

b) a tudományos munkát végző személyekre, valamint a tudományos munka tárgyi szükségleteire vonatkozó adatok nyilvántartása;

c) tudományos kutatásra alkalmas személyeknek és eszközöknek a tudomány szolgálatába állítása;

d) mind a fennhatóság alá rendelt, mind az egyéb tudományos kutatóintézetek munkájának tudományos szempontból való irányítása;

e) az egyéni tudományos kutatások támogatása;

f) véleménynyilvánítás a hatóságok számára tudományos vonatkozású kérdésekben;

g) véleménynyilvánítás az egyetemi és főiskolai tanári állások, valamint az állami tudományos intézetek vezető állásainak betöltése kérdésében;

h) a tudományos utánpótlás biztosítása az egyetemi és főiskolai tanulmányokat követő továbbképzés megszervezésével;

i) tudományos könyvek és folyóiratok kiadása, valamint az állami támogatásban részesülő kiadóvállalatok működésének a tudományos élet igényeivel való összeegyeztetése;

j) a tudományos és műszaki egyesületek tevékenységének irányítása a tekintetben, hogy azok működése az ország tudományos és gazdasági fejlődését a legjobban szolgálja.

(2) Az Akadémiát érintő ügyekben az illetékes miniszterek az Akadémia meghallgatása után döntenek.

3. §. Az Akadémia rendes és levelező tagjai ebben a minőségükben külön akadémiai illetményben részesülnek, az erre vonatkozó részletes rendelkezéseket a minisztertanács állapítja meg.

4. §. (1) Az Akadémia belső szervezetét a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa által jóváhagyott alapszabályok határozzák meg, az Akadémia ügyrendjét – a főtítkár javaslata alapján – az elnökség állapítja meg.

(2) Az Akadémia működésének törvényességét és alapszabályszerűségét a minisztertanács ellenőrzi. A minisztériumokkal és más állami szervekkel az Akadémia közvetlenül érintkezik.

(3) Az Akadémia működésével kapcsolatos személyi és dologi kiadások fedezetéről az állami költségvetésben külön cím alatt kell gondoskodni.

(4) Az Akadémia alkalmazottai közszolgálati alkalmazottak, akiket a VI. fizetési osztályig bezárólag az Akadémia elnöke nevez ki, illetőleg szerződtet.

5. §. (1) A Magyar Tudományos Tanács a jelen törvény hatálybalépésével megszűnik; egyidejűleg hatályát veszti az 1948:XXXVIII. tv. Ahol valamely egyéb jogszabály a Magyar Tudományos Tanácsról rendelkezik, ott ahelyett a Magyar Tudományos Akadémiát kell érteni.

(2) A jelen törvény végrehajtásáról a minisztertanács elnöke gondoskodik.

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye. I. Törvények és törvényerjű rendeletek. 1949. Szerk. a Minisztertanács Elnöki Hivatala. Budapest, 1950, Állami Lapkiadó, 92–93.

▪ 6. AZ ELNÖKI TANÁCS 1949. ÉVI 20. SZÁMÚ ▪ TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A TÍZ FŐNÉL TÖBB DOLGOZÓT ALKALMAZÓ IPARI ÉS KÖZLEKEDÉSI VÁLLALATOK ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1949. DECEMBER 28.

Az ötéves népgazdasági tervről szóló 1949. évi XXV. számú törvény sikeres megvalósítása szükségessé teszi, hogy az ipar, a bányászat és kohászat, valamint a közlekedés területén a Magyar Népköztársaság saját kezében összpontosítsa azokat a termelő és szállító eszközöket, amelyek akár jelenlegi szervezeti formájukban, akár pedig megfelelő átszervezéssel gazdaságos nagyüzemi, gyári jellegű termelés céljára alkalmasak.

Ezért a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a következőket rendeli el:

1. §. (1) A jelen törvényerejű rendelettel állami tulajdonba vétetnek:

a) mindazok a magántulajdonban álló ipari, közlekedési, bánya- és kohóvállalatok, amelyeknél a bármilyen munkakörben alkalmazott munkavállalók összlétszáma az 1949. évi szeptember hó 1. napjától a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépéséig eltelt időben bármikor elérte a 10 főt;

b) valamennyi villamos energiatermelő és elosztó vállalat, valamennyi nyomdaipari vállalat; mindazok az öntödék, amelyeknél a munkavállalók összlétszáma az a) pontban em-

lített időben elérte az 5 főt; mindazok a malmok, amelyeknek napi őrlőképesége a 150 q-t eléri, vagy meghaladja; mindazok az autójavító műhelyek és garázsok, amelyek üzemi alapterülete 100 m²-t eléri, vagy meghaladja; mindazok a hajók és uszályok, amelyeknek gépi ereje a 30 lóerőt, vagy pedig űrtartalma a 100 tonnát eléri, illetőleg meghaladja.

c) a jelen törvényerejű rendelet mellékletében felsorolt ipari és közlekedési vállalatok;

d) mindazok a magántulajdonban álló vállalatok, amelyek az a)–c) pontok alá tartozó valamely vállalattal gazdasági egységet alkotnak, ideértve az a)–c) pontok alá tartozó valamely vállalat által bérelt, haszonbérelt, vagy használt vállalatot vagy üzemet is;

e) azok a vállalatok, amelyek gazdasági egységet alkotnak, ha munkavállalóiknak együttes létszáma az a) pontban említett időben elérte a 10 főt.

(2) A jelen törvényerejű rendelettel és ennek rendelkezéseivel képest állami tulajdonba vétetnek – a jelen törvényerejű rendelet 15. §-ában említett vállalatok, illetőleg érdekeltségek kivételével – mindazok a vállalatok, illetőleg az 1948:XXV. törvénnyel állami tulajdonba vett vállalatokban fennálló nem állami érdekeltségek is, amelyek az 1948:XXV. tv. 11. §-a alapján mentesültek az állami tulajdonbavétel alól.

(3) Az állam a jelen törvényerejű rendelettel állami tulajdonba vett vállalatok tulajdonjogát a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésének napján szerzi meg.

(4) Az illetékes miniszter egyes vállalatokat az állami tulajdonba vétel alól kivételesen mentesíthet, ha a vállalat jelentősége az állami tulajdonba vételt nem indokolja.

(5) A jelen törvényerejű rendelet rendelkezései nem terjednek ki a hatályos jogszabályok alapján működő szövetkezetekre, kiterjednek azonban azokra a szövetkezeti formában működő vállalatokra, amelyekre nézve a 101.400/1947. (98) K. Sz. M. számú rendelet 1. §-a (2) bekezdésének a)–d) pontjában felsorolt tények fennállnak, amelyek működése tehát ellentétben áll a szövetkezeti eszmével.

2. §. Az állami tulajdonba vett vállalatokhoz az illetékes miniszter vállalatvezetőt (telepvezetőt) rendel ki. A vállalatvezető kirendelésére és jogkörére nézve a 3500/1948. (71) Korm. számú rendelet és az ezt kiegészítő rendeletek rendelkezései megfelelően irányadók. A telepvezető jogkörét külön jogszabály szabályozza. [...]

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye. I. Törvények és törvényerejű rendeletek. 1949. Szerk. a Minisztertanács Elnöki Hivatala. Budapest, 1950, Állami Lapkiadó, 122–125.

▪ 7. A MINISZTERTANÁCS 4.353/1949. (268) M. T. SZÁMÚ ▪ RENDELETE AZ ÁLLAMVÉDELMI HATÓSÁGRÓL

BUDAPEST, 1949. DECEMBER 28.

1. §. (1) A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságából és a Honvéd Határőrségből önálló szerv alakul. A szerv elnevezése: „Államvédelmi Hatóság” (ÁVH).

(2) Az Államvédelmi Hatóság a minisztertanács alá tartozik. A minisztertanács a főfelügyelet jogát a minisztertanács egy tagján keresztül gyakorolja.

¹ A továbbiakban a részvénytársaság formájában működő vállalatok állami tulajdonba vételét szabályozta a rendelet.

2. §. Az 1. §-ban foglaltak következtében a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságát a Belügyminisztérium szervezetétől, a Honvéd Határőrséget pedig a Honvédelmi minisztérium szervezetétől el kell választani.

3. §. Az Államvédelmi Hatóság felderíti a dolgozó nép ellenségeit, védi és biztosítja a népi demokrácia állami, gazdasági és társadalmi rendjét.

4. §. (1) az Államvédelmi Hatóságot és az alája rendelt szerveket az Államvédelmi Hatóság vezetője vezeti.

(2) Az Államvédelmi Hatóság vezetőjét a minisztertanács előterjesztésére a Népköztársaság elnöki Tanácsa nevezi ki és menti fel.

5. §. (1) Az Államvédelmi Hatóság beosztottait alezredestől felfelé a főfelügyelettel megbízott miniszternek a minisztertanács útján tett előterjesztésére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa nevezi ki. Az Államvédelmi Hatóság többi beosztottait alezredestig bezárólag az Államvédelmi Hatóság vezetője nevezi ki.

(2) az Államvédelmi Hatóság beosztottai a honvédség beosztottaival azonos rendfokozat megjelöléseket viselnek. A beosztottak rendfokozati megjelölése előtt az „államvédelmi” szót kell használni.

(3) Az Államvédelmi Hatóság állománya hivatásos és sorozott beosztottakból áll. A tisztek és tiszthelyettesek valamennyien, a tisztsek pedig részben, a hivatásos állományhoz tartoznak. A határőrségi részleg őrsemélyzetének legénysége sorozás útján kerül állományba. A besorozott legénység szolgálati időtartama 3 (három) év. A szolgálati idő elteltével a legénység tagjai továbbszolgálatukat kérelmezhetik. A továbbszolgálat, illetve a hivatásos állományba való átvétel kérdésében az Államvédelmi Hatóság vezetője dönt.

(4) Az Államvédelmi Hatóság beosztottai egyenruha viselésére kötelezettek.

(5) Az Államvédelmi Hatóság egyenruházatának, rangjelzésének rendszere a honvédségével azonos. Az Államvédelmi Hatóság alakulatainál megkülönböztető jelzéseket kell használni:

a) a belső karhatalmi alakulatoknál a tányérsapkán körbefutó kék szalagot és kék színű váll-lapot.

b) a határőrségnél a tányérsapkán körbefutó zöld szalagot és a zöld váll-lapot.

(6) az Államvédelmi Hatóság hivatásos beosztottai a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságánál eddig rendszeresített illemtényt kapják. A sorozott legénység a Honvéd Határőrség sorozott legénységénél eddig rendszeresített illemtényt kapja.

6. §. Az Államvédelmi Hatóságnak, mint főhatóságnak költségvetését az állami költségvetésben önálló fejezetként kell felvenni.

7. §. (1) A jelen rendelettel ellentétes rendelkezések hatályukat veszítik.

(2) Jelen rendelet végrehajtásáról a belügyminiszter a honvédelmi miniszterrel egyetértésben gondoskodik.

(3) Jelen rendelet 1950. évi január hó 1. napján lép hatályba.

▪ 8. AZ 1950. ÉVI I. TÖRVÉNY A HELYI TANÁCSOKRÓL ▪ (Részlet)

BUDAPEST, 1950. MÁJUS 11.

A szocializmus útján haladó Magyar Népköztársaság olyan államszervezetet épít, amely biztosítja a dolgozók tevékeny és állandó közreműködését az államhatalom gyakorlásában és az államigazgatás munkájában, közelebb viszi az ügyintéztést a dolgozó tömegekhez és következetesen érvényesíti a szocialista törvényesség elveit.

A Magyar Népköztársaság országgyűlése az Alkotmányban megállapított elveknek megfelelően megvalósítja a demokratikus államszervezet legmagasabb rendű formáját: a tanácsok rendszerét.

1. Általános rendelkezések

1. §. A helyi tanácsok a dolgozó nép köréből a széleskörű demokrácia alapelvei szerint választott és a demokratikus centralizmus elveinek megfelelően egymás alá és fölé rendelt szervek, amelyek működési területükön a dolgozó nép egységes államhatalmát képviselik, biztosítják a tervszerűséget az állami élet minden vonatkozásában, ellátják a gazdasági, társadalmi és kulturális vezetés feladatait, valamint általában az államigazgatás helyi tennivalóit.

2. §. (1) A helyi tanácsok munkájukban közvetlenül a lakosságra támaszkodnak, biztosítják a dolgozók tevékeny részvételét, kezdeményezését és ellenőrzését az államhatalom helyi gyakorlásában.

(2) A tanácsok, mint a dolgozók legszélesebb tömegszervezetei, feladataik ellátásában a dolgozók egyéb tömegszervezeteivel szorosan együttműködve, a Magyar Dolgozók Pártjának vezetésével mozgósítják a lakosságot a társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységben való fokozottabb részvételre.

3. §. (1) A Magyar Népköztársaság területe államigazgatási szempontból megyékre, járásokra, városokra és községekre tagozódik; a nagyobb városok igazgatási kerületekre oszthatók.

(2) E területi tagozódásnak megfelelően az államhatalom helyi szervei a megyei tanács, a járási tanács, a városi tanács, a községi tanács és a városi kerületi tanács.

(3) Helyi tanácsot kell alakítani minden megyében, minden járásban, minden városban, valamint a minisztertanács által meghatározott városi kerületben és rendszerint minden olyan községben, amelynek lakossága az ötszáz főt eléri.

4. §. (1) A megyei tanács működési köre kiterjed a megye területéhez tartozó valamennyi járásra, városra és községre.

(2) A Magyar Népköztársaság fővárosában: Budapesten szervezett városi tanács a megyei tanáccsal esik egy tekintet alá.

5. §. A járási tanács működési köre kiterjed a járás területén fekvő valamennyi városra és községre.

6. §. A minisztertanács kivételesen egyes nagyobb városokat kivehet a megyei vagy a járási tanács működési köre alól. Ezeknek a tanácsai a megyei, illetve járási tanácsokkal esnek egy tekintet alá.

7. §. A városi tanács működési köre a város területére terjed ki.
8. §. (1) Budapesten kerületenként városi kerületi tanácsokat kell felállítani.
(2) Városi kerületi tanácsokat kell szervezni olyan városokban is, amelyek a minisztertanács rendelkezése szerint igazgatási kerületekre oszlanak.
(3) A városi kerületi tanács működési köre a városi igazgatási kerületre terjed ki.
9. §. (1) A községi tanács működési köre a község területére terjed ki.
(2) Az ötszáz főnél kevesebb lakosú több község részére rendszerint községi tanácsot kell alakítani.
10. §. (1) Valamennyi helyi tanács legfelsőbb fokon az országgyűlés és a Népköztársaság Elnöki Tanácsa alá van rendelve.
(2) A helyi tanácsok munkájának főfelügyelete és általános irányítása, úgyszintén működésük összehangba hozatala a minisztertanács feladata.
(3) A budapesti városi tanács, a megyei tanácsok és a megyei tanácsokkal egy tekintet alá eső városi tanácsok közvetlenül a minisztertanácsnak, a járási tanácsok és a járási tanácsokkal egy tekintet alá eső városi tanácsok közvetlenül a megyei tanácsnak, a városi és a községi tanácsok közvetlenül a járási tanácsnak vannak alárendelve.
(4) A városi kerületi tanácsok közvetlenül a városi tanács alá vannak rendelve.
11. §. (1) A minisztertanács az illetékes megyei tanács meghallgatása után esetenként dönt abban a kérdésben, hogy melyik városi tanácsot kell közvetlenül a minisztertanácsnak, illetőleg közvetlenül a megyei tanácsnak alárendelni és hogy mely községekben kell közös községi tanácsot felállítani.
(2) A minisztertanács döntésénél figyelembe veszi a terület nagyságát, a lakosság számát, a politikai és gazdasági fejlettség fokát, a tervgazdálkodás érdekeit.
12. §. A megyék, járások, városok és községek igazgatási határait, valamint a városoknak igazgatási kerületekre osztását és érdekeit megyei tanács meghallgatása után a minisztertanács állapítja meg.

II. A helyi tanácsok és végrehajtó-bizottságok megalakítása és szervezete

13. §. (1) A helyi tanácsok tagjait az illető terület választópolgárai négy évi időtartamra választják az országgyűlési képviselők választására megállapított alapelvek szerint. A helyi tanácsok tagjait az illető terület választópolgárai a törvénynek megfelelően visszahívhatják.
(2) A helyi tanács tagjainak választására és visszahívására vonatkozó szabályokat külön törvény állapítja meg.
(3) Minden politikai, gazdasági vagy egyéb tevékenység, illetőleg magatartás, amely elentétben áll a dolgozók érdekeivel, összeférhetetlen a helyi tanácsi tagsággal.
14. §. A budapesti városi tanács tagjainak száma 251,
a megyei tanácsoké legalább 61 és legfeljebb 91,
a járási tanácsoké legalább 41 és legfeljebb 81,
a városi tanácsoké legalább 51 és legfeljebb 101,
a budapesti városi kerületi tanácsoké legalább 51 és legfeljebb 101, a városi kerületi és a községi tanácsoké legalább 21 és legfeljebb 101.
- (2) Minden tanácsba a tagokon felül póttagokat is kell választani. A póttagok száma legalább feleannyi, de legfeljebb ugyanannyi mint a tagoké.

(3) Az egyes helyi tanácsok tagjainak és póttagjainak számát a helyi viszonyokhoz mérten a közvetlen felettes tanács, a megyei tanácsokét a minisztertanács határozza meg.

15. §. (1) A helyi tanács tagja a tanács feladatkörébe tartozó bármely kérdésben javaslatot tehet a tanácsnak és általában a tanács elé tartozó bármely kérdés megvitatását kívánhatja.

(2) A tanács tagja a végrehajtó bizottsághoz vagy annak tagjaihoz feladatkörükbe tartozó minden ügyben kérdést intézhet, amelyre a tanács ülésén vagy ülésen kívül írásban felvilágosítást adni kötelesek.

16. §. (1) A helyi tanács tagja köteles a tanács munkájában tevékenyen részt venni és a reábízott feladatokat pontosan elvégezni.

(2) Köteles a tanács tagja a választókkal állandó kapcsolatot fenntartani, a választókat munkájába közvetlenül bevonni és a választókat tevékenységéről időnként tájékoztatni.

17. §. (1) A helyi tanácsok végrehajtó és intézkedő szervei a végrehajtó-bizottságok, amelyeket a helyi tanácsok tagjaik sorából választanak.

(2) A végrehajtó bizottságot a helyi tanács első ülésén választja meg.

(3) A végrehajtó bizottságokat vagy azok tagjait a helyi tanácsok visszahívhatják.

(4) A végrehajtó bizottság tagjainak megválasztásához és visszahívásához a közvetlenül felettes tanács jóváhagyása szükséges. A megyei végrehajtó bizottság tagjainak megválasztását és visszahívását a minisztertanács hagyja jóvá.

18. §. (1) A végrehajtó-bizottságok tagjainak száma

a budapesti tanácsnál legalább 11 és legfeljebb 19,

megyékben legalább 11 és legfeljebb 17,

járásokban legalább 9 és legfeljebb 15,

városokban és Budapest városi kerületi tanácsainál legalább 7 és legfeljebb 15,

városi kerületekben és községekben legalább 5 és legfeljebb 9.

(2) Az egyes végrehajtó-bizottságok tagjainak számát a helyi viszonyokhoz mérten a közvetlen felettes tanács, a megyei tanácsoknál a minisztertanács határozza meg.

19. §. A végrehajtó bizottság működését a helyi tanács megbízatásának lejártát után is folytatja mindaddig, amíg az újjáalakult helyi tanács végrehajtó bizottságát meg nem választja.

20. §. A végrehajtó-bizottságok közvetlenül felelősek a helyi tanácsoknak és a felsőbb tanácsok végrehajtó bizottságának. Kötelesek munkájukban az államigazgatás felsőbb szerveinek rendelkezéseit megtartani. A megyei tanács végrehajtó bizottsága közvetlenül a megyei tanácsnak és a minisztertanácsnak felelős. [...] ¹⁰

Nehéz esztendőkről krónikája 1949–1953. Szerk. Balogh Sándor. Budapest, 1986, Gondolat, 242–252.

¹⁰ A törvény nem közölt III. fejezete a helyi tanácsok és végrehajtó bizottságok feladataival, a IV. fejezet ugyanczen szervek működésével, az V. a helyi tanácsok hivatali szerveivel, a VI. a felsőbb szervekkel való kapcsolattartással, a VII. pedig vegyes ügyekkel foglalkozott.

▪ 9. AZ MDP KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK HATÁROZATA ▪ A „KLERIKÁLIS REAKCIÓ” ELLENI HARCRA (Részlet)

BUDAPEST, 1950. JÚNIUS 1.

I.

1. A Központi Vezetőség megállapítja, hogy a klerikális reakció aknamunkája a népi demokrácia ellen az utóbbi hónapokban fokozódott. Ez összefügg:

- a) az osztályharc élesedésével az országban;
- b) az imperialista háborús uszítók fokozódó agresszivitásával.

A szocializmus építésének politikája fokozza és élesíti a régi uralkodó osztályok maradványainak, valamint a kulákságnak az ellenállását. A klerikális reakció, amely a felszabadulás óta előharcosa a régi rendszer, a nagybirtokos és nagybirtokos osztályok uralma visszaállításának, teljes erővel támogatja a kulákság ellenállását a mezőgazdaság szocialista átalakításával szemben.

Az imperialisták a béke, a demokrácia és a szocializmus erői elleni harcukban egyre inkább veszik igénybe a katolikus egyház nemzetközi szervezetét. A klerikális reakció a népi demokrácia országaiban, Magyarországon is, az amerikai imperializmus kiszolgálójának, a Vatikánnak utasításait hajtja végre. A klerikális reakció az imperialisták ötödik hadoszlopának szerepét játssza Magyarországon. Az imperialista háborús uszítók klerikális ügynöksége, amely szorosan együttműködik az imperialisták jobboldali szociáldemokrata és titoista ügynökeivel, annál veszélyesebb, mert reakciós politikáját „vallásos” mezbe igyekszik bűjtetni.

A békéért folytatott harcnak szerves része a harc az imperialisták kémei, ügynökei és szövetségesei ellen. Az imperialisták ötödik hadoszlopának létezése és tevékenysége növeli a háborús veszélyt. A klerikális reakció elleni harc tehát szerves része annak a küzdelemnek, amelyet a magyar dolgozók a béke megvédéséért vívnak.

2. A klerikális reakciónak a háborús uszítókat szolgáló aknamunkája élesen kifejezésre jutott a magyar katolikus püspöki kar legutóbbi nyilatkozatában, mely jezsuita köntőrfalazással ugyan, de lényegében félreérthetetlenül a békemozgalmat ellen fordult.¹¹ Ezzel a magyar katolikus püspöki kar szembefordult a magyar dolgozó nép millióinak békeakaratával, kirekesztette magát a békéért küzdő magyar dolgozók közösségéből és szócsövévé vált a hatalmukat veszített volt uralkodó osztályoknak, kizsákmányoló rétegeknek, amelyeknek egyetlen reménysége a harmadik világháború, a nyugati imperialisták fegyveres segítsége, az atombomba.

3. A püspöki kartól és a papságnak attól a részétől, amely az ő utasításait követve a békemozgalmat ellen fordult, meg kell különböztetni a papságnak, elsősorban a lelkeskedő alsópapságnak azt a részét, amely őszintén és meggyőződésből csatlakozott a magyar dolgozó nép nagy békemozgalmához. Az a tény, hogy papok százai írták alá a békeíveket,

¹¹ Az utalás a püspöki kar 1950. április 28-i nyilatkozatára vonatkozik, amellyel az egyház vezetése megtagadta a párt által kezdeményezett és irányított békemozgalomhoz való csatlakozást.

mutatja, hogy a katolikus egyház soraiban növekednek azok az erők, amelyek a dolgozó nép és a béke ellen forduló klerikális reakcióval szemben, készek együtt haladni a népi demokráciával és támogatni annak a szocializmust építő, békét védelmező munkáját.

4. A klerikális reakció aknamunkája arra irányul, hogy alássa dolgozó népünk egységét, munkakedvét, fegyelmét, a Népköztársaság kormányra, a Párt iránti bizalmát és ily módon segítse az imperialista háborús uszítók terveit. A klerikális reakció háborús rémlíreket terjeszt, uszít a szocialista munkaverseny ellen, ócsárolja a Sztahanov-mozgalmat. A dolgozó nép nagy ünnepeinek megzavarására törekszik. Tudatosan elősegíti a munkás és dolgozó paraszt tanulók lemorzsolódását az iskolákban. A népi demokrácia tudást, és műveltséget terjeszt, a klerikális reakció tudatlanságra és egyes néprétegek maradiságára épít. A vallás tanításait a kizsákmányoló elemek iránti részvét felkeltésére, a kulákok megvédésére igyekszik felhasználni. A parasztságot az ipari munkásság ellen próbálja hangolni. Az egyházi ünnepeket és szertartásokat úgy szervezi, hogy azok alkalmasak legyenek a termelés és a tanulás, a munka és az iskolai fegyelem bomlasztására, semmibe véve a népköztársaság kormányának rendelkezéseit a törvényes munkaszüneti napokról.

5. A klerikális reakció e bomlasztó munkája érdekében szívós tömegpropagandát folytat, a legkülönbözőbb legális és illegális módszereket alkalmazza. Egyrészt igyekszik lejáratni, kompromittálni a tömegszervezeteket (úttörők, ifjúsági szövetség), másrészt próbál behatolni a tömegszervezetekbe szülői értekezletek stb.). Titkos szervezeteket teremt, melyek arra szolgálnak, hogy vallásos köntösben a népköztársaság ellen hangolják és szervezzék elsősorban az ifjúságot. A klerikális reakció elterjedt módszere a gyermekeknek a szülők, a szülőknek a gyermekek ellen hangolása, férj és feleség kijátszása egymás ellen. Sötét céljai érdekében a klerikális reakció nem riad vissza a család békéjének és egységének megbontásától.

6. A klerikális reakció tömegagitációjának legfontosabb szervezetei a különféle férfi és női szerzetesrendek. A nagyszámú férfi és női szerzetesrendek vagy maguk mondtak le azokról a feladatokról, amelyeknek teljesítése volt állítólagos hivatásuk, vagy régi szerepük vált feleslegessé a szocializmust építő népi demokráciában, vagy reakciós célokra visszaélnek szerzetesi tevékenységükkel. A szerzetesrendek tagjai mint reakciós hírverők, mint az imperialisták agitátorai járkál az országot. A tanító szerzetesrendek tagjai, megtagadva a tanítást az állami iskolákban, mint lelkészek helyezkedtek el, aminek következtében a klerikális reakció agitátor-apparátusa, a papok létszáma indokolatlanul megnőtt.

7. A klerikális reakció, visszaélve a Párt és az állam lojális és türelmes magatartásával, féktelen agitációt fejtett ki a fakultatív vallásoktatás demokratikus elve ellen, igyekezett megfélemlíteni, közmegvetésnek kitenni azokat a gyermekeket, akik nem jártak hittanórára. A hittantanítás túlnyomórészt nem a vallásoktatást, hanem a reakciós uszítást, a klerikális reakció befolyásának terjesztését szolgálta.

8. A Központi Vezetőség örömmel és elégtétellel állapítja meg, hogy a magyar pedagógusok zöme becsülettel teljesítve hivatását, a Népköztársaság, a dolgozó nép hazája szeretetére neveli a gyermekeket és szembeszáll a vallásitanítás ürügyén folytatott klerikális reakciós lélekmelegzéssel. Ugyanakkor azt is megállapítja, hogy még sok olyan pedagógus van, aki a klerikális reakció „bizalmijának” szerepét játssza az iskolákban és mindenféle eszközzel segíti a reakciós hitoktatók aknamunkáját a népi demokrácia ellen.

9. A Központi Vezetőség megállapítja, hogy a protestáns egyházakkal, valamint a zsidó egyházzal kötött megegyezés változatlanul érvényes és jól funkcionál. Ezek a megegyezések bizonyítják, hogy a népköztársaság teljes mértékben biztosítja a vallásszabadságot és

hogy az egyházak békében tudnak élni és működni a népi demokráciában. Ugyanakkor azonban azt is megállapítja, hogy reakciós törekvések a protestáns és a zsidó egyházban is jelentkeznek. (Kulákok a presbitériumokban, reakciós horthysta politikusok megválasztása vezető egyházi pozíciókba, a reakciós cionizmus támogatása stb.) Az amerikai imperia-
lizmus közvetlen szolgálatában állnak legtöbb esetben a különböző szekták is (adventista, jehovista, baptista stb.), valamint a szabadkőművesek. [...] ¹²

Nehéz esztendőök krónikája 1949–1953. Szerk. Balogh Sándor. Budapest, 1986, Gondolat, 258–262.

▪ 10. A DISZ I. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATAI ▪

BUDAPEST, 1950. JÚNIUS 12.

1. A béke megvédése, a szocializmus építése új, nagy feladatokat állít a dolgozó magyar ifjúság elé, amelyeket csak úgy tud eredményesen megoldani, ha létrehozza a dolgozó ifjúság szélesebb rétegeit felölelő, egységes, forradalmi tömegszervezetét. Ezért a dolgozó és tanuló ifjúság kongresszusa, amelyen a SZIT,¹³ az EPOSZ,¹⁴ a Diákszövetség és a MEFESZ¹⁵ küldöttei vesznek részt, elhatározza, hogy egyesíti az ifjúsági rétegszervezeteket és megalakítja a Dolgozó Ifjúság Szövetségét. A dolgozó Ifjúság Szövetsége erejének, egységének, forradalmi szellemének legfőbb biztosítéka a Magyar dolgozók Pártja vezetése. A dolgozó Ifjúság Szövetsége a munkásosztály győzelmes világnézete: a marxizmus-leninizmus alapján áll.

2. A dolgozó Ifjúság szövetségének vezető ereje az ifjúmunkásság. Az ifjúmunkásságra vár az a feladat, hogy példát mutasson az egész dolgozó ifjúságnak a munkában és a harcban s biztosítsa az új ifjúsági szövetség mély összeforrását nemzetünk vezető osztályával: a munkásosztállyal.

Az ifjúmunkásság mellett a dolgozó Ifjúság szövetségének legerősebb pillére a dolgozó parasztfiatalság. A dolgozó parasztfiatalságra vár az a feladat, hogy a falu szocialista átalakításáért vívott küzdelemnek élvonalában haladjon s biztos támasza legyen az új ifjúsági szövetségnek a kulák és a klerikális reakció ellen vívott harcban.

A Dolgozó Ifjúság Szövetségében az ifjúmunkásság vezetésével megvalósul a munkás, a dolgozó paraszt, a tanuló és értelmiségi ifjúság megbonthatatlan egysége. A dolgozó Ifjúság Szövetsége széles, pártonkívüli, önálló tömegszervezet, amelynek tagja lehet minden dolgozó és tanuló fiatal, aki szereti hazáját és népét, kész dolgozni és harcolni az ifjúság boldog jövőjéért, békénk védelméért, a szocializmus felépítéséért. Nem lehetnek a szövetség tagjai a kizsákmányoló osztályhoz tartozók, azok, akik szemben állnak a szövetség céljaival és alapelveivel.

3. A Dolgozó Ifjúság Szövetségének az a feladata, hogy képviselje a dolgozó ifjúság ér-

¹² A határozat II. része az antiklerikális harc konkrét teendőivel, a III. része pedig a párt czzel kapcsolatos feladataival foglalkozott.

¹³ Szakszervezeti Ifjúsági és Tanoncmozgalom.

¹⁴ Egységes Parasztiifjúsági Szervezetek Országos Szövetsége.

¹⁵ Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége.

dekeit, biztosítsa a dolgozó ifjúság szocialista nevelését s a Magyar Dolgozók Pártja legjobb segítőtársa legyen a szocializmus építésében, a béke védelmében.

Nevelje a dolgozó és a tanuló ifjúságot a hős lenini–sztálini Komszomol példájának követésére.

Nevelje a magyar ifjúságot a Magyar Dolgozók Pártja és drága vezértünk Rákosi Mátyás iránti odaadó hűségre és szeretetre.

Nevelje ifjúságunkat a dolgozó nép hazájának szeretetére, példamutató helytállásra a munkában és tanulásban, áldozatok vállalására a béke megvédése és az épülő szocializmus érdekében.

Nevelje ifjúságunkat engesztelhetetlen gyűlöletre hazánk és népünk ellenségeivel: az imperialista háborús gyújtogatókkal s magyarországi ügynökeikkel szemben. Erősítse ifjúságunkban fiatal néphadseregünk iránti szeretetét s vesse minden magyar szívébe, hogy a hazát – ha kell – életünk árán is megvédjük.

Nevelje az ifjúságot szent szolidaritásra a világ minden békeszerető népe és ifjúsága iránt s megingathatatlan hűségre, forró szeretetre a felszabadító Szovjetunió és a nagy Sztálin iránt. A kongresszus megbízza a dolgozó Ifjúság szövetsége központi vezetőségét, hogy dolgozza ki a szövetség programját.

4. A kongresszus megállapítja, hogy a Dolgozó Ifjúság Szövetsége csak úgy tudja sikeresen megoldani az előtte álló feladatokat, ha erős, egységes, szilárd, a demokratikus centralizmus alapján álló szervezet lesz. A dolgozó Ifjúság szövetsége szervezeteit a fiatalok munkahelyein, üzemekben, iskolákban és lakóhelyeken építi ki.

A kongresszus megbízza a dolgozó Ifjúság szövetsége központi vezetőségét, hogy dolgozza ki a szövetség szervezeti szabályzatát.

A Dolgozó Ifjúság Szövetségének megalakulása új szakaszt nyit meg a magyar ifjúság életében. A Dolgozó Ifjúság Szövetségére történelmi feladat vár: a szocialista építés ifjú hadseregének szervezése és nevelése. A kongresszus bizonyos abban, hogy a Dolgozó Ifjúság Szövetsége ezt a történelmi feladatot a Magyar Dolgozók Pártja és Rákosi Mátyás elvtárs vezetésével sikeresen megoldja.

Nehéz esztendőkről krónikája 1949–1953. Szerk. Balogh Sándor. Budapest, 1986, Gondolat, 264–265.

▪ 11. A KORMÁNY ÉS A KATOLIKUS PÜSPÖKI KAR ▪ MEGÁLLAPODÁSA AZ ÁLLAM ÉS AZ EGYHÁZ KÖZÖTTI VISZONY RENDEZÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1950. AUGUSZTUS 30.

A magyar kormány képviselői és a katolikus püspöki kar között huzamosabb ideje tárgyalások folytak. A tárgyalások eredményéről az alábbi nyilatkozatot adták ki:

A Magyar Népköztársaság kormánya és a magyar katolikus püspöki kar attól az óhajtól vezérelve, hogy az állam és a katolikus egyház békés együttélését biztosítsák és ezzel a magyar nép egységét, építő munkáját, hazánk békés fejlődését előmozdítsák, tárgyalásokat folytattak és a következő megállapodást kötötték:

I.

1. A püspöki kar elismeri és állampolgári kötelességének megfelelően támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét és alkotmányát. Kijelenti, hogy az egyház törvényei szerint eljár azok ellen az egyházi személyek ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építőmunkája ellen fellépnek.

2. A püspöki kar határozottan elítél minden, bárhonnan jövő, a Magyar Népköztársaság állami és társadalmi rendje ellen irányuló felforgató tevékenységét. Kijelenti, hogy nem engedi meg a hívők vallásos érzületének, valamint a katolikus egyháznak államellenes politikai célokra való felhasználását.

3. A püspöki kar felhívja a katolikus hívőket, hogy mint állampolgárok és hazafiak, minden erejükkel vegyék ki részüket abból a nagy munkából, amelyet a népköztársaság kormányának vezetésével a magyar nép egésze végez, az ötéves terv megvalósításával, az életszínvonal emeléseért és a szociális igazságosság érvényesítéséért. A püspöki kar különösen arra hívja fel a papságot, hogy ne fejtsen ki ellenállást a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalommal szemben, mert az, mint önkéntes szövetkezés, az emberi szolidaritás erkölcsi elvén alapszik.

4. A püspöki kar támogatja a békéért folyó mozgalmat. Helyesli a magyar népnek, a Magyar Népköztársaság kormányának a béke megvédésére irányuló törekvéseit, elítél minden háborús uszítást, elítéli az atomfegyver használatát és ezért az emberiség ellen elkövetett bűncselekményben bűnösnek tekinti azt a kormányt, amely először használja az atombombát.

II.

1. A Magyar Népköztársaság kormánya a népköztársaság alkotmányának értelmében biztosítja a katolikus hívek számára a teljes vallásszabadságot, ugyancsak biztosítja a katolikus egyház számára a működési szabadságot.

2. A Magyar Népköztársaság kormánya hozzájárul nyolc katolikus egyházi iskola (hat fiú- és két leányiskola) visszaadásához, valamint ahhoz, hogy a katolikus egyházi iskolákban a tanítás ellátására szükséges megfelelő számú férfi és női tanítórend működjék.

3. A Magyar Népköztársaság kormánya a többi vallásfelekezettel már megkötött megegyezés szellemében kész gondoskodni a katolikus egyház anyagi szükségleteinek fedezéséről oly módon, hogy tizennyolc éven át, tehát addig, amíg a katolikus egyház saját forrásaira támaszkodva maga tudja fedezni anyagi szükségleteit, három-, illetve öt évenként arányosan csökkenő mértékben megfelelő összeget utal ki katolikus egyházi célokra. A Magyar Népköztársaság kormánya az anyagi gondoskodás keretén belül külön súlyt helyez a lelkeskedő papság megfelelő létminimumának biztosítására.

Fenti megállapodás gyakorlati végrehajtására paritásos bizottságot kell alakítani a Magyar Népköztársaság kormányának és a püspöki karnak a megbízottaiból.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa nevében:

Darvas József s. k.

vallás- és közoktatásügyi miniszter

A magyar katolikus püspöki kar nevében:

Grősz József s. k.

kalocsai érsek

▪ 12. AZ ELNÖKI TANÁCS 1950. ÉVI 34. SZÁMÚ ▪
TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A SZERZETESRENDEK
MŰKÖDÉSI ENGEDÉLYÉNEK A MEGVONÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1950. SZEPTEMBER 7.

1. §. A Magyar Népköztársaság területén a szerzetesrendek működési engedélye ennek a törvényerejű rendeletnek hatálybalépésével megszűnik. Nem vonatkozik ez a rendelkezés a katolikus egyházi iskolákban a tanítás ellátására szükséges megfelelő számú férfi és női tanítótrend működési engedélyére.

2. §. Mindazok a szerzetesrendek, amelyek működési engedélyeinek hatálya az 1. § értelmében megszűnik, kötelesek működésüket a Magyar Népköztársaság területén ennek a törvényerejű rendeletnek hatálybalépésekor megszüntetni.

3. §. A belügyminiszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben állapítja meg azt, hogy az 1. § alapján mely tanítótrendek folytathatják működésüket.

4. §. Ez a törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a belügyminiszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben gondoskodik annak figyelembevételével, hogy azoknak a szerzetesrendeknek tagjai, amelyeknek a jelen rendelet értelmében a működési engedélye megszűnik, három hónapon belül a volt rendházakat elhagyják.

Kiss Károly s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának helyettes elnöke

Szabó Piroska s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Magyar Közlöny, 1950. szeptember 7., 1008.

▪ 13. AZ MDP II. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATAI ▪

BUDAPEST, 1951. MÁRCIUS 2.

I.

A Kongresszus megállapítja, hogy a Központi Vezetőség az Egyesülési Kongresszus óta eltelt időben helyesen értékelte a nemzetközi helyzetet, amelyben a Párt a szocialista építés feltételeinek megeremtéséért és sikeres megvalósításáért harcolt.

A világalomra törő amerikai imperialisták a Távol-Keleten támadó háborút kezdték a koreai nép ellen, elfoglalták a Kínai Népköztársaság területéhez tartozó Tajvan szigetét és a háborúnak világháborúvá való kiterjesztésére törekednek.¹⁶ Csatlósaik segítségével az ENSZ-et támadó háború előkészítésének eszközeként és támadó terveik álcázására használnak.

¹⁶ A koreai háború 1950. június 25-én kezdődött azzal, hogy a szovjetek támogatását élvező észak-koreai csapatok megtámadták Dél-Koreát. Erre volt válasz az amerikai partraszállás Tajvanon, amit Truman 1950. június 27-én rendelt el.

ják fel. A támadó amerikai imperialisták eszeveszett fegyverkezésbe fogtak és megszegve a nemzetközi egyezményeket, a német és a japán militarizmus újjáélesztésének útjára léptek. Zsoldjukba fogadták Tito fasiszta bandáját, felhasználják és támogatják a békétábor ellen irányuló provokációs politikáját, valamint a jugoszláv dolgozó népre nehezedő véres terroruralmát.

Az amerikai imperialisták és csatlósai a háború előkészítése érdekében fokozzák az elnyomást, a terrort és összefognak a legreakciósabb, népellenes erőkkel.

Az új világháború kirobbantására készülő sötét imperialista erőkkel szemben hatalmas gátként áll a béke tábora, élén a kommunizmust diadalmasan építő, nagy Szovjetunióval. A Szovjetunió rendíthetetlenül folytatja a lefegyverzésre, az atomfegyver eltiltására, nemzetközi békeegyezmény létrehozására irányuló békepolitikáját. Döntően a békétábor javára változtatta meg a nemzetközi erőviszonyokat a nagy kínai népnek az imperialista gyarmatosítók és kínai zsoldosai felett aratott győzelme, mely hatalmas lökést és bátorítást adott a gyarmati népek szabadságharcainak.

Politikailag és gazdaságilag megszilárdultak a szocializmust építő népi demokráciák országai. Létrejött és erősödik a békéért, a német nép egységéért küzdő Német Demokratikus Köztársaság.¹⁷

A háborús uszítókat leleplezi, terveiket keresztezi a hatalmas nemzetközi békemozgalom, amely az imperialista országokban is az egyszerű emberek tíz- és százmillióit állítja csatasorba a munkásosztály vezetésével a béke ügyéért.

„A béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig tartanak mellette. A háború elkerülhetetlenné válhat, ha a háborús uszítóknak sikerül hazugságaikkal behálózniuk a néptömegeket, megteveszteni és új világháborúba sodorni őket.” (Sztálin)

A Kongresszus megállapítja, hogy a Központi Vezetőség politikája, mely a magyar népet a béke ügye mellett sorakoztatta fel, helyes volt. A Kongresszus teljes szolidaritásáról biztosítja a hős koreai és kínai testvérpártokat az imperialista támadók elleni hősie, önvédelmi harcukban. A Kongresszus helyesli, hogy a Magyar Népköztársaság Kormánya a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal kötött barátsági és kölcsönös segélynyújtási egyezmények értelmében a magyar függetlenségre különösen veszélyes német imperializmus feltámasztása, a Nyugat-Németországban folyó fegyverkezés ellen foglalt állást.

II.

A Kongresszus megállapítja, hogy a Központi Vezetőségnek a magyar népgazdaság helyreállítása és a szocialista építés megkezdése érdekében folytatott politikája helyes volt.

A hároméves tervnek két év és öt hónap alatt történt megvalósításával 1949 végén befejeződött a helyreállítás szakasza. Az ötéves tervvel megkezdődött népgazdaságunk újjáalakítása. Az ötéves terv első évében népgazdaságunk rejtett tartalékainak feltárása, a szocialista munkaverseny, az újtó- és Sztahanov-mozgalom kibontakozása, dolgozó népünk odaadó munkája, a Szovjetunió támogatása révén jelentékenyen nagyobb feladatokat sike-

¹⁷ A szovjet ellenőrzés alatt álló Német Demokratikus Köztársaságot 1949. október 7-én kiáltották ki, miután a Német Szövetségi Köztársaság már megalakult.

rült megoldanunk, mint amelyeket az ötéves terv alapján 1950-re eredetileg kitűztünk. Egy év alatt gyáripárunk termelése 21,4 helyett 35,1 százalékkal emelkedett. Beruházásaink összege egy év alatt az eredetileg előirányzott 7,6 milliárd forint helyett 10,2 milliárd forint volt. A nemzeti jövedelem a tervbe vett 12,4 százalékos növekedése helyett mintegy 20 százalékkal emelkedett. A munka termelékenysége az előirányzott 10 százalék helyett 20 százalékkal nőtt, bár komoly hiányossága, hogy a munkabéralap növekedése túlhaladta a termelést. Komoly hiányosság továbbá, hogy a vas-, acél-, szén- és villamos energia termelése a terv túlteljesítése mellett is elmaradt a növekvő szükségletektől.

A mezőgazdaság fejlődése elmaradt az ipar fejlődése mögött. Ez az aránytalanság gátolja népgazdaságunk fejlődését és egyik fontos oka élelmezési és nyersanyag-nehézségeinknek, amelyeket az ellenség kihasznál.

Országunk iparosításának további sikeres folytatása és meggyorsítása, ötéves tervünk megvalósítása megköveteli az ipar és a mezőgazdaság fejlődése közötti aránytalanság felszámolását, a mezőgazdasági árutermelés jelentékeny emelését, ami csak a nagyüzemi mezőgazdasági termelésre való fokozatos áttérés útján lehetséges.

Ennek az áttérésnek megvannak a legfontosabb tárgyi feltételei:

a) Az egész gyáripár a népi demokrácia államának kezén van és mind nagyobb mértékben el tudja látni a mezőgazdaságot a nagyüzemű termeléshez szükséges gépekkel, felszereléssel, műtrágyával.

b) A mezőgazdaság gépesítésének gócpontjait, az állami gépállomások hálózatát a népi demokrácia állama megeremtetten és egyre jobban fejleszti.

c) Az állami gazdaságok, bár szervezetenként még gyengék, mint mintagazdaságok komoly segítséget nyújthatnak és fognak is nyújtani a parasztságnak a tudományos termelési módszerek alkalmazásánál a mezőgazdaságban.

d) A mezőgazdasági termelészövetkezeti mozgalom megindult és komoly sikereket ért el: az ország szántóterületének több mint 10 százaléka (közel 1 millió kat. hold) van 145 000 termelészövetkezetbe tömörült parasztcsalád kezén. Egyes vidékeken egész községek és mezőgazdasági városok földművelő népének többsége, sőt egész dolgozó parasztsága lépett a termelészövetkezeti útra. A szegényparasztság után a középparasztság legfelvilágosodottabb része is kezd a termelészövetkezetek felé fordulni.

E legfontosabb tárgyi feltételek azonban magukban véve még nem elegendők a nagyüzemi mezőgazdasági termelésre való áttéréshez, ehhez a dolgozó parasztság szívós, türelmes meggyőzése is szükséges.

III.

A Kongresszus megállapítja, hogy a Központi Vezetőség politikája, amely a munkásság és a dolgozó parasztság szövetségének megerősítésére és e szövetségben belül a munkásosztály vezető szerepének megszilárdítására irányult, helyes és eredményes volt. Az értelmiség zöme is a népi demokrácia felé fordult. A dolgozó nép egysége megerősödött. Létrejött széles alapon a Magyar Függetlenségi Népfront, amelyet az 1949. május 15-i országgyűlési és 1950. október 22-i tanácsválasztásokon dolgozó népünk túlnyomó többsége támogatott. E politika következtében az osztályellenséget egyre inkább sikerült elszigetelni.

A szocialista építés sikerei, a magyar dolgozó népnek az az egyre mélyebb felismerése, hogy az ország, az állam az övé, a kulturális fellendülés, az imperialista aknamunkával

szemben a magyar függetlenség védelme, a népünk építő munkáját védelmező békemozgalom – ebből a talajból kelt életre és virágzott ki az új magyar hazafiság, mely országepítő tettekre, szabad hazánk függetlenségének védelmére lelkesíti dolgozóinkat és egész fejlődésünknek egyre inkább egyik fő hajtóereje.

A szocializmus építése, a kizsákmányolók fokozódó kiszorítása élesítette és tovább élesíti az osztályharcot: a kulákok ellenállását, az államgépezetben még megbúvó reakciós elemek szabotálását, a klerikális reakció aknamunkáját, a spekuláns elemek bomlasztó tevékenységét.

A dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály államhatalma, a széles népi egységre támaszkodva, a Magyar Dolgozók Pártja vezetésével eredményesen küzd le az ellenség alattomos kártevő munkáját. A népi demokrácia államhatalma megerősödésének kifejezője volt a Népköztársaság Alkotmányának megteremtése, munkások és parasztok újabb tízezreinek bevitelle az államgépezetbe, a választott községi, járási városi és megyei tanácsok létrehozása, mely hatalmas lépés volt előre a népi államhatalom demokratizálása útján. Népi demokráciánk állama így módon egyre inkább alkalmassá válik alapvető feladatainak teljesítésére; a gazdasági-kulturális építőmunka vezetésére, a belső osztályellenség felszámolására, a honvédelem megszervezésére.

IV.

A Kongresszus megállapítja, hogy az egységes munkáspárt megteremtése helyes volt, hogy a volt szociáldemokrata munkások és funkcionáriusok – egyes szociáldemokrata vezetők árulása ellenére – a marxizmus–leninizmus alapján összeforrtak a kommunistákkal. A Magyar Dolgozók Pártja tekintélye megnőtt, vezető szerepét helyes és eredményes politikája alapján a dolgozó nép elismeri. A Párt az Egyesülési Kongresszus óta szervezetileg megerősödött, ideológiai színvonala emelkedett, a pártszervezetek az iparban munkájuk központjává a termelés feladatait állították.

A párttagság felülvizsgálata, bár nem volt mentes komoly hibáktól, lényegében eredménnyel járt: a Párt megtisztította a sorait a véletlen, törtető, osztályidegen és ellenséges elemek jelentős részétől és ezzel szilárdabbá, egységesebbé vált, tagságának társadalmi összetétele javult.¹⁸ A párton belüli demokrácia fejlődött, a pártszervezetek vezetőségeinek újjá-választása során friss erők ezrei bukkantak fel és jutottak vezetésbe, a bírálat és önbírálat bátrabb alkalmazása felélénkítette a pártéletet és megjavította a Párt és a tömegek kapcsolatát. A Párt csapást mért az imperialistákra, felfedve és megghiúsítva azt a tervüket, hogy a Tito-féle áruló klikk és Rajk kémbandája segítségével megkaparintsák a Párt vezetését és megdöntsék a népi demokráciát.

A Kongresszus azonban mint komoly hiányosságot állapítja meg, hogy a Párt a faluban szervezetileg nem erősödött a növekvő feladatokhoz mérten, sőt helyenként egyenesen gyengült:

hogy a párttagság felülvizsgálata után a tagfelvételnél bürokratikus és szektaszellemű elzárkózás nyilvánult meg a szocialista építés munkájában kivált új erővel szemben;

¹⁸ Az 1948-as pártegyesülést követő tagrevíziók, illetve tagfelvételi zárlat során, amely 1949. március 6-áig tartott, 190 ezer párttagot zártak ki és 125 ezer párttagot visszaminősítettek tagjelöltté. A több mint 1 milliós párttagság létszáma 1950-re így 800 ezer fő körül stabilizálódott.

hogy a Pártba befurakodott imperialista ügynökségek leleplezésének tapasztalatait nem használtuk fel eléggé, az éberség gyakran formális;

hogy a Pártban még mindig gyakori a bíráló elnyomása, a pártdemokrácia megsértése, és a dolgozók szükségletei, jogos és építő bírálata iránti bürokratikus közömbösség jelenségei is előfordulnak.

V.

A Kongresszus megállapítja, hogy a Párt és az ország előtt álló döntő, stratégiai feladat: a mezőgazdaság szocialista átszervezésével népgazdaságunk kettős jellegének megszüntetése, népgazdaságunk egységes szocialista alapjának megteremtése. Ennek megfelelően a Párt fő feladatai a következők:

1. Az ötéves terv előirányzatainak felemelése útján az iparosítást meg kell gyorsítani olymódon, hogy gyáripárunk termelése 1949-hez képest 1954-re az eredetileg előirányzott 86,4% helyett legalább 200%-kal emelkedjék. Ezen belül a nehézipar termelésének az eredetileg előirányzott 104,3% helyett legalább 280%-kal kell emelkednie. A könnyűipar termelésének 72,9% helyett legalább 145%-kal kell emelkednie.

A népgazdaság beruházásának öt év alatt az eredetileg előirányzott 50,9 milliárd forint helyett: legalább 80 milliárdot kell elérniük. Ezen belül a gyáriparra fordított beruházásoknak 21,3 milliárd forint helyett legalább 40 milliárd forintot kell elérniük.

A nehéziparban az eredetileg tervezett 18,3 milliárd forint helyett legalább 37 milliárd forintot kell beruházni.

A nemzeti jövedelemnek 1949-hez képest 1954-re az eredetileg előirányzott 63% helyett legalább 120%-kal kell emelkednie.

A munka termelékenységének öt év alatt az eredetileg tervezett 50% helyett legalább 80%-kal kell emelkednie.

A dolgozó nép életszínvonalának öt év alatt az eredetileg tervezett 35% helyett legalább 50%-kal kell emelkednie.

Az ipar számára öt év alatt az eredetileg tervezett 480 000 helyett 650 000 új munkást és alkalmazottat kell biztosítani elsősorban szervezett munkaerő-toborzás útján. Az ipar szükségleteinek biztosítására műszaki vezetőkben öt év alatt 11 000 mérnököt és 17 000 technikust kell kiképezni.

2. Az ötéves tervidőszakban döntő lépést kell tennünk a mezőgazdaság elmaradásának felszámolására. 1954-re mezőgazdaságunk termelésének 1949-hez képest legalább 50%-kal kell nőnie, hogy közellátásunkat, néptünk életszínvonalának emelkedését teljes mértékben biztosíthassuk. Hogy ezt elérjük, az egyénileg dolgozó parasztok gazdaságát is fejleszteni és segíteni kell. A korszerű, nagyüzemi, gépesített mezőgazdaságra való áttérésnek azonban a fő útja az elaprózott, egyéni parasztgazdaságok egyesülése termelőszövetkezetekbe. Ez érdeke az egész dolgozó parasztságnak, mert az egyéni parasztgazdaság rendszere mellett gazdasági gyarapodást és jómódot csak egy keskeny felső réteg érhet el, míg a szövetkezeti út az egész dolgozó parasztság jómódját és kulturális felemelkedését biztosítja. A dolgozó parasztoknak a termelőszövetkezetekbe való belépésénél a legszigorúbban szem előtt kell tartani az önkéntesség elvét.

A dolgozó parasztoknak, köztük a középparasztoknak, különféle eszközökkel meg kell könnyíteni a termelőszövetkezetekbe való tömörülést, így a jelenleg legfejlettebb, III. tí-

pusú termelőszövetkezetek mellett lehetővé kell tenni az I. és II-es típusú szövetkezetek¹⁹ alakítását, biztosítani kell a bevitt föld után földjáradék fizetését, a beadott állatok árának megtérítését egy év alatt a törvényes előírások szerint, a háztáji gazdaságról, a személyes tulajdonban maradó állatokról szóló törvényes rendelkezések szigorú betartását. A termelőszövetkezetek fejlesztésére elengedhetetlenül szükséges a kulákok további elszigetelése, a falusi kizsákmányolók elleni harc következetes folytatása, nemcsak az állam eszközeivel, hanem maguknak a dolgozó parasztnak cselekvő részvételével. A termelőszövetkezetek nagyarányú fejlesztésénél szükséges, hogy a munkásosztály sokoldalú segítséget nyújtson a dolgozó parasztságnak.

3. A felemelt ötéves terv megvalósításának, valamint a mezőgazdaság szocialista átszervezésének egyik döntő feltételként támogatni kell a kultúrforradalom további kibontakozását, az egész dolgozó nép szaktudásának és általános műveltségének nagyarányú emelése, az iskolarendszer, a tudomány és művészet, a könyvkiadás és sajtó, könyvtárak, kultúrotthonok, mozgóképszínházak, rádió stb. hatalmas fejlesztése útján.

4. Tovább kell erősíteni a népi demokratikus államhatalmat. A fiatal, még tapasztalatlan községi, járási, városi, megyei tanácsokat meg kell szilárdítani, munkájukat meg kell javítani, az ellenséges befolyást le kell küzdeni, hogy mint az államigazgatás helyi szervei betölthessék szerepüket: végrehajtsák az országos feladatok rájuk eső részét, helyileg irányítsák a mezőgazdasági termelést és ellássák a hatáskörükbe tartozó egyéb gazdasági teendőket, előmozdítsák a mezőgazdaság és ezen belül a szocialista szektor fejlődését, a nép kulturális felemelkedését és biztosítsák a dolgozó tömegek minél szélesebb körű részvételét a közügyek intézésében.

Az államgépezet munkájának további javítására következetesen folytatni kell a közigazgatás, valamennyi állami szerv demokratizálását, a bürokratizmus elleni harcot, a tömegek bírálatának és ellenőrzésének fejlesztését. Erősíteni kell az osztályellenesség felfedezésére és leküzdésére szolgáló állami szerveket.

Az állam valamennyi szervében, a legfelsőbbtől a legalsóbbig, érvényesülnie kell a Párt irányításának, anélkül, hogy ez az állami szervek önálló munkáját és felelősségét csorbítaná.

5. Fokozni kell a békéért folytatott harcot, a békemozgalmat általános népmozgalommá kell fejleszteni, amelyben részt vesz hazánk minden becsületes polgára. Fáradhatatlanul le kell leplezni az imperialisták hazugságait, akik a „demokrácia” és a „béke” álarcában reakciós támadó háborút folytatnak és készítenek elő. Tudatosítani kell egész dolgozó népünkben, hogy a béke védelme elválaszthatatlan a termelő munkában való helytállástól, az állampolgári kötelességek teljesítésétől, a népi demokratikus fegyelemtől. Egész népünket nagyobb áldozatkészségre, a nehézségek bátor leküzdésére, hazaszeretetre, a békeszerető szabad népekkel, az egész világ dolgozó tömegeivel való szolidaritásra, az emberi haladás élén járó, példamutató Szovjetunió iránti szeretetre és ragaszkodásra kell nevelniük. Népünket és elsősorban ifjúságunkat el kell töltenie az elszántságnak, hogy hazánkat a támadó imperialistákkal szemben, ha kell fegyverrel a kézben is megvédelmezi.

6. Meg kell erősíteni a pártszervezeteket és meg kell javítani a pártmunkát mindenütt, de elsősorban és döntően a falun. Erős falusi pártszervezetek, erős falusi pártvezetőség,

¹⁹ A termelőszövetkezeti csoportok három típusa a gazdálkodás egyéni, illetve közös formái szerint különült el. „Legfejlettebb” a III-as típusú csoport volt, amelyben már minden munkát közösen végeztek, és a teljesítményt munkaegységben mérték. „Legfejletlenebb” pedig az I-es típusú, amelyben a művelést részben még egyénileg végezték, és a betakarított terménnyel mindenki maga rendelkezett.

egységes falusi pártbizottság, erős, jól működő járási bizottság szükséges ahhoz, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének nagy feladatát megoldhassuk. A falun dolgozó kommunistáktól a Párt elvárja, hogy ne nézzék közömbösen a termelőszövetkezeti mozgalmat, hanem támogassák. A falusi pártszervezetek, a járási pártbizottságok megerősítésénél az egész Pártnak segítséget kell nyújtania, ez a megyei pártbizottságok egyik legfontosabb feladata.

Biztosítani kell a Párt további egészséges növekedését, a tagság társadalmi összetételének további megjavítását, a párton belüli demokrácia, az építő bírálat és önbírálat feltétlen érvényesülését, a Párt ideológiai színvonalának további emelését.

Következetes harcot kell folytatni a Pártban a bürokratizmus szellemének minden megnyilvánulásával szemben és a legutóbbi idők hasznos tapasztalataira támaszkodva, még szélesebb pártonkívüli aktívát kell a pártszervezetek körül kialakítani (békebizottságok, pártonkívüli népnevelők stb.), bátorítani kell a pártonkívüli tömegek kezdeményezését, tanulni kell bírálatukból és javaslataikból. Ezért kell az eddigienél is nagyobb figyelmet fordítani a tömegszervezetek munkájára, elsősorban arra, hogy a Párt és a DISZ közötti kapcsolat megerősödjék, hogy a pártszervezetek segítsék és irányítsák a dolgozó Ifjúság Szövetségét, a Párt legközvetlenebb tartálékát.

Az előttünk álló nagy feladatok, az osztályharc élesedése, a feszült nemzetközi helyzet megköveteli minden lazaság és liberalizmus felszámolását Pártunk soraiban, a fokozott éberséget a kommunista vasfegyelem érvényesítését, a kommunista köteleességteljesítést, példamutatást, áldozatvállalást.

A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948–1956. Főszerk. Izsák Lajos. Budapest, 1998, Napvilág, 129–135.

▪ 14. A MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE ▪ I. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATAI

BUDAPEST, 1951. ÁPRILIS 30.

A Magyar Írók Első Kongresszusa a magyar irodalom története folyamán először létrejött nemzeti egység jegyében folyt le. Ezen a – bátran mondhatjuk – nemcsak a magyar irodalom, de egész szocialista kultúránk fejlődése szempontjából történelmi jelentőségű kongresszuson, szocialista irodalmunk alapvető kérdéseit tanácskoztuk meg. A Kongresszus a tanácskozások eredményeit a következőkben állapítja meg:

1. A mai magyar irodalom – hiányai s kezdetlegességei ellenére is – kétségkívül jelentékeny eredményeket ért el dolgozó népünk művészi ábrázolásában. Eredményes munkájával hozzájárult a szocializmus építésének és a béke megvédésének nagyszerű művéhez. A mai magyar irodalomnak a lenini–sztálini zászlóra írt egyetemes emberi célok megvalósításáért vívott harcos munkájában – eddig elért eredményei biztositják a magyar szocialista-realista irodalom egyre gyorsulóbb terebélyesedését és az eljövendő hatalmas szocialista irodalmi alkotások megvalósulását.

2. A mai magyar irodalom elért sikereit elsősorban mindenekelőtt a Szovjetunió létének, a nagy Sztálinnak és a dicsőséges szovjet Hadseregnek köszönhetjük. A Szovjet Had-

sereg szabadította fel drága hazánkat s népünket és vele együtt évezredes szellemi börtönéből a magyar írók harcos szerszámát: a tollat is. Mióta csak magyarok élnek e földön, most első ízben vált szabaddá a művészet és benne a hagyományokban gazdag, nagyszerű jeleinkben élő s jövőnkbe mutató magyar irodalom is.

3. A mai magyar irodalom képviselői, korosztályra való tekintet nélkül, tudják, hogy minden sikerüknek, eredményüknek s végtelen lehetőségeiknek forrása a Magyar Dolgozók Pártja, a Népköztársaság kormánya, az egész dolgozó nép kiapadhatatlan szeretete, gazdag gondoskodása és harcos alkotásokra serkentő szüntelen buzdítása. A Magyar Népköztársaság íróit – pártállásra való tekintet nélkül – az a biztos tudat hatja át, hogy e hazában egyetlen olyan írótehetség se kallódott el, aki tiszta szívvel és harcos tollal kívánja népét szolgálni. Az ilyen író érvényesüléséhez minden segítséget előteremt a szocialista gondoskodásnak az a módja, amelyben csak egy szabad és jövőjét gyors ütemben építő boldog nép részesítheti íróit.

4. Mai magyar irodalmunk a kapitalista-fasiszta-burzsoá irodalmi múlt maradványai felett lényegében döntő győzelmet aratott. Ezzel biztosította a szocialista-realista irodalom teljes kibontakozásának feltételeit. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a múlt káros és nagyszámú csökevényeit teljes egészében már meg is semmisítettük és hogy azoknak irodalmunk testébe való vissza-visszaszivárgásával, vagy különféle módokon megnyilvánuló ellenséges támadásával már nem is kell számolnunk. Ezt hinnünk súlyos és egész irodalmunk fejlődése szempontjából veszélyes hiba lenne. A múlt káros maradványainak nem éppen ritkán jelentkező ellenséges irodalmi megnyilvánulásai elleni szakadatlan harcban épül a magyar szocialista-realista irodalom nagygyá és válik történelmi hivatásának betöltésére alkalmassá.

5. A mai magyar irodalom a szocializmus építésének, az egész magyar népnek nagy, közös ügye. A magyar író olvasója – egyre fokozódó mértékben, egyre fokozódó igényességgel – az egész magyar nép. A magyar nép forrón szereti íróját. Szereti, mert érzi, hogy az író is forrón szereti őt s hogy az ő életéről, munkájáról, harcairól, honszeretetéről s fénylő győzelmeiről ír. A dolgozó nép e méretében és mélységében határtalanul nagy szeretetét a Párt s a Kormány intézkedésén keresztül, sokféle gondoskodó megnyilvánulásban fejezte ki a magyar írók iránt. Ilyenek: a Népköztársaság Irodalmi Alapja, az alkotók házai, az írói kollektív szerződés, az írók nyugdíja, Írószövetségünk egyre fejlődő lapjai (Csillag, Irodalmi Újság, Tiszatáj, Építünk) stb.

6. A mai magyar irodalom tehát egyre sikeresebben halad előre a szocialista-realista irodalom felé, hűséggel és egyre sokrétűbben követve a szovjet irodalom példamutatását. Nem kétséges, hogy a magyar szocialista-realista irodalom is egész dolgozó népünk harcával egybeforrva, egyre maradandóbb értékű művekkel bizonyítja fölényét minden más irodalom felett. A magyar írók tudják és vallják: fejlődésünk legbiztosabb s egyetlen iránytűje a Magyar Dolgozók Pártjának útmutatása a Szovjetunió irodalmának példája. Ha nem ennek az iránytűnek útján haladna a magyar irodalom: visszazüllene a burzsoá irodalom posványába.

II.

A kongresszus megállapítja, hogy

1. A mai magyar irodalom elvileg és jelentős mértékben gyakorlatilag is leszámolt a kozmopolita, formalista, népellenes, burzsoá osztályérdekeket szolgáló álirodalommal; leszámolt a l'art pour l'art és az „apolitikus” irodalom minden ellenséget rejtegető elve-

ivel, az üres burzsoá pszichologizálással, az érzelmeknek és szerelemnek pornográfiává züllesztett ponyvájával; a kóros individualizmussal, a kispolgári anarchizmussal, az irodalomban terpeszkedő arisztokratizmussal, a romboló sovíniszta nacionalizmussal: tehát mindazzal a becstelen és művészietlen tényezővel, amely a felszabadulás után is gyakran és nem lebecsülendő veszélyességgel igyekezett gátat vetni szocialista-realista irodalmunk fejlődésének.

E leszámolás jelenti – amint mondtuk – szocialista-realista irodalmunk fejlődési lehetőségének biztosítását. Egyáltalában nem jelenti azonban, hogy az egész irodalmunk fejlődésére veszélyes és kártékony burzsoá maradványokat teljes egészében felszámoltuk volna és hogy irodalmunk nemzeti egységének fogalmán valamilyen kispolgári irodalmi liberalizmust kellene értenünk. Nem. Kongresszusunk döntő eredményei közé tartozik, hogy rámutattat azokra a még sűrűn felbukkanó hibákra és hiányosságokra, amelyek mai irodalmunkban a múlt burzsoá maradványaiaként jelentkeznek. Ilyen a sematizmus, az arisztokratizmus, a kispolgári anarchizmus, a kozmopolitizmus és formalizmus különféle megnyilvánulási formái.

2. A burzsoá irodalom maradványai elleni küzdelmünk eredményessége ellenére is megállapítjuk, hogy az ellenség a kultúrpolitika irodalmi frontján sem marad tétlen, ott is támad és megkísérli magyar irodalmunk fejlődését akadályozni. Az irodalom területén éppen úgy, mint társadalmi életünk minden más területén, éber szemmel kell őrködni, hogy az ellenség kártevő munkáját idején leleplezzük. Ha akadna is olyan magyar író, aki e kötelező éberséget az irodalomra hamis, úgynevezett esztétizáló szempontok alapján nem vonatkoztatná; az ilyen hátráltatná szocialista-realista irodalmunk harcoss és művészi kibontakozását s kárt okozna szocialista hazánk fejlődésének. Az ellenség leleplezése az irodalom területén is egyet jelent hazánk s a béke védelmével.

3. A magyar írók többsége tudja, hogy egész irodalmunk jövője elsősorban az irodalom utánpótlásától: a fiatal írónemzedék felkutatásától és nevelésétől függ. Megállapítjuk, hogy a Magyar Írók szövetségének vezetősége és tagsága egyaránt, igyekezett új tehetségeket felfedezni s azok írói neveléséről gondoskodni. Ezek az erőfeszítések azonban minden jó szándékunk ellenére sem bizonyultak elegendőknek. Az utánpótlás dolgában nem jártunk el sem olyan szocialista szenvedéllyel és elmélyedtséggel, sem olyan tervszerűséggel, mint amit irodalompolitikánk e döntő jelentőségű feladata megkövetelt volna tőlünk. Mondhatjuk-e jó lelkiismerettel, hogy munkásosztályunk s parasztságunk gazdag és tág soraiból kielégítően, tervszerűen és kellő szervezettséggel válogattuk ki irodalmunk új nemzedékét? Nem. Ezt jó lelkiismerettel nem mondhatjuk. E mulasztásunkat annál is nehezebb menteni, mivel a Párt, a Kormány s a dolgozó nép szeretete minden segítséget megadott ahhoz, hogy az új írónemzedék biztosításáról kellő módon gondoskodhassunk.

4. A magyar írók túlnyomó többsége eredményes munkát végzett hazánk szocialista-realista irodalmának fejlesztéséért. Megállapítjuk azonban, hogy még jobb, még eredményesebb, íróilag még gazdagabb, sokrétűbb és művészileg igényesebb alkotómunkát csakis ideológiai, mesterségbeli fejlődésünk jelentékeny növekedésétől remélhetünk. A marxizmus-leninizmus elméletének sokkal tágabb, igényesebb ismerete és alkalmazása nélkül a magyar író fejlődése elképzelhetetlen. E nélkül sem harcoss, hősies és sokrétű jelenünk, sem nagyszerű jövőnk távlatainak hiteles, művészileg is igényesebb ábrázolása nem lehetséges. Ugyanakkor az írás mesterségbeli s – tegyük hozzá – szakmabeli ismereteinek olyan fokú elsajátítására van szükség, amely egyedül alkalmas csak, a szovjet irodalom példáján haladva egy minden eddiginél magasabb rendű irodalom teljes kibontakozására.

Az ideológiai és mesterségbeli tudás, később tökély, szocialista irodalmunkért vívott harcunknak nem két különböző, hanem közös s nagyszerű fegyvere.

5. A magyar írók túlnyomó többsége teljes mértékben megértette a témaválasztás nagy jelentőségét. Azt is tudják, hogy a sematizmus elleni következetes harc szocialista-realista irodalmunk gyors fejlődésének döntő feltétele.

Azonban sem a témaválasztás kérdésében, sem a sematizmus elleni küzdelemben nem mutatkoztak íróink olyan következetes harcosoknak, mint amilyenek ezt a lenini–sztálini értelemben vett pártos irodalom, tehát a mi irodalmunk megköveteli. Megállapítjuk, hogy irodalmunk, általánosságban – számos és jelentős eredmény ellenére is – sem hősei, sem a jövőndő megmutatása, sem a valóság színeesebb, szebb s gazdagabb ábrázolása terén és a békéért vívott harc területén nem tett annyit, mint amennyit tennie lehetett s kellett volna. E hiányok leküzdése nélkül irodalmunk nem lehet alkalmassá arra, hogy egész magyar dolgozó népünknek elébe tárja a ma valóságát és a ma valóságából kibontakozó nagyszerű jövőndőt. E hiányok leküzdése nélkül irodalmunk nem lehet olyan harcos, olyan leplező erejű, olyan éber az ellenséggel szemben, mint amilyen irodalmat a magyar dolgozó nép az osztályharc e rendkívül éles szakaszán, a nagyon is feszült nemzetközi helyzetben és a békéért folytatott kemény harc tervéiben irodalmunktól joggal követel.

6. A magyar írók lapjai, a Csillag, Irodalmi Újság stb. jelentékeny és öröndetes fejlődésük ellenére sem emelték színvonalukat, harcosságukat olyan mértékben, ahogyan azt a magyar dolgozó nép egyre fokozódó irodalmi igényessége megköveteli. E hiányokban megnyilatkozik folyóirataink döntő feladata, hogy az eddiginél sokkal fokozottabb mértékben, mennyiségben és minőségben foglalkozzanak a Szovjetunió irodalmi problémáinak ismertetésével. Kongresszusunk megállapítja, hogy folyóirataink a népi demokratikus baráti országok irodalmi életéről sem tájékoztatják kellő mértékben a magyar olvasóközönséget. E hiányok mind a Csillagban, mind az Irodalmi Újságban mutatkoznak. Komoly fogyatékkossággént állapítjuk meg, hogy például az Irodalmi Újság mindmáig nem dolgozta fel kielégítő módon a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának anyagát.

7. Megállapítottuk, hogy a magyar írók nagy többsége máris komoly eredményeket ért el a haladó hagyományok ápolása, tanulmányozása, a nyelv tisztaságának megőrzése és a kifejezőkészség fejlesztése terén. Mégis mindezek a területeken sok még a tennivaló. Következetes, harcos írói magatartás nélkül e hiányosságokat leküzdőnk nem sikerülhet.

III.

A kongresszus e megállapítások alapján a megoldásra váró feladatokat a következőkben állapítja meg:

1. Az egységes magyar nemzeti irodalomnak a szocialista-realista irodalom eszközeivel, elsősorban és mindenekelőtt a hazánkban folyó szocialista építés és szocializmust építő hazánk védelmét és békéjét biztosító nemzetközi békeharc teljes győzelmét kell szolgálnia egyre színvonalasabb, egyre művészeibb, egyre mélyebb hatású irodalmi alkotásokkal. Töltsse el a Magyar Írók Szövetsége egész vezetőségét és külön-külön minden egyes tagját a mély, hazafias felelősségérzés, a nép iránt érzett odaadó szeretet, a Párt hűséges követése, a nagy Szovjetunió iránt mélyen átérzett ragaszkodás és hűség. Vezesse a magyar írókat győzelemről győzelemre a harcos internacionalizmus.

2. Az új, egységes magyar nemzeti irodalom központi feladata, hogy irodalmunkat egy-

re elmélyültebben, egyre gazdagabb szocialista értelemben tegye pártossá. Ez azt jelenti: a szocialista-realizmus eszközeivel egyre mélyrehatóbban és sokoldalúbban kell ábrázolni az új típusú embert, viszonyait, alakulását, győzelmeit önmaga, a tárgyi nehézségek és az ellenség fölött. Ez azt jelenti, hogy egyre igazabban kell gyűlölni és meggyűlöltetni a béke, a haza, a Szovjetunió és a haladás ellenségeit. Azt jelenti ez, hogy odaadó szeretettel kell ábrázolni az új élet hőseit és ezeknek az új hősöknek, új harcos, hősie, vonzó, kedves, elragadó emberi tulajdonságait. Ez azt jelenti, hogy a győző reális optimizmusával, de a nehézségeket soha meg nem kerülve ábrázolja az író a szocializmus átfogóan nagy és milió jelenségében tükröződő diadalmas jelenvalóságát és fejlődését. Azt jelenti ez, hogy az író a pártosság egyre gazdagabb alkalmazásával váljék az emberiség és azon belül a magyar haza legnagyobb történelmi forradalmi változásának magas fokú művészi ábrázolójává.

3. E történelmien nagy feladatát a magyar író nem tudja teljesíteni, ha az egységgé kovácsolt magyar nemzeti irodalom nem tanul állandóan az élenjáró szovjet irodalom, a szocialista-realista irodalom mintaképének mérhetetlen eredményeiből. Tanulnia kell a magyar íróknak a népi demokratikus országok irodalmától is és tanulnia kell a nemzeti és nemzetközi haladó hagyományok nagy irodalmi képviselőitől. Arra tanítja a magyar írókat Révai József elvtárs, hogy a „magyar haladó irodalom örökségének igazi elsajátítása nélkül komoly harc a kozmopolitizmus ellen, igazi harc a sematizmus ellen, elképzelhetetlen.” Végezetül, de nem utolsó sorban, a magyar íróknak tanulnia kell saját hibáiból és erőnyeiből is.

4. Az új, egységes magyar nemzeti irodalomnak szakadatlan, engesztelhetetlen harcot kell folytatnia az irodalom fejlődését, az irodalom pártosságát és színvonalának állandó emelését akadályozó összes tényezők, de különösen az elvtelenség, az eszmei szegénység, a sematikus ábrázolásmód, a vázlatosság, a felületesség ellen. Harcolnia kell a kispolgári érzékenykedés, az elvtelen csoportosulásoknak (klikkek) még a leghalványabb megnyilatkozásai ellen is. Minden íróknak arra kell törekednie, de ugyanakkor a Magyar Írók Szövetsége teljes vezetőségének is, hogy az írók minél szorosabb összeköttetésbe kerülhessenek a való élettel, hogy a való élet még teljesebb ismeretében, minél igazabban ábrázolhassák az új magyar életet.

5. Az új, egységes magyar nemzeti irodalom fejlődése döntő mértékben függ a helyesen alkalmazott, szocialista értelemben vett bírálatról és önbírálatról. Irodalmunk fejlődése követeli, hogy az irodalmi bírálat az eddiginél nyíltabban, keményebben, építőbben és árnyaltosabban foglalkozzék az irodalom eredményeivel, egyes íróink alkotásaival. A bírálat gyakorlása elképzelhetetlen a szocialista szeretet, egymás művei iránt érzett mély tisztelet és megbecsülés állandó jelenvalósága nélkül. Ugyanilyen szükségesség az önbírálat fokozása is. Az az író, aki képtelen fejlődése során élni az önbírálat nagyszerű szocialista fegyverével, aki nem ismeri fel az önbírálatban írói fejlődésének egyik legfőbb biztosítékát: előbb-utóbb megtorpan fejlődésében, alkotásai a nép érdekei szempontjából, tehát mindenféle szempontból elértéktelenednek.

6. Az új, egységes magyar nemzeti irodalom sikeres továbbfejlődése igen nagy mértékben függ az írói utánpótlás biztosításától, az új, fiatal írók helyes nevelésétől. A Magyar Írók szövetsége vezetőségének szervezett és tervszerű módon kell elsősorban munkásosztályunk és parasztságunk soraiból kiválasztania azokat, akikre a magyar szocialista irodalom feladatainak jövődő teljesítése vár. A fiatal írónemzedék fejlődésének biztosítása érdekében javasoljuk a fiatal írók számára való folyóirat létesítését és a moszkvai Gorkij-iskola mintájára írói iskola megszervezését.

Az új, egységes magyar nemzeti irodalom, amely formájában nemzeti, tartalmában szo-

cialista, mindezek alapján akkor töltheti be történelmi feladatát, ha egyre pártosabbá, nemzetibbé és egyre inkább szocialistává fejlődik, ha a kommunista írók és az „útitársak” közötti harci szövetség még szorosabbá válik.

7. A Magyar Írók Első Kongresszusa, zászlajára írva a marxizmus–leninizmus tanításait, odaadó hűséggel követi a Magyar Dolgozók Pártja és egész népünk szeretett vezére, Rákosi Mátyás útmutatását; megrendíthetetlen hűséggel követi a békeharcban élen haladó nagy Szovjetuniót és az egész haladó emberiség lánglelkű tanítóját, győzelmeinek szervezőjét: Sztálint; tudásának és tehetségének állandó fejlesztésével, teljes mozgósításával szolgálja dolgozó népünket, a szocializmust építő magyar munkásosztályt, a dolgozó parasztságot és a velük tartó hazafias értelmiséget.

Nehéz esztendőök krónikája 1949–1953. Szerk. Balogh Sándor. Budapest, 1986, Gondolat, 330–335.

▪ 15. AZ 1951. ÉVI I. TÖRVÉNY AZ ÁLLAMI EGYHÁZÜGYI HIVATAL FELÁLLÍTÁSÁRÓL ▪

BUDAPEST, 1951. MÁJUS 19.

1. §. (1) Az állam és a vallásfelekezetek közötti ügyek intézésére, így különösen az egyes vallásfelekezetekkel kötött egyezmények és megállapodások végrehajtása és a vallásfelekezetek állami támogatása céljára Állami Egyházügyi Hivatalt kell felállítani.

(2) Az Állami Egyházügyi Hivatal a minisztertanács főfelügyelete alá tartozik. A minisztertanács felügyeleti jogát egyik tagja útján gyakorolja.

2. §. (1) Az Állami Egyházügyi Hivatal szervezetére, hatáskörére, valamint működésére vonatkozó rendelkezéseket a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

(2) Az Állami Egyházügyi Hivatal szervezésével és működésével kapcsolatos személyi és dologi kiadások fedezéséről az állami költségvetésben külön címben kell gondoskodni.

3. §. Az Állami Egyházügyi Hivatal felállításával a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak a vallásügyekkel kapcsolatos ügyköre megszűnik, ennek megfelelően a minisztérium elnevezésében a vallási ügykörre való utalást mellőzni kell.

4. §. A jelen törvény végrehajtásáról a minisztertanács gondoskodik.

Rónai Sándor s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Szabó Piroksa s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Magyar Közlöny, 1951. május 19., 436.

▪ 16. AZ MDP POLITIKAI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA ▪ A „KULÁKOK” ELLENI POLITIKÁRÓL

BUDAPEST, 1951. SZEPTEMBER 6.

I.

1. A Politikai Bizottság 1950. március 23-i határozata óta pártunknak a kulákság korlátozására irányuló politikája következtében tovább csökkent a kulákság gazdasági ereje. A kulákság tulajdonában levő szántóterület ezen idő alatt mintegy 275 000 kat. holddal csökken.

Így a kulákság korlátozásának napirendre tűzése – 1948. január – óta, azoknak a kulákoknak a száma, akiknek a földjük a 25 kat. hold, illetve a 350 aranykorona kat. Tiszta jövedelmet meghaladja, 66 000-ről 56 000-re, a tulajdonukban lévő szántóföld területe pedig 1 950 000 kat. holdról 1 075 000 kat. holdra csökkent. A fenti számok nem foglalják magukban az összes kulák gazdaságokat, tekintve, hogy jelentős azon kulákok száma, akik a „kulákhatárnál” kisebb földterülettel rendelkeznek. A földjükről lemondott kulákok 72%-a tartott meg földet, átlagosan 10,9 kat. hold szántót. Azok a kulákok, akik egész földjüket felajánlották, többségükben elhagyják falujukat, igyekeznek elhelyezkedni, főként állami gazdaságokban és különböző ipari vállalatoknál.

A Politikai Bizottság múlt évi határozata óta a 25 kat. hold, illetve 350 aranykoronánál kevesebb földdel rendelkező kulákokkal szemben is erősebben érvényesült a gazdasági korlátozás (kocsmáros, traktor- és cséplőgép-tulajdonos stb. kulákok). Ez idő alatt – nagyrészt felajánlás útján – mintegy felére csökkent a falusi magánkocsmák száma. A traktorral és cséplőgéppel rendelkezők pedig mintegy 1010 db traktort és 2711 cséplőgépet adtak át az állam részére (magánkézben van még 5700 traktor és 7128 cséplőgép).

2. Azok a kulákok is, akik földjeiket teljes egészében megtartották, igyekeznek gazdaságukat visszafejlesztetni. Az eddig belterjes gazdálkodást folytató kulákok egy része áttért külterjes gazdálkodásra – olyan növényeket igyekeznek termelni, amely kevés munkaerőt igényel – a kötelezően előírt növényeket pedig igyekeznek dolgozó parasztnak részes művelésbe kiadni.

Az utolsó egy év alatt (1950. februártól 1951. februárig) a kulákok nagymértékben visszafejlesztették állatállományukat: szarvasmarha-állományuk 27,8%-kal, sertés 38,2%-kal, juh 37,7%-kal csökkent. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kulákság az általa beszolgáltatott hús, zsír, tojás mennyiségnek jelentős részét nem maga termeli, hanem dolgozó parasztoktól vásárolja fel. A kulákoknál kb. 5,2 kh. szántóra jut egy számosállat (országos átlag: 3,8 hold). Lóállományukat azonban szívesen megtartják, ezzel fuvarozást végeznek és így igen magas jövedelemhez jutnak.

3. A kulákság befolyása politikai téren tovább csökkent, de ez a csökkenés nem áll arányban a kulákság gazdasági erejének gyengülésével. Gyakori eset, hogy azok a kulákok, akik földjüket felajánlják az államnak (különösen, akik már 1948-ban ajánlották fel), nagyobb befolyást tudnak gyakorolni a dolgozó parasztságra, mint azok, akiknek jelenleg is van földjük.

A kulákság politikai befolyása mutatkozott meg abban is, hogy a kulákok egyes közsé-

gekben az elmúlt hónapokban a dolgozó parasztok jelentős részét is különböző kérdésekben maguk mellé tudták állítani. (pl. begyűjtés, tagosítás és ellátási kérdésekben.) A kulákságnak a dolgozó parasztok közötti befolyására mutat az is, hogy a kulákoknak nagy számban sikerült befurakodniuk a termelészövetkezeti csoportokba, különösen február és március hónapokban. (Pl. a Somogy megyei Csurgó községben 18 kulák szivárgott be a termelőcsoportba, a vezetést magukhoz kaparintották, rokonai kapcsolataikon keresztül két közgyűlésen is megakadályozták, hogy kizárják őket. Hasonló helyzet található más megyék egyes szövetkezeteiben is.)

A falusi osztályharc további kiéleződésére jellemző, hogy az utóbbi hónapokban jelentősen megnövekedett a kulákság által elkövetett bűncselekmények és szabotázsok száma. A bíróságok júniusban 3070, júliusban 4123 kulák ellen hoztak ítéletet.

4. A kulákság elleni harc szempontjából új helyzet teremődött a termelészövetkezeti falvakban és városokban, ahol a kulákság földjeinek túlnyomó részét felajánlotta az államnak. (Pl. Mezőtúron az ott lakó 578 kuláksaládból 497 összes földjét felajánlotta, 81 kuláksalád összesen megtartott 886 kat. holdat.) De ezekben a szövetkezeti városokban is jelentős számban kerültek be az ez év tavaszán történt tömeges szövetkezetesítés idején kulákok a termelészövetkezetekbe, főként olyanok, akik földjük egy részét már régebben felajánlották, vagy akiknek a földje nem érte el a „kulákhatárt”, azonban valójában kulákok, kizsákmányolók.

A termelészövetkezeti városokban a föld jelentős részétől megfosztott kulákság nagy akadályát képezi a termelészövetkezetek és termelészövetkezeti csoportok megszilárdulásának és további fejlődésének, mert a kulákság baráti, rokonai és egyéb kapcsolatokon keresztül befolyását érvényesíteni tudja a termelészövetkezetekre és csoportokra is.

II.

Hibák és hiányosságok a kulákság korlátozására irányuló politikánk gyakorlati végrehajtásában:

1. A kulákság korlátozására irányuló politika gyakorlati végrehajtásában az alapvető hiba, a leggyakoribb jelenség a jobboldali opportunizmus, a kuláksággal szembeni békülékenység.

Falusi párttagjaink és vidéki funkcionáriusaink is gyakran nem veszik észre vagy nem akarják észrevenni a kulákság aknamunkáját és sok helyütt arra az álláspontra jutnak, hogy a kulákság meghúzza magát, „teljesíti kötelességét”. A kuláksággal szembeni engedékenységre mutat az, hogy a termelészövetkezeti csoportokba befurakodott kulákokat falusi párt-szervezeteink sokszor csak a felelős pártszervek figyelmeztetésére és hosszas rábeszélés után zárják ki.

A kuláksággal szembeni békülékenység sokszor a nehézségekkel szembeni meghátrálásból ered, pl. félnek kizárni a kulákot a termelészövetkezeti csoportokból „nehogy ez bomlást idézzon elő”. Aközben pedig éppen a kulákok bent léte okozza termelészövetkezeti csoportok bomlását.

A kuláksággal szembeni engedékenységekben közrejátszik, hogy a sajtó nem rendszeresen foglalkozik a kulákság elleni harc kérdésével, a kulákság leleplezésével. Kampányszerű feladatként kezeli ezt a kérdést. A sajtó – különösen a vidéki lapok egy része – elegendőnek tartja a kulákság romboló szabotáló tevékenységének leleplezéséhez az ezzel kapcsolatos rendőrségi és bírósági hírek leközlését.

2. Pártunknak a kulákság korlátozására irányuló politikája gyakorlati végrehajtásában „baloldali” túlzás főként abban mutatkozik meg, hogy sok helyen a középparasztokat is a kulákok közé sorolják. Ilyen esetek különösen a termelőszövetkezetek szervezésében jelentkező türelmetlenség következtében fordulnak elő, de találkozunk ilyen esetekkel a begyűjtés kérdésénél és a különböző más falusi feladatok végrehajtásánál is. Emellett gyakran előfordul, hogy párt- és állami szerveink a kuláksággal szemben megengedhetetlen túlzásokat alkalmaznak. (Verések, indokolatlan büntetések.) Ilyen esetekben a dolgozó parasztsok sajnálkoznak a kulákságon. Hasonló hibák nagyobb számban az utóbbi hetekben Hajdú és Borsod megyékben fordultak elő.

3. Pártunknak a kulákság korlátozására irányuló politikája végrehajtását bizonyos mértékben akadályozza a 25 kh., illetve a 350 aranykoronás „kulákhatar” merev kezelése is. Ez a határ a korlátozás első időszakában komoly segítséget jelentett, ma azonban egyre jobban kiütököznek ezen határ merev betartásával járó hibák.

Ebben a kérdésben a veszély elsősorban az, hogy nem számítják kulákoknak azokat a földdel rendelkező falusi kizsákmányolókat, akiknek földterülete 25 kh.-nál, illetve 350 aranykoronánál kevesebb (földjüket felajánlott kulákok, gép- és darálótulajdonosok stb.) Emellett ritkábban, de előfordulnak olyan esetek is, hogy a határ miatt olyan középparasztokat, akik soha alkalmazottat nem tartottak, földjüket mindig maguk művelték, akik nem kizsákmányolók (pl. Duna-Tisza közti futóhomokon vagy a tiszántúli sziken), a kulákok közé számítanak.

4. Pártunk kulákság korlátozására irányuló politikájának gyakorlati végrehajtásában sok zavarnak és súlyos hibának az okozója a tanács apparátusába befurakodott ellenség. Ilyen ellenséges elemek munkája következtében egyes községekben és járásokban a kulákok egy része jelentős kedvezményeket élvez, jóllehet általánosan sikerült megakadályozni a kulákok gazdagodását. (Pl. a Fejér megyei Cece községben hosszú ideig 30 kulák úgy vonta ki magát a korlátozó rendszabályok alól, hogy a közigazgatásban megbújt ellenség segítségével földjeik kataszteri tiszta jövedelmét lecsökkentették.)

Komoly hiányosság, hogy a községek nagy részében nincs a felsőbb szervek által ellenőrzött és jóváhagyott kuláknylvántartás. Így állandóan változik a nyilvántartott kulákok száma (pl. a móri járásban 1949-ben 45, 1950-ben 174, 1951-ben 60 kulák szerepel a nyilvántartásban.)

III.

Javaslatok

1. Figyelembe véve, hogy a kulákság mint osztály likvidálásának feltételei, elsősorban is a dolgozó parasztság tömeges áttérése a termelőszövetkezeti gazdálkodásra, még nincsenek meg, a párt továbbra is a kulákság korlátozásának a politikáját folytatja. A korlátozás politikáját a továbbiakban az eddiginél következetesebben kell folytatni, ki kell terjeszteni azokra a kizsákmányolókra, kulákokra, akik nem ütik meg a „kulákhatar”-t; következetesebben és konkrétabban kell leleplezni a kulákság parasztellenes és államellenes magatartását.

A kulákság elleni harcot a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége alapján kell folytatni: a munkásosztály és a dolgozó parasztság tömegeinek a kulákság elleni harcra való mozgósításával.

2. Pártszervezeteink, tanácsaink és tömegszervezeteink a falun tekinték állandó feladatuknak az egyes kulákok leleplezését és rajta keresztül az egész dolgozó parasztság szem-

beállítását a kuláksággal, ne feledkezzenek meg arról, hogy emellett az adminisztratív rendszabályoknak csak kiegészítő szerepük van.

Különösen fontos, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztését egybekössék a kulákok elleni harccal és ezzel megakadályozzák, hogy kulákok tudnak befurakodni a termelőszövetkezetekbe és csoportokba.

A kulákság elleni harcot, a kulákság leleplezését a dolgozók között folytatni, sőt fokozni kell a termelőszövetkezetekben és csoportokban és termelőszövetkezeti városokban is. Fel kell számolni azokat az opportunistáknézeteket, amelyek szerint a termelőszövetkezetekben, termelőszövetkezeti községekben és városokban a dolgozó paraszti lakosság minden politikai felvilágosító munka nélkül, minden kérdésben szemben áll a kuláksággal és követi pártunkat.

A kulákok kizárását vagy távoltartását a termelőszövetkezetektől elsősorban politikai munkával és nem adminisztratív intézkedésekkel kell biztosítani. A termelőszövetkezeti tagsággal meg kell értetni, hogy a szövetkezeti gazdaságokba befurakodott kulákok a termelőszövetkezetek fejlesztésének gátlói.

3. A kulákok elleni harcban az elkövetkező időszakban még nagyobb gondot kell fordítani a baloldali túlzások elkerülésére. Az állami szerveket és a pártszervezeteket újból és újból figyelmeztetni kell arra, hogy az ilyen túlzások (indokolatlan büntetések stb.) akadályozzák a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének erősítését. Azokat, akik ilyen baloldali túlzásokat követnek el, továbbra is felelősségre kell vonni mind párt-, mind állami vonalon.

4. Meg kell akadályozni, hogy a kulákok egy része a gazdasági korlátozó rendszabályok (adó, begyűjtés) alól kivonja magát, ezért minden községi tanácsnál az 1948. előtti vagyoni helyzetet figyelembe véve el kell készíteni a kulákok névjegyzékét. A kuláknévjegyzékeket a járási tanácsok és járási pártbizottságok irányítása mellett folyamatosan, 1952. január 1-jéig kell felülvizsgálni.

A „kulákhatárt” nem kell megváltoztatni, azonban bizonyos módosításokat a kuláklisták elkészítésénél végre lehet hajtani.

Olyan falusi kizsákmányolókat is fel kell venni a listára, kiknek a földjük jóllehet nem érte és nem éri el a jelenlegi kulákhatárt, de túlnyomórészt kizsákmányolásból és nem maguk és saját családjuk munkájából éltek vagy élnek. A kulákok névjegyzékéből a járási pártbizottság és a tanács közvetlen vizsgálata alapján ki lehet hagyni olyan családokat, kiknek a földjük ugyan a kulákhatáron felül volt vagy van, de idegen munkaerőt állandó jelleggel sem a múltban, sem a jelenben nem alkalmaztak és földjüket túlnyomórészt saját vagy családjuk munkaerejével művelték és akik nem kizsákmányolók. Ezen családoknak a jegyzékét a járási tanács járásonként összesítve köteles felterjeszteni a megyei tanácshoz.

5. A termelőszövetkezeti városokban a kulákság elleni harc kérdését külön meg kell vizsgálni és a felmerülő kérdésekkel kapcsolatos javaslatokat október 1-jéig a Titkárság elé kell terjeszteni.

▪ 17. AZ ELNÖKI TANÁCS 1951. ÉVI 26. SZÁMÚ ▪
TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A TUDOMÁNYOS
FOKOZATOKRÓL, VALAMINT AZ EGYETEMI ÉS
KUTATÓINTÉZETI ÁLLÁSOKRÓL

BUDAPEST, 1951. SZEPTEMBER 11.

Népgazdaságunk ötéves terve a tudományos munka jelentőségét is megnövelte és fokozott feladatokat rótt a kutatásra. Ez a kutatás anyagi feltételeinek biztosításán túlmenően szükségessé teszi, hogy a jelentős eredményeket felmutató kutatómunka megbecsülése megfelelő tudományos fokozat alakjában is kifejezésre jusson és ösztönzően hasson tudósaink fejlődésére.

A tudományos utánpótlás tervszerű biztosításának első lépéseként a Szovjetunió élenjáró tudományos káderképzésének példájára a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 44. számú törvényerejű rendelete a kezdő kutatók részére bevezette a *tudományok kandidátusa* fokozatot. Ezen túlmenően azonban a Szovjetunió tapasztalatai alapján be kell vezetni a magasabb tudományos teljesítmények elismerésére a *tudományok doktora* tudományos fokozatot. Az eddigi (régi rendszerű doktori, magántanári) fokozatok nem segítik elő kellőképpen tudományos életünk általános színvonalának emelését és nem ösztönzik eléggé kutatóinkat fokozott tudományos munkára, valamint tudásuk növelésére.

Az elavult címek megszüntetésével egyidejűleg szabályozni kell az egyetemi oktatói, valamint kutatóintézeti kutatói állások és fokozatok rendszerét. Az új rendszerű *tudományok kandidátusa* és *tudományok doktora* fokozat egyelőre egyik állásnak sem előfeltétele, kíváncsian azonban, hogy a magasabb állásokat betöltők idővel minél nagyobb számban lehetőleg kandidátusok vagy doktorok legyenek.

A Népköztársaság Elnöki tanácsa a fentieknek megfelelően a következőket rendeli:

I. A tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése

1. §. (1) A „tudományok doktora” tudományos fokozat a magas fokú tudományos teljesítmény elismerésének a jele.

(2) A tudományok doktora fokozatot az nyeri el, aki a tudományok kandidátusának fokozatát (1950:44. Tvr.) már megszerezte, tudományágának egy meghatározott területén mélyreható és átfogó tudása van, önálló tudományos kutatásai alapján jelentős új eredményeket ért el, és doktori disszertációját nyilvános vitában megvédte.

(3) A tudományok doktora fokozatot kivételesen meg lehet adni disszertáció benyújtása, illetve a kandidátusi fokozat elnyerése nélkül is, az olyan személynek, aki ezt különösen nagyjelentőségű tudományos munkásságával kiérdemelte.

2. §. A Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban: Akadémia) rendes és levelező tagjait a tudományok doktora fokozat megilleti.

3. §. (1) A tudományok doktora oklevélben részesül és jogosult e címét tudományágának megjelölésével viselni.

(2) A tudományok doktora és kandidátusa tudományos munkássága elismeréseként doktori, illetve kandidátusi illetménykiegészítésben részesül.

4. §. A tudományok doktora és a tudományok kandidátusa fokozatok odaítélésére az Akadémián Tudományos Minősítő Bizottságot (a továbbiakban: TMB) kell felállítani. A TMB tagjait az Akadémia javaslatára a minisztertanács nevezi ki.

5. §. (1) A tudományok doktora fokozat elnyeréséért a tudományok kandidátusa folyamodhat, mégpedig legalább három évvel a kandidátusi fokozat megszerzése után. A TMB kivételesen engedélyezheti a kérelem korábbi előterjesztését is.

(2) A tudományok doktora fokozatért folyamodó kérelmét a TMB-hez címezve, az egyik illetékes egyetemi kar dékánjához nyújtja be.

(3) A folyamodó kérelmében a tudományos értekezései, illetve monográfiái közül egyet doktori disszertációként köteles megjelölni, és azt a kérelemhez csatolni. Kivételes jelentőségű tudományos eredményt felmutató jelölt akkor is megkaphatja a tudományok doktora címet, ha csak egy értekezése van.

6. §. (1) A dékán a disszertációt a szakterület tudósainak bevonásával megbírálni és a kialakult véleményt a TMB-hez felterjeszti.

(2) A TMB a disszertáció elbírálására három bírálót jelöl ki. Ha legalább kettőnek bírálata kedvező, a folyamodót a TMB által kijelölt szakbizottság előtt disszertációjának nyilvános vitában való megvédésére kell bocsátani. A bírálatok és a vita, valamint a szakbizottság javaslata alapján a TMB titkos szavazással dönt a tudományok doktora fokozat odaítéléséről. Ha a döntés kedvező, a TMB a folyamodó részére oklevelet állít ki. Az oklevelet annak az egyetemnek a tanácsa adja át, amelyhez a folyamodó kérvényt benyújtotta.

7. §. (1) Az egyetemi ny. r. tanárok, ny. rk. tanárok, intézeti tanárok, klinikai főorvosok c. ny. r. tanárok, c. ny. rk. tanárok, főiskolai tanárok, kutatóintézeti vezetők és osztályvezetők, magántanárok és adjunktusok tudományos munkásságát a TMB 1952. szeptember hó 30. napjáig kérelmükre felülvizsgálja, annak a megállapítása céljából, hogy megkaphatják-e a tudományok doktora fokozatot, illetőleg a kandidátusi fokozatot.

(2) Ebben az átmeneti időben a TMB a fenti régi rendszerű tudományos címmel, illetve fokozattal rendelkezők közül azoknak, akiknek tudományos munkássága a tudományok doktora, illetve kandidátusa fokozathoz megkívánt mértéket eléri, disszertáció benyújtása nélkül megadhatja a fokozatot. Azoknak a kérelme tekintetében pedig, akiknek tudományos munkássága ezt a mértéket nem éri el, a TMB vagy elutasító határozatot hoz, vagy pedig megállapítja azokat a feltételeket, amelyek teljesítése esetén a megfelelő fokozatot megkaphatják.

(3) A kérelmezők felülvizsgálatát a TMB által megállapított ütemben a tényleges egyetemi tanárokkal, docensekkel és kutatóintézeti vezetőkkel (II. fejezet) kell kezdeni.

(4) Az egyetemi c. ny. r. tanári, c. ny. rk. tanári és magántanári címeket a felülvizsgálatig lehet használni. Az egyénenkénti felülvizsgálat megtörténtevel, illetőleg legkésőbb 1952. szeptember 30. után a címek nem használhatók.

8. §. (1) A régi rendszerű doktori címeknek az eddig érvényben volt szabályok szerinti adományozása az orvosi egyetemeken 1952. január 1-től kezdve, a többi karon, amennyiben már korábban meg nem szűnt, a rendelet hatálybalépésekor megszűnik. A jövőben az oklevéllel eddig járt doktori cím helyett az okl. megjelölést kell használni (pl. okl. orvos, okl. jogász).

(2) A régi rendszerű doktori címhez semmiféle állás elnyerése nem köthető, és e cím az illetmények vagy az előléptetés terén előnyt nem jelenthet. A régi rendszerű doktori cím a képesítés igazolására szolgál.

(3) A régi rendszerű doktorok e címüket továbbra is használhatják „dr.” rövidítéssel.

9. §. A TMB megszervezésével az Országos Aspirantura Bizottság (7/1951. (I. 3.) M. t. sz. rendelet) megszűnik és hatásköre a TMB-re száll át.

II. Az egyetemi és kutatóintézeti állások és fokozatok

10. §. (1) Az egyetemi oktatói állások, illetőleg fokozatok elnevezése a jelen törvényerejű rendelet életbelépésétől kezdve a következő:

- a) egyetemi tanár,
- b) egyetemi docens,
- c) egyetemi adjunktus,
- d) egyetemi tanársegéd,
- e) egyetemi gyakornok.

(2) Azokat, akik legalább egy félévre szóló meghívás alapján az egyetemen mellékfoglalkozásként előadnak, a következő fokozatok egyikébe kell meghívásuk tartamára sorolni:

- a) meghívott egyetemi tanár,
- b) meghívott egyetemi előadó.

(3) A főiskolai oktatói állások, illetőleg fokozatok elnevezése az előző bekezdések szerint történik azzal az eltéréssel, hogy az „egyetemi” jelző helyett a „főiskolai” jelzőt kell használni.

11. §. Egyetemi intézet, illetőleg tanszék vezetését általában egyetemi tanárra kell bízni. Kivételesen egyetemi docens is lehet egyetemi intézet, illetőleg tanszék vezetője, ha az illető területen egyetemi tanári állásra alkalmas szakember nincs.

12. §. Kutatóintézeteknél a következő kutatói állásokat kell rendszeresíteni:

- a) intézeti igazgató,
- b) intézeti helyettes igazgató,
- c) osztályvezető,
- d) tudományos munkatárs,
- e) tudományos segédmunkatárs.

13. §. (1) Az egyetemi docensi és kutatóintézeti osztályvezetői, valamint az ennél magasabb állásokat pályázat útján kell betölteni. A pályázatot az illetékes miniszter utasítására az intézmény vezetője írja ki.

(2) Egyetemi állásra a pályázatot a dékánhoz, kutatóintézeti állásra pedig a kutatóintézet vezetőjéhez kell benyújtani.

(3) A dékánnak, illetőleg a kutatóintézet igazgatójának a pályázatokra vonatkozó javaslatát a kari tanács, illetőleg a kutatóintézeti tudományos tanács véleményével együtt az illetékes miniszterhez kell felterjeszteni. A vélemény kialakításába az azonos szakterületen dolgozó, de a karon, illetőleg az intézeten kívülálló tudósokat is be kell vonni. A miniszter az intézmény vezetője által felterjesztett javaslatot véleményezés végett megküldi az Akadémiának. Az egyetemi tanárokat és a kutatóintézeti, valamint főiskolai igazgatókat a minisztertanács, a docenseket, intézeti helyettes igazgatókat és osztályvezetőket pedig a miniszter nevezi ki. Az akadémiai intézeteknél a miniszter jogkörét az Akadémia elnöke gyakorolja.

(4) A többi egyetemi (főiskolai) és kutatóintézeti állást az intézmény vezetője a jelenleg érvényben lévő rendelkezések szerint tölti be.

14. §. (1) A jelenlegi egyetemi ny. r. tanárok és ny. rk. tanárok a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésével „egyetemi tanárokká”, a jelenlegi intézeti tanárok pedig „egyetemi docensekké” lesznek.

(2) Az egyetemi ny. r. tanári, ny. rk. tanári és intézeti tanári, valamint a jelen rendeletről eltérő kutatóintézeti megjelölések megszűnnek.

15. §. A jelen törvényerejű rendelet végrehajtásáról a minisztertanács gondoskodik.

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye. I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951. Összeáll. a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Budapest, é. n., Közgazdasági és Jogi. 95–97.

▪ 18. AZ ELNÖKI TANÁCS 1951. ÉVI 30. SZÁMÚ ▪ TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE AZ EGYSÉGES NYUGDÍJRENDSZERRŐL

BUDAPEST, 1951. NOVEMBER 11.

A Magyar Népköztársaság biztosítja polgárainak a munkához való jogot és az állami társadalombiztosítás útján gondoskodik a dolgozókról munkaképtelenségük esetén.

Ez a törvényerejű rendelet egységesen szabályozza a dolgozók nyugellátását, érvényesíti a munka szerint való díjazás szocialista elvét, jelentős előnyben részesíti a nehéz és veszélyes munkán dolgozókat, figyelembe veszi a munkában eltöltött időt, jutalmazza a munkahelyhez való hűséget.

Alapelvek

1. §. (1) Nyugdíj illet meg minden dolgozót, aki a törvényben meghatározott időn át munkaviszonyban állott és elérte a nyugdíjra jogosító korhatárt.

(2) Nyugdíj jár annak a dolgozónak is, aki rokkanttá vált.

2. §. Az állam gondoskodik a meghalt dolgozó olyan hátrahagyott családtagjának ellátásáról, aki kora vagy egészségi állapota miatt munkaképtelen.

3. §. (1) Azok akik az 1952. év január hó 1. napja előtt kerültek nyugdíjba, a korábbi jogszabályok alapján folyósított nyugdíjukat továbbra is megkapják. Ugyanez vonatkozik a hátrahagyott családtagok ellátására is.

(2) A társadalombiztosítási jogszabályok alapján az 1952. évi január hó 1. napja előtt megállapított ellátások összegét az 1952. évi január hó 1. napjától kezdődően fel kell emelni. Az emelés mértékét a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

A törvényerejű rendelet hatálya

4. §. (1) Ezt a törvényerejű rendeletet azokra a munkaviszonyban álló dolgozókra kell alkalmazni, akik az állami társadalombiztosítás keretében betegségi biztosítás alá esnek; alkalmazni kell továbbá a Néphadsereg hivatásos állományú tagjaira is.

(2) Nem terjed ki ez a törvényerejű rendelet a külföldi munkáltató által a magyar állam területén foglalkoztatott azokra a külföldi honos dolgozókra, akiknek nyugellátásra jogosító szolgálati idejébe a Magyarországon teljesített szolgálati idejét hazájuk jogszabályai szerint be kell számítani.

(3) Nem terjed ki ez a törvényerejű rendelet a külföldi államok képviseleti hatóságai és az e hatóságokhoz tartozó, területenkívüliséget élvező személyek által alkalmazott dolgozókra sem. A külföldi állam képviseleti hatóságának kérésére azonban a pénzügyminiszter a magyar honos dolgozókat e törvényerejű rendelet hatálya alá vonhatja.

Öregségi nyugdíj

5. §. Öregségi nyugdíj jár a hatvanadik életévét betöltött férfinak és az ötvenötödik életévét betöltött nőnek, ha legalább tíz évi szolgálati ideje van.

6. §. (1) Annak a dolgozónak, aki az öregségi nyugdíjra már jogot szerzett, de a nyugdíj folyósítását csak az öregségi nyugdíjra jogosító életkor betöltését követő öt év letelte után kéri, felemelt összegű öregségi nyugdíj jár.

(2) Felemelt összegű öregségi nyugdíj jár továbbá:

a) annak a férfi dolgozónak, aki huszonöt éven át földalatti vagy egészségére ártalmas munkakörben (munkahelyen) dolgozott és ötvenötödik életévét betöltötte,

b) annak a nő dolgozónak, aki húsz éven át földalatti vagy egészségre ártalmas munkakörben (munkahelyen) dolgozott és ötvenedik életévét betöltötte, végül

c) annak a dolgozónak, akinek húsz évi szolgálati ideje van és legalább tizenöt éven át egy légköri nyomásnál magasabb nyomású légtérben dolgozott, ha ötvenötödik életévét betöltötte.

7. §. (1) A föld alatti vagy egészségre ártalmas munkaköröket (munkahelyeket) a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

(2) A minisztertanács a föld alatti vagy egészségre ártalmas munkakörökben (munkahelyeken) foglalkoztatott dolgozókat megillető kedvezményeket rendelettel más munkakörökben (munkahelyeken) foglalkoztatott dolgozókra is kiterjesztheti.

Rokkantsági nyugdíj

8. §. (1) Rokkantsági nyugdíj jár megrokkánás esetében annak a dolgozónak, aki a rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati időt letöltötte és rokkantsága egy év eltelte előtt előreláthatóan nem szűnik meg.

(2) A rokkantsági nyugdíjhoz a következő legrövidebb szolgálati idő szükséges:

	Férfiaknál	Nőknél	Föld alatti vagy egészségre ártalmas munkakörben (munkahelyen) végzett munkánál
22 éves életkorig	3 év	2 év	2 év
22–25 éves életkorig	4 év	3 év	3 év
25–30 éves életkorig	6 év	4 év	4 év
30–35 éves életkorig	8 év	5 év	5 év
35–40 éves életkorig	10 év	7 év	6 év
40 éven felül	10 év	9 év	7 év

(3) Szolgálati időre tekintet nélkül jogosult rokkantsági nyugdíjra az a dolgozó, akinek megrokkánását üzemi baleset vagy foglalkozási betegség okozta.

(4) A rokkantsági nyugdíj a rokkantság orvosi megállapításának időpontjától kezdve a rokkantság tartama alatt jár.

9. §. (1) Rokkant az, aki egészségének megromlása vagy erőhianyatlás következtében munkaképességét teljesen vagy túlnyomó részben tartósan elvesztette.

(2) A rokkantak a nyugdíjjogosultság szempontjából három csoportba tartoznak:

az I. csoportba tartozik az, aki munkaképességét mind rendes keresőfoglalkozásában, mind bármely más foglalkozás tekintetében teljesen elvesztette, és mások gondozására (ápolására) szorul;

a II. csoportba tartozik az, aki munkaképességét mind rendes keresőfoglalkozásában, mind bármely más foglalkozás tekintetében teljesen elvesztette, de mások gondozására (ápolására) nem szorul;

a III. csoportba tartozik az, aki rendes keresőfoglalkozásában a szokásos munkafeltételekkel rendszeres munkára képtelen és munkaképességét legalább kétharmad részben egyébként is elvesztette, úgy hogy megmaradó munkaképességével rendszeresen nem, vagy korábbi foglalkozásánál lényegesen kisebb minősítésű vagy lényegesen kisebb képzettséget kívánó foglalkozásban tud dolgozni. Ebbe a csoportba tartozik az is, akinek munkaképessége üzemi baleset vagy foglalkozási betegség következtében 67%-ot elérő, de 90%-ot meg nem haladó mértékben csökkent.

Baleseti járadék

10. §. (1) Baleseti járadék jár szolgálati időre tekintet nélkül annak a dolgozónak, akinek munkaképessége üzemi baleset vagy foglalkozási betegség következtében 15%-ot meghaladó mértékben csökkent; a munkaképességnek 25%-ot meg nem haladó csökkenése alapján a baleseti járadék legfeljebb két évig jár.

(2) Az üzemi baleset vagy foglalkozási betegség alapján történő táppénzsegélyezés befejezésétől kezdődően mindaddig, amíg a sérült állapota tartósan kialakul, ideiglenes járadék jár. A tartós állapot kialakulásának időpontjától kezdődően abban az esetben, ha az üzemi baleset vagy foglalkozási betegség a munkaképességnek 67%-ot elérő vagy meghaladó csökkenését okozza, rokkantsági nyugdíjat, abban az esetben pedig, ha a munkaképességnek 67%-ot el nem érő csökkenése maradt vissza, baleseti járadékot kell megállapítani.

11. §. A baleset akkor minősül üzemi balesetnek, ha akár az üzemben, akár az üzemen kívül az üzem érdekében végzett munka közben vagy a munkaviszonnyal összefüggésben történt.

12. §. (1) Foglalkozási betegség az a betegség, amely az üzemben vagy az üzem érdekében végzett munka következtében a dolgozó foglalkozásának különös veszélyessége folytán keletkezik.

(2) A foglalkozási betegségek jegyzékét a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

Özvegyi nyugdíj

13. §. (1) Az özvegyi nyugdíj a férj halálától számított egy éven át jár minden özvegynek, akinek meghalt férje a rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati időt [8. § (2) be-

kezdés] eltöltötte vagy üzemi baleset, illetőleg foglalkozási betegség következtében halt meg; özvegyi nyugdíj jár a meghalt nyugdíjas özvegyének is.

(2) Állandó özvegyi nyugdíj jár a nyugdíjra jogosult özvegynek, ha

a) férje halálakor ötvenötödik életévét betöltötte vagy rokkant,

b) legalább két árvaellátásra jogosult gyermek ellátásáról gondoskodik,

c) a férje, mint földalatti munkahelyen dolgozó bányász, üzemi baleset következtében halt meg.

(3) Az özvegyi nyugdíjra jogosultság szempontjából rokkant az a nő, aki egészségének megromlása vagy testi fogyatkozása következtében munkaképességét legalább kétharmad részben elvesztette.

(4) Annak az özvegynek, aki férje halálakor a negyvenedik életévét már betöltötte, de állandó özvegyi nyugdíjra nem volt jogosult, az ötvenötödik életéve betöltésétől kezdve, továbbá megrokkánása esetén állandó özvegyi nyugdíj jár. Ha az özvegy megrokkánása férje halálától számított tíz év eltelte előtt következik be, állandó özvegyi nyugdíjra akkor is jogosult, ha férje halálakor a negyvenedik életévét még nem töltötte be.

14. §. (1) (1) Rokkantság alapján megállapított özvegyi nyugdíj a rokkantság tartamára jár. Ha a rokkantság az özvegy negyvenedik életévének betöltése után szűnik meg, az özvegyi nyugdíjra vonatkozó igény az özvegy újabb megrokkánása esetében vagy ötvenötödik életévének betöltésekor feléled.

(2) Annak az özvegynek, aki legalább két árvaellátásra jogosult gyermek ellátásáról gondoskodik, az özvegyi nyugdíj az árvaellátás folyósításának időtartamára jár. Ha az árvaellátás az özvegy negyvenedik életévének betöltése után szűnik meg, az özvegyi nyugdíjra vonatkozó igény az özvegy ötvenötödik életévének elérésekor vagy megrokkánása esetén feléled.

15. §. (1) Az özvegyi nyugdíjra való jogosultság szempontjából a férj halálának számít annak eltűnése is, ha az eltűnést a bíróság jogerősen megállapította.

(2) A feleséggel egyenlő feltételek mellett özvegyi nyugdíjra jogosult az a nő (élettárs), aki a meghalt férfivel annak halálát közvetlenül megelőzően legalább egy éven át együtt élt, ha az együttélésből gyermek származott és a férfi az apaságot elismerte vagy azt a bíróság jogerősen megállapította.

16. §. (1) Annak a nőnek, akinek házasságát törvényesen felbontották, vagy aki férjétől egy évnél hosszabb idő óta különváltan élt, özvegyi nyugdíj csak akkor jár, ha a férje halálakor tartásdíjra jogosult volt.

(2) Annak az özvegynek, akinek a férje a házasság megkötésekor hatvanadik életévét már betöltötte, özvegyi nyugdíj csak akkor jár, ha a házasságból (együttélésből) gyermek származott.

17. §. Az özvegyen maradt munkaképtelen férjnek is jár özvegyi nyugdíj, ha a feleség halálát megelőzően legalább egy esztendeig a munkaképtelen férjet saját háztartásában túlnyomóan saját keresetéből tartotta el és

a) a rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati időt betöltötte, vagy

b) üzemi baleset, illetőleg foglalkozási betegség következtében halt meg, vagy

c) öregségi vagy rokkantsági nyugdíjat kapott.

18. §. (1) Az özvegyi nyugdíjra való igény megszűnik, ha az özvegy újból házasságot köt.

(2) Az, aki állandó özvegyi nyugdíjban részesül, újabb házasságkötés esetében egy évi özvegyi nyugdíjának megfelelő összegű végkielégítést kap.

Árvaellátás

19. §. (1) Árvaellátás jár a rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati idő eltöltése után meghalt dolgozó, valamint a meghalt nyugdíjas gyermekének, mostohagyermekének és örökbefogadott gyermekének. A házasságon kívül született gyermeknek az apa jogán árvaellátás akkor jár, ha a dolgozó vagy a nyugdíjas az apaságot elismerte, vagy ha a bíróság az apaságot jogerősen megállapította. A nevelt gyermeknek, testvérnek és unokának is jár az árvaellátás, ha a dolgozó vagy a nyugdíjas saját háztartásában tartotta el és tartásra köteles és képes hozzátartozója nincs.

(2) Az árvaellátás az üzemi baleset vagy foglalkozási betegség következtében meghalt dolgozó gyermekének a szolgálati időre tekintet nélkül jár.

(3) Az árvaellátásra jogosultság szempontjából a szülő halálának számít annak eltűnése is, ha az eltűnést a bíróság jogerősen megállapította.

(4) Árvaellátás a gyermek tizenhatodik életévének, továbbtanulás esetén tizennyolcadik életévének betöltéséig jár. Ha a gyermek tizenhatéves életkorának elérésekor testi vagy szellemi fogyatkozása miatt tartósan munkaképtelen és eltartásra szorul, ennek az állapotnak a tartamára az árvaellátás életkorra tekintet nélkül jár.

(5) Ha az árvának több jogcímen lenne igénye ellátásra, a magasabb összegű árvaellátásra jogosult.

(6) Az árvaellátáshoz való jogot nem érinti, ha a jogosult árva özvegyen maradt szülője újból házasságot köt.

Szülői nyugdíj

20. §. (1) Szülői nyugdíj jár annak a szülőnek és nagyszülőnek, akinek gyermeke, illetőleg unokája a rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati idő megszerzése után meghalt, ha őt a dolgozó a halálát megelőző egy éven át munkaképtelensége miatt egészben vagy túlnyomó részben eltartotta. Az üzemi baleset vagy foglalkozási betegség következtében meghalt dolgozó és a nyugdíjas (járadékos) szülőjének és nagyszülőjének a szülői nyugdíj a szolgálati idő tartamára tekintet nélkül jár.

(2) A szülői nyugdíjra való jogosultság szempontjából az eltartó gyermek (unoka) halálának számít annak eltűnése is, ha az eltűnést a bíróság jogerősen megállapította.

(3) A szülői nyugdíj addig jár, amíg a szülő, illetőleg a nagyszülő eltartásra szorul.

Gyermekeknevelési pótlék

21. §. (1) A nyugdíjast minden olyan gyermek után, aki a nyugdíjas halála esetében árvaellátást kapna, gyermeknevelési pótlék illeti meg. Nem jár gyermeknevelési pótlék, ha a gyermek árvaellátásban részesül.

(2) A gyermek után gyermeknevelési pótlék csak egyféle címen jár, mégpedig elsősorban az apa jogán.

Házastársi pótlék

22. §. Házastársi pótlék jár a nyugdíjasnak hatvan éven felüli házastársa (élettársa) után, ha annak eltartásáról a nyugdíjas gondoskodik, a házastársnak (élettársnak) nyugdíja, számmottevő keresete vagy egyéb jövedelme nincsen és a nyugdíjas halála esetén a házastárs (élettárs) özvegyi nyugdíjra lenne jogosult.

Szolgálati idő számítása

23. §. (1) A szolgálati idő számításánál figyelembe kell venni minden olyan időt, amelyet a dolgozó betegségi biztosítással járó munkaviszonyban vagy a Néphadsereg hivatásos állományában töltött el.

(2) Munkaviszonyban töltött időnek kell tekinteni a honvédelmi szolgálat időtartamát, továbbá azt az időtartamot is, amely alatt a dolgozó a betegségi biztosítás alapján keresőképzetlenség címen segélyezésben részesült.

(3) Ennek a törvényerejű rendeletnek hatálybalépése előtt eltelt időre vonatkozóan a szolgálati idő számításának szabályait a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

(4) A szolgálati idő számításánál nem lehet figyelembe venni azt az időt, amelynek alapján szerzett nyugdíjigényét a dolgozó jogerős bírói ítélet következtében elvesztette.

(5) Szabadságvesztés-büntetés tartama alatt munkában eltöltött időt a szolgálati idő számításánál nem lehet figyelembe venni.

24. §. (1) Ha a dolgozó munkaviszonyában egyhuzamban öt évet meghaladó megszakítás van, a megszakítást megelőző szolgálati időt a nyugdíj szempontjából nem lehet figyelembe venni.

(2) Nem számít megszakításnak az az idő, amely alatt a dolgozó nyugdíjban vagy munkaképességének legalább 50%-os csökkenése alapján megállapított járadékban részesült vagy olyan munkaviszonyban állott, amelynek alapján rá ennek a törvényerejű rendeletnek hatálya nem terjed ki. [4. § (2) és (3) bekezdése].

Az ellátások összege

25. §. A nyugdíj és baleseti járadék összegének megállapítása a munkabér alapján történik. A munkabér számításba vételének szabályait a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

26. §. Az öregségi, a rokkantsági és az özvegyi nyugdíj két részből áll:

a) törzsn nyugdíjból és

b) nyugdíj-kiegészítésből.

27. §. (1) Az öregségi törzsn nyugdíj összege a nyugdíj megállapításának alapjául szolgáló munkabér 15%-a; a felemelt összegű törzsn nyugdíj a nyugdíj megállapításának alapjául szolgáló munkabér 30%-a.

(2) Annak a dolgozónak, aki az öt már megillető öregségi nyugdíj folyósítását nem kérte, további munkában eltöltött évei után évenként a munkabér 3%-ával, de összesen legfeljebb 15%-ával növelt összegű öregségi törzsn nyugdíj jár, ha a munkaviszonya az öregségi nyugdíjra jogosító életkor betöltésétől számított öt év eltelte előtt saját elhatározásán kívül eső okból megszűnik.

(3) A rokkantsági törzsnnyugdíj összege

*az I. csoportbeli rokkantnál:*a nyugdíj megállapításánál
alapul szolgáló munkabér

a) üzemi balesetből vagy foglalkozási betegségből eredő munkaképtelenség esetében	75%-a
b) egyéb okból eredő munkaképtelenség esetében	54%-a

a II. csoportbeli rokkantnál:

a) üzemi balesetből vagy foglalkozási betegségből eredő munkaképtelenség esetében	60%-a
b) egyéb okból eredő munkaképtelenség esetében	45%-a

a III. csoportbeli rokkantnál:

a) üzemi balesetből vagy foglalkozási betegségből eredő munkaképtelenség esetében	42%-a
b) egyéb okból eredő munkaképtelenség esetében	30%-a

28. §. (1) Az özvegyi törzsnnyugdíj összege a nyugdíj megállapításának alapjául szolgáló munkabér 15%-a.

(2) Az üzemi baleset vagy foglalkozási betegség következtében meghalt férj özvegyének törzsnnyugdíja a nyugdíj megállapításának alapjául szolgáló munkabér 30%-a.

29. §. (1) Nyugdíj-kiegészítés címén az 1945. évi január hó 1. napja óta munkaviszonyban töltött minden év után a törzsnnyugdíj 2%-a jár.

(2) Nem jár nyugdíj-kiegészítés, ha a dolgozó a nyugdíjazását megelőző öt év folyamán munkaviszonyát önkényesen megszakította.

30. §. (1) Az öregségi nyugdíj összege havi 100 forintnál kevesebb nem lehet. Mezőgazdasági dolgozók öregségi nyugdíjának legkisebb összege havi 60 forint.

(2) A rokkantsági nyugdíj összege havi 1000 forintnál több nem lehet.

(3) Az özvegyi nyugdíj összege a havi 500 forintot nem haladhatja meg. A nyugdíjas özvegyének nyugdíja nem lehet több, mint a meghalt férj nyugdíjának fele.

31. §. (1) Az árvaellátás összege gyermekenként az özvegyi nyugdíj 50%-a, de legalább havi negyven forint; azoknak az árváknak a részére pedig, akiknek mindkét szülője meghalt (szülőtlen árvák), az özvegyi nyugdíj teljes összege, de legalább havi 70 forint.

(2) Azt a gyermeket, akinek életben lévő szülője rokkant, vagy akit életben lévő szülője elhagyott és róla nem gondoskodik, az árvaellátás szempontjából szülőtlen árvának kell tekinteni.

(3) Az árvákat megillető ellátások együttes összege, ha özvegyi nyugdíjra jogosult személy van, az özvegyi nyugdíj összegét, ha özvegyi nyugdíjra jogosult személy nincs, az özvegyi nyugdíj kétszeres összegét nem haladhatja meg. Ha meghaladná, az ellátásokat arányosan csökkenteni kell. Csökkentés esetén sem lehet azonban az árva részére havi 40 forintnál, szülőtlen árva részére pedig havi 70 forintnál kisebb összegű ellátást megállapítani.

32. §. (1) Szülői nyugdíjat az özvegy és az árvák igényének kielégítése után és csak oly mértékben lehet megállapítani, hogy az özvegyi nyugdíj együttes összege az özvegyi nyugdíj kétszeres összegét ne haladja meg. A szülői nyugdíj azonban az özvegyi nyugdíj összegénél több nem lehet.

(2) Ha több szülő (nagyszülő) jogosult nyugdíjra, a szülői nyugdíj a jogosultakat együttesen, egyenlő arányban illeti meg.

33. §. (1) A nyugdíjas gyermeknevelési pótléka azonos a dolgozó gyermekei után járó gyermeknevelési pótlék (családi pótlék) összegével.

(2) A nyugdíjas házastársi pótléka azonos a dolgozó első gyermeke után járó gyermeknevelési pótlék (családi pótlék) összegével.

34. §. (1) A nyugdíjat (baleseti járadékot) akkor is folyósítani kell, ha a nyugdíjas (járadékos) munkaviszonyban áll.

(2) Annak, aki többféle jogcímen jogosult nyugdíjra vagy baleseti járadékra, a magasabb összegű ellátás jár.

A jogosultságok kizáró ok

35. §. (1) Az, aki rokkantságát vagy sérülését szándékosan maga okozta, nyugdíjra, illetőleg baleseti járadékra nem jogosult.

(2) Nem jogosult nyugdíjra az a hozzátartozó sem, aki a dolgozó vagy a nyugdíjas halálát szándékosan okozta.

(3) A büntetőtörvénynek a közügyektől való eltiltására vonatkozó rendelkezéseit [Bt. 40. § (2) bekezdés a) pont, (3) bekezdés] mindazoknak az ellátási igénye tekintetében alkalmazni kell, akikre ez a törvényerejű rendelet kiterjed. A baleseti járadékra ez a rendelkezés nem vonatkozik.

Kivételes nyugellátás

36. §. (1) A minisztertanács a szocializmus építésében kimagasló érdemeket szerzett dolgozó, illetőleg ennek hozzátartozói részére a törvény szerint járó nyugdíjnál magasabb összegű nyugdíjat (ellátást) állapíthat meg.

(2) Különleges méltánylást érdemlő kivételes esetben a pénzügyminiszter az illetékes miniszter javaslatára, az állami költségvetésben megállapított kereten belül, e törvényerejű rendeletben megkívánt feltételek hiánya esetében is engedélyezhet ellátást.

Nyugdíjjárulék

37. §. (1) A nyugdíjak és a baleseti járadékok fedezésére a munkáltatónak nyugdíjjárulékot kell fizetnie. A dolgozók nyugdíjjárulékot nem fizetnek.

(2) A nyugdíjjárulékot a munkabér után, annak alapulvételével kell fizetni.

(3) A nyugdíjjárulék mértékét és fizetésének szabályait a minisztertanács rendelettel állapítja meg.

38. §. A nyugdíjjárulékból eredő bevételt és nyugellátások, valamint a baleseti járadékok fizetésére szükséges kiadásokat az állami társadalombiztosítás költségvetésében kell előíranyozni; a nyugellátásokat és a baleseti járadékokat az állami társadalombiztosítás költségvetése terhére kell fizetni.

Az ellátás megállapítása

39. §. (1) A jelen törvényerejű rendelet alapján járó ellátás megállapítása a helyi tanács hatáskörébe tartozik. A tanács határozata ellen egyfokú fellebbezésnek van helye.

(2) A minisztertanács az ellátások megállapítását rendelettel átmenetileg eltérően szabályozhatja.

Illetékmentesség

40. §. A jelen törvényerejű rendeletben alapuló igény érvényesítésével kapcsolatos eljárás illetékmentes.

Végyes és átmeneti rendelkezések

41. §. Az 1952. évi január hó 1. napja előtt megállapított ellátási igények tekintetében a minisztertanács rendeletben az azok alapjául szolgált rendelkezésektől eltérőleg is intézkedhet.

42. §. A Néphadsereg, valamint a többi fegyveres testület tagjai és egyéb alkalmazottai tekintetében az illetékes miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben a jelen törvényerejű rendelet általános szempontjait figyelembe véve annak rendelkezéseitől eltérően is rendelkezhet.

43. §. A jelen törvényerejű rendelet szerint járó ellátások tárgyában más állammal vagy államokkal viszonyossági egyezmény kötése a minisztertanács hatáskörébe tartozik.

44. §. (1) Ez a törvényerejű rendelet az 1952. évi január 1. napján lép hatályba; rendelkezéseit a hatálybalépés után megnyíló ellátási igényekre kell alkalmazni. Végrehajtásáról a minisztertanács gondoskodik.

(2) A minisztertanács felhatalmazást kap arra, hogy az ellátási igényekre, az ellátások megállapítására, folyósítására és szüneteltetésére vonatkozó részletes és átmeneti szabályokat megállapítsa. A minisztertanács egyes kérdések szabályozását a pénzügyminiszter hatáskörébe utalhatja.

(3) A Minisztertanács felhatalmazást kap arra is, hogy ennek a törvényerejű rendeletnek a baleseti járadékra, valamint a baleset folytán keletkezett rokkantság alapján járó rokkantsági nyugdíjra vonatkozó rendelkezéseit a jelen törvényerejű rendelet hatálya alá egyébként nem tartozó személyekre rendelettel kiterjeszthesse.

(4) Amennyiben a jelen törvényerejű rendeletből, valamint annak alapján kiadott jogszabályokból más nem következik, a kötelező baleseti, öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosításra, valamint a bányanyugbér-biztosításra, továbbá a közszolgálati alkalmazottak, a Magyar Államvasutak és a Magyar Posta alkalmazottainak nyugellátására, végül a vállalati alkalmazottak nyugdíjbiztosítására (nyugdíjigényére) vonatkozó jogszabályok hatályukat veszítik. Hatályukat veszítik a felsorolt jogszabályokat kiegészítő és módosító vagy azokban foglalt felhatalmazás alapján kiadott jogszabályok és szabályzatok rendelkezései is. Hatályukat veszítik a fennálló jogszabályoknak a társadalombiztosítással és a nyugellátással kapcsolatos mindazok a rendelkezései, amelyek ezzel a törvényerejű rendelettel, valamint az annak alapján kiadott jogszabályokkal össze nem egyeztethetők.

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye. I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951. Összeáll. a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Budapest, é. n. Közgazdasági és Jogi, 107–112.

▪ 19. AZ ELNÖKI TANÁCS 1952. ÉVI 4. SZÁMÚ ▪
TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE EGYES HÁZINGATLANOK
ÁLLAMOSÍTÁSÁRÓL
(Részlet)

BUDAPEST, 1952. FEBRUÁR 17.

A magántulajdonban levő házak tulajdonosainak egy része házingatlanain a legszükségesebb felújítási munkálatokat sem végzi el. Ennek következtében a népgazdasági értéket képviselő házingatlanok állaga rohamosan romlik.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa abból a célból hogy:

- népgazdaságunkat megóvja a házingatlanok állagának romlásából eredő kártól;
- megszüntesse a volt uralkodó osztályhoz tartozó elemek házingatlanból eredő munka nélkül szerzett jövedelmét,

Alkotmányunk 3. §-a, továbbá a 4. § (2) bekezdése és a 8. § (2) bekezdése rendelkezéseinek megfelelően a következőket rendeli:

1. §. (1) A jelen törvényerejű rendelettel összes alkatrészeikkel és tartozékaikkal együtt állami tulajdonba vétetnek:

a) mindazok a magántulajdonban álló házingatlanok (lakóházak, villák, öröklakások, üzletházak, üzemházak, raktárak stb.), amelyeket vagy amelyeknek egyes részeit bérbeadás útján hasznosítják;

b) a tőkések, egyéb kizsákmányolók és a megdöntött társadalmi rendszer népelnymók elmeinek házingatlanai, abban az esetben is, ha azokat nem bérbeadás útján hasznosítják.

(2) Ha az előző bekezdés *b)* pontjában megjelölt személy az állami tulajdonba vett házingatlanában, vagy annak egy részében nem lakik állandóan, állami tulajdonba kerül a tulajdonosnak a házingatlanban, vagy annak egy részében tartott valamennyi ingósága is.

(3) Ha a jelen § (1) bekezdés *b)* pontja alá eső személy házingatlanában az 1950–1952. évek bármelyikében egyidejűleg kettőnél több olyan bérlemény volt, amely üdülő személyekkel kötött szerződés (megállapodás) folytán létesült, kártalanítás mellett állami tulajdonba kerülnek a háztulajdonnal együtt a tulajdonnak mindazok az ingóságai is, amelyeket az ilyen bérlemény berendezésére használnak – abban az esetben is, ha a tulajdonos a házingatlanban lakik.

2. §. (1) Nem kerül állami tulajdonba a dolgozóknak, így: a bérből, fizetésből élőknek, egyéb szellemi dolgozóknak, alkotó művészeknek, kisipari termelőszövetkezetek tagjainak, nyugdíjat élvezőknek egy, legfeljebb hat lakószobából álló házingatlana.

(2) Ha a dolgozó állandóan a saját házingatlanában lakik, nem kerül állami tulajdonba, ezen kívül még egy olyan házingatlana sem, amely pihenésre, üdülése céljára szolgál, ha az családi szükségletét nem haladja meg. A dolgozó ezt a második házingatlanát akkor is megtarthatja, ha azt bármely oknál fogva maga nem használja.

(3) Nem kerül állami tulajdonba a kisiparosok és kiskereskedők egy, legfeljebb öt lakószobából álló házingatlana, ha a tulajdonos abban lakik.

3. §. (1) Nem kerül állami tulajdonba a dolgozó parasztnak az a legfeljebb hat lakószobából álló házingatlana, amelyben maga lakik és ezen felül még egy olyan házingatlana sem, amelyet bérbeadás útján hasznosít.

(2) A jelen törvényerejű rendelet végrehajtása szempontjából a dolgozó parasztnak tanyái és egyéb gazdasági épületei nem minősülnek házingatlannak.

4. §. Az állami tulajdonbavétel alól mentesülnek azok a házingatlanok, amelyek a dolgozók társadalmi szervezeteinek és szövetkezeteinek tulajdonában vannak.

5. §. Nem vétetnek állami tulajdonba azok a házingatlanok, amelyeknek tulajdonosa külállam.

6. §. Az állam és az egyházak között kötött egyezmények hatályát a jelen törvényerejű rendelet nem érinti.

7. §. (1) Nem kerül állami tulajdonba a kuláknak az a legfeljebb öt lakószobából álló házingatlana, amelyben lakik és ezenfelül mindazok a tanyái és egyéb gazdasági épületei, amelyekre a tulajdonában levő mezőgazdasági ingatlanok megművelése céljából szükség van.

(2) Kulák az, akit az 1952. 2. számú törvényerejű rendelet 15. §-a annak minősít. [...] ²⁰

Hatályos jogszabályok gyűjteménye 1945–1968. 1. köt. Törvények, országgyűlési határozatok, törvényerejű rendeletek, elnöki tanácsi határozatok. Összeáll. Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, 1969, Közgazdasági és Jogi, 308–309.

▪ 20. A MINISZTERTANÁCS 1.015/1952. (V. 18.) SZÁMÚ ▪ RENDELETE A FELVÉTELI VIZSGA BEVEZETÉSÉRŐL AZ EGYETEMEKEN ÉS A FŐISKOLÁKON

BUDAPEST, 1952. MÁJUS 18.

Felsőfokú oktatásunk színvonalának emelése egyre növekvő követelményeket támaszt a felvételre kerülő hallgatókkal szemben. E követelményeknek csak azok a hallgatók felelhetnek meg, akiknek határozott készségük és megfelelő előkészítettségük van az általuk választott egyetemi (főiskolai) szaktanulmányok elsajátítására. Biztosítani kell, hogy egyetemeinkre és főiskoláinkra a magasabb fokú szakképzettség megszerzéséhez szükséges alapos ismeretekkel rendelkező hallgatók kerüljenek.

Ezért a minisztertanács a következőket határozza:

1. Az 1952/53. tanévtől kezdődően egyetemeinken és főiskoláinkon felvételi vizsgát kell bevezetni.

2. Felvételi vizsgát nem kell tenni a középiskolákban kitűnő és jeles érettségi eredményt elért, továbbá a „Rákosi Mátyás” tanulmányi verseny megyei nyerteseiként az országos döntőfordulóban részt vett tanulóknak, végül azoknak a jelentkezőknek, akiket a szakérettségire, illetőleg az esti és levelező tagozatokra előkészítő tanfolyamok vizsgabizottsága egyetemi (főiskolai) tanulmányok folytatására alkalmasnak talált.

3. A felvételi vizsga követelményeit és módját a közoktatásügyi miniszter, illetőleg az egyetem vagy főiskola felett felügyeletet gyakorló miniszter állapítja meg.

Dobi István s. k.,
a Minisztertanács elnöke

Magyar Közlöny, 1952. május 18., 369.

²⁰ A továbbiakban az államosított házingatlanok volt tulajdonosainak kártalanítását, valamint a tulajdonosi változás telekkönyvezését szabályozta a rendelet.

▪ 21. A MINISZTERTANÁCS 2/1953. (I. 10.) M. T. SZÁMÚ ▪ RENDELETE A KERESETI ÉS VAGYONADÓ MEGSZÚNÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1953. JANUÁR 10.

1. §. (1) A kereseti adó – a 2. §-ban említett adók kivételével –, valamint a vagyonadó fizetési kötelezettség, az 1953. évi január hó 1. napjával megszűnik.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak az 1953. évi január hó 1. előtti időre járó kereseti- és vagyonadó megfizetési kötelezettséget nem érintik.

2. §. A munkaviszonyban álló dolgozók és kisipari szövetkezeti tagok 1%-os kereseti adóját, a szekér- és kordélyfuvarosok, valamint a tanyai építkezéseknél foglalkoztatott építőiparosok levonásos kereseti adóját, továbbá a munkaviszonyon kívül folytatott tevékenységből származó jövedelem utáni adót az 1953. évi január hó 1. napjától kezdődőleg a különbségekre utaló jelző alkalmazásával jövedelem adóknak kell nevezni (pl. 1%-os jövedelemadó, munkaviszonyon kívüliek jövedelem adója stb.).

3. §. A munkaközösségekbe tömörült szabad foglalkozásúak általános jövedelem adóját a pénzügyminiszter állapítja meg.

Rákosi Máttyás s. k.,
a Minisztertanács elnöke

Magyar Közlöny, 1953. január 10., 6.

▪ 22. AZ MDP KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK HATÁROZATA ▪ A PÁRT POLITIKÁJÁBAN ELKÖVETETT HIBÁKRÓL ÉS EZEK KIJAVÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1953. JÚNIUS 28.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének teljes ülése megállapítja, hogy az utóbbi évek folyamán a párt vezetése, élén Rákosi Máttyás elvtárrsal, politikai irányvonalában és gyakorlati munkájában komoly hibákat követett el. E hibák kedvezőtlenül hatottak ki a lakosság, s nem utolsósorban a munkásosztály életszínvonalára, lazították a párt viszonyát a munkásosztállyal, megrontották általában a párt, az állam és a dolgozó tömegek viszonyát, és súlyos nehézségeket okoztak a népgazdaságban.

I.

A legfontosabb hibák a következők voltak:

1. *A párt vezetése a túlzottan gyors iparosításra, s különösen a nehézipar túlzottan gyors fejlesztésére vett irányt, nem számolva az ország reális helyzetével és a munkásosztály, a dolgozó nép életszükségleteivel.*

Megszédülve a gazdasági téren elért komoly sikerektől, a párt vezetése a II. kongresszusnak túlzott ütemű iparosítási politikát javasolt. Ennek folytán a II. kongresszus a gazdaságpolitikában helytelen irányvonalat állapított meg. A kongresszus határozata alapján a nyersvastermelést az 1949. évi 398 000 tonnáról 1954-ben 1 280 000 tonnára kellett emelni. Ez az ütem annál inkább túlzott volt, mert az ország nem, illetve alig rendelkezik saját vasérc- és kohókokszttermeléssel, ami nélkül a vaskohászat gyors ütemű fejlesztése nem állhat szilárd talajon. Hasonlóképpen túlzott volt az előírás, hogy a széntermelést az 1949. évi 11,5 millió tonnáról 1954-ben 27,5 millió tonnára kell emelni. Túlfeszített volt a gyár- és ipar felemelt 5 éves terve is, amelynek értelmében a gyáripari termelésnek 1954-ben el kell érnie az 1949. évi termelési érték 310 százalékát, s ezen belül a nehézipar termelésének az 1949. évi termelési érték 380 százalékát.

A túlzottan magas termelési feladatok megvalósítása túlzott beruházási programot vont maga után. Így az eredetileg 50,9 milliárd forintban meghatározott ötéves beruházási program 85 milliárd forintra emelkedett. Emellett helytelen volt a beruházásokra előirányzott összeg elosztása is, mely szerint a 85 milliárd forintnyi beruházásból a nehéziparra 37,5 milliárd forint, a mezőgazdaságra mindössze 11 milliárd forint, a könnyű- és élelmiszeriparra együttesen 3,5 milliárd forint beruházás jutott.

Ez a helytelen gazdaságpolitika nem számolt az ország tényleges erőforrásaival, nem vette eléggé figyelembe a beruházások gazdaságosságát és célszerűségét. Számos esetben olyan létesítmények is megvalósultak, vagy olyan létesítmények megvalósítását kezdték el, amelyekkel várni lehetett volna (Budapesti Földalatti Vasút), vagy amelyeknek létrehozása az ország gazdasági adottságait tekintve nem volt kívánatos.

Ez szektaszellemű politika volt, amely öncélnak tekintette a szocialista iparosítást, s elhanyagolta a munkásosztály, a dolgozó nép érdekeit. Ebben a helytelen gazdaságpolitikában bizonyos nagyvárosi mánia is megnyilatkozott, s ugyanakkor magában hordta a kalandorpolitika elemeit, amennyiben részben még rendelkezésre nem álló, nem biztosított erőforrásokra, nyersanyagokra alapozta az ország nehéziparának túlhajtott ütemű fejlesztését. Kifejezésre jutott benne bizonyos „önellátásra” autarchiára való törekvés is, mely nem vette megfelelően tekintetbe, hogy Magyarország a szocialista táboron belül, nem pedig lakatlan szigeten építi a szocializmus alapjait, s nem számolt eléggé a Szovjetunió és a népi demokratikus országok közötti munkamegosztás és gazdasági együttműködés lehetőségével, valamint szükségességével.

2. A párt vezetése elhanyagolta a mezőgazdasági termelést, és túlzottan gyors ütemben folytatta a mezőgazdaság társadalmisítását.

A túlzottan gyors ütemű iparosítás politikája természetesen vonta maga után a mezőgazdasági termelés elhanyagolását, mert az ország erőforrásai nem engedték meg, hogy az iparosítás túlfeszített terveinek teljesítése mellett, megfelelő anyagi eszközökkel fejlesszék a mezőgazdaságot. Ennek folytán az utóbbi években csökkent a mezőgazdaság részesedése a népgazdaság összes beruházásaiból, bár a mezőgazdaságban beruházott összeg abszolút mértékben az ötéves terv folyamán évről évre emelkedett. Így 1952-ben a mezőgazdasági beruházások az összes beruházások 15,3 százalékát tették ki, 1953-ban pedig a terv szerint csupán 13,7 százalékát. Különösen elhanyagolt az egyéni parasztgazdaságok termelése. Az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztszám például 1951-ben fele annyi műtrágyát kaptak, mint 1949-ben. Erősen csökkent az egyénileg gazdálkodó parasztszám gazdaságaiban végzett gépi munka mennyisége.

A mezőgazdasági termelés nem kielégítő alakulásához nagymértékben hozzájárult a

mezőgazdaság társadalmasításának túlzottan gyors üteme, ami nem felelt meg az országban meglévő politikai és gazdasági előfeltételeknek. A termelőszövetkezetek túlzottan gyors ütemű fejlesztése, s ennek érdekében helyenként erőszakos módszerek és adminisztratív nyomás alkalmazása, valamint a beszolgáltatás bonyolult és állandóan változó rendszere bizonytalanságot teremtett a dolgozó parasztok között, megrontotta a párt viszonyát a középparasztsággal, s ugyanakkor akadályozta a mezőgazdasági termelőszövetkezetek gazdasági megerősödését, gazdálkodásuk gyors megjavítását, a termelőszövetkezeti tagok jólétének emelkedését.

A mezőgazdaság társadalmasításának túlzott üteme annál súlyosabb hiba volt, mert a párt vezetésén belül Nagy Imre elvtárs fellépett az ellen a politika ellen, de ahelyett, hogy a párt vezetése álláspontját magáévá tette volna, ezt az álláspontot helytelenül „opportunistának” minősítette és szervezeti rendszabályt alkalmazott Nagy elvtárssal szemben.

A bizonytalanság, amelyet a dolgozó parasztság körében a termelőszövetkezetek fejlesztésének túlzott gyors üteme, valamint egyéb helytelen rendszabályok kiváltottak, oda vezetett, hogy az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok és még inkább a zsíros parasztok, kezdték elhanyagolni gazdaságunkat, különösen pedig a hosszabb időre szóló befektetéseket, a lucernavetést, a gyümölcsöset, a szőlőt és az állattenyésztést.

Ugyanakkor a termelőszövetkezetek gazdaságilag nem fejlődtek megfelelően, és a legtöbb területen terméshozamuk vagy éppen csak elérte az egyéni gazdaságokét, vagy elmaradt ezekétől. Különösen nagy az elmaradás a termelőszövetkezetek közös állatállományánál. Ilyen körülmények között a termelőszövetkezetek többsége erősen eladósodott az állammal szemben. A termelőszövetkezetek tagságának jó része pedig kisebb jövedelemmel rendelkezik, mint az egyénileg gazdálkodó középparasztok átlaga.

A gazdaságpolitikában elkövetett hibák általában, különösen pedig a mezőgazdasággal kapcsolatos hibák, az úgynevezett tartalékföldek mennyiségének igen nagymértékű növekedéséhez vezettek. A tartalékföldek, vagyis az államnak felajánlott, vagy elhagyott, de az állami gazdaságokhoz és termelőszövetkezetekhez véglegesen vagy egyáltalán oda nem csatolt szántóföldek területe ez év tavaszán elérte a 890 000 kat. holdat, az ország egész területének több mint 9 százalékát. A tartalékföldek ilyen mértékű területszaporodásának alapvető okai: a termelőszövetkezeti mozgalom s az állami gazdaságok túlzott ütemű fejlesztése és az ezzel kapcsolatos gyakori és sokszor kíméletlen tagosítások, a túlzott ütemben fejlesztett ipar, állami gazdaságok és építkezések szívóhatása a mezőgazdaságban dolgozókra; a beszolgáltatás s az ezzel kapcsolatos büntetések és kártérítések túlzott volta és sok esetben önkényessége; a kulákok ellen alkalmazott, gyakran törvénytelen rendszabályok, gyakran túlzott anyagi-gazdasági megterhelés; a föld bérbeadásának túlzott megszigorítása stb.

A tartalékföldek területének nagymértékű megnövekedése rontja a mezőgazdaság hozamát, mert a tartalékföldeken nem lehet és a jelenlegi feltételek mellett nem érdemes gondos, előrelátó gazdálkodást folytatni. Ezért a tartalékföldek területének növelése a mezőgazdaságban a rablógazdálkodás irányába hat ki.

Súlyos hibák történtek a kulákság korlátozása terén is. A korlátozás politikáját gyakorlatilag mindinkább a felszámolás politikája váltotta fel. Ez kifejezésre jutott abban, hogy a kulákok összes földterülete az utóbbi öt év folyamán az eredetinek mintegy 30 százalékára zsugorodott. A megmaradt kulákság nagy része pedig gyakorlatilag rablógazdálkodást folytat. A földet rosszul műveli, állatállományát visszafejleszti.

Túlzottan gyors ütemű volt az állami gazdaságok fejlesztése, területük növelése. Az

állami gazdaságok jelenleg az ország szántóterületének 13 százalékát foglalják magukban, s területük a legutóbbi 4-5 év alatt az eredetinek mintegy tízszeresére növekedett. Ez a gyors ütemű növekedés akadályozta az állami gazdaságok gazdálkodásának rendbe hozását, magas terméshozamok és jövedelmezőség biztosítását, a gazdaságoknak igazi mintagazdaságokká való fejlesztését. Helytelen volt az is, hogy a párt vezetése elsősorban az állami gazdaságok és állami vállalatok révén kívánta biztosítani a központi szükségletet állati termékekben.

3. A párt vezetése elhanyagolta és háttérbe szorította a lakosság életszükségeinek kielégítését, helytelen gazdaságpolitikája folytán csökkent a dolgozók életszínvonalát.

A túlzott gyors ütemű iparosítás, s mindenekelőtt a nehézipar és a honvédelmi ipar túlzottan gyors fejlesztése, valamint a mezőgazdasági termelés fejlesztésének elhanyagolása és a mezőgazdasági termelőségvetkezetek s az állami gazdaságok fejlesztésének túlzott üteme a lakosság szükségletei kielégítésének elhanyagolásához vezetett. Szerepet játszott abban a fegyveres erőknél a szükségesnél nagyobb mértékű és gyorsabb ütemű fejlesztése, valamint az államapparátus felduzzasztása is.

Mindennek következtében az utóbbi években a lakosság s ezen belül a munkásosztály életszínvonalát nem emelkedett megfelelően, sőt a legutóbbi évek folyamán a munkások és alkalmazottak reálbére csökkent. Bár ehhez jelentős mértékben hozzájárult az 1952. évi rendkívül rossz mezőgazdasági termelés, a reálbér és az életszínvonal kedvezőtlen alakulásának alapvető oka nem ez volt, hanem a gazdaságpolitikában és a párt általános irányvonalában elkövetett hibák.

1953 első felében az iparcikkfogyasztás az előző év hasonló időszakához képest lényegesen csökkent, bár ugyanezen időszakban az összes alapvető élelmiszerekben emelkedett a kiskereskedelmi forgalom. A Központi Statisztikai Hivatal számítása szerint 1952-ben a kiskereskedelmi áruforgalom, a piaci forgalommal együtt, mintegy 5,7 százalékkal volt alacsonyabb az 1951. évinél. Számos iparcikk minősége romlott. Gyakran nem megfelelő a választék. A lakosság bizonyos cikkeket, amelyeknek előállítását nem is jelent különösebb nehézségeket, csak nagy utánjárással, vagy egyáltalán nem tud beszerezni.

Helytelen és megengedhetetlen, hogy az utóbbi években számos árut – főként ruházati cikket, de részben élelmiszereket is – rosszabb minőségben, de azonos áron és azonos elnevezéssel hoztak forgalomba, vagy ugyanazon minőségű árut más néven vagy más csomagolásban, magasabb áron árusítottak. Ez az árak burkolt felemelése volt, s mindenekelőtt a munkások és alkalmazottak, részben azonban a parasztság helyzetét is nehezítette.

A lakosság ellátásának romlásához hozzájárult a magán-kiskereskedelem és magánkiszipar túlzottan gyors ütemű kiszorítása. Ennek következtében, különösen a szolgáltatóipar (vízvezeték-szerelő, villanyszerelő, lakatos, üveges, szobafestő stb.) nem elégíti ki a lakosság mindennapos szükségleteit. Számos községben nincsen cipész, szabó, borbély, sok helyütt elégtelen és elhanyagolt a vízszolgáltatás. 1952-ben a városok és községek belső útjainak és járdáinak építési tervét csak 45 százalékban valósították meg.

A túlzott ütemű iparosítás annyiban is kedvezőtlenül hatott ki a lakosság életszínvonalára, hogy a nehézipari beruházások és az ipari termelés túlméretezett terveinek teljesítése érdekében háttérbe szorult a lakásépítés. Ennek következtében 1950 óta évről évre csökkent az újonnan épített lakások száma, s lényeges emelkedés csupán 1953-ban mutatkozik. A hároméves terv időszakához képest nagymértékben csökkent a magánépítkezések száma, amiben döntő szerepe volt annak, hogy az építőanyagot csaknem kizáró-

lag a nehézipari és általában állami építkezések foglalták le, s így alig jutott anyag magán-építkezésekre. A lakáshelyzetet súlyosbítja, hogy visszaesett a lakóházak karbantartása és felújítása, mert erre a célra nem jutott elegendő anyag, felszerelés és munkaerő. Ezért a lakóházak karbantartására és felújítására a minisztertanács által a lakbérbevételből erre a célra engedélyezett 30 százalék helyett 1952 második felében csak 22 százalékot használtak fel.

A túlzottan gyors iparosítás, s mindenekelőtt a nehézipar túlzott gyors fejlesztése olyan feszített feladatok elé állította a gazdasági szerveket; amelyeket ezek számos területen fokozott túlóráztatással, vasárnapi munkával igyekeztek teljesíteni. Különösen tűrhetetlen tekintetben a helyzet a bányászatban és a kohászatban, ahol rendszeresen megszegik a Munka Törvénykönyvének rendelkezéseit, rendszeressé tették a vasárnapi termelőmunkát, gyakran tartanak úgynevezett nagy termelő műszakokat, és nem biztosítják a dolgozók számára a törvényben előírt pihenési időt. Ez a túlhajtott munka sok esetben a munkavédelem elhanyagolását eredményezte, hozzájárult a balesetek elszaporodásához, jogos elégedetlenségre adott okot a munkásság bizonyos köreiből, s ugyanakkor nagymértékben zavarta a termelés ütemességét, és emelte az önköltséget.

4. *Az adminisztratív módszerek elharapódzása, a bírósági és kihágási eljárások túlzottan nagy száma, önkényeskedés a lakossággal szemben.*

A párt általános irányvonalában és a gazdaságpolitikában elkövetett hibák nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a dolgozó tömegekkel szemben széles mértékben alkalmaztak és alkalmaznak adminisztratív módszereket, a rendőrség, a bíróságok tömegesen büntetnek, és a hatóságok ridegen bánnak a lakossággal, s gyakoriak az önkényeskedések.

1951–53. V. 1. között, vagyis két év és négy hónap alatt a rendőrség mint kihágási bíróság, kereken 850 000 esetben szabott ki büntetést. És bár a 850 000 esetből 831 000 eset pénzbírság volt, s ebből is 760 000 volt 100 forintnál aluli, és csupán 19 000 szólt elzárásra, s ezeknek jelentős részét is felfüggesztették, mégis a kihágási büntetések száma tűrhetetlenül magas. E szám arról tanúskodik, hogy Magyarországon olyan mértékben alkalmaznak adminisztratív eszközöket a lakossággal szemben, ami népi demokráciában, a dolgozó nép államában megengedhetetlen.

Ugyanerről tanúskodik a bíróságok működése is. A bíróságok 1950–1953. I. negyede között, vagyis három és egynegyed év alatt 650 000 személy ügyével foglalkoztak, és 387 000 személy ellen hoztak elmarasztaló ítéletet.

Ugyancsak helytelen és megengedhetetlen a beszolgáltatás elmulasztásáért kivetett tömeges pénzbüntetések rendszere és gyakorlata. A beszolgáltatási kötelezettségek elmulasztásáért dolgozó parasztokra, termelőszövetkezetekre és kulákokra eddig összesen közel 400 millió forint összegű kártérítést vetettek ki, melynek jelentős része a fennálló jogszabályok értelmében is törvénytelen és igazságtalan.

Még mindig fennáll nálunk az internálások rendszere, amely sok önkényeskedésre ad lehetőséget, és amely több mint 8 évvel a háború befejezése után, indokolatlan. A sajtóban már ismertetett kiskőrösi esethez hasonló önkényeskedések²¹ a lakossággal szemben, főként falun nem egyedülállóak. Számos esetben alaptalanul tartóztatnak le állampolgárokat, gyakran nem tartják be a törvényes, alkotmányos előírásokat, amelyek védik az állampolgárok jogait, személyes szabadságát és biztonságát.

²¹ Az utalás a kiskőrösi járási tanács néhány tagjának önkényeskedésére vonatkozik. Lásd a *Szabad Nép*, 1953. február 27-i és 28-i számában közölt cikkeket.

Az adminisztratív eljárások elharapódzásához, a kihágási és bírósági ügyek számának mértéktelen felduzzadásához és a lakossággal szemben alkalmazott önkényeskedésekhez hozzájárult a legfelső államügyészség intézményének hiánya, pedig ennek létrehozását az 1949-ben elfogadott népköztársasági alkotmány előírja.

II.

A párt politikai irányvonalában, gazdaságpolitikájában és gyakorlati munkájában keletkezett súlyos hibák igen fontos oka a párt, illetve a pártvezetés belső helyzetében, a vezetés helytelen módszerében, a hibás káderpolitikában, a párt- és az állami vezetés nem megfelelő viszonyában és az ideológiai munka elmaradottságában rejlik.

1. *Az összes elkövetett hibák és tévedések egyik fő forrása: a kollektív vezetés hiánya, a kollektív vezetés helyettesítése személyi vezetéssel*, holott nyilvánvaló, hogy a Kommunista Pártban a kollektív vezetés az egyedül helyes vezetési módszer. A személyi vezetés személyi kultusszal és a párt, valamint a népi demokrácia fejlődésére káros vezérkedéssel párosult. Ez a helytelen módszer megakadályozta, hogy a párt politikáját az egész vezetés aktív közreműködésével dolgozzák ki, és megnehezítette az elkövetett hibák gyors felismerését, idejében való kijavítását.

A kollektív vezetés helyettesítéséért személyi vezetéssel s az ezzel párosuló személyi kultusz elterjedéséért elsősorban Rákosi elvtárs a felelős.

Vezérkedés és nagymértékű személyi kultusz folyt a hadseregben is, ahol ez a vezetésben a hadseregnek a népgazdaság teherbíró képességére való tekintet nélkül túlzott fejlesztési irányzatával párosult. Ezért elsősorban Farkas Mihály elvtárs a felelős.

2. *A személyi jellegű vezetés akadályozta és lehetetlenné tette, hogy a párt és az állam élén igazi vezető kollektíva alakuljon ki.* Csak igen kis számban vittek előre magyar származású vezető kádereket a legfelsőbb funkciókba és ezeket is inkább formálisan, mint ténylegesen. Valójában a vezetés klikkszerű volt és mindössze négy elvtárs – Rákosi, Gerő, Farkas, Révai elvtársak – kezében összpontosult. Ezek az elvtársak lényeges kérdésekben nem bírálták egymást, vagy legfeljebb egymás között, nem a vezető pártszervekben gyakoroltak egyes esetekben bírálatot. Ennek az volt a következménye, hogy a párt vezetésében a bírálat és önbírálat, mint a kommunista vezetés alapvető módszere nem érvényesült, a bajokra és a hibákra gyakran fátyolt borítottak, s általában a vezetés nem ment le a hibák gyökeréig, nem tépte ki a rosszat gyökerestől.

Mindez nagymértékben akadályozta új, a munkásosztályhoz, a néphez hű, fiatal, vezető káderek kifejlődését. A vezetésbe kis számban bekerült új káderek kényszerűen „szakterületükre” vonultak vissza, nem, vagy alig vettek részt az átfogó gazdasági és az országos jellegű politikai kérdések kidolgozásában és megvitatásában.

A kollektív vezetés helyettesítése személyes vezetéssel és a személyi kultusz azonban nemcsak a felső vezető káderek kifejlődését és felső vezető kollektíva kialakulását akadályozta, hanem általában is fékezte a káderek fejlődését, új, tehetséges, párthű káderek felszínre kerülését az egész pártban, a tömegszervezetekben, sőt az állami munkában is. A személyes vezetés módszere és a személyi kultusz – felülről lefelé – terjedt a pártban, kihatott a pártéletre, a pártszervek és pártszervezetek munkájára, háttérbe szorította a kollektív vezetés módszereit, a kötelező kommunista szerénységet, rontotta a pártfunkcionáriusok és pártszervek viszonyát a tömegekhez, és szinte a pártvezetés általános módszerévé lett.

3. A párt vezetésének helytelen gazdaságpolitikája a tömegektől való elszakadáshoz vezetett. Ehhez nagymértékben hozzájárult a párt vezetésének leszűkítése és a kollektív vezetés helyettesítése személyi vezetéssel.

Ez kifejezésre jutott egyrészt abban, hogy a felső vezetéshez gyakran nem jutottak el a dolgozó tömegek, munkások, parasztok, értelmiségiek, kisemberek panaszai, jogos és igazságos bírálatuk. Másrészt pedig a klikkszerűvé szűkült pártvezetés nem figyelt fel azokra a jelzésekre, amelyek a dolgozóktól vagy a különféle párt-, társadalmi és állami szervektől, sőt esetenként a pártvezetés egyes tagjaitól hozzá érkeztek. Ezeket a jelzéseket nemegyszer „opportunizmus”-nak bélyegezte. Illetve, amennyiben felfigyelt a jelzésekre, úgy ezeket nem összefüggéseiben vizsgálta, s ezért csak tüneti kezelést alkalmazott. Nem szánta rá magát arra, hogy a bajok gyökeréig hatoljon. Vonatkozik ez a gazdaságpolitikára, a dolgozók anyagi ellátottságára, a párt, az állam és a tömegek viszonyában megmutatkozott súlyos jelenségekre egyaránt. Így például már hosszú idő óta ismeretes volt, hogy a vaskohászat ellátása – a túlzottan felemelt terveknek megfelelően – a legfontosabb alapanyagokkal, mindenekelőtt kohókokszzal és vasércel nincsen biztosítva. A nehézségek kézzelfoghatóan évről évre fokozódtak. Ennek ellenére semmi sem történt a túlzott termelési ütem felülvizsgálására és gyökeres megváltoztatására.

Hasonlóképpen, az utóbbi 2-3 év folyamán mind nyilvánvalóbbá vált, hogy a magyar szénbányászat nem képes termelését évente 3-5-7 millió tonnával növelni, hogy ez rohammunkához, tömeges túlóráztatáshoz, a vasárnapi munkaszünet jelentős részben való felszámolásához, a bányüzemek leromlásához vezet. S annak ellenére, hogy ez és a népgazdaságban más hasonló rendellenes jelenségek ismeretesek voltak, hogy ez a helytelen túlfeszített ütem a szénbányászatban a munkások és műszakiak között elégedetlenséget váltott ki, mégsem történt semmiféle intézkedés e túlhajtott ütem felülvizsgálására és lassítására.

Érkeztek – és nem kis számban – jelzések a felső vezetéshez az ún. tartalékföldek hirtelen nagymértékű felszaporodásáról, valamint arról is, hogy a termelőszövetkezetek átlaghozama elmarad a középparaszti jövedelem mögött. A leszűkített vezetés azonban azzal „vigasztalta magát”, hogy a tartalékföldek nagymértékű felszaporodása a szárazság következménye, vagy hogy ez a mezőgazdaság szocialista átszervezésével természetszerűen együtt járó jelenség, s a termelőszövetkezetek nem kielégítő helyzetét és gyenge gazdasági eredményeit is döntően a szárazságnak tudta be.

Tudomással bírt a párt szűkebb vezetése arról is, hogy komoly nehézségek vannak a lakosság ellátásában egyes fontos területeken, s hogy a dolgozók életszínvonala az utóbbi évek folyamán kedvezőtlenül alakult. Ennek ellenére szankcionálta azokat a megengedhetetlen praktikákat, melyeknek révén a lakosságot ármanipulációk útján megkárosították.

A gazdaságpolitikában elkövetett súlyos hibákért elsősorban Gerő elvtárs a felelős, mert túlnyomórészt irányította a gazdasági munkát a pártban és állami vonalon is. A gazdasági munkának egy személy kezében való túlzott összpontosítása helytelen és káros volt.

4. A tömegektől való elszakadás megmutatkozott abban is, hogy a leszűkített pártvezetés nem reagált megfelelő módon azokra a jelzésekre, amelyek a lakosság köréből a törvénysértések elszaporodásáról, a rendőrség, az államvédelmi szervek helytelen, a dolgozókkal szemben rideg magatartásáról, a tanácsok gyakran rossz, a néppel szemben igazságtalan és jogtalan ténykedéseiről s a bíróságok nagyszámú ítéletéről stb. érkeztek.

Nem figyelt fel rá, hogy az állam szervei, a hatóságok sokszor nem a nép, a dolgozók érdekeit képviselik, sőt nem egy esetben pártszervek nemcsak nem képviselték a dolgo-

zók jogos érdekeit, hanem maguk is részt vettek a dolgozók érdekeinek megsértésében és zaklatásukban. Gyakorlatilag szemet hunyt a párt szűkebb vezetése a kulákokkal szemben alkalmazott törvénysértések sorozata felett. A kollektív vezetés hiánya nem kis szerepet játszott abban, hogy a pártvezetés nem kutatta ki az adminisztratív intézkedések elharapódzásának mélyebben fekvő okait, ezek összefüggését a gazdaságpolitikával s a pártvezetés helytelen módszerével, s ezért nem volt képes felszámolni a káros és megengedhetetlen viszonyt, amely a párt, az állam és a tömegek között keletkezett. Mindennek következtében megromlott a párt viszonya a lakosság jelentős rétegeihez.

Az adminisztratív módszerek elharapódzása a munkásság bizonyos rétegeiben is elégedetlenséget okozott (pénzbüntetések stb.). Különösen károsan hatott ki azonban a párt és az állam viszonyára a középparasztsággal. Emellett az adminisztratív eszközök válogatás nélküli igénybevétele, valamint a törvénysértések elszaporodása és az ennek nyomán keletkező jogbizonytalanság elkedvetlenedést okozott a régi értelmiség köreiben is.

5. A hibák elkövetését nagymértékben elősegítette a párt súlyos elmaradása ideológiai és elméleti téren.

A párt központi vezetősége egyetlen esetben sem vitatott meg alapvető ideológiai vagy elméleti kérdéseket. Nem volt komoly vita ideológiai kérdésekről a politikai bizottságban, és a titkárságban sem. Konkrét magyar vonatkozásokban alapvetően nem foglalkozott ideológiai kérdésekkel sem a párt központi lapja, a „Szabad Nép”, sem pedig a párt elméleti-politikai folyóirata, a „Társadalmi Szemle”. A párt vezetése, a párt sajtója nem tárta fel az ideológiai téren mutatkozó súlyos elmaradást, az ideológiai élet elsekélyesedését. Az ideológiai kérdéseket nem harcosan vetették fel, hanem általánosságban. Nem bírálták a konkrét hibákat személyekre való tekintet nélkül.

Az ideológiai kérdéseket, amelyek döntő fontosságúak a párt fejlődése, egész politikája, a káderek fejlődése, a kommunisták és a nép nevelése szempontjából, a párt vezetése szinte albérletbe adta egyetlen elvtársnak – Révai elvtársnak –, aki éveken keresztül monopolhelyzetet foglalt el az ideológia területén. Ez a helytelen módszer, a személyes vezetés módszere az ideológia területén a kollektív vezetés módszere helyett, fékezte új, ideológiai-képzett káderek formálását, és visszaszorította a párt ideológiai fejlődését. Akadályozta, hogy a vélemények harca az irodalomban, a művészetben, a tudományban a fejlődés teljes mértékű hajtóerejévé váljék.

A párt súlyos elmaradásáért ideológiai téren ily módon elsősorban Révai elvtárs a felelős.

6. A párt vezetésének leszűkülése, a kollektív vezetés helyett személyi vezetés megvalósítása, egyben az állami vezetés leszűkítéséhez s ahhoz vezetett, hogy a párt vezetése nagyrészt kisméretű volt az állam, a minisztertanács funkcióját. A minisztertanácsnak nem volt önálló szerepe, s a pártvezetés árnyékává lett.

Ehhez nagymértékben hozzájárult az, hogy a párt főtitkárának és a minisztertanács elnökének tiszte egy személyben, Rákosi elvtárs személyében összpontosult, ami helytelen volt.

Helytelen módon vezette a párt és személyesen Rákosi elvtárs az Államvédelmi Hatóságot, helytelen volt, hogy Rákosi elvtárs közvetlenül utasításokat adott az Államvédelmi Hatóságnak arra, hogy hogyan nyomozzon, kit tartóztasson le, utasítást adott letartóztatottak fizikai bántalmazására, amit a törvény megtilt. Emellett Rákosi elvtárs utasításai több esetben helytelenek voltak, és megnehezítették az igazság felderítését.

A párt vezetése annyiban is leszűkítette az államvezetést, hogy a minisztertanácsot, amelynek feladata az összes államügyek intézése, helyettesítette a minisztertanács elnökségével,

amely intézmény a gyakorlatban nem vált be: meglassította az államügyek intézését, növelte a bürokratizmust, csökkentette a miniszterek felelősségét.

A kollektív vezetés hiánya ily módon a párt politikai irányvonalában, gazdaságpolitikájában és káderpolitikájában elkövetett hibákban, valamint a párt ideológiai elmaradottságában s a párt, az állam és a tömegek viszonyának helytelen alakulásában döntő szerepet játszott.

III.

Az iparosítás kérdésében, a mezőgazdaságban, a lakosság ellátása terén, valamint a lakosság és az állam viszonyában elkövetett hibák sürgős, halaszthatatlan kijavítása érdekében a központi vezetőség a következőket határozza:

1. Gyökeresen meg kell változtatni a párt gazdaságpolitikáját, csökkenteni kell az iparosítás ütemét, s mindenekelőtt a nehézipar fejlesztésének ütemét, felül kell vizsgálni a népgazdaság fejlesztési terveit s ennek kapcsán a beruházásokat.

A gazdaságpolitika e gyökeres megváltoztatásának, az új gazdaságpolitikai irányvonalnak alapvető célkitűzése: a lakosság s mindenekelőtt a munkásosztály életszínvonalának lényeges és állandó emelése, a dolgozók szociális és kulturális ellátottságának megjavítása, tovább folytatva, lassúbb ütemben a szocialista iparosítás politikáját, amely változatlanul a párt fő irányvonala.

Ennek megfelelően már 1953-ban csökkenteni kell az ipari termelés emelkedésének mértékét. Ugyancsak csökkenteni kell az 1953-ra elhatározott beruházások összegét. 1954-re az ipari termelés emelkedését mintegy 8 százalékkal kell előirányozni.

Döntően meg kell változtatni a nehézipar és a könnyű-, valamint az élelmiszeripar termelése fejlesztésének arányát a könnyű és az élelmiszeripar javára, fenntartva és megvalósítva azt az elvet, hogy a termelőeszközök termelésének viszonylag gyorsabban kell fejlődnie, mint a fogyasztási eszközöknek. Ennek érdekében jelentősen fokozni kell a beruházásokat a könnyű-, de különösen az élelmiszeriparban, melynek Magyarországon adottságai vannak, s amely területen különösen elmaradtunk. Hasonlóképpen növelni kell a beruházásokat a mezőgazdaságban.

Felül kell vizsgálni az összes beruházásokat, különösen a nehézipari beruházásokat, abból a szempontból, hogy melyeket kell folytatni s melyeket kell ideiglenesen vagy véglegesen beszüntetni. A beruházások felülvizsgálatánál azt kell szem előtt tartani, hogy az adott beruházás mennyiben szükséges és mennyiben gazdaságos. Emellett figyelembe kell venni a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való gazdasági együttműködés és munkamegosztás lehetőségét, s semmi esetre sem szabad autarchiára törekedni.

Felül kell vizsgálni az egyes iparágak számára tervbe vett vagy elhatározott beruházásokat abból a szempontból is, hogy azok mennyiben felelnek meg az ország gazdasági és természeti adottságainak s a népgazdaság egyes ágai arányos fejlesztése követelményének.

Tekintve, hogy vaskohászatunk tervezett fejlesztési ütemének megfelelő vasércmennyiséggel és kohókocsszal egyelőre nem rendelkezünk, és ezt az előirányzott mértékben behozatal útján sem tudjuk biztosítani, s figyelembe véve a nehézipar fejlesztési ütemének egyébként is szükséges csökkentését, be kell szüntetni a Lenin Kohászati Művek újjáalakítását, s csak azokat a munkákat szabad elvégezni, amelyek az üzem jelenlegi állapotában való tervszerű termeléséhez elengedhetetlenül szükségesek.

Jelentős mértékben lassítani kell a földalatti vasút építését Budapesten, s az így megtaka-

rított igen jelentős összegeket és anyagokat a budapesti közlekedés haladéktalan megjavítására, valamint lakásépítésre kell felhasználni.

1954-ben abszolút összegben is csökkenteni kell a beruházások mértékét 1953-hoz képest, s a második ötéves tervben a beruházásokra olyan ütemet kell megállapítani, amely megfelel az ország teherbíró képességének.

1954–1955-ben teljesen rendbe kell hozni külkereskedelmünket oly módon, hogy az összhangban legyen a népgazdasági tervekkel, biztosítsa a lakosság szükségleteinek kielégítését, lehetővé tegye külkereskedelmi és esedékes devizális kötelezettségeink maradéktalan teljesítését.

A beruházások átcsoportosításánál s általában a gazdaságpolitika megváltoztatására irányuló gyakorlati intézkedéseknél gondosan ügyelni kell arra, hogy a népgazdaság egyes területein ez intézkedések folytán felszabaduló munkaerő gyors elhelyezkedést találjon, hogy a munkásokat és alkalmazottakat munkával ellássák.

2. Emelni kell a beruházásokat a mezőgazdaságban, növelni kell a mezőgazdaság termelését és hozamát, beleértve az egyénileg gazdálkodók gazdaságait; lassítani kell a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztését; nem szabad megengedni, hogy az állami gazdaságok területüket tovább növeljék.

Jelentős termelési segítséget kell adni az egyénileg gazdálkodó parasztoknak, hogy fejleszthessék gazdaságukat, teljesíthessék beadási kötelezettségüket, megfizethessék adójukat és hogy ezenfelül, valamint saját szükségleteik fedezésén túl a szabadpiacra is jelentékeny mennyiségű árut vihessenek. Az egyénileg gazdálkodó parasztok számára lehetővé kell tenni, hogy fokozottabban igénybe vehessék a gépállomások gépeit. Biztosítani kell, hogy az egyénileg gazdálkodó parasztok már ez év őszén jelentős mennyiségben szabadon vásárolhassanak műtrágyát hivatalos áron. Felül kell vizsgálni a műtrágyagyártás fejlesztésének lehetőségét és el kell érni, hogy a legközelebbi években a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátandó műtrágya mennyisége jelentékenyen emelkedjék.

Meg kell szüntetni a termelési szerződések kényszerjellegét. A termelési szerződéseket vonzókká kell tenni nagyobb mennyiségű ipari termék juttatása révén. ingyenessé kell tenni az állatorvosi szolgálatot az összes mezőgazdasági termelő számára.

A termelőszövetkezet marad a falu szocialista építésének útja, de a termelőszövetkezeti mozgalomban soron következő feladatként nem a számszerű fejlesztést, hanem a meglévő termelőszövetkezetek gazdasági megerősítését, terméshozamuk emelését, állattenyésztésük megjavítását, jövedelmezőségük növelését kell kitűzni.

A termelőszövetkezeti mozgalomban az önkéntesség elvének következetes keresztülvitele érdekében javasolni kell a termelőszövetkezeti alapszabály azon rendelkezésének megváltoztatását, melynek értelmében a termelőszövetkezet tagja 3 éven belül nem léphet ki a szövetkezetből, s lehetővé kell tenni, hogy aki ki akar lépni, a gazdasági év végén kiléphessen. Engedélyezni kell olyan szövetkezetek feloszlását, ahol a tagság többsége ezt kívánja. A jövőben a földművelésügyi miniszter csakis a járási tanács végrehajtó bizottságának javaslata alapján engedélyezze új termelőszövetkezetek létesítését.

Felül kell vizsgálni a termelőszövetkezeteknek az állammal szemben fennálló mintegy 450 millió forintnyi lejárt tartozását s azoknak a tartozásoknak, amelyeknek jogosságát az állami szervek megfelelő dokumentumokkal igazolni nem tudják, vagy amelyeknek behajtása nem reális, el kell engedni. Ily módon mintegy 200 millió forint összegű tartozást kell törölni.

A termelőszövetkezeteknél, valamint az egyénileg gazdálkodóknál is teljes mértékben

törölni kell a begyűjtés nem teljesítése miatt kivetett mintegy 400 millió forint összegű kártérítést. Azok begyűjtési hátralékát pedig, akik ez évi beadási kötelezettségüket pontosan teljesítik, el kell engedni.

A mezőgazdasági termelés biztonságának fokozása érdekében ez év őszén és a jövő év tavaszán részleges tagosítást nem szabad végrehajtani.

Gondoskodni kell a tartalékföldek megműveléséről s arról, hogy e földek területe tovább ne növekedjék, ellenkezőleg, csökkenjék. Ennek érdekében vissza kell adni – amennyiben azt kérik – azoknak a földjét, akik az államnak felajánlották, s e visszaadott földek megműveléséhez ez év őszén természetben vetőmagkölcsönt és gépi munkát kell biztosítani. Azoknak, akik a tartalékföldekből bérbe akarnak venni megművelés céljából, kedvezményes feltételek mellett, s az eddigi 1 éves időtartam helyett 5 éves időtartamra kell bérletet juttatni. Meg kell engedni a földek szabad bérbeadását és bérbevételét. Az állam ne fogadjon el további földfelajánlásokat.

1954-től kezdve új, a jelenleginél egyszerűbb beszolgáltatási rendszert kell megállapítani oly módon, hogy a begyűjtés rendszere és az egyes termelők által beadandó mennyiségek több évre változatlanok maradjanak.

A kulákság korlátozásának és elszigetelésének politikáját folytatva, meg kell szüntetni a kulákok zaklatását. Ennek érdekében meg kell szüntetni a kuláklistát is. Az új begyűjtési rendszerben csökkenteni kell a kulákgazdaságok beadási kötelezettségét s hasonlóképpen adózási terhelését is. Az ily módon, a tényleges teherbíró képességnek megfelelően megállapított kötelezettségek teljesítését azonban feltétlenül és maradéktalanul meg kell követelni.

A mezőgazdasági beruházások összegének és a népgazdaságban elfoglalt súlyának növelése mellett meg kell változtatni e beruházások irányát is. Nagyobb összegeket kell fordítani olyan beruházásokra, amelyek elősegítik a biztonságosabb, gazdaságosabb, jövedelmezőbb termelést (belvizek levezetése, futóhomok megkötése, talajjavítás stb.). Támogatást kell nyújtani a termelőszövetkezeteknek és a dolgozó parasztoknak gyümölcsösök, szőlők telepítéséhez, s erre a célra növekvő mennyiségben, kedvezményes feltételek mellett kell nekik csemetét és szőlőoltványt juttatni.

E rendszabályok megvalósítása megszilárdítja a munkás-paraszt szövetséget, népi demokratikus államunk alapjait, növeli és megerősíti a munkásosztály tekintélyét, vezető szerepét a munkás-paraszt szövetségben belül.

3. Gyökeresen meg kell javítani mindenekelőtt a munkásosztály, s ezen túlmenően a parasztság általában a lakosság anyagi javakkal való ellátottságának színvonalát. Érvényteleníteni kell azokat a helytelen intézkedéseket, amelyek a túlhajtott iparosítás folytán a munkásosztály s általában a lakosság életszínvonalának leromlásához vezettek. Olyan intézkedéseket kell tenni, amelyeknek eredményeként megjavul a munkásosztály, a parasztság, a lakosság életszínvonala. Gondoskodni kell emellett arról, hogy a munkásosztály és a lakosság fogyasztása elsőrendű élelmiszerekben és iparcikkekben emelkedjék.

A leghatározottabban véget kell vetni annak a gyakorlatnak, hogy az állam vagy a földműves-szövetkezetek rosszabb minőségű cikket változatlan áron, azonos minőségű cikket más elnevezéssel vagy más csomagolásban, magasabb áron hoznak forgalomba. Az ilyen gyakorlatot a törvény teljes szigorával kell büntetni.

Az aratás után újból általánossá kell tenni a 4,60 forintos liszt árusítását. Haladéktalanul meg kell javítani a hűselltást, és biztosítani kell a zavartalan kenyér- és zsírellátást az országban. 1953 őszétől kezdve nagyobb mennyiségben kell forgalomba hozni a lakosság által kedvelt olyan árukat, amelyeket jelenleg nem, vagy csak nehézségek árán lehet vásá-

rolni (jó minőségű marha- és borjúbőrből készült cipő, csizma, gumicsizma, hócipő, jó minőségű textiláruk stb.). Meg kell javítani a műanyagból, műbőrből, disznóbőrből stb. készült áruk minőségét. Gondoskodni kell a kereskedelmi forgalomban jelenleg hiányzó, vagy csak kis mértékben, avagy csak gyenge minőségben forgalomba kerülő kisebb-nagyobb iparcikkek és háztartási cikkek gyártásáról és forgalomba hozataláról (különféle gombok, kötő- és horgolótűk, jó minőségű borotvakészülékek és pengék, vödörök, kávédarálók stb.). Le kell szállítani számos ruházati és egyéb fogyasztási cikk túlzottan magas kiskereskedelmi árát.

A háztartási szén minőségét meg kell javítani, fűtőértékét legalább 10 százalékkal fel kell emelni.

Lényegesen javítani kell az üzemélelmezés kulturális és higiéniai színvonalát (ebéd-élő szaporítása és a meglévők fokozott tisztán tartása, üzemi konyhák egészségügyi feltételeinek megjavítása, kulturáltabb kiszolgálás). Ugyancsak lényegesen meg kell javítani az üzemeknek mosdókkal és öltözőkkel való ellátottságát. Az üzemélelmezés feltételeinek megjavítására és az üzemeknek mosdókkal és öltözőkkel való fokozott ellátására a már jóváhagyott terven felül 1953-ban további 60 millió forintot kell fordítani.

Biztosítani kell a dolgozók számára törvényesen előírt védőételek és védőruházat feltétel nélkül szolgáltatását. Csökkenteni kell az indokolatlan és helytelen túlóráztatást a termelésben, a közlekedésben, a népgazdaságban általában, valamint lényegesen csökkenteni kell a vasárnapi munkát is. Mindenütt maradéktalanul érvényt kell szerezni a Munka törvénykönyve előírásának, hogy minden dolgozót rendszeresen heti pihenő napban kell részesíteni.

El kell törölni a pénzbüntetést, mint a munkásokkal és alkalmazottakkal szemben használt fegyelmezési eszközt.

Már ez évben s még inkább a következő években növelni kell a lakosság fogyasztását szolgáló ipari termékek és élelmiszerek gyártását. Meg kell javítani a termékek minőségét, és törvényt kell hozni a termékek, a fogyasztási cikkek minőségének védelmére. Lényegesen javítani kell a városok és falvak kommunális szolgáltatásait (vízellátás, fürdők, utak, járdák, köztisztaság) és gondoskodni kell arról, hogy a legszükségesebb ipari és szolgáltató szövetkezetek, helyi ipari vállalatok vagy iparosok mindenütt, a városokban és falvakban is kielégítsék a lakosság szükségleteit.

Biztosítani kell, hogy az ipari termelőszövetkezetek és a helyi ipar döntően a lakosság közvetlen szükségletét elégítsék ki, ne pedig a nagyüzemek és közületek számára dolgozzanak. Szükség szerint magánkisiparosoknak iparendélyt kell adni.

Fokozni kell a lakásépítkezést, mindenekelőtt a munkások számára, s elsősorban Budapesten, a megyeszékhelyeken és a fontosabb ipari gócekben. Ugyanakkor fejleszteni kell a falusi kislakás-építési és a bányász sajátház-építési akciót, állami támogatással.

Nehézipari beruházások beszüntetése vagy lassítása révén el kell érni, hogy 1954-ben állami eszközökből és részben állami támogatással, az 1953. évi 24 000 új lakással szemben 40 000 új lakás épüljön.

Meg kell gyorsítani a lakóházak és a lakások tatarozását. A lakbérékből befolyt összeg 40 százalékát kell 1954-ben lakások és lakóházak tatarozására fordítani, vagyis kétszer többet, mint amennyit 1952-ben erre a célra fordítottak. De már ez év őszén növelni kell a házak tatarozására fordított összeget. Budapesten két év alatt – mindenekelőtt a munkáskerületeken – ki kell tatarozni valamennyi javításra szoruló közületi lakóházat, és gondoskodni kell a házak folyamatos karbantartásáról.

Gondoskodni kell arról, hogy a lakosság – a jelenleginél olcsóbban – elvégeztethesse a számára szükséges karbantartási és javítási munkák (vízvezeték, üvegezés, festés stb.).

Nagy súlyt kell helyezni az újonnan épülő lakások, valamint a ház- és lakáskarbantartás és a javítás minőségének emelésére, mert jelenleg a minőség rendkívül alacsony.

Csökkenteni kell a hadsereg létszámát, valamint a túlzottan felduzzadt államapparátust, és az így elért megtakarításból ugyancsak javítani kell a lakosság életszínvonalát.

Összefoglalva: A gazdaságpolitikában elkövetett hibák kijavításának eredményeként el kell érni, hogy már ez év őszén a lakosság életszínvonala érezhetően emelkedjék, s hogy az emelkedés a továbbiakban folytatódjék.

4. Helyes viszonyt kell létrehozni a népi demokratikus állam és a lakosság között.

Fel kell számolni a törvénytelenések és törvénytisértések gyakorlatát a rendőrség, az állambvédelmi és igazságügyi szervek, valamint a tanácsok munkájában. 1953. október 1-ig létre kell hozni a Legfelsőbb Államügyszsége mint a törvényesség egyik legfontosabb biztosítékát.

Az Országgyűlés küszöbönálló ülése elé törvényjavaslatot kell terjeszteni az amnesztiáról, és az amnesztiatörvény alapján szabadon kell bocsátani mindazokat, akiknek bűne nem olyan súlyos, hogy szabadon bocsátásuk az állam biztonságát vagy a köz- és vagyonbiztonságot veszélyeztetheti. Meg kell szüntetni az internálások rendszerét, és fel kell oszlatni az internálótáborokat.

Törvény útján meg kell szüntetni a rendőrség bíraskodási funkcióját.

Lehetővé kell tenni, hogy a kitelepítettek, az összes állampolgárookra egyaránt kötelező jogszabályok figyelembevételével, szabadon válasszák meg lakóhelyüket.

Minden téren, minden eszközzel helyre kell állítani a megrendült törvényességet.

IV.

A párt általános irányvonalában, gazdaságpolitikájában és gyakorlati munkájában elkövetett hibák kijavításának és gyökeres, maradék nélküli felszámolásának alapvető feltétele a párt belső helyzetének, a pártvezetés módszerének, a párt káderpolitikájának és ideológiai munkájának megváltoztatása, valamint helyes viszony megteremtése a párt- és az államvezetés között.

Ennek érdekében a következő legfontosabb feladatokat kell elvégezni:

1. Létre kell hozni a párt kollektív vezetését, amely együttesen, teljes mértékben felel a párt politikájáért, egész tevékenységéért. Fel kell számolni a személyes vezetés, s véget kell vetni a pártban és az országban a személyi kultusznak, annak, hogy egyes személyeket fölébe helyeznek a pártnak, a központi vezetőségnek.

A párt politikáját a párt legfőbb szerve, a pártkongresszus, és két kongresszus között a Központi Vezetőség kollektíven dolgozza ki és határozza meg. Biztosítani kell, hogy a Központi Vezetőség a párt tényleges kollektív vezető szerve legyen.

A pártvezetés egységesebbé és kollektívvá tétele érdekében meg kell szüntetni a jelenleg politikai vezető szerv szerepét betöltő Titkárságot és a Szervező bizottságot is. Meg kell változtatni a Politikai Bizottság összetételét és mostani jellegét. Olyan Politikai Bizottságot kell létrehozni, amely képes a központi Vezetőség teljes ülései közötti időszakban kollektív módon, felelősen irányítani és vezetni a pártot. A Politikai Bizottság 9 tagból és 2 póttagból álljon.

A Politikai Bizottságnak alárendelten létre kell hozni a Központi Vezetőség Titkárságát,

amelynek feladata a vezető pártszervek határozatai végrehajtásának biztosítása, a végrehajtás ellenőrzése, valamint döntés a hatáskörébe utalt párt-, tömegszervezeti és állami kérdések elosztásáról. Ügyelni kell arra, hogy a Titkárság ne váljék a párt irányító, vezető szervévé, s ne helyettesíthesse, a Politikai Bizottságot vagy a Központi Vezetőséget, amint ez eddig történt. Ezért a Titkárságnak kis létszámúnak, legfeljebb 3–4 tagúnak kell lennie, és nem szükséges, hogy minden tagja egyben tagja legyen a Politikai Bizottságnak.

A főtitkári funkciót, amely hozzájárult a személyi jellegű pártvezetés kialakulásához, meg kell szüntetni. A Titkárság tagjai a Központi Vezetőség titkárai. Egyikük a Központi Vezetőség első titkára.

Az újonnan létesítendő vezető szerveken belül feltétlenül biztosítani kell a tagok teljes egyenjogúságát, vagyis azt, hogy az összes fontosabb politikai, gazdasági, ideológiai és egyéb kérdésekről az összes tagok egyaránt tájékoztatást nyerjenek és eldöntésükben részt vegyenek. Meg kell szüntetni azt a helyzetet, hogy a pártvezetés fiatalabb tagjait vállvergetve iskolásként kezelik, s nem tartják a vezetés teljes értékű tagjának. Törvényként kell tekinteni, hogy akit a párt erre hivatott szervei vezető funkcióba állítottak, annak meg kell adni az ezzel a funkcióval járó összes jogokat és munkalehetőségeket. Ez a párt valamennyi szervére vonatkozik.

2. A pártban feliülről lefelé, bátran ki kell fejleszteni és a pártmunka mindennapos szerves részévé, a pártvezetés alapvető módszerévé kell tenni a bírálatot és az önbírálatot. Ennek – a gazdaságpolitikában elkövetett hibák kijavítása és az erőszakos, adminisztratív hatósági módszerek felszámolása mellett – döntő szerepet kell játszania abban, hogy a párt tagjai, szervezetei és vezetése idejében felfigyeljenek a dolgozóktól érkező jelzésekre, észrevegyék a hibákat, ne engedjék ezeket túlságosan nagyra nőni, hanem kijavítsák őket, még mielőtt komolyabb bajokat okozhatnának. A bírálat és önbírálat kifejlesztése – személyekre való tekintet nélkül – segíteni fogja a pártot abban is, hogy rövid idő alatt megjavítsa a dolgozó tömegekhez, a párton kívüli dolgozókhoz való viszonyát, hogy a párt, a vezetés által elkövetett súlyos hibák ellenére, népünknek nemcsak elismert, de forrón szeretett vezetője is legyen.

A bírálat és az önbírálat bátor alkalmazásának és kifejlesztésének a párton belüli demokrácia kiszélesítésével kell együtt járnia. Nem lehet ugyanis igazi bírálat és önbírálat olyan pártban, amelyben nincsen fejlett belső demokrácia. A belső demokrácia követelményét azonban a pártban lépten-nyomon megsértik, választott tisztségeket számos esetben kinevezés útján töltenek be, fontos kérdések megvitatásánál és eldöntésénél megkerülik a tagságot. Ennek a gyakorlatnak véget kell vetni.

3. Fel kell számolni a párt elmaradását ideológiai és elméleti téren. Itt is biztosítani kell a kollektív vezetést. Gondoskodni kell arról, hogy a „Szabad Nép” és a „Társadalmi szemle” mindenekelőtt, de egyéb lapok és folyóiratok is, rendszeresen vessenek fel ideológiai kérdéseket, nyíltan bíráljanak, nem általánosságokban, hanem konkrétan, magyar vonatkozásban – személyekre való tekintet nélkül. Egészséges szellemű, a haladást szolgáló ideológiai vitákat kell indítani, illetve ilyen viták kibontakozását elő kell segíteni az irodalom, a művészetek, a tudomány legkülönbözőbb területein.

Felül kell vizsgálni az ideológiai területet abból a szempontból is, hogy a vezető testületekben a káderek összetétele mennyiben felel meg a párt és az ország előtt álló ideológiai feladatok megoldásának és ott, ahol erre szükség van, változtatásokat kell eszközölni. Ezen a téren, mint mindenütt másutt, bátran kell fiatal, tehetséges, a néphez hű kádereket előre vinni és felelős helyre állítani.

4. A párt vezetésének a legnagyobb gondot, a politikai irányvonal helyessége mellett, a káderek fejlesztésére, kiválasztására, előrevitelére kell fordítani.

Abból indulva ki, hogy a káderek mindenekelőtt a munkában, a harcban, a felelős tisztségekben nőnek és fejlődnek, a párt vezetésének káderpolitikájában mindenekelőtt arra kell a figyelmet összpontosítani, hogy a tehetséges, a párthoz és a munkásosztályhoz hű káderek valóban a nekik megfelelő helyre kerüljenek, továbbá, hogy a kollektív vezetés segítségével is gyorsan fejlődjenek.

A vezető káderek kiválasztásánál a régi, tapasztalt pártkádereknek az új, fiatal káderekkel való összeforrását kell elérni.

A káderpolitikában nem kis szerepet játszanak a pártiskolák és a különféle tanfolyamok. Ezek átállítását haladéktalanul el kell végeztetni. Felül kell vizsgálni a pártiskolák és tanfolyamok tananyagát, és ebből ki kell küszöbölni az ideológiai hibákat, valamint mindazt, ami a párt történetét nem objektív alapon mutatja be, hanem egyes személyek hőstetteként. Ki kell küszöbölni a pártiskolák tananyagából a személyi kultuszt, s a valóságnak megfelelően kell megmutatni egyes vezetők szerepét és tényleges érdemeit.

5. Helyes viszonyt kell teremteni a párt vezetése és az állam vezetése, a minisztertanács között. Biztosítani kell, hogy a minisztertanács teljes mértékben betöltse hivatását az állam, az ország vezetésében.

Mindennek érdekében el kell választani és külön-külön személlyel kell betölteni a párt titkárának és a minisztertanács elnökének tisztségét.

Javasolni kell a Népköztársaság Elnöki Tanácsának, illetve az Országgyűlésnek a minisztériumok számának csökkentését, több minisztérium összevonása útján oly módon, hogy a minisztertanács 20-nál kevesebb főből álljon, ténylegesen tanácskozó és határozó testület lehessen, s teljes felelősséggel intézhessen – a párt által megállapított irányvonal alapján – az ország ügyeit. A minisztériumok összevonásával egyidejűen javasolni kell a miniszterek hatáskörének növelését és emelni kell személyes felelősségüket.

Javasolni kell a minisztertanács elnökségének megszüntetését s ily módon is biztosítani kell, hogy a minisztertanács teljes értékű vezető állami szerv legyen. A minisztertanács elnökének legyen két első helyettese, akik legyenek egyben szakminiszterek is, és lehet még egy helyettese, aki nem szakminiszter.

A Központi Vezetőség számot vet azzal, hogy a párt és a magyar nép ellenségei igyekezni fognak kihasználni pártunk leplezetlen, bátor önbírálatát – amilyenre csak erős párt és erős rendszer képes – soraink egységének lazítására, népi demokráciánk elleni aknamunkára. Ezért a Központi Vezetőség fokozott éberségre hívja fel a párt minden tagját, valamennyi pártszervezetet. Legyünk résen minden esetleges provokációval szemben! Hallgassuk meg és vitassuk meg a becsületes dolgozók bírálatát, javaslatait, de leplezzünk le és kíméletlenül verjünk vissza minden ellenséges támadást, bárhonnan jöjjön is.

Az őszinte, kíméletlen, de helyes önbírálat, melyet pártunk gyakorol, még egységesebbé fogja kovácsolni a Magyar Dolgozók Pártjának sorait! Emelni fogja pártunk vezetésének és kormányunknak tekintélyét népünk szemében. Szorosabbra fogja fűzni pártunk kapcsolatát a munkásosztállyal, a dolgozó parasztsággal, a régi és az új értelmiséggel, a párton kívüli tömegekkel. Erősíteni fogja pártunk, kormányunk, népi demokratikus államunk és

dolgozó népünk egységét! Nagymértékben fogja elősegíteni, hogy hazánkban a szocializmus építése s ezzel együtt népünk jólétének emelkedése még biztosabb, még szilárdabb alapokon nyugodjék!

A Magyar Dolgozók Pártjának határozatai 1948–1956. Főszerk. Izsák Lajos. Budapest, 1998, Napvilág, 188–206.

▪ 23. AZ ELNÖKI TANÁCS 1955. ÉVI 9. SZÁMÚ TÖRVÉNYEREJŰ ▪ RENDELETE A NÉMETORSZÁGGAL VALÓ HADIÁLLAPOT MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1955. MÁRCIUS 18.

Magyarországot a hitleri Németország – a magyarországi fasiszták segítségével – megfosztotta politikai és gazdasági függetlenségétől, csatlósává tette, majd agresszív módon katonailag is megszállta és teljesen leigázta.

Magyarországot a hitleri iga alól a Szovjetunió szabadította fel olyan véráldozatokkal, amelyek a fasiszta Németország elleni szövetség tagjai által viselt terhek között a legsúlyosabbak voltak.

A felszabadított Magyarország szuverén állami létének első képviselője, az Ideiglenes Nemzetgyűlés felszólította a magyar népet arra, hogy fegyverét a német elnyomók ellen fordítsa, majd jóváhagyólag tudomásul vette és törvénybe iktatta az Ideiglenes Nemzeti Kormány az intézkedését, hogy Németországnak 1945. január 20-án hadat üzent.

A fasiszta Németország összeomlása óta közel tíz év telt el. Potsdamban 1945. évben létrejött négyhatalmi megállapodás célkitűzése és a Szovjetunió állandó törekvése ellenére azonban mindeddig nem sikerült helyreállítani Németország egységét és létrehozni a német békeszerződést. A nyugati hatalmaknak Nyugat-Németország felfegyverzésére és agresszív katonai tömbökbe való felvételére irányuló törekvései Németország kettészakítottságának állandósítását célozzák.

Magyarországnak, amely a hitleri agresszió következtében rendkívül súlyos károkat és veszteségeket szenvedett, létérdeke a német militarizmus feltámasztásának megakadályozása és az egységes Németországnak, mint békeszerető és demokratikus állannak, a nemzetek közösségébe való belépése. A Magyar Népköztársaság politikai, kulturális és gazdasági téren baráti és gyümölcsöző kapcsolatokat teremtett a Német Demokratikus Köztársasággal, azokat továbbfejleszteni szándékozik és érdekében állana ilyen kapcsolat megteremtése és szorosabbra fűzése az egész német néppel.

Avégből, hogy e célkitűzés megvalósítását a Magyar Népköztársaság és Németország között fennálló hadiállapot ne akadályozza, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa következőket rendeli:

1. §. A jelen törvényerejű rendelet erejénél fogva a Magyar Népköztársaság és Németország között fennálló hadiállapot megszűnik; a hadiállapot megszűnése folytán közöttük helyreáll a békés viszony.

2. §. A hadiállapot megszűnése nem érinti Németország nemzetközi kötelezettségeit és

nem változtat a Magyar Népköztársaságnak a Németországra vonatkozó négyhatalmi nemzetközi megállapodásokban megszabott jogain és kötelezettségein.

3. §. A jelen törvényerejű rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Dobi István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Darabos Iván s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Magyar Közlöny, 1955. március 18., 185–186.

▪ 24. AZ MDP KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK HATÁROZATA ▪ A POLITIKAI HELYZETRŐL ÉS A PÁRT FELADATAIRÓL

BUDAPEST, 1955. MÁRCIUS 2–4.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége 1955. március 2–4-i ülésén az alábbi határozatot egyhangúlag fogadta el.

I.

Hazánk felszabadításának 10. évfordulóján dolgozó népünk méltán tekint vissza jogos büszkeséggel az eltelt tíz év alatt kivívott hatalmas, történelmi jelentőségű sikereire. Ez idő alatt a munkásosztály pártunk vezetésével meghódította a hatalmat, s szövetségben a dolgozó parasztsággal, kéz a kézben a néphez hű értelmiséggel, megkezdte a szocializmus alapjainak lerakását hazánkban. A hároméves terv idején, de különösen az ötéves tervidőszak alatt népünk nagy sikereket ért el a szocialista iparosításban, a nehézipar – s annak szíve, a gépipar – fejlesztésében. A dolgozó parasztság egy része rálépett a felemelkedést jelentő nagyüzemi szocialista gazdálkodás útjára. Az elmúlt tíz év alatt gyökeresen megváltoztak dolgozó népünk anyagi, kulturális, szociális viszonyai pártunk helyes politikájának végrehajtása, a dolgozó nép s mindenekelőtt a munkásosztály önfeláldozó munkája révén.

Az elmúlt tíz évben a dolgozó népnek a szocializmus építésében elért sikerei igazolják pártunk politikájának helyességét. Pártunk a szocializmus felépítéséért vívott harcában hibákat is elkövetett. 1951-től kezdve a szocialista iparnak lehetőségeinket, gazdasági adottságainkat meghaladó ütemű fejlesztésére vett irányt, a termelőszövetkezetek fejlesztésében nem volt elég tekintettel – egyes esetekben – az önkéntesség elvére, s nem fordította a szükséges figyelmet az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok termelési tartalékainak mozgósítására. 1953 júniusában pártunk Központi Vezetősége megvizsgálta országunk helyzetét, s bátor bírálattal a szocializmus építésében elkövetett hibákat feltárta, s kidolgozta a hibák kiküszöbölésére szolgáló intézkedéseket.

A Központi Vezetőség 1953 júniusi határozatait teljesen helyeseknek bizonyultak. De e helyes határozatok végrehajtásáért vívott eredményes harc mellett a végrehajtásban hibák és fogyaték-

kosságok is voltak, sőt a határozatokat egyesek opportunistá, antimarxista módon eltorzították, *ami káros jobboldali hibákhoz, jobboldali elhajláshoz vezetett.* Ennek következtében népi demokráciánk gazdasági és politikai helyzetében néhány nyugtalanító jelenség mutatkozik.

1954-ben az ipari termelés egyes területein elért eredmények ellenére is, alapjában véve egy helyben topog (a minisztériumi ipar termelése 1954-ben 0,3 százalékkal emelkedett, a nehéziparé 3,1 százalékkal csökkent); a munka termelékenysége a legtöbb iparágban csökkent és a termékek önköltsége növekedett, a munkafegyelem meglazult; a mezőgazdaság árutermelése 1954-ben kedvezőtlenül alakult. Bár a növénytermelés és állattenyésztés egyes ágazataiban jelentős eredmények születtek, az elmúlt évben kevesebb kenyérgabona termelt, mint 1953-ban. Nem növekedett a szarvasmarha-állomány. A mezőgazdaság begyűjtési tervét a döntő cikkekben nem teljesítette, holott erre megvolt és megvan minden reális lehetősége. Mindez kihatott a nemzeti jövedelem alakulására is, amely 1953-hoz képest csökkent.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége megállapítja, hogy népgazdaságunk helyzetének ilyen alakulása következtében a dolgozók megnövekedett életszínvonala (1954-ben az egy keresőre eső reálbér 15 százalékkal, a parasztság reáljövedelme pedig még nagyobb mértékben növekedett) nem a termelés állandó növekedésének, a munka termelékenysége emelkedésének és az önköltség csökkentésének szilárd alapján, hanem főképpen az állami tartalékok felélésén és a beruházásokra fordított eszközök csökkenésén nyugszik. Az életszínvonal emelkedése nem nyugszik tartós, szilárd alapokon, mivel országunk gazdasági erői az utóbbi időben nem fejlődtek kielégítően.

A népgazdaságunk helyzetében megmutakozó komoly nehézségek okai mindenekelőtt abban keresendők, hogy az utóbbi időben, 1953 júniusa óta olyan jobboldali, antimarxista, pártellenes, opportunistá nézetek terjedtek el a pártban, az államapparátusban s más területeken, amelyeknek hatására iparunk fejlődése megtorpant, csökkent a szocialista felhalmozás, romlott az állami és az állampolgári fegyelem.

A Központi Vezetőség megállapítja, hogy az 1953. júniusi központi vezetőségi ülésen hozott határozatok helyesek voltak, s azok ma is változatlanul érvényesek, s a III. pártkongresszus határozataival együtt pártunk politikájának ma is alapját képezik. Ezen határozatok szellemében pártunk változatlanul fő célkitűzésének tartja dolgozó népünk jólétének következetes emelését, szociális, kulturális igényeinek mind nagyobb mérvű kielégítését, a szocialista bővített újratermelés és a munka termelékenységének növekedése alapján. Pártunk fő célkitűzése mindenekelőtt a nehézipar, az egész szocialista ipar s a mezőgazdaság fejlesztése alapján biztosítható.

Pártunk tovább folytatja a mezőgazdaság szocialista átépítésének, a termelőségfejlesztésének politikáját az önkéntesség alapján. Emellett továbbra is biztosítja az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztság támogatását, az anyagi érdekelttség elvének érvényesítését, hogy növelhessék termelésüket és mindenekelőtt nagyobb árutermelést érjenek el.

Változatlanul érvényesek a kollektív vezetés megteremtése érdekében s a kommunista bírálat, önbírálat, valamint az állami törvényesség biztosítására hozott határozatok.

II.

A Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége megállapítja, hogy pártunk helyes politikája sikeres végrehajtásának a jelenlegi szakaszban a megnövekedett jobboldali veszély képezi fő akadályát. Ezért a párt fő feladata e káros jobboldali nézetek ideológiai szétzúzása, ezek teljes elszigetelése, mert

csak ez teszi lehetővé, hogy pártunk helyes irányvonala politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi életünk minden területén teljes mértékben érvényesüljön, állandóan erősödjön a munkásosztály és a parasztság szövetsége a munkásosztály vezetése mellett.

E káros jobboldali nézetek a következőkben mutatkoznak meg:

Mindenekelőtt a szocialista iparosítás helyes politikájának elferdítésében. Pártunk 1953. júniusi határozatai, a III. pártkongresszus határozata s más fontos párthatározatok világosan leszögezik, hogy a szocializmus építésének fő eszköze a szocialista iparosítás, hogy a termelőeszközök termelésének elsődlegességét biztosítani kell.

Pártunk 1953. júniusi határozata alapján szükségessé vált népgazdaságunk erőinek és eszközeinek átcsoportosítása, hogy helyreállítsuk népgazdaságunkban az arányosságot. Ez azt jelentette, hogy a mezőgazdaság elmaradottságát meg kell szüntetni, hogy biztosítani kell mezőgazdaságunk gyorsabb fejlesztését, korszerű színvonalra való emelését, növelni kell a mezőgazdasági termelést és ezen belül különösen a mezőgazdaság árutermelését. Az átcsoportosítás továbbá azt célozta, hogy növelni kell a könnyűipar és az élelmiszeripar termelését, a közszükségleti cikkek gyártását.

Pártunk immár közel két éve dolgozik a júniusi határozatok végrehajtásán, és ezen a téren komoly eredményeket ért el, amit a kiskereskedelem növekvő áruforgalma, valamint népünk életszínvonalának emelkedése bizonyít.

1953 júniusa előtt a túlságosan gyors ütemű iparosítás, a mezőgazdaság elmaradása akadályozta népgazdaságunk helyes fejlődését, ma azonban egész népgazdaságunk egészséges előrehaladását, a szocializmus sikeres építését, népünk jóléte következetes emelésének szilárd, tartós alapokra helyezését iparunk termelésének pangása, a nehézipari termelés visszaesése fenyegeti. Az utóbbi időkben mind erőteljesebben a párt helyes politikai vonalától eltérő jobboldali, opportunistá elhajlás bontakozott ki a szocialista iparosítás kérdésében.

E jobboldali, antimarxista elhajlás e területen elsősorban a következőkben mutatkozik meg: a szocialista iparosítás megghiúsítására vonatkozó törekvések jelentkeztek és olyan nézetek kezdtek terjedni, melyek tagadták a nehézipar állandó fejlesztésének szükségességét.

Ha a párt fő irányvonalával szembehelyezkedő jobboldali, opportunistá politika győzedelmeskednék, hazánkat végső soron az elmaradott országok sorába taszítaná vissza, mivel a nehézipar elsorvasztása lehetetlenné tenné a mezőgazdaság s a könnyűipar fejlesztését, s ezért nem növekvő, hanem állandóan csökkenő árualapot tudna csak biztosítani dolgozó népünk számára, megdrágítaná a termelést, ami nem az árak csökkenéséhez, hanem azok elkerülhetetlen emeléséhez vezetne. Ahhoz, hogy a mezőgazdaság fejlődjék, gépekre, mind korszerűbb technikára van szükség. Csakis a gépesítés útján biztosítható a mezőgazdaság szocialista átépítése és a mezőgazdaság terméshozamának növelése. De a könnyűipar fejlesztése sem képzelhető el a nehézipar, a gépipar állandó növekedése nélkül. A fogyasztási iparnak is állandóan szüksége van mind korszerűbb gépekre, ez pedig a gépipar, a nehézipar nélkül nem képzelhető el. A nehézipar fejlesztése ellen fellépő és jelentőségét lebecsülő jobboldali álláspont ezért ellentétben áll a munkásosztály, a dolgozó parasztság, az értelmiség alapvető érdekeivel. Érvényre juttatása megakadályozná népgazdaságunk korszerű fejlődését és lehetetlenné tenné dolgozó népünk életszínvonalának következetes emelését.

Mindazok, akik a nehézipar fejlesztése elsődlegességének lenini–sztálini elvéről lemondanak, helyességét tagadják – a munkásosztály vezető szerepe tagadásának útjára térnek.

Tudvalevő, hogy a munkásosztály politikai vezető szerepe nő és erősödik az ipar, a nehézipar fejlődésével.

Mindazok, akik a nehézipar állandó fejlesztése ellen foglalnak állást – akarva, nem akarva –, lényegében aláássák a népgazdaság továbbfejlődését és épülő szocialista hazánk védelmi képességét, veszélyeztetik népünk kivívott szabadságát. A párt politikájával nemcsak azt kell biztosítani, hogy következetesen javuljon népünk élete, hanem nem kevésbé azt is, hogy népünk szebb, boldogabb életét minden külső és belső veszély ellen megvédjük. Ezért szükséges, hogy pártunk és kormányunk, figyelembe véve az élesedő nemzetközi helyzetet, nagyobb gondot fordítson a haza védelmére, ez pedig a nehézipar állandó fejlesztése nélkül szintén elképzelhetetlen!

A szocialista iparosítással kapcsolatos jobboldali nézetek nemcsak abban jutnak kifejezésre, hogy hirdetőik elvetik a nehézipar fejlesztésének elsődlegességét, hanem abban is, hogy lebecsülik a termelés, a termelékenység állandó növekedésének, valamint az önköltség csökkentésének szerepét és jelentőségét; ez veszedelmes demagógia, a nép megtevésztése. „A munka termelékenysége – mutatott rá Lenin – ez végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából.”

Leninnek ezt az alapvető tanítását szem elől tévesztve, Nagy Imre elvtárs gyakorta elkövette azt a hibát, hogy elfeledkezett erről, a szocializmus győzelme szempontjából legfontosabb és legfőbb dologról, a munka termelékenysége rendszeres emelésének szükségességéről, ami nélkül az ország nem tudja megerősíteni és fellendíteni gazdaságát, ami nélkül a dolgozók életszínvonalának felemeléséről tett összes ígéretek megalapozatlanok és üresek, s a dolgozók félrevezetését jelentik. E jobboldali nézetek vallói emlegetik az életszínvonal állandó maximális emelését, de semmit sem tesznek a termelékenység emelése, az önköltség csökkentése érdekében, sőt burkolt formában ellenc lépnek fel. Ha nem érvényesül a szocialista iparosítás politikája, ha nem fejlődik a nehézipar, nem érvényesül a termelőeszközök termelésének elsődlegessége, és ha évről évre állandóan nem emelkedik a munka termelékenysége és nem csökken a termékek önköltsége, akkor tartós, állandó életszínvonal-emelkedésről még csak beszélni sem lehet.

Az életszínvonal emeléséről beszélni, de ugyanakkor annak gazdasági feltételei biztosításával nem törődni, valójában olcsó demagógia, a nép félrevezetése!

A növekvő jólét a bővített újratermelésből és annak révén a szocialista felhalmozásból fakad. A szocialista felhalmozást a termelékenység növekedése, az önköltség csökkentése teszi lehetővé. A párt helyes politikája biztosítja hazánk gazdasági megerősödését és népünk jólétének állandó növelését, ezzel szemben a párt vonalától eltérő jobboldali politika érvényesülése aláásná hazánk megerősödését és végső következményként népünket mind alacsonyabb életszínvonalra szorítaná vissza.

A Központi Vezetőség ezért a leghatározottabban elítéli és visszautasítja pártunk szocialista iparosítási politikájának e jobboldali antimarxista eltorzítását.

III.

Különösen nagy kárt okoztak azok a marxizmus–leninizmustól idegen, jobboldali nézetek, amelyek pártunk parasztpolitikájának fő kérdéseiben jelentkeztek.

Pártunkban egyesek helytelenül értelmezik a munkás-paraszt szövetség kérdését, elfeledkeznek arról, hogy ez olyan osztályszövetség, amelynek célja a szocialista társadalom

felépítése és a kizsákmányolás teljes megszüntetése. Olyan szövetség ez, amelyet a munkásosztály vezet.

Egyesek a faluban végzett munkájukban nem támaszkodnak a szegényparasztságra, nem harcolnak a kulák ellen, megelégednek a munkásosztály vezető szerepéről és a munkásparaszt szövetség céljáról: a szocializmus építéséről és a kizsákmányolás elleni harcról. A munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének ilyenfajta értelmezése megfosztaná e szövetséget osztályharcos tartalmától és gyakorlatilag csak a kulákságnak használna.

Pártunk Központi Vezetősége leszögezi, hogy a munkásosztály és a dolgozó parasztság közötti szövetség további megszilárdítását egyik legfontosabb feladatának tartja. E feladatot – és ezzel a középparaszt megnyerését – azonban csak a szegényparasztságra támaszkodva és a kulákság ellen harcolva, a munkásosztály vezetése alatt lehet megoldani. Ezen elvektől való legkisebb eltérés is gyengíti népi demokráciánk alapját, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét.

Újra feléledtek, sőt egyes elméleti folyóiratainkban kinyomtatásra is kerültek a marxizmus által már régen szétzúzott olyan kispolgári elméletek is, amelyek szerint az egyszerű árutermelő paraszti gazdaságokra a népi demokrácia viszonyai között a bővített újratermelés a jellemző. E hamis tételből – és ehhez hasonlókból – kiindulva egyesek tagadni kezdték a mezőgazdaság szocialista átszervezésének parancsoló szükségszerűségét, s ezen a címen a termelőszövetkezeti mozgalom elgáncsolására vettek irányt.

Az ilyenféle nézeteknek nagy szerepük van abban, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk az elmúlt évben számszerűleg nem nőtt, sőt valamelyest csökkent, jóllehet a termelőszövetkezetek jelentős részében a tagok életnődjä ma már jobb, mint az egyénileg gazdálkodó középparasztoké.

Azok, akik azt hirdetik, hogy egyéni gazdálkodás mellett a szegény- és középparasztok zöme magas jólétet érhet el, és hogy a sok százezer egyéni parasztgazdaságból álló mezőgazdaságunk a termelőszövetkezetek fejlesztése nélkül is virágzóvá és élenjáróvá lehet, becsapják a dolgozó parasztságot.

A dolgozó parasztságnak – mind a szegény, mind a középparasztoknak – igazi jólétet, emberi életet, országunk számára fejlett, magas színvonalú mezőgazdaságot csak a szövetkezeti gazdálkodás kiterjesztése biztosíthat, mert csak a szocialista nagyüzemi termelésben használhatók ki ésszerűen a fejlett mezőgazdasági gépek, csak itt alkalmazhatók tömeges mértékben a mezőgazdasági tudomány legújabb vívmányai, mindaz, ami megkönnyíti a dolgozó parasztság munkáját.

Pártunk Központi Vezetősége világosan látja azokat a lehetőségeket, amelyek az egyéni parasztgazdaságok termelésének fejlesztésében rejlenek. Ezért ezek felhasználásának elősegítését fontos feladatának tekinti. Ismerve azonban a kisüzemi parasztgazdaságok fejlődésének korlátait, szükségesnek tartja, hogy az önkéntesség lenini elvét betartva, párt- és állami szerveink sokoldalú politikai, gazdasági és szervezőmunkát végezzenek a termelőszövetkezeti mozgalom megerősítése és kiszélesítése érdekében. A meglévő termelőszövetkezetek termelési színvonalának szakadatlan növelése mellett elsősorban felvilágosító munkával biztosítani kell azt, hogy már ebben az évben megszűnjék a termelőszövetkezeti mozgalom egy helyben topogása; meginduljanak a belépések és a régi termelőszövetkezetek mellett újak is alakuljanak.

A kisparaszti gazdaság bővített újratermeléséről szóló helytelen nézetek nem csak arra alkalmasak, hogy lassítsák a mezőgazdaság szocialista átszervezését, hanem arra is, hogy megbontsák a termelőszövetkezeti tagok és az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok ba-

rátságát. El kell érni, hogy a termelészövetkezeti tagokban az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok a szebb és jobb paraszti élet úttörőit lássák. A termelészövetkezeti tagoknak és az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztoknak össze kell fogniuk azért is, mert közös az ellen-ségük: a kulákság és a falu egyéb kizsákmányolói, akiknek gazdasága és politikai befolyása sokkal kisebb ugyan, mint volt a felszabadulás előtt, de az utóbbi időben spekulációs lehetőségük, s ezzel együtt bátorságuk is újra megnőtt. Közrejátszott ebben az is, hogy ugyanazok, akik nyakra-főre dicsőítették az egyéni paraszti gazdaságot, megfélemltek a kulákságról, szem előtt tévesztették azt, hogy a kulákok és egyéb falusi kizsákmányolók a szegény- és középparasztok rovására újra gazdagodni kezdenek. Nálunk is érvényesül az a lenini tanítás, amely szerint a kisüzemi gazdaság napról napra szűli a kapitalizmust, azaz lehetőséget ad arra, hogy kulákok és egyéb falusi spekulánsok kizsákmányolják a dolgozó parasztokat, sőt arra is, hogy a régi kizsákmányolók mellett új kapitalisták is nőjenek.

E lenini tanításokkal szemben új erőre kapott az a régi megcáfolt állítás, amely szerint nemcsak a termelészövetkezet, hanem az egyéni parasztgazdaság is a szocializmus felé fejlődik: a „maga módján” ez utóbbi is a szocializmust építi.

Pártunk Központi Vezetőségének az a véleménye, hogy az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok előtt nemcsak az egyéni paraszti gazdaságokban még fellelhető lehetőségeket kell megmutatni, hanem a gazdaságok szűk korlátait is. Támogatni kell az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztokat abban, hogy lehetőségeiket növénytermelés és állattenyésztés fejlesztésében kihasználják, de ugyanakkor szüntelenül népszerűsíteni kell köztük a szövetkezésnek mint a felemelkedés egyetlen tartósan járható útjának előnyeit. A falusi pártszervezetek egyidejűleg mozgósítsák mind a termelészövetkezeti tagokat, mind az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztokat a kulákság és más falusi kizsákmányolók ellen.

Pártunkban egyesek helytelenül foglaltak állást a begyűjtés kérdésében is. Ebben a jobboldali álláspontban és a kulákok aknamunkájában van az oka annak, hogy 1954-ben a párt és a kormány által helyesen csökkentett begyűjtési tervet sem teljesítették. Nem húzták alá a begyűjtési kötelezettség fontosságát és tétlenül szemlélték a begyűjtési felgyelem meglazulását.

Pártunk Központi Vezetőségének az a véleménye, hogy tovább kell folytatni erőfeszítéseinket a mezőgazdasági termelés fejlesztésére, ugyanakkor azonban meg kell követelni az állampolgári kötelességek teljesítését, mert csak ilyen módon lehet megteremteni a népgazdaság – és ezen belül a mezőgazdaság fejlesztésének is – anyagi alapjait.

Pártunk politikája, amely a munkás-paraszt szövetség megerősítésére, a mezőgazdaság szocialista átalakítására és a mezőgazdasági termelés fellendítésére irányul, olyan politika, amely megfelel az egész dolgozó parasztság, mind a termelészövetkezeti tagok, mind az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok érdekeinek. A jobboldali nézetek ellenben, amelyek pártunk parasztpolitikájának alapvető kérdéseiben az utóbbi időben elterjedtek, nemcsak munkásellenesek, hanem dolgozó parasztellenesek is, mert a kulákok és egyéb falusi kizsákmányolók megerősödését szolgálják a dolgozó parasztság rovására, hátráltatják a mezőgazdasági termelés fellendítését és a falu jobb életének kialakulását.

IV.

A megerősödött jobboldali, opportunistá elhajlás megmutatkozott a párt vezető szerepének lebecsülésében is. – Egyesek tagadták a párt vezető szerepét a Hazafias Népfrontban. A Hazafias Népfront létrehozását – amelyet pártunk kezdeményezett – olyan jobbol-

dali törekvések kísérték, amelyek a párt jelentőségének és vezető szerepének visszaszorítását célozták annak érdekében, hogy a Hazafias Népfront legyen az az erő, amely ellenőrzi az állami és tanácsi szerveket is. Hogy a Hazafias Népfront ezt az „ellenőrző és irányító szerepét” betöltse, akarták egyesek a népi demokrácia legátfogóbb *tömegszervezetévé* tenni, ezzel lényegében a Hazafias Népfrontnak nagyobb szerepet akartak adni, mint a helyi tanácsoknak, amelyek tudvalevőleg a legátfogóbb tömegszervezetek és az államhatalom helyi szervei is, s amelyeket a választásokon maga a dolgozó nép hoz létre. Ezek a jobboldali nézetek lényegében a proletariátus diktatúrájáról szóló marxi–lenini tanítást akarták revízió alá venni.

A legfontosabb a népi demokrácia rendszerében a munkásosztály forradalmi pártjának irányító, vezető szerepét feltétlenül biztosítani. Ennek biztosítása nélkül nincs népi demokrácia! A munkásosztály forradalmi pártjának az egész társadalom vezető, irányító és lelkesítő erejének kell lennie. Csak ezen az úton képes érvényesíteni a munkásosztály vezető szerepét a szocializmus építésében, csak a párt vezető szerepének maradéktalan érvényesítése révén töltheti be a népi demokrácia állama a munkásosztály, dolgozó népünk érdekének megfelelően valamennyi funkcióját. A párt a munkásosztály legmagasabb szervezeti formája, ezért a párt hivatott valamennyi tömegszervezet irányítására és tevékenységük ellenőrzésére. Valamennyi tömegszervezet munkájában a legfontosabb a párt vezető, irányító szerepének biztosítása, mert csak így érhető el, hogy különböző tömegszervezetek a szocializmus építésének ügyét szolgálják. A marxizmus–leninizmus e sarkalatos tanítását veszi revízió alá a jobboldali elhajlás.

A Központi Vezetőség a leghatározottabban elutasítja a párt vezető szerepét csökkenteni akaró jobboldali törekvéseket, mert ez végső soron a munkásosztály, dolgozó népünk hatalmának gyengítését, aláadását jelentené.

A megerősödött jobboldali nézetek pártunk belső élete, egész harci tevékenysége, valamint a párt egyes, szilárd vezetése biztosításának alapvető elve, a demokratikus centralizmus elve ellen irányultak. A pártban egyesek olyan helyzetet akartak teremteni, hogy a pártvezetés határozatait ne legyenek kötelezőek a párt valamennyi szervezetére, hogy minden szervezetnek joga legyen a felső pártszervek által hozott határozatok helyességének felülbírálására. Ez jobboldali revizionista álláspont, s – ha a párt nem lépett volna fel ellene – végső soron megfosztotta volna pártunkat mint a munkásosztály forradalmi pártját, *élcsapat, szervezett csapat jellegétől*. Megszüntette volna a párt akarategységét, ajtót–kaput nyitott volna különböző csoportosulásoknak a párton belül. A demokratikus centralizmus megszüntetése vagy gyengítése komoly veszélybe sodorta volna a párt eszmei és szervezeti egységét, komolyan megrendítette volna a párt fegyelmét, gyakorlatilag harcképtelenné tette volna a pártot, népi demokratikus rendszerünk vezető, irányító erejét.

Kifejezésre jutott a jobboldali veszély a kommunista bírálat és önbírálat kispolgári, anarchista irányban való eltorzításában is.

A Központi Vezetőség helytelennek, sőt egyenesen károsnak tartja, hogy az utóbbi időben jobboldali elemek a kritika ürügyén, rágalmazó módon tagadták a munkásosztály és az egész dolgozó nép által a párt vezetésével Magyarországon elért történelmi sikereket.

A Központi Vezetőség felhívja az egész párt, minden kommunista figyelmét arra, hogy ugyanakkor, amikor a leghatározottabban elítéli a párt tekintélyét romboló rágalmazást, *feltétlenül biztosítani kell a párt egész tevékenységében, az állami munka minden területén s egybeült a kommunista bírálat és önbírálat érvényesülését*. Gondoskodni kell arról, hogy komoly és állandó harc folyjék a párt- és az állami munkában megmutatkozó hiányosságok ellen, megszün-

tetésük érdekében. *Bátran ki kell bontakoztatni az alkotó kommunista kritikát, amely nélkül nem biztosítható pártunk jó munkája és épülő szocialista társadalmunk előrehaladása.*

A pártmunka megjavításának – az alapszervezetektől kezdve a Központi Vezetőségig – legfontosabb feltétele a bátor, pártszerű elvi bírálat és önbírálat, különösen pedig a munkánk hiányosságainak alulról jövő bírálat. Ilyen bírálat nélkül lehetetlen az előrehaladás, ellenkezőleg, mindig fennáll az önelégültség, az önmegnyugtató, a tespedés veszélye. Semmi körülmények között sem szabad félnünk az elvi, pártszerű bírálattól. Az ilyen bírálat még jobban emeli a párt és a párt vezető szerveinek tekintélyét, még jobban erősíti a párt egységét.

A jobboldali elhajlás egyik legveszélyesebb megnyilatkozása a nacionalizmus és a sovinizmus.

A Központi Vezetőség elengedhetetlenül szükségesnek tartja a nacionalizmus, a sovinizmus minden megnyilatkozása elleni kíméletlen ideológiai harcot. Szükségesnek tartja minden ellenséges támadás vagy aknamunka leleplezését és visszaverését.

El kell mélyíteni népünkben – különös figyelmet fordítva az ifjúságra – a hazafias nevelést és ezzel párhuzamosan a *proletár internacionalizmus szellemét*. Népünk nevelésében döntő szerep jut nagy felszabadítóink, a szocialista Szovjetunió népei iránti mélyszéges hála és szeretet ápolásának. Erősíteni kell népünk tudatában a hatalmas, 900 milliós béketáborhoz tartozásunk nagy jelentőségét.

Az ideológiai és gazdasági kérdésekben elterjedt helytelen és hibás nézetek jelentékeny része az osztályellenség behatásának tükröződése a pártban és a népi demokrácia egyéb területein.

A jobboldali nézetek pártunkban és államunkban azért válhattak ilyen veszélyessé, mert Nagy Imre elvtárs beszédeiben és cikkeiben támogatta ezen antimarxista nézeteket, sőt elsősorban ő volt ezek hirdetője.

Nagy Imre elvtárs jobboldali vonalának egyik alapvető vonása abban mutatkozott meg, hogy tagadta és lebecsülte a párt által elért nagyszerű győzelmeket és rendszeresen elhallgatta az eredményeket. A *Szabad Népből* október 20-án megjelent, A Központi Vezetőség ülése után című cikkével Nagy Imre elvtárs egyenesen bátorította a párton belül és a párton kívül a kispolgári elemeket, helytelen, a párt tekintélyét aláásó tevékenységük fokozására. Maga a cikk irányvonala eltér az 1953. júniusi határozatoktól, a III. pártkongresszusától, az 1954. októberi KV-ülés határozatától, sőt több kérdésben szembe is kerül ezekkel az alapvető párthatározatokkal. Ez a cikk szembefordul a párt helyes iparosítási politikájával, lebecsüli a jobboldali veszélyt, lekicsinylően veti fel a takarékoság kérdését, hallgatással mellőzi a legfontosabbakat, a termelékenység emelésének és az önköltség csökkentésének kérdését, helytelenül elhallgatja a munkás–paraszt szövetség szerepét, elhallgatja a munkásosztály vezető szerepének fontosságát a szövetségben belül. A jobboldali elemek a párton kívül és a párton belül jeladásnak tekintették a cikket, és romboló módon kezdték támadni a párt helyes politikáját. Ilyen jelenségek voltak tapasztalhatók több újság – köztük a *Szabad Nép* – szerkesztőségében és az irodalmi élet területén is.

Nagy elvtárs, a Minisztertanács elnöke, valamint egyes gazdasági, párt- és szakszervezetek nem törekedtek a munkásosztály mozgósítására, a termelési tervek teljesítése és túlterjesztése, az ipar minőségi mutatóinak megjavítása, a munka termelékenységének emelése, az önköltség csökkentése, a technika jobb kihasználása érdekében. Ellenkezőleg: Nagy elvtárs és néhány más elvtárs a minisztériumokban, a sajtóban (mindenekelőtt a *Szabad Népből*) olcsó demagóg ígéretekkel tévedésbe ejtették a munkásosztályt, a megnyugvás, a sültgalambvárás hangulatát terjesztették a munkásosztályban, alkalmazkodtak a munkások elmaradott rétegeihez és ezzel a bomlás bizonyos elemeit vitték be a munkásosztályba.

Az ipar 1954. évi nem kielégítő munkájának fő oka ebben áll. Több minisztérium és Minisztertanács munkájában az a helytelen és káros oportunista gyakorlat terjedt el, hogy abban az esetben, ha a vállalatok nem teljesítették a tervet, akkor az év folyamán több esetben is csökkentették területet, ahelyett, hogy mindent megtettek volna a munkásokat a terv feltétlen teljesítéséért, a munka termelékenységének emeléséért folyó harcra.

V.

A Központi Vezetőség – figyelembe véve, hogy minden előrehaladásnak fő akadályát a jelenlegi helyzetben a megnövekedett jobboldali veszély képezi – a következőkben állapítja meg pártunk soron következő, fő feladatait:

1. *Pártunk alapvető feladata – a III. pártkongresszus határozatának megfelelően – a szocializmus építése, a szocializmus alapjainak lerakása hazánkban.* E cél elérésére következetesen érvényesíteni kell pártunk fő irányvonalát, a szocialista iparosítás politikáját, biztosítva a nehézipar fejlesztésének elsőbbségét a népgazdaságban. A szocialista ipar, benne mindenekelőtt a nehézipar fejlesztése erősíti elsősorban a szocializmus anyagi alapjait. Az országunk szocialista iparosításáért vívott harcban szem előtt kell tartani hazánk gazdasági adottságait, nyersanyagforrásainak jobb kihasználását. A szocialista iparosítás politikájának következetes megvalósítása elengedhetetlen feltétele a mezőgazdaság szocialista átszervezésének, amelynek fő útja a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztése a dolgozó parasztok önkéntes szövetkezése révén. Ennek érdekében pártunknak, államunknak hatalmas segítő, nevelő, szervező, felvilágosító munkát kell végeznie a falvakban. Egyidejűleg pártunk s államunk változatlanul támogatja az egyénileg gazdálkodó dolgozóparasztságot gazdasága lehetőségeinek jobb felhasználásában, termelése nevelésében az anyagi érdekelttség elve alapján.

El kell érni, hogy a párt és a kormány hathatós segítsége, s a falu dolgozó népének mozgósítása révén végrehajtsuk pártunknak a mezőgazdaság fellendítésére hozott határozatait.

2. A szocializmus alapjainak lerakásáért vívott harc, a szocializmus építésében elért sikerek biztosítsák a dolgozó nép életszínvonalának következetes emelését, a dolgozó nép anyagi, kulturális, szociális viszonyainak állandó javulását, ami mindig pártunk politikájának fő célja volt és fő célja maradt. Az 1953. év júniusi központi vezetőségi ülés nagy fontosságú határozatait pártunk eme fő célkitézése megvalósítására következetesen végre kell hajtani. *A dolgozó nép életszínvonalának következetes emelése megköveteli, hogy szakadatlanul növekedjék mind az ipari, mind a mezőgazdasági termelés, emelkedjék a munka termelékenysége, csökkenjen a termékek önköltsége, hogy határozott harc folyjék az anyagi és pénzügyi eszközök felhasználásában a legszigorúbb takarékoság érvényesítéséért, a munkafegyelem helyreállításáért és megszilárdításáért, valamennyi állampolgári kötelezettség (adófizetés, beadási kötelezettség stb.) pontos teljesítéséért.*

3. Biztosítani kell, hogy az 1955. évi terv keretében a szocialista ipar termelése 1954-hez képest 5,7 százalékkal, a mezőgazdaság termelése pedig 7,3 százalékkal emelkedjék. Biztosítani kell, hogy a széntermelés 4 százalékkal növekedjék az elmúlt évhez képest. Biztosítani kell a közszükségleti cikkek termelésének jelentékeny növekedését.

Az egy főre eső termelést az iparban az elmúlt évhez képest 3,9 százalékkal kell emelni, az önköltséget általában 3 százalékkal kell csökkenteni; általában 2,3 százalékos anyagmegtakarítást kell elérni.

Mintegy 9 milliárd forintot kell 1955-ben beruházni, s 4,8 milliárd forintot kell felújításra fordítani. A nemzeti jövedelemnek 8,4 százalékkal kell emelkednie 1954-hez képest.

Az elkövetkezendő hónapok legfőbb feladata szakadatlanul, dekádáról dekádra, hónapról hónapra teljesíteni a terv minden előírását. A párt-, állami és gazdasági szerveknek mozgósítaniuk kell minden erőt az 1955. évi népgazdasági terv teljesítésére és túlteljesítésére. Mozgósítani kell a majdnem kétmillió főt számláló szakszervezetek hatalmas tömegeit, a DIST lelkes fiataljait, a Hazafias Népfront kibontakozó erőit, az MNDSZ-t és valamennyi tömegszervezetet e célok elérésére. Mindenütt a kommunisták legfőbb kötelessége, hogy a terv teljesítésében és túlteljesítésében, az önköltség csökkentésében s a termelékenységek emelésében példamutató magatartást tanúsítsanak. *A Központi Vezetőség megállapítja, hogy a népgazdasági terv megvalósításánál egyaránt döntő úgy a mennyiségi mutatók teljesítése, mint az előírt növekvő termelékenység s csökkenő önköltség feltétlen biztosítása.*

4. A Központi Vezetőség megbízza a Politikai Bizottságot, hogy a *III. pártkongresszus határozatainak szellemében dolgozza ki a második öt éves terv részletes irányelveit.* Vegye ennélfogva figyelembe a nehézipar és ezen belül a termelőeszközök termelésének elsődlegességét, a mezőgazdaság további fejlesztését és korszerűsítését, a szocializmus alapjainak lerakását a mezőgazdaságban, valamint a fogyasztási cikkek termelésének további növekedését. Legyen a második öt éves terv hazánk további megerősödésének, népünk növekvő jólétének, a honvédelem fejlődésének, a szocializmus győzelmének terve.

5. Minden erővel, teljes mértékben biztosítani kell a párt megingathatatlan eszmei, politikai és szervezeti egységét. Ennek a szilárd egységnek felülről lefelé, a párt Politikai Bizottságából, Központi Vezetőségéből kell olyan erővel kisugároznia, hogy biztosítsa minden vezető pártszervnek és minden kommunistának a párt helye politikája szellemében való egyöntetű működését.

Ez a megingathatatlan eszmei, politikai és szervezeti egység kell hogy biztosítsa a pártban az akarat és a cselekvés egységét, s a párt vasfegyelmét. Csak ezen alapvető feladat sikeres megoldásával érhető el a párt és a pártvezetés tekintélynek további növekedése, továbbá az, hogy mind nagyobb lelkesedéssel, s minél egységesebben kövesse és lelkesen támogassa munkáosztályunk, dolgozó parasztságunk és értelmiségünk a párt politikáját. Tömörüljön pártunk köré az egész dolgozó nép és egységes lendülettel vigye gőzelemre célkitűzéseinket.

6. *Megalkuvás nélküli ideológiai harcot kell folytatni a párt politikájától eltérő minden elhajlás ellen, a jelen esetben mindenekelőtt a jobboldali elhajlás ellen.* Fel kell tárnunk mindenütt a jobboldali veszély gyökereit. Feltétlenül biztosítani kell a jobboldali nézetek elszigetelését és azok teljes felszámolását. Ügyelni kell arra, hogy a jobboldali nézetek elleni harc ne elvont módon folyjék, hanem össze legyen kapcsolva a párt mindennapi feladatainak sikeres végrehajtásával. Miközben pártunk erőteljesen küzd a jobboldali veszélyek ellen, ugyanakkor szakadatlanul folytatja a harcot a baloldali túlzók és az állami törvényesség megsértői ellen is.

Biztosítani kell a párt vezető, irányító szerepét a társadalmi és az állami élet minden területén, az állami szervekben, tömegszervezetekben és tömegmozgalmaiban, a sajtó, a rádió szerveiben, az irodalomban stb.

Biztosítani kell, hogy pártunk központi lapja, a *Szabad Nép*, pártunk elméleti folyóirata, a *Társadalmi Szemle* minden elhajlástól mentesen harcoljon a párt helyes politikájának végrehajtásáért, nevelje pártunkat, pártunk kádereit a párt marxista-leninista politikájának szellemében. A többi lapoknál és folyóiratoknál is biztosítani kell, hogy valamennyit – figyelembe véve sajátosságukat és szerepüket – a párt politikájának szellemében. A többi

lapoknál és folyóiratoknál is biztosítani kell, hogy valamennyit – figyelembe véve sajátosságukat és szerepüket – a párt politikájának megfelelően szerkesszék.

A Központi Vezetőség kötelezi a pártszervezeteket: minden erejükkel szélesítsék és erősítsék a párt kapcsolatait a munkások, dolgozó parasztok és értelmiségiek széles tömegeivel; erősítsék a munkásosztály vezette megbonthatatlan munkás-paraszt szövetségét.

Minden kommunista végezze példásan és éberen munkáját azon a helyen, amelyet a párt, a munkásosztály, a dolgozó nép, népi demokratikus államunk kijelölt számára.

A Központi Vezetőség szilárdan meg van győződve arról, hogy a magyar dolgozók harc-cdzett pártjának minden szervezete s egész tagsága, a dicső magyar munkásosztály, dolgozó népünk milliói lelkes, szívós, odaadó munkával valóra váltják azokat a nagy nemzeti feladatok, amelyeket e határozat országunk felemelkedésére, népünk boldogulására kitűzött.

A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948–1956. Főszerk. Izsák Lajos. Budapest, 1998, Napvilág, 331–343.

▪ 25. A VARSÓI SZERZŐDÉS ▪

(Részlet)

VARSÓ, 1955. MÁJUS 14.

[...] ²² 1. cikk. A Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányának megfelelően nemzetközi kapcsolataikban tartózkodnak az erővel való fenyegetéstől, vagy annak alkalmazásától, és nemzetközi vitákat békés eszközökkel oly módon oldják meg, hogy ne veszélyeztessék a nemzetközi békét és biztonságot.

2. cikk. A Szerződő Felek kijelentik, hogy az őszinte együttműködés szellemében készek részt venni minden nemzetközi akcióban, amelynek célja a nemzetközi béke és biztonság biztosítása és minden erejüket e célok megvalósítására fordítják.

A Szerződő Felek egyben arra fognak törekedni, hogy más olyan államokkal való meg-egyezés alapján, amelyek hajlandók ebben együttműködni, hatékony intézkedéseket fog-atosítsanak a fegyverzet általános csökkentésére és az atom- és a hidrogénfegyver, vala-mint a tömegpusztító fegyverek egyéb fajtáinak betiltására.

3. cikk. A Szerződő Felek a nemzetközi béke és biztonság megerősítésének érdekeit szem előtt tartva tanácskozni fognak egymással a közös érdekeiket érintő minden fontos nemzetközi kérdésben.

Az együttes védelem biztosítása és a béke és a biztonság fenntartása érdekében mind-annyiszor haladéktalanul tanácskozni fognak egymással, valahányszor valamelyikük véle-ménye szerint a Szerződésben résztvevő egy vagy több államot fegyveres támadás fenyegeti.

4. cikk. Ha valamely állam vagy valamely államcsoport Európában fegyveres támadást intéz a Szerződésben résztvevő egy vagy több állam ellen, a Szerződésben résztvevő min-

²² A nem közölt bevezető rész általánosságokat és az aláíró országok, illetve személyek neveit tartalmazza.

den állam az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmánya 51. cikkének megfelelően, az egyéni vagy kollektív önvédelem jogának megvalósításaképpen egyenként és a Szerződés többi tagállamával való megegyezés szerint, minden szükségesnek mutakozó eszközzel, a fegyveres erő alkalmazását beleértve, azonnali segítséget nyújt a megtámadott államnak vagy államoknak. A szerződésben résztvevő államok haladéktalanul tanácskozni fognak a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges együttes intézkedésekről.

Az e cikk alapján tett intézkedésekről az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmánya rendelkezéseinek megfelelően tájékoztatni fogják a Biztonsági Tanácsot. Ezeket az intézkedéseket azonnal felfüggesztik, mihelyt a Biztonsági Tanács megteszi a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges intézkedéseket.

5. cikk. A Szerződő Felek megállapodtak abban, hogy megalakítják azon fegyveres erőknek egyesített parancsnokságát, amelyeket a Felek megegyezése szerint az együttesen megállapított elvek alapján működő parancsnokság vezénylete alá helyeznek. Védelmi képességük megerősítésére szükséges egyéb összeegyeztetett intézkedéseket is tesznek, hogy megvédelmezzék népeik békés munkáját, biztosítsák határaik és területük sértetlenségét és az esetleges támadással szembeni védelmét.

6. cikk. Abból a célból, hogy a Szerződésben résztvevő államok megvalósítsák a jelen Szerződésben előírt egymás közötti tanácskozást és megvizsgálják az e Szerződés végrehajtásával kapcsolatban felmerülő kérdéseket, Politikai Tanácskozó Bizottságot állítanak fel, amelyben a Szerződésben résztvevő minden államot a kormány valamelyik tagja vagy más külön kinevezett kiküldött képvisel.

A bizottság – ha szükségesnek látja – kisegítő szerveket alakíthat.

7. cikk. A Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy nem vesznek részt semmiféle koalícióban vagy szövetségben és nem kötnek semmiféle egyezményt, amelynek céljai ellentétesek a jelen Szerződés céljaival.

A Szerződő Felek kijelentik, hogy az érvényes nemzetközi szerződéseikben megállapított kötelezettségüknek nem ellentétesek a jelen Szerződés rendelkezéseivel.

8. cikk. A Szerződő Felek kijelentik, hogy az egymás közötti gazdasági és kulturális kapcsolatok továbbfejlesztése és erősítése érdekében a barátság és az együttműködés szellemében fognak eljárni, kölcsönösen tiszteletben tartván függetlenségüknek, állami szuverenitásuknak és az egymás belügyeibe való be nem avatkozásának az elvét.

9. cikk. A jelen Szerződéshez társadalmi és államrendszerükre való tekintet nélkül csatlakozhatnak oly más államok, amelyek kifejezik készségüket, hogy a jelen Szerződésben való részvétellel hajlandók elősegíteni a békeszerető államok erőfeszítéseinek egyesítését a békének és a népek biztonságának biztosítása céljából. Az ilyen csatlakozás a Szerződésben résztvevő államok beleegyezésével, a csatlakozásról szóló okiratnak a Lengyel Népköztársaság kormányánál való letétele után lép hatályba.

10. cikk. A jelen Szerződést meg kell erősíteni és megerősítő okiratokat a Lengyel Népköztársaság kormányánál kell letenni.

A Szerződés az utolsó megerősítő okirat letételének napján lép hatályba. A Lengyel Népköztársaság kormánya a Szerződésben résztvevő többi államot minden megerősítő okirat letételéről tájékoztatni fogja.

11. cikk. A jelen Szerződés húsz évig marad érvényben. A Szerződés a következő tíz évre is érvényben marad azon Szerződő Felek között, amelyek ezen időszak lejárta előtt egy évvel nem nyilatkozzák ki a Lengyel Népköztársaság kormányának a Szerződés felmondá-

sára irányuló kívánságukat. Ha az európai kollektív bizottsági rendszer létrejön és ebből a célból általános európai kollektív biztonsági szerződést kötnek – amire a Szerződő Felek állandóan törekedni fognak – a jelen Szerződés az általános európai szerződés hatályba lépésének napján érvényét veszti.

Készült Varsóban, az 1955. évi május hó tizennegyedik napján, egyetlen példányban, orosz, lengyel, cseh és német nyelven, amely szövegek mindegyike egyformán hiteles. A jelen szerződés hitelesített másolatait a Lengyel Népköztársaság kormánya eljuttatja a Szerződés valamennyi résztvevőjéhez.

Fentiek hitelül a Meghatalmazottak a jelen Szerződést aláírták és pecsétjükkel ellátták.
Az Albán Népköztársaság Nemzetgyűlése Elnökségének meghatalmazásából:

Mehmet Shehut;

a Bolgár Népköztársaság Nemzetgyűlése Elnökségének meghatalmazásából:

Vilko Cervenkov;

a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának meghatalmazásából:

Hegedűs András;

a Német Demokratikus Köztársaság Elnökének meghatalmazásából:

Otto Grotewohl;

a Lengyel Népköztársaság Államtanácsának meghatalmazásából:

Jozef Cyrankiewicz;

a Román Népköztársaság Nagy Nemzetgyűlése Elnökségének meghatalmazásából:

Gheorghe Gheorghiu-Dej;

a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Legfelső Tanácsa Elnökségének meghatalmazásából:

Nyikolaj Alekszandrovics Bulganyin;

a Csehszlovák Köztársaság Elnökének meghatalmazásából:

Vilám Siroky

Magyar Közlöny, 1955. június 5., 369–373.

▪ 26. AZ MDP KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK KÖZLEMÉNYE ▪ A PÁRTVEZETÉS ÁTALAKÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1956. JÚLIUS 18.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége július 18-án összetült. Az ülés napirendjének első pontján szervezeti kérdések szerepeltek. A napirend előadója Hegedűs András elvtárs volt.

A napirend első pontjához a Központi Vezetőség az alábbiakat határozta:

Rákosi Mátyás elvtárs felmentéséről:

A Központi Vezetőség megállapítva Rákosi Mátyás elvtárs érdemeit a magyar és a nemzetközi munkásmozgalomban, a magyar nép jobb jövőjéért, a szocialista Magyarorszáágért vívott harcban, egyetért a Rákosi elvtárs levelében foglaltakkal és saját kérelme alapján felmenti őt politikai bizottsági tagsága és a Központi Vezetőség első titkári tisztsége alól.

A Központi Vezetőség első titkára megválasztásáról:

A Központi Vezetőség első titkárává egyhangúlag Gerő Ernő elvtársat választotta meg.

A Központi Vezetőség kiegészítéséről:

A Központi Vezetőség élve a szervezeti szabályzat 20. pontjában lefektetett jogával, rendes tagjává kooptálta: Matusek Tivadar és Molnár Ernő elvtársakat, a Központi Vezetőség póttagjait, továbbá Földes László, Hazai Jenő, Horváth Imre, Kádár János, Kállai Gyula, Marosán György és Mező Imre elvtársakat.

A Központi Vezetőség póttagjává kooptálta:

Fock Jenő, Hajdu József, Horváth János, Kukucska János, Németh Károly és Rudas Ernő elvtársakat.

A Politikai Bizottság kiegészítéséről:

A Központi Vezetőség a Politikai Bizottság tagjaivá választotta: Kádár János, Kiss Károly, Marosán György és Révai József elvtársakat. Kádár János elvtársat egyúttal a Központi Vezetőség titkárává választotta.

A Központi Vezetőség a Politikai Bizottság póttagjaivá választotta: Gáspár Sándor és Rónai Sándor elvtársakat.

A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948–1956. Főszerk. Izsák Lajos. Budapest, 1998, Napvilág, 437–438.

▪ 27. A SZABAD NÉP TUDÓSÍTÁSA RAJK LÁSZLÓ ÉS TÁRSAI ÚJRATEMETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 7.

Szombat délután az ország népének mélyszéles részvételével utolsó útjára kísértük Rajk László, Pálffy György, dr. Szőnyi Tibor, Szalai András elvtársakat. Nem lehet számot adni arról – ami ilyenkor szokásos –, hány ember zárándokolt el a Kossuth-mauzóleum előtt felállított négy ravatallhoz, hányan voltak, akik legalább egyetlen tekintettel elbúcsúzhattak a vértanúktól, s hányan voltak, akiknek nem adatott ez meg – hiszen a tömeg beláthatatlanul hömpölygött némán, megrendülten a temető útjain. Egy bizonyos: Kossuth Lajos temetése óta nem volt még olyan gyászszertartás, amelyen ennyi könnyesen és könnytelenül, de egyaránt megrendült érzésekkel gyászoló ember zárándokolt volna el a Kerepesi úti temetőbe. Kommunistákat temettünk, mártírokat, a magyar nép hűségese fiait – s a megrendültség izzó fokát az váltotta ki a résztvevőkből, hogy ez alkalommal olyan áldozatoktól veszünk búcsút, akiknek emlékét, nevét és becsületét egy egész ország színe előtt mocskolták be. Az ország jött el a temetésre, hogy százezrek jelenlétével bizonyítsa: az ártatlanul kivégzettek emléke tisztán és fényesen él kommunisták és pártonkívüliek szívében, a nép szívében. A gyászolók százezreinek néma tüntetése hitvallás volt amellet is, hogy nemcsak az ő tiszta emléküket őrizzük, hanem – emlékszünk az önkényre, a törvénytűrésre, a gyalázat és népféltrevezetés sötét eljárására is. S ahogy az ember könnytől fátalos tekintetét a négy koporsóra veti, amely némaságában is minden szónál hangosabban vádolja a bűnösöket – gyorsan kavargó gondolatok tolnak agyába. Néma fájdalom – hiszen drága halottainkat már nem adhatjuk vissza szeretteiknek, az országnak, a pártnak, örökre adósai leszünk velük a nemzetközi munkásmozgalomnak. Olthatatlan gyűlö-

let a személyi kultusz és a személyi önkény korszaka iránt, amely a kommunisták legszen-
tebb eszményeit mocskolta be milliók és százmilliók előtt. Tántoríthatatlan elszántság,
hogy jóvá tesszük, ami jóvátehető, s tetteinkkel visszaállítjuk az emberek hitét a párt szavá-
ban, ismét kivívjuk a kommunista igazmondás becsületét. Amikor a gyászszertartás egyik
szónoka arról beszélt, hogy most nemcsak mártír elvtársainkat temetjük, hanem egy kor-
szakot is temetünk, a személyi kultusz és személyi önkény korszakát – százezrek mondták
vele lélekben: igen, ezt tesszük most, ezt kell tennünk, hogy soha, soha többé ne kelljen
önmagunk előtt szégyenkezniünk, hogy a szocializmus korszaka – valóban az emberség, az
igazság, a becsület korszaka legyen.

A munkásmozgalom nagy halottainak emléke előtt a végső tisztelgés délben, tizenkét
órákor kezdődött, de már tizenegy órákor megindult Budapest és a vidék népének néma
felvonulása. A temető útjain gyülekeztek, várták a tizenkét órát, hogy elvonulhassanak a
ravatalok előtt. Nagy halottaink koporsóit a Kossuth-mauzóleum falai előtt ravatalozták
fel. A mauzóleum falait gyászdrapériák, piros-fehér-zöld színű nemzeti zászlók borították.
Pontosan tizenkét órákor a ravatalok mellett felsorakozott két szakasz lövész díszőrség,
fellángoltak a kandeláberek és a koporsók mellé álltak az első díszőrségek. Megnyitották az
utat – a gyászindulók komor, fájdalmas hangjai festik alá tízezrek néma, fájdalmas búcsúját
a halottaktól.

Külön is kell szólni arról a díszőrségről, amely a koporsók mellett sorakozott. Kik állak
díszőrséget?

Elsőnek az építőmunkás veteránok, a mozgalom régi harcosai álltak Rajk László elvtárs
koporsója mellé. S ötpercenként új őrség állt a koporsókhoz. A spanyol szabadságharc
önkéntesei, a Politikai Bizottság tagjai, kendőss asszonyok, a kormány tagjai, munkások és
művészek, írók, újságírók, földművesek és tudósok, fehér hajú öreg harcosok és ifjúnun-
kások, katonák és munkásasszonyok... nem, nem is kell felsorolni: a nép állt díszőrséget a
koporsók mellett.

Megkezdődött a néma tüntetés. Lehet-e erről számot adni, tények, az események egy-
másutánjában következő benyomások alapján? Nem lehet, hiszen ezrek vonultak el a ko-
porsókra függesztett tekintettel, anélkül, hogy egy szó, egy hang hagyta volna el bárki
ajkát: csak a szemek izzottak és az arcvonások keményedtek meg, amikor a koporsók olda-
lán a mártírok nevét olvasták: Szalai András, dr. Szőnyi Tibor, Pálffy György, Rajk László.
Mártírok, ártatlanul kivégzett elvtársak – harcostársak, akik a népnek szentelték életüket.
Így kellett találkoznia a népnek velük! Nem, nem lehet csupán a gyászárról beszélni, amikor
e felvonulásról beszámolunk. Nemcsak a gyász érzése némította el az embereket a kopor-
sók előtt – hanem az izzó gyűlölet is, az az emlékezés, hogy ezeket az elvtársakat, ezeket az
embereket mint a haza, a nép ellenségeit végezték ki! Elhitették velünk – s mi hajlandók
voltunk elhinni, rólatok a gyalázatot, bocsássatok meg ezért, elvtársak!

Vörös szegfűk a gomblyukakban – mint a régi tüntetéseken. Koszorúk, csokrok, mezei
és kerti virágok tengere. Munkások kék ruhában, kezükben szögletes faládika – ahogy a
gyárból kijöttek. Diákok, diáklányok, kettes-hármas csoportokban, aktatáskával. Katonák,
civilék, gyászszalaggal a karjukon. Gyermekek – otthon hagyva játékos kedvüket, megha-
tódva jönnek édesanyjuk kezét fogva. Ránéznek egy kisfiúra – ott áll édesapja koporsója
mellét, ő is az anyja kezét fogja. A nyolcéves Rajk Laci, aki még nem is eszmélt, amikor a
bitó alá hurcolták édesapját, s börtönbe zárták édesanyját.

Jönnek... mily sokan jönnek a gyászolók, hogy utolsó búcsút vegyenek a nép nagy ha-
lottaitól. Vidékieket – orosháziakat, debrecenieket, nógrádiakat – látunk a tömegben. Rajk

elvtárs választókerületének, a régi Sopron megyének követei ők. Koszorút hoznak Kapuvárról, felírása két szó: „Nem felejtünk!” Ezen a vidéken, Sopron városában látta a nép utoljára Rajk elvtársat, itt beszélt utoljára egy nagygyűlésen. Amikor az egyik szónok, Münnich Ferenc elvtárs arról beszél, hogy Rajk Lászlót mennyire szerették az egyszerű emberek, a régi választókerület küldöttei elmondják, hogyan is emlékeznek órá a választói. Elmondják, hogyan álltak ki az országútra, s állították meg Hövej község lakói az áthaladó Rajk elvtárs gépkocsiját. Hogyan mondták meg neki: innen tovább nem mehet, mert a falu népe tudja, hogy itt jár Rajk elvtárs, mindenki őt várja már a községháza udvarán. S Rajk László elvtárs bement a faluba, felállt egy székre, és beszélt a néphez. Aztán elment – Sopronba, nagygyűlésre. Távozása után együtt maradt a község népe, s egy akarattal a falu első díszpolgárává Rajk elvtársat választották. Így szerette őt a nép, s nem kellett ehhez semmiféle felső előkészítés, semmi szempont – a nép szívéből jött ez a tisztelet.

A nép szívéből árad most a gyász, a mélységes megrendülés. Viharos őszi szél kergeti az alacsonyan szálló fellegeket, nem szűnik meg a hideg szűrős eső, s nem látni esernyőt a felvonuló több százezres tömeg felett. Fedetlen fővel jönnek, arcukon esőcsepp vagy talán könny perreg? Hangtalanul, méltóságteljesen, némára fojtott érzésekkel három órán át vonult halottaink előtt a tisztelgő menet.

A Rajk-per. Szerk. Paizs Gábor. Budapest, 1989, Ötlet, 241–245.

VI.

■ AZ 1956-OS FORRADALOM ■
ÉS SZABADSÁGHARC

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEMEN TARTOTT ▪ DIÁKGYŰLÉS HATÁROZATAI

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 22.

A MEFESZ Építőipari Műszaki Egyetemi diáknagygyűlés határozatának főbb politikai, gazdasági és eszmei pontjai:

1. Az összes szovjet csapatoknak azonnali kivonását követeljük Magyarországról a békeszerződés határozatai alapján.

2. A Magyar Dolgozók Pártjában alulról felfelé titkos alapon új alap közép és központi vezetők választását követeljük, ezek a legrövidebb időn belül hívják össze a Pártkongresszust és válasszanak új központi vezetőséget.

3. A kormány alakuljon át Nagy Imre elvtárs vezetésével, a sztálinista Rákosi-korszak minden bűnös vezetőjét azonnal váltsák le.

4. Nyilvános tárgyalást követelünk Farkas Mihály és társai bűnügyében. Rákosi Mátyást, aki első fokon felelős a közelmúlt minden bűnéért és az ország tönkretételéért, hozzák haza és állítsák a nép ítélőszéke elé.

5. Általános, egyenlő és titkos választásokat követelünk az országban több párt részvételével, új Nemzetgyűlés megválasztása céljából. Követeljük a munkásság sztrájkjogának biztosítását.

6. Követeljük a magyar–szovjet és magyar–jugoszláv politikai, gazdasági és szellemi kapcsolatok felülvizsgálatát és új rendezését a politikai és gazdasági teljes egyenrangúság és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján.

7. Követeljük az egész magyar gazdasági élet átszervezését szakembereink bevonásával. Vizsgálják felül a tervgazdaságon alapuló egész gazdasági rendszerünket, a hazai adottságoknak és magyar népünk létérdekeinek szem előtt tartásával.

8. Hozzuk nyilvánosságra külkereskedelmi szerződéseinket a soha ki nem fizethető jóvátételek tényleges adatait. Nyílt és őszinte tájékoztatást követelünk az ország uránérc készleteiről, kiaknázásáról, az orosz koncesszióról. Követeljük, hogy az uránércet világpiaci áron nemes valutáért Magyarország szabadon értékesíthesse.

9. Követeljük az iparban alkalmazott normák teljes revízióját, a munkások és értelmiség bérköveteléseinek sürgős és alapvető rendezését. Kérjük a munkások létminimumának megállapítását.

10. Követeljük a beszolgáltatási rendszer új alapokra fektetését és a termények okszerű felhasználását. Követeljük az egyénileg gazdálkodó parasztok egyenrangú támogatását.

11. Követeljük az összes politikai és gazdasági pereknek független bíróságon való felülvizsgálatát, az ártatlanul elítéltek szabadon bocsátását, rehabilitálását. Követeljük a Szovjetunióba kihurcolt hadifoglyok és polgári személyek azonnali hazaszállítását, beleértve a határon kívül elítélt foglyokat is.

12. Teljes vélemény- szólás és sajtószabadságot, szabad rádiót követelünk és a MEFESZ szervezet számára nagy példányszámú új napilapot. Követeljük a meglévő káderanyag nyilvánosságra hozatalát és megsemmisítését.

13. Követeljük, hogy a sztálini zsarnokság és politikai elnyomás jelképét a Sztálin szobrot a leggyorsabban bontsák le és helyébe az 1848–49-es szabadságharc hőseinek és mártírjainak méltó emlékművet emeljenek.

14. A meglévő, magyar népek idegen címer helyett kívánjuk a régi magyar Kossuth címer visszaállítását. A magyar honvédségnek a nemzeti hagyományokhoz méltó új egyenruhát követelünk. Követeljük, hogy március 15. és október 6. nemzeti ünnep és munkaszüneti nap legyen.

15. A Budapesti Műszaki Egyetem ifjúsága egyhangú lelkesedéssel nyilvánította ki teljes szolidaritását a lengyel és varsói munkásság és fiatalság felé a lengyel nemzeti függetlenségi mozgalommal kapcsolatban.

16. Az Építőipari Műszaki Egyetem diáksága a leggyorsabban felállítja a MEFESZ helyi szervezeteit és elhatározta, hogy folyó hó 28-ra (szombat) Budapesten Ifjúsági parlamentet hív össze, melyen küldöttségekkel részt vesz az ország egész ifjúsága. Holnap, f. hó 23-án du. ½3 órára a műszaki és egyéb egyetemek ifjúsága a Műegyetem előtti téren gyülekezik, onnan a Pálffy térre (Bem tér) a Bem szoborhoz vonul és megkoszorúzásával fejezi ki együttérzését a lengyel szabadságmozgalommal. E felvonuláshoz az üzemek dolgozói szabadon csatlakozhatnak.

Fenti határozat teljes *betű szerinti* közlését ma este a Rádió is, a magyar sajtó is visszautasította főleg az első pont miatt. A határozatot a „Jövő mérnöke” c. lapban kinyomattuk, gépirásban és stencillel sokszorosítottuk és a főváros széles rétegeiben hólabda rendszerrel terjesztjük.

A magyar sajtóban való teljes közléstől nem tágitunk, f. hó 24-én a MEFESZ országos vitát indít a magyar sorskérdésekről. Követeljük, hogy a Magyar Rádió adjon a nagygyűlésről helyszíni közvetítést.

E határozat az új magyar történelem hajnalán 1956. október 22-én született az Építőipari Műszaki Egyetem aulájában több ezer hazáját szerető magyar ifjú spontán megmozdulásából.

1956 plakátjai és röplapjai. Szerk. Izsák Lajos, Szabó József, Szabó Róbert. Budapest, 1991, Zrínyi, 18–19.

▪ 2. AZ MDP KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK KÖZLEMÉNYE ▪ A FŐVÁROSBAN KIALAKULT HELYZETRŐL, VALAMINT A KORMÁNY ÉS A PÁRTVEZETÉS ÁTALAKÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 24.

FELHÍVÁS!

Munkások, Elvtársak, Dolgozók!

A dolgozó nép ellensége, a reakció sötét hordája kihasználva az egyetemi ifjúság békés felvonulását, kezét emelt a magyar dolgozó nép államára, megtámadta a főváros fontos középületeit és ellenforradalmi jelszavakat hangoztatva gyilkolt, rabolt és gyűjtögetett.

Népi demokráciánk elleni aljas támadásuk célja az, hogy népi demokratikus rendszerünket megdöntsék, megzavarják és ha lehet, elgáncsolják a pártnak és kormányunknak azt a legfőbb törekvését, hogy gazdasági és politikai életünk fogyatékoságait kiküszöbölve, az eddigieknél jobb életet biztosítsanak dolgozó népünknek.

A Központi Vezetőség megvitatja és az ország sajátosságainak megfelelően alakítja át a népgazdaság fejlődésére, a népjólét emelésére irányuló tervünket és gondoskodni kíván arról, hogy a mezőgazdasági termelés biztonsága növekedjék, hogy országunkban tovább fejlődjék a népi demokratikus és ezen belül különösen az üzemi demokrácia. Mind ezt az egészséges kibontakozást akarja meggátolni az ellenforradalmi hordák támadása.

Az ellenforradalmárok piszkos rágalmakkal meg akarják ingatni népünkben a Szovjetunió iránt érzett bizalmat, el akarják szakítani országunkat a népi demokratikus országok családjától. Sőtét tervüknek célja az, hogy szembeállítsa hazánkat barátaival és védtelenné tegyenek bennünket az imperialisták uralmával szemben, hogy megfosszák népünket szabadságától, s visszaállítsák a tőkés és földesurak hatalmát.

A budapesti munkások számos helyen hőiesen védtek üzemeiket, a dolgozók munkahelyüket, az államvédelmi hatóságok katonái, tisztjei, a honvédségi, valamint a rendőrségi alakulatok és egyes szovjet alakulatok segítségével felszámolják az ellenforradalmi banditák fegyveres csoportjait.

Munkások! Magyar Dolgozók!

Ne üljetek fel hamis jelszavaknak, ne hagyjátok megzavarni termelő munkátokat. Sorakozzatok fel egy emberként pártunk, a Központi Vezetőség, az újonnan megválasztott Politikai Bizottság és népi kormányunk mögé. Támogassátok a rend helyreállítására és fenntartására tett intézkedéseket. Kemény visszavágással vegyétek el örökre az ellenforradalmi banditák kedvét attól, hogy kezét emeljék a munkás nép államára.

MDP Központi Vezetősége 1956. október 24-én ülést tartott, melyen új titkárokat választott. Újjá választotta a Politikai Bizottságot és a Központi Vezetőség Titkárságát.

A KV sorába választotta Donáth Ferenc, Losonczi Géza, Lukács György, Münnich Ferenc és Nagy Imre elvtársakat.

Az újjá választott PB tagjai: Apró Antal, Gáspár Sándor, Gerő Ernő, Hegedüs András, Kádár János, Kállai Gyula, Kiss Károly, Köböl József, Marosán György, Nagy Imre és Szántó Zoltán elvtársak. A Politikai Bizottság pótagjai: Losonczi Géza és Rónai Sándor elvtársak.

A KV első titkári megbízatásában megerősítette Gerő Ernő elvtársat. A KV titkárai: Donáth Ferenc, Kádár János és Kállai Gyula elvtársak.

A KV javaslata alapján a Népköztársaság Elnöki Tanácsa Nagy Imre elvtársat választotta meg a Miniszter Tanács elnökének, és Hegedüs András elvtársat a Miniszter Tanács első elnökhelyettesének. A KV utasította a Politikai Bizottságot, hogy haladéktalanul dolgozzák ki a párt és az ország előtt álló feladatok megoldására vonatkozó javaslatokat.

1956 plakátjai és röplapjai. Szerk. Izsák Lajos, Szabó József, Szabó Róbert. Budapest, 1991, Zrínyi, 40.

▪ 3. A MIKOJAN ÉS M. SZUSZLOV JELENTÉSE AZ SZKP ▪ KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK A BUDAPESTI HELYZETRŐL

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 24.

Némi késéssel érkeztünk a helyszínre, az időjárási viszonyok miatt ugyanis nem tudtunk leszállni a Budapest melletti repülőtérre, hanem csak 90 kilométerrel északabbra.¹ Tájékozódás céljából felkerestük a hadtest törzsét, majd onnan Szerov és Malinyin elvtársakkal együtt páncélozott járműveken a városba indultunk. Ide tankok kíséretében hajtottunk be, mivel ebben az időben Budapesten lövöldözés folyt, amely mindkét részről, tehát a szovjet katonák és tisztek részéről is áldozatokat követelt.

Budán az emberek kisebb csoportokba verődve nyugodtan nézték járműoszlopunk elhaladását – egyesek gondterhelten látszottak, mások mosolyogva fogadtak bennünket. A városba vezető és a városon belüli utak mindenütt tömve voltak szovjet tankokkal és más szovjet haditechnikával.

Az utcákon a szovjet alakulatokon kívül magyar járőrök is láthatók. Míg Budán nyugalom honolt, Pesten a hídtól kezdve a Honvédelmi Minisztérium épületéig, s onnan a Központi Vezetőség épületéig állandóan lövöldözés folyt magános provokátorok, illetve kisebb provokátorcsoportok és a mi géppisztolyosaink és géppuskáink között. A mieink lőttek többet: az egyes lövésekre sorozatokkal válaszoltak.

A Honvédelmi Minisztériumban találkoztunk a honvédelmi és az állambiztonsági miniszterrel,² továbbá központi vezetőségi tagok egy csoportjával (Kovács [István], Vas Zoltán és mások), akiket azzal bíztak meg, hogy irányítsák a városban történt rendbontások megszüntetésére irányuló intézkedéseket. Ugyanitt működik most a szovjet alakulatok tábori törzse, amely kapcsolatot tart a magyarokkal. Figyelemre méltónak tartjuk, hogy amikor a hadtest törzsétől felhívtuk telefonon Gerőt, arra a kérdésre, milyen a helyzet, azt válaszolta, hogy hol javul, hol romlik, és hogy a szovjet csapatoknak a városba való bevonulása rontja a lakosok hangulatát, köztük a munkásokét is.

A hadseregbeliekkel folytatott megbeszélést követően – amelynek során egyébként kiderült, hogy a szovjet katonai parancsnokság és a magyar fegyveres erők parancsnoksága korábbi jelentései kissé eltúlozták a veszélyt –, tovább folytattuk utunkat az MDP Központi Vezetőségének épületébe. Itt Gerővel, Nagy Imrével, Kádárral, Szántó Zoltánnal, Hegedüssel tárgyaltunk, akik tájékoztattak bennünket a városban kialakult helyzetről és a rendbontások felszámolására tett intézkedésekről.

Az a benyomásom, hogy főképp Gerő elvtárs, de más elvtársak is túlbecsülik az ellenfél erejét, és lebecsülik saját erejüket. Ténylegesen a városban moszkvai idő szerint 5 órakor³ következő a helyzet:

A felkelők összes gócat felszámolták, s most folyik a legfőbb góc felszámolása a Rádiónál, ahol mintegy négyezer ember gyűlt össze. Ezek kitűzték a fehér zászlót, de amikor a magyar hatóságok képviselői megjelentek, a megadás feltételéül Gerő leváltását szabták,

¹ Valószínűleg a székesfehérvári repülőtérre szálltak le. Székesfehérváron székelt a szovjet különleges hadtest törzse is.

² Bata István honvédelmi és Piros László belügyminiszterről van szó.

³ Magyar idő szerint délután 3 órakor.

amit a hatóságok természetesen elutasítottak. Parancsnokságunk azt a feladatot tűzte ki, hogy ma éjjel felszámoljuk ezt az ellenállási gócot. A helyzetet az jellemzi, hogy itt a magyar munkatársak, mindenekelőtt az államvédelmisek elkeseredett ellenállást tanúsítottak a felkelőkkel szemben, s csak azért szenvedtek vereséget, mert kifogytak a lőszerből, s mert a magyar hadsereg újonnan odaérkezett zászlóalja, megtagadva az engedelmisséget, ellenük fordult és megtámadta őket.

Az elvtársaknak az a véleményük, hogy a magyar hadsereg rosszul vizsgázott, bár a debreceni hadosztály jól viselkedett. Jól vizsgáztak a magyar folyamőrök is, akik a Duna partjain teljesítenek járőrszolgálatot, és különösen jól állták meg a helyüket, mint ezt már jeleztük, az Államvédelmi Hatóság munkatársai.

A zavargások felbujtói és szervezői közül már több mint 450 embert letartóztattak, s tovább folyik a főkolompósok felkutatása és letartóztatása.

Most az a feladat, hogy az éjszaka folyamán befejezzük a még megmaradt csoportok felszámolását, amelyek házakba fészkeltek be magukat. Mivel a fordulat megtörtént, az a határozat született, hogy ezentúl bátrabban alkalmaznak magyar katonákat járőrszolgálatra, a gyanús elemek és a rendkívüli állapot előírásait megszegő személyek őrizetbe vételére, s a fontos objektumok (pályaudvarok, utak) őrzésére.

A magyar elvtársak, különösen Nagy Imre, nagyon helyeslik, hogy nagyobb mértékben vessenek be magyar katonákat, rendőröket, államvédelmiseket, ami könnyít majd a szovjet csapatok terhelésén, és kidomborítja a magyarok szerepét a rendbontások felszámolásában. A munkások többsége nem vett részt a rendbontásban, sőt azt beszélik, hogy a csepeli munkások – fegyverük nem lévén – elkergették a provokátorokat, akik zavargásokra bujtogatták őket. Mindazonáltal a munkások egy része, különösen a fiatalok közül, részt vett a zavargásokban.

A magyar elvtársak egyik súlyos hibája az volt, hogy egészen tegnap éjfélig megtiltották, hogy a fegyveres erők tüzet nyissanak a zavargások résztvevőire.

A magyar elvtársak maguk tesznek lépéseket – mi pedig további tanácsokat adunk nekik – munkás harci osztagok szervezésére és felfegyverzésére az üzemekben és a kerületi párbizottságok mellett.

Ezt a határozatot már előbb meghozták, de nem hajtották végre, ugyanis nem tudtak fegyvert szállítani az üzemekbe, mert attól féltek, hogy azt az ellenség kaparintja meg. Most intézkedések történtek arra, hogy a mai napon páncélozott járműveink segítségével biztosítsuk a fegyverek kiszállítását. Megszervezték, hogy a párt és a kormány tekintélyes emberei és más közéleti személyiségek rádión keresztül szóljanak a lakossághoz. Eddig már beszélt a rádióban Gerő, Nagy Imre, Tildy Zoltán, s beszélni fog Dobi István, Hegedüs, Szakasits, Kádár, Szántó Zoltán, Marosán, Rónai [Sándor]. Ezen kívül közzéteszik a nőszövetség és az ifjúsági szövetség, valamint a szakszervezetek felhívásait.

Ma egyetlen napilap sem jelent meg, csak egy hivatalos közleményt adtak ki. Megállapodtunk abban, hogy holnap legalább egy napilap megjelenik.

További megállapodásunk szerint a lakosságot felszólítjuk, hogy a polgári lakosok büntetőjogi felelősségre vonás terhe mellett 24 órán belül szolgáltatassák be a fegyvereket. Nem közöljük itt a párt és a kormány vezetésében végrehajtott személyi változtatásokra vonatkozó információt, mivel ezt a nagykövetség már megküldte Moszkvába. A magyar elvtársakkal folytatott tárgyalásokon nem érintettük ezt a kérdést. Ezek az események érezhetően segítenek összekovácsolni a KV és a Politikai Bizottság egységét. Nagy Imre arra a kérdéseinkre, hogy mikor és hogyan kapcsolódott be a párt ellenfelei elleni harcba, azt

válaszolta, hogy tegnap délután 6 órakor,⁴ de nem a KV felszólítására, hanem azért, mert a nagygyűlésen részt vett fiatalok követelték, hogy menjen oda, amit ő meg is tett.⁵

Véleménye szerint a csaknem százezres tömeg túlnyomó része egyetértett az ő felhívásával, de bizonyos fasisztoid elemekből álló csoportok hangoskodtak, fütyültek, kiabáltak, amikor ő azt mondta, hogy a párttal együtt kell menni. A téren összetűzések voltak a demokratikus és a fasisztoid elemek közt. Ez a hatalmas tömeg békésen oszlott szét a nagygyűlésről, de utána az emberek újra csoportosulni kezdtek a város különböző pontjain, s így megkezdődtek az Önök által már ismert események.

Miközben Nagy Imre így válaszolt, Gerő azt az ellenvetést tette, hogy már a nagygyűlés előtt keresték Nagy Imrét, de nem találták meg.

Nagy azt mondotta, hogy ha a tömeghez már korábban szóltak volna, és a nagygyűlés előtt vagy alatt bejelentették volna a vezetésben végrehajtott változtatásokat, az események nem fajultak volna idáig. A többi elvtárs hallgatással fogadta Nagy Imrének ezt a megállapítását.

Arra a kérdésünkre, egységesen ítéli-e meg a KV és a Politikai Bizottság a mostani eseményeket, mindenki határozott igennel válaszolt, Gerő azonban azt a megjegyzést tette, hogy egyre többen helytelenítik az ő első titkárrá történt megválasztását, úgy véelve, hogy ő a felelős az egész dologért. Nagy Imre erre azt mondta, hogy ezt helyesbíteni kell: ez nem a Politikai Bizottság vagy a KV tajgának véleménye, hanem alulról érkező vélemény. Nagy hivatkozott egy hozzá intézett levélre, amelyben egy üzemi pártbizottság titkára tiltakozott Gerő első titkárrá történt megválasztása ellen.

Arra a kérdésünkre, közölhetjük-e a mi Központi Bizottságunkkal, hogy a magyar elvtársak urai a helyzetnek, és biztosak abban, hogy megbirkóznak vele, igenlően válaszoltak.

Gerő közölte, hogy ő két éjjel, a többi elvtárs pedig egy éjjel nem aludt. Megállapodtunk abban, hogy este 8 órakor találkozunk újra ugyanezekkel az elvtársakkal.

Az a benyomásunk, hogy mindazok a KV-tagok, akikkel találkoztunk, jól és barátián fogadták a tényt, hogy ebben a helyzetben ideutaztunk.

Kijelentettük, hogy ideérkezésünk célja segítséget nyújtani a magyar vezetésnek, különösen oly módon, hogy a szovjet csapatok részt vesznek a rendbontások felszámolásában, mégpedig sűrűlódások nélkül és közmegegyezésre. A magyar elvtársak, különösen Nagy Imre, ezt helyeslőleg elfogadták.

A „Jelcin-dosszié”. Szovjet dokumentumok 1956-ról. Szerk. Gál Éva, Hegedűs B. András, Litván György, Rainer M. János. Budapest, 1993, Századvég–1956-os Intézet, 47–49.

⁴ Magyar idő szerint délután 4 órakor. Nagy Imre beszéde a valóságban jóval később, este 8 óra körül hangzott el.

⁵ A beszámoló pontatlan. Nagy Imre nem a „fiatalok” követelésének engedve, hanem a pártvezetés hívásának eleget téve jelent meg a Parlamentben, és próbálta lecsendesíteni a tüntetőket.

▪ 4. KÁDÁR JÁNOS BESZÉDE A FELKELÉS JELLEGÉRŐL ▪ ÉS AZ ÚJ PÁRTVEZETÉS CÉLJAIRÓL

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 25.

Magyar dolgozók, kedves elvtársak!

Pártunk Politikai Bizottsága nehéz és súlyos helyzetben bízott meg a Központi Vezetőség első titkári tisztével.

Sok idő a beszédre ma nincs, ezért egész röviden kívánok szólni néhány kérdésről.

A súlyos helyzetnek, amibe kerültünk, az a jellemzője, hogy különböző elemek keverednek benne. Ifjúságunk egy része békésnek indult és a résztvevők nagy többségének céljaiban becsületes felvonulása néhány óra múltán a bekapcsolódott népellenes ellenforradalmi erők szándékai szerint a népi demokrácia államhatalma ellen irányuló fegyveres támadássá fajult. Ebben a súlyos helyzetben kellett dönten.

Pártunk vezetősége teljes egységben állást foglalt amellett, hogy a népköztársaságunk államhatalma ellen irányuló fegyveres támadást minden lehetséges eszközzel vissza kell verni.

A dolgozó nép, a munkásosztály, a parasztság népköztársaságunkban megtestesült hatalma számunkra szent és szent kell hogy legyen mindenki számára, aki nem kívánja vissza népiünk nyakára a régi igát, a tőkés, a bankár, a nagybirtokosok uralmát.

Ez a fegyveres támadás vérontást, pusztítást és súlyos anyagi károkat okozott és fog okozni mindaddig, amíg egész dolgozó népiünk segítségével teljesen véget nem vetünk neki. Mivel mindenki számára érthető módon a rend, a békés építőmunka feltételeinek azonnali helyreállítása ebben az órában a legfőbb érdek, pártunk Központi Vezetősége az egész néphez fordul, különösen fővárosunk népéhez, támogatását kérve a feladat megoldásához.

E feladat megoldásában elsősorban pártunk egész tagságának és a munkásosztálynak egységes, határozott állásfoglalása a fő erő. Minden munkás, paraszt és értelmiségi dolgozó, minden becsületes hazafi közös és egyetértő fellépésében bízva, kérem az ifjúságot is, vonja meg támogatását a rend megbontóitól és bízson abban, hogy javaslataikat a párt vezetősége az egész nép érdekeivel összhangban megvizsgálja és meg fogja oldani. Ezen túl legyenek tudatában az elvtársak, mennyire fontos, hogy minden kommunista az egész munkásosztály megingathatatlan egységben cselekedjék e nehéz órában.

A párt vezetését az az eltökélt szándék hatja át, hogy kerülgetés nélkül, nyíltan szembenézzen mindazokkal az égető kérdésekkel, amelyek megoldása halaszthatatlanná vált.

Mindezeket a feladatokat a párt állami és társadalmi életünk demokratizmusának elmélyítése útján, a reális lehetőségek figyelembe vételével és késlekedés nélkül akarjuk megoldani. Elvtársak! A párt Központi Vezetősége javasolja a kormánynak, hogy a rend helyreállítása után a Szovjetunió és Magyarország között a teljes egyenjogúság, baráti együttműködés és az internacionalizmus szellemében folytasson tárgyalásokat a szovjet kormánnyal a két szocialista ország közötti kérdések mindkét fél számára méltányos és igazságos rendezésére.

Munkások! Kommunista elvtársak! Legyetek állhatatosak és szilárdak, védjétek meg a népi hatalom rendjét, szocialista államunkat, a dolgozó nép jövőjét.

1956 plakátjai és röplapjai. Szerk. Izsák Lajos, Szabó József, Szabó Róbert. Budapest, 1991, Zrínyi, 55.

■ 5. A KORMÁNY NYILATKOZATA A FELKELÉS JELLEGÉNEK ■ ÁTÉRTÉKELESÉRŐL ÉS CÉLJAIRÓL

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 28.

Magyarország Népe!

Az elmúlt héten tragikus gyorsasággal peregtek a véres események. Az elmúlt évtized szörnyű hibáinak és bűneinek végzetes következményei tárulnak eléink azokban a fájdalmas eseményekben, amelyeknek szemtanúi és résztvevői vagyunk. Ezer esztendő történelmünk során nem fukarkodott a népünket és nemzetünket sújtó csapásokkal. De ilyen megrázkódtatást hazánk talán még sohasem élt át.

A kormány elítéli azokat a nézeteket, amelyek szerint a jelenlegi hatalmas népmozgalom ellenforradalom volna. Kétségtelen, hogy úgy, ahogy minden nagy népmegmozduláskor történni szokott, az elmúlt napokat is felhasználták kártékony elemek közönséges bűncselekmények elkövetésére. Tény az is, hogy reakciós, ellenforradalmi elemek is bekapcsolódtak s igyekeztek az eseményeket felhasználni a népi demokratikus rendszer megdöntésére. De az is vitathatatlan, hogy ezekben a megmozdulásokban elemi erővel bontakozott ki egy nagy, egész népiünket átfogó és eggyé forrasztó nemzeti demokratikus mozgalom. Ez a mozgalom célul tűzte ki, hogy biztosítsa nemzeti függetlenségünket, önállóságunkat és szuverenitásunkat, kibontakoztassa társadalmi, gazdasági, politikai életünk demokratizmusát, mert csak az lehet a szocializmus alapja hazánkban.

Ezt a nagy megmozdulást az elmúlt történelmi korszak súlyos bűnei robbantották ki. A helyzetet még súlyosabbá tette, hogy a vezetés szinte a legutóbbi időig nem szánta rá magát arra, hogy véglegesen szakítson a régi, bűnös politikával. Főleg ez vezetett a tragikus testvérharchoz, oly sok hazafi pusztulásához, mindkét oldalon.

E harcok közepette megszületett a demokratikus nemzeti egység, függetlenség és szocializmus kormánya, amely a népakarat igazi kifejezőjévé fog válni. Ez a kormány szilárd elhatározása.

Az új kormány, támaszkodva a nép erejére és ellenőrzésére, abban a reményben, hogy a nép teljes bizalmát megnyeri, nyomban hozzáfog a nép jogos követeléseinek megvalósításához.

A kormány munkáját hallatlanul nehéz körülmények között kezdi el. A múlt örökségé-ként reánk maradt igen komoly gazdasági helyzet még súlyosabbá vált az elmúlt napok harcai következtében. Nagyon nehezek lesznek az előttünk álló hónapok is.

A kormány tisztán látja: munkásosztályunk, parasztságunk, értelmiségünk súlyos anyagi helyzetét.

A kormány elsősorban a harcos, magyar munkásosztályra kíván támaszkodni. De természetesen támaszkodni óhajt az egész magyar dolgozó népre. Széleskörű program kidolgozását határoztuk el, amelynek keretében a munkásság megelégedésére rendezni kívánjuk a régi jogos követeléseket és sérelmeket, többek között a bér- és norma kérdését, a minimális bérek alsó határának és a legalacsonyabb nyugdíjaknak felemelését, figyelembe véve a munkában eltöltött éveket, és a családi pótlék növelését. A kormány hogy a rendkívül súlyos lakáshelyzeten segítsen, a legmészebbmenően támogatni fogja, hogy állami, szövetkezeti és magánkezdeményezésből minél több lakást építsenek.

A kormány üdvözli az üzemi dolgozók kezdeményezését az üzemi demokrácia kiszélesítésére, s helyesli a munkástanácsok megalakítását.

A kormány erélyes kézzel véget vet a termelőszövetkezeti mozgalom és a tagosítások során elkövetett súlyos törvénytelenéseknek, nagyszabású tervet dolgoz ki az elhanyagolt és fejlődésben elmaradott mezőgazdasági termelésünk fellendítésére, a termelőszövetkezeti és az egyéni gazdaságok termelésének felvirágoztatására, a termelési kedv helyreállítására.

A kormány bátran épít a munkás-paraszt és diák ifjúságra, az egyetemistákra, teret nyújt kezdeményezésüknek megtisztuló politikai közéletünkben, és rajta lesz, hogy az életbe induló fiatalok minél jobb anyagi körülmények közé kerüljenek.

A kormány felkarolja a nép kezdeményezésére létrejött új, demokratikus önkormányzati formákat, s arra fog törekedni, hogy azokat beiktassa az államigazgatásba.

A kormány a további vérontás megszüntetése és a békés kibontakozás biztosítása érdekében elrendelte az általános azonnali tüzszünetet. Utasította a fegyveres erőket, hogy csak akkor tüzeljenek, ha megtámadják őket. Ugyanakkor felhívja mindazokat, akik fegyvert fogtak, hogy tartózkodjanak minden harci cselekménytől, és fegyverüket haladéktalanul szolgáltatassák be.

A rend védelmére és a közbiztonság helyreállítására haladéktalanul megalakul az új karhatalom a honvédség és a rendőrség alakulataiból, valamint a munkások és az ifjúság felfegyverzett osztagaiból. A magyar kormány megállapodott a szovjet kormánnyal, hogy a szovjet csapatok azonnal megkezdik kivonulásukat Budapestről, s az új karhatalom megalakulásával egyidejűleg elhagyják a város területét.

A magyar kormány tárgyalásokat kezdeményez a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió közötti kapcsolatokról, többek között a Magyarországon állomásozó szovjet haderők visszavonásáról, a magyar–szovjet barátság szellemében, a szocialista országok közötti egyenjogúság és a nemzeti függetlenség alapján.

A rend helyreállítása után, egységes új államrendőrséget szervezünk, és az Államvédelmi Hatóságot megszüntetjük.

Senkinek semmiféle bántódása nem eshet amiatt, hogy a fegyveres harcokban részt vett.

A kormány javaslatot terjeszt az Országgyűlés elé, hogy az ország címere ismét a Kosuth-címer legyen, s hogy március 15-öt ismét nemzeti ünnepé nyilvánítsák.

Magyarország népe!

A keserűség és a harc óráiban az ember hajlamos arra, hogy az elmúlt 12 esztendőnek csak a sötét oldalait lássa. De ne engedjük tisztánlátásunkat elhomályosítani. Ennek a 13 esztendőnek vannak történelmi jelentőségű, maradandó, eltörölhetetlen eredményei, amelyeket Ti, magyar munkások, parasztok, értelmiségiek a Magyar Dolgozók Pártjának vezetésével kemény és áldozatos munkáttal hoztatok létre. Megújuló Népköztársaságunk számít arra az erőre és önfeláldozásra, amelyet Ti az alkotó munkában megmutattatok, s amely hazánk jobb jövőjének legfőbb biztosítéka.

1956 plakátjai és röplapjai. Szerk. Izsák Lajos, Szabó József, Szabó Róbert. Budapest, 1991, Zrínyi, 93–94.

▪ 6. A MAGYAR NEMZETI BIZOTTMÁNY ▪ HELYZETÉRTÉKELÉSE ÉS PROGRAMJA

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 29.

1. A Magyar Nemzeti Bizottmány⁶ meghajtja a kivívott és drága vérrrel szentelt Szabadság zászlaját a hősi halottak és sebesültek, az egész magyar nép előtt. Köszönetet mond a magyar nép igazi barátainak, az ENSZ tagjainak, újságoknak, bizottságoknak, mindazoknak a tudósítóknak, akik a magyar szabadság ügyét magukévá tették és hathatós segítséggel támogatták a magyar népet jogainak helyreállításában, melyekkel az ENSZ alapokmánya szerint élhetünk.

2. Felkérjük a Biztonsági Tanácsot, hogy ismerje el a Magyar Nemzeti Bizottmányt és a Szabadságharcosok Vezérségét hadviselő félnek. Küldjön fegyverszüneti bizottságot Magyarországra.

3. Magyarország függetlenségének megvédésére kérjük a bizottságot, a Biztonsági Tanácsot, hogy küldjön Magyarországra anyagi és szükség esetén katonai segítséget.

4. A Magyar Nép és a Nemzeti Bizottmány felmondja a varsói szerződést, mivel az ellenkezik a magyar békeszerződéssel és az ENSZ alapokmányával, ezzel egyidejűleg a Biztonsági Tanács ENSZ védelme alá helyezi Magyarországot minden fajtájú agresszió ellen. Az oroszok azonnal vonuljanak ki Magyarországról kitűzött fehér zászlókkal.

5. Magyarország kinyilvánítja semlegességét Ausztria mintájára, jó barátságot akar a világ minden népével az egyenlőség alapján.

6. Tiszteletben tartjuk a tűzszünetet, a fegyvert nem tesszük le, a Szabadságharcosok fegyverben maradnak. Fegyverüket nyíltan hordják. A Nemzeti Bizottmány adja ki a fegyverviselési engedélyt. A szokásos karhatalmi alakulatok: rendőrség, honvédség a fegyvereket nem igazoltathatja, csak rendbontás esetén. A Nemzeti bizottmány igazolványával rendelkező fegyverest csak a saját alakulata veheti őrizetbe.

7. A Szabadságharcosok felléphetnek a kivívott szabadság védelmében bárhol és bármi-kor, bárki ellen.

8. A rendfenntartó karhatalom kiegészül a szabadságharcos egységekkel.

9. Mindenkit, aki részt vesz a szabadságharcos küzdelemben SZABADSÁG ÉRDEM-RENDDEL tüntettünk ki. A halottak díszsírhelyet, hozzátartozóik segélyt, vagy nyugdíjat kapnak. A sebesültek ápolást és segélyt, a rokkantak nyugdíjat.

20. Nem ismerjük el a jelenlegi kormányt.

11. A kormány alakuljon át ideiglenes jelleggel, tagjai legyenek a Szabadságharcosok Vezérségéből Nemzeti Bizottmány választott tagjai, valamint Kovács Béla, Nagy Imre és Kádár János.

12. A Diákpárlament, munkás-, paraszt- és katonatanácsok azonnal alakuljanak meg. Hatáskörük a kivívott szabadság megőrzése. Az alkotmány kidolgozásában vegyenek részt. Tagjaikat küldjék a Nemzeti Bizottmányok soraiba.

⁶ A Magyar Nemzeti Bizottmányt Dudás József, az 1944 előtti kommunista párt tagja szervezte meg, akit 1945 nyarán kizártak a Magyar Kommunista Pártból, majd 1946 végén letartóztattak és bebörtönöztek. Október 28-án csoportjának néhány tagjával együtt elfoglalták a Szabad Nép székházának egy részét, és 30-ától *Magyar Függetlenség* címmel saját, kormányellenes lapot adtak ki.

13. Új szakszervezeti vezetők megválasztása a régi szakszervezeti demokrácia alapján. A munkások sztrájkjogát biztosítjuk.

14. Az egészségügyi, élelmezési és közművek alkalmazottai dolgozzanak, a munka többi területén tovább sztrájkolunk, az ideiglenes kormány megalakulásáig.

15. Teljes lelkiismereti, vallási, sajtó- és gyülekezési szabadságot.

16. Magyarországon demokratikus pártok alakulhatnak. Azonnal működhetnek, tevékenységüket senki sem akadályozhatja meg.

17. Az összes társadalmi osztályok és rétegek fajra, nemre és nyelvre való tekintet nélkül a magyar nép egységes, szétválaszthatatlan részei, általános politikai amnesztiában részesül a zsarnokság minden áldozata és megfelelő kártalanítást kap. Különös tekintettel leszünk azokra, akik a szabadságharc előharcosai voltak a zsarnokság ellen.

18. Az ÁVH azonnal feloszlik. Egységes rendőrség tagjai sorában helyet foglalnak a Szabadságharcosok.

19. Az ország gazdasági rendje nem igazodhat semmiféle dogmához, hanem kizárólag az ésszerűség, a szabadság és szakszerűség elve vezesse. Kisiparosok, földművesek, diákok, művészek állami támogatást kapnak, az üzemi munkásság részesedést kap az üzem tiszta jövedelméből.

20. Szabad külföldi utazást. Külföldiek szabad látogatását Magyarországon, az európai demokratikus országok be- és kiutazásának rendje szerint.

21. Külföldi segély szétosztását a Szabadságharcosok és a Nemzeti Bizottmány végzi a Vörös keresztel együtt.

22. Az összes kiváltságos ellátmányokat azonnal megszüntetni. Párt és kormány magáncélt szolgáló raktárkészleteit a sebesültek ellátására igénybe vesszük.

23. Menedékjogot és ha kívánják magyar állampolgárságot adunk az orosz katonai alakulatok minden tagjának, akik a magyar Szabadságharcosokat segítették és nem kívánnak visszatérni országukba.

24. Jelen határozatunkat megküldjük az ENSZ minden tagállamának, Dobi Istvánnak, Nagy Imrénnek, Kádár Jánosnak, Kovács Bélának és nyilvánosságra hozzuk az egész világ előtt.

1956 plakátjai és röplapjai. Szerk. Izsák Lajos, Szabó József, Szabó Róbert. Budapest, 1991, Zrínyi, 111.

▪ 7. A FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT IDEIGLENES VEZETŐSÉGÉNEK PROGRAMJA

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 31.

A Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt felhívja a falusi és városi szervezeteit, alakuljanak újjá, kezdjék meg azonnal működésüket, szólítsanak fel csatlakozásra mindenkit, ki a magyar haza békés építésében részt kíván venni.

Kibontottuk pártunk zászlaját. Kovács Béla legitim főtitkárunk eszméit mindenben magunkénak valljuk, de minden erőnkkal küzdünk a jobb magyar életért, a boldogabb jövőendőért.

Mit követelünk?

1. A kormány haladéktalanul mondja fel a varsói egyezményt, egyenlőség alapján rendezve viszonyunkat a Szovjetunióval. A kormány ragaszkodjék ahhoz, hogy a szovjet csapatok azonnal kezdjék meg kivonulásukat hazánk területéről.

2. Követeljük Magyarországot semlegességének intézményes, a külhatalmak által történő elismerését és biztosítását.

3. Az ország politikai erőviszonyainak megfelelő új koalíciós kormány megalakítását. Új magyar alkotmányt. Az Elnöki Tanács megszüntetését.

4. Három hónapon belül általános titkos választásokat a demokratikus pártok részvételével.

5. Önálló pártélet működjen, a pártok tagdíj- és sajtóbevételekből tartsák el magukat, ne terheljék az államkasszát.

6. Teljes vallásszabadságot, szabad vallásoktatást.

7. Újból működjen a parasztszövetség, a parasztság érdekképviselői szerve.

8. A dolgozó parasztek kapják vissza földjüket.

9. Gyárat, földet tőkésnek, földbirtokosnak vissza nem adunk.

10. Igazságos ár-, bér- és adórendszert, a legkisebb munkabérek azonnali felemelését. Nyugdíjrevíziót, a törvénysértéssel elbocsátottak visszahelyezését.

11. Töröljék el az igazságtalan beszolgáltatási rendszert.

12. Teljes szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadságot.

13. A szakszervezetek legyenek a munkások szabadon választott érdekvédő szervezetei.

14. Szabad kisipart, kiskereskedelmet, érdekképviselői szerveik (Ipartestületek és Kereskedelmi Kamarák) újból működjenek.

15. Az ÁVH tagjai leszerelésük után fegyveres szolgálatot ne teljesíthessenek. A politikai foglyok azonnali szabadon bocsátását.

16. Az esztelen házállamosítások azonnali revízióját, öröklások, családi házak stb. magántulajdonba való visszajuttatását.

17. Méltányos kártérítést a törvény kizárásával bebörtönözöttek, internáltak és kitelepítettek részére.

18. Igazságot és anyagi kárpótlást a tagosítással és egyéb törvénytelen intézkedéssel sújtott parasztságnak.

19. Hozzá nem értők, érdemi munkát nem végzők tűnjenek el üzemből, hivatalból.

20. Bírói és ügyészi vonatkozásban követeljük a képesítési törvény érvényesítését. A bírói függetlenség alkotmányos biztosítását követeljük.

21. Pártirányítástól független, egyszerű, demokratikus közigazgatást.

22. Követeljük a választott vezető tisztviselők által irányított megyei, járási, városi és községi önkormányzatot.

23. Követeljük az utolsó esztendőök bűnöseinek felelősségre vonását. A megbékélés és megbocsátás magyar testvéri szellemét kívánjuk érvényre juttatni a fő bűnösök kivételével.

24. Október 23-a, a magyar függetlenségi harc kirobbanásának napja legyen nemzeti ünnepnap.

25. Mindszenty József hercegprímás foglalja el helyét Esztergomban.

26. Az eddigi külkereskedelmi szerződések nyilvánosságra hozatalát és revízióját új külkereskedelmi megállapodásokkal, az átmeneti időkből a lakosság ellátásának, és az ipar nyersanyagszükségletének biztosítását.

Bort, Búzát, Békességet!

A Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt ideiglenes vezetősége nevében Csorba János, Budapest főváros volt polgármestere.

1956 és a politikai pártok. Szerk. Vida István. Budapest, 1998, MTA Jelenkor-kutató Bizottsága, 299–301.

▪ 8. A KERESZTÉNY DEMOKRATA NÉPPÁRT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1956. OKTÓBER 31.

1. Az összes szovjet csapatok azonnali kivonását Magyarország területéről, a magyar békeszerződés értelmében és velük együtt az úgynevezett szovjet katonai és gazdasági szakembereket. Velük együtt távozzanak hazánkból a szovjet családok, hogy az általuk kibombázott magyar családok fedélhez jussanak. Így több kenyér is fog jutni hős fiainknak.

2. Politikai menedékjogot biztosít a magyar nép azoknak a szovjet harcosoknak, akik átálltak a magyar néphez, és ezzel tanúbizonyságát adták annak, hogy ők is megelégtették a hazájukban folyó terrorállapotokat.

3. Úgy gazdaságilag, mint politikailag független Magyarországot követelünk a világ valamennyi országával egyetemben.

4. Az ENSZ útján felelősségre vonni a Szovjetuniót belügyeinkbe való beavatkozás valamint a visszatartott hadifoglyok ügyében.

5. Rádió-, sajtó- és véleményszabadságot a dolgozó népnek.

6. Független kisipart, kiskereskedelmet, és ezzel kapcsolatosan méltányos adóztatást.

7. Független egyéni parasztgazdaságokat, a beszolgáltatások eltörlésével.

8. Biztosítjuk a magántulajdon védelmét, a nagybirtok, bánya- és nagyüzemek kivételével, amelyek továbbra is állami kezelésben maradnak.

9. Általános fizetésrendezést követelünk, oly módon, hogy minden család a családfő keresetéből becsületesen meg tudjon élni.

10. Tanulmányi ösztöndíjat, valamint szabad felvételt követelünk a közép-, valamint a felső iskolákban.

11. A dolgozók érdekeit védő, önálló, független szakszervezeteket követelünk.

12. Azonnal felbontani a varsói szerződést.

13. Teljes vallási szabadságot minden egyház részére.

14. Azonnal szabadon bocsátani és hivatalába állítani Mindszenty hercegprímást.

15. Titkos választást, több párt részvételével.

16. Olyan magyar kormányt, amely biztosítékot nyújt arra, hogy hazánk idegen uralom alá, valamint ilyen helyzetbe soha többé nem jut.

Éljen a győztes magyar szabadságharc! Éljen a magyar nemzet! Éljen a Keresztény Demokrata Néppárt!

Molnár György József
főtitkár

Mikó Árpád
elnök

1956 és a politikai pártok. Szerk. Vida István. Budapest, 1998, MTA Jelenkor-kutató Bizottsága, 450–451.

▪ 9. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK NEMZETBIZTONSÁGI ▪ TANÁCSA TERVEZŐ BIZOTTSÁGÁNAK ÜLÉSE A MAGYARORSZÁGI ÉS A LENGYELORSZÁGI HELYZETRŐL (Részletek)

WASHINGTON, D. C., 1956. OKTÓBER 31.

Általános megállapítások

1. A Lengyelországban és Magyarországon játszódó nagy horderejű események szükségessé teszik, hogy elemzés készüljön a kialakult helyzetről és átgondoljuk az Egyesült Államok ezen országok felé irányuló politikáját, céljait és magatartását. A kelet-európai csatlós országokkal kapcsolatos eredeti célunk a nemzeti kommunista kormányok kialakulásának bátorítása volt a teljes nemzeti függetlenség és szabadság felé vezető út első lépéseként. Mialatt ezen kormányok feltételezhetően továbbra is szoros politikai és katonai szövetséget tartanak fenn a Szovjetunióval, arra is lehetőségük nyílna, hogy a múlthoz képest érezhetőbben gyakorolhassák nemzeti függetlenségüket és saját ügyeik feletti ellenőrzésüket. Az első szakaszban ezen elsősorban a belügyek értendők. [...] ⁷

Magyarország

5. A Magyarországon történtek jelentős mértékben különböznek a lengyelországiaktól. Magyarországon, egy a lengyelországihoz hasonló nemzeti mozgalom nemzeti felkelésbe torkollott annak következtében, hogy a szovjet csapatok a nehézségeinek első óráit élő magyar kormány kérésére beavatkoztak az eseményekbe. A lakosságnak a kormánnyal szemben támasztott követelése azóta már messze meghaladják az eredeti célokat, kommunista- és szovjetellenesek.

6. A magyarországi helyzet még bizonytalan, és ezért nehéz előre látni, hogy mit fog eredményezni. A Nagy-kormány, amely már hitelét veszítette a szovjet beavatkozás miatt, azon van, hogy visszaszerezze az ország feletti ellenőrzést. Ezt úgy próbálja meg elérni, hogy az irányában támasztott követelések közül látszólag számosat elfogad. A szovjet katonai erők még mindig Magyarországon tartózkodnak. A szovjet sajtó véleménye szerint a Varsói Szerződés alapján jogi felhatalmazásuk is van erre. Franciaország, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok kérésére a magyarországi helyzet az ENSZ Biztonsági Tanácsának napirendjére került a 34. cikkely értelmében. [...] ⁸

⁷ A 2., 3. és 4. pont a lengyelországi helyzettel foglalkozik.

⁸ A 7. pont az eredeti, 1990-es amerikai dokumentumközlésből is hiányzik. A dokumentum teljes szövege a mai napig nem áll a kutatók rendelkezésére.

Következtetések

8. A jelen helyzetben érvényben maradnak a Nemzetbiztonsági Tanács 1956. július 18-i 5608/1-es határozatának fő irányelvei.⁹ Mindamellet a lengyelországi és magyarországi események tükrében, már le lehet vonni próbaképpen egyes következtetéseket és meg kell tennünk bizonyos lépéseket, hogy előmozdítsuk az Egyesült államok hosszú és rövid távú céljainak megvalósulását a csatlós övezetben.

9. Az a tény, hogy a szovjet csapatok részt vettek a magyar kormány „felkérésére” a magyar lakosság elleni harcban, továbbá a szovjet csapatok csaknem bekövetkezett beavatkozása Lengyelországban, azt bizonyítja, hogy legalábbis azokban az országokban, ahol szovjet csapatok állomásoznak, a Szovjetunió akár fegyveres erejét is kész bevetni annak érdekében, hogy megakadályozza egy nem kommunista kormány hatalomra kerülését, avagy hogy megakadályozza, hogy egy kommunista kormány eltávolodjék a Szovjetunióval kötött szoros katonai és politikai szövetség politikájától.

10. Moszkva láthatóan kész elfogadni, ha ódzkodva is, egy olyan kommunista kormányt, amelyik, miközben hű marad a Szovjetunióval kötött katonai és politikai szövetségéhez, kinyilvánítja „nemzeti függetlenségét” és jogot formál arra, hogy a saját útján haladjon a kommunizmus felé.

11. Nem valószínű, hogy az Egyesült államok bármely lépése – kivéve a nyílt katonai intervenciót, vagy az ilyen intervencióra való nyilvánvaló készülődést – arra készítetné a Szovjetuniót, hogy szándékosan olyan lépéseket tegyen, amelyekről tudja, hogy azok az általános háború veszélyét növelnék. Az Egyesült Államok politikájával szembeni szovjet gyanakvás, továbbá a szovjet csapatok összpontosítását és mozgósítását kiváltó jelen körülmények miatt ugyanakkor valószínűleg szaporodni fognak azok a lépések és ellenlépések, amelyek akaratlanul is háborúhoz vezethetnek.

Javaslatok [...] ¹⁰

Magyarország

18. Annak érdekében, hogy érvényt szerezzünk legközelebbi céljainknak, amelyek egy újabb magyarországi szovjet katonai beavatkozás elrettentése, és ha lehet, megakadályozása, csakúgy, mint a kemény elnyomó és megtorló intézkedések elkerülése, be kell vetnünk minden megfelelő eszközt, ideértve az ENSZ-beli fellépést is, amivel nyomást lehet gyakorolni a Szovjetunióra ezen intézkedésekkel szemben.

Egyidejűleg biztosítanunk kell a Szovjetuniót, hogy nem tekintjük Magyarországot vagy a többi csatlós államot potenciális katonai szövetségesünknek.¹¹

⁹ A Nemzetbiztonsági Tanács 5608. számú határozata megállapította, hogy az adott világpolitikai helyzetben az USA mozgáslétsége Kelet-Európában korlátozott. A régió országaiban csetleg mutakozó radikális elszakadási törekvések támogatása helyett az amerikai kormánynak ezért inkább a nemzeti kommunista erők hatalomra juttatását kell támogatni, mint első lépést tenni a valódi függetlenség felé vezető úton.

¹⁰ A nem közölt részben a lengyelországi helyzettel kapcsolatos javaslatok találhatók.

¹¹ Ez a mondat Dülles külügyminiszter október 27-i nyilatkozatában is szerepelt, s október 31-i televíziós beszédében Eisenhower elnök is megismételte. Az eredeti dokumentumközlés lábjegyzete szerint a katonai vezetés ugyanakkor elhagyását javasolta.

19. Hűen ehhez a megközelítéshez, megfontolandó, hogy vajon tanácsos-e az ENSZ-ben vagy bárhol máshol javasolni Magyarország semlegességét az osztrák modell alapján.¹²

25. Az osztrákokat arra kell biztatnunk, hogy továbbra is biztosítsanak menedékjogot, bejelentett szándékaik szerint, az azt kérő magyaroknak. Segítenünk kell őket pénzügyileg és más anyagi eszközökkel a megnövekedett számú magyar menekült ellátásában az Egyesült Államok forrásaiból, de más baráti országokat is arra kell bátorítani, hogy segítsenek. Amennyiben jelentős számú magyar keresne menedéke Ausztriában, az Egyesült Államoknak és a többi baráti kormánynak minél előbb ki kell dolgoznia, hogy miként tudnának azonnal ellátást és gyors letelepedést biztosítani a számukra.

Általános észrevételek

26. Kiemelkedő fontosságuk miatt az egész világon teljes mértékben ki kell használni a mostani lengyelországi és magyarországi eseményekben rejlő propagandalehetőséget.

27. A Tervező Bizottság azonnal vizsgálja meg, hogy milyen politikával és magatartással lehetne bátorítani vagy elérni a szovjet katonai erők kivonását Kelet-Németországból és Kelet-Európából.

28. Amint a térségben a rend a szükséges mértékben helyreáll, felül kell vizsgálni „Az Egyesült Államoknak a kelet-európai szovjet csatlósokkal kapcsolatos politikája” című dokumentumot (NSC 5608/1).

29. A közelmúltban létrehozott kormányzati szervek által sürgősen ki kell értékelni a többi európai csatlós állam helyzetét, hogy meghatározhassuk az Egyesült Államok lépéseit arra az eshetőségre felkészülve, ha forradalmi cselekményre vagy felkelésre kerülne sor a Szovjetunió ellenőrzése alól távolodni látszó országokban.

Békés Csaba: *Az 1956-os magyar forradalom a világpolitikában*. Budapest, 1996, 1956-os Intézet, 124–128.

▪ 10. AZ SZKP KB ELNÖKSÉGÉNEK VITÁI ▪ A MAGYARORSZÁGI HELYZETRŐL

MOSZKVA, 1956. OKTÓBER 31.–NOVEMBER 1.

Tájékoztató a Gomulkával a lengyel és a magyar helyzetről folytatott megbeszélésről.¹³

[1956. október 31.]

[Hruscsov]

A Gomulkával Magyarország ügyében (Breszt mellett) tartandó találkozóról volt szó. Magyarországra vonatkozóan Hruscsov et. ismerteti az elképzelést.

¹² A 20–24. pont az eredeti amerikai dokumentumközlésből is hiányzik.

¹³ Az utalás azokra a telefonbeszélgetésekre vonatkozik, melyek során megállapodtak abban, hogy a szovjet vezetők másnap, november 1-jén Breszt mellett találkoznak a lengyel vezetőkkel.

Felül kell vizsgálni az értékelést, a csapatokat ne vonjuk ki Magyarországról és Budapestről, kezdeményezően lépünk fel a rend helyreállítása érdekében Magyarországon.

Ha kivonulunk Magyarországról, ez felbátorítaná az amerikai, angol és francia imperialistákat.

Ezt gyengeségünknek fognák fel és támadásba lendülnének.

[A kivonulással] pozíciónk gyengeségét demonstrálnánk.

Pártunk ez esetben nem értene meg bennünket.

Egyiptomon felül odaadnánk nekik Magyarországot is.

Nincs más választásunk.

Ha ez az álláspont támogatásra talál, ha ebben egyetértünk, át kell gondolnunk, milyen lépéseket tegyünk.

Egyetértenek: Zsukov, Bulganyin, Molotov, Kaganovics, Vorosilov, Szaburov.

Meg kell mondani, hogy mi elébük megyünk, de most nincs kormány.

Milyen vonalat kövessünk most?

Ideiglenes Forradalmi Kormányt kell alakítani (Kádár vezetésével).

[Mégis] az a legjobb, ha helyettes lesz.

Münnich legyen a miniszterelnök, a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter.

Ezt a kormányt meghívjuk, mondjuk, a csapatok kivonásáról folytatandó tárgyalásokra és megoldjuk a kérdést.

Ha Nagy beleegyezik, vegyük be miniszterelnök-helyettesnek.

Münnich segítséget kér tőlünk, mi segítséget nyújtunk, és rendet csinálunk.

Megbeszélni Titóval.

Tájékoztatni a kínai elvtársakat, a cseheket, a románokat, a bolgárokat.

Nagy háború nem lesz.

Szaburov et.: A tegnapi nap után mégiscsak üresség van.

[Lépésünk] igazolja a NATO-t.

Molotov: A tegnapi döntés felemás volt.¹⁴

¹⁴ A magyarországi helyzetről sem október 30-án, sem azt megelőzően nem hozott határozatot a szovjet pártvezetés. Az utalás valószínűleg az október 30-i kormánynyilatkozatra vonatkozik. A szovjet kormány ebben leszögezte, hogy „kész megvitatni a többi szocialista ország kormányával azokat az intézkedéseket, amelyek biztosítják a szocialista országok gazdasági kapcsolatainak további fejlesztését és erősítését avégett, hogy kiküszöbölje a gazdasági kapcsolatokban a nemzeti szuverenitás, a kölcsönös előnyök és az egyenjogúság elve megsértésének bármiféle lehetőségeit”, valamint az is, hogy „...kész megvizsgálni a Varsói Szerződésben részt vevő többi szocialista országokkal az illető országok területén tartózkodó szovjet csapatok kérdését”. A dokumentum ezt Magyarországra vonatkoztatva konkrétan is megismételte, hozzátéve, hogy „...a magyar dolgozók [...] jogosan vetik fel azt a kérdést, hogy a gazdasági együttműködés terén ki kell küszöbölni a meglévő komoly hibákat, hogy tovább kell fokozni a lakosság anyagi jólétét, hogy harcolni kell az államapparátusban megmutatókozó bürokratikus eltévelyedések ellen”. A dokumentumot közli Békés Csaba: *Az 1956-os forradalom a világpolitikában*. Budapest, 1996, 1956-os Intézet, 104–108.

Zsukov, Vorosilov, Bulganyin elvtársak: Vissza kell utasítani, hogy felülvizsgálják álláspontunkat.

Furceva et.: Mi legyen a további teendő?

Türelmesek voltunk, de most túl messzire mentek a dolgok.
Úgy kell cselekednünk, hogy mi győzzünk.

Poszpjelov et.: Fel kell használni érvként: nem hagyjuk megfojtani [a szocializmust Magyarországon].

Svernyik et.: Hruscsov et. javaslata helyes.

Molotov et.: Nem szabad elhalasztani a helyi [hatalmi] szervek megalakítását.
Egyszerre kell akcióba lépni a központban is, meg vidéken is.

Zsukov et. dolgozza ki a tervet, és tegyen róla jelentést.

A [dolog] propagandarésze – Sepilov, Brezsnyev, Furceva, Poszpjelov [feladata].

A parancsnokság vagy a kormány felhívása a néphez.
Az Ideiglenes Forradalmi Kormány felhívása a néphez.

Konyev et. napiparancsa.

Küldjünk egy csoportot Konyev et. főhadiszállására.

Rákosi et. – Münnich legyen (a miniszterelnök).

Hegedüs et. – " –

Gerő et. – " –

Apró

Kádár

Kis Károly

Boldoczki

Horváth¹⁵

A Tito elvtárssal folytatandó tárgyalásról.
(Hruscsov, Molotov, Bulganyin et.)

Meg kell fogalmazni a találkozóról Titónak küldendő táviratot.

Bresztbe: Hruscsov, Molotov, Malenkov.

¹⁵ A tervezett ellenkormányba bevonandó politikusok közül Apró, Kádár és Kiss ekkor még Budapesten, Boldoczki János nagykövetségként Moszkvában, Horváth Imre külügyminiszter pedig – útban az ENSZ-közyűlésre – Prágában tartózkodott.

Jugoszláviába: Hruscsov, Malenkov.

A Magyarországon kialakult helyzetet [kívánjuk] megvitatni Önnel. Mi erről az Ön véleménye? Ha beleegyezik, küldöttségünk inkognitóban november 1-jén este, november 2-án reggel ott lesz Önnél.

Jóváhagyni a belgrádi szovjet nagykövethez küldendő táviratot.¹⁶

[1956. november 1.]

Jelen van: Vorosilov, Bulganyin, Kaganovics, Mikojan, Szaburov, Szuszlov, Brezsnyev, Zsukov, Svernyik, Furceva, Poszpjelov, Konyev, Szerov.

A magyarországi helyzetről

(Mikojan, [Szuszlov] et.)

Általánossá vált a csapatok kivonásának követelése.

Erősödött a szovjetellenes hangulat.

(Mikojan et.)

A jelenlegi körülmények között most helyesebb a fennálló kormányt támogatni.

Erő alkalmazásával most nem megyünk semmire.

Tárgyalásokat kell kezdeni.

[Várjunk] 10-15 napot.

Ha a hatalom tovább gyengül, akkor döntsük el, mit tegyünk.

Magyarországot nem szabad kiengednünk a mi táborunkból.

Most ne vesszünk össze a hadsereggel.

Ha a helyzet stabilizálódik, akkor majd eldöntjük, kivonjuk-e a csapatokat.

Várjunk 10-15 napot, támogassuk ezt a kormányt.

Ha a helyzet stabilizálódik, akkor jobbra fordul a dolog.

Szuslov et.: A politikai helyzet labilis. Egészen közeli a burzsoá restauráció veszélye.

A legközelebbi napokban világossá válik a helyzet.

Az események spontán, de a párt kontrollja nélkül alakulnak.

Az MDP-ben szakadás van, a párton belüli harc kikerült az utcára.

Nem gondolom, hogy Nagy szervezte a felkelést, de a nevét felhasználták.

Nincs biztosíték arra, hogy ez a kormány tartani tudja magát.

Csakis megszállással biztosíthatunk magunknak olyan kormányt, amely támogat bennünket.

¹⁶ A távirat azt tartalmazta, hogy a szovjet vezetők november 1-jén vagy 2-án inkognitóban találkozni akartak Titóval Jugoszláviában.

Szerov et.: A megmozdulásokat alaposan előkészítették.
Nagy kapcsolatban állt a felkelőkkel.

Erélyes intézkedéseket kell tenni.

Meg kell szállni az országot.

Bulganyin et. tájékoztatást ad az 1956. október 31-én hozott határozatról és a kínai elvtársakkal folytatott megbeszélésekről.

Bulganyin et.: Megváltozott a nemzetközi helyzet.
Ha nem hozunk intézkedéseket, elveszítjük Magyarországot.

Konyev et.: Budapest a felkelők hatalmában van.
Eluralkodott az anarchia. A reakció felülkerekedik.
A megoldás: megszállás.

Kaganovics et.: A dolog megvitatása bonyolult volt.
A kínaiak álláspontja az volt, hogy ne vonjuk ki a csapatokat.
Objektíve – élesen reakciós mozgalom.
A párt nem létezik.
Nem szabad sokáig várnunk.
A reakciós erők támadnak, mi pedig [nem] támadunk.

Furceva et.: A Nyilatkozatra érkezett visszhangok.
Aggódnak, hogy odaadjuk Magyarországot.¹⁷

Zsukov et.: Nincs ok arra, hogy felülvizsgáljuk az 1956. október 31-i határozatot.
Nem ért egyet Mikojan elvtárral [abban], hogy támogatni kellene a jelenlegi kormányt.
Határozott cselekvésre van szükség.
Elkapni az összes gazembert.
Lefegyverezni az ellenforradalmat.

A Franciaországba küldendő parlamenti delegációt vissza kell tartani.
A budapesti nagykövethez: küldjék haza a családokat.
A Thaiföldre küldendő parlamenti delegáció kérdését felül kell vizsgálni.

Bulganyin et.: Mindent az október 31-i határozat szellemében kell tenni.

Zsukov et.: Minden rendbe jön.
A Nyilatkozat elvei alapján cselekszünk – [csapatok] mozgása – rendbehozása.

Szuszlov et.: Most világosabb lett a helyzet.
Külön kell választani a becsületeseket.¹⁸

¹⁷ Az utalás a szövetséges államok és más kommunista pártok vezetőinek a véleményére vonatkozik.

Zsukovnak, Szuszlovnak, Konyevnek, Szerovnak, Brezsnyevnek (intézkedési tervet).

Jelen vannak: Vorosilov, Bulganyin, Kaganovics, Mikojan, Szaburov, Szuszlov, Brezsnyev, Zsukov, Sepilov, Svernyik, Furceva, Poszpjelov, Konyev, Szerov.

A magyarországi helyzetről.
(Mikojan)

Magyarországi nagykövetségünkéről.
(Bulganyin, Kaganovics, Mikojan, Zsukov, Sepilov)

A nagykövetséget egyelőre ott kell hagyni.

A fő kérdésről.

Sepilov et.: Két út volt: számolni a mozgalom tömeges jellegével és nem beavatkozni, a második a fegyveres út, egy harmadikra került sor. Be is avatkoztunk, és a reakció is daldmaskodott.

A jelenlegi helyzet: végbement egy ellenforradalmi puccs, az államrendszer megváltozott, a fő irány a szovjetellenesség, és a fő irányt kívülről szervezik.

Ha nem lépünk az erélyes [cselekvés] útjára, Csehszlovákiában [is] széthullik a dolog. Fegyveres erővel kell helyreállítani a rendet.

Mikojan et.: Ha Magyarország az imperializmus bázisává válik, akkor nincs vita.

A jelenlegi helyzet értékeléséről van szó.

Nem szabad elemista módon felfogni a dolgot.

Még van három nap gondolkodási időnk, még jönnek a tanácsok az elvtársaktól.

A taktika: tartsuk fenn a kapcsolatot.

Szuszlov et., Brezsnyev et. + a magyar elvtársak készítsék elő az intézkedéseket (milyen káderekre kell támaszkodnunk, mit fogunk tenni).

Döntés a Kremlben, 1956. A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról. Szerk. Vjacseszlav Szereda, Raincr M. János. Budapest, 1996, 1956-os Intézet, 62–73.

¹⁸ „Becstületesek” alatt értelemszerűen azok a magyar vezetők értendőek, akik helyeselték a szovjet inváziót, és készek voltak szerepet vállalni a szovjetbarát ellenkormányban.

▪ 11. A NAGY IMRE-KORMÁNY KABINETÜLÉSÉNEK ▪
JEGYZŐKÖNYVE A MÁSODIK SZOVJET TÁMADÁSRA
TEENDŐ VÁLASZLÉPÉSEKRŐL
(Részlet)

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 1.

Jelen vannak: Nagy Imre, Tildy Zoltán, Kádár János, Erdei Ferenc, Losonczy Géza, továbbá Dobi István.

[...] ¹⁹ 2. A Nemzeti Kormány részéről a Szovjetunió budapesti nagykövetének feltett kérdésre vonatkozóan, amely az ország keleti határán keresztül újabb szovjet csapatok bevonulására vonatkozott, Andropov nagykövet nem adott kielégítő választ, ezért a személyesen megjelent Andropov nagykövet előtt a kabinet tagjai jelenlétében Kovács Imre vezérkari főnök feltárta azokat a magyar katonai megfigyelések által készített csapatmozdulatokat, amelyekből kétségtelenül megállapítható volt, hogy jelentős szovjet katonai erő átlépett a határon és Budapest felé nyomul előre.

Tekintettel erre a helyzetre, a kabinet a következőket határozza:

- a) Haladéktalanul kiadja a semlegességi nyilatkozatot.
- b) A magyar kormány azonnal felmondja a Varsói Szerződést és kinyilatkoztatja Magyarország semlegességét, az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez fordul és az ország semlegességének védelmére a négy nagyhatalom segítségét kéri. Az ENSZ főtíkárához intézendő táviratában a magyar kormány kéri a kérés tárgyalásának soron kívüli intézését.
- c) Minderről tájékoztatjuk a Budapesten székelő diplomáciai testületek vezetőit.
- d) Végül mindezt részben Nagy Imre rádiószózatával, részben egy kormánynyilatkozatban rádióban és sajtóban nyilvánosságra hozzák.
- e) Egyidejűleg a Magyar Nemzeti Kormány él a Szovjetunió által felajánlott tárgyalási lehetőségekkel és haladéktalanul bizottságot jelöl ki, kérve a szovjet kormányt, hogy a tárgyalások helyében és idejében mielőbb állapodjanak meg.
- f) Végül a kabinet közölte Andropov nagykövettel, hogy amennyiben a szovjet csapatok visszavonása a katonailag lehetséges legrövidebb időn belül megtörténnék, az ENSZ-hez intézett táviratot visszavonja.

Glatz Ferenc: A kormány és a párt vezető szerveinek dokumentumaiból.
1956. október 23.–november 4. In *História*, 4–5 (1989), 49.

¹⁹ A néhány soros 1. pontban a kabinet megbízta Bognár Józsefet a pénzügyek, Vas Zoltánt pedig egyes gazdasági ügyek intézésével.

▪ 12. KÉTHLY ANNA PROGRAMADÓ VEZÉRCIKKE ▪ A NÉPSZAVA ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 1.

Szociáldemokraták vagyunk!

Egy olyan történelmi pillanatban áll talpra a Szociáldemokrata Párt, törpéktől megbénított óriás, amilyen a magyar történelemben még nem volt. Szinte pusztá kézzel harcolta ki életlehetőségét attól az uralomtól, amely népi demokráciának nevezte magát, de amelyben sem formailag, sem lényegileg sem népi, sem demokrácia nem volt. Egy hatalmas színjáték mutatkozott a világ felé, amelynek kulisszái összeomlottak, szereplői megfutamodtak és elénk meredeznek most a rozsdás vasvázak, lógó kötelek, por és szenny, ami a cifra díszletek mögött elrejtve volt.

Ha a pusztulás láttán mégis az öröm érzése tölt el bennünket, az abból a megnyugvásból fakad, hogy a munkásság, amelynek nevével a diktatúrát igazolni akarták, töretlen lélekkel áll sok évtizedes pártjának eszméi mellett. Aki azt a sok évtizedes nevelő- és tanítómunkát nem ismeri, amelyet a Szociáldemokrata Párt a dolgozó tömegek között oly sok veszedelem, üldöztetés és megpróbáltatás között végzett, csak az bámulhat ezen a spontán helyreálláson és lelki rugalmasságon, amelyet e nehéz órákban tapasztalhatunk a dolgozó tömegek között.

Mélységes tisztelettel és főhajtással kell adoznunk azoknak a hősöknek, akik a talpra állás lehetőségeit megteremtették, a sok ezer értelmiségi és munkás fiatalnak, akik éhesen és rongyosan csak egy független és szabad Magyarország gondolatától fűtötten vitték a harcot. Mélységes tisztelet és főhajtás azoknak, akik a legtöbbit, fiatal életüket adták azért, hogy felemelt fejjel és megalázottság nélkül járhasanak ebben az országban azok, akik megmaradtak. Emléküket a magyar nemzet legnagyobb hősei mellé állítjuk, és le tesszük sírjukra a magunkén kívül az egész világ csodálatának és bámulatának a koszorúját.

De a harcnak és az áldozatoknak emléke kötelezi az élőket: a veszedelem, mely a forradalom eszméi tartalmát és céljait fenyegeti, nem múlt el. Nemcsak a zavarosban halászó sötét elemek munkájától kell tartanunk, de attól is, hogy a forradalom lendítőkerekére kapaszkodva, ezt a hatalmas erőt azok is a saját céljaikra igyekeznek felhasználni, akiknek a Szociáldemokrata Párt részvételével végzett országépítő munka is sok volt. Tudjuk, hogy rendkívüli keserűség halmozódott fel a lelkekben a Szociáldemokrata Párt elhallgattatása idején. De semmi jó sem származik sem az országra, pártra általában, sem a szociáldemokrata tömegekre különösen, ha ezt a keserűséget az ellenforradalom a saját hasznára veheti igénybe.

A Szociáldemokrata Párt megalakulása nem jelenthet menedéket azoknak, akik ennek a szörnyű politikai, gazdasági és erkölcsi csődnek okozóit; számot kell adniuk – amennyiben elérhetők lesznek – cselekedeteikről. De erre csak akkor kerülhet sor, ha a jó szándékú, hazájuk sorsáért aggódó és építésre kész kezekkel várakozó dolgozók megteremtik és biztosítják a nyugalmat és rendet, az ország nyugalmit és rendjét, a maguk nyugalmit és rendjét.

Mert ez az ország a mi országunk, az éhezőké, a rongyosoké, a hajléktalanoké, akiknek önmaguknak kell élelmet, ruhát és hajlékot teremteniük. Gondoljanak vissza a dolgozó tömegek az 1919 augusztusával kezdődő szenvedéseikre, az ártatlanokat sújtó megtorlásokra, a felére lenyomott bérekre, a fehér börtönökre és internálótáborokra. Az egyik börtönből kiszabadulva ne engedjünk ebből az országból egy más színű börtönt terem-

teni. Az ellenforradalom ma azt suttogja, hogy semmit sem kezd újra abból, amit annak idején elkövetett. Vigyázzunk erre, és a párt felépítésével védekezzünk az ellen, hogy ez a susogás diadalmas nevetéssé ne erősödjék. Vigyázzunk a gyárakra, a bányákra és a földekre, melyek a nép kezében kell hogy maradjanak, az alkotó- és építőmunka lehetőségeit felmérjük, nincs kétségünk abban, hogy ehhez segítséget kapunk mindenhol és mindenkitől.

Ezzel a gondolattal induljunk neki egy új életnek és bízzunk saját erőnkben újjászületett pártunkban, és abban az új, demokratikus, független Magyarországon, amelynek körvonalait ma már tisztábban látjuk, mint egy héttel ezelőtt.

Szociáldemokraták! Barátság!

1956 és a politikai pártok. Szerk. Vida István. Budapest, 1998, MTA Jelenkor-kutató Bizottsága, 209–210.

▪ 13. FARKAS FERENC RÁDIÓNYILATKOZATA ▪ A PETŐFI PÁRT CÉLJAIRÓL

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 1.

A Nemzeti Parasztpárt, mint a rádió hírül adta, a zsarnoksággal szembeni állásfoglalásának legélesebb kifejezést adva, irányító testületének javaslatára megváltoztatta nevét, és máától fogva Petőfi Párt névvel kívánja szolgálni a magyarság és a parasztság ügyét.

A párt, bár politikai célokat szolgál, ebben a nehéz időben nem pártpolitikai keretek között jelentkezik. Úgy érezzük mi, Petőfi pártiak, hogy a győzelmes forradalom és szabadságharc után nem lehet és nem szabad pártpolitikai keretekkel szétszabdalni a nemzetet. Erre való tekintettel bejelentem, hogy a Petőfi Párt, mindaddig, amíg a szovjet kormány csapatai Magyarország egész területéről ki nem vonulnak, a kormányban semmi képviselőt nem vállalhat.

Ez az állásfoglalásunk magától értetődő és kifejezi a magyar nemzet minden tagjának állásfoglalását és akaratát.

A szabadságharc győzött és mi mégis úgy érezzük, hogy szabadságharcos hős fiaink fegyvertényét politikai síkon kell továbbfolytatnunk. A harc a szabadságért, a függetlenségért és a demokráciáért folyt. Bár győzött a szabadságharc, célját még nem érte el.

E célok eléréséért pártunk, a Petőfi Párt a következőket javasolja:

1. A csodálatos fegyvertények után éljünk a demokrácia adta első lehetőséggel és a forradalmi nemzeti tanácsok és bizottságok, községi előljáróságok három napon belül tartsanak titkos népszavazást. Szavazzunk arról, amiről naponta némán szavaznak a magyar dolgozó milliók munkájuk beszüntetésével, a Varsói Szerződés azonnali felmondásáról. Ezzel a javaslattal támogatni kívánjuk Nagy Imre kormányának Varsói Szerződés azonnali felbontására vonatkozó döntését és lehetővé akarjuk tenni azt, ami mindnyájunk érdeke, hogy a dolgozók a fegyveres szabadságharc és a demokrácia törvényei szerint lefolytatott népszavazás után ismét munkába állhassanak.

Mi, magyarok, dolgozó nép vagyunk. Nekünk áldozat a kényszerű tétlenség és tudjuk, hogy ijesztő nyomorúságunk ezzel csak még nagyobbá válik. A demokratikus népszava-

zással, a néma munkabeszüntetés útján kifejezett szavazással ország-világ előtt ismételten kifejezzük azt, amit a szabadságharc fegyvereivel már félreérthetetlenül kifejeztünk.

2. Javaslom továbbá, hogy a három napon belül megtartandó népszavazás arról is döntson, hogy semleges ország akarunk lenni, semmiféle nagyhatalmi érdekcsoporthoz nem kívánunk csatlakozni.

3. Győzött a forradalom. A forradalmi szervek, a tanácsok, bizottságok ezrei működnek egybehangoztatás nélkül. Javaslom, hogy a fegyveres felkelők, a demokratikus pártok, az írószövetség tagjaiból egy államfői jogokat gyakorló Nemzeti Főtanácsot alakítsunk, amelynek elnökekül Kodály Zoltánt válasszuk meg.

A Nemzeti Főtanács legyen e forradalmi időkből az államhatalom legfőbb, az államfői jogát gyakorló szerve. A Nemzeti Főtanács életre hívása jelenlegi felemás helyzetünket, amely abból adódik, hogy a forradalom győzedelmeskedett, de ez a kormány, amelynek egy része felelős a forradalom kitöréséért, még mindig kormányon van, egy csapásra megszűnnék.

Magyarok, barátaim! Amint látjátok, nem pártpolitikát hirdetek, javaslataim a jelenlegi kaotikussá váló helyzetből kivezető utat mutatna a magyarság egészének.

Kérem a demokratikus pártokat, azok tagjait, de elsősorban a hős szabadságharcosainkat és forradalmi szerveinket, hogy javaslatainkat fogadják el és valósítsák meg azokat.

Ha függetlenné leszünk, ha szabadok leszünk, ha magyar módra tudunk berendezkedni hazánkban, akkor beszéljünk meg minden további.

1956 és a politikai pártok. Szerk. Vida István. Budapest, 1998, MTA Jelenkor-kutató Bizottsága, 399–400.

▪ 14. A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 2.

Magyar Munkások! Parasztok! Értelmiségiek!

Új párt alakult: a Magyar Szocialista Munkáspárt.

A pártot azok a kommunisták alapították meg, akik eddig is harcot vívtak a Rákosi–Gerő–Farkas-féle sztálinista önkényuralommal, amely a szocializmus eszméit a magyar munkások, parasztok, értelmiségiek évtizedes harcának legszentebb örökségét, magyar nemzeti büszkeségünket és hazafiságunkat bemocskolta, sárba tiporta.

Büszkén vallhatjuk, hogy népünk dicsőséges felkelésében, annak vezetésében, a haza és a szocializmus iránti hűségétől vezettetve a kommunisták, kommunista írók, újságírók, egyetemisták, a Petőfi-kör fiataljai, munkások, parasztok és értelmiségiek becsülettel helytálltak.

Munkások! Parasztok! Értelmiségiek!

A Magyar Szocialista Munkáspárt e sorsdöntő órákban fordul hozzátok!

Dönteni kell!

Vagy megszilárdítjuk a felkelésben kiharcolt demokratikus vívmányokat, vagy nyílt ellenforradalommal nézhetünk szembe.

Vagy biztosítjuk a felkelés által kivívott gyülekezési, szervezkedési, sajtó- és személyes

szabadságot, biztonságot, jogrendet, emberséget és nemzeti függetlenséget, vagy visszasüllyedünk a régi úri világ rabságába és az idegen szolgaságba.

A Magyar Szocialista Munkáspárt védi nemzeti becsületünket, hazánk függetlenségét; egyenlőség és függetlenség alapján építi ki baráti kapcsolatait minden országgal, a világ minden haladó és szocialista mozgalmával, pártjával;

védi a magyar nép harcok árán megszerzett vívmányait: a földreformot, a gyárak, a bankok, a bányák köztulajdonba vételét, szociális és kulturális eredményeiket;

védi a demokrácia és a szocializmus ügyét: a szocializmust nem idegen példák másolásával, hanem a sztálinizmustól és minden dogmától megtisztított marxizmus–leninizmus, a tudományos szocializmus tanítására és a magyar történelem és kultúra forradalmi és haladó hagyományaira alapozva kívánja megvalósítani;

részt vállal a demokratikus erők összefogásában a többi újonnan alakuló párttal együtt, mert soha nem volt nagyobb szükség a nemzeti összefogásra mint most;

küzd a többi pártokkal – elsősorban a másik munkáspárttal, a Szociáldemokrata Párttal – együtt a korinányzat megszilárdításáért, a fenyegető ellenforradalom és minden külső beavatkozás ellen.

Új pártot alapítunk, melynek kongresszusáig az ügyeket előkészítő bizottság intézi; tagjai a Rákosi-klikk által üldözött, háttérbe szorított kommunisták: Donáth Ferenc, Kádár János, Kópácsi Sándor, Losonczy Géza, Lukács György, Nagy Imre és Szántó Zoltán.

Az új párt lapja a Népszabadság.

Az új párt tagja lehet egyéni jelentkezés alapján minden dolgozó, aki magáénak vallja a párt elveit és nem terheli felelősség a Rákosi-klikk bűnös politikájáért.

Munkások! Parasztok! Értelmiségiek!

Támogassátok pártunkat, sokat szenvedett hazánk függetlenségének, békéjének, szabadságának biztosításáért, a demokrácia és a szocializmus ügyének diadalra juttatásáért.

1956 és a politikai pártok. Szerk. Vida István. Budapest. 1998. MTA Jelenkor-kutató Bizottsága. 144–145.

▪ 15. KÁDÁR JÁNOS, MÜNNICH FERENC ÉS BATA ISTVÁN ▪ BESZÁMOLÓJA AZ SZKP KB ELNÖKSÉGÉNEK A MAGYARORSZÁGI HELYZETRŐL

MOSZKVA, 1956. NOVEMBER 2.

Jelen vannak: Bulganyin, Vorosilov, Kaganovics, Mikojan, Molotov, Szaburov, Szuszlov, Brezsnyev, Münnich, Kádár, Bata elvtársak.

Eszmecsere a magyarországi helyzetről.

[Kádár:]

Értékelés.

Az értelmiség van az élen, az ellenzékiek: Nagy hívei, a fegyveres csoportok élén: párttagok.

Dudás: mérnök.

Amikor a felkelés véget ért, beszéltünk a felkelőkkel – ezek munkások voltak – a felkelő csoportok vezetői,

ők beléptek a koalíciós kormányba –²⁰

ők ezt nem akarták,

ők a Rákosi-klikk eltávolítása mellett voltak.

A csapatok kivonásáért, a népi demokratikus rendszerért harcoltak.

Vidéken: tömegtüntetések,

céljuk nem a népi demokratikus rendszer megdöntése volt – sok követelés a demokratizálásra vonatkozóan, és szociális követelések.

Ezt eleinte nem láttuk, ellenforradalomnak minősítettük, és ezzel magunk ellen fordítottuk [az embereket] – ők nem érezték magukat ellenforradalmároknak.

Személyesen részt vettem egy gyűlésen (tanácskozáson), senki nem akart ellenforradalmat, amikor beszélgettünk fegyveres csoportok vezetőivel.

Ezeket a csoportokat belül ellenforradalmi jellegű fegyveres csoportok alakultak.

Meg kell mondani, hogy valamennyien a szovjet csapatok kivonását követelték.

Nem sikerült kideríteni, hogyan tudták az ellenforradalmárok ezt az ellenforradalmi propagandát elterjeszteni.

A sztrájk – a csapatok kivonásának követelése – éhezni fogunk, de a csapatoknak ki kell vonulniuk.

Tegnap volt egy tanácskozás.

Már a szovjet kormány Nyilatkozatáról és a semlegességi nyilatkozatról beszéltek.

Bejelentették, hogy „felvesszük a munkát”.²¹

De [megkezdődtek] a szovjet csapatmozgások – gyorsan elterjedtek a hírek.

A kormány tekintélyét nem fogják számításba venni a koalíciós jellege miatt.

Minden erejüket pártjaik újjáalakítására fordítják.

Mindegyik a maga kezébe akarja ragadni a hatalmat.

Ez még inkább aláássa a kormány tekintélyét.

Különösen kitűnnek a szociáldemokraták.

A szűk kabinetben egy hely jutott a szociáldemokratáknak. De ők nem nevezték meg jelöltjüket, vagyis nem akadtak szolidaritást vállalni Naggyal.²²

²⁰ Az „ők” itt valószínűleg Kádár és más kormánytagokra vonatkozik.

²¹ Az utalás a budapesti munkástanácsok, forradalmi bizottságok és a kormány képviselőinek november 1-jei közös felhívására vonatkozik.

²² A szociáldemokraták – Kéthly Anna, Kelemen Gyula és Fischer József – november 3-án léptek be a kormányba.

Nagy politikájában ellenforradalmi elemek vannak.
Mindszenty bíborost katonák szabadították ki.

Az osztrákok támogatnak egy 35 ezer fős (nyugat-németországi magyar) fasiszta szervezetet (horthysták).²³

A gyenge láncszem: az MDP megszűnt létezni.
Egy részét (a funkcionáriusoknak) megölték, egy része megmenekült.

A megyei bizottságok $\frac{1}{3}$ -ában: a vezetők részt vesznek a forradalmi bizottságokban (járási, megyei szinten).

Az alsóbb [szervezeteket] szétzúzták.

November 1-jén délből – a kormány álláspontja:
tárgyalni kell a szovjet kormánnyal,
meghatározott időpontban ki kell vonni a csapatokat.
De ez nem pontos.²⁴

A koalíciós pártok nem akarnak ellenforradalmat.
Tildy és más elvtársak félnek Nagy Ferencről.
Aki emigrációban vannak, azokról félnek.
Tildy fél Kovácstól, de ő jobb, mint Tildy, és okos ember.

Kovács Pécssett kijelentette: megalakítjuk a kisgazdapártot, de nem harcolhatunk a régi programmal.

Ő ellenzi a földesurak és a tőkések visszatérését.

De ők nem állnak elő olyan követelésekkel, amelyek népszerűek a nép körében.

A helyzet óráról órára jobbra tolódik.

Két kérdés:

1. a kormány döntése a semlegességről,
2. a párt kérdése.

Hogyan született a döntés a semlegességről?

Erős benyomás: a csapatok szervezett kivonulása.
A nyilatkozat: jó benyomást és megnyugtató hatást [keltett].
De a tömegekben nagy a feszültség, élesen reagálnak.
Szovjet csapatmozdulatok történtek – felizgatták a kormányt és a tömegeket.

A kormány mást csinál, mint a csapatok.

²³ Ilyen fegyveres erő nem létezett az országban.

²⁴ A mondat pontos értelme bizonytalan. Vonatkozhat a magyar kormány november 1-jei – még nem kategorikus határozatára – vagy a szovjet kormány csapatkivonásokkal kapcsolatos október 30-i nyilatkozatára is.

Közölték, hogy a szovjet csapatok gépkocsikon átlépték a határt.

A magyar alakulatok beásták magukat.

Mit csináljanak, lőjenek vagy ne lőjenek?

Behívtuk Andropovot. Andropov azt mondta, hogy ezek vasutasok. A magyarok a határról azt táviratozták, hogy ezek [nem] vasutasok.

Ezután jött az értesítés, hogy szovjet tankok közelednek Szolnok felé.

Ez délben történt. A kormányban ideges hangulat. Hívtuk Andropovot. Azt válaszolta: átcsoportosítás. Akkor újra jelentették: a repülőtereket szovjet tankok zárták körül.

Újra hívtuk Andropovot.

Azt válaszolta: a sebesült katonákat szállítják el.

Nagy meg volt győződve: támadás készül Budapest ellen. Tildy azt kérte, hogy magyar tankok vonuljanak a parlamenthez.

A hadseregben – Forradalmi Bizottság.

Maléter, Kovács, Király nem engedelmeskednek a kormánynak.²⁵ Nem akarják a rossz minisztereket.

Az egész kormány arra a véleményre hajlott, hogy amennyiben a csapatok tovább nyomulnak előre Budapest felé, meg kell védeni Budapestet.

Ebben a légkörben született meg a semlegesség gondolata.

A kezdeményező: Tildy Zoltán.

Mindenki támogatta.

Én azon az állásponton voltam, hogy semmit ne tegyünk addig, amíg nem beszélünk Andropovval.

Kádárón kívül az egész kabinet kijelentette, hogy a szovjet kormány becsapja a magyar kormányt.

Két órára elhalasztották.²⁶

A szovjet kormány magyarázata nem nyugtatta meg őket. Kijelentették Andropovnak, hogy meg fogják tenni ezt a lépést. Amikor Andropov elment, meghozták a döntést a semlegességről és [eldöntötték] azt a kérdést, hogy az ENSZ-hez fordulnak.

Ha ez hadgyakorlat, akkor visszavonják az ENSZ-hez intézett kérést.

Amikor Andropov elment, akkor ő, Kádár is a semlegességre szavazott.

A párt nevének megváltoztatása: Magyar Szocialista Munkáspárt (1925-ös elnevezés).

Az MDP kompromittálódott a széles tömegek előtt.

Az MDP tekintélye 1948-ban volt a csúcson (egyesülés a szociáldemokratákkal).

A Rajk-ügy aláásta a tekintélyt.

A jövőről.

Én tegnap megszavaztam a kormánynak ezt a két döntését.

²⁵ Az említettek – Maléter Pál vezérőrnagy, a honvédelmi miniszter első helyettese, Kovács István vezérőrnagy, a vezérkar főnöke és Király Béla vezérőrnagy, a Nemzetőrség parancsnoka lojálisak voltak Nagy Imrével szemben, és a kormány utasításait végrehajtották.

²⁶ A halasztás a semlegesség deklarálására vonatkozik.

Ha rövid időn (két-három hónapon) belül kivonják a szovjet csapatokat – az a fontos, hogy legyen döntés a csapatok kivonásáról –, pártunk és a többi párt fel tudná venni a harcot az ellenforradalom ellen.

De nem vagyok teljesen biztos a sikerben.

A koalíción belül nincs egység.

Az én véleményem: ha a szociáldemokrata párt és a kisgazdapárt a régi programjával lép fel, csalódnai fog.

A nép hisz az államosításban, és a saját ügyének tekinti.

Ha a kommunisták kijelentik, hogy támogatják az államosítást, a többi párt tekintélye nem fog növekedni.

A reális veszély: az ellenforradalom netán elsöpri ezeket a koalíciós pártokat.

Véleményem szerint: van más út.

Katonai erővel megtartani Magyarországot.

De akkor fegyveres összetűzések lesznek.

A fegyveres erővel való szétzúzás vérontást jelent.

Mi lesz azután? A kommunisták erkölcsi pozíciója a nullával lesz egyenlő.

A szocialista országoknak kárt fog okozni.

Van-e biztosíték arra, hogy ebben az esetben más országokban nem alakul ki ilyen helyzet?

Az ellenforradalmi erők nem csekélyek.

De ez harc kérdése.

Ha a rend helyreállítása fegyveres erővel történik: a szocialista országok tekintélye [károsodik].

Münnich et.:

A helyzet sötét.

Miért alakult ki ilyen helyzet?

A vezetők elszakadása a tömegektől.

Az a meggyőződés, hogy csakis a Szovjetunió támogatásával létezik és tud fennmaradni [a hatalom].

Ez a szovjetellenes hangulat forrása (tények: futball,²⁷ rádióadások²⁸).

Magyarországon teljes káosz van.

Milyen következménnyel járt volna a csapatok kivonása – ez megfelelt volna a tömegek hangulatának.

Az ellenforradalmi elemek erősítést kapnak, tevékenységüket pedig nem akadályozzák meg. Nincs több erőnk.

Az események katonai jellegéről.

Az ellenforradalmi elemek terjesztik a szovjetellenes hangulatot.

²⁷ Az utalás valószínűleg arra vonatkozik, hogy a magyar „aranycsapat” általában döntetlenre végződő mérkőzéseket játszott a szovjet válogatottal, s a közvélemény ezt azzal magyarázta, hogy Puskáséknak megtiltották a győzelmet.

²⁸ Az utalás a Szabad Európa Rádió és más nyugati rádióállomások adásaira vonatkozik.

Nemigen lehet bízni abban, hogy politikai harc útján sikerült megbirkózni az eseményekkel.

Kádár et.:

Konkrét kérés: a párt kádereit megőrizni.

Bata et.:

A szovjet csapatok kivonásának kérdését élesen vetik fel.

Ők mindnyájan mindent megtesznek azért, hogy a szovjet és a magyar csapatok összeütközzenek.

Tanúja voltam annak, hogy egy magyar egység tüzet nyitott szovjet katonákra.

A szovjetek nem viszonozták [a tüzet]. Ezt még a legfegyelmetettebb hadsereg [sem tűrné].

A kormány tudatosan vagy nem tudatosan a szovjet és a magyar csapatok összeütközését készíti elő.

Katonai diktatúrával kell rendet teremteni.

Meg kell változtatni a kormány politikáját.

Döntés a Kremlben, 1956. A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról. Szerk. Vjacseszlav Szereda, Rainer M. János. Budapest, 1996, 1956-os Intézet, 75–82.

▪ 16. RÁDIÓKÖZLEMÉNY A KORMÁNY ÚJABB ÁTALAKULÁSÁRÓL ▪

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 13.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a nemzeti kormány kiegészítése és megerősítése érdekében *Kéthly Annát* államminiszterré, *Kelemen Gyulát* államminiszterré, *Fischer Józsefet* államminiszterré, *B. Szabó Istvánt* államminiszterré, *Bibó Istvánt* államminiszterré, *Farkas Ferencet* államminiszterré, *Maléter Pált* honvédelmi miniszterré megválasztja. – Egyidejűleg a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Minisztertanács alábbi tagjait *felmentési kérésüket elfogadva, felmenti tisztségük alól*:

Horváth Imre külügy-, *Dr. Münnich Ferenc* belügy-, *Janka Károly* honvédelmi, *Kossa István* pénzügy-, *Molnár Erik* igazságügy-, *Csergő János* kohó- és gépipari, *Czottner Sándor* bányász- és energiaügyi, *Szabó Gergely* vegyipari, *Nagy Józsefné* könnyűipari, *Nezvál Ferenc* város és községgazdálkodási, *Ribianszky Miklós* állami gazdasági, *Bognár József* külkereskedelmi, *Tausz János* belkereskedelmi, *Nyers Rezső* élelmiszeripari, *Gyenes Antal* begyűjtési, *Apró Antal* építészeti, *Csanádi György* közlekedésügyi, *Kónya Albert* oktatásügyi, *Babics Antal* egészségügyi, *Lukács György* népművelési minisztereket, továbbá *Apró Antalt*, *Bognár Józsefet* és *Erdei Ferencet* elnökhelyettesi tisztségük alól felmenti.

A külügyi és a honvédelmi minisztériumon kívül a többi felelős miniszteri tisztségeket az Elnöki Tanács nem tölti be. Ehelyett a minisztériumok vezetésére a nemzeti kormány miniszterhelyetteseket nevez ki azzal a feladattal, hogy a nemzeti kormány döntései, rendelke-

zései szerint lássák el a minisztériumok működésének, államigazgatást és gazdasági tevékenységének irányítását. E határozat alapján a nemzeti kormány összetétele a következő:

Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke és külügyminiszter, *Tildy Zoltán* államminiszter, *Kovács Béla* államminiszter, *B. Szabó István* államminiszter, *Kéthly Anna* államminiszter, *Kelemen Gyula* államminiszter, *Fischer József* államminiszter, *Bibó István* államminiszter, *Farkas Ferenc* államminiszter, *Losonczy Géza* államminiszter, *Kádár János* államminiszter, *Maléter Pál* honvédelmi miniszter.

A nemzeti kormány tagjai, mint államminiszterek a nemzeti kormány által meghatározandó csoportosítás szerint látják el az egyes minisztériumok irányítását, a nemzeti kormány által kinevezendő miniszterhelyetteseken keresztül.

A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23.–november 9. Szerk. Kenedi János. Budapest, 1989, Századvég–Nyilvánosság Klub, 455–466.

▪ 17. MINDSZENTY JÓZSEF RÁDIÓBESZÉDE ▪

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 3.

Igen gyakori mostanában annak a hangsúlyozása, hogy a nyilatkozó a múlttal szakítva őszintén beszél. – Én ezt így nem mondhatom. Nem kell szakítanom múltammal; Isten irgalmából ugyanaz vagyok, mint aki voltam bebörtönöztetésem előtt. Ugyanazzal a testi és szellemi épséggel állok meggyőződéseim mellett, mint nyolc éve, bár a fogság megviselt.

Azt sem mondhatom, hogy most már őszintén beszélek, mert én mindig őszintén beszéltem. Vagyis kertelés nélkül azt, amit igaznak és helyesnek tartok. Ezt csak folytatom itt, mikor közvetlenül személyesen, tehát nem magnetofon-hangfelvétel útján szólok az egész világhoz és a magyar nemzethez. Rendkívül súlyos helyzetünkben külföldi és belföldi viszonylatban kell szétnézni. Oly távlatból kívánok megállapításokat tenni, ahonnan áttekintés nyílik, de sorsunkhoz viszont oly közel hajolva, hogy mondanivalóimnak meg legyen a gyakorlati érvénye mindnyájunk számára.

A külföld felé élő szóval ma első ízben köszönhetem meg azt, amit nekünk nyújt. Mindenekelőtt, a Szentatyának, XII. Pius Pápa őszentségének fejezem ki személyes hálámat, hogy a magyar katolikus egyház fejéről oly sokszor megemlékezett. Mellette mély hálámat küldöm azoknak az államfőknek, a katolikus egyház vezetőinek, a különböző kormányoknak, parlamenteknek, közéleti és magántényezőknél, akik a börtönömben töltött idő alatt hazám és sorsom iránt részvétellel és segítő szándékkal viseltettek. Isten jutalmazza meg őket ezért. Ugyanígyen hálát érzek a világsajtó képviselői és a rádiók világhálózata irányában, amelyek elektromos hullámjai a humánus egyetlen légi nagyhatalmát alkotják. Örülök, hogy ezt most végre szabadon megmondhatom.

Másrészt arról óhajtok beszélni, hogy az egész kultúrvilág, a külföld úgyszólván osztatlanul mellénk áll és segít. Számunkra ez ugyanis sokkal nagyobb erő, mint amennyi nekünk magunknak van. Mi kis nemzet vagyunk. Kis ország a földgömbön. *Am valamben mégis elsőek vagyunk. Egy nemzet sincs, amely ezeréves történelme során nálunk többet szenvedett volna.* Első királyunk, Szent István uralkodása után nagy nemzetté fejlődtünk. A nándorfehérvári győzelem után, amelynek 500. évfordulóját üljük, nemzeti létszámunk egyezett az

akkori Angliáéval. Ám folyton szabadságharcokat kellett vívunk. Legtöbbször a nyugati országok védelmében. Ez megakasztotta a nemzetet, mindig újra saját erőnkől kellett a felemelkedést keresnünk.

Most van az első eset a történelem folyamán, hogy Magyarország a többi kultúrnép valóban hathatós rokonszenvét élvezi. Mind meg vagyunk illetődve emiatt. E kis nemzet minden tagja szívből örül, hogy szabadságszeretetért a többi nép fölkarolja ügyét. A gondviselést látjuk benne, amely a külföld szolidaritása által valósul meg úgy, ahogy Himnuszunk zengi: Isten áldd meg a magyart – tarts föléje védő kart! Himnuszunk így folytatódik: Ha küzd ellenséggel!

De mi még rendkívül súlyos helyzetünkben is azt reméljük, hogy nincs ellenségünk! Azért, mert mi sem vagyunk ellenségei senkinek sem. *Minden néppel és országgal barátságban akarunk élni.* Egy olyan nemzetnél, mint a magyar, amelynek történelmi törzse mélyen gyökerezik a múltba, különböző korszakok ismerhetők fel abban az érzésben, amivel helyet foglal a többi nép között. Fordulatairól, árnyalatiról le lehet olvasni a fejlődés jegyeit. Korunknak azonban ebből a szempontból általános jellemzője, hogy minden népnél egy irány felé halad a fejlődés. *A régi nacionalizmusokat mindeniütt át kell értékelni.* A nemzeti érzés ne legyen többé harcok forrása az országok között, hanem éppen az igazság fundamentumán a békés együttélés záloga. A nemzeti érzés virágozzék az egész világon a népek közös kincseit képező kultúrértékek területén. Így az egyik ország haladása a másikat is előre viszi; más természetű okoknál fogva fizikai életfeltételeik szerint is mind jobban egymásra utaltak a népek.

Mi magyarok az európai népek családi bensőséges békéjének zászlóvivőiként akarunk élni és cselekedni. *Nem mesterségesen hirdetett, de valódi barátságban mindegyikkel.* Sőt még további tájakra is emelve szemünket, mi a kis nemzet, barátságban, zavartalan békés kölcsönös megbecsülésben kívánunk lenni a nagy Amerikai Egyesült Államokkal és a hatalmas Orosz birodalommal egyaránt. Jószomszédi viszonyban Prágával, Bukaresttel, Varsóval és Belgráddal. – Ausztriát pedig ebben a tekintetben úgy kell megemlítenem, hogy mostani vajúdásunk kapcsán tanúsított testvéri magatartását máris minden magyar szívébe zárta.

Egész helyzetünket azonban az dönti most el, hogy a 200 millió orosz birodalomnak mi a szándéka a határainkon belül lévő katonai erejével? – Rádiójelentések adták hírről, hogy ez a fegyveres erő növekszik. Mi semlegesek vagyunk, mi az orosz birodalomnak nem adunk okot a vérontásra. De nem merül fel az orosz birodalom vezetőiben a gondolat, hogy sokkal jobban fogjuk becsülni az orosz népet, ha nem igaz le bennünket? Csak ellenséges népre szokott rátörni a megtámadott másik ország. Mi most nem támadtuk meg Oroszországot, s őszintén reméljük, hogy az orosz fegyveres erők mielőbbi kivonása országunkból megtörténik.

Belső helyzetünket azonban az is válságossá teszi, hogy az előbb mondottak miatt a munka, a termelés országosan megállt. Közvetlen éhínség fenyeget. Szabadságharcát egy csontig soványított nemzet vívta. Ezért a munkát, termelést, a helyreállítási feladatok elvégzését mindenütt azonnal fel kell venni, saját összességünk, nemzeti érdekünkben. Ez a nemzet életének folytatásához szükséges, haladéktalanul. Amikor ezt megtettük, nem tévesztjük szem elől a következőket: *tudja meg mindenki az országban, hogy a lefolyt harc nem forradalom volt, hanem szabadságharc.*

1945-től egy veszített és számunkra céltalan háború után erőszakkal épült ki az itteni rendszer, amelynek örökösei most a megtagadás, megvetés, undor és elítélés izzó bélyegeit sütik annak minden porcikájára. A rendszert az egész magyar nép söpörte el. Az örökösök ne kívánjanak erről még egy bizonyosságot. A világon páratlan szabadságharc volt ez, a fiatal nemzedékkel népünk élén. A szabadságharc azért folyt, mert a nemzet szabadon

akart dönteni arról, hogy miképpen éljen. Szabadon akar határozni sorsa, államának igazgatása, munkájának értékesítése felől. Ennek a ténynek valóságát maga a nép semmilyen mellékcélra, illetéktelen erők érdekében nem engedi elcsavarni, kiaknázni. *Új, visszaélésmentes választás szükséges, amelynél minden párt indulhat.* A választás történetjék nemzetközi ellenőrzés mellett. Én pártokon kívül és állásom szerint felül is vagyok és maradok. *Figyelemzetek ebből a tiszteből minden magyart, a gyönyörű egység októberi napja után ne adjanak helyt pártviszályoknak és széthúzásoknak. Ennek az országnak sok mindenre van most szüksége, de minél kevesebb pártra és pártvezérre.*

Maga a politizálás is ma másodrendű ügy, a nemzet léte és a mindennapi kenyér a mi gondunk. A bukott rendszer örökösinek eddigi visszatekintő leleplezései feltárták, hogy a törvényes felelősségre vonásoknak minden vonalon és pedig független és pártatlan bíróság útján kell bekövetkezniük.

Magánbosszúkat el kell kerülni, és ki kell küszöbölni. A bukott rendszer részesei és örökösei külön felelősséget viselnek saját tevékenységükért, mulasztásukért, késedelemért, vagy helytelen intézkedésért egyaránt. Leleplező vallomásokhoz nem kívánok egyetlen megállapítást sem tenni, mert az országos munkafelvételt és termelésfolytatást hátráltatná. Ha a kibontakozás az elhangzott ígéretek szerint tisztességesen halad előre, ez nem is lesz a feladatomban.

Ám hangsúlyoznom kell a tennivalók tárgyi foglalatát is, mert jogállamban élünk, osztály nélküli társadalomban, demokratikus vívmányokat fejlesztünk, szociális érdekektől helyesen és igazságosan korlátozott magántulajdon alapján állunk, kizárólag kultúrnacionalista szellemű nemzet és ország akarunk lenni. Ez akar lenni az egész magyar nép.

Mint a magyar római katolikus egyház feje viszont kijelentem, hogy amint azt a püspöki kar 1945-ben közös körlevélben bejelentette, hogy nem helyezkedünk szembe a történelmi haladás igazolt irányával, sőt az egészséges fejlődést mindenben előmozdítjuk. Ha azt a magyar nép természetesnek találja, nagy múltú és nagy értékű intézményeinkről gondoskodnunk kell. Ugyanilyen minőségemben továbbá röviden megemlítem az ország 6,5 millió katolikus hívőjének tájékoztatására, hogy a bukott rendszer erőszakának és sajátosságának minden nyomát egyházi vonalon felszámoljuk, ez nálunk ősi hit- és erkölcszabályainkból s az egyházzal egyidős jogszabályokból önként adódik.

A nemzethez intézett mostani szövegem más részletekre tudatosan nem terjed ki, mert amit mondtam világos és elég. De végezetül egy kérdés felvetése mégsem hagyható el: mit gondolnak a bukott rendszer örökösei? Ha általuk megbélyegzett elődeik vallásferkölcsi alapon álltak volna, elkövették volna-e mindazt, aminek következményei elől menekülni kényszerülnek? Keresztény hitoktatás szabadságának azonnali rendezését, a katolikus egyház intézményeinek és társulatainak – köztük sajtójának – visszaadását joggal elvárjuk.

Ettől a pillanattól kezdve figyeljük, hogy az ígéretek és cselekedetek fedik-e egymást, és ami ma keresztülvihető... Mi akik figyelünk és előmozdítani kívánjuk az egész nép javát, bízunk a Gondviselésben.

A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások, 1956. október 23.–november 9. Szerk. Kenedi János. Budapest, 1989, Századvég–Nyilvánosság Klub, 461–463.

▪ 18. NAGY IMRE FELHÍVÁSA A MAGYAR NÉPHEZ ▪

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 4.

Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban a szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt.

Csapataink harcban állnak! – a kormány a helyén van! – ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!

A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások, 1956. október 23.–november 9. Szerk. Kencdi János. Budapest, 1989, Századvég–Nyilvánosság Klub, 487.

▪ 19. BIBÓ ISTVÁN ÁLLAMMINISZTER NYILATKOZATA ▪ A KIALAKULT HELYZETRŐL ÉS A PASSZÍV ELLENÁLLÁS MEGHIRDETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 4.

Magyarok!

Nagy Imre miniszterelnök a hajnali szovjet tárgyaláskor a szovjet követségre ment a tárgyalások folytatására és onnan visszatérni nem tudott.²⁹ A reggel összehívott minisztertanácson a Parlament épületében tartózkodó Tildy Zoltánon kívül már csak B. Szabó István és Bibó István államminiszter tudott megjelenni. Mikor a Parlamentet a szovjet csapatok körülfogták, Tildy államminiszter a vérontás elkerülése végett megállapodást kötött velük, mely szerint ők megszállják az épületet, a benne lévő polgári személyek pedig szabadon távozhatnak. Ő, a megállapodáshoz tartva magát, eltávozott. Az országgyűlés épületében egyedül alulírott Bibó István államminiszter maradtam, mint az egyedül törvényes magyar kormány egyetlen képviselője.

Ebben a helyzetben a következőket nyilatkozom:

Magyarországnak nincs szándékában szovjetellenes politikát folytatni, sőt teljes mértékben benn akar élni a kelet-európai népek ama közösségében, kik életüket a szabadság, igazságosság és kizsákmányolásmentes társadalom jegyében akarják berendezni. A világ színe előtt visszautasítom azt a rágalmat, mintha a dicsőséges magyar forradalmat fasiszta vagy antiszemita kilengések szennyezték volna be; a harcban osztály- és felekezeti különbség nélkül részt vett az egész magyar nép, s megrendítő és csodálatos volt a felkelt nép emberséges, bölcs és megkülönböztetni kész magatartása, mellyel csupán a leigázó idegen hatalom és a honi hóhérlkülönítményesek ellen fordult. A néhány napirenden volt utcai

²⁹ Rádiónyilatkozatának hajnali beolvasása után Nagy Imre nem a szovjet, hanem a jugoszláv követségre távozott a Parlament épületéből.

igazságtételt, valamint az ókonzervatív erőknek minden fegyveres erőszak nélkül való jelentkezését az éppen megalakult kormány rövid úton megszüntethette volna; az az állítás, hogy evégből óriási idegen hadsereget kell az országba behívni, illetőleg visszahívni, komolytalan és cinikus. Éppen ellenkezőleg, e hadsereg jelenléte a nyugtalanság és a zavargások legfőbb forrása.

A magyar népet felszólítom, hogy a megszálló hadsereget, vagy az általa esetleg felállított bábkormányt törvényes felelősségnek ne tekintse, s vele szemben a passzív ellenállás összes fegyverével éljen – kivéve azokat, melyek Budapest közellátását és közműveit érintenék. Fegyveres ellenállásra parancsot adni nincs módomban: egy napja kapcsolódtam be a kormány munkájába, a katonai helyzetről tájékoztatva nem vagyok, felelőtlenség volna tehát tőlem a magyar ifjúság drága vérével rendelkezni. Magyarország népe elég vérrel adózott, hogy megmutassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását. Most a világ hatalmain a sor, hogy megmutassák az ENSZ alapokmányába foglalt elvek erejét, és a világ szabadságszerető népeinek erejét. Kérem a nagyhatalmakat és az ENSZ bölcs és bátor döntését leigázott nemzetem érdekében.

Megállapítom egyúttal, hogy Magyarország egyetlen törvényes külföldi képviselője és külképviseleteinek törvényes feje Kéthly Anna államminiszter.

Isten óvja Magyarországot!

Bibó István s. k.
államminiszter

1956 és a politikai pártok. Szerk. Vida István. Budapest, 1998, MTA Jelenkor-kutató Bizottsága, 434–435.

▪ 20. ZSUKOV MARSALL JELENTÉSE ▪ A MAGYARORSZÁGI HELYZETRŐL

MOSZKVA, 1956. NOVEMBER 5.

A november 5-re virradó éjjel a Magyarország területén tartózkodó szovjet csapatok folytatták az elfoglalt városokban a rend helyreállítását, valamint a magyar csapatok és a felkelő osztagok lefegyverzését. November 5-e reggelére lefegyverezték két lövészhadtest irányítását és hadtestközvetlen egységeit, öt lövészhadosztály, két gépesített hadosztály, öt légvédelmi tüzerhadosztály, valamint két önálló harcokocsiezred, három önálló páncéltörő ezred egységeit és a katonai oktatási intézményeket. A fegyverzetet őrzés alá helyzetük, számbavételük folyamatban van.

Csapataink ellenőrzés alatt tartják a teljes magyar légierőt.

Budapesten a felkelők és néhány átállt magyar katonai alegység továbbra is ellenállást tanúsít a Corvin filmszínház, a Moszkva tér és a Külügyminisztérium épülete körzetében. A város egyes pontjain egyes házakba behúzódtott kisebb felkelő csoportok éjszaka tűz alá vették az utcákat, és nehezítették a városban tevékenykedő csapataink között az összeköttetést.

Csapataink folytatják az ellenállási góccok felszámolását Budapesten.

Hírnézó lapok 1956 történetéből. Szerk. Vjacseszlav Szereda, Alekszandr Sztikalin. Budapest, 1993, Móra, 137.

▪ 21. A DUNAPENTELEI RÁKÓCZI-ADÓ KÖZLEMÉNYEI ▪
A SZOVJET KATONAI ALAKULATOKKAL
FOLYTATOTT HARCROL
(Részletek)

DUNAPENTELE, 1956. NOVEMBER 7.

13.40 h. Itt Rákóczi-adó Magyarország! Figyelem, figyelem! Szabad Európa figyelem! Itt Rákóczi-adó!

Megismételjük 13.05 perckor és 13.20-kor elhangzott adásunkat:

1956. november 6-án a kecskeméti szovjet parancsnokság parlamenterei a következő felszólítást adták át a város nemzeti bizottságának és a katonai parancsnokságnak:

Felszólítom Dunapentele helyőrségét, hogy a fegyvert tegye le. Fegyverletétel esetén a katonák, tiszthelyettesek, tisztek életüket, szabadságukat, politikai jogaikat megtarthatják. Ha a helyőrség a fegyvert nem teszi le, úgy a szovjet parancsnokság a várost fegyveres erővel beveszi. A harc után az összes katonák, fegyveresek és civilek hadifogolyként kezelendők.

Válasz: Dunapentele katonai parancsnoksága és a városi nemzeti bizottság a következőkkel válaszol a kecskeméti szovjet parancsnokság felszólítására.

Először: Dunapentele az első szocialista város Magyarországon. A városban többségben munkások laknak és a hatalom az ő kezükben van letéve. Az 1956. október 23-i győztes forradalom után a munkások megválasztották a nemzeti bizottságot, ahová saját küldöttségüket delegálták. A város katonai parancsnoksága szorosan együtt dolgozik a nemzeti bizottsággal.

Másodszor: A város lakossága fegyverbe van... fegyverét nem adja le... gyárakat, házakat a saját kezükkel építették fel. A munkásság megvédi a várost a fasiszta túlkapástól... de a szovjet csapatok ellen is.

Harmadszor... (érthetetlen).

Negyedszer: de csak abban az esetben, hogyha belügyeinkbe nem avatkoznak be.

Ötödször: A város védelmére... rendjére a felfegyverzett munkások vigyáznak. A gyárak, üzemek többségükben dolgoznak. A városban ellenforradalmárok, fasiszták nincsenek.

Hatodszor:... javasoljuk a további megbeszéléseket semleges övezetben.

Dunapentelei Nemzeti Bizottság elnöke,
Dunapentele katonai parancsnoka

★

Felhívás az ENSZ összes tagállamaihoz!

A harc hajnal óta változatlan hevességgel folyik Dunapentele térségében... sürgős beavatkozásra. Legújabb jelentéseink szerint Kecskeméten, Kalocsán fellángoltak a partizánharcok a szovjet csapatok ellen. Kérünk benneteket, Kecskemétre, Kalocsára, Dunapentelére azonnali sürgős segítséget küldjete. A pillanatnyi helyzet Dunapentelén az, hogy tűzkészültség van és a várost három oldalról páncélosok támadják.

★

14.05 h. Rákóczi-adó Magyarország! Figyelem! Figyelem! Először hírek: ... városában a szabadságharcosok felvették a harcot a szovjet betolakodók ellen... Magyarország... városa, polgára... a szovjet... Kecskeméten, Mohácson, több más városban fellendültek a harcok... Most Dunapentelét támadják több irányból. Eddig ez volt az egyetlen város Magyarországon... szovjet csapatok megszálltak volna. Most Dunapentelét támadják több irányból páncélosokkal. – Rövid időre megszakítom adásomat.

★

Rákóczi-adó Magyarország! Figyelem, figyelem! Azonnali fegyveres segítséget kérünk Magyarországnak! Ezt a kérésünket kérjük továbbítani Eisenhower elnökhöz, kérjük továbbítani Kéthly Annának. –

Nagy túlerővel harcolunk! Nagy túlerővel harcolunk! Lehet, hogy rádióinkat is nemsokára meg fogják semmisíteni. Partizánharcban tovább fogunk harcolni! – Lehet, hogy híreinket nem fogjátok többé hallani. Partizánharcban tovább fogunk harcolni. – Sürgős, nagyon sürgős segítséget kérünk, fegyveres segítséget kérünk Magyarországnak!

Kérjük segélyhívásunkat Eisenhower elnöknek és Kéthly Annának továbbítani. Sürgős beavatkozást kérünk! Sürgős beavatkozást kérünk! – Adásunkat továbbra is figyeljétek. Mihelyt lesz egy kis idő, hogy a tűzállásból visszajöjjünk a rádióhoz, ismét adunk tovább! Figyelem, figyelem! Sürgős beavatkozást kérünk! – Vége.

14.53 h. Figyelem! Figyelem! A szovjet tankok és légierők támadják Dunapentelét! A harc változatlan hevességben továbbra is folyik! Adásunkat bizonytalan időre megszakítjuk! Itt Rákóczi-adó, Magyarország!

A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások, 1956. október 23.–november 9. Szerk. Kenedi János. Budapest, 1989, Századvég–Nyilvánosság Klub, 502–504.

VII.
▪ A KÁDÁR-KORSZAK ▪
1956–1988

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. A KÁDÁR-KORMÁNY PROGRAMJA ÉS FELHÍVÁSA ▪ A MAGYAR NÉPHEZ

SZOLNOK, 1956. NOVEMBER 4.

Felhívás a magyar néphez!

Megalakult a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány!

A hazánkban október 23-án megindult tömegmozgalom, amelynek nemes célja a Rákosi és társai által elkövetett párt- és népellenes bűnök kijavítása, a nemzeti függetlenség és szuverenitás védelme volt, a Nagy Imre-kormány gyöngesége és a mozgalomba befurakodott ellenforradalmi elemek növekvő befolyása révén veszélybe hozta szocialista vívmányainkat, népi államunkat, munkás-paraszt hatalmunkat, hazánk létét.

Ez indított bennünket, magyar hazafiakat arra, hogy megalakítsuk a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt.

A kormány összetétele:

Kádár János: miniszterelnök,

dr. Münnich Ferenc: miniszterelnök-helyettes, a fegyveres erők és közbiztonsági ügyek minisztere,

Marosán György: államminiszter,

Horváth Imre: külügyminiszter,

Kossa István: pénzügyminiszter,

Apró Antal: iparügyi miniszter,

Dögei Imre: földművelésügyi miniszter,

Rónai Sándor: kereskedelemügyi miniszter.

A többi tárcák egyelőre betöltetlenül maradtak. Ezeket az ország törvényes rendjének helyreállítása után, a népi demokráciánkhoz hű más párbeli és párton kívüli képviselőkkel kell betölteni, akik készek megvédeni a szocializmus vívmányait.

Az újonnan megalakult kormány az alábbi felhívással fordul a magyar néphez:

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felhívása a magyar néphez!

Magyar Testvérek! Munkások! Paraszatok!

Katonák! Elvtársak!

Nemzetünk nehéz napokat él át. Veszélyben van a munkások és parasztek hatalma, a szocializmus szent ügye. Veszélyben vannak az elmúlt 12 esztendő mindazon vívmányai, melyeket a magyar dolgozók és mindenekelőtt ti, magyar munkások, a magatok kezével, hősi és önfeláldozó munkával teremtettetek meg.

Az ellenforradalmárok egyre arcátlanabbak. Kegyetlenül üldözik a demokrácia híveit, a nyilasok és más vadállatok gyilkolják a becsületes hazafiakat, legjobb elvtársainkat. Tudjuk azt, hogy hazánkban még sok a megoldást kívánó kérdés, még sok nehézséggel kell küzdenünk! A dolgozók élete még távolról sem olyan, amilyennek kell lennie egy szocializmust építő országban. Az elmúlt 12 esztendőben elért haladással egy időben Rákosi és Gerő

klikkje sok súlyos hibát követett el, és súlyosan megsértette a törvényességet. Mindez jogosan tette elégedetlenné a dolgozókat.

A reakciók saját önző céljaikat követik. Kezet emeltek a mi népi demokratikus rendszerünkre. Ez azt jelenti, hogy a gyárakat és üzemeket vissza akarják adni a kapitalistáknak, a földet a nagybirtokosoknak. Már el is indították Horthy zsandárait, börtönőreit, az egész átkozott és gyűlöletes elnyomó és kizsákmányoló rendszer képviselőit, hogy a nép nyakára üljenek. Nem szabadságot, jólétet és demokráciát hoztak volna, ha győznek, hanem rabságot, nyomort, munkanélküliséget és kíméletlen úri elnyomást. A reakciós elemek, felhasználva [a] népi demokratikus építésünk folyamán elkövetett hibákat, igen sok becsületes dolgozót – különösen az ifjúság nagy részét – tévesztették meg, akik a mozgalomhoz becsületes, hazafias szándékkal kapcsolódtak. Ezek a becsületes hazafiak azt akarták, hogy társadalmunk, gazdasági és politikai életünk tovább demokratizálódjék, s ezzel biztosítsák hazánkban a szocializmus alapjainak megszilárdítását. Ezért emelték fel szavukat, hogy Magyarország erősödjön és virágozzon, hogy szabad szuverén állam legyen, amely barátságot tart fenn a többi szocialista országgal. Éppen ezért helytelen és bűnös eljárás, ha valaki vádolja ezeket azért, hogy a mozgalomban részt vettek. Emellett nem szabad szem előtt tévesztetni, hogy felhasználva Nagy Imre kormányának gyöngeségét, ellenforradalmi erők garázdálkodnak, gyilkolnak és rabolnak az országban, és attól lehet félnünk, hogy felülkerekednek.

Mély szomorúsággal és nehéz szívvel látjuk, milyen szörnyű helyzetbe hozták édes hazánkat azok az ellenforradalmi elemek – sőt sokszor jóhiszemű, haladó szellemű emberek is –, akik tudva vagy tudatlanul visszaéltek a demokrácia és a szabadság jelszavával, és ezzel utat nyitottak a reakciónak.

Magyarok! Testvérek! Hazafiak! Katonák! Polgárok!

Véget kell vetnünk az ellenforradalmi elemek garázdálkodásának.

Ütött a cselekvés órája! Megvédjük a munkások és parasztok hatalmát, a népi demokrácia vívmányait! Rendet, biztonságot és nyugalmat teremtünk hazánkban!

A nép és hazánk érdeke az, hogy erős kormánya legyen, olyan kormánya, amely alkalmas arra, hogy kivezesse az országot súlyos helyzetéből. Mi ezért alakítottuk meg a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány programja:

1. Nemzeti függetlenségünk és országunk szuverenitásának biztosítása.
2. Népi demokratikus és szocialista rendszerünk megvédelzése minden támadás ellen. Szocialista vívmányaink védelme és előrehaladásunk biztosítása a szocialista építés útján.
3. A testvérharc megszüntetése, a rend és a belső béke helyreállítása. A kormány nem tűri meg, hogy a dolgozókat bármi ürügy alapján üldözzék azért, mert a legutóbbi idők eseményeiben részt vettek.
4. Szoros baráti viszony megteremtése minden szocialista országgal, a teljes egyenjogúság, a kölcsönös be nem avatkozás elve alapján. Ugyanez az elv szabályozza a kölcsönös előnyt biztosító gazdasági és kölcsönös segítségi kapcsolatainkat.
5. Békés együttműködés minden országgal, függetlenül azok társadalmi rendjétől és államformájától.
6. A dolgozók – különösen a munkásosztály – életszínvonalának gyors és jelentékeny emelése. Több lakást a dolgozóknak. Lehetővé kell tenni, hogy a gyárak és intézmények maguk építsenek lakást munkásaik és alkalmazottaik számára.

7. Az ötéves terv módosítása, a gazdasági vezetés módszerének megváltoztatása, figyelembe véve az ország gazdasági adottságait, hogy a lakosság életszínvonala minél gyorsabban emelkedjék.

8. A bürokrácia megszüntetése, és a demokrácia széles kifejlesztése a dolgozók érdekében.

9. A legszélesebb demokrácia alapján kell megvalósítani a munkásigazgatást a gyárakban, üzemekben és vállalatoknál.

10. A mezőgazdasági termelés fejlesztése, a kötelező beszolgáltatások megszüntetése, az egyéni dolgozó parasztok megsegítése. A kormány határozottan felszámol minden törvénysértést, melyet a szövetkezeti mozgalom és a tagosítás területén elkövettek.

11. Az eddigi igazgatási szervek és a forradalmi tanácsok demokratikus választásának biztosítása.

12. Támogatja a kisipart és kiskereskedelmet.

13. A magyar nemzeti kultúra következetes fejlesztése, haladó hagyományaink szellemében.

14. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány népünk, munkásosztályunk és hazánk érdekében azzal a kéréssel fordult a szovjet hadsereg parancsnokságához: segítsen népünknek a reakció sötét erőinek szétverésében és abban, hogy helyreállíthassuk a rendet és a nyugalmat hazánkban.

15. A magyar kormány a rend s a nyugalom helyreállítása után tárgyalásokat kezd a szovjet kormánnyal és a Varsói Szerződés más résztvevőivel a szovjet csapatok Magyarországról való kivonásáról.

Munkások! Dolgozó parasztok! Értelmiségiek!

Fiatalok! Katonák és tisztek!

Csatlakozzatok a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányhoz! Támogassátok népünk igazságos harcát, védjétek meg népi demokratikus rendszerünket. Fegyverezzétek le az ellenforradalmi bandákat.

Szervezett munkások!

Álljatok a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány mögé!

Haladéktalanul vegyétek fel a munkát!

Dolgozó parasztok!

Védjétek meg a földet, válllvetve harcoljatok munkástestvéreitekkel közös ügyünkért, népi demokratikus rendszerünkért!

Dolgozó és tanuló ifjúság!

Ne hagyjátok megtéveszteni magatokat! Jövőtöket csak a népi demokrácia biztosíthatja, védjétek meg!

Magyar dolgozók!

Jogos gazdasági, politikai és szocialista törekvéseink megvalósításának előfeltétele a népi demokratikus hatalom védelme, a rend helyreállítása, a munka újrafelvétele, a termelés megindítása. Ezért harcol a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány, és erre a harcra hívja fel a magyar haza minden önzetlen fiát és lányát.

Dolgozók! Magyar testvérek!

Miénk az igazság! Győzni fogunk!

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány

▪ 2. A 2/1956. (XI. 16.) SZÁMÚ KORMÁNYRENDELET ▪
A MUNKÁSTANÁCSOK MŰKÖDÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 16.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a Szabad Szakszervezetek javaslatára a szocialista demokrácia fejlesztése, a dolgozóknak a hatalom gyakorlásába való fokozottabb bevonása, az üzemek munkásvezetésének biztosítása érdekében a következőket rendeli:

1. §. A munkástanácsok útján valósul meg a munkásokormányzat. A munkástanácsok hatásköre kiterjed az üzemi élet minden területére, úgymint:

a) határozatokat hozhat minden kérdésben és a határozatokat az igazgató köteles végrehajtani, ha azok nem ellentétesek az általános érvényű törvényekkel, törvényerejű rendeletekkel, valamint kormányrendeletekkel;

b) a munkástanács dönt az üzem viszonyainak legjobban megfelelő bérrendszer kialakításában a rendelkezésre álló beralap felhasználásával;

c) az üzem tiszta jövedelmének egy része, amelyet a kormány később szabályoz, a munkástanács határozata alapján kerül felosztásra a dolgozók között.

2. §. A jelenleg megválasztott munkástanácsok gyakorolják a fenti jogokat, tekintettel azonban arra, hogy a most működő munkástanácsokat nem mindenütt a dolgozók többsége választotta meg, a munkástanácsok újra megválasztását minden üzemnél és munkahelyen az üzem összes dolgozóinak részvételével, a munka felvétele után három héten belül meg kell ejteni.

3. §. A kormány felkéri a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetségét, hogy a munkástanácsok választásával és működésével kapcsolatos végleges és részletes útmutatást mielőbb dolgozza ki az üzemek bevonásával.

4. §. Jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Kádár János, s. k.

a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke

▪ 3. A BUDAPESTEN TARTÓZKODÓ SZOVJET PÁRTVEZETŐK ▪ JELENTÉSE AZ SZKP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK A MAGYARORSZÁGI HELYZETRŐL

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 22.

I.

E napokban sok időt kellett szentelnünk a Nagy Imre-csoport kérdésének.

Tegnap, késő éjjel fejeződtek be Kádár elvtárs és Vidics¹ megbeszélései. Mint Kádár elvtárs közölte, a tárgyalások eredményeképpen megállapodás született arról, hogy a jugoszlávok felfüggesztik Nagy Imre és társai menedékjogát.

A magyar kormány a jugoszláv kormányhoz intézett levelében, kifejtve viszonyát az egész ügyvel kapcsolatban, közölte, hogy a jugoszláv kormány kérésére kijelenti, hogy szavatolja a fent említett személyek biztonságát, és múltbeli tetteikért nem fogja őket felelősségre vonni.

Vidics ma közölte Kádár elvtárral, hogy a jugoszláv kormány beleegyezett a tárgyalások eredményeibe.

November 22-én este Nagynak és csoportjának el kell hagynia a jugoszláv követséget. Szerov és Münnich elvtárs ezzel kapcsolatban közösen megtette a szükséges intézkedéseket.

II.

A katonai parancsnokságok, az állambiztonsági bizottság munkatársai, magyar barátaink és saját megfigyeléseink alapján az országban fokozatosan, bár rendkívül lassan javul az általános helyzet, normalizálódik az élet.

Azt követően, hogy november 12-e óta csapataink semmilyen hadműveletet nem folytatnak, csupán néhány osztag üldöz vidéken kisebb felkelőbandákat, azok felszámolása céljából, Budapesten semmilyen fegyveres összecsapás, még egyedi sem történt ez alatt az idő alatt.

A felkelés résztvevőinek döntő többsége vagy letette, vagy eldobta fegyverét. Konyev és Szerov elvtársak november 20-ai adatai szerint a felkelőktől zsákmányoltak, a lakosságtól elkoboztak, illetve összegyűjtöttek 181 766 lőfegyvert, 3172 különböző típusú géppuskát, 40 löveget és aknavetőt, továbbá 64 000 gránátot. A magyar elvtársak többször pozitívan nyilatkoztak a szovjet hadsereg katonáinak és parancsnokainak viselkedéséről, melyet a hadműveletek során tanúsítanak, illetve jelenleg tanúsítanak.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány pozíciói erősödnek. Ez a folyamat azonban lassan és egyenetlenül megy végbe. Számos helyen, főképp Budapesten még mindig erős és nyílt a Kádár-kormányval szembeni ellenséges beállítottság. Az ellenforradalmi erők aktív tevékenységet folytatnak, hogy kompromittálják a nép szemében a forradalmi kor-

¹ Dobrivoje Vidics jugoszláv külügyminiszter-helyettes, aki a Nagy Imre-csoport sorsáról tárgyalt Kádárral.

mányt, hangoztatva, hogy az elárulta a nemzeti érdekeket, amikor katonai segítségért fordult a szovjet kormányhoz.

Az ország politikai életében jelentős szerepet játszanak a Nagy Imre-kormány idején alakult „munkástanácsok”. Számos „munkástanácsban”, melyek jelentős befolyást gyakorolnak a munkásokra, olyan reakciós elemek töltik be a vezető szerepet, amelyek a tanácsot a kormány elleni harcra használják fel.

A fegyveres fellépés útján folytatott harc lehetőségét elveszített reakciós erők ellenforradalmi céljaik megvalósítása érdekében új módszereket, elsősorban a sztrájkokat és a szabotázst használják fel.

A múlt héten a reakció a legfontosabb ipari területeken és a vasútnál dolgozó munkások és tisztviselők jelentős részét igyekezett bevonni egy általános sztrájkba.

A reakciós elemek felhasználva, hogy a vállalati pártszerveket a reakció napjaiban szétzúzták, és azok helyreállítása lassan folyik, elkezdtek beszivárogni a gyárakba, bányákba, minden lehetséges módon akadályozva a munkát, a munkásokat egész addig sztrájkra biztatva, míg a kormány nem elégíti ki a szovjet csapatok kivonásával, Nagy Imrének a kormányba való bevitelével és a többpártrendszer engedélyezésével kapcsolatos követeléseiket. E követeléseket mindenütt felvetették, ezért azt gondolhatjuk, hogy azokat valamilyen egységes központból terjesztették. A fenti követelések terjesztésében a legaktívabb szerepet az újságírók, az írók és az egyetemi hallgatók egy része játszta.

A politikai intézkedések és a sztrájkvezetőkkel szembeni megtorló intézkedések következtében hétfő, november 19-e óta a sztrájkok jelentősen csökkentek. Napról napra egyre több iparvállalat vette fel a munkát. Csaknem valamennyi jelentős iparvállalat, több bánya és az ország vasutasai is munkába álltak. Meg kell mondani, hogy a vállalatok egy részénél csupán a munkások kisebb része vette fel a munkát. Csaknem valamennyi nagy városban és ipari központban normálisan működnek a szolgáltatóvállalatok, az élelmiszer-ipari és a kereskedelmi hálózat. Budapesten megkezdődött az utcák megtisztítása, az épületek és a közlekedési vonalak helyreállítása.

Ugyanakkor meg kell mondani, hogy a vállalati sztrájkmozgalom felszámolásának helyzete nem szilárd. Tegnap a budapesti munkástanács Kádár elvtárs közlése szerint határozatot hozott, hogy az élelmiszer-ipari vállalatokat kivéve, valamennyi vállalatnál kétnapos sztrájkot hirdet. A fő követelések ez alkalommal: a felkeléssel kapcsolatban letartóztatottak szabadon bocsátása és a munkástanácsok kormány általi elismerése. Ma a dolgozók számos budapesti vállalatnál beszüntették a munkát, és olyan hírek érkeznek, hogy a sztrájkoló vállalatok száma növekszik.

A magyar kormány politikai és rendőri intézkedéseket fogantat. A magyar elvtársak arra számítanak, hogy a budapesti munkástanácsra fognak hatni, azokra a munkástanácsban lévő személyekre támaszkodva, akik nem ellenségesek a kormánnyal szemben, és kifejezték azon kívánságukat, hogy segítsenek nekik elhatárolódni a tanácsban lévő uszító elemektől. A rendőri intézkedéseket a magyar szervek a mi állambiztonsági szerveink segítségével teszik meg.

Ugyanakkor Budapest legnagyobb ipari kombinátjának munkástanácsa, a csepeli munkástanács a következő döntést hozta: 1. El kell ítélni a budapesti munkástanács általános sztrájkra történő felhívását. 2. Folytatni kell a munkát. 3. Felhívással kell fordulni az ország valamennyi dolgozójához, hogy folytassa a munkát. 4. Meg kell alakítani az új budapesti munkástanácsot, mivel a jelenlegi összetétele nem fejezi ki a dolgozók véleményét.

Az ipar és közlekedés további működtetése, valamint az ország életének további norma-

lizálása szempontjából komoly veszélyt jelent a fűtőanyag és elektromos energia hiánya. Az ország szénbányái, melyek normális körülmények között napi 80 ezer tonna szenet adnak, jelenleg csupán 2-3 ezer tonnát termelnek. A bányák többsége a teljesítőképesség 10-15 százalékával dolgozik. Az iparnak és a vasútnak alig van széntartaléka. A napi 900 megawatt szükséges elektromos energia helyett mindössze 300 megawattot állítanak elő. A magyar elvtársak jelenleg intézkedéseket tesznek a szénbányák munkájának megszervezése és a széntermelés növelése érdekében.

Budapesten és vidéken az élelmiszer-kereskedelem normálisan folyik. Van elegendő liszt, cukor, zsír és húskészlet. Budapest 3500 élelmiszerüzletéből 3100 tart nyitva. A budapesti lakosokat nyugtalanítja az infláció lehetősége. Azt 1,2 milliárd forintos betétállományból néhány nap alatt 400 millió forintot vettek ki. Az iparcikküzletekben nap mint nap hosszú sorok állnak. A magyar elvtársak a kialakult helyzetből a beruházások drasztikus csökkenésével, a hadsereg fenntartására fordított költségek megnyirbálásával kívánnak kilábalni, és talán más országoktól is fognak hiteleket felvenni.

Az illegális felkelőközpontok felderítése és felszámolása céljából állambiztonsági munkatársaink a magyar rendőrséggel együtt folytatják a fegyveres felkelésben legaktívabban részt vevő személyek őrizetbe vételét és letartóztatását. Összesen 1473 személy letartóztatására és 5820 személy őrizetbe vételére került sor, akik ellen jelenleg nyomozás folyik. Letartóztatjuk a felkelés vezetőit és szervezőit, azokat a személyeket, akik a felkelőket fegyverrel és lőszerral látták el, továbbá a felkelés idején tevékenykedő úgynevezett forradalmi bizottságok tagjait.

Letartóztatták a felkelés kiemelkedő szervezőit: Kopácsi rendőr ezredest, Nagy Imre egyik legközelebbi bizalmas emberét, Dudást, a felkelők egyik vezetőjét, Szabót, a Széna téri felkelés vezetőjét stb. Egyelőre nincs letartóztatva a felkelés katonai vezetője, Király tábornok és a felkelés kiemelkedő ideológiai vezetője, Gimesi [Gimes Miklós] újságíró. A mieink és a magyar elvtársak folytatják ezen személyek felkutatását.

Münnich elvtárs jelenleg intézkedéseket tesz a politikai rendőrség szerveinek megerősítésére. Szerov elvtárs és munkatársai aktívan segítik Münnich elvtársat.

III.

A Magyar Dolgozók Pártjának több mint 800 000 tagja volt. A fasiszta terror dühöngésének napjaiban a pártszervezeteket vagy szétverte az ellenforradalom, vagy azok széthullottak. Az MDP tagjainak többsége a Nagy-kormány utolsó napjaiban az ellenforradalom dühöngésének eredményeképpen elhatárolódott a politikai életben való aktív részvételtől. Párttagok egy része a felkelők oldalára állt, közülük néhányan fegyverrel a kézben harcoltak.

Mint ismeretes, még a Nagy-kormány idején az MDP KV Politikai Bizottsága úgy döntött, hogy az MDP-t Magyar Szocialista Munkáspárttá alakítja. Folyó év november 6-án a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Bizottsága felhívással fordult valamennyi párttaghoz, amelyben ez állt: „Minden párttag, aki kész a tömegekre támaszkodva harcolni a dolgozó nép hatalmáért, pártunk politikájáért, jelentkezzen haladéktalanul a pártszervezetben, és lásson munkához!”

A felhívás óta eltelt 15 nap alatt a párt újraegyesítési folyamata lassan és szervezetlenül zajlik. A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes KB-nek 21 tagja van, melyek közül 15 az MDP KV volt tagja. Budapesten működik a városi pártbizottság és a város valamennyi

kerületében az ideiglenes pártbizottságok. Ezek egy részét a pártaktívyűlésen választották meg, más részét a központi bizottság nevezte ki. A budapesti kerületi bizottságok 5–11 fősek. A kerületi bizottságok titkárai az esetek többségében új emberek, mivel a volt kerületi titkárokat eltávolították a munkából. A kerületi pártbizottságoknak elég jelentéktelen aktívái vannak (20–30 fő), és alig van valami támaszuk a vállalatoknál és intézményeknél.

Az elmúlt 3–4 napban a kerületi bizottságok aktívabban folytatják a párttagok átírását. A rendelkezésre álló adatok szerint a legtöbb átírás Csepelen történt. Itt az október 23-án 12 ezer tagot számláló MDP-ből több mint 500-an jelentkeztek át. A többi kerületben az átjelentkezők száma mindössze néhány tucat.

A vállalatoknál kezdenek megalakulni a pártalapszervek.

Néhány nappal ezelőtt a KB tanácskozást folytatott a budapesti pártaktívával. A tanácskozáson közel 200 fő vett részt. A felszólalók teljes mértékben helyeselték a Kádár-kormány politikáját és a kormány által foganasított intézkedéseket. Csupán egy személy volt ellenvéleményen. Budapest kerületeinek többségében szintén pártaktívyűléseket tartottak.

Valamennyi megyében megalakították a megyei pártbizottságokat. Ezek összetételéről és létszámáról egyelőre keveset lehet tudni. A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága elküldte meghatalmazottait a megyei pártbizottságokhoz.

IV.

Ezekben a napokban gyakran találkoztunk Kádár elvtárrsal, ami lehetővé tette, hogy jobban megismerjük. Jó benyomást tett ránk. Mint tetteiből és viselkedéséből látható, az utóbbi időben kezdi jobban megérteni, hogy keményebb vonalat kell folytatni a reakció elleni harcban, jóval határozottabb az ellenforradalmárok letartóztatásával kapcsolatban, bár a környezetében lévő ingadozók nyomása alatt egészen a legutóbbi ideig maga is ingadozott e kérdésben. Szilárd a Nagy Imrével és csoportjával kapcsolatos intézkedések tekintetében, és e szempontból jól kitartott az irányvonal mellett, Vidiccse és Szoldaticcsal² folytatott tárgyalások során.

Kádár elvtárs politikailag felkészült, nagy tudású munkatárs benyomását kelti. Jellemét tekintve kissé lágyszívű, ezért több esetben láttuk, hogy környezetének ingadozó tagjai befolyást gyakorolnak rá. Ugyanakkor meg kell mondani, hogy azokban az elvi kérdésekben, amelyeket vele közösen kellett eldöntenünk, és amelyekről tudjuk, hogy más benyomások érték, Kádár elvtárs gyorsan tájékozódott a helyzetben, és helyes döntéseket hozott, amelyeket ezt követően gyakorlatilag megvalósított a végrehajtó bizottságban és a kormányban.

Kádár elvtárs teljes támogatást élvez a végrehajtó bizottságban, és valamennyi fontos intézkedést baráti légkörben teszi meg. Jól viselik magukat Münnich, Marosán, Apró, Kiss Károly és más elvtársak. Ugyanakkor meg kell mondani, hogy a végrehajtó bizottság két tagja, Fehér Lajos, a *Népszabadság* szerkesztője és Biszku Béla, a budapesti városi pártbizottság titkára ellenségesek, és egyik közülük (Fehér) a leghatározottabban kifejti az SZKP politikájával szembeni elégedetlenségét, úgy tűnik, teljes mértékben osztja a jugoszláv

² Dalibor Szoldatics, Jugoszlávia budapesti nagykövete.

politikát, beleértve azt is, amit Tito legutóbbi pulai beszéde tartalmaz, s nem ért egyet a *Pravda* e beszédet illető kritikájával.³ Szerkesztői helyzetével élve Fehér Lajos igyekszik nyilvánosságra hozni a sajtóban saját nézeteit és beállítottságát, és ez sikerül is neki, amikor Kádár elvtárs nem ér rá odafigyelni, illetve idejében ellenállni neki.

Tudjuk, hogy Fehér Lajos egy élesen polemikus cikket készített elő a *Pravda* ellen, a lap hasábjain megjelent Tito-beszédet ért kritika ellen. A cikket csak Kádár elvtárs hatására nem jelentették meg. Ugyanő, Fehér, jelentette meg az újságban azt a cikket, mely tendenciózusan világítja meg a szovjet–lengyel tárgyalások eredményeit. Részletesen beszélni fogunk Kádár elvtárrsal és a végrehajtó bizottság tagjaival, Fehér Lajosról, mivel nem lehet tovább túrni fegyelmetlenségét, mint szerkesztőét.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottságában elég erősek a jugoszlávbarát, SZKP-ellenes hangulatok.

V.

Tárgyalásokat folytattunk először Kádár elvtárrsal, majd a szocialista munkáspárt végrehajtó bizottságának valamennyi tagjával, a szocialista országok kommunista és munkáspártjai képviselői tanácskozásának kérdéséről. Később külön feljegyzést készítünk a KB-nak, melyben kifejtjük javaslatainkat ezzel kapcsolatban. Most jelentjük a legfontosabbakat abból, amit tisztáztunk a magyar elvtársak véleményéből arról, hogyan fogadják és képzeli el a tanácskozás gondolatát.

A magyar elvtársak megismételték, hogy a közeljövőben, körülbelül 3 hét múlva meg kellene tartani az európai népi demokratikus országok, a Szovjetunió, Kína és Jugoszlávia kommunista és munkáspártjai képviselőinek tanácskozását. A magyaroknak nincsenek véglegesen kialakult javaslataik, a tanácskozás céljait és feladatait csak általános formában fejtették ki.

Kádár elvtárs és az intézőbizottság más tagjai úgy vélik, hogy a fő kérdés, amelyet a tanácskozásnak meg kell vitatnia, a nemzeti kérdés. Véleményük szerint ez a kérdés a magyar események fényében nagy politikai jelentőségre tett szert, nemcsak a Magyar Szocialista Munkáspárt, hanem más testvéri kommunista és munkáspártok számára is. Ezt figyelembe véve a kérdést elvileg és gyakorlatilag is ki kell dolgozni. Pártunk – mondta Kádár elvtárs – a tömegek megnyerése érdekében valamilyen programnyilatkozatot kell hogy közzétegyen, amelyben megfelelő helyet kell elfoglalnia a szó széles értelmében vett nemzeti kérdésnek.

Arra kértük a magyar elvtársakat, mondják el konkrétabban, mire gondolnak, a nemzeti kérdésről beszélve.

A magyar elvtársak azt válaszolták, hogy magától értetődően nem szándékoznak területi kérdéseket felvetni. Véleményünk szerint – jelentette ki Kádár elvtárs –, a nemzeti kérdés a magyar események fényében mindenekelőtt a szuverenitás és függetlenség kérdése. A magyar nép előtt tett felszólalásainkban kiéleztük Magyarország függetlenségének és szu-

³ Az utalás Tito 1956. november 11-ci pulai beszédére vonatkozik. A jugoszláv vezető ebben a sztálinista tendenciák erősödésére hívta fel a figyelmet a kelet-európai országokban, valamint utalt a Szovjetunió felelősségére a Magyarországon kialakult helyzettel kapcsolatban. A *Népszabadság*, amelyet Fehér Lajos szerkesztett, november 17-én közölte Tito – a *Pravda* és a szovjet vezetés által élesen bírált – beszédét.

verenítésének kérdését, ám túlságosan is általános, kevéssé kézzelfogható formában tettük azt. A népnek ez nem elég világos és érthető. A tömegek tudni akarják, mit ígérünk konkrétan, hogyan alakulnak a továbbiakban Magyarország és a Szovjetunió, valamint a többi szocialista ország kölcsönös kapcsolatai.

Arról van szó – mondták a magyar elvtársak –, hogy a szuverenitásról, a függetlenségről, az egymás belügyeibe való be nem avatkozásról, mint olyan elvekről, amelyeken a Szovjetunió és a népi demokratikus országok közötti kapcsolatok nyugszanak, korábban is többször nyilatkoztunk. A gyakorlatban azonban ezeket az elveket nem mindig tartottuk be. Számos hibát követtünk el. Ezeket a tévedéseket elemezni kell, és le kell belőlük vonni a megfelelő következtetéseket. Konkrétan meg kell mondanunk a népnek, hogyan fognak a gyakorlatban megvalósulni ezek az elvek a jövőben. Tisztázni kell a pártok közötti viszonyt, ezt követően az állami vonalat, és megfelelő távlatot kell adni a kérdésnek.

Miután a testvérpártok megvitájták e kérdéseket, lehetővé válna – mondta Kádár elvtárs –, hogy tovább fejlesszük és konkretizáljuk a szovjet kormány 1956. október 30-i nyilatkozatát. Ez lehetővé tenné számunkra, magyarok számára, hogy pozitív párt- és kormányprogramot fejtsünk ki Magyarország függetlenségének és szuverenitásának kérdésében.

A magyar elvtársak úgy vélik, a lehető leghamarabb ki kell dolgozni a szocializmus építésének olyan programját, mely megfelel a magyar feltételeknek. Kádár elvtárs azt mondta, hogy annak idején kinyilatkoztatták, hogy a népi demokrácia a proletárdiktatúra új formája, a valóságban azonban Magyarországon mindent a Szovjetunió mintájára próbáltak megvalósítani. A főkérdés most az, hogy kidolgozhassuk a szocialista építés olyan formáit, amelyek a Szovjetunióban nem léteznek, és amelyek megfelelnek a magyar sajátosságoknak. Ezek az új, a Szovjetunióhoz hasonlítva különleges formák, segítenek abban, hogy a magunk oldalára állítsuk az ország valamennyi haladó erejét.

Meg kell jegyezni, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának november 11-én összeült ülésén a bizottság néhány tagja némileg másképp vetette fel Magyarország szuverenitásának és függetlenségének kérdését, mint azt Kádár elvtárs és a végrehajtó bizottság más tagjai a velük folytatott beszélgetéseken kifejtették.

Így például Aczél György felszólalásában kijelentette: „Kétségtávolú szükséges, hogy, mint azt már Kőből felvetette, kidolgozzuk azt a kérdést, hogyan kell elképzelniünk a nemzeti függetlenséget. Tervszerűbben nem is lehetne diszkreditálni tekintélyünket, mint ahogy azt tettük. A Szovjetunió számára is elfogadható függetlenséget, semlegességet kellene megvalósítanunk, de nem az osztrák minta szerint – nyugati semlegesség –, hanem Jugoszlávia vagy más példa alapján – keleti függetlenség.”

Aczél e nyilatkozatát támogatta Somogyi Miklós KB-tag. Ugyanilyen szellemben nyilatkozott Földes László is.

Az intézőbizottság tagjaival folytatott beszélgetések és a november 11-i KB-ülésen elhangzott felszólalások alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a magyar elvtársak egy része hajlamos a testvérpártok tanácskozásán bírálni az SZKP-nak a népi demokratikus országokkal kapcsolatos politikáját, valamint az európai népi demokratikus országok némely kommunista és munkáspártjának belpolitikáját is. Az SZKP-nak a népi demokratikus országokkal szemben folytatott politikájának értékelése, melyet egyes magyar elvtársak kifejtettek, különösen a KB folyó évi november 11-i ülésén, nagyban összecseng azzal, amit erről a kérdésről mondott Tito a pulai beszédében.

Az intézőbizottság tagjaival folytatott beszélgetéseinken megerősítettük, hogy az SZKP KB pozitívan áll hozzá az általuk ajánlott tanácskozás összehívásához, hogy jelentjük a

KB-nak a magyar elvtársak véleményét, majd miután tanácskoztunk a megfelelő testvérpártokkal, megvitatjuk a tanácskozás összehívásának gyakorlati kérdéseit.

Az intézőbizottság ülésén részletesen megbeszéltük a magyar elvtársakkal a magyarországi politikai élet aktuális kérdéseit, valamint a nemzetközi helyzet értékelését.

A magunk részéről a beszélgetés során különös figyelmet fordítottunk a reakció szétzúzásának szilárd folytatására, a párt és a pártszervek minél gyorsabb helyreállítására és erősítésére, a párt kádereivel szemben elkövetett hibák kijavítására, amikor is a Rákosi alatt végzett munkájukért széleskörűen elítélték őket.

A magyar elvtársak felszólalásaikban, Fehér és Biszku Béla elvtársakat kivéve, akik benyomásaink szerint nem helyes álláspontot foglalnak el a Rákosi alatt dolgozó káderekkel kapcsolatban, egyetértettek velünk.

VI.

Most érkezik Dej, Chivu Stoică és Bodnaraş⁴ román elvtársak, akikkel egyelőre csak rövid időre találkoztunk, mivel Kádár elvtárshoz siettek fogadásra.

*Malenkov
Szuszlov
Arisztov*

*Hiányzó lapok 1956 történetéből. Szerk. Vjacseszlav Szereda, Alekszandr Sztikalin.
Budapest, 1993, Móra, 165–174.*

▪ 4. A KORMÁNY FELHÍVÁSA A PARASZTSÁGHOZ ▪ AZ AGRÁRPOLITIKÁBAN ELKÖVETETT HIBÁK KIJAVÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1956. NOVEMBER 27.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány teljes mértékig elítéli az elmúlt évek hibás mezőgazdasági politikáját, az erőszakos termelőszövetkezeti szervezést, a zaklatás jellegű tagosítást, mindazokat a módszereket, amelyeknek alkalmazása következtében évekre visszasett a magyar mezőgazdaság. Mindez nemcsak a parasztságnak okozott erkölcsi és anyagi károkat, hanem az ipari munkásság és a városi lakosság ellátását is bizonytalanságban tartotta. A kormány máris beszüntette a parasztság termelési bizonytalanságát előidéző erőszakos tagosítást, eltörölte a kötelező beszolgáltatás rendszerét. A kormány szükségesnek tartja kinyilatkoztatni az alábbiakat:

A kormány alapvető feladatának tekinti a magyar mezőgazdaság fejlesztését. Ebben a munkájában támaszkodik a magyar mezőgazdaság nemes hagyományaira, parasztságunk

⁴ A román küldöttség a Nagy Imre-csoport Romániába szállításáról tárgyalt a magyar és a szovjet vezetőkkel.

és mezőgazdasági szakembereink szorgalmára, tapasztalatára és tudására. A kormány megteremti a mezőgazdasági termelés biztonságát, a termelők anyagi érdekelttségét és általában a mezőgazdaság belterjes irányban történő fejlesztését.

A kormány támogat minden olyan szövetkezeti és magángazdálkodást, amely fokozza a mezőgazdasági termelés belterjességét, növeli a mezőgazdasági termékek mennyiségét, javítja azok minőségét, ugyanakkor meggátol minden kizsákmányolásra irányuló tevékenységet.

A kormány a parasztság szabad elhatározására bízta a gazdálkodási mód megválasztását, tehát a szövetkezetek fenntartásának, alakításának, valamint a szövetkezés formáinak megválasztását. Azon termelőszövetkezetek feloszlásának módjáról, amelyek azt az elmúlt hetekben kérték, valamint a kilépés szabályozásáról a földművelésügyi miniszter külön intézkedik.

A kormány eltökélt szándéka, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel támogatja a parasztság törekvéseit a mezőgazdasági termelés fellendítésére és gazdasági támogatást nyújt a szövetkezeteknek és egyéni parasztoknak egyaránt.

Az állam továbbra is támogatja a termelőszövetkezetek gazdálkodását, anyagi támogatást azonban csak azon termelőszövetkezeteknek nyújt, amelyek jól gazdálkodnak és gazdaságosan működnek. A kormány elsősorban az alábbi célokra nyújt támogatást:

Hitelek, illetve részletfizetési kedvezmény nyújtása termeléshez szükséges anyagok, különféle gépek beszerzésére és épületek létesítésére.

Kedvezményes gépi munka biztosítása.

A kormány szabaddá teszi a termelőszövetkezeti feldolgozó üzemek létesítését (tej, húskonzerv, szesz stb.), a mezőgazdasági nyersanyagok feldolgozását, márkázását, a termékek szállítását és értékesítését.

A kormány – a termelőszövetkezet gazdálkodásának belterjességétől függően – meghatározott területű üzem részére anyagi támogatást nyújt mezőgazdasági szakember foglalkoztatásához.

A kormány helyesnek tartja és támogatja a parasztság által létrehozott minden szövetkezeti formát, amely a mezőgazdasági termelés fejlesztésére, a dolgozó parasztság jövedelmének növelésére irányul (termelési, géphasználati, beszerzési, értékesítési társulások és szövetkezetek.)

A kormány szükségesnek tartja olyan szövetkezeti törvény megalkotását, amelyik kimondja, hogy a dolgozó parasztok maguk válasszák meg a szövetkezeti formát, maguk határozzák meg a szövetkezet működési szabályát és maguk döntenek a jövedelem-eloszlás módjáról. A kormány nem tűr semmiféle beavatkozást a szövetkezet ügyeibe.

A legfontosabb feladat most az egész országban a rend és a fegyelem megszilárdítása. Az ország érdeke most azt kívánja, hogy a mezőgazdaság dolgozói mielőbb fejezzék be az időszerű mezőgazdasági munkákat. Felkéri a kormány egész parasztságunkat, hogy siesse a városok és az ipari központok lakosságának segítségére az élelmiszerellátás biztosításához, hogy így is biztosítsuk az ipari üzemekben a békés termelő munka zavartalanását.

A Magyar Forradalmi
Munkás-Paraszt Kormány

■ 5. AZ MSZMP IDEIGLENES KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ■ HATÁROZATA A FORRADALOM OKAIRÓL, A KIALAKULT HELYZETRŐL ÉS A PÁRT FELADATAIRÓL

BUDAPEST, 1956. DECEMBER 5.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottsága 1956. december 2-án, 3-án és 5-én folytatólagos ülést tartott. Az ülés napirendjén a politikai helyzet és a párt feladatainak megvitatása szerepelt. A napirend előadója Kádár János elvtárs volt. A beható tárgyalás és vita során az Ideiglenes Központi Bizottság 23 tagja közül 21 elvtárs szólalt fel. Ennek alapján az Ideiglenes Központi Bizottság az alábbi határozatot hozta:

I. A hazánkban 1956. október 23-án kezdődött események okai és előzményei

A hazánkban 1956. október 23-án kezdődött események okainak és előzményeinek minden részletében való pontos feltárásához még további rendszeres adatgyűjtésre és elemzésre van szükség. De az események kiváltó okai, fő mozgató erői és jellemző sajátosságai ma is teljesen viágosak.

Az eseményeknek négy alapvető oka, illetve mozgató tényezője volt. Ezek az okok és tényezők már jóval az októberi események kirobbanása előtt egy időben, egymás mellett, egymásba kapcsolódva és egymással kölcsönhatásban hatottak s együttesen vezették az eseményeket tragikus alakulásuk felé. Ezek az okok és hatóerők a következők:

1. A Rákosi–Gerő-klikk, melynek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségében és a Magyar Népköztársaság kormányában döntő befolyása volt, 1948 végétől kezdve le-tért a marxizmus–leninizmus elvi alapjáról. A párt- és állami életben, valamint a gazdasági élet irányításában szektás és dogmatikus politikát, ellentmondást nem tűrő, parancsolgató és bürokratikus vezetési módszereket honosított meg. Káros módszereik rendkívül súlyos hibákhoz és bűnökhöz vezettek párt- és állami életünkben egyaránt. Akadályozták a párt- és társadalmi élet demokratizmusának kiszélesítését, durván megsértették a szocialista tör-vényességet. Olyan gazdasági politikát erőltettek a népre, amely figyelmen kívül hagyta az ország gazdasági adottságait, gátolta a dolgozók életszínvonalának emelését. Az önkéntes-ség lenini elvének megsértésével a termelőszövetkezeti mozgalmat súlyosan kompromit-tálták a parasztság jelentős része előtt. A szovjet példa gépies másolásával, a szovjet–ma-gyar barátság helytelen értelmezésével, a nemzeti érdekek háttérbe szorításával, haladó hagyományaink és nemzeti értékeink lebecsülésével és semmibevevésével súlyosan meg-sértették a magyar nép nemzeti és hazafias érzéseit.

A Rákosi–Gerő-klikk antileninista, a kommunista párttól idegen vezetési módszereivel szakadást idézett elő a párt vezetősége és tagsága, a párt és a munkásosztály, a munkásosz-tály és szövetsége, a parasztság, valamint a párt és [az] értelmiségi dolgozók között. Alá-ásták és gyengítették a párt tekintélyét.

Ez a vezető klikk képtelen volt arra, hogy súlyos hibáit és bűneit beismerje és kijavítsa. Magatartásán lényegében a Szovjetunió Kommunista Pártja történelmi jelentőségű XX. kongresszusa után sem változtatott, annak útmutatásait figyelmen kívül hagyta, Hatalmi állásához még akkor is görcsösen ragaszkodott, amikor – főleg 1956. március elejétől kezdve

– már szemben állt vele a Központi Vezetőség jelentős része, a pártfunkcionáriusok többsége, úgyszólván az egész párttagság és lényegében már egy elszigetelt klikk helyzetében volt. A pártegységre hivatkozva, minden jogos kritikát frakciózásnak minősítve, akadályozták a kérdések pártszerű és demokratikus kijavítását.

A régi pártvezetés szektás politikája széles, demokratikus ellenzéki mozgalmat hozott létre az 1953 nyarat követő időben elsősorban a pártban, majd a kommunisták legjobbjainak vezetésével a dolgozók tömegeiben. *A súlyos hibák következtében mélyen elkeseredett kommunisták és pártönkívi demokratikus tömegek e hibák kijavításáért harcoltak, de hűek maradtak a kommunizmus eszméihez; a szocialista társadalmi rendhez, a Magyar Népköztársasághoz.* A szocializmushoz hű, széles, demokratikus tömegmozgalom részvevői ennek félreérthetetlenül hangot adtak az októberi események előtt, az októberi események alatt és azok után is.

2. Az októberi események keletkezésében és azok tragikus fordulatában súlyos szerepet játszott a korábbi években kialakult és állandóan növekvő pártellenzéknek az a szárnya is, amely Nagy Imrét és Losonczy Gézát választotta zászlajául. A pártellenzék e csoportjának tevékenysége pozitívnak tekinthető mindaddig, amíg harcuk – az egész pártellenzékkel együtt – a Rákosi–Gerő-klikk politikája ellen irányult. 1956 tavaszán azonban tevékenységükben olyan fordulat következett be, amely fellépésük jellegét alapvetően megváltoztatta. A kritikát – helytelenül – a párton kívülre, az utcára vitték ki, amelybe a reakciós elemek is bekapcsolódtak. Ilyenformán ez a kritika eltorzult, s többé már nem a Rákosi–Gerő-klikk pozícióit fenyegette, hanem a párt még meglevő tekintélyét rombolta, a munkásosztály, a magyar népi demokratikus rend pozícióit és alapjait támadta. *A pártellenzéknek ez a csoportja, mely a hibák kijavításához pozitív programot nem adott, egyoldalúan csak a pártot támadta, s egyidejűleg a reakciótól nem határolta el magát.* Felbátorította a reakció erőit és jelentős mértékben hozzájárult az ellenforradalom kirobbantásához.

3. Az októberi események előkészítésében és kirobbantásában alapvető tényező volt a Horthy-fasiszta és a magyar kapitalista-földesúri ellenforradalom, melynek jelentős erői működtek illegálisan idehaza, fő erői pedig Nyugat-Németországban gyülekeztek és szervezkedtek. A magyar ellenforradalom célja a kapitalista, földesúri rendszer visszaállítása volt, amelyről az 1945-ben elszenvetett vereség óta egy pillanatra sem mondott le. Ellenkezőleg, azóta állandóan szervezkedett és csak a kedvező alkalomra várt, hogy lecsapjon népi demokratikus rendszerünkre és ellenforradalmi céljait valóra váltsa.

4. A magyarországi eseményekben végül döntő és alapvető szerepet játszott a nemzetközi imperializmus, amelynek céljai természetesen túlmentek a magyar kérdésem. A közelmúltból világossá ismeretese a vietnami, koreai, tajvani és szuezi nemzetközi imperialista provokációk. Ezek a példák azt mutatják, hogy a nemzetközi imperializmus nem mondott le a népek leigázására és kizsákmányolásának további fenntartására irányuló törekvéseiről, nem mondott le a helyi háborúk és egy új, harmadik világháború kirobbantásának tervéről. A nemzetközi imperialistáknak a magyar eseményekbe való beavatkozását és szerepét az októberi események előkészítésében az a mindenki által ismert tény is bizonyítja, hogy a kezükben lévő nyugati rádiók és adóállomások (Amerika Hangja és Szabad Európa) az elmúlt 12 év alatt egy percig sem szüntek meg a Magyar Népköztársaság és intézményei ellen uszítani. 1945-ben a földreform ellen, majd a gyárak, bányák, bankok államosítása ellen uszítottak. A legutóbbi három év alatt pedig minden erejüket megfeszítették, hogy a ténylegesen meglevő hibákat mértéktelenül eltúlozva a rendszer elleni uszításra használják fel. Céljuk az volt, hogy a magyar kommunistákat, a demokratikus érzésű tömegeket a szocialista eszme, s a népi demokratikus rendszer, a Magyar Népköztársaság

ellen fordítsák. *A háttérben meghúzódó s onnan irányító nemzetközi imperialista körök bűnös szerepét a magyar események kirobbantásában bizonyítja továbbá az a tény, hogy Nyugat-Németországban ellenforradalmi célokra már évekkel ezelőtt összegyűjtötték a volt horthysta hadseregnek és csendőrségnek a Hitler-fasisztákkal együtt magukra menekült maradványait. Egyenruhába öltöztették, fegyverrel látták el, katonai kiképzésben részesítették és amerikai dollárokkal fizették őket. Előőrseiket hónapokkal az októberi események előtt növekvő számban küldték Magyarországra, hogy aknamunkát folytassanak népi demokratikus rendszerünk ellen.*

Az imperializmusnak Magyarországon az ellenforradalom nyeregbe segítségével egy új háborús tűzfészek létrehozása volt a célja most már itt – Európa térségében.

II. Az október 23-án kezdődött események

Az országban lejátszódott események helyileg és időrendben – egyes szakaszaiban is – különböznek egymástól.

Az október 23-án Budapesten tüntető fiatalok többsége a Rákosi–Gerő-klikk hibái és vezetési módszerei feletti elkeseredettségében az a szándék vezette, hogy e hibákat megszüntetve, a népi demokratikus rendszer alapjait megerősítve, a szocializmus építésének útján haladjon előre az ország. Ez még határozottabban és szembetűnőbben így volt vidéken, az ott megmozduló tüntető dolgozóknál.

Az októberi események minden résztvevője tudja azt is, hogy már a budapesti fegyveres felkelést megelőző órákban – a délutáni diáktüntetésen – megjelentek az olyan, kimondottan ellenforradalmi jelszavak és követelések is, mint *Le a vörös csillagokkal! ne használd az elvtárs szót! Nem, nem soha!*, s ugyanakkor megkezdődött a vörös zászlók égetése is.

Az ellenforradalom azonban hosszú ideig gondosan álcázta magát a tömegek előtt, és csak október 30-a után, a tűzszünet idején lépett fel nyíltan, álarc nélkül. Az az ellenforradalmi erő, amely ekkor kommunistákat és más haladó, munkás, paraszt és értelmiségi dolgozókat mészárolt le az utcán, már a felkelés első óráiban, október 23-a estéjének katonai akcióiban is szervezeten vett részt, és tudatosan, saját céljai irányában befolyásolta az eseményeket. Ugyanezt az erőt képviselték Mindszenty, B. Szabó, Lichtenstein herceg és a többiek rádióbeszédeikkel, herceg Esterházy és gróf Takách-Tolvay fellépésükkel nyíltan a kapitalizmus visszaállítására uszítva.

Mindenki előtt világos, hogy azokat a katonai manővereket, amelyek gerillacsoportok részvételével, a rádió ostromával egyidejűleg a legfontosabb katonai és állami vezetési szervek – józsefvárosi telefonközpont nemzetközi vonalának osztálya, a Nyugati pályaudvar, a Lakihegyi rádióállomás, a Ferihegyi repülőtér, a Fegyvergyár, a Timót utcai katonai fegyverraktár – elfoglalását célozták, nem az október 23-án délután békésen tüntető egyetemi hallgatók, hanem csak igen tapasztalt és képzett ellenforradalmi diverzánsok szervezheték meg.

Világos az is, hogy az ellenforradalom célja nem a hibák kijavítása, hanem a néphatalom, a Magyar Népköztársaság államának megdöntése, a szocialista vívmányok megsemmisítése volt. Arra a kérdésre, hogy mi volt a Magyarországon október 23-án kezdődött fegyveres felkelés alapvető jellegzetessége: forradalom, vagy nemzeti forradalom-e, szembenézve a tényekkel, csak azt válaszolhatjuk, nem volt sem az egyik, sem a másik, hanem ellenforradalom volt. Ezt az igazságot akkor is meg kell mondani, ha tudatában vagyunk annak,

hogy az események során az országban megmozdult tömegek túlnyomó többsége célkitűzéseiben, szándékaiban és érzéseiben a Magyar Népköztársaság híu fia, becsületes dolgozó és jó hazafi volt, nem pedig ellenforradalmár.

Az októberi eseményekben becsületes szándékkal részt vett tömegeknek látniuk kell azt a keserű igazságot, hogy a népköztársaság államrendje és intézményei ellen a fegyveres felkelés azok részéről is az ellenforradalom céljait mozdítja elő, akiknek az nem volt szándékában.

Hasonlóan tudniuk kell azoknak is, akik a Magyar Népköztársaság elleni fegyveres támadás idején sztrájkoltak és tüntettek – ha egyébként teljesen indokolt és jogos gazdasági és politikai követeléseket hangoztattak is –, hogy fellépésükkel a megtámadott Magyar Népköztársaság államrendjének erejét gyengítették és ezzel ténylegesen az ellenforradalom esélyeit növelték, amely – mint ismeretes a munkásosztály hatalmának megdöntéséért harcolt.

Az októberi eseményekről szólva, rá kell mutatni arra az elítélendő szerepre is, amelyet a Nagy Imre-kormány játszott ezekben a napokban. Az ellenforradalmi erők előretörését megkönnyítette a kormány tehetetlensége és állandó jobbratulódása. Ezt mutatja olyan követelések elfogadása, mint például a garancia nélküli semlegesség önkényes kimondása, a varsói egyezmény azonnali hatályú, törvénytelen felmondása, az ENSZ-beavatkozás kérése, az ellenforradalom leverésére segítségül hívott szovjet csapatokkal szembeni ellenállásra való felhívás; ellenforradalmi pártok tevékenységének és garázdálkodásának eltűrése, valamint a többpártrendszer olyan értelmű deklarálása, amely a szocializmus alapjainak feladásával volt egyenlő.

A Nagy Imre-kormány – melynek élén kommunista miniszterelnök állott – azzal, hogy a fehérterror nyílt dühöngésének napjaiban sem lépett fel nyíltan az ellenforradalommal szemben, azt nevével fedezte és leplezte a tömegek előtt, gátolta, hogy felismerjék az ellenforradalmi veszély igazi nagyságát.

III. A jelenlegi helyzet

A jelenlegi helyzet főbb sajátosságai a következők: Az ellenforradalom fegyveres támadását a Magyar Népköztársaság államhatalma ellen november 4-én és az azt követő napokban szétzúzták. Utána az ellenforradalom visszavonult és ismét korábbi taktikáját alkalmazta. *A nyílt ellenforradalmi jelszavakat, amelyeket október 30-a és november 4-e között nyíltan hangoztatott, és melyeknek valóra váltását akkor meg is kezdte, újra elkődösítette, és „forradalmi”, sőt „munkás” jelzőkkel álcázva igyekezett azokat a tömegek közé visszacsempészni. A dolgozókat sztrájkra és bojkottra szólította fel. Miután pedig a sztrájk és bojkott a munkára, törvényes rendre és békességre vágyó munkások, parasztok és értelmiségiek nagy többségének józanságán megtört, ezeket a jelszavakat is félretette, és a harc új eszközeihez nyúlt.*

Most a „sztálinisták és rákosisták” elleni harc ürügyén folyik a kommunisták üldözése. Mindenütt – ahol erre az ellenforradalomnak még módja és lehetősége van – igyekszik az állami intézményekből, üzemekből, vállalatoktól eltávolítani a kommunistákat, az egyszerű, becsületes munkásokat, parasztokat és értelmiségieket, a haladó embereket. Azok az emberek, akik ellen az ellenforradalom ma „sztálinisták és rákosisták” címen uszít, túlnyomó többségükben igaz hazafiak, akik a Horthy-rendszer alatt illegálisan harcoltak a munkásság és a parasztság felszabadításáért, akik mint partizánok küzdöttek a második

világháború éveiben a hitleristák ellen az ország függetlenségéért, akik a felszabadulás után a földreformért, a gyárak, a bányák és bankok államosításáért és a néphatalom megteremtéséért harcoltak. Ezek leg többje szemben állt a régi pártvezetéssel, és ha az elmúlt években tévedtek is, a párttal együtt tévedtek, s ma a párttal együtt javítják ki a múlt hibáit. *Minden tisztességes embernek meg kell értenie, hogy nem lehet forradalmi, munkás, nemzeti vagy demokratikus követeléseknek tekinteni olyan követeléseket, amelyek lényege kommunistaellenes, demokráciaellenes, szovjetellenes.* Ezek nem forradalmi, még kevésbé munkáskövetelések, ellenkezőleg, a népi demokratikus rendszerünk alapjait támadó tiszta ellenforradalmi követelések.

Az ellenforradalom a fegyveres harc, valamint a sztrájk és bojkott csatájának elvesztése után nem adta fel a harcot. Most a rémhírterjesztés és a népellenes provokációk eszközeire tért át, hogy a visszatérő nyugalmat, a megkezdődött munka folyamatát és a megszilárduló törvényes rendet újból megzavarja. Arra törekszik, hogy az ország nehéz gazdasági helyzetét súlyosbítsa, és a politikai kérdések demokratikus megoldását gátolja és késleltesse – s ha csak helyileg is –, újabb összeütközéseket provokáljon ki, és növelje a sok szenvedésen áttent nép gyötrelmeit.

E kísérletek közé tartoznak azok a provokációk, amelyeket a napokban követek el, többek között a megtévesztett és félrevezetett nők felhasználásával ellenforradalmi céljaik elérésére. Ide tartozik a békés lakosságot újabb fegyveres harcokkal rémisztgető illegális röpiratok és hírek terjesztése is. *Az ellenforradalom, amely látja, hogy ereje és tömegbefolyása napról napra csökken, elkeseredett kísérleteket és kétségbeesett erőfeszítéseket tesz veszített ügye megmentésére.* A békét és nyugalmat óhajtó lakosság azonban egyre inkább látja, hogy ezek a provokációk csak akadályozzák a belpolitikai és nemzeti szuverenitásunkkal összefüggő kérdések rendezését és mindinkább elhatárolja magát az ellenforradalmi erőktől, sőt a magyar karhatalommal együttműködve, mindinkább szembefordul velük.

Végigtekintve a most lejátszódott súlyos események egész menetén, azt látjuk, hogy a magyar ellenforradalomnak és a nemzetközi imperializmus magyarországi fellépésének fontos tanulságai vannak a magyar nép számára. Az egyik legfőbb tanulsága az ellenforradalom álcázott fellépése. Korunkban az emberiség haladó eszméje a szocializmus. A szocialista és népi demokratikus országok egész sorának létrejöttével a szocializmus már világrendszerre változott, és hatalmas vonzóerőt gyakorolt a kapitalista országok és a gyarmati iga ellen harcoló népek tömegeire. Az ellenforradalom és az imperializmus éppen ezért már nem tud többé a népek előtt saját zászlaja alatt az ellenforradalom, a kapitalizmus és az imperializmus jelszavaival fellépni. Kalóz módjára, idegen zászló alatt kényszerült fellépni nálunk is, hogy a néptömegek bizalmát megnyerje, kénytelen olyan jelszavakat hangoztatni, amelyek a nép előtt rokonszenvesek. Ellenforradalom helyett „forradalom”, az imperialista gyarmati elnyomás helyett a „szabadság” és a „nemzeti függetlenség” jelszavaival lopakodik be a tömegek közé, csapja be és vezeti félre őket.

IV. A párt egyes kérdései

Súlyos előzmények után, nehéz helyzetben kell szembenézniök a feladatokkal a Magyar szocialista Munkáspárt – ma már az egész országban működő – pártszervezeteinek és tagjainak. Az Ideiglenes Központi Bizottság meg van győződve arról, hogy az október 30-a és november 4-e közötti legmélyebb válságon már túljutottunk. Ha világosan látjuk az

eseményeket, s következésképpen a jelenlegi helyzetet és tennivalókat, akkor minden előfeltétele megvan annak, hogy a párt a néptömegekkel összeforrvá, velük együtt élve és harcolva, becsülettel betölthesse nehéz, ugyanakkor megtisztelő történelmi feladatát.

1. A párt tevékenységének elméleti és politikai alapjai

A Magyar Szocialista Munkáspárt a világ munkásságának élenjáró elmélete, a marxizmus–leninizmus tanításai alapján végzi tevékenységét. Visszavonhatatlanul szakít mindazzal, ami a múltban rossz és helytelen volt, ugyanakkor ápolja és továbbfejleszti mindazokat a nagy értékeket, amelyek megvoltak mindvégig a magyar kommunista mozgalom 38 éves történelmi harcában. Élesen elítéli a MDP vezetésének bűnös, dogmatikus hibáit, a leninizmus eltorzítását.

A párt történelmi feladata, hogy vezesse, segítse dolgozó népünket a szocialista társadalmi rend felépítésére hazánkban. Védi és továbbfejleszti a szocializmus építésének mindazokat a történelmi jelentőségű vívmányait, amelyeket népünk az elmúlt 12 év alatt – a hibás vezetési módszerek ellenére is – az alapvető tevékenységében marxista–leninista párt, a Magyar Dolgozók Pártja vezetésével ért el.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a magyar munkásosztály egységes, forradalmi pártja. A kommunista és szociáldemokrata párt szervezeti és politikai egységét megteremtő 1948. évi egyesítő kongresszus történelmi jelentőségű határozata alapján áll. A párt Ideiglenes Központi Bizottsága elítél minden olyan törekvést, amely a munkásosztály történelmileg kialakult egységét meg akarja bontani.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a marxizmust–leninizmust alkotó módon alkalmazva, a szocializmust a magyar sajátosságoknak és a jelen történelmi követelményeknek megfelelően kívánja megvalósítani. Nem fogja más, szocializmust építő országok gyakorlatát gépiesen másolni, hanem történelmi tapasztalataikat és eredményeiket figyelembe véve, a hazai adottságok alapján, a szocializmus építésének sajátos, magyar útján akar haladni.

2. A párt szervezeti és vezetési módszerei

A Magyar Szocialista Munkáspárt tiszta és puritán munkáspárt legyen. A pártszervezetek megalapításában támaszkodni kell az MDP erőire; azokat, akik szilárdan és ingadozás nélkül kitartanak a dolgozó nép, a szocializmus ügye mellett, át kell venni az MSZMP-be. Megértő, baráti, elvtársi kapcsolatot kell fenntartani azokkal a volt MDP-tagokkal is, akik még az elmúlt időszak megrázó eseményeinek hatása alatt állanak és egyelőre nem kívánnak a párt tagjai lenni.

Nem lehetnek a párt tagjai azok, akik az internacionalizmus elveivel szemben állva, nacionalista álláspontot képviselnek.

Pártunk tisztaságának megóvása érdekében nincs helye az MSZMP soraiban a karrierrista elemeknek sem.

A megalakuló pártszervezetek és pártszervek a lenini szabályoknak megfelelően dolgozzanak. A demokratikus centralizmus elvének alapján állva, szabad és széles viták után, a párttagok többségének döntése alapján hozzanak határozatokat. E határozatok, valamint a felsőbb pártszervek határozatainak végrehajtása minden párttag számára kötelező. A párt-határozatok kötelező végrehajtása mellett minden pártagnak jogában áll véleményét fenntartani, és azt – ha szükségesnek látja – a felsőbb pártszervekkel ismertetni.

A Magyar Szocialista Munkáspárt minden egyes szervét demokratikusan, alulról választják meg. Az Ideiglenes Központi Bizottság szükségesnek tartja a párt programjának és szervezeti szabályzatának mielőbbi kidolgozását és a pártkongresszus előkészítését. A program és szervezeti szabályzat tervezetét a párttagság egészével meg kell vitatni.

A párt minden szervezete és tagja bátran lépjen fel a régi szektás, antidemokratikus vezetési módszerek felújításának kísérletei ellen.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozottan szakítani kíván azzal a régi, káros gyakorlattal is, amely eddig a pártnak az állami szervekhez való viszonyát jellemezte. A párt politikai és ideológiai vezető szerepét az állami szervek tevékenységében és a dolgozók más társadalmi szerveiben nem utasításokkal, nem a kötelezőként kimondott határozatokkal biztosítja, hanem a célok és feladatok helyes meghatározásával, a dolgozó nép és az ország felemelkedését szolgáló javaslatokkal, e szervezetben dolgozó párttagok példamutató, szerény, áldozatkész munkájával. A párt szervei és tagjai – Lenin szellemében – a dolgozó nép élettapasztalatában bízva, segítsék elő, hogy a szocializmus építésében minél teljesebben érvényesülhessen a nép alkotó ereje.

Az MSZMP minden tagja köteles pártmunkát végezni. Az eddigi gyakorlattal szemben – amikor a párt munkája jelentékeny mértékben a nagy apparátusra épült – most és a jövőben is munkáját a párttagok önként vállalt társadalmi tevékenysége útján fejtik ki.

V. A párt előtt álló legfontosabb feladatok

1. A kommunistáknak most elsősorban türelmes felvilágosító munkával, meggyőzéssel, az ellenség leleplezésével és politikai elszigetelésével – s ha kell, fegyverrel is – küzdeniök kell az ellenforradalmi veszély ellen. Meg kell értetniök a jóhiszemű, de félrevezetett emberekkel, hogy aki ma a termelőmunkát akadályozza, vagy zavarja, az nemcsak anyagilag károsítja meg a dolgozókat, hanem egyúttal a munkáshatalom gazdasági és politikai alapját is gyengíti. Meg kell értetniök azt is, hogy a kommunisták üldözésére és megfélemlítésére irányuló kísérletek, csakúgy, mint azok a törekvések, hogy a munkástanácsokból kirekesszék a kommunistákat, az egész munkásosztályt és végeredményben a dolgozók hatalmát fenyegető reakciós támadások. Vissza kell verni az ellenforradalomnak azt a próbálkozását, hogy a munkástanácsok segítségével – részben félrevezetve őket, részben középük csempészett emberei segítségével – kiragadja a hatalmat a népköztársaság törvényes államhatalmi szervei kezéből.

2. A kommunisták annak tudatában végezzék munkájukat, hogy a munkástanácsok a munkásosztály fontos szervei most is és a jövőben is azok lesznek. Ennek megfelelően nagy figyelmet szenteljenek a munkástanácsokban végzendő politikai munkának. Segítsék elő, hogy a tanácsok mielőbb betöltsék feladataikat; az üzemekben a munkástanácsokon keresztül valóban érvényesüljön a munkásság joga, az önigazgatás. Ennek érdekében a munkások legszélesebb köreinek bevonásával részleteiben is ki kell dolgozni a munkástanácsok feladatkörét és hozzá kell segíteni a munkástanácsok tagjait, hogy feladataik ellátásához szükséges ismereteket elsajátíthassák. Segítséget kell nyújtani az üzemek dolgozóinak ahhoz is, hogy munkástanácsaikat megtisztítsák az oda nem való, demagóg, deklaszált, helyenként fasiszta elemektől.

3. A kommunistáknak mozgósítaniök kell az összes becsületes dolgozókat a szakszervezetek, a munkásosztály hagyományos érdekvédelmi szerveinek megvédésére, az osztály-

ellenség támadásával szemben. Minden segítséget és támogatást meg kell adni ahhoz, hogy a szakszervezetek tevékenységükben leküzdjék a korábbi években volt bürokratikus vonásokat, és valóban a dolgozók érdekeinek hathatós védelmezőivé és képviselővé váljanak.

4. Az Ideiglenes Bizottság azt tartja, hogy a kormánynak az illetékes állami szervek és a legjobb gazdasági szakemberek bevonásával mielőbb ki kell dolgoznia az új helyzetnek megfelelő gazdaságpolitikát. E gazdaságpolitikának minden tekintetben gazdasági adottságainkon és sajátosságainkon kell épülnie. Segítenie kell messzemenően az egyéni kezdeményezés és szaktudás érvényesítését. A népgazdaság érdekeinek megfelelően alkalmazni kell az anyagi ösztönzést minden területen, így a műszaki fejlesztés előmozdítására, a minőség javítására, az önköltség csökkentésére, a munka termelékenységének emelésére. A tervezés fontossága nem csökkent, de a feladatkörének meg kell változnia és elsősorban a népgazdaság legfontosabb arányai és fejlesztési aránya megállapítására kell figyelmét fordítani, ahol ez a szocializmus építését nem veszélyezteti, nagyobb lehetőséget kell biztosítani a magánszektor fejlesztésére.

Egész gazdaságpolitikánk fő kérdése, hogy a nemzeti jövedelem elosztásában, gazdasági beruházási terveink készítésében elsődleges szempont a dolgozók életszínvonalának fokozatos emelése legyen.

5. A Magyar Szocialista Munkáspárt egyik legfőbb feladatának tekinti a népi államhatalom alapjának, a munkás-paraszt szövetségnek állandó erősítését. Kormányzatunk mezőgazdasági politikáját ezen alapvető célkitűzésnek kell szolgálnia. A dolgozók életszínvonalának emelése érdekében elő kell segíteni a mezőgazdasági termelés erőteljes fellendítését, az egyéni paraszti gazdaságokban és a mezőgazdaság szocialista szektorában egyaránt. Ezt kívánja előmozdítani a kormány a begyűjtési rendszer megszüntetésével, úgyszintén a szövetkezeti és állami felvásárlás kiszélesítésével.

6. A szocializmus építésének tudományos alapokon és tudományos módszerekkel kell történnie. Mindent meg kell tenni, hogy a tudomány fejlődése számára a legkedvezőbb feltételek alakuljanak ki, beleértve a szabad vitákat, a kommunista és nem kommunista tudósok együttműködését, a szocialista és nem szocialista országok tudományos eredményeinek megismerését, külföldi utazások és tanácskozásokon való részvétel formájában is.

Az irodalmi és művészeti életben biztosítani kell nemzeti hagyományaink ápolását és fejlesztését. A szocialista-realista művészeti irányzat támogatása mellett biztosítani kívánjuk minden haladó irányzat és haladó művész érvényesülését.

Tudásainknak, művészeinknek és a különböző szakterületen dolgozó értelmiségieknek – megfelelő szervezeti formák megteremtésével – meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a saját területükön a legnagyobb mértékben érvényesíthessék tudásukat és képességeiket.

A Magyar Szocialista Munkáspárt mindent megtesz azért, hogy az ifjúság nyugodtan visszatérhessen az iskola padjaihoz, hogy a valóban demokratikus és nemzeti követeléseit teljesíthessenek, hogy oktatási rendszerünk megtisztulhasson a múlt hibáitól.

7. A jelenlegi helyzetben különösen fontos feladat az ellenforradalmi veszély leküzdésére az erős, demokratikus karhatalom megteremtése és később a gyári munkásörsegek megszerzése. Az öntudatos kommunistáknak, a régi szervezett munkások ezreinek ma a karhatalomban van a helyük, mert erős, szilárd karhatalmi századok, forradalmi honvédezek a néphatalom, a szocializmus vívmányainak védelmezői mindenféle ellenforradalmi próbálkozással szemben.

A Magyar Szocialista Munkáspárt proletár internacionalista álláspontja, hogy külpolitikánk alapja a Szovjetunióval és a népi demokráciák országaival való szoros barátság és együttműködés, a teljes nemzeti függetlenség, önállóság és szuverenitás elvei szerint. A párt politikája elsőrendű feladatának tartja, hogy mihamarabb tárgyalások induljanak az SZKP és MSZMP vezetősége, valamint a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság kormánya között, hogy a szocialista országok közötti teljes egyenjogúság és önállóság, valamint az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján rendezzék a két ország közötti viszonyt.

Az Ideiglenes Központi Bizottság sürgető feladatnak tartja és javasolja a kormánynak, hogy készítse el a november 4-i kormánydeklaráció célkitűzéseinek megfelelően a fő politikai és gazdasági kérdések megoldásának tervét, a kibontakozás programját, a nemzeti haladó erőknek összefogása és a szocialista demokrácia továbbfejlesztésének alapján.

Eltársak! Előttünk, kommunisták előtt nemegyszer állottak már a maihoz hasonló súlyos, nehéz és bonyolult feladatok, de a munkásosztály legyőzhetetlen erejére támaszkodva, szövetségben a parasztsággal és együtt a haladó értelmiséggel, most is leküzdjük az ellenforradalmat és megteremtjük a független, szabad, demokratikus és szocialista Magyarországot.

A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. köt.
Szerk. Némethné Vágyi Karola, Sipos Levente. Budapest, 1993, Interart, 238–246.

▪ 6. AZ ELNÖKI TANÁCS 1956. ÉVI ▪ 28. SZÁMÚ TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A RÖGTÖNBÍRÁSKODÁSRÓL

BUDAPEST, 1956. DECEMBER 11.

Az a körülmény, hogy nagymennyiségű lőfegyver van ellenforradalmi elemek, hivatásos bűnözők, felelőtlen zavarteltők és fegyvertartásra nem jogosult más személyek birtokában, akadályozza a rend helyreállítását és veszélyezteti az állampolgárok személyi, valamint vagyonbiztonságát. Népköztársaságunk ellenségei fegyverek birtokában gyilkosságok elkövetésétől sem riadnak vissza és megfélemlítik azokat a becsületes dolgozókat, akik békés alkotó munkájukkal egész népünk érdekeit kívánják szolgálni. A becsületes dolgozók joggal követelnek hathatós intézkedéseket ennek a túrhetetlen állapotnak megszüntetése érdekében.

Ennek megfelelően a Népköztársaság Elnöki Tanácsa az alábbiakat rendeli:

1. §. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a rögtönbíráskodást 1956. évi december hó 11. napjának 18. órájától kezdődő hatállyal az ország egész területére az alábbi bűntettek tekintetében elrendeli:

gyilkosság,
szándékos emberölés,
gyújtogatás,
rablás (fosztogatás),

közérdekű üzemek vagy a közönség életszükségletének ellátására szolgáló üzemek szán-

dékos megrongálásával elkövetett bűntett (BHÖ 73. pont és a BHÖ 172. pont), ezeknek a bűntetteknek a kísérlete,

lőfegyver, lőszer, robbanószer, illetőleg robbanóanyag engedély nélküli tartása.

2. §. (1) Azok, akik lőfegyvert (lőszert, robbanóanyagot stb.) engedély nélkül tartanak birtokukban, azt 1956. évi december hó 11. napjának 18. órájáig kötelesek a fegyveres karhatalom bármely szervénél beszolgáltatni.

(2) Azok, akik a jelen törvényerejű rendelet kihirdetése és a beszolgáltatási határidő között fegyvereiket stb. beszolgáltatják, fegyverrejtegetés címen nem büntethetők.

3. §. (1) Az 1. §-ban meghatározott bűntettek elkövetésére létesült szövetség és az ezekre irányuló szervezkedés is rögtönítélő bírósági eljárás alá esik.

(2) Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy más személy lőfegyvert (lőszert stb.) engedély nélkül tart birtokában és ezt a hatóságnak mihelyt lehetséges, nem jelenti be, bűntettet követ el és rögtönbíráskodás alá esik. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az 1950:II. tv. (BTÁ) 29. §-a szerinti hozzátartozókra.

4. §. (1) A rögtönbíráskodás kihirdetéséről a Kormány gondoskodik: a kihirdetés sajtó, rádió és falragasz útján is történhetik.

(2) A rögtönbíráskodási eljárás a katonai bíróság hatáskörébe tartozik: a Népköztársaság Elnöki Tanácsa más rögtönítélő tanácsok kijelölése iránt is tehet intézkedést.

(3) A rögtönbíráskodás részletes szabályainak megállapítására a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Kormányt felhatalmazza.

(4) A fegyveres gyár- és üzemőrségek fegyvertartásának módját külön törvényerejű rendelet szabályozza.

5. §. A jelen törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

Dobi István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Kristóf István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Magyar Közlöny, 1956. december 11., 591.

▪ 7. TAMÁSI ÁRON „GOND ÉS HITVALLÁS” CÍMŰ ▪ ELŐTERJESZTÉSE AZ ÍRÓSZÖVETSÉG KÖZGYŰLÉSÉRE

BUDAPEST, 1956. DECEMBER 13.

Egy ezredév alatt sok zivatar verte nemzetünket. De a zivatarak borújában is két fény mindig hű maradt hozzá. Egyik a nemzet csillaga, mely vészek idején is áttört fényével a homályon, a másik pedig virrasztó költőink fáklafénye, amely a magyarság számára mai tanítás.

Számunkra több is annál, mert kötelező örökség.

Hűséggel szeretnők ezt az örökséget hordozni. Nehéz. De megtennünk mégis az egyetlen út, mert nincs feloldás. Itt állunk hát, a számadás és a vallomás erkölcsi kényszere alatt. Itt

állunk az októberi szabadságharc véres halmán, melyet egy nép reménye ostromol. Ha egy évtizedre visszatekintünk erről a halomról, szenvedőnek és várakozónak látjuk a népet. Szenvedett, mert korának eszméit, melyeket tíz év előtt reménnyel üdvözölt, idegen formában és zsarnoki módon akarták életévé tenni. A hosszú kényszer alatt kiújultak természetes történelmi sebei, a nemzeti függetlenséget veszendőnek látta. Szenvedő és igaztalan sorsában gyógyulásra áhítva vágyakozott s nemzetté válni sóvárgott.

Ebben a vágyban és sóvárgásban van a forrás, mely október 23-án feltört a mélyből. Mint ennek a forrásnak neves tanúi, keserves szívvel kell megmondanunk, hogy a szovjet kormányzat történelmi tévedést követett el, amikor vérrel festette meg forrásunk vizét. Dicső költőink élő szelleme és az emberi igazság segít nekünk abban, hogy jóslatot tegyünk: eljön az idő, amikor a megtévedt hatalom bűnbánatot mond, mint ahogy az általa megdöntött hatalomnak is meg kellett bánnia ama tiprást, amelyben Petőfi elveszett. Hitünkben és népünk ismeretében mindenkit óvunk attól a téves ítélettel, hogy a szovjet fegyverek nélkül a szocializmus vívmányait kiirtotta volna a forradalom. Tudjuk, hogy nem. Mert a munkásosztály, a parasztság és a java értelmiség híve volt és változatlanul híve a demokrácia és a társadalmi szocializmus vívmányainak, melyeket nem elsovasztani akart, hanem élővé tenni inkább. Élővé tenni, azaz a maga magyar testéhez szabni és nemzeti hagyományaink szellemével megtölteni.

Ezt akartuk és ezt akarjuk ma is, akik a nép vágyainak ígéit hirdetjük, és jobb jövőre tesszük írói sorsunkat. Ezért szólunk külön és együtt az 1945-ös földosztás népi törvénye mellett, nemkülönben a bányák, az üzemek és a bankok ügyében, hogy azok a társadalom tulajdonában virágozzanak. De vajon terem-e elegendő módon a föld, ha a paraszt a termelés módjaiban kedvet nem lel? S vajon virágzik-e a közösségi vagyon, ha nem egészséges a társadalom?

Igen, nemzeti függetlenség nélkül kedveszegett a munkás és a paraszt, a kéz és az értelem: egészséges társadalom nélkül pedig nem gyarapszik a közös vagyon. Meg kell hát szerezniünk, s éppen a szociális haladás érdekében, a nemzeti függetlenséget: s a népi önkormányzat útján meg kell teremtenünk az egészséges társadalmat.

A nemzeti függetlenség és a társadalmi rend demokratikus felépítése: ez a magyarság vágya, melyet mi is hordozunk és munkába önteni törekszünk. S miközben szívünket és írói életünk jövőndő napjait betölti ez a szándék, a nemzeti egység bölcsője mellől tolmácsoljuk is mindenkinek. A közös cél gondjában kezünket nyújtjuk a munkásoknak, köszöntésünket lélekből küldjük a parasztságnak és szívből az ifjúságnak. Győzzük meg együtt a politika vezetőit, hogy a politika nem lehet öncél, hanem csak a nép üdvére eszköz: s készteszük őket arra, hogy a magyarság egységes óhaja szerint használják ezt az eszközt. Vagyis a függetlenség kivívására egyfelől, belső életünkben pedig arra, hogy a munkások és parasztok törzsére, a szellem és az értelmiség segítségével, felépüljön az egységes magyar társadalom, az önkormányzat demokratikus módján. Csak így jöhet létre az erős és gazdag állam, melynek a barátsága más államokkal igaz és tartós, s mely nemcsak számúzi az emberi kizsákmányolást, hanem maga sem nehezedik nyomasztó terhelével a népre. A nyugalmas és dolgozó társadalom, a nép jólétén örökdő állam fölött emígy biztos záloga lesz a jövőnek a nemzet.

Mindezekben magyar gondjainkat röviden elmondottuk, és véleményünkéről hitvallást teszünk. Írói munkánk ígéi lesznek szavaink, gondunk örökös az időben, véleményünk pedig a közírás betűibe és irodalmi művekbe költözik.

Hűséget fogadunk a zászló előtt, mely jelezte nekünk, hogy a nép forradalmi egységé-

ből a nemzet újjászületett. Ebben a hűségben hitvallásunk alapján, gondozni és védeni fogjuk a magyarság szellemét. Erkölc legyen munkánk talpköve, műveinkben pedig találjon értelmet és formát a nép alkotóereje, az emberség és eszméivel a kor.

Egyedül így leszünk méltók a nagy elődökhöz, és egyedül így válhatunk a későbbi nemzedékek érdemes hőseivé.

Egy népfelkelés dokumentumai 1956. Szerk. Korányi G. Tamás. Budapest, 1989, Tudósító, 189–190.

▪ 8. AZ 1.014/1957. (I. 26.) SZÁMÚ KORMÁNYHATÁROZAT ▪ A MAGÁNKISIPAR FEJLESZTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1957. JANUÁR 26.

A magánkisipar fejlesztéséről

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány felhívja a kisiparosokat, hogy minél hathatósabban vegyék ki részüket az ország újjáépítésében, gazdasági életünk megszilárdításában. Tegyenek indítványokat és javaslatokat a Kisiparosok Országos Szabad Szervezete útján az illetékes szervekhez. A Kormány a törvényes alapokon nyugvó kisipari érdekvédelmi szervként kizárólag a Kisiparosok Országos Szabad Szervezetét ismeri el és támogatja a kisiparosság országos követeléseinek kivívásában és megvalósításában.

A kisiparosság zavartalan működésének előmozdítása és fejlődésének elősegítése érdekében a Kormány a Kisiparosok Országos Szabad Szervezete javaslatára az alábbi határozatot hozza:

1. Biztosítani kell az ország anyagi erőforrásainak figyelembevétele mellett a kisiparosok anyagellátását mind a gazdálkodás alá vont, mind pedig szabadforgalomban lévő anyagokból.

Lehetővé kell tenni a hulladék- és selejtanyagokkal való rendszeres és szervezett ellátását. Biztosítani kell, hogy a kisiparosok megyei, budapesti szervezetei ezeket az anyagokat a termelőhelyen megvásárolhassák.

A Kisiparosok Országos Szabad Szervezete (továbbiakban: KIOSZ) anyagigényeit már az 1957. évi tervek elkészítésénél figyelembe kell venni.

A kisiparosok részére külföldről ajándékképpen beérkező és ipari felhasználásra szolgáló anyagokat a magyar vámkódexben megállapított vámoknál magasabb vámtételekkel nem szabad terhelni.

2. Az 1956. II. félévre járó adót 50%-kal csökkenteni kell. A magánkisiparosok adó előlegét és végleges adóját 1957. január 1-jétől a jelenleg érvényes adókulcsok átlagosan 20%-os csökkentésével a törvényesség szigorú betartása mellett kell megállapítani.

A 65 éven felüli, gépierő nélkül, egyedül dolgozó, szolgáltatást vagy javítást végző kisiparosokat 1957. január hó 1-jétől az általános jövedelemadó fizetése alól mentesíteni kell.

A magánkisipari termelői forgalmi adókulcsokat a pénzügyminiszter 1957. június 30-ig a KIOSZ meghallgatásával vizsgálja felül az adókulcsok összevonása céljából és ennek a munkának során megfelelően korrigálja a magas vagy alacsony kulcsokat.

3. Az Egységes Termék- és Árjegyzékben megállapított árak a magánkisiparra nem vo-

natkoznak. A magánkisiparos termékeire és szolgáltatásaira vonatkozó árakat, illetve díjakat kalkuláció útján kell kialakítani.

A kisiparos a kalkulációban a ténylegesen felmerült anyag költségeit állíthatja be.

Regie és haszon címén a 150.100/1946. (IX. 10.) Ip. M. számú rendeletben közzétett regie és haszonkulcsok alkalmazhatók.

Az illetékes miniszterek az Országos Tervhivatal elnökével egyetértésben a KIOSZ bevonásával a textil és vegyi kisiparosokra vonatkozó regie és haszonkulcsokat 1957. március 31-ig külön állapítsák meg.

Saját munka, valamint munkabér címén beállítható órabéreket, a KIOSZ meghallgatása mellett úgy kell megállapítani, hogy az a kisiparos szaktudásának és a kifizetett munkabéreknek megfelelően.

4. Biztosítani kell, hogy a kisiparosok közületek részére pályázati felhívás és nyilvános árlejtés alapján, minden megkötöttség nélkül vállalhassanak munkát és áruszállítási megállapodást köthessenek. Ezen munkák elvégzéséhez szükséges anyagot a többi termelő szektorral azonos áron kell a kisiparosok rendelkezésére bocsátani. Ennek megvalósításához szükséges jogszabályokat a Könnyűipar Minisztérium és az Igazságügy-minisztérium haladéktalanul készítse el.

5. A Kormány a kisiparosok részére 1956–57. évben 15 millió forintos hitelkeresetet biztosít anyag, gép, szerszám és felszerelés beszerzésére.

A hitelfeltételeket a pénzügyminiszter a KIOSZ meghallgatásával 1957. február 1-jéig állapítsa meg.

6. 1957. január 1-jétől a pénzügyminiszter csökkentse a kisiparosok alkalmazottai után fizetendő SZTK járulékot, az önköltségnek megfelelő 17 százalékra.

7. A vonatkozó jogszabályok módosításával meg kell szüntetni a kisiparosok exporttevékenységét gátló akadályokat.

Biztosítani kell, hogy a kisiparosok a külkereskedelmi vállalatok által a KETI-nek⁵ adott rendelések alapján exportra dolgozhassanak. A kisiparosok kezdeményezéseit, mintáit és modelljeit megfelelő védelemben kell részesíteni. Lehetővé kell tenni, hogy a KETI, valamint a kisiparosok piackutató munkát folytassanak. A KETI és a külkereskedelmi vállalatok munkájának koordinálásáról 1957. február 15-ig a Külkereskedelmi Minisztérium gondoskodik.

8. A kisiparosok ipargyakorlásának újabb szabályozása mellett társadalmi megbecsülést és tevékenységüket sértő jogszabályokat, valamint a volt kisipari intézmények ingó- és ingatlanvagyonának hovafordítását a Könnyűipari Minisztérium vizsgálja felül, azok részben hatályon kívül helyezésére, részben pedig a KIOSZ meghallgatásával a gyakorlati élet követelményeinek megfelelő módosítására 1957. február 28-ig tegyen előterjesztést.

9. Meg kell vizsgálni a KIOSZ bevonásával a kisiparosok szociális problémáit, betegségi biztosítási és öregségi biztosítási kérdéseit s 1957. március 31-ig megfelelő javaslatokat kell készíteni a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány számára.

Apró Antal s. k.

a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány tagja

Magyar Közlöny, 1957. január 26., 36.

⁵ Kisipari Exportra Termeltető Iroda.

▪ 9. AZ MSZMP IDEIGLENES KÖZPONTI BIZOTTSÁGA ▪ INTÉZŐ BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A MUNKÁSŐRSÉG FELÁLLÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1957. FEBRUÁR 12.

A munkásőrség felállítását szükségessé tette: A nép hatalmát ért súlyos támadást – mivel a kommunisták és a szocializmushoz hű munkások és parasztok fegyvertelenek voltak – csak a Szovjetunió segítségével sikerült leverni. Az ellenforradalmárok, fasiszták vereségükbe nem nyugodtak bele, fegyvereiket elrejtették, igyekeztek izgalomban tartani a békés lakosságot, terrorizálni a népi hatalom híveit, akadályozni a termelőmunkát.

A munkásőrség feladata: A rendőrségnek és a néphadseregnek segítséget nyújt a néphatalom, a rend, a békés építőmunka védelmében. Biztosítja a gyárak, az állami és szövetkezeti tulajdon védelmét. Védi a párt és a népi hatalom egyéb szervezeteit, gyűléseit, épületeit (ellátja a rendezőgárda feladatait is).

A munkásőrség tagjai lehetnek: A munkásőrség elsősorban üzemi munkásokból áll. A munkásőrség egységeiben való részvétel önkéntes.

Tagjai lehetnek azok a munkások, szegényparasztok, tsz-tagok, állami gazdasági és gép-állomási dolgozók, akik az 1919-es forradalmi harcokban részt vettek, partizánok voltak, akik 1945 előtt részt vettek a munkásmozgalomban, valamint azok, akik a felszabadulás utáni években a szocializmus építésében szilárdan helytálltak és nem inogtak meg az október 23-át követő hetekben sem. A munkásőrségbe való felvétel és kizárás az illetékes párt intéző bizottságok javaslata alapján történik.

Szervezeti felépítése: A munkásőrség egységei: raj, szakasz, század, illetve zászlóalj erejűek. Ezeket gyárakban, bányákba, állami gazdaságokba, valamint községekben, járásokban, városokban, városi kerületekben és megyékben kell létrehozni.

A munkásőrség vezetése: A munkásőrség szervezeti és szakszempontból az illetékes rendőrkapitánysághoz, rendelkezés és felhasználás szempontjából az MSZMP illetékes intéző bizottságának elnökéhez tartozik.

A kiképzés ideje: Általában heti két óra és havonta egy fél nap munkaidőn kívül. A munkásőrség szervezését azonnal megkezdik. Az erre vonatkozó törvényerejű rendelet és a végrehajtási utasítás a napokban megjelenik. A politikai helyzettől függően először nem az üzemi stb., hanem a területi munkásőrségek szervezése kerül sorra.

A munkásőrségek felállításával az összes korábbi civil fegyveres alakulatok (kivételek a karhatalom) megszűnnek.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973, Kossuth, 29–30.

▪ 10. AZ MSZMP IDEIGLENES KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪
HATÁROZATA AZ IFJÚSÁG HELYZETÉRŐL
ÉS A KISZ MEGALKAKÍTÁSÁRÓL
(Részlet)

BUDAPEST, 1957. MÁRCIUS 11.

[...] ⁶ A felszabadulás óta a magyar fiatalságnak egy sor politikai, társadalmi, kulturális szervezete volt. Egységes szervezetként működött az utolsó hat esztendőben a Dolgozó Ifjúság Szövetsége. A párt vezetése alatt álló egységes ifjúsági szervezet létrehozása helyes volt.

A DISZ számottevő sikereket ért el. Sok ezer fiatalot ismertetett meg a marxizmus-leninizmus világnézetével. Tízezreket vont be a társadalmi tevékenységbe, tanított meg igazán hazaszeretetre, proletár internacionalizmusra. Az ifjúság körében ma is azok állnak a népi hataloméért folytatott küzdelem első sorában, akiket a párt vezetésével a DISZ nevelt kommunistává.

A DISZ sikeresen szervezte az ifjúsági bányászbrigádok, cséplőcsapatok versenyét, mozgósította a fiatalokat az árvizek ellen. A DISZ harcolt a fiatalság kulturális és sportigényeinek kielégítéséért.

A DISZ nevelő munkája a helyes célkitűzések ellenére azonban nem számolt eléggé az ifjúság életkori sajátosságaival, műveltségi színvonalának különbözőségével, az egyes ifjúsági rétegek sajátos igényeivel. Nem vette igénybe eléggé a tapasztalt pedagógusok segítségét. A régi pártvezetés nem készítette fel eléggé a DISZ-ben dolgozó ifjú kommunistákat felelősségteljes feladatuk ellátására. A taglétszám növelésének erőltetett ütemével nem tartott lépést a szervezet tagjainak kommunista nevelése.

A népuralom megdöntésére törő ellenséges elemek nem azért támadták a DISZ-t, mert az hibákat követett el. Az ilyen hibáknak az ellenség csak örül. A DISZ-t azért bomlasztotta az ellenség, mert joggal látta benne a párt ifjúsági politikájának letéteményesét. A DISZ megsemmisítésével a kommunista vezetést akarták az ifjúság körében megakadályozni, hogy ezzel megnyissák az utat a népellenes agitáció számára.

Az ifjúság egy részének bizalma a DISZ iránt ezekben a napokban és az azt megelőző hónapokban sem azért rendült meg, mert a párthoz tartozó ifjúsági szervezet volt, hanem azért, mert tevékenysége összefonódott a párt politikájában jelentkező hibákkal. Az ellenforradalmi erők ezeket a hibákat az ifjúság körében a DISZ tekintélyének rombolására használták fel.

Most olyan ifjúsági szervezetet kell létrehoznunk, amely felhasználja a DISZ és más magyar ifjúsági szervezetek tapasztalatait, de nem követi el azok hibáit. Olyan szervezetre van szükség, mely a szocialista Magyarországért folytatott hősi küzdelemre ösztönzi, lelkesíti a magyar ifjúságot.

A DISZ felbomlása folyamán és azt követően több ifjúsági szövetség jött létre. Jelenleg működik a Magyar Forradalmi Ifjúmunkás Szövetség, az Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége és a Magyar Diákok Nemzetközi Szövetsége. Ezeknek a szervezeteknek létrejöttével egyidejűleg az

⁶ A dokumentum nem közölt I. része az ifjúság szerepvállalásával foglalkozik az „októberi cseményekben”, a II. része pedig az ifjúság helyzetével.

ellenség nagy erőfeszítésekre kezdett annak érdekében, hogy a szervezetek vezetését kezébe kaparintsa. A szocializmushoz valóban hű fiatalok a támadásokat visszaverték, és befolyásukat mindjobban erősítik.

A külföldi és belföldi ellenforradalmi erők továbbra is mindent elkövetnek, hogy az ifjúsági szervezetek körében befolyásukat érvényesítsék. Ez ellen küzdeni minden ifjú kommunista, minden néphez hű fiatal feladata.

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottsága az ifjúsági szervezetek eredményei ellenére nem tartja kielégítőnek az ifjúsági mozgalom jelenlegi állapotát. Ezért szükségesnek tartja – a magyar ifjúság szocialista egységének megteremtése, a magyar ifjúság kommunista nevelésének elősegítése és a párt utánpótlásának biztosítása érdekében – a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség létrehozását.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség a kommunisták pártja: a Magyar Szocialista Munkáspárt ifjúsági szövetsége. A párt határozatait a KISZ szervezeteire nézve kötelezőek. A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség fő feladata: a szocialista társadalom építésének szolgálata, harcoljon a párt célkitűzéseiért az ifjúság között, és nevelje az ifjúságot kommunista szellemben.

Legyen a KISZ a magyar ifjúság legszebb hagyományainak örököse, a márciusi ifjak, a KIMSZ áldozatos küzdelmeinek folytatója. Használja fel a MADISZ, a SZIT, a DISZ legjobb tapasztalatait. Nyújtson minden fiatalnak segítő kezet, fejtse ki a szocializmus érdekében önálló tevékenységet.

Az ellenforradalom teljes szétzúzásaért, a szocializmus győzelméért folyó küzdelemben a pártnak szüksége van a magyar ifjúság élenjáró rétegének odaadó támogatására. A KISZ támogatása a pártot, a nép államát minden nehézség leküzdésében. Tömörítse soraiban a magyar ifjúság leghaladóbb részét, elsősorban népünk vezető osztályának, a munkásosztálynak ifjú nemzedékét, emellett a parasztifjúság, a katonaiifjúság, a tanulóifjúság és a fiatal értelmiség legjobbjait. Legyenek a KISZ tagjai a szocialista társadalom építőinek első sorában. Harcoljanak a munkás- és parasztifjúság testvéri barátságáért. Segítsenek az ifjúságnak, hogy kedvére tanulhasson, művelődhessen, sportolhasson, szórakozhasson, hogy valóra válthassa munkájával, szorgalmával céljait, terveit. Ha szükséges, fegyverrel, akár életének feláldozásával védje népi demokratikus rendünket, szocialista hazánk szabadságát, függetlenségét. Tartson fenn a KISZ soros barátságot a szocialista országok ifjúsági szervezeteivel, és fejlessze kapcsolatait a proletár internacionalizmus elvei alapján minden ország ifjúságával. Vegye ki részét a béke védelméért folyó nemzetközi küzdelemből.

Legyen a KISZ-nek demokratikus centralizmus elvein nyugvó szervezeti szabályzata.

A párt azt a felemelő megbízatást adja a KISZ-nek, hogy soraiból a legjobbakat javasolja pártunk tagjaiul. A fiatalok a jövőben általában a KISZ-en keresztül kerüljenek a párt tagjai sorába. A KISZ az ifjú kommunisták nevelője legyen. A Központi Bizottság javasolni fogja az MSZMP Országos értekezletének, hogy a jövőben a pártba való felvétel korhatárát 18 évről 21 évre emelje. Az ifjú kommunisták a KISZ soraiban végezzék munkájukat.

A KISZ-nek tényleges jogokat kell biztosítani az állami és társadalmi élet minden területén. Képviselje a magyar ifjúságot a párt és a kormány előtt. Vezetői kapjanak minden szinten helyet a párt vezető szerveiben. Megbízottai vegyenek részt azokban a testületekben, ahol az ifjúságot érintő kérdésekben döntenek. A KISZ-nek nagy nevelő feladatai sikeres végrehajtásához meg kell teremteni a megfelelő anyagi alapokat. Legyen sajtója, könyvkiadója, legyenek klubjai, sporteszközei, ifjúsági táborai.

A párt minden szerve, alapszervezete, minden egyes tagja felelős az ifjúság neveléséért,

elsősorban a KISZ fejlődéséért. Segítséjük azonban ne jelentsen parancsolgatást. A párt-szervezetek karolják fel a fiatalok helyes kezdeményezéseit.

Az MSZMP Központi Bizottsága helyesli, hogy a KISZ mellett más ifjúsági szervezetek is működjenek. A kommunista fiatalok, a KISZ tagjai dolgozzanak az egyes ifjúsági, érdekvédelmi, sport- és kulturális szervezetekben, segítsék azok tevékenységét, fejlődését. A KISZ tagjai a különböző ifjúsági szervezetekben végzett jó munkájukkal, eszmei meggyőzéssel segítsék elő annak a távolabbi célkitűzésnek a megvalósítását, hogy maga a KISZ az ifjúság túlnyomó többségének bizalmát és támogatását megnyerve, az egész magyar ifjúság egységes politikai szervezetévé válhasson.

A KISZ fontos feladata az is, hogy sokoldalúan segítse és vezesse az iskolás gyermekek szervezetét, az úttörőmozgalmat, támaszkodva e nagy és fontos munkában a népi demokratikus rendhez hű pedagógusok tapasztalataira és áldozatkész munkájára.

A magyar ifjúság hazafias szellemű, szocializmushoz hű állampolgárokka nevelése egész néptünk és államunk ügye. Ezért az MSZMP Központi Bizottsága felhív minden szülőt, pedagógust, idősebb munkást, felkéri a munkásmozgalom régi, kipróbált harcosait: a mulasztásokat pótolva, segítsék tanácsaikkal, személyes példamutatásukkal a KISZ munkáját. A párt felhívja az állami és gazdasági szerveket, a tanácsokat, a szakszervezeteket és más szervezeteket és intézményeket, hogy erkölcsileg és anyagiilag támogassák a KISZ-t.

Csak pártunk és az egész társadalom együttes, sokoldalú erőfeszítése útján nevelhetünk a néphez, a szocializmus ügyéhez hűséges, öntudatos magyar fiatalságot.

Az MSZMP Központi Bizottsága felhív minden becsületes fiatalt, elsősorban a munkásfiatalságot, tömörüljenek a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség zászlója köré.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 48–51.

▪ 11. BÖLÖNI GYÖRGY PROGRAMADÓ CIKKE ▪ AZ ÉLET ÉS IRODALOM ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1957. MÁRCIUS 15.

Március és október

Az „Élet és Irodalom” első száma március 15-én jelenik meg. Az ünnepi dátumot nem kerestük, de jelentőségét ismerjük és megbecsüljük. Március 15 a legszebb magyar forradalom, negyvennyolc hagyományainak, Petőfi Sándornak ünnepe. Ma, az októberi események után sokkal hangsúlyosabb, mint bármikor, mert az ellenforradalom szítói mindeképpen negyvennyolc hagyományaiba igyekeztek beágyazni mozgalmukat. Az igazságkeresés hamar szétépte ezt a hamis romantikát, mellyel negyvennyolc glóriájával akarták a történeteket bevonni. Nem lehet kapcsolat március és október, forradalom és ellenforradalom között. Az ellenforradalom magvetői nyugat televíziója előtt Petőfi-pókokban tetszelegtek, szabadságról szavaltak és azzal áltatták magukat, hogy emberiségben vajdúdó új világ előőrsei. Valójában nem Petőfi világszabadságával léptek frigyre, hanem Metternich reakciójának örökösével, a nyugati imperializmussal. Nem Táncsics Mihályo-

kat szabadítottak ki a börtönökből, hanem tolvajokat, gyilkosokat és Eszterházy grófokat. Nem testvériséget hirdettek a szomszéd népekkel, hanem „nem, nem soha”-ztak.⁷ Nem Ibseneket és Heinéket ingereltek ódákra, hanem a kommunizmus ellenségeivel zengedeztek hozsannákat. Szomorú és sötét kép, ha párhuzamot húzunk március és október között.

Ady írta a negyvennyolcas Magyarországról, hogy az úgy állott a világ előtt, mint az állami és emberi jogok legfiatalabb, legfényesebb, legmerészebb bajnoka, csodagyermek-produkciója volt negyvennyolc miként Petőfi Sándor is csodagyermek volt egy csodagyermek-nemzetnek. Az októberi napok ezt a csodagyermek-varázslatot szerették volna feltámasztani. Az ellenforradalom elfűtta ezt a varázslatot.

Negyvennyolc örökségéhez ragaszkodunk, mert belőle árad feltartóztathatatlanul a haladás nemzeti tartalma, negyvennyolc mutatja meg nekünk, a száz év után jövő nemzedéknek is, hogy hazafiság és nemzetköziség egyek lehetnek, eggyé forrhat az írás nemzeti tartalma, társadalomformáló ereje, szocialista forradalmisága. Mert minél magasabbra emelkedik az irodalom a művészi és emberi régiókba, annál nemzetibbé válhat, a művészi és emberi ábrázolás nagysága nem fokozza le egy író nemzeti értékét, hanem ellenkezőleg: emeli. Annál nemzetibb egy mű, minél mélyebben ábrázolja a valóságot, Petőfi nem lenne az a nagy költő, ha nem csendülne minden sorából nemzeti szelleme, mely pedig kicsendül akár az Alföldet festi, akár szerelmi dalait írja, a XIX. század költőjéhez fordul, vagy talpra szólítja a magyarokat. Ady sem csak akkor magyar, mikor közvetlen politikai verseket ír, de az akkor is, amikor a tűnődés csónakjában ül, a magyar Helikon szegfűjével kacérkodik, szívszaggató férfibánattal írja meg a feltámadás szomorúságát, vagy a halottak élén éneklí emberi elhagyottságát. Márciustól kaptuk a forradalmi tradíciót, de márciustól kaptuk azt az útmutatást is, hogy hűen és alázatosan kell közeledni a néphez, össze kell forni a néppel. Márciustól tanulunk lelkességet, őszinteséget, bátorságot és tanuljuk azt a művészetet is, mely az időserűt, a jelen történések mozzanatait, az eseményeket a művészet erejével maradandóvá teszi.

Engels tanítja, hogy amint a feudális polgárság modern polgársággá alakul, attól a pillanattól kezdve elkerülhetetlenül követi árnyéka, a proletariátus, és a polgári egyenlőségi követeléseket, ugyanúgy követik nyomon a proletariátus egyenlőségi követelései. Ennek visszaverődését látjuk negyvennyolc körül a magyar irodalomban. 48-ban a nemesi osztály „árnyéka” csak éppen hogy rávetődik a forradalmi eseményekre, de az irodalomban a nép már feltartóztathatatlanul nyomul előre, és Petőfivel beül jogaiba. Március a népi irodalom győzelme is.

Az októberi események örökségül hagyták ránk a szellemi és irodalmi élet zűrzavarát. Hasonló mély válságban talán sohasem volt társadalmunk, az egész magyar élet. A magyar nép csalódott az írókban, mint ahogy az írók jó része is csalódott társaiban és csalódott önmagában is. A magyar nép kiábrándulása nagy, mert nem lelte meg az írókban a nép igazi vezetőit, akiknek egyesek magukat hitték és hirdették. Barátaink, akik az országot járják, az olvasók megdöbbenését tapasztalják mindenfelé. Igyekeznünk kell véget vetni a válságnak, hogy újra létrejöjjön a megszakadt kapcsolat az írók és a közönség között. Az

⁷ Mindmáig egyetlen olyan dokumentum sem került elő, amely a forradalom alatti határrevíziós követelések feléledéséről tanúskodna.

ország nem lehet el irodalom és a szellemi életet irányító irodalmi sajtó nélkül. Meg kell törjünk az indokolt bizalmatlanságot, az egyes írókról az írók összességére és az irodalomra átvitt ellenszenvet, vissza kell szerezniünk a toll elherdált becsületét, az írás tisztességét, az irodalom elvesztett népszerűségét.

Ezt a lapot kommunista írók vezetik, ők szabják meg irányát, de nemcsak kommunista írók írják. Hasábjainkon nem bocsátunk le vasfüggönyt, és szívesen látjuk mindazokat, akik együtt vannak velünk a marxi–lenini gondolat társadalomformáló eszméiben, de azokat az írókat is, akik hűséggel a szocializmust építő népi demokráciához, különböző irodalmi és művészi eszközökkel törekednek magas, művészi, emberséget sugárzó irodalomra. A magyar irodalom válságát nem takargatjuk: tenni akarunk ellene. Igyekszünk begyógyítani a sebeket, melyeket az ellenforradalomban az igazi nemzeti gondolat, az igazi haladó hagyományok szelleme és a lenini eszme szenvedett. Másfelől azt is kötelességünknek ismerjük, hogy megvédjük az irodalmat és az olvasókat a káros befolyásoktól, az irodalmi selejttől és éppen így a szocialista fejlődést gátló polgári salaktól. Amennyire értékelni tudjuk a világirodalom hatalmas íróit és azok termékenyítő hatását a haladó szellem fejlődésére, éppen olyan szigorú rostára fogjuk tenni az alsóbbrendűeket, hogy biztosíthassuk a magyar írók műveinek elsőbbségét velük szemben. Igazságos kritikára törekszünk, hogy ezzel is védjük a szocialista szellemű alkotások lehetőségét, mert minden valamirevaló műben „nostra res agitur”,⁸ a mi ügyünk forr, a szocialista világ léte, a világ békéjének ügye, az emberiség jövője. Élni fogunk az írói szabadsággal, de sohasem fogunk visszaélni vele. Az író legyen alázatos szolgája népének, hű fia nemzetének, tántoríthatatlan a haladásba vetett hitében, és igyekezzék ura és mestere lenni a tollnak.

Reméljük, hogy tiszta hangunk csengését meg fogják hallani szerte az országban, és megszerezziük az olvasók becsülését, az írás népszerűségét és tekintélyét, azt, amit a polgári Magyarország igen vékony olvasóközönsége megadott az arra érdemes íróknak, s amit százszorososan kell megadjon a szocialista Magyarország milliós olvasóközönsége az arra érdemeseknek.

Végezetül még valamit októberről. Igaz, hogy az események történeti jelentősége legtöbbször idővel bontakozik ki. Akik bent élnek az eseményekben, csak a napi összefüggéseket látják, a történelem kalapácsának csak súlyos ütéseit érzik, de nem sejtik, hogy a történelem mit kalapál az idő nagy üllőjén. Ezért október magvetői között is feltételezzük a jóhiszeműséget. Akkor nem tudták, mit cselekszenek! Azonban az események pár hónapos távlatra már felderíti a valóságot és mérlegre teszi a tényeket, az igazságot.

Program és hivatás. A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Szerk. Kókay György, Oltványi Ambrus, Vargha Kálmán. Budapest, 1977, Gondolat, 714–717.

⁸ A latin kifejezés ismétlődés magyarul. Nostra res agitur = a mi ügyünkről van szó.

▪ 12. A 21/1957. (III. 24.) SZÁMÚ KORMÁNYRENDELET ▪ A VALLÁSOKTATÁSRÓL

BUDAPEST, 1957. MÁRCIUS 24.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1949. évi 5. számú törvényerejű rendelete szerint a vallásoktatás az iskolákban nem kötelező. E törvényerejű rendelet végrehajtása érdekében a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány a következőket rendeli:

1. §. (1) A vallásoktatást az Alkotmány 54. §-ában foglalt szabad vallásgyakorlás elvének, valamint az állam és az egyházak közötti egyezmények szellemének megfelelően az állampolgárok kizárólagos magánügyének kell tekinteni. Az állampolgárok számára biztosítani kell, hogy az általános iskolákban és általános gimnáziumokban tanuló kiskorú gyermekük a vallásoktatásban részt vehessen, vagy részt ne vehessen.

(2) A vallásoktatásban való részvétel, vagy részt nem vétel szabadságát mindenkinek tiszteletben kell tartania. A törvény szigorával kell fellépni mindazokkal szemben, akik:

a) a vallásoktatást a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, vagy gazdasági rendje ellen politikai célokra használják fel,

b) erőszakkal, fenyegetéssel, vagy megfélemlítéssel a vallásoktatáson való részvétellel vagy részt nem vétellel vonatkozó elhatározást befolyásolni törekusznak,

c) erőszakkal, vagy fenyegetéssel akadályozzák a vallásoktatást, illetve az abban való részvételt.

2. §. (1) A vallásoktatás – szabadon választott tantárgyként – általános iskolákban és általános gimnáziumokban történik.

(2) A vallásórákat a mindenkori iskolai rendnek megfelelően, a kötelező tanítási időn kívül, a tanítási órák előtt, vagy után heti két órai időtartammal lehet megtartani.

(3) A vallásoktatás az iskolai év kezdetétől az iskolai év befejezéséig tarthat.

(4) Ha az iskola igazgatója tanterem hiány miatt a vallásoktatásra jelentkezettek egy részének nem tud az iskolában megfelelő helyiséget biztosítani, ezek számára a vallásórák megtartása egyházi helyiségben is engedélyezhető.

3. §. (1) A vallásoktatásra való beiratkozást minden évben legkésőbb egy héttel az iskolai beíratások után meg kell tartani. Ennek pontos idejéről a sajtó, a rádió, valamint az iskolák igazgatói kötelesek tájékoztatást adni.

(2) A vallásoktatásra való beiratkozás azokban az iskolákban történhet, ahol a tanulók a rendes iskolai beiratkozás kötelezettségének eleget tettek.

(3) Azt, hogy a kiskorú gyermek vallásoktatásban részt vegyen, vagy részt ne vegyen, a szülői felügyeletre jogosult szülő, illetőleg a gyám dönti el.

(4) A vallásoktatásra való beiratkozáshoz a szülői felügyeletre jogosult szülőnek, illetőleg gyámnak beleegyezését igazolni kell.

4. §. Vallásoktatásra, valamint annak az egyházak részéről történő ellenőrzésére csak az egyházak által megbízott, képesítéssel rendelkező és a megyei (fővárosi, megyei jogú városi) tanács vb. művelődési osztályának hozzájárulásával rendelkező személyek jogosultak.

5. §. Jelen rendelet 1957. június 1-jén lép hatályba; végrehajtásáról a művelődésügyi miniszter gondoskodik.

Dr. Münnich Ferenc s. k.

a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány első elnökhelyettese

▪ 13. A MAGYAR ÉS A SZOVJET KORMÁNY KÖZÖTTI ▪ EGYEZMÉNY A MAGYARORSZÁGON TARTÓZKODÓ SZOVJET CSAPATOK JOGI HELYZETÉRŐL

BUDAPEST, 1957. MÁJUS 27.

A Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya,

attól az elhatározástól vezettetve, hogy minden erejüket latba vetik Európa és az egész világ békéjének és biztonságának megvédése és megszilárdítása érdekében,

tekintettel arra, hogy a jelenlegi nemzetközi helyzetben – amikor fennáll az agresszív Észak-atlanti Szövetség, folyamatban van Nyugat-Németország újrafelfegyverzése, ahol mind tevékenyebbé válnak a revansra vágyó erők s az Amerikai Egyesült Államok és az Észak-atlanti Szövetség más tagállamai nagy létszámú csapatokat és katonai támaszpontokat tartanak fenn a szocialista államok közelében – a szocialista államok biztonságát veszély fenyegeti,

figyelembe véve, hogy ilyen körülmények között a szovjet csapatoknak a Magyar Népköztársaság területén való ideiglenes tartózkodása az esetleges agresszió elleni közös védekezés biztosítására célszerű és megfelel a nemzetközi egyezményeknek, valamint

rendezni óhajtván a szovjet csapatoknak a Magyar Népköztársaság területén való ideiglenes tartózkodásával kapcsolatos kérdéseket,

a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya 1957. március 28-i Nyilatkozatának megfelelően elhatározták, hogy a jelen Egyezményt megkötik és ebből a célból meghatalmazottaikat kijelölték, akik kellő alakban és teljesen rendben talált meghatalmazásaik kicserélése után az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. A szovjet csapatok ideiglenes tartózkodása a magyar Népköztársaság területén semmiképpen sem érinti a magyar állam szuverenitását; a szovjet csapatok nem avatkoznak be a Magyar Népköztársaság belügyeibe.

2. cikk. 1. A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok létszámát és azok állomáshelyeit a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének kormánya külön egyezmények alapján határozza meg.

2. A szovjet csapatoknak a Magyar Népköztársaság területén állomáshelyeiken kívül történő csapatmozdulataikhoz minden esetben a Magyar Népköztársaság Kormányának, vagy a Kormány által meghatalmazott magyar hatóságoknak beleegyezése szükséges.

3. A szovjet csapatok a Magyar Népköztársaság területén az állomáshelyeiken kívüli gyakorlataikat vagy az arra meghatalmazott magyar hatóságokkal egyeztetett tervek szerint, vagy a Magyar Népköztársaság Kormánya, illetve az általa meghatalmazott magyar hatóságok esetenként adott engedélye alapján végzik.

3. cikk. A Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet csapatok, az állományukba tartozó személyek, valamint ezek családtagjai, kötelesek tiszteletben tartani és megtartani a magyar jogszabályok rendelkezéseit.

4. cikk. 1. A Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet csapatok katonái a számukra előírt egyenruhát és a szovjet hadseregben rendszeresített fegyverzetet viselik.

2. A szovjet katonai alakulatok gépjárműveit jól látható rendszám táblával kell ellátni, amelyet a szovjet csapatok parancsnoksága határoz meg és amelynek mintáját az illetékes magyar szervekkel közli.

3. Az illetékes magyar szervek az illetékes szovjet hatóságok által a Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet csapatok kötelékébe tartozó személyek részére kiadott gépjárművezetői jogosítványokat vizsga letétele és illeték fizetése nélkül érvényesnek ismerik el.

5. cikk. A szovjet csapatoknak a Magyar Népköztársaság területén való tartózkodásával kapcsolatos joghatósági kérdések tekintetében az alábbi szabályok az irányadók:

1. A szovjet csapatok állományába tartozó személyek, vagy azok családtagjai által a Magyar Népköztársaság területén elkövetett bűntettekre és szabálysértésekre – általános szabályként – a magyar jogszabályok alkalmazandók, ilyen ügyekben a magyar bíróságok, a magyar ügyészség, valamint a bűntettek és szabálysértések üldözésére illetékes más magyar szervek járnak el.

A szovjet katonai személyek által elkövetett bűntettek tekintetében a nyomozást a magyar katonai ügyészség végzi és ezeket az ügyeket a magyar katonai bíróság tárgyalja.

2. A jelen cikk első pontjában foglaltak nem alkalmazhatók:

a) abban az esetben, ha a szovjet csapatok állományába tartozó személyek, vagy azok családtagjai kizárólag a Szovjetunió ellen, vagy a szovjet csapatok állományába tartozó személyek, illetve azok családtagjai ellen követnek el bűntettet vagy szabálysértést;

b) abban az esetben, ha a szovjet csapatok állományába tartozó személyek szolgálati kötelességük teljesítése közben követnek el bűntettet vagy szabálysértést.

Az a) és b) alatt meghatározott ügyekben a szovjet jogszabályok alkalmazandók, ilyen ügyekben a szovjet bíróságok, a szovjet ügyészség, valamint a bűntettek és szabálysértések üldözésére illetékes más szovjet szervek járnak el.

3. Az illetékes magyar és szovjet szervek a jelen cikkben megjelölt egyes ügyekben kölcsönösen kérhetik egymástól a joghatóság átruházását; az ilyen kérelmeket jóindulatúan fogják elbírálni.

6. cikk. A Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet csapatok, vagy azok állományába tartozó személyek elleni bűntettek esetében az elkövetőket a Magyar Népköztársaság bíróságai előtt ugyanúgy kell felcélössége vonni, mint a magyar néphadsereg alakulatai, illetve a magyar néphadsereg tagjai elleni bűntettek elkövetőit.

7. cikk. 1. Az illetékes magyar és szovjet szervek a jelen Egyezmény 5. és 6. cikkében megjelölt bűntettek és szabálysértések üldözése terén mindennemű kölcsönös segítséget megadnak egymásnak – ideértve a jogsegélyt is.

2. A jelen cikk 1. pontjában említett segítségnyújtás elveit és rendjét, valamint a szovjet csapatoknak a Magyar Népköztársaság területén való tartózkodásával kapcsolatban felmerült polgári jogi ügyek terén nyújtandó jogsegélyt a Szerződő Felek külön Egyezményben szabályozzák.

8. cikk. A szovjet csapatok állományába tartozó azt a személyt, aki a magyar jogrendet megsérti, az illetékes magyar szervek kívánságára a szovjet szervek a Magyar Népköztársaság területéről visszahívják.

9. cikk. 1. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya megtéríti a Magyar Népköztársaság Kormányának azokat az anyagi károkat, amelyeket a szovjet katonai egységek vagy azok állományába tartozó egyes személyek cselekménye vagy mulasztása a magyar államnak okoz, valamint azokat a károkat, amelyeket a szovjet katonai egységek, vagy azok állományába tartozó személyek szolgálati kötelességük teljesítése közben magyar szerveknek és állampolgároknak vagy a Magyar Népköztársaság területén tartózkodó idegen állampolgároknak okoznak. A kártérítés mértékét mindkét esetben a bejelen-

tett igények alapján a jelen Egyezmény 17. cikke értelmében létrehozott Vegyesbizottság a magyar jogszabályok rendelkezéseinek figyelembevételével határozza meg.

A szovjet katonai egységek kötelezettségeivel kapcsolatban esetleg felmerülő vitás kérdéseket ugyancsak a Vegyesbizottság vizsgálja meg a fenti alapelveknek megfelelően.

2. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya ugyancsak megtéríti a Magyar Népköztársaság Kormányának azokat a károkat, amelyeket a szovjet csapatok állományába tartozó személyek szolgálati kötelezettségük teljesítésén kívül cselekményük vagy mulasztásuk által a magyar szerveknek és állampolgároknak, vagy a Magyar Népköztársaság területén tartózkodó idegen állampolgároknak okoznak, valamint a szovjet csapatok állományába tartozó személyek családtagjainak cselekményeiből vagy mulasztásából eredő károkat, éspedig mindkét esetben olyan mértékben, ahogy azt az illetékes magyar bíróság a kárt okozó személy ellen támasztott igény alapján hozott határozatában megszabja.

10. cikk. 1. A Magyar Népköztársaság Kormánya megtéríti a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Kormányának azokat a károkat, amelyeket magyar állami szervek cselekményükkel, vagy mulasztásukkal a Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet katonai egységek vagyonaiban, vagy az állományukhoz tartozó személyeknek okoznak. A kártérítés mértékét a bejelentett igények alapján a jelen Egyezmény 17. cikke alapján létrehozott Vegyesbizottság a magyar jogszabályok rendelkezéseinek figyelembevételével határozza meg.

A magyar állami szerveknek a szovjet egységekkel szemben fennálló kötelezettségeiből felmerülő esetleges vitás kérdéseket ugyancsak a Vegyesbizottság vizsgálja meg a fenti alapelveknek megfelelően.

2. A Magyar Népköztársaság Kormánya megtéríti a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Kormányának azokat a károkat is, amelyeket a magyar állampolgárok cselekményükkel vagy mulasztásukkal a Magyar Népköztársaság területén állomásozó szovjet katonai egységeknek, azok állományába tartozó személyeknek és családtagjaiknak okoznak éspedig olyan mértékben, ahogy azt az illetékes magyar bíróság a kárt okozó személy ellen támasztott igény alapján hozott határozatában megszabja.

11. cikk. 1. A 9. és 10. cikkben említett károkat a Szovjet, illetve a Magyar Fél a Vegyesbizottság határozathozatalának napjától, illetve a bíróság határozata jogerőre emelkedésének napjától számított három hónapon belül téríti meg. A károsultaknak járó kárösszeget a jelen Egyezmény 9. cikkében tárgyalt esetekben az illetékes magyar szervek, a 10. cikkben megjelölt esetekben pedig az illetékes szovjet szervek fizetik ki.

2. A 9. és 10. cikkben említett olyan kártérítési igényeket, amelyek a Magyarországgal kötött békeszerződés hatálybalépése óta keletkeztek, de a jelen Egyezmény hatálybalépése előtt kielégítésre nem kerültek, a Vegyesbizottság tárgyalja meg.

12. cikk. A szovjet csapatok állomáshelyén épületek, repülőterek, utak, hidak, állandó rádióösszeköttetési felszerelések építéséhez, valamint az utóbbiak hullámhosszának és teljesítményének meghatározásához az illetékes magyar szervek engedélye szükséges. Ugyanilyen engedély szükséges a szovjet csapatok állomáshelyén kívül, a szovjet csapatok állományába tartozó személyek személyes szükségletére szolgáló állandó jellegű építmények létesítéséhez is.

13. cikk. A Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok által használt laktanyák és szolgálati helyiségek, raktárak, repülőterek, gyakorlóterek, szállítási és hírközlési eszközök, elektromos energia, közüzemi és kereskedelmi szolgáltatások igénybevételeinek rendjét és feltételeit a Szerződő Felek illetékes szervei által kötött külön

egyezmények szabályozzák; az e kérdésekben jelenleg hatályban levő egyezményeket a Felek szükség esetén felülvizsgálják és helyesbítik.

14. cikk. A szovjet csapatok a 13. cikkben említett objektumokat és eszközöket, amennyiben igénybevételükre szükség nincs, a magyar szerveknek juttatják vissza.

A Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet csapatok által a magyar hatóságoknak átadandó objektumokkal kapcsolatos kérdéseket, ideértve azokat is, amelyek a szovjet csapatok által épített objektumokkal függenek össze, külön egyezmények fogják szabályozni.

15. cikk. A szovjet csapatok magyarországi tartózkodásával kapcsolatban folyamatosan felmerülő kérdések megfelelő rendezése céljából a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásával foglalkozó meghatalmazottakat nevez ki.

16. cikk. A jelen Egyezmény alkalmazása szempontjából

„a szovjet csapatok állományába tartozó személy” megjelölésen

a) a szovjet hadsereg katonáját,

b) a Magyar Népköztársaság területén tartózkodó szovjet csapatoknál alkalmazott szovjet állampolgárságú polgári személyt;

„állomáshely” megjelölésen a szovjet csapatok rendelkezésére bocsátott azt a területet kell érteni, amely magában foglalja a csapatok elhelyezési körletét, a csapatok által használt gyakorlótereket, lőtereket, és más objektumokat.

17. cikk. A jelen Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával, valamint az abban tervekbe vett kiegészítő egyezményekkel kapcsolatos kérdések megoldására Magyar–Szovjet Vegyesbizottság alakul, amelybe mindkét Szerződő Fél három-három képviselőt jelöl ki.

A Vegyesbizottság az általa elfogadott szabályzat alapján működik.

A Vegyesbizottság székhelye: Budapest.

Ha a Vegyesbizottság valamely kérdésben nem tudna dönteni, a vitát diplomáciai úton kell a lehető legrövidebb időn belül megoldani.

18. cikk. A jelen Egyezményt meg kell erősíteni. Az Egyezmény a megerősítő okmányok kicserélésének napján lép hatályba; az okmányok kicserélése Moszkvában történik.

19. cikk. A jelen Egyezmény mindaddig hatályban marad, amíg a Magyar Népköztársaság területén szovjet csapatok tartózkodnak. Az Egyezmény a Szerződő Felek közös egyetértésével módosítható.

A jelen Egyezmény Budapesten 1957. május 27-én készült két példányban, magyar és orosz nyelven. Mindkét nyelvű szöveg egyaránt hiteles.

Fentiek hitelül fentnevezett Meghatalmazottak a jelen Egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.”

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 1945–1968. 5. köt. Nemzetközi szerződések.

Összeáll. a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, 1970, Közgazdasági és Jogi, 118–120.

▪ 14. AZ 1.065/1957. (VII. 20.) SZÁMÚ KORMÁNYHATÁROZAT ▪ A TELJESÍTMÉNYBÉREZÉSRŐL

BUDAPEST, 1957. JÚLIUS 20.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány figyelemmel a gazdaságos termelésre, a helyesen alkalmazott teljesítménybérezésnek a jelenleginél szélesebb körű bevezetését elengedhetetlennek tartja. A teljesítménybérezés alkalmazásánál azonban meg kell akadályozni a minőség és a gazdaságosság rovására történő ösztönzést. A törvényes bérszínvonal helyreállítása után elejét kell venni a kereseti aránytalanságok keletkezésének úgy, hogy lehetőleg később se kelljen számottevő keresetcsökkenést okozó általános normarendezéseket végrehajtani. A munkások szakértelmének keresetükben jobban kifejezésre kell jutnia.

Fentiek érvényesítése céljából a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány az alábbi határozatot hozza:

Teljesítménybér-rendszerek alkalmazása

1. Teljesítménybérezést kell alkalmazni mindenhol, ahol az a munkások és a népgazdaság részére egyaránt gazdasági előnyökkel jár, s ahol a teljesítmények megbízhatóan mérhetők. Teljesítménybérezés alatt nemcsak darabbérezést, hanem minden olyan bérrendszert kell érteni, amelynek alkalmazása esetén a kereset vagy annak egy része a teljesítménytől (mennyiségi, minőségi vagy gazdaságossági eredmény) függ.

2. Nem szabad teljesítménybérezést alkalmazni ott, ahol az nem gazdaságos, vagy ahol a munka bonyolultsága, a megkövetelt magas minőségi színvonal azt nem teszi lehetővé és kizárólag a bérszínvonal emelését célozza.

3. A vállalatokra kell bízni a teljesítménybérezés sok formája közül a helyi körülményeknek (esetleg a vállalatokon belüli egyes üzemszervezetekben, vagy technológiai ágakban is eltérő) mindenkor legmegfelelőbb kiválasztását. Ugyancsak a vállalatoknak kell meghatározniuk az üzemi bizottsággal egyetértésben, az egyes munkák és munkások alapbérét és esetleg biztosított bérét, a miniszterek által meghatározott bérhatárokon belül. Az alkalmazandó bérformákat és alapbéreket a vállalatok foglalják írott bérszabályzatba. Egyforma profilú és azonos munkakörülmények között dolgozó vállalatoknál a miniszter kivételesen előírhatja az alkalmazandó bérformát és alapbéreket. Törekedni kell arra, hogy az azonos szakmájú és hasonló munkakörülmények között dolgozóknál, az alkalmazandó bérezési formák, a munkák és munkások egyes csoportjának alapbére és keresete megközelítően azonos legyen. Ennek biztosítása céljából a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány helyesnek tartja, hogy a szakszervezetek területenként (pl. Váci út környéke), esetleg szakmánként – a vállalatok szakszervezeti aktivistáiból, a minisztériumok és vállalatok munkaügyi szakembereiből – olyan bizottságokat szervezzenek, amelyek az átlagbéreket ellenőrzik. Helyes, ha a bizottságok megállapodásokat kötnek az egyes vállalatokkal a fontosabb szakmák átlagbéreinek kialakítására.

A teljesítménybéréssel szemben támasztott általános követelmény

4. A Kormány korábbi határozatai alapján felemelt béreként a munkásoknak el kell érniök az 1956. III. negyedév (idéniiparágakban a megfelelő időszak) teljesítményeit. Kivételes esetben ennél alacsonyabb teljesítmény is előírható követelménynek, azonban a korrekció mértékének összhangban kell lennie a vállalat részére jóváhagyott tervvel. Az átlagos bérek a bázisként megállapított termelékenységi színvonal túlhaladása esetén sem emelkedhetnek a teljesítmény növekedésének megfelelően, hanem csak a felügyeleti szervek által engedélyezett mértékben, a vállalat részére jóváhagyott átlagbér-emelkedésen belül. A vállalati átlagbérek tervszerű emelésénél elsősorban a kereseti arányokat kell figyelembe venni, másodsorban azt, hogy a termelékenység emelkedése mennyiben a munkások munkájától függően, s mennyiben attól függetlenül következett be. (Pl. beruházás, felújítás stb.)

5. Az egyes munkáknál alkalmazott teljesítménybérézésnek olyannak kell lennie, hogy a termelékenység emelésére való ösztönzés mellett ott, ahol nem a mennyiség fokozása a kizárólagos cél, ne hasson kizárólag a mennyiség növelésére, hanem a minőség javítására és a gazdaságosságra is ösztönözzön. A teljesítménybérézés a keresetekben a szakképzettséget juttassa kifejezésre, ne vezessen számottevő kereseti aránytalanságokra, hanem biztosítsa a különböző szakmák bérarányainak tartását, s ezáltal a teljesítménykövetelmények változtatásának szükségességét csökkentse.

E célból

- ahol a munkatermelékenység intenzitásnövelés révén történő fokozása károsan hathat a dolgozó egészségére, a munka minőségére, a munkavégzés gazdaságosságára;

- ahol a káros kereseti aránytalanságok kialakulásának veszélye áll fenn, mert a munkások keresete erősen ingadozik;

- ahol a teljesítmények mérése nem teljes mértékben biztosítható;

- ahol a munkások szakképzettsége nem a munka mennyiségében jut kifejezésre (pl. a gépgyártás számos ága)

olyan bérrendszert kell alkalmazni, amely az elvégzett munka mennyiségének emelkedésénél kisebb mértékben emelkedő keresetet biztosít, kivételes esetben a kifizethető legmagasabb teljesítménynek határt szab, a munkások személyi bérét a keresetekben kifejezésre juttatja.

Azokon a területeken

- ahol az elvégzett munka mennyisége a legdöntőbb;

- ahol a termelés mennyiségi fokozása nem hat károsan a dolgozók egészségére, a munka minőségére és gazdaságosságára;

- ahol a munkások szakmai képzettsége az elvégzett munka mennyiségében kifejezésre jut olyan bérrendszert kell alkalmazni, amely az elvégzett munka mennyiségével arányos keresetet biztosít.

Azokon a területeken viszont, ahol a szükséges előfeltételek – pl. az eredmények egyértelmű megállapítása és nyilvántartása – gazdaságosan megteremthetők (pl. villamosenergia-termelés), kombinált, a mennyiségre, minőségre és gazdaságosságra egyaránt ösztönző bérrendszereket kell bevezetni.

A teljesítménybérezés alapja

6. A teljesítménybérezés alapjául szolgáló mennyiségi, minőségi és gazdaságossági követelményeket lehetőleg műszaki felmérés alapján kell megállapítani. A megállapításnál a helyileg megteremthető és ténylegesen megvalósított legjobb műszaki és szervezési munkafeltételek mellett dolgozó, gyakorlott átlagos munkás képességeit kell figyelembe venni.

A teljesítménykövetelmények megváltoztatása

7. A termelékenység fokozására való ösztönzés céljából, a kereseti aránytalanságok kialakulásának megelőzésére, a múltban központilag elrendelt normarendezések mellőzésével, a teljesítménykövetelményeket az alábbi esetekben kell a vállalatoknak az üzemi bizottsággal egyetértésben, saját hatáskörükben, vagy az illetékes felügyeleti szerv utasítására megváltoztatniuk:

a) műszaki és szervezési változások esetén a változások arányában (egyedi gyártásról sorozatgyártásra való áttérés, új technológia alkalmazása stb.);

b) a teljesítménykövetelmény helytelen megállapítása esetén, a hiba mértékének arányában;

c) ideiglenesként kiadott teljesítménykövetelmény érvényességi idejének lejártával;

d) kivételes esetben a teljesítménykövetelmények olyan fellazulása esetén, amikor az átlagbérek indokolatlan túllépése következett be, a következő irányelvek figyelembevételével:

– olyan termelési ágakban, ahol a bérek nagymértvű ingadozása miatt ennek alkalmazása szükségessé válik, ezzel egyidejűleg az ismételt szigorítások elkerülésére, a bérek kisebb ingadozását lehetővé tevő bérrendszert kell alkalmazni,

– a követelmények megváltoztatása következtében, az adott munkán dolgozók átlagos keresete általában nem csökkenhet e munka elkezdése elején elért kereset alá.

Azoknak, akiknél ennek alkalmazására sor kerül, lehetőség szerint egyszeri jutalmat, vagy a nyereség-visszatérítésből nagyobb részesedést kell biztosítani;

e) újításból származó termelékenységemelés esetén is meg kell változtatni a teljesítménykövetelményt az újításnak a termelékenységre való növelő hatása arányában, azonban az újítónak és az újítást önként átvevőnek 6 hónapon keresztül, a vállalati átlagbére be nem számító kiegészítő fizetésként, a régi és az új teljesítménykövetelmény közötti különbségből adódó keresetet ki kell fizetni.

8. Nem változtatható meg a teljesítménykövetelmény abban az esetben, ha a dolgozók többsége megközelítette ugyan a kifizethető felső határt, azonban a teljesítmények további fokozása csak a munkás egészségére, a gyártmány minőségére, s a gyártás gazdaságosságára káros munkaintenzitás-fokozással érhető el.

9. Új, vagy más körülmények között végzett munka esetén – hogy a teljesítménykövetelményeket ritkábban kelljen megváltoztatni – a vállalatok a minisztériumok által adott irányelveknek megfelelően, az engedélyezett átlagbéren belül, begyakorlási pótlékot, esetleg biztosított bért számolhatnak el, vagy ideiglenes teljesítménykövetelményt állapíthatunk meg az egyes munkások részére.

10. A teljesítménykövetelmények megállapításával és megváltoztatásával kapcsolatos

panaszok elintézésére a Munka Törvénykönyve és annak végrehajtásáról szóló minisztertanácsi rendelet az irányadó. Amennyiben az üzemi bizottság és a vállalat igazgatója valamely kérdésben nem tud megegyezni, úgy az érintett felek meghallgatásával a vállalat lett felügyeletet gyakorló minisztérium és a szakszervezet együttesen dönt.

Személyi előfeltételek, felelősség

11. A vállalati igazgatók a bérformák ösztönző kialakításáért, valamint a mindenkor előírt bérszínvonal tartós biztosításáért a különböző üzemegységek vezetőit, végső fokon általában a művezetőket tegyék felelőssé. Ugyanakkor az igazgatók gondoskodjanak arról is, hogy e feladatok szakszerű elvégzésében a vezetőket a néphez hű, munkaügyi kérdésekben járatos dolgozók segítsék. Ez a rendelkezés a vállalati igazgatók felelősségét nem csökkenti.

Átmeneti intézkedések

12. A miniszterek – a kivitelező építőipar kivételével – utasítsák a vállalatokat, hogy 1957. évi augusztus hó 31-ig a teljesítménykövetelményeket az irányelvekben foglaltaknak megfelelően, tehát oly módon változtassák meg, hogy azokat a munkások átlagosan mintegy 100 százalékra teljesíthessék. Nagy vállalatoknál a miniszter ezt a határidőt legfeljebb két hónappal meghosszabbíthatja. A teljesítménykövetelmények megváltoztatása csak abban az esetben okozhatja a munkások átlagos keresetének csökkenését, ha a vállalat a számára előírt átlagos kereseteket túllépte.

Dr. Münnich Ferenc s. k.
a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány
első elnökhelyettese

Magyar Közlöny, 1957. július 20., 478.

▪ 15. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ▪ BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A HAZAFIAS NÉPFRONTRÓL

BUDAPEST, 1957. NOVEMBER 2.

Az ellenforradalom leverése, a reakciós erők elleni harc eredményei, a politikai, gazdasági és kulturális élet területén elért konszolidáció lehetővé teszi a szocializmus alapján álló, népünk erkölcsi, politikai egységét, hazánk felvirágzását szolgáló nemzeti összefogás kiszélesítését, a Hazafias Népfrontmozgalom megerősítését.

A kormányzás egypártrendszerének fenntartása mellett szükség van egy erős és széles népfontra, amely az ország hazafias, haladó erőit tömöríti a munkásosztály, a párt és a kormányzat köré.

Az Országos Pártértekezlet⁹ határozata megállapította, hogy „a hazánkban sajátos egy-pártrendszer nem zárja ki, sőt az adott körülmények között még fokozottabban megköveteli, hogy a Hazafias Népfrontban a párt irányítása alapján tömörítsük mindazokat a párttonkíülieket és korábban más pártokban tevékenykedő, a népi hatalomhoz hí személyeket, akik készek a közéleti, tudományos és kulturális szakmai tevékenységükkel az ország szocialista építésében részt vállalni”.

A Hazafias Népfront erősítését szükségessé teszik azok a nagy politikai, gazdasági és kulturális feladatok, amelyek országunk előtt állnak. A népfront erősítése lehetővé teszi, hogy még határozottabban harcot folytassunk az ellenforradalom által okozott károk felszámolásáért, a dolgozó nép életkörülményeinek megjavításáért.

A Hazafias Népfront-mozgalom továbbfejlesztésének és megerősítésének komoly lehetőségét ad az a nagyfokú aktivitás, amely a társadalom különböző rétegeiben jelentkezik. Mind többen kívánnak részt venni az országos és helyi ügyek intézésében.

A Hazafias Népfront fejlődéséhez kedvezőek a feltételek azért is, mert az ellenforradalmi támadás nemcsak a munkásosztály, hanem más dolgozó rétegek, csoportok számára is nagy tanulsággal szolgált, rádöbentette őket arra, hogy az ellenforradalom győzelme esetén újra visszakertülnek a kapitalizmus jármába.

Az ellenforradalmi támadás nemcsak a kommunisták, hanem a párttonkíüliek, sőt a más pártokban nevelkedett emberek számára is nagy iskola volt.

Hazánk jelenlegi viszonyai között messzemenően szükség van egy olyan erős népfront-mozgalomra, amely átfogja a széles tömegeket, kifejezésre juttatja a népi egységet, igényli az egész dolgozó nép aktív részvételét, egységes és céltudatos munkáját a szocializmus építése érdekében. A tömegek aktív közreműködése nélkül nem oldhatjuk meg sikeresen az előttünk álló nagy feladatokat.

I. A Hazafias Népfront politikai tartalmáról

A népfrontpolitika a szocializmus építésének, az osztályszövetségnek sajátos, történelmileg meghatározott módja: a munkásosztály és a szocializmushoz hí erők összefogása azokkal a társadalmi rétegekkel és csoportokkal, amelyek nem mindenben értenek egyet velünk, de olyan alapvető kérdésekben, mint a népköztársaság erősítése, a szocializmus építése, a béke védelme, hazánk függetlensége, az életszínvonal emelése és más kérdésekben – helyeslik a párt és a kormány politikáját, készek ezek megvalósításában részt venni.

A népfront vezető, irányító ereje szervezetségénél, harcedzettségénél, kipróbáltságánál, öntudatánál fogva az MSZMP-vel az élén: a munkásosztály. Pártunk és a magyar munkásosztály nemcsak saját osztályérdekeit, hanem az összes dolgozók érdekeit képviseli. A Hazafias Népfront-mozgalomban szüntelenül erősíteni kell a párt, a munkásosztály befolyását, vezető szerepét.

A népfrontmozgalom társadalmi és politikai alapja a munkás-paraszt szövetség. A munkás-paraszt szövetség az egész népfrontmozgalom gerince. A népfront egyik legfontosabb

⁹ Az Országos Pártértekezlet 1957. június 27–29-én ülésezett. Határozatait közli: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatait és dokumentumait 1956–1962*. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 70–88.

feladata ezért sokoldalú politikai szervező, nevelőmunkával ápolni és erősíteni a munkás-paraszti szövetséget. Különösen fontos, hogy a népfront és szervei növeljék a dolgozó parasztság aktivitását.

A Hazafias Népfrontnak fontos szerepet kell betöltenie a középrétegek, az értelmiségiek és a kispolgárság körében. E rétegek társadalmi súlya nagyobb, mint számarányuk, megnyerésük a népi demokrácia, a szocializmus számára az ellenforradalmi események után fontos feltétele előrehaladásunknak.

A népfront nem tömegszervezet, hanem széles demokratikus társadalmi, politikai tömegmozgalom, amely mint a népi nemzeti egység kifejezője, összekapcsolja a tömegszervezeteket, társadalmi, kulturális szerveket, de legyen szélesebb e szerveknél, hogy hatása terjedjen ki a szervezeteken kívüli hazafias tömegekre is. E tömegek közt is végezzen politikai nevelő, felvilágosító munkát, köztük is hirdesse a párt és a kormány politikáját.

A Hazafias Népfront erősítése népi demokratikus rendszerünk demokratizmusa fejlesztésének is fontos eszköze. A népfrontban széles tömegek tevékenykedhetnek, részt vehetnek az országos és helyi ügyek intézésében, javaslatokat, észrevételeket tehetnek, kritikát gyakorolhatnak egyes helytelen intézkedések felett. A népfront keretei lehetőséget adnak a véleménycserére, alkotó vitára, a különböző ellentmondások helyes eszközökkel való megoldására, a dolgozó tömegekkel való kapcsolat ápolására, népünk erkölcsi, politikai egysége erősítésére.

II. A Hazafias Népfront szervezete és működése

1. A Hazafias Népfront továbbra is mozgalomként, egyéni tagság és alapszervezetek nélkül fejtse ki tevékenységét. Nem jelent újabb szervezetet, de módot nyújt arra, hogy keretein belül a különböző tömegszervezetek, társadalmi szervek és szervezetlen tömegek széles demokratikus alapon szorosabban fogjanak össze a szocialista építés feladatai megoldására.

2. A Hazafias Népfront szervei: a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a népfront megyei, járási, városi, városi-kerületi, községi bizottságai és azok elnökségei.

A közhírtban megtartott ülésén a Hazafias Népfront Országos Tanácsa rendezte soraikat és közzétette nyilatkozatát. Ez erősítette a népfrontot. A megyei, járási, városi, városi-kerületi bizottságok elnökségei most rendezik soraikat. A bizottságok egy részének összetétele azonban nem megfelelő, taglétszámuk is alacsony, működésük helyenként formális. Most lehetőség van a népfront alsóbb szerveinek további erősítésére és kiszélesítésére.

1958. március 15-ig folyamatosan ki kell egészíteni a budapesti, megyei, járási, városi, városi-kerületi és a községi népfrontbizottságokat s azok elnökségeit. E munka során el kell érni, hogy a népfrontbizottságokba a nép ügyéhez, a szocializmus építéséhez hű, tekinthető párttagokat és pártonkívülieket válasszanak a társadalom különböző rétegeiből. A falusi népfrontbizottságokban a szegényparaszti, tsz-tagok, állami gazdasági és gépálmási dolgozók mellett megfelelően legyenek képviselve a középparaszti, értelmiségiek, kisemberek. A népfrontbizottságokba megfelelő arányban kell beválasztani szilárd, öntudatos munkásokat, hogy a munkásosztály politikai befolyása, vezető szerepe ilyen vonatkozásban is kifejezésre jusson.

3. Az MSZMP Központi Bizottsága javasolja a Hazafias Népfront Országos Tanácsának a népfront működési szabályzata átdolgozását a következők figyelembevételével:

a) a népfrontmozgalom tevékenységében, akcióiban nemzetiségre, vallásra és nemre való

tekintet nélkül – a szocializmus ellenségeinek kivételével – részt vehet minden magyar állampolgár, aki egyetért a népfront célkitűzéseivel, akcióival, és részt vesz azok megvalósításában.

A Hazafias Népfront-bizottságoknak nem lehetnek tagjai volt földbirtokosok, volt nagytőkések, háborús bűnösök, kulákok és más ellenséges elemek, s akiket az ellenforradalomban való részvétel miatt elítéltek.

b) A népfrontbizottságok taglétszámát a korábbi állapothoz képest mintegy 30-50%-kal növelni kell, hogy minden dolgozó rétegből megfelelő számban kerülhessenek be a bizottságokba és lehetőség legyen több ember aktivizálására.

c) A népfront bizottságait a csatlakozott szervezetek küldötteiből és meghívott személyekből álló gyűlések válasszák, illetve egészítsék ki. A népfront felsőbb tanácskozásaira a küldötteket a jövőben hasonlóképpen válasszák meg.

d) A gazda- és olvasóköri, a területi klubok (nem kultúrházak) a népfront keretében és irányítása alatt működjenek. A Hazafias Népfront helyi szervezetei létrehozhatnak a jövőben olvasókörieket, klubokat, ahol erre szükség van és biztosítva vannak politikai és anyagi feltételei.

4. A népfront ne legyen túlszervezve, előre meghatározott mechanikus, sablonos keretek közé szorítva. Mozgalmi jellegénél fogva alkalmazkodjon a valóságos élethez, legyen rugalmas, és keretei adjanak lehetőséget a helyes kezdeményezések kibontakozásához.

5. A Hazafias Népfront nemcsak a pártonkívüliek mozgalma és nem is lehet a párttól független. Nem lehet valamiféle ellenpárt a Magyar Szocialista Munkáspárttal szemben. A népfrontban együtt dolgoznak a kommunisták és pártonkívüliek az ország előtt álló feladatok megoldása érdekében. A népfront csak az MSZMP irányításával válhat egészséges, a haladás ügyét szolgáló mozgalommá.

6. A tömegszervezetek, társadalmi szervek és vezetőségeik tevékenyen járuljanak hozzá a népfrontmozgalom erősítéséhez. Valamennyi tagszervezet saját programjában és szervezeti, működési szabályzatában is juttassa kifejezésre a népfronthoz való csatlakozását.

A pártbizottságok, pártvezetőségek közreműködésével meg kell javítani a népfrontbizottságok és a különböző tömegszervezetek, társadalmi szervek együttműködését. Szükséges, hogy a népfront szervei és a tömegszervezetek, társadalmi szervek vezetőségei összehangolják tevékenységüket, közösen segítsék egymás akcióit, tájékoztassák egymást, indokolt esetben vegyenek részt egymás értekezletein, koordinálják a különböző rendezvények naptári tervét. Ügyelni kell arra, hogy a társadalom jelenleg meglevő túlszervezettsége ne fokozódjon.

A népfrontszervek nem csorbíthatják a csatlakozó szervek önállóságát, azokat nem irányíthatják és nem hozhatnak rájuk kötelező határozatot.

7. A Hazafias Népfront szervei minden téren legyenek szoros kapcsolatban a tanácsokkal. A politikai munka eszközeivel segítsék a tanácsokat feladataik megoldásában. A népfrontszervek nem irányíthatják a tanácsokat. A tanácsok sem irányíthatják a népfrontszerveket. A maguk eszközeivel minden téren segítsék, támogassák a népfrontmozgalom és szervei munkáját.

III. A Hazafias Népfront-mozgalom legfontosabb feladatairól

A Hazafias Népfront küzdjön a szocialista társadalom felépítéséért. Ennek érdekében politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális életünk minden területén fejtsse ki tevékenységét. Munkájával segítse elő az MSZMP és a forradalmi munkás-paraszt kormány célkitű-

zéseinek valóra váltását. A Hazafias Népfrontnak általános politikai programra nincs szüksége, mert politikai tevékenységének alapját a párt és a kormány politikája képezi. De szüksége van olyan akcióprogramokra, amelyek mozgósítják a társadalom erőit bizonyos meghatározott célok érdekében. Ezeket az akcióprogramokat szükség szerint dolgozzák ki a népfront szervei az előttük álló feladatok megvalósítása érdekében.

A Hazafias Népfront tevékenységével erősítse a nép hatalmát, a Magyar Népköztársaságot. Ennek érdekében folytasson következetes harcot az ellenforradalom által okozott politikai, gazdasági, erkölcsi károk felszámolásáért. Küzdjön minden külső és belső ellenség megnyilvánulás, restaurációs kísérlet ellen. Nevelje a tömegeket az Alkotmány és a haza iránti odaadás, a szocialista erkölcs szellemében. Ismertesse a párt és a kormány célkitűzéseit, mozgósítsa ezek megoldására az ország összes erőit.

Fejlessze és ápolja az egész társadalom felelősségét az ifjúság neveléséért, hogy a szocializmushoz hű, hazáját és munkáját szerető, szüleit, az idősebbeket tisztelő, fegyelmezett, öntudatos, erkölcsös nemzedék nevelődjön fiataljainkból.

A Hazafias Népfront legyen a béke, hazánk függetlensége és szabadsága megvédésére irányuló harc fontos szervezője. Vegyen részt a nemzetközi békemozgalom akcióiban, működjön közre az imperialista rágalmak és mesterkedések leleplezésében. Küzdjön a nyugatimádattal, a nacionalizmussal, a sovinizmussal és más káros, az igaz hazafisággal ellentétes nézetek és eszmék ellen.

Működjön közre annak érdekében, hogy a Szovjetunióval és a többi népi demokratikus állammal fennálló barátságunk és együttműködésünk tovább erősödjön. Nevelje dolgozó népünket a nemzetköziség szellemében. Fűzze szorosabbra népünk barátságát minden függetlenségéért és szabadságáért harcoló néppel. Támogassa a politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatok elmélyítését, a békés szándékú együttműködést – társadalmi rendszerektől függetlenül minden országgal – teljes egyenjogúság alapján. Segítse elő a hazánkban élő nemzeti kisebbségek politikai és kulturális munkáját.

A Hazafias Népfront sokoldalúan munkálkodjon a kultúra felvirágoztatásán, a nemzeti közműveltség fejlesztésén. Szervezzon ismeretterjesztő előadásokat, kulturális ankétokat, filmbemutatókat stb. A népfrontszervek, szorosan együttműködve a gazdasági és állami szervekkel, a tanácsokkal és tömegszervezetekkel – segítsék elő a népgazdasági tervek teljesítésért, a termelés növeléséért, az önköltség csökkentéséért, a szigorú takarékoságért, a munkafegyelem megszilárdításáért folyó harcot. Segítsék a kibontakozó népi ellenőrzés munkáját, a szocialista tulajdon védelméért folyó harcot, küzdjenek a bürokratizmus, a lopás, a spekuláció, a korrupció, a fegyelmezetlenség, az élıődiség és más káros jelenségek ellen. Tudatosítsák, hogy az életszínvonal emelése csak a több, jobb, olcsóbb termelés útján lehetséges.

A népfront a mezőgazdaságban erősítse a biztonság légkörét, a termelési kedvet. Segítse elő a termés hozamok növeléséért vívott harcot. Népszerűsítse a fejlett agro- és zootechnikai módszereket, munkálkodjon a termelőszövetkezeti és egyénileg dolgozó parasztok politikai összefogásán és mindennapi együttműködésén. Támogassa a párt és kormány politikáját és mezőgazdaság szocialista átalakítására vonatkozóan.

A népfrontnak fontos szerepet kell betöltenie államhatalmunk központi és helyi szervei megválasztásának előkészítésében, az országgyűlési és tanácsválasztások lebonyolításában. E választások a népfront jegyében folynak le. A népfrontbizottságok állást foglalnak, hogy a lakosság jelölőgyűléseinek javaslatai alapján kit fogadnak el a népfront jelöltjének, kit utasítanak vissza.

A népfront segítse elő, hogy országgyűlési képviselők és a tanácstagok – mint a népfront jelöltjei és a népfrontpolitika képviselői – szoros kapcsolatban legyenek választóikkal. Tartanak beszámolókat, fogadóórákat, törődjenek a nép ügyes-bajos dolgaival.

A Hazafias Népfront egyik legfontosabb feladata, hogy biztosítsa a széles dolgozó tömegek részvételét az országos és helyi politikai, gazdasági, kulturális és egyéb kérdések megoldásában. A népfrontnak olyan fórummá kell válnia, ahol a dolgozók bátran elmondhatják véleményüket, javaslatukat, bírálatukat az országos és helyi kérdésekről. A népfront és szervei karolják fel, támogatják a dolgozók reális, jogos és megvalósítható javaslatait, s lépjenek fel a szociális demagógia, a jogtalan vagy meg nem valósítható követelések ellen.

A területi népfrontbizottságok az egyes helyi feladatok megoldását öntevékenyen is kezdeményezzék (pl. kultúrotthonok rendbehozása vagy építése, fásítás, belvízkárok elhárítása, utak, járdák építése stb.). Ennek érdekében tárják fel a helyi tartalékokat, és szükség szerint szerveznek széles körű társadalmi munkát.

IV. A Hazafias Népfront pártirányításáról

A Hazafias Népfront szerveit minden szinten a Magyar Szocialista Munkáspárt megfelelő szervei vezetik és irányítják. A pártbizottságok és pártvezetőségek a népfront választott vezetőségeire kötelező érvényű határozatokat nem hoznak, egyes kérdésekben javaslatokat tesznek. A Hazafias Népfront pártirányítása a népfront választott szerveiben működő kommunista csoportokon és a népfront szerveiben dolgozó kommunistákon keresztül valósul meg.

A Hazafias Népfront pártirányítása, vezetése a pártbizottságok és pártvezetőségek fontos feladata. Minden pártbizottság és pártvezetőség felelős a területén működő népfrontszerv munkájáért, tevékenységéért.

Szükséges, hogy a pártszervek, a kommunisták megértsék, hogy a népfront a kommunisták és a kommunistákkal együttműködő pártonkívüliek szervezete, mégpedig a kommunisták vezetése alatt. Ennek tudatában irányítsák, segítsék a népfrontszerveket úgy, hogy annak keretein belül szoros baráti együttműködés alakuljon ki a kommunisták és pártonkívüliek között az ország előtt álló feladatok megoldása, a szocializmus építése érdekében.

A pártbizottságok, pártvezetőségek, kommunista csoportok, a népfrontban dolgozó kommunisták pártpolitikai munkával, meggyőzéssel, következetességgel biztosítsák, hogy a népfront és szervei a párt politikájának szellemében fejtsék ki működésüket. A pártszervek, a kommunisták lépjenek fel minden olyan nézettel és hangulattal szemben, ami eltér a párt politikájától. Ne engedjék meg, hogy a népfrontszervek ellenséges nézetek, vélemények fórumaivá váljanak. Ne engedjék, hogy az ellenség, az ellenforradalom erői saját célkitűzéseik megvalósítására használják fel a népfront szerveit. Ugyanakkor lépjenek fel a helyenként jelentkező szektás nézetek és hangulatok ellen is, amelyek mindenekelőtt a népfront, a pártonkívüliek és általában a tömegek közt végzett politikai munka lebecsülésében jutnak kifejezésre.

A Hazafias Népfront megerősítésének fontos feltétele, hogy a pártszervezetek, a népfrontbizottságokban dolgozó kommunisták megértsék, hogy a népfront a nemzeti összefogás erősítésének, hazánk függetlensége megvédésének, a dolgozó nép erkölcsi-politikai egészsége megszilárdításának, a szocializmus építésének fontos tényezője.

A pártszervek, a kommunisták ne idegenkedjenek, ne húzódozzanak a népfronttól, tá-

maszkodjanak a népfront szerveire, igényeljék segítségüket, közreműködésüket minden fontos feladat megoldásához. Karolják fel és támogassák a népfront helyes akcióit, kezdeményezéseit, használják fel azokat a nagy lehetőségeket, amelyeket a népfrontmozgalom keretei biztosítanak. Ezért a pártszervek a tömegek közt végzett munka nagy részét a népfronton keresztül kezdeményezzék és valósítsák meg.

A pártbizottságok, pártszervezetek, pártvezetőségek, kommunisták a népfrontmozgalom és szervei útján – azok közreműködésével – folytassanak következetes harcot a párt- és a kormányhatározatok megvalósításáért. Személyes példamutatással, politikai meggyőző munkával biztosítsák minél szélesebb tömegek közt a párt politikájának megismerését, elfogadását, a tömegek aktivitásának fokozását.

A kommunisták ne féljenek az esetleges vitáktól a népfront keretein belül. Hirdessék bátran a párt nézeteit és politikáját. Legyenek türelmesek, szerények azokkal a dolgozókkal szemben, akik még nem mindent látnak világosan vagy nem minden kérdésben értenek velünk egyet. A népfrontmozgalomban, a bizottságokban a kommunisták esetenként találkozni fognak egyes pártszervek, egyes kommunisták munkájának, magatartásának jogos, igazságos bírálataival. Ezeket figyelmesen hallgassák meg, továbbítsák a pártszervekhez, és vonják le belőlük a szükséges következtetéseket. A kommunisták úgy dolgozzanak a népfrontban, hogy tevékenységük, magatartásuk vonzza és ne taszítsa a jó szándékú embereket.

A pártbizottságok és pártszervezetek érzék el, hogy a Hazafias Népfront szerveiben, a gazda- és olvasóköriekben, a területi klubokban politikailag jól felkészült, széles látókörű, népszerű és közkedvelt kommunisták dolgozzanak, akik munkájukkal, magatartásukkal elnyerik a pártonkívüli tömegek bizalmát.

A népfront szervei összetételénél figyelemmel kell lenni arra a párthatározatra, amely kimondta, hogy „párttisztaság kivételével, minden tiszttségbe kerülhetnek pártonkívüliek”. Nem helyesek azok a törekvések, amelyek arra irányulnak, hogy minden népfrontbizottságban a kommunisták többségben legyenek és minden vezető funkcióit kommunisták töltsenek be. A párt vezető szerepének érvényesülését a népfrontmozgalomban nem a párttag népfrontbizottsági tagok számbeli túlsúlyával, hanem alapos politikai munkával kell biztosítani.

Vannak egyes községek, ahol igen alacsony a kommunista párttagok száma, és csak néhányan lesznek közülük a népfrontban, amellet még vannak községek, ahol nincs pártszervezet. Az ilyen helyeken működő népfrontbizottságok irányítására a járási pártbizottságoknak és a járási népfrontbizottságoknak nagy figyelmet kell fordítani.

A pártbizottságok, pártvezetőségek tartsanak szoros kapcsolatot a megfelelő népfrontbizottságokkal, kísérik figyelemmel és segítsék azok munkáját. Szükség szerint számoltassák be a népfront szerveiben dolgozó kommunistákat. A pártbizottságok, pártvezetőségek vezetői rendszeresen találkozzanak a népfront vezetőivel, hallgassák meg véleményüket, tájékoztassák az időszerű kül- és belpolitikai kérdésekről, párthatározatokról stb.

A budapesti, budapesti-kerületi, megyei, városi, járási pártbizottságok március 15-ig folyamatosan hozzák létre a népfront választott szerveiben a kommunista csoportokat, és gondoskodjanak arról, hogy ezek olyan élő, eleven szervekké váljanak, amelyeken keresztül megvalósulhat a párt irányítása.

▪ 16. AZ ELNÖKI TANÁCS 1957. ÉVI 62. SZÁMÚ ▪
TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A RÖGTÖNBÍRÁSKODÁS
MEGSZÜNTETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1957. NOVEMBER 3.

A törvényes rend és közbiztonság helyreállítása terén az elmúlt egy év alatt elért számottevő sikerek lehetővé teszik az átmeneti időre bevezetett rögtönbíráskodási eljárás megszüntetését.

Ennek érdekében a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a következő törvényerejű rendeletet alkotja:

1. §. (1) Az 1956. évi 28. és az azt kiegészítő 32. számú törvényerejű rendelettel elrendelt rögtönbíráskodás a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésének napjával megszűnik.

(2) A rögtönbíráskodás megszüntetésének kihirdetéséről a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány gondoskodik.

2. §. (1) A jelen törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

(2) A jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésekor a rögtönítélő bíróságok előtt folyamatban lévő ügyeket az általános szabályok szerint hatáskörrel és illetékességgel bíró bíróságokhoz kell áttenni. Az ügyész a népbíróági eljárás lefolytatását ilyen esetben is indíthatja.

Dobi István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Kristóf István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Magyar Közlöny, 1957. november 3., 258.

▪ 17. AZ ELNÖKI TANÁCS 1957. ÉVI 65. SZÁMÚ ▪
TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A MEZŐGAZDASÁGI
TERMELŐSZÖVETKEZETEK TAGJAINAK KÖTELEZŐ
NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1957. DECEMBER 28.

A Magyar Népköztársaság eddig is nagyjelentőségű szociális kedvezményeket biztosított a nagyüzemi társasgazdálkodás útjára tért dolgozó parasztságnak.

Ez a törvényerejű rendelet a szociális gondoskodás körének kiterjesztésével növeli a termelőszövetkezeti tagság biztonságérzetét és erősíti a munkás-paraszt szövetséget.

Alaprendelkezések

1. §. (1) A jelen törvényerejű rendelettel szabályozott kötelező kölcsönös nyugdíjbiztosítás a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagjaira terjed ki.

(2) Nem terjed ki a nyugdíjbiztosítás a termelőszövetkezeti csoportok és a termelői szakcsoportok, valamint a termelői társulások tagjaira.

2. §. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagjai a jelen törvényerejű rendelet alapján öregségi, illetőleg rokkantsági nyugdíjra, hátramaradott hozzátartozóik pedig özvegyi nyugdíjra, haláleseti segélyre, árvaellátásra, illetőleg szülői nyugdíjra jogosultak.

Öregségi nyugdíj

3. §. (1) Öregségi nyugdíjra az a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag jogosult, aki az öregségi korhatárt elérte és legalább húsz nyugdíjéve van.

(2) Az öregségi korhatár férfiaknál a betöltött hatvanötödik, nőknél a betöltött hatvanadik életév.

4. §. Tíz nyugdíjév alapján jogosult öregségi nyugdíjra az, aki a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésének időpontjában mezőgazdasági termelőszövetkezet tagja, vagy az 1960. évi december hó 31. napjáig mezőgazdasági termelőszövetkezetbe tagként belép.

5. §. A Minisztertanács által előírt feltételek fennállása esetén kivételesen öregségi nyugdíjat lehet megállapítani a mezőgazdasági termelőszövetkezet öregségi korhatárt elért annak a tagjának, aki tagként az 1953. évi január hó 1. napja előtt lépett be a mezőgazdasági termelőszövetkezetbe és az 1957. évi december hó 31. napjáig legalább öt éven át mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag volt.

Rokkantsági nyugdíj

6. §. (1) Rokkantsági nyugdíjra az a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag jogosult, aki munkaképességét legalább kétharmad részben tartósan elvesztette és életkorának megfelelő nyugdíjévvvel rendelkezik.

(2) A rokkantsági nyugdíjhoz

22 éves életkorig	3
23–25 éves életkorig	4
26–30 éves életkorig	6
31–35 éves életkorig	8
36–40 éves életkorig	10
41–45 éves életkorig	12
46–50 éves életkorig	14
51–55 éves életkorig	16
56 éves életkoron felül	18

nyugdíjév szükséges.

7. §. Az, aki jelen törvényerejű rendelet hatálybalépése időpontjában mezőgazdasági termelőszövetkezet tagja, vagy az 1960. évi december hó 31. napjáig mezőgazdasági termelőszövetkezetbe tagként belép, tíz nyugdíjév alapján rokkantsági nyugdíjra abban az esetben is jogosult, ha életkora szerint szükséges nyugdíjévvvel nem rendelkezik.

8. §. (1) A Minisztertanács által előírt feltételek fennállása esetén kivételesen rokkantsági nyugdijat lehet megállapítani a mezőgazdasági termelőszövetkezet annak a munkaképtelen tagjának, aki tagként 1953. évi január hó 1. napja előtt lépett be a mezőgazdasági termelőszövetkezetbe és az 1957. évi december hó 31. napjáig legalább öt éven át mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag volt.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezéseket a hozzátartozók nyugellátásra való jogosultsága tekintetében megfelelően alkalmazni kell.

Özvegyi nyugdíj

9. §. (1) A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag felesége férje után özvegyi nyugdíjra jogosult, ha férje a rokkantsági nyugdíjhoz szükséges nyugdíjévek megszerzése után halt meg, a férj elhalálózása időpontjában a feleség

a) hatvanadik életévét betöltötte vagy

b) munkaképességét legalább kétharmad részben elvesztette (rokkant) vagy

c) legalább két árvaellátásra jogosult gyermeket tart el.

(2) Az (1) bekezdés a)–c) pontjában felsorolt feltételek fennforgása esetén özvegyi nyugdíjra jogosult az öregségi vagy a rokkantsági nyugdíjas felesége is.

(3) Az az özvegy, aki férje halálakor negyvenedik életévét már betöltötte, hatvanadik életévének elérésekor, vagy megrokkánása esetében tarthat igényt özvegyi nyugdíjra.

(4) Az a feleség, akinek a férje eltűnt és az eltűnést a bíróság jogerősen megállapította, ugyanúgy jogosult özvegyi nyugdíjra, mintha férje meghalt volna.

10. §. Az a feleség, akinek férje a házasság megkötésekor hatvanötödik életévét már betöltötte, a 9. §-ban meghatározott feltételek fennállása esetében is csak akkor jogosult özvegyi nyugdíjra, ha a házasságból, vagy az együttélésből gyermek származott, vagy ha a férjével a házasság megkötése után legalább öt éven át együtt élt.

11. §. A 9. §-ban meghatározott feltételek fennállása esetében özvegyi nyugdíjra jogosult a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag élettársa is, ha az elhunytal, annak halálát közvetlenül megelőzően legalább egy éven át együtt élt, az együttélésből gyermek származott és az elhunyt az apaságot elismerte, illetőleg a bíróság az apaságot megállapította.

12. §. Az elvált nő, továbbá az a feleség, aki férjétől egy évnél hosszabb ideje külön él, a 9. §-ban meghatározott feltételek fennállása esetében is csak akkor jogosult özvegyi nyugdíjra, ha tartásdíjra való érdemtelenségét a bíróság nem állapította meg.

13. §. Özvegyi nyugdíjra jogosult a mezőgazdasági termelőszövetkezet nőtagjának munkaképtelen férje is, ha halálát megelőzően legalább egy évig saját háztartásban, saját jövedelméből férjét eltartotta, vagy a bíróság férje részére tartásdíjat állapított meg.

14. §. Az özvegyi nyugdíjra való jogosultság megszűnik, ha az özvegy újból házasságot köt.

Haláleseti segély

15. §. (1) A rokkantsági nyugdíjhoz szükséges nyugdíjévek megszerzése után meghalt mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag, úgyszintén az öregségi és rokkantsági nyugdíjas felesége részére az özvegyi nyugdíj egy évi összegét haláleseti segélyként ki kell fizetni, ha férje halálával özvegyi nyugdíjra igénye nem nyílik meg. Ha az özvegyi nyugdíjra való

igénye a férj halálának időpontját követő egy éven belül megnyílik, a haláleseti segélynek arányos részét az özvegyi nyugdíjba be kell számítani.

(2) A haláleseti segély iránti igény a mezőgazdasági termelészövetkezeti tag halálától számított egy év elteltével elévül.

Árvaellátás

16. §. (1) A rokkantsági nyugdíjhoz szükséges nyugdíjévek megszerzése után meghalt termelészövetkezeti tag gyermeke, örökbefogadott gyermeke és mostohagyermek árvallásra jogosult.

(2) Árvallásra jogosult a meghalt öregségi vagy rokkantsági nyugdíjas gyermeke, örökbefogadott gyermeke, mostohagyermek is.

(3) Árvallásra jogosult a nevelt gyermek, a testvér és az unoka is, ha őt a meghalt mezőgazdasági termelészövetkezeti tag (öregségi vagy rokkantsági nyugdíjas) saját háztartásában tartotta el és nincs tartásra köteles és képes hozzátartozója.

17. §. (1) Az árvaellátás a gyermek tizenhatodik életévének betöltéséig, továbbtanulás esetén a középiskolai tanulmányának befejezéséig, legfeljebb azonban a gyermek tizenkilencedik évének betöltéséig jár.

(2) Az a gyermek, aki tizenhatodik, továbbtanulás esetén tizenkilencedik életévének elérésekor testi vagy szellemi fogyatkozása miatt tartósan munkaképtelen, és emiatt tartásra szorul, ennek az állapotnak a tartamára, életkorra tekintet nélkül, árvaellátásban részesül.

Szülői nyugdíj

18. §. A rokkantsági nyugdíjhoz szükséges nyugdíjévek megszerzése után meghalt mezőgazdasági termelészövetkezeti tag, úgyszintén a meghalt öregségi és rokkantsági nyugdíjas munkaképtelen szülője, illetőleg nagyszülője szülői nyugdíjra jogosult, ha őt az elhunyt halálát megelőzően legalább egy éven át egészben, vagy túlnyomó részben eltartotta.

Nyugdíjévek

19. §. (1) Nyugdíjév minden olyan naptári év, amelyben a mezőgazdasági termelészövetkezeti tag a Minisztertanács által meghatározott számú munkaegységet teljesítette.

(2) Nyugdíjévként kell figyelembe venni minden olyan évet, amely a dolgozók társadalombiztosítási nyugdíjáról szóló 1954. évi 28. számú törvényerejű rendelet szerint munkaviszonynak számít.

(3) A nyugdíjévek számításának részletes szabályait a Minisztertanács rendelettel állapítja meg.

Nyugellátások összege

20. §. A jelen törvényerejű rendelet alapján járó nyugellátások összegét a mezőgazdasági termelészövetkezeti tagok országosan számított havi átlagjövedelme alapján kell megállapítani. Az irányadó havi átlagjövedelem összegét a Minisztertanács rendelettel állapítja meg.

21. §. (1) Az öregségi és rokkantsági nyugdíj az irányadó havi átlagjövedelem 35%-a.

(2) Az öregségi és rokkantsági nyugdíjhoz minden nyugdíjév után a nyugdíj 1%-ának megfelelő kiegészítés jár. A kiegészítés szempontjából az 1957. évi január hó 1. napja után mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagként szerzett nyugdíjéveket lehet figyelembe venni.

22. §. (1) Az a rokkantsági nyugdíjas, aki munkaképességét teljesen elvesztette és mások gondozására szorul, rokkantsági nyugdíjához az irányadó havi átlagjövedelem 15%-ával egyenlő összegű gondozási pótlékot kap.

(2) Az öregségi korhatár elérése után gondozási pótlékot megállapítani nem szabad.

23. §. (1) Az özvegyi nyugdíj a meghalt férj részére öregség címén járó nyugdíj 50%-a.

(2) Több jogosult között az özvegyi nyugdíjat egyenlő arányban kell megosztani.

24. §. (1) Az árvaellátás gyermekeként az özvegyi nyugdíj fele. A szülőtlén árva az özvegyi nyugdíjjal egyenlő összegű ellátást kap.

(2) Azt a gyermeket, akinek életben lévő szülője rokkant, vagy akiről életben lévő szülője nem gondoskodik, az ellátás szempontjából szülőtlén árvának kell tekinteni.

(3) Ha az árva több jogcímen is jogosult ellátásra, a nagyobb összegű ellátást kell számára megállapítani.

25. §. (1) A szülői nyugdíj összege az özvegyi nyugdíjjal egyenlő.

(2) Több jogosult szülői, illetőleg nagyszülő között a szülő nyugdíjat egyenlő arányban kell megosztani.

26. §. A hozzátartozókat együttesen megillető hozzátartozói ellátások összege nem lehet több a meghalt férj részére járó öregségi nyugdíj 125%-ánál. Ha az ellátások összege több, azokat arányosan csökkenteni kell.

Családi pótlék

27. §. Az öregségi vagy rokkantsági nyugdíjban részesülő mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagot gyermekei után a termelőszövetkezeti tagokra érvényes szabályok szerinti feltételekkel és mértékben családi pótlék illeti meg.

Jogosultságot kizáró okok

28. §. Nem jogosult nyugellátásra az a személy, aki a mezőgazdasági termelőszövetkezeti közös gazdálkodásba bevitt földingatlanra vonatkozó tulajdoni, vagy hasznélvezeti jog érvényesítésével a földingatlant, vagy annak egy részét a mezőgazdasági termelőszövetkezet birtokából (használatából) elvonja.

29. §. A rokkantsági nyugdíjban részesülő mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag részére öregségi nyugdíjat megállapítani nem lehet.

30. §. Nem lehet rokkantsági nyugdíjat megállapítani annak a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagnak aki

a) az öregségi korhatárt elérte,

b) rokkantságát szándékosan maga idézte elő.

31. §. Nem jogosult nyugellátásra az a hozzátartozó, aki a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag, vagy nyugdíjas halálát szándékosan okozta.

32. §. Az az özvegy, aki mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagsága alapján öregségi, vagy rokkantsági nyugdíjra, meghalt férje mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagsága alapján

pedig özvegyi nyugdíjra jogosult, a teljes összegű öregségi, vagy rokkantsági nyugdíjra és fele összegű özvegyi nyugdíjra jogosult. A két nyugdíj együttes összege azonban a havi 500 forintot nem haladhatja meg.

33. §. (1) Nem lehet öregségi vagy rokkantsági nyugdíjat megállapítani annak a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagnak, aki a munkaviszonya alapján nyugellátásban, vagy az 54/1957. (VIII. 29.) Korm. számú rendelet alapján rokkantsági nyugdíjban részesül, e nyugellátások folyósításának tartama alatt.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezéseket a hozzátartozókra is alkalmazni kell.

(3) Az a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag, aki mezőgazdasági öregségi, vagy özvegyi járadékban részesül (1912. évi VIII., 1938. évi XII. és 1939. évi XVI. törvények) e jogszabályok alapján folyósított és a jelen törvényerejű rendelet alapján járó nyugellátás összege közötti különbözetre jogosult.

A nyugellátás folyósítása, szüneteltetése

34. §. (1) A jelen törvényerejű rendelet alapján megállapított nyugellátást mezőgazdasági termelőszövetkezet tagja részére csak abban az esetben lehet folyósítani, ha a nyugdíjas a mezőgazdasági termelőszövetkezet közös munkájában rendszeresen nem vesz részt.

(2) A jelen törvényerejű rendelet alapján megállapított öregségi és rokkantsági nyugdíjat nem lehet folyósítani arra a naptári hónapra, amelyben a nyugdíjas munkaviszonyban áll, vagy keresőfoglalkozást folytat.

35. §. (1) A nyugellátás folyósítását szüneteltetni kell:

a) amíg a nyugdíjas szabadságvesztés büntetését tölti, vagy közbiztonsági őrizetben van, ha ez az idő egy hónappal hosszabb,

b) a három hónapot meghaladó külföldi tartózkodás tartamára.

(2) Szünetel az árvaellátás folyósítása, amíg az árva ingyenes állami ellátásban részesül.

A nyugellátások fedezete

36. §. (1) A jelen törvényerejű rendelet alapján járó nyugellátások fedezetére a mezőgazdasági termelőszövetkezetek nyugdíjjárulékot kötelesek fizetni. A nyugdíjjárulékot a mezőgazdasági termelőszövetkezeti tag részére járó részesedésből le kell vonni.

(2) A nyugdíjjárulékot a 20. § alapján megállapított irányadó havi átlagjövedelem után kell fizetni. A nyugdíjjárulék mértékét a kifizetendő nyugellátások fedezésére szükséges összeg figyelembevételével a Minisztertanács rendelettel állapítja meg.

37. §. A jelen törvényerejű rendelet alapján járó nyugellátások fedezésére szolgáló nyugdíjjárulékot és a kifizetendő nyugellátások összegét az állami költségvetésben a „Nyugellátások” fejezet alatt külön címként kell kimutatni.

Nyugellátások megállapítása

38. §. A jelen törvényerejű rendelet alapján járó nyugellátások megállapításának szabályait és a jogorvoslat elbírálására hatáskörrel bíró szerveket a Minisztertanács rendelettel állapítja meg.

Végyes és hatálybaléptető rendelkezések

39. §. A jelen törvényerejű rendeleten alapuló igények érvényesítésével kapcsolatos eljárás illetékmentes.

40. §. A mezőgazdasági termelészövetkezeti tagok kötelező kölcsönös nyugdíjbiztosítása felett a felügyelet a munkaügyi miniszter a Termelészövetkezeti Tanáccsal egyetértésben gyakorolja.

41. §. (1) A jelen törvényerejű rendelet az 1958. évi január hó 1. napján lép hatályba, a nyugdíjjáradékot azonban az 1957. naptári évre is le kell a mezőgazdasági termelészövetkezeteknek róni.

(2) A Minisztertanács felhatalmazást kap arra, hogy a törvényerejű rendelet végrehajtására vonatkozó részletes és átmeneti rendelkezéseket e törvényerejű rendeletben lefektetett irányelvek figyelembevételével rendelettel megállapítsa.

Dobi István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Kristóf István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

Magyar Közlöny, 1957. december 28., 919–922.

▪ **18. AZ IGAZSÁGÜGY-MINISZTERIUM KÖZLEMÉNYE** ▪
A NAGY IMRE ÉS TÁRSAI ELLENI PERBEN HOZOTT
ÍTÉLETEKRŐL

BUDAPEST, 1958. JÚNIUS 16.

Az igazságügyi hatóságok befejezték az eljárást ama személyek vezető csoportja ügyében, akik 1956. október 23-án, az imperialisták aktív közreműködésével, ellenforradalmi fegyveres lázadást robbantottak ki a Magyar Népköztársaság törvényes rendje megdöntésére.

A Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze vádiratában Nagy Imrét és bűntársait: Donáth Ferencet, Gimes Miklóst, Tildy Zoltánt, Maléter Pált, Kopácsi Sándort, Szilágyi Józsefet, Jánosi Ferencet, Vásárhelyi Miklóst a magyar népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés büntettségével, ezenkívül Nagy Imrét hazaárulás, Kopácsi Sándort és Maléter Pált katonai zendülés büntettségével vádolta meg. Losonczy Géza terhelte ellen az ügyészség a büntető eljárást megszüntette, mert nevezett időközben, betegség következtében meghalt.¹⁰

A Legfelsőbb Bíróság Népbírószági Tanácsa Nagy Imre és társai bűnügyében a vádlottak

¹⁰ Valójában Losonczy Géza máig tisztázatlan körülmények közepette halt meg a börtönben. Bár betegsége kétségtelen tény volt, nagyon valószínű, hogy halálához a mesterséges táplálás, valamint az is hozzájárult, hogy a börtönőrök bántalmazták. Vö. Kóvér György: *Losonczy Géza 1917–1957*. Budapest, 1998, 1956-os Intézet, 342–349.

vallomása, 29 tanú kihallgatása, a vád és védelem meghallgatása, valamint a széles bizonyítási anyag megvizsgálása alapján megállapította:

Nagy Imre és legközvetlenebb bűntársai, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Gimes Miklós, Szilágyi József 1955 decemberében titkos államellenes szervezkedést hoztak létre abból a célból, hogy erőszakos úton megragadják a hatalmat és megdöntsék a Magyar Népköztársaságot.¹¹ A bűntügy tárgyalása során megállapítást nyert, hogy Nagy Imrénék és bűntársainak vezető szerepük volt az 1956 októberi ellenforradalmi felkelés előkészítésében és kirobbantásában. Tildy Zoltán és Maléter Pál 1956 októberében megismerték Nagy Imre és társai ellenséges célkitűzéseit, azokkal egyetértettek, és cselekvően bekapcsolódtak az ellenforradalmi felkelésbe. Az összeesküvő csoport tagjai, a hazai reakciós erők élén és a külföldi imperialistákkal szövetségben, a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló puccskísérletet hajtottak végre.

A bíróság megállapította, hogy Nagy Imre a hatalom erőszakos megszerzése érdekében legbensőbb híveiből már 1955 végén szűk illegális csoportot hozott létre. Az illegális csoport törvénytelen eszközökkel és a törvényes lehetőségek kihasználásával végezte ellenséges tevékenységét. A népi hatalom megdöntésére irányuló célkitűzéseik végrehajtása érdekében mozgósították és tevékenységükbe bevonták a népi demokratikus államrend minden rendű és rangú ellenségét. Ugyanakkor valódi céljaikat elleplezve, demagóg és hazug módon, „szocialista” jelszavakat hangoztatva, átmenetileg megtévesztettek és államellenes céljaikra felhasználtak jóhiszemű embereket is.

Az összeesküvő csoport, elsősorban a csoport vezetője, maga Nagy Imre, részletesen kidolgozta a népi demokráciellenes mozgalom politikai platformját, közvetlen feladatait, módszereit és távolabbi célkitűzéseit. A vád képviselője a bíróság elé tárta ezeket a – nagyrészt Nagy Imre által sajátkezűleg írt – titkos okmányokat.

Nagy Imre az 1955 decemberében kidolgozott („Erkölc és etika” című) dokumentumban a népi demokratikus államrendet „elfajult, bonapartista hatalomnak” nevezte, és annak erőszakos megdöntésére hívott fel.¹² Egy másik, 1956 januárjában írt („Néhány időszerű kérdés” című) dokumentumban a népi demokráciával szemben álló erőkkel való szövetséget tűzte ki feladatul; a munkásosztály hatalmát feladva a többpártrendszer visszaállítását tűzte ki célul.¹³ Az ugyancsak 1956 januárjában kelt („A nemzetközi kap-

¹¹ A közleménynek ez és a legtöbb további megállapítása merő koholmány, illetve tendenciózus túlzás. Ezeket részletesen bonckés alá veszi és cáfolja *Az igazság a Nagy Imre ügyben* című kötet, amelynek első kiadása 1958-ban jelent meg Párizsban, az utolsó pedig 1989-ben Budapesten. (*Az Igazság a Nagy Imre-ügyben*. Szerk. Kenedi János. Budapest, 1989, Századvég–Nyilvánosság Klub, 204.) E kötet felment bennünket a közlemény állításai aprólékos cáfolásának kötelezettsége alól. Ehelyett csak a legnyilvánvalóbb és az elsősorban Nagy Imrével kapcsolatos hazugságokra hívjuk fel a figyelmet.

¹² Az inkriminált mondatrész – szöveggörnyezetével együtt – pontosan így hangzik: „A párt tagsága és a magyar nép, az új szakasz, a júniusi politika hatalmas tábora, nem a kapitalizmus visszatérését akarja, hanem olyan népi demokratikus rendszert, amelyben a szocializmus eszméje ölt valóban testet, amelyben a munkásosztály ideáljai visszanyerik igaz értelmüket, amelyben a közélet magasabb erkölcsi-etikai alapokon nyugszik, amelyben nem egy elfajult bonapartista hatalom és egy diktátor, hanem a maga alkotta jogrend és törvényesség alapján a dolgozó nép az igazi úr, az ország gazdája, saját sorsának kovácsa, ahol becsülük az embert és a humanizmus szelleme hatja át az állami és társadalmi életet.” (Nagy Imre: „A magyar nép védelmében”. *Vitairatok és beszédek 1955–1956*. Párizs, 1984, Magyar Füzetek, 212–213.) A kiragadott mondatrészre alapított vád tehát teljességgel alaptalan.

¹³ Ilyen megállapítást Nagy Imre ugyancsak nem tett. Az inkriminált frásban ehelyett – Lenint idézve – a szocializmushoz vezető utak sokféleségéről írt, és azt hangsúlyozta, hogy „A fejlődés a szocialista társadalom építése terén [...] nem az erőszak, a proletárdiktatúra, a kényszereszközök mind nagyobb mérvű alkalmazása

csolatok öt alapelve” című) írásában a kalandor csoport egyik céljaként, a „tömbpolitika felszámolása” ürügyén, az ország védelmi szövetségének, a Varsói Szerződésnek megsemmisítését, az országnak az imperialisták kezére játszását jelölte meg.¹⁴ A bíróság a bizonyítékok és vallomások alapján megállapította, hogy Nagy Imre ezeket az írásokat sokszorosította, és közvetlen bűntársai, valamint a számukra megbízható elemek körében titkosan terjesztette.

A tárgyalás folyamán bizonyítást nyert, hogy a Nagy Imre és társai által létrehozott illegális szervezet tervszerű aknamunkát fejtett ki a munkás-paraszt hatalom aláásása, a népi demokrácia törvényes rendjének felbomlasztása, majd pedig a hatalom erőszakos megragadása érdekében. Illegális tevékenységükbe bevonták Tánczos Gábort és a később Nyugatra szökött Nagy Balázst, s rajtuk keresztül a Petőfi Kör az ellenséges elemek gyülekező helyévé, a párt és állam elleni támadások fórumává tették. Viták rendezése ürügyén ők maguk szervezték a Petőfi Kör népi demokráciaellenes megmozdulásait. Számos ellenséges felszólalást előre elkészítettek, többek között Déry Tibornak az úgynevezett sajtóvitában elhangzott felszólalását, amely az ifjúságot ellenforradalmi fellépésekre buzdította.¹⁵ Ezeket Losonczy Géza, Haraszi Sándor és Déry együtt készítették elő. Módszereikhez tartozott az is, hogy a népköztársasággal szemben álló Déry Tiboron, Háty Gyulán, Aczél Tamáson és hozzájuk hasonló elemeken keresztül uszító írásokat jelentettek meg a sajtóban. Ezekben a cikkeken a szocializmus építése során előfordult egyes hibákat mértéktelenül felnagyították, és a rendszert gátlás nélkül rágalmazták. Mindezzel az volt a céljuk, hogy aláássák a hatalmat, lejárássák az állam tekintélyét, mozgásba hozzák a népi demokráciával szemben álló ellenséges elemeket, és ennek talaján erőszakos úton megszerezzék a hatalmat. Losonczy Géza 1956 szeptemberében nyilvánosan is kijelentette Ámos Elon Budapesten tartózkodó izraeli újságírónak: „Ha rákerül a sor, mi erőszakkal szembeszállunk a kormánnyal.”¹⁶ 1956. október 20-án Szilágyi József egy általa szervezett illegális összejövetelen bejelentette: „Nagy Imre és társai felkészültek a hatalom megragadására.”

Az ismert október 23-i tüntetést Nagy Imre és csoportja kezdeményezte, felhasználva a Petőfi Körben és az egyetemeken kiépített kapcsolatait. Szilágyi József például október 22-én éjszaka, a Műegyetemen tartott gyűlésen, Nagy Imre megbízásából, személyesen hívott fel a tüntetésre. Az október 23-i tüntetést, Tánczos Gáboron és társain keresztül, a Nagy Imre-csoport irányította.

és élesítése útján megy végbe, sem a társadalmi, sem a gazdasági élet terén, hanem az antagonisztikus érdekek és ellentétek kiküszöbölése, az erőszak alkalmazásának mind fokozottabb csökkentése alapján a demokratikus módszerek és formák mind erőteljesebb megvalósításával, a legszélesebb néptömegekkel való szoros együttműködés érdekében.” (Uo. 196.)

¹⁴ Az említett írás függelékében a közlemény állításával szemben ez olvasható: „Az államok békés egymás mellett élése a hatalmi tömbök felszámolását követeli. Az agresszív tömbpolitika elleni harcban a legnagyobb és legszilárdabb erő a szocialista országok ereje, élükön a Szovjetunióval, amely jelenleg a világon a legerősebb háborúellenes együttműködés alapját képezi.” (*Az igazság a Nagy Imre-ügyben*, i. m. 43.)

¹⁵ Az 1956. június 16-án megrendezett sajtóvitán Déry elsősorban sajtószabadságot követelt, s arra figyelmeztetett, hogy az akkor már gyakori vitákkal megelégedve „...a cselekvés elsőszülött jogát eladjuk egy-egy jó szónoklat lehetőségért”. (Uo. 49.)

¹⁶ Ilyen vagy ehhez hasonló kijelentéseket 1956 nyarán és őszén bizalmas körben Losonczy valóban tehetett. Az idézett mondat azonban már egy letartóztatása után tett vallomásából származik, amikor – egyéb betegségei mellett – súlyos börtönpszichózisról is szenvedett. Vö. Kövér György: *Losonczy Géza 1917–1957*. Budapest, 1998, 1956-os Intézet, 254. és 324–325.

Ebben az időszakban az összeesküvő csoport csaknem naponta, némelyik napon pedig többször is titkos megbeszélést tartott. 1956. október 19-én, 20-án 22-én Nagy Imre kezdeményezésére Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Gimes Miklós a szervezkedés más tagjainak bevonásával megkezdte létesítendő kormányuk programjának kidolgozását. Az 1956. október 23-án délelőtt Losonczy Géza lakásán tartott titkos megbeszélésen, amelyen Nagy Imre vezetésével részt vett Gimes Miklós, Vársárhelyi Miklós, Jánosi Ferenc és Haraszti Sándor, kormánylistát állítottak össze, amelyet a törvényes magyar kormány erőszakos megdöntésével akartak uralomra juttatni. A titkos kormánylistán Nagy Imre saját magát jelöltette miniszterelnöknek, a miniszteri posztokat pedig az összeesküvő-csoport tagjai egymás között osztották el.¹⁷

A tüntetéssel egy időben, annak legális fedezéke mögül kirobantott fegyveres felkelés közvetlen irányítására a szervezkedés tagjai több külön illegális központot hoztak létre. Az egyik központjukat, melynek tagjai voltak Kopácsi Sándor, Szilágyi József, Gimes Miklós, Fazekas György és Aczél Tamás, a Budapesti Főkapitányságon szervezték. Kopácsi Sándor esküjét megszegve, főkapitányi beosztásával visszaélve, s alárendeltjeit megtévesztve, az illegális központ által kidolgozott feladatokat hajtotta végre. A felkelő, népi demokráciaellenes erők felfegyverzése, s ugyanakkor a szocializmushoz hű fegyveres erők felbomlasztása érdekében a kerületi kapitányságoknak parancsot adott arra, hogy a lázadókkal szemben ne fejtsenek ki ellenállást, ellenkezőleg: adják át nekik fegyvereiket s a rendőrségi épületeket. Ily módon Kopácsi a rendőrség készleteiből a zendülők részére több mint 20 000 darab lőfegyvert osztatott ki. Ezzel a csoporttal szorosan együttműködött az a másik, 1956. október 24-én létrejött alközpont, amelynek Losonczy Géza, Donáth Ferenc és Jánosi Ferenc voltak a tagjai. Ez a csoport többek között a hadsereg soraiban folytatott bomlasztó tevékenységet irányította, s ugyanakkor folyamatosan kiszolgáltatta a népköztársaságot védő fegyveres erők katonai terveit a lázadóknak.

Nagy Imre és bűntársai már jóval az októberi felkelés előtt titkos kapcsolatokat építettek ki és tárgyalásokat folytattak a burzsoá restauráció képviselőivel, akikkel a hatalom erőszakos megragadása érdekében szövetséget kötöttek. E tárgyalások során például Losonczy Géza és Haraszti Sándor már 1956 júliusában személyesen, később Erdei István közvetítésével megállapodtak Kéthly Annával is a létesítendő Nagy Imre-kormányban való részvételtben. Nagy Imre 1955 decemberében elhatározta, hogy visszaállítja a régi, úgynevezett „koalíciós” pártokat, s ezekkel együtt alakít kormányt. Amikor azonban, az ellenforradalmi erőkre támaszkodva, erőszakkal és csalással megszerezte a miniszterelnöki posztot, ennél sokkal messzebbre ment. Gátlástalanul engedélyezte és lehetővé tette, hogy az ellenforradalom rövid néhány napja alatt, alkotmányellenesen, 70 különböző párt és szervezet alakuljon, köztük olyan hírhedt – a békeszerződésben is tiltott – burzsoá-fasiszta pártok, mint például a Magyar Élet Pártja, Keresztény Demokrata Párt, Keresztény Magyar Párt, Magyar Néppárt, Nemzeti Tábor, Keresztény Front, Katolikus Néppárt, Keresztény Néppárt és Győrben a Nyilaskeresztes Párt.¹⁸

A Nagy Imre-féle összeesküvő csoport hatalmának biztosítására szövetséget kötött a legszélsőségesebb reakció más csoportjaival is. Ez a csoport a törvényesen és jogosan elítélt

¹⁷ Formális kormánylista nem, azoknak a személyeknek a „katasztere”, akikre egy politikai fordulat esetén Nagy Imre számíthatott volna, azonban valóban készült. Ezt a listát nem sokkal elkészülte után óvatosságból megsemmisítették. Vö. Rainer M. János: *Nagy Imre 1953–1958*. Budapest, 1999, 1956-os Intézet, 230., 241.

¹⁸ Ilyen pártok valóban alakultak. Erre azonban sem Nagy Imre, sem más nem adott engedélyt, miután a politikai élet szereplői azt nem is kérték.

Mindszenty József volt hercegprímást is „rehabilitálta”, s felléptette a népköztársaság ellen. Miután Tildy Zoltán révén egyetértésre jutottak vele, november 3-án Mindszenty a rádióban meghirdette a kapitalista restauráció programját.¹⁹ Ugyancsak egyetértésre jutottak Nagy Imréék az imperialista zsoldban álló burzsoá-fasiszta magyar emigrációval is. Ezt bizonyítja Varga Bélának, az úgynevezett Nemzeti Bizottmány elnökének 1956. október 28-i nyilatkozata, amelyben kijelentette: „A bizottmány tagjai állandó érintkezésben vannak a magyar lázadás vezetőivel.” Ezt követően Tildy Zoltán telefonon megegyezett az ellenforradalom támogatására Bécsbe érkezett Nagy Ferencsel abban, hogy az emigráció Nagy Imre kormányát támogatja.

Nagy Imre, miniszterelnöki működése során, esküjét megszegve, az ország alkotmányos irányító szerveit: az Országgyűlést, az Elnöki Tanácsot és a kormányt mint testületet a vezetésből kikapcsolta, s törvénytelen úton, saját kormányzati szerveként úgynevezett „kabinetet” hozott létre. A kabinetet már ekkor úgy állította össze, hogy – bár megtévesztés céljából még helyet adott benne a szocializmushoz hű személyeknek is – abban a reakciónak többsége legyen. November 2-án azonban még ezt a kabinetet is átszervezte, bevonva a burzsoá restauráció további elszánt, szélsőséges képviselőit s az ellenforradalmi felkelés vezetőit. A kabinetnek ekkor már Nagy Imrén, Losonczy Gézá, Tildy Zoltánon kívül tagja lett többek között Kéthly Anna, B. Szabó István, Bibó István, valamint honvédelmi miniszteri minőségben Maléter Pál, a fegyveres ellenforradalmi felkelők parancsnoka is.

Nagy Imre és összeesküvő csoportja a népköztársaság központi hatalmi szerveinek felbomlasztása, illetve félreállítása után nekilátott a helyi hatalmi szervek megsemmisítéséhez. Felszámolták a törvényes közigazgatási szerveket, a tanácsokat, a gazdasági igazgatási szerveket, és helyükbe a többségükben burzsoá, fasiszta elemekből szervezett úgynevezett „forradalmi bizottságokat” és a munkásság megtévesztésére szánt úgynevezett „munkástanácsokat” állították.

Nagy Imre és bűntársai áruló és bomlasztó tevékenységükkel, végül az általuk kikényszerített tűzszüneti parancssal megbénították a népköztársaságot védelmező fegyveres erőket. Ugyanekkor szervezték, fegyverrel ellátták, végül törvényesítették a lázadó ellenforradalmi erőket. Az úgynevezett „nemzetőrségbe” tömörítették a háborús és népellenes bűnösöket, a börtönökből kiszabadult fejeceket és a népi demokrácia minden rendű és rangú ellenségét. Ezek után Budapesten és szerte az országban megindult a fehérterror. A terrorista különítmények, az eddig felderített adatok szerint, Nagy Imre és társai rövid, néhány napos uralma alatt, 234 védtelen állampolgárt gyilkoltak meg. Ugyanezekben a napokban 3000 haladó, a népi demokratikus rendszerhez hű embert börtönöztek be, akiknek kivégzését a közeli napokra tervezték. Ezenkívül november 4-ig több mint 10 000 személyről állítottak össze halállistát, előkészítve lemészárlásukat.²⁰

Nagy Imre és bűntársai azzal párhuzamosan, hogy maguk köré tömörítették az ország reakciós, ellenforradalmi erőit, széleskörű kapcsolatot és együttműködést létesítettek az imperialisták különböző köreivel, szerveivel és képviselőivel. Az összeesküvő csoport egyik tagja, Kardos

¹⁹ Bár kétségtelen, hogy Mindszenty ellenezte a szocializmust, a „kapitalista restauráció programját” nem hirdette meg november 3-i beszédében.

²⁰ A halállistára vonatkozólag a vád semmiféle bizonyítóanyagot nem tudott felvonultatni. Ilyen dokumentumok azóta sem kerültek elő. A 3000, pontosabban közel 3000 bebörtönzött ember közül a polgári személyek száma alig haladta meg az 500-at. A többiek a fegyveres erők, elsősorban az ÁVH kötelékébe tartoztak, akik – életüket féltve – nem ritkán maguk kérték őrizetbe vételüket. Ami pedig a kivégzett és elcsott személyek számát illeti, a Kádár-kormány által kiadott Fehér Könyv 216 halott személy adatait közli. Ezek közül 168 fő tartozott a fegyveres erők kötelékébe, s e 168 főből 93 ÁVH-s volt. Vö. *Az igazság a Nagy Imre-ügyben*, i. m. 77–79.

László, kapcsolatban állott Cope-pal, a budapesti angol követség volt beosztottjával, akinek közvetítésével Nyugatra csempészték Nagy Imre államellenes, politikai írásait.²¹ Maléter Pál útján kapcsolatban állottak Cowley angol katonai attaséval, aki közvetlenül is részt vett a felkelés katonai irányításában.²² Losonczy Géza útján felvették a kapcsolatot és együttműködést létesítettek Löwenstein herceggel, a nyugatnémet imperialisták hazánkba küldött képviselőjével. A megbeszélések alapján Löwenstein herceg, a Kossuth Rádióban elmondott beszédében, biztosította az ellenforradalmi felkelőket a nyugatnémet nagytőke támogatásáról.²³

Ugyanakkor bizonyos imperialista körök, élükön az amerikai imperialistákkal, egész propagandaapparátusukat és hírszerző szolgálatukat már évek óta az általuk „nemzeti kommunizmusnak” nevezett ellenforradalmi irányzat magyarországi képviselőinek, a Nagy Imre-csoport támogatására állították be. A „Strasbourgi Egyetem” elnevezésű amerikai hírszerző szerv már 1956 szeptemberében kidolgozta az ellenforradalmi felkelés programját, amelyet az országon belül illegálisan terjesztettek. Az ellenforradalom idején, vöröskereszt adományok közé csempészve, jelentős mennyiségű kézfegyvert küldtek az országba. Ezzel párhuzamosan az imperialista sajtó és rádió népszerűsítő kampányba kezdett Nagy Imre személye mellett. Hangoztatták, hogy a nyugati hatalmak számára kedvezőbb, ha Magyarországnak a szocialista táborból való kiszakítását egy „kommunista névvel ellátott csoport” hajtja végre. A hírhedt Szabad Európa rádióállomás magyar nyelvű adásaiban, az ismert, általa szervezett léggömbakció útján propagálta az ellenforradalmi felkelést, majd annak kirobbantása után katonai utasításokkal segítette és irányította. Az összekülvő csoport ezeket az utasításokat végre is hajtotta.

Nagy Imre és áruló csoportja, céljainak megvalósítása érdekében, továbbá azért, hogy teljesen szabaddá tegye az utat az imperialista beavatkozás számára, megkísérelte az ország védelmi szövetségét, a Varsói Szerződést törvénytelen módon és egyoldalúan felbontani.²⁴ E kísérlet betetőzését jelentette Nagy Imre 1956. november 4-i rádiófelhívása, amelyben a forradalmi munkás-paraszt kormánnyal és az általa segítségül hívott szovjet csapatokkal szemben a nyugati imperialistákkal nyílt, fegyveres beavatkozásra hívta fel.²⁵

Az ellenforradalmi fegyveres felkelés bukása után a Nagy Imre-féle összeesküvők egyes csoportjai ott kerestek menedéket, ahonnan korábban is támogatást élveztek. Az államszínvonal részvevői közül Király Béla, Kéthly Anna, Kővágó József és mások a felelősségre vonás előtt Nyugatra szöktek. Mindszenty József, a magyar hatóságok tudomása szerint, az amerikai követségen rejtőzködött el. B. Szabó István a budapesti angol követségre próbált menekülni. A Nagy Imre-csoport, amely korábban a „a nemzeti kommunizmus” kalózlöbögijével lépett fel, a felelősségre vonás előtt a budapesti jugoszláv követségre szökött.

Az összeesküvők elvetemültségére jellemző, hogy ellenforradalmi tevékenységüket még akkor is változatlanul továbbfolytatták, amikor a magyar nép a forradalmi munkás-paraszt kormány irányításával már megkezdte a törvényes rend helyreállítását, a nép békés életé-

²¹ Ez Nagy Imre elhurcolása után történt. A per tárgyához tehát semmi köze.

²² Maléter november 1-jén találkozott Cowley ezredessel, amikor a harcok már véget értek. A felkelés katonai irányításában tehát már ezért sem vehetett részt.

²³ Hubertus von Löwenstein nem a német imperializmus, hanem a nyugatnémet Vöröskereszt képviselőjeként érkezett Magyarországra. Beszédéből egyértelműen kiderül, hogy saját nevében beszélt, és útjának célja a Magyarországnak nyújtandó élelmiszer és gyógyszer segély volt. Vö. *Az igazság a Nagy Imre-ügyben*, i. m. 82.

²⁴ Erre a november 1-jei kormányhatározatra azután került sor, hogy a szovjet csapatok másodszor is megkezdtek a Magyarország elleni támadást.

²⁵ Nagy Imre november 4-i rádiófelhívásában egyetlen külső hatalomtól sem kért fegyveres segítséget.

nek biztosítását, s az ellenforradalmárok által okozott súlyos károk helyrehozatalát. Kéthly Anna, Király Béla, Kővágó József és társaik Nyugatról, Nagy Imre, Losonczy Géza és mások pedig a budapesti jugoszláv nagykövetség épületéből küldték utasításukat a fegyveres ellenállás további folytatására, az életet bénító sztrájkok szervezésére, a földalatti aknamunka újjászervezésére. Nagy és Losonczy például a jugoszláv nagykövetség épületéből, Gimes Miklós és más bűntársaik útján, kapcsolatot létesítettek a „Központi Budapesti Munkástanácsal”, a szabad Európa Rádióval és még új, illegális lapot is jelentettek meg „Október Huszonharmadika” címmel.²⁶ Mindezt a később levezetett vizsgálat és a most lefolytatott bírósági eljárás kétségszítványtalan tényekkel bizonyította be.

A bírósági eljárás peranyaga is megmutatta és bebizonyította, hogy Nagy Imre és társai korábbi revizionista, burzsoá-nacionalista politikai beállítottságuknak megfelelően, törvényszerűen jutottak el a burzsoázia legreakciósabb imperialista erőivel való szövetséghez, a munkáshatalom, a népi demokratikus rendszer, a dolgozó magyar nép és a szocialista haza elárulásához.

A bírósági tárgyaláson a vádlottak közül Donáth Ferenc, Gimes Miklós, Tildy Zoltán, Kopácsi Sándor, Jánosi Ferenc, Vásárhelyi Miklós, megbánást mutatva, teljes egészében elismerték bűnösségüket. Nagy Imre, Szilágyi József és Maléter Pál bűnösségüket tagadták, azonban a lefolytatott eljárás során, bűntársaik és a tanúk terhelő vallomásai, valamint a tárgyi bizonyítékok nyomán lelepleződtek, és bűncselekményeik tényeire vonatkozóan részleges beismerő vallomást tettek.

A Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa, mérlegelve a bűncselekmények súlyát, a súlyosbító és enyhítő körülményeket, a lefolytatott tárgyalás alapján a vád tárgyává tett cselekményekben a vádlottakat bűnösnek mondta ki, és ezért: Nagy Imrét halálra, Donáth Ferencet 12 évi börtönre, Gimes Miklóst halálra, Tildy Zoltánt 6 évi börtönre, Maléter Pált halálra, Kopácsi Sándort életfogytiglani börtönre, dr. Szilágyi Józsefet halálra, Jánosi Ferencet 8 év börtönre, Vásárhelyi Miklóst 5 évi börtönre ítélte.

Az ítélet jogerős. A halálos ítéleteket végrehajtották.

Nagy Imre és bűntársaik ellenforradalmi összeesküvése. Budapest [1958], Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa Tájékoztatási Hivatala, 10–16.

▪ 19. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA KULTURÁLIS ▪ ELMÉLETI MUNKAKÖZÖSSÉGÉNEK ÁLLÁSFOGLALÁSA A NÉPI ÍRÓKRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1958. JÚNIUS

A szocializmus építésének nélkülözhetetlen feltétele az ideológiai munka, a marxista válaszadás az ellenforradalom által felszínre vetett kérdésekre, ill. azokra a problémákra, amelyek már az ellenforradalom előtt is foglalkoztatták a közvéleményt. Az ideológiai tiszt-

²⁶ A lap kiadásához Nagy Imrénck és Losonczynek a szerkesztők tanúságtétele szerint semmi köze sem volt.

tulás egyik figyelemre méltó akadály a még – különösen értelmiségi és kispolgári körökben – az ún. „népi” írók ideológiája, a „népi” írók múltjának, közelmúltjának és jelenének értelmezésében és értékelésében mutatkozó téveszmék. Az itt közölt összefoglalásnak az a célja, hogy hozzásegítsen a „népiek” körüli ideológiai zavar eloszlításához, a „népi” írók antimarxista nézeteinek leküzdéséhez. Ez az elemzés a marxista álláspont kifejtésével segítséget kíván nyújtani mindazoknak tévedéseik leküzdéséhez, akik még ma is a „népi” ideológia hatása alatt állanak, nem utolsósorban maguknak a „népi” íróknak, nézeteik és helyzetük tisztázásához, irodalmi tevékenységük szilárd eszmei alapjainak megteremtéséhez, s kiindulópontul kíván szolgálni egy szélesebb körű vitához. Ez a vázlat elsősorban a „népi” mozgalom eszmei-politikai jellemzését tartalmazza, nem tévesztve szem elől, de nem is ölelve fel a mozgalom tevékenységének teljes körét.

I.

A „népi” írók mozgalmának értelmezése több évtizedes vita tárgya. Politikai mozgalom vagy „szellemi”, irodalmi irányzat? A válasz erre ma már világos: a „népi” írók mozgalma jelentős szépirodalmi tevékenységet felmutató politikai mozgalom, amelynek alapvető eszmei jellemvonása egy erős nacionalizmussal telített „harmadikutas” koncepció; az imperializmus és a szocializmus világméretű küzdelmében egy nem létező harmadik útnak, a „külön magyar útnak” hamis illúziója. A paraszti érdekvédelem, amely a „népiek” legerősebben hangoztatott törekvése, csak ezen a „harmadikutas” koncepción belül érvényesült. A „népi” írók *jelentős történelmi érdeme a parasztság társadalmi kérdéseinek felszínén tartása a Horthy-rendszer idején*, amikor a szociáldemokrácia az opportunisták vezetés árulása következtében lemondott a parasztság szervezéséről, a Kommunista Párt pedig csak az illegalitásból és viszonylagos gyengeségéből fakadó korlátok között dolgozhatott. Másrészt viszont a „népi” írók paraszti érdekvédelme, a parasztság gazdasági és politikai helyzetének felmérése és következetes végiggondolása, a megfelelő következtetések levonása, mindig és szükségszerűen beleütközött a „harmadikutaság” által vont korlátokba, újra és újra példázva azt az igazságot, hogy *nem lehetséges a dolgozó parasztság osztályérdekeinek következetes védelme egy, a parasztság rétegekre bomlását is figyelmen kívül hagyó „harmadikutas” koncepció alapján*. Az ebből fakadó ellentmondásokon nem juthattak túl a „népi” írók: ez mozgalmuk történelmi tragédiája.

A „népi” írók belpolitikai koncepciójának „harmadikutas” jellege abban nyilvánul meg, hogy egyrésztől látszólag elvetik a burzsoázia társadalmi vezető szerepét, másrésztől azonban a társadalmi fejlődés vezető erejének nem a burzsoáziával szemben álló proletariátust tekintik, hanem a középrétegeket, ill. az értelmiséget, s a parasztságot tartják a fejlődés tömegerejének. Elvetik a földbirtokos-nagykapitalista fejlődés perspektíváját, de elutasítják a proletár-szocialista átalakulás koncepcióját is. Mezőgazdasági téren a kisparaszti gazdaságot tekintik célnak és megoldásnak. *A paraszti demokratizmus, mely a „népi” mozgalmon belül az időnként radikalizálódó parasztság antifeudális törekvéseit is tükrözi, végeredményben nem megy túl célkitűzéseiben a polgári demokrácia keretein*. A „harmadik út” tehát lényegében polgári-kispolgári ideológia: agrárprogramjának megvalósítása – egy antifeudális földreform végrehajtása – objektíve a mezőgazdaság kapitalista átalakítására való törekvésnél többet nem jelent.

Mit jelent a „népi” mozgalom ideológiájának *nacionalista* jellege? Azt, hogy a „népiek” szerint Magyarországnak közbülső úton kell járni Nyugat és Kelet között, a szocialista

Szovjetunió és az imperialista nyugati hatalmak között. Ezt a felfogásukat részben nacionalista-faji alapon magyarázzák („kis nép” vagyunk; a magyar nép rokontalan Európában), részben a magyar függetlenség tradíciók nacionalista eltorzításával és a magyar nemzet történelmi szerepének nacionalista felnagyításával (Magyarország „híd” Kelet és Nyugat között stb.) Ez a nacionalista jelleg nem azonos az uralkodó osztályok nagyhatalmi sovíniszta nacionalizmusával; ez utóbbival többnyire maguk a „népi” írók is szembefordultak. A nacionalista szemlélet itt bonyolultabban fejeződik ki: elsősorban abban, hogy mind a társadalom belső problémái, mind a nemzetközi erők elemzésénél a „nemzeti-faji” tényezők hangoztatása háttérbe szorítja a világos osztályszemléletet.

Felvetődik a kérdés: milyen osztályok érdekeit, törekvéseit tükrözte objektíve a „népi” mozgalom? Erre a kérdésre csak történelmileg lehet megadni a választ, s ezért is szükséges a továbbiakban a mozgalom történelmi elemzése. Súlyos hiba volna leegyszerűsíteni a kérdést. Igaz az, hogy a mozgalom *egyes szakaszaiban* (pl. Márciusi Front), más szakaszokban pedig *egyes csoportjaiban* (pl. Szabad Szó Köre, 1941–44) szegényparaszti érdekek kifejezője is volt. De igaz az is, hogy *más szakaszokban* (pl. Új Szellemi Front) *s egyes tagjainál* zsírosparaszti polgári osztályérdekeket is kifejezett (pl. a mozgalom jobbszárnya, a Magyar Élet Pártja köré csoportosult írók 1943–44-ben). Ebből azonban nem lehet sem azt a következtetést levonni, hogy a mozgalom osztályjellege szegényparaszti, sem azt, hogy zsírosparaszti-polgári. Ami a mozgalomban állandó, az a *kispolgári jelleg*. A kispolgárság, elsősorban a kispolgári értelmiség szószólója volt a mozgalom, még ha a mozgalomban résztvevő egyesek szándéka és tudata nem is tükrözte ezt. Ez a kispolgári jelleg érteti meg a mozgalom nagyarányú ingadozásait a különböző történelmi szakaszokban, ez magyarázza meg azt is, hogyan lehetett ugyanaz a mozgalom egyszer a szegényparaszti, máskor a zsírosparaszti-polgári osztályérdekek kifejezője. S lényegileg a kispolgári jelleg érteti meg a mozgalom ellenzéki irányú erős ingadozását a proletárdiktatúra időszakában és a „népiek” szerepét az ellenforradalom idején.

Világosan látnunk kell, hogy a „harmadik út” koncepciója pusztán illúzió, amely a történelem gyakorlatában nem állhatja meg a helyét. Nincs „harmadik út” kapitalizmus és szocializmus között. Igaz, hogy a „harmadikutasság” bizonyos történelmi helyzetekben lehet politikai szövetsége a munkásosztálynak, leválaszthat tömegeket a burzsoáziáról. Általában azonban a „harmadik út” vallói a retrográd erők tartalékai, s így nagymértékben alkalmasak arra, hogy a munkásosztálytól, a munkásmozgalomtól szigeteljenek el tömegeket. *Ideológiai értelemben*, a „harmadikutas” tendencia a kapitalizmus idején is reakciós álláspont, de dogmatikus, szektás hiba volna megfelelkezni arról, hogy *gyakorlati-politikai értelemben* a fasiszta diktatúra, a földesúri-polgári konzervativizmus, a nagybirtok, nagytőke és klérus ellenében kifejezhetett egy *viszonylag* haladó álláspontot, szövetsége lehetett a haladás erőinek.

A „népiek” „harmadikutasságának” lényegéhez tartozik, hogy a mozgalom antikapitalizmusa romantikus antikapitalizmus, melynek elméleti alapját ködös kispolgári-paraszti ideológiák képezik. A romantikus antikapitalista, paraszti „szocialista” eszmék azonban mit sem változtattak a „népi” mozgalom és ideológia polgári demokratikus tartalmán. A „paraszti szocialista” szándék nem volt több a „harmadik útnál”, amelynek meghirdetése akkor, amikor kibontakozott a munkásosztály harca a kapitalizmus ellen, alkalmas volt arra, hogy keresztezze a társadalmi haladást legkövetkezetesebben képviselő munkásosztály harcát, dezorientáljon a munkásosztály szövetségeseinek sorában, gátolja az előrehaladás számára sorsdöntő munkás-paraszt szövetség kialakulását és megerősödését. A „har-

madik út” által képviselt romantikus antikapitalizmus a szándékoktól függetlenül objektíve nem közelítette a hatása alá került rétegeket a szocializmus valódi képviselőihez, a munkásosztályhoz, a Szovjetunióhoz, hanem inkább távolította azokat, viszont éppen ingatagsága, romanticizmusa miatt alkalmas volt arra, hogy a „népiek” körében kaput nyisson fasiszta nézeteknek is, s a nacionalizmussal együtt frontot alkosson a következetes marxista állásponttal szemben.

Jól tudjuk, hogy a „népi” mozgalom különféle tehetségű és különféle politikai nézeteket valló írókat gyűjtött össze. Soraik között szép számmal vannak irodalomtörténelmi jelentőségű írók, s néhányan a „népi” mozgalomtól jutottak el, annak ellentmondásait végképp leküzdve, a marxizmusig (pl. Darvas József). Jól tudjuk azt is, hogy a mozgalom társadalmi-világnézeti színeke az egyes szakaszokban nagyon is sokrétű volt. A „harmadik útnak” és a nacionalizmusnak, mint a mozgalom eszmei-politikai fővonásainak előtérbe állításával nem az egyes alkotók irodalmi jelentőségét akarjuk kisebbsíteni: azt megítélni csak alapos részlettanulmányok alapján lehet. Nem is a mozgalom politikai sokrétűségét, belső differenciáltságát akarjuk ezzel elhomályosítani. Azt kívánjuk csupán hangsúlyozni e fő vonások kiemelésével, hogy *ez az az egységbe hozó mozzanat, amely az egyébként széteső csoportokat mozgalommá, „népi” írói táborrá tette*. Ez az a gondolat, amely többé-kevésbé, hol erősebben, hol gyengébben valamennyiük munkásságát áthatotta, s amely más és más mértékben, más és más hangsúllyal jelen volt a mozgalom minden szakaszában. Fenntartás nélkül csak azok tudtak véglegesen szakítani a „harmadik út” koncepciójával és a nacionalizmussal, s azok voltak képesek később megingathatatlanul odaállni a népi demokrácia mellé, akik eljutottak közülük a marxizmusig.

A „népi” mozgalom marxista értékelése eddig lényegében Révai József elvtársnak 1938-ban írott könyvére²⁷ támaszkodott. Ez a tanulmány főleg a „népi” mozgalom radikalizálódásának, a Márciusi Front időszakának elemzésén alapszik. Révai József tanulmánya helyesen mutatott rá a „népi” mozgalom akkor jellemző vonásaira, pozitívumaira és problémáira. Helyesen elemezte a mozgalom rétegződését, jelentőségét és lehetőségeit a magyar közéletben. Helyesen védelmezte meg a „népieket” a liberális és polgári radikális oldalról jövő támadásokkal szemben. Ugyanakkor, bár látta a mozgalom fasiszálódásának veszélyeit, túl nagy reményeket fűzött a mozgalom antifeudális törekvéseihez, nem emelte ki eléggé ennek „harmadikutas” jellegét. Egyes „népi” írókat a „fordulat éve” után szépirodalmi műveik és közéleti szereplésük alapján, „irodalmi elvtársakká” nyilvánítottak, s ezzel mintegy igazolódni látszott Révai József 1938-as fejtegetésének optimizmusa. Súlyos hibák forrása lett, hogy nem elemeztük behatóan a széles közvélemény előtt a „népi” írók útját 1938 után, s hogy 1945 után a marxisták részéről szórványosan meginduló ideológiai harc a „népi” írók nézeteivel szemben, 1949 után szinte teljesen elhalt. A „fordulat éve” után sem szellemileg győztük le a „népieket”, hanem adminisztratív úton szüntettük meg a folyóiratukat, a „Választ”, s így eszméik, nézeteik tovább éltek és hatottak a felszín alatt. [...]²⁸

²⁷ Az utalás a *Marxizmus és népiesség* című munkára vonatkozik, amely a szerző más tanulmányaival együtt 1948-ban a *Marxizmus, népiesség, magyarság* című kötetben, a Szikra kiadásában is megjelent.

²⁸ A dokumentum II., III. és IV. – igen terjedelmes – fejezetei a népi mozgalom szervezeti előzményeivel, történetével és ideológiájával foglalkoznak.

V.

Ellentmondásos a „népi” mozgalom útja. Tagjainak része és szerepe volt abban, hogy a magyar értelmiségi közvéleményben tért hódított a földreform gondolata, hogy felfigyeltek a magyar nagybirtokrendszer tarthatatlanságára. De részük és szerepük volt abban is, hogy ugyanebben a rétegben hamis, helytelen illúziók ébredhettek az uralkodó osztályok egyes politikai képviselői (Gömbös, Teleki, Kállay) iránt. Érdemük a „népi” íróknak, hogy a magyar értelmiségi ifjúság jelentős részét megóvták a német fasizmus előtti teljes behódolástól; de ugyanakkor felelősség terheli őket is azért, hogy a második világháború idején, a „magyar megmaradás” „harmadikutas” tanítása szellemében a magyar ifjúság értékes rétegei szemlélték passzivitással az eseményeket, nem keresték az utat a forradalmi munkásmozgalommal kötendő szövetséghez. Hangsúlyozni kell emellett, hogy a „népi” mozgalom, különösen 1939 után, erősen polarizálódott.

A felszabadulás után a „népi” mozgalom kérdése egyértelműbben ítélhető meg. A Horthy-fasizmus viszonyai között, a paraszti érdekvédelem, a paraszti demokratizmus, amely mindvégig színezte a mozgalmat, antifedális, antifasiszta jellegű volt, s forradalmi helyzetben lendítőerővé válhatott. Ugyanez a paraszti demokratizmus 1945, de főleg 1948 után időszerűtlenné, antifedális helyett antiszocialista jellegűvé vált. A kisparaszti gazdaságot eszményítő paraszti demokratizmus, vagy a kapitalisztikus szervezeteket idealizáló és példaképnek tekintő „paraszti szocializmus” a „harmadik út” társadalmi programja, fékező, retrográd erő. 1949-től kezdve pedig már nehezen lehet arról is beszélni, hogy paraszti törekvéseket fejeznek ki; a magyar parasztság fejlődése túlhaladt elképzeléseiken.

Érdemük a „népieknek”, hogy a Parasztpárt révén elősegítették a népi demokratikus erők győzelmét. De különösen 1953 után – s ezt tehetségük és érdemeik elismerése mellett is ki kell mondani – komoly felelősség terheli őket a proletárdiktatúra államának belső fellazításában, az ellenforradalom szellemi előkészítésében való részvételért. S nem lehet hallgatással mellőzni az ellenforradalom alatti magatartásukat sem. Tudjuk, hogy a „népiek” többsége nem szándékolta a gyarak, a bankok, a földek visszaadását, a külpolitikában a behódolást az imperializmus előtt. De ideológiájukból következett a nacionalizmus, a „harmadik út” hamis illúziója, a proletárdiktatúra elvetése. S ez objektíve az ellenforradalom malmára hajtotta a vizet: feltüzelt a nacionalizmust, elősegítette a „külön magyar út” illúziójának begyökerezését a becsületes emberek tudatába is.

A „népiek” történelmi és ideológiai felelősségének felvetése nem mond ellent annak, hogy a párt és a kormány nagyra becsüli írói tehetségüket, népünk közkincsének tekinti legjobb alkotásaikat; iskolai nevelésünkben, kulturális munkánkban, irodalmi közvéleményünk formálásában továbbra is ott a helye ezeknek a könyveknek, színpadjainkon darabjaiknak. Személyüket nagy megbecsülésben, írói rangjuknak megfelelő értékelésben részesíti, alkotó munkájuk zavartalanságához minden segítséget megad. De ugyanakkor fontos feladatának érzi, hogy elvien és határozottan vitázzon nézeteikkel.

A marxista kritikának szakítani kell eddigi behódoló passzivitásával a „népiekkel” szemben. Világosan kell látni, hogy a velük folytatott vita elsősorban eszmei-politikai, s nem szépirodalmi természetű, bírálatunk a „harmadik út” és a nacionalizmus hatásos és színvonalas változatának bírálata legyen, nem pedig elvtelen, udvarló taktikázás.

A „népi” íróktól azt várjuk, hogy a legutóbbi fejlődés fényében gondolják át mozgalmuk ideológiáját. Nehéz és fájdalmas feladat lesz ez: évtizedes utat felülvizsgálni, meggyökerezsedett nézeteket és előítéleteket félredobni. De azt hisszük, hogy ez az egyetlen út szá-

mukra. Tehetségükre, írói alkotó munkájukra számít a dolgozó nép, a párt, s reméli, hogy további művekkel fogják gazdagítani irodalmunkat. De a továbblépés előfeltétele: az önvizsgálat, hibás nézeteik megtagadása. Csak így kerülhetik el, hogy magukra ne maradjanak, hogy el ne szigetelődjenek a történelem s a haladás igazi erőitől.

A „népi” írók akkor alkották legmaradandóbb műveiket, amikor a mozgalom radikálizálódott, kapcsolatot talált a munkásmozgalommal, a történelem igazi hajtóerejével – s ez példa lehet a jövőre is. Az önvizsgálat, a megtett út felmérése, a szakítás a történelem által megcáfolt „harmadikutas”, nacionalista ideológiával – ez az útja a „népi” mozgalomhoz tartozó írók művészi, emberi, politikai továbblépésének. Világosan látniuk kell: a párt és az állam nem érthet egyet azzal, hogy mint politikai tömörülés vagy irodalmi csoportosulás szervezkedjenek; viszont hangsúlyozni kívánja: azt szeretné elérni, hogy a volt „népi” írók mint egyének, mint közéleti és irodalmi személyiségek, minél hathatósabban vegyenek részt a népi demokrácia építőmunkájában.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozata és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 210–235.

▪ 20. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ▪ BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A VALLÁSOS VILÁGNÉZET ELLENI HARCRÓL

BUDAPEST, 1958. JÚLIUS 22.

Az MSZMP Politikai Bizottsága megállapítja, hogy a vallásos világnézet elleni harcban, a vallásos tömegek közötti felvilágosító és nevelőmunka végzésénél az alábbi tényezőket kell szem előtt tartani:

1. A szocializmus építése, eredményei, társadalmi, politikai és gazdasági viszonyainak változása következtében meglazultak a vallásos világnézet társadalmi gyökerei. A tudományok gyors előrehaladása, a kultúrforradalom eredményei, a marxizmus-leninizmus oktatása, a társadalom és természettudományos propaganda, pártunk tömegnevelő és felvilágosító munkája jelentős szerepet játszottak népünk öntudatának növelésében. Komoly lépést tettünk előre a tudatlanság felszámolása terén, s ezáltal meggyengült a vallásos világnézet ismeretelméleti alapja.

2. A jelentős fejlődés ellenére, a vallásos ideológiának mély gyökerei vannak, elsősorban a társadalom elmaradottabb rétegeiben; a falusi lakosság és a városi kispolgárság között, az elmaradottabb munkásrétegek, asszonyok és fiatalok, valamint az értelmiség között. Egyes párttagoknál is fellelhető a vallásos ideológia hatása.

Bizonyos társadalmi csoportok, elsősorban a volt uralkodó osztályok deklasszált elemei, reakciós politikai beállítottságból, tüntetésként vesznek részt vallásos szertartásokon.

3. Számos tényező gátolja a vallásos ideológia elleni eszmei harc és a világnézeti tömegnevelő munka kibontakoztatását:

a) A világnézeti harc és a nevelő munka gyengesége, az ellenséges ideológiák elleni harc elhanyagolása és lebecsülése, a vallás kérdését liberálisan kezelő jobboldali opportunisták felfogás és a baloldali szektás türelmetlenség elterjedése zűrzavart teremtett a párton belül:

általános, hogy összekeverik a vallásos világnézet elleni harcot a klerikális reakció elleni harccal.

b) Az új világhelyzetet figyelembe véve, az egyházak nemzetközi mértékben, rendszeresen kidolgozzák taktikájukat a kommunista és munkásmozgalom ellen. A magyarországi egyházak is – elsősorban a katolikus egyház – a számukra kedvezően kínálkozó lehetőségeket felhasználva, kidolgozták taktikájukat a vallásos világnézet elmélyítésére. (Növelik hitéleti tevékenységüket; kísérletet tesznek a vallás és a marxizmus–leninizmus eszméi között meglevő antagonisztikus ellentét leplezésére, ködösítésére; nem lehet igazán kultúrált ember az – mondják – aki nem vallásos; a valláserkölcst pozitív szerepét hangsúlyozva azt állítják, hogy a vallás nélkül nincs erkölcs, erkölcsi nevelést igazán csak a vallás ad stb.)

4. Vallásos világnézet alatt az összes egyházak és vallási szekták által terjesztett idealista nézetek összességét értjük, amelyek a természet és a társadalom jelenségeit fantasztikus, emberfeletti és misztikus tulajdonságokkal ruházzák fel.

a) A vallásos világnézet és a marxizmus–leninizmus között kibékíthetetlen ellentét van. A vallásos ideológia elleni harcot a marxizmus–leninizmus fegyvereivel vívjuk mindaddig, amíg a vallásos világnézet az emberek tudatából el nem tűnik.

b) A hívő állampolgárok vallásos meggyőződése és a szocializmus építésének feladatai között a népen belüli ellentmondás egyik formája húzódik meg. Ez az ellentmondás nem antagonisztikus jellegű. Ez az ellentmondás a szocializmus építése politikai, gazdasági és kulturális feladatainak megoldása közben, türelmes eszmei és politikai nevelés útján, fokozatosan feloldódik és teljesen megszűnik.

5. A klerikális reakció vallási köntösbe bújt politikai reakció, s ezért az ellene folyó harc politikai harc.

a) A klerikális reakció a hívő embereket vallásos világnézetükön keresztül próbálja reakciós politikai befolyás alá vonni. A szocialista társadalmi rendszer és a klerikális reakció közötti ellentét, a dolgozó és a reakciós osztályok között levő osztályellentét – kibékíthetetlen, antagonisztikus jellegű. Ezért a klerikális reakció elleni harcot ugyanolyan politikai eszközökkel, módszerekkel folytatjuk, mint a szocialista állam bármely más politikai ellensége ellen.

b) Nem szabad összekeverni a vallás, mint világnézet elleni harc eszközeit, módszereit a klerikális reakció elleni harc módszereivel. Amíg a vallásos világnézet leküzdésében a felvilágosító és nevelő munka eszközeit alkalmazzuk, addig a klerikális reakció ellen a politikai és adminisztratív harc minden eszközét igénybe vesszük.

c) Amikor hangsúlyozzuk, hogy a vallás és a klerikális reakció elleni harcot nem szabad összekeverni, ez nem azt jelenti, hogy a klerikalizmus teljesen elválasztható a vallástól. Ellenkezőleg, a vallásos világnézet és a klerikális reakció szorosan összefüggnek. A klerikalizmus vallási köntösben, a vallás leple alatt jelentkezik. Ugyanakkor határozott különbséget kell tenni az ellenük folytatott harc módszereit illetően.

d) A klerikális reakció elleni harcba a becsületes, vallásos embereket, sőt bizonyos egyházi személyeket is be lehet és be kell vonni.

6. A párt álláspontja az egyházakkal kapcsolatban: a szocializmus építésének korszakában az egyházak még hosszú ideig fennmaradnak, ezért megsemmisítve a klerikális reakció ellenforradalmi kísérleteit, az egyházakkal pozitív együttműködésre törekszünk. Ennek az együttműködésnek tartalmát a szocializmus építésének követelményei határozzák meg. A szocializmust építő állam együttműködése az egyházakkal ugyan átmeneti jellegű, de hosszú ideig tart, egy egész történelmi korszakot ölel fel.

A vallásos világnézet elleni eszmei harc és a vallásos tömegek közötti felvilágosító, nevelőmunka irányelvei

1. Pártunk a vallással kapcsolatos tevékenységét mindenkor az általános politikai harc, az osztályharc érdekeinek rendeli alá.

A vallás elleni világnézeti harc az általános osztályharc része. Számunkra nem az a fő kérdés, hogy ki vallásos és ki ateista, mivel ebben az esetben a harc fő frontja a kapitalizmus és a szocializmus közötti ellentétéről, a vallásos és nem vallásos dolgozók ellentétére tevődne át. A fő kérdés az, hogy a munkások, dolgozó parasztok és az értelmiség testvéri összefogással, egyetértésben építsék a szocialista jövőt, amelynek győzelme a vallás társadalmi alapjait megszünteti. Mi az embereket nem a hitelveik, hanem osztályhelyzetük, politikai állásfoglalásaik és cselekedeteik alapján ítéljük meg. A vallással kapcsolatos ideológiai feladatainkat mindig ebből a szempontból kell meghatároznunk.

2. A vallás reakciós világnézet, mert a haladás ellenségeinek egyik eszmei fegyvere. Gyökerei az osztálytársadalom és a tudatlanság. A szocializmus győzelme, az osztálytársadalom felszámolása megszüntetni a vallásos ideológiák társadalmi bázisát. A tudományos előrehaladás a természet- és a társadalomtudományok, valamint a gondolkodás területéről fokozatosan kiszorítja a vallás misztikus, tudománytalan tanításait, s ezáltal megszünteti a vallás szellemi alapjait – a tudatlanságot. Ez azonban hosszadalmas, évtizedekig tartó folyamat, s szívós, kitartó munkát és türelmes módszereket követel.

3. A proletárdiktatúra államának egyik fő feladata az egész nép szocialista átnevelése; ebbe beletartozik a vallásos világfelfogás elleni türelmes eszmei harc. Ugyanakkor az összes állampolgári jogok gyakorlása tekintetében az állam a vallást magánügynek tekinti.

a) A tudományok, a tudományos materialista világnézet terjesztése minden állami iskola, az összes egyetemek és főiskolák, minden állami kulturális-felvilágosító intézet feladata. Az állam a tudományos materialista világnézet terjesztésében segítséget nyújt a társadalmi szervezetek és intézmények részére is, biztosítva mindenekelőtt a tudományos materialista világnézet terjesztésének teljes szabadságát.

b) A vallásos világnézet elleni eszmei harc nem sértheti a hívők vallásos érzületét és nem korlátozhatja a vallásgyakorlás szabadságát. Az államot a lojális viszony célkitűzése vezérli az egyházakkal szemben, amelyeknek anyagi segítséget nyújt egyházi funkcióik elvégzéséhez. Az egyházak egyházi tevékenységének szabadsága ugyanakkor nem korlátozhatja a tudományos materialista világnézet terjesztésének szabadságát.

4. A vallás a párt és tagjai számára nem lehet magánügy.

a) Pártunk világnézeti harcot vív a burzsoá ideológia ellen, s így a vallásos eszmék ellen is. A vallásos világnézet elleni eszmei harc a párt világnézetének, a dialektikus materializmusnak a harca az idealizmus ellen. Ebben a harcban nem lehet kompromisszum. E harc törvénye, hogy a régi, elavult idealista világnézet teljesen megsemmisül. E harc megvívásához a párt minden tagjának együttes erőfeszítésre van szüksége. Ezt az eszmei harcot különböző fokon valamennyi párttagnak folytatnia kell; gyakran önmaguk gondolkodásában meglevő téves eszmék ellen.

Az olyan párttagokkal, akik még vallásosak, még nem szakítottak teljesen a vallásos téveszmékkel, meg kell értetni: a vallást a párttagok számára azért sem tartjuk magánügynek, mert vallásos szemléletükkel idegen, ellenséges nézeteket hoznak be a pártba. Ellenséges nézeteknek pedig a pártban semmi helyük nincs. Az ilyen nézetek megbontják a párt egységét és súlyos veszélyt jelentenek a munkásosztály hatalmára.

A párttagságnak látnia kell, hogy a vallásos, idealista világnézet a letűnt reakciós osztályok érdekeit szolgálja, és ezért nem fér össze a munkásosztály marxista–leninista pártjának világnézetével, a dialektikus materializmussal.

b) A vallásos párttagok többsége küzd a saját tudatában meglevő vallásos eszmék maradványai ellen. E harcban elvtársi segítségre, türelmes nevelő munkára van szükség. A vallásos párttagoknál felvilágosító és nevelőmunkával el lehet érni, hogy fokozatosan szakítsanak a gondolkodásukban meglevő vallásos eszmékkel. A meggyőzés és nevelés eszközeivel oda kell hatni, hogy a párttagok ne vegyenek részt vallási szertartásokon és családjukat is ilyen szellemben neveljék. Körmeneteken a vallásos párttagok sem vehetnek részt.

Vannak párttagok, akik a vallásos szertartásokon való részvételüket azzal indokolják, hogy ezt a közvélemény nyomására és a tömegekkel való kapcsolat erősítése érdekében teszik. Az ilyen opportunisták nézetek ártanak a párt és a tömegek közötti kapcsolat ügyének. A párt természetesen figyelembe veszi a közvéleményt, azonban nem kerülhet a szellemi elnyomástól, a vallásos öntudatlanságtól terhes közvélemény uszályába. Ellenkezőleg! Az ilyen közvéleményt a pártnak formálni, befolyásolni kell.

c) Az egyházi–vallási szertartásokon való részvétel, a pártfunkcionáriusok, a pártapparátus függetlenített munkatársai és az alapszervezetek vezetőségi tagjai számára megengedhetetlen. E szertartásokon való részvételnél meg kell különböztetni az aktív és a passzív részvételt. Az olyan funkcionáriust, aki saját elhatározásából gyermekét megkeresztelteti, hittanra járattja, béráltatja, egyházi esküvőt rendez, templomba jár vagy körmeneteken vesz részt, pártfegyelmi úton felelősségre kell vonni, pártfunkciót nem tölthet be. Azonban számtalan eset adódik, amikor a pártfunkcionáriusoknak nem saját elhatározásukból ugyan, de a körülmények kényszerítő hatására részt kell venniük bizonyos egyházi szertartásokon: pl. temetésen, vagy meghívják keresztre, esküvőre. Az ilyen elkerülhetetlen kötelezettségek természetesen ma még előfordulnak és ezt egészen másféleképp kell megítélni.

A temetéssel kapcsolatban fokozatosan el kell érni, hogy párttagok elhalálozása esetén munkásmozgalmi temetést rendezzenek. Továbbra is törekedni kell arra, hogy olyan hivatalos állami temetési szertartásokat honosítsunk meg, amelyek alkalmasak az egyházi szertartás fokozatos kiszorítására.

d) A párt nem engedheti meg, hogy soraiban vallásos nézeteket terjesszenek. Az a párttag, aki figyelmeztetés ellenére, a párton belül vagy a párton kívül vallásos nézeteket terjeszt, nem alkalmas arra, hogy marxista–leninista párt tagja legyen, ezért a pártból ki kell zárni. Pártfunkciót vallásos ember nem tölthet be. A különböző vallási szektákhoz tartozó emberek nem lehetnek a párt tagjai.

e) A tömegek közötti felvilágosító munka sikerének legfőbb feltétele a párttagság marxista–leninista világnézeti és politikai nevelése. Nem lehet eredményes felvilágosító és nevelőmunkát végezni a vallásos pártonkívüliek között, ha párttagjainak egy részének vallásossága zavarja a dolgozók tisztánlátását. A legfontosabb, hogy a párttagság tisztában legyen a vallás lényegével, reakciós szerepével. Ehhez az szükséges, hogy a párttagság rendszeres marxista–leninista világnézeti nevelésben részesüljön. Ezért a fokozatosság szem előtt tartásával, a pártpropagandában messzemenőig érvényesíteni kell a dialektikus materializmus tanítását.

A vallásos tömegek közötti világnézeti nevelő munka csak akkor lehet eredményes, ha fellépünk mindenféle jobboldali opportunisták és baloldali szektás nézet és gyakorlat, valamint mindenféle megbékélés ellen.

A pártnak eszmei és politikai harcot kell folytatni a vallással kapcsolatos különféle jobboldali opportunizmus ellen, amely ebben a kérdésben is a fő veszélyt jelenti. Az opportunizmus a vallásos tömegek érzékenységre hivatkozva, leteszi a fegyvert a vallásos előítéletek előtt. A kispolgári opportunizmus megnyilvánulását jelenti a vallásos nézetek elleni harctól való félelem és meghátrálás is. Mind az egyik, mind a másik hatásukban azonosak: kaput nyitnak a burzsoá ideológia előtt. Ezért rendkívül veszedelmesek a pártra, a proletárdiktatúrára nézve.

Határozottan le kell számolnunk az olyan baloldali szektás nézetekkel, amelyek általában minden vallásos emberrel szemben bizalmatlanságot táplálnak és reakciónak tekintik őket. Az ilyen álláspont káros a párt és a tömegek közötti kapcsolat erősítése szempontjából. Világosan kell látni, hogy a vallásos hívők jelentős része akarja a szocializmust. A vallásos emberek nem azonosak a szocializmus ellenségeivel. Lehet valaki egy személyben vallásos hívő, a Magyar Népköztársasághoz hű állampolgár és a szocializmus építésének aktív részese is.

f) A fegyveres erők pártonkívüli tisztjeinél, pedagógusoknál, vezető állami funkciót betöltő pártonkívüliek között (járási, megyei, országos szinten) erősíteni kell a marxizmus-leninizmus propagandáját. Meggyőzéssel, neveléssel el kell érni, hogy az e kategóriákba tartozók fokozatosan elhagyják vallásos meggyőződésüket.

5. A társadalom különböző rétegeinek nevelésében egyaránt alkalmazni kell a közvetett és közvetlen eszközöket és módszereket. Messzemenően szem előtt kell tartanunk a fokozatosságot, az emberek eszmei-politikai felkészültségének színvonalát.

a) Az elmaradottabb munkásrétegek, dolgozó parasztok, nők és az ifjúság körében a világnézetileg jól megalapozott természet- és társadalomtudományos propaganda közvetett lehetőségeit kell felhasználni. A természettudományos propagandában, a vallás tudományellenes tételeinek hatékony cáfolására ismertetni kell a modern tudomány legújabb eredményeit; a fizika, a csillagászat, a biológia stb. terén. Természettudományos propagandánkban biztosítani kell az egyértelmű és világos marxista világnézeti következtetések levezetését. A társadalomtudományok propagandájában fel kell használni a felvilágosodás klasszikus ateista hagyományainak hazai és külföldi örökségét.

b) A párton belül a fejlettebb munkások számára közvetlenül kell a vallás és kereszténység eredetéről, a klerikális reakció szerepéről, a vallás tudományellenességéről stb. előadásokat tartani. Ezt egyes helyeken, ahol ennek megfelelő feltételei megvannak, falun is lehet alkalmazni.

c) A tudományos káderek, de általában az értelmiség ideológiai képzésénél különös tekintettel kell lenni arra, hogy elsősorban a szaktudományok területén kell meggyőzni őket a dialektikus és történelmi materializmus tanításának igazságáról.

6. A klerikális reakció elleni politikai felvilágosító munka irányelvei:

a) A pártszervezetek, állami és társadalmi propaganda szervek rendszeresen ismertessék a klerikális reakciónak a magyar történelemben játszott haladásellenes, hazaáruló szerepét. Támaszkodni kell a haladó magyar gondolkodók, írók, tudósok, politikusok antiklerikális örökségére. Le kell leplezni a klerikális reakció szégyenletes szerepét az ellenforradalmi Horthy-rendszerben, a második világháború alatt, a felszabadulás után, valamint az ellenforradalom idején és az ellenforradalom utáni időszakban. Az agitációban és a propagandában fokozni kell az ilyen tartalmú helyi anyagok feldolgozását.

Különösen fontos a klerikális reakció napjainkban folytatott tevékenységének leleplezése. Az egyházi reakció minden eszközzel igyekszik megbontani az egyházon belüli

haladó mozgalmat. Jelentős aktivitást fejt ki elsősorban az ifjúság és a nők között. Tevékenységében egyaránt alkalmazza a legális és illegális eszközöket, valamint maximálisan támaszkodik az egyházak nemzetközi kapcsolataiban rejlő lehetőségekre. Az egyházi reakció kapcsolatban van az egyházon kívüli reakcióval. A klerikális reakció elleni harcot csak a tömegek közötti sokoldalú politikai tömegmunkával lehet megvívni. Adminisztratív rendszabályok ezen a területen is csak akkor hatékonyak, ha azt a tömegek politikai meggyőzése előzi meg, támasztja alá. A klerikális reakció elleni harc a párt- és állami szervek közös feladata.

c) Az antiklerikális propaganda és agitáció csak abban az esetben lesz eredményes és átütő erejű, ha rendszeresen leleplezi az egyházi reakció nemzetközi szerepét, tevékenységét, amelyet hazánk, a Magyar Népköztársaság ellen folytat. Az ország közvéleményét tájékoztatni kell azokról az ellenforradalmi, politikai akciókról, amelyekkel a Vatikán és maga a pápa az ellenforradalom leverése után megpróbálta gátolni az ország helyzetének konszolidálását.

Fel kell tárnunk a Vatikán és az imperialista monopóliumok érdekezésszerűségét. Meg kell világítani a katolikus pártok és a keresztényszocialista mozgalmak szerepét a nyugati országokban. Foglalkozni kell a protestáns egyházak világtanácsának tevékenységével, reakciós szerepével. Meg kell mutatni az egyházak szerepét a kapitalista országokban.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai. 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 236–242.

▪ 21. AZ MSZMP MŰVELŐDÉSPOLITIKÁJÁNAK IRÁNYELVEI ▪ (Részletek)

BUDAPEST, 1958. JÚLIUS 25.

[...] ²⁹ IV. Mai kulturális életünk főbb kérdései

Művelődéspolitikánk irányelveinek meghatározásakor kulturális életünk mai általános helyzetéből és szocialista építésünk szükségleteiből kell kiindulnunk. Továbbfejlődésünk szilárd alapját jelentik a felszabadulás óta elért eredményeink, melyekre bátran és büszkén támaszkodhatunk. Ám még ma is súlyos tehertételként nehezedik ránk a Horthy-rendszer szellemi öröksége, amely a revizionizmus és az ellenforradalom teremtetten zűrzavar eredményeként újult erőre kapott, kölcsönhatásban a nyugatról beszivárgott reakciós eszmékkel. Elég széles értelmiségi és kispolgári rétegekre hatnak olyan nézetek, mint a „népi” ideológia, polgári humanizmus, melyek a Horthy-fasizmussal szemben tartalmazzak haladó elemeket, de ma már maradiak, sőt reakciósak, mert a munkásosztály vezető szerepe ellen hatnak, tehát szemben állnak szocializmust építő népünk érdekeivel. Nem múlt el

²⁹ A terjedelmes dokumentum I. fejezete a kulturális forradalom fogalmával, a II. fejezet a magyar művelődés 1945 előtti helyzetével, a III. az 1945 utáni kulturális fejlődéssel foglalkozott.

nyomtalanul a revizionizmust és az ellenforradalom ideológiai támadása, eszméi felbukkannak a kulturális élet különböző területein.

Szocialista kultúránk, de egész társadalmi életünk világnézeti alapja a marxizmus–leninizmus. Annál súlyosabban esik latba az a tény, hogy az értelmiségnek csak egy része tette magáévá a marxizmus–leninizmus világnézetét, mivel nagy szerepe van a kulturális alkotásban, a műveltség terjesztésében és az ifjúság nevelésében, s számarányánál jóval nagyobb a befolyása a társadalomra. Ezt az ellenforradalom és az azt követő események világosan bebizonyították. Legnagyobb részük lojális a népi demokratikus rendszer iránt, sok mindenben egyetért a párt, a kormány, általában a szocializmus célkitűzéseivel, de világnézetében nem áll szilárd talajon. Ez a helyzet részben akadályozza, hogy teljes erővel, képességük teljes kibontakozásával vegyenek részt a szocialista kultúra építésében (még ha szubjektíve meg is van bennük a szándék), részben pedig állandó lehetőséget ad a burzsoá nézetek behatolására.

Számolni kell tehát azzal, hogy a magyar társadalom jelentős része még ki van téve az ingadozásnak, és erősen hat rá a burzsoá ideológia. Ilyen körülmények között – azért is, mert a nyíltan burzsoá, ellenséges nézetek jelentkezésére kevesebb lehetőség van – fokozott veszélyt jelentenek a marxista mezben fellépő revizionista elméletek és a „harmadik út”, „népi” ideológiája.

Különösen ártalmasak Lukács György antimarxista politikai-ideológiai nézetei. Az az elgondolás, hogy a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének korszakában a nemzetközi méretekben folyó harc fő ellentéte nem a szocializmus és a kapitalizmus, a munkásosztály és a burzsoázia között feszül, hanem a „demokratizmus és az antidemokratizmus” között, valójában az osztályharc feladását jelenti. Ez az elmélet ma nemcsak nálunk, hanem világsszerte kártokozó eszmei ütőkártyája a revizionistáknak, annál is inkább, mert Lukácsnak ez a felfogása kisebb vagy nagyobb mértékben kifejezésre jut a politika, a társadalomtudomány, a filozófia, az esztétika, a művészet, a kultúra kérdéseiről szóló írásaiban és állásfoglalásaiban egyaránt. Lukácsnak ez a véleménye szükségszerűen a pártosság, fiatal szocialista kultúránk és a szovjet kultúra eredményeinek lebecsüléséhez, illetve tagadáshoz vezetett.

Az ellenforradalom után újjáéledtek olyan régen elavult reakciós elméletek, mint a „nép-pick” tételei a „nemzetmentő paraszti őserőről”, a városi kultúra alacsonyabbrendűségéről és hasonlók, amelyeknek felelevenedésével ismét tápot kapott a fajelmélet, a nacionalizmus, az antiszemitizmus teljesen még ki nem irtott hagyatéka.

Kulturális és ideológiai fejlődésünk egyik legfőbb akadálya továbbra is a nacionalizmus, amelynek a magyar társadalomban mély gyökerei vannak, s ezért az elmaradott rétegekben a nemzeti kultúra nacionalista elképzelése él. Ezt használták ki a revizionisták. Az ellenforradalom egyik súlyos kártevése, hogy megerősítette a nacionalista nézeteket, „hazafiasnak” igyekezvén feltüntetni azokat.

A marxizmus–leninizmus világos határvonalat húz a nacionalizmus és a jogos nemzeti büszkeség, valamint a nacionalizmus és az igazi hazafiság között. Pártunk méltán tekint magát forradalmi és szabadságharcos hagyományaink örökösének, és büszke arra, hogy a magyar kommunisták életüket nem kímélve jártak a függetlenségi és népfelszabadító mozgalmak élén. A nacionalizmus lélekmérgező és nemzetvesztő ideológiájával a szocialista hazafiságot állítja szembe; a szocialista hazafiságot, amelynek legfőbb tartalma a haza felvirágoztatása a dolgozó nép javára és a dolgozók hazájának védelme minden támadással szemben, s amelynek kitéphetetlen alkotóeleme a fennhíjázástól mentes

nemzeti öntudat éppúgy, mint a nemzetközi összefogás a világ felszabadult, vagy szabadságukért küzdő népeivel.

Mindezeket figyelembe véve, különös jelentősége van annak is, hogy szilárd alapon, minden torzítástól mentesen vessük fel a szocialista kultúra nemzeti sajátosságának kérdéseit.

A születő új kultúra: tartalmában szocialista, formájában nemzeti kultúra. Megőrzi és magába foglalja mindazt a haladó kulturális kincset, amelyet évszázadok fejlődése saját nemzeti alkotásokban és más nemzetektől átvett értékekben felhalmozott, és azok legjobb eredményeit is felhasználva, a szocialista eszmeiségtől áthatva, magasabb szinten valósítja meg a népiség, nemzeti jelleg és humanizmus szintézisét.

A kultúra szocialista eszmeiségének elsődleges fontosságát nyomatékosan kell hangsúlyozni ma, amikor még hatnak bizonyos revizionista nézetek, és amikor – helyesen – nyilvánosságot biztosítunk jó szándékú, a népi demokrácia iránt lojális, de nem szocialista alkotásoknak és állásfoglalásoknak is a kulturális élet különböző területein. A szocialista eszmeiség fűzi össze egész kultúránkat a világ, elsősorban a Szovjetunió és a népi demokratikus országok szocialista kultúrájával. Minden olyan törekvés, amely e szálakat szét akarja szakítani, a nacionalizmust erősíti. A munkás nemzetköziség jegyében lehet csak igazán mai és magyar a mi kultúránk, mert a munkásnemzetköziség nem a Szovjetunió vagy a testvéri népi demokráciák eredményeinek másolást jelenti, hanem azt, hogy ezek az eredmények – kölcsönhatásban – termékenyítően hatnak a mi kultúránk fejlődésére.

A munkáosztály vezető szerepét tagadó revizionizmus terjesztette azt a ma is ható fel fogást, hogy korunkban a társadalom vezetése az értelmiséget illeti meg. A fiatalok között folytatott agitációjukban viszont a revizionisták azzal hitegetik az ifjúságot, hogy az övék a vezető szerep. E nézeteket igyekeztek és igyekeznek alátámasztani az ifjúság forradalmi lendületéről, avantgardizmusáról szóló hangzatos frázisokkal, illetőleg azokkal a hamis állításokkal, amelyeket mint az atomenergia békés felhasználása által elindított nagy, tudományos és technikai átalakulásból levont „következtetést” igyekeztek feltüntetni.

A szocializmus építésének általános – és nemcsak kulturális – feladatai mind több és több jól képzett, alapos általános és szakműveltséggel rendelkező dolgozót követelnek meg az élet valamennyi területén. A szocialista fejlődés törvényszerű velejárója, hogy állandóan emelkedik a dolgozók kulturális és technikai színvonala, és nő az értelmiségiek száma. Csakis ezen az úton biztosítható a szocializmus fölénye a kapitalizmus felett, és csakis így lehet mind magasabb szinten kielégíteni a néptömegek szüntelenül növekvő anyagi és kulturális igényeit. E folyamat végső eredménye a szellemi és fizikai munka közötti lényeges különbség megszüntetése lesz.

Az általános kulturális és technikai színvonalnak még gyorsabb ütemű fejlődését igényli a korunkban végbemenő nagy tudományos és technikai átalakulás. Ezt az új követelményt érvényesíteni kell a kulturális élet különböző területein, és figyelembe kell venni a részletes feladatok meghatározásánál. De semmiféle „technikai forradalom” nem változtat azon az alapvető tényen, hogy a kapitalista társadalom megdöntéséért és a szocialista társadalom felépítéséért folyó harcban a vezető szerep csak azé az osztályé lehet, amelynek létérdeke a szocializmus győzelme. Ez az osztály az „atomkorban” is a munkáosztály. Az értelmiség egyetlen társadalmi rendben sem alkotott önálló osztályt, tagjai mindig a különböző társadalmi osztályokból kerültek ki. Soha nem volt, nem lehetett a társadalom vezetője, bármily fontos és nélkülözhetetlen is társadalmi szerepe. Ugyanígy az ifjúság sem lehet a társadalom vezető ereje. Azt ugyanis, hogy a társadalomban kié a vezető szerep, egyetlen

társadalmi formációban sem korosztályok vagy nemzedékek harca, hanem az osztályharc döntötte és dönti el. Az ifjúság sajátos szerepe társadalmunkban abban áll, hogy lelkesedésével, mozgékonyásával segítse a munkásosztály céljainak megvalósítását, a nemzet szocialista felvirágzását.

Szocialista kultúránk kibontakozását akadályozza, hatékonyságát csökkenti, hogy elég jelentős rétegek ízlése – és ezzel együtt kulturális igénye – még ma is a Horthy-rendszerből örökölt kispolgári álkultúra színvonalán mozog. A kispolgári ízlés viszonylag széles körű hatását még nem sikerült megszüntetni, mert ez lassú és nehéz folyamat, s mert a mi munkánk sem volt elég erőteljes. Az ellenforradalom a fejlődést visszavetette, és különösen a szórakozás különböző formáiban újra elszaporodott a kulturális szemét. Művészeti intézményeink – „a dolgozók igényei kielégítésének”, „a kultúra demokratizálásának” jel-szavai mögé húzódva – sokszor engedtek és engednek a kispolgári ízlés, az igénytelenség nyomásának, szem elől tévesztve a kulturális nevelés, a kulturális színvonal emelésének alapvető feladatait. Gyakran gazdasági, gazdaságossági szempontokkal igazolják ezt a politikájukat, és részben indokoltan, mert egyes, a kulturális területet érintő gazdasági intézkedések valóban keresztezik a szocialista művelődéspolitikát helyes útjait.

Nem kevés akadállyal és nehézséggel kell megküzdenuünk a szocialista kultúra további fejlődéséért vívott harcunk folyamán. Feladataink nem oldhatók meg egyik napról a másikra, de minden feltétele adva van annak, hogy az eddiginél gyorsabban, biztosabban, megalapozottabban haladjunk előre. A párt szilárd és következetes marxista–leninista politikát folytat, és harcol mind a revizionista árulás, mind a dogmatikus torzítás veszélyei ellen. Nagyok eddigi eredményeink, és a magyar nép nagy többsége nem akarja a múlt visszatérését, bízik a szocialista jövőben. A munkásosztály, a parasztság és az értelmiség legjava máris alkotója és hordozója a szocialista kultúrának, és ez a bázis állandóan szélesedik, erősödik. Nem kétséges, hogy kulturális továbbfejlődésünk elveit és céljait örömmel teszik magukévá, és minden eszközzel elősegítik azok sikeres megvalósítását. [...] ³⁰

3. A művészetekről

Népünk szocialista nevelésében, ízlésének fejlesztésében a párt nagy jelentőséget tulajdonít a művészeteknek – az irodalomnak, a színház- és filmművészetnek, a zenének, a képzőművészetnek –, és minden eszközzel elősegíti fejlődésüket.

A párt értékeli azt a tisztulási folyamatot, amely az ellenforradalom fegyveres leverése óta – az általános politikai konszolidáció és a kommunista művészek erőfeszítéseinek eredményeként – végbement, de azt is megállapítja, hogy a művészetek fejlődésének még mindig legnagyobb akadálya a revizionizmus és az ellenforradalom által kiváltott eszmei zűrzavar és művészi bizonytalanság. Azok az alkotó művészek, akik jól ismerik a magyar valóságot, és az egész szívükkel a munkásosztály mellett állnak, nem inogtak meg. Vannak olyan művészeink is, akik korábban már szocialistáknak vallották magukat, de – őszinte sajnálatunkra – a nehéz időkben nem álltak helyt, és most elfordultak mai életünkől. Ez az elfordulás azt tükrözi, hogy művészeink egy része világnézeti elmaradottsága miatt képte-

³⁰ Az V. fejezet nem közölt részeinek témái a világnézeti nevelés, valamint a tudomány fejlesztése és a műveltségi színvonal emelése. Utóbbin belül különösen a „város és a falu közötti kulturális különbség” megszüntetésének a szükségességét hangsúlyozta a dokumentum.

len megérteni a mai társadalmi folyamatok lényegét, és ezért nem tud teljes szívvel a szocializmus ügye mellé állni. Ezeknek a művészeknek pártunk segít világnézeti elmaradottságuk felszámolásában, hogy közelebb kerüljenek a szocializmus ügyéhez, hogy egybe-forrassanak a szocializmust építő dolgozó néppel, és ennek eredményeként sikeresen ábrázolhassák a múlt harcait és a mai valóságot. A revizionizmus és az ellenforradalom számlájára írandó az is, hogy – főleg fiatal – művészeink egy részére nagy hatással vannak a polgári dekadencia különböző irányzatai a naturalizmustól a szürrealizmusig, s alkotásaikkal művészileg is zsákutcába jutottak. Egyesek felújítanak olyan régi, formalista törekvéseket, amelyeken a legjobb művészek nemcsak a szocialista, hanem a kapitalista országokban is már régen túljutottak. Mi nem értelmesszük vulgárisan a művészetek közérthetőségének helyes követelményét, mert a vulgáris értelmezés az ábrázolás elszegényedését idézi elő, s feleslegesen megkötö a művész kezét ott, ahol kezdeményező képessége, önállóságának érvényesülése helyénvaló. De a művészeti dekadencia eszmei üressége, öncélú formarombolása és emberellenes tendenciája idegen a mi társadalmi rendünkől és világnézetiunktől, idegen a szocialista humanizmustól. A párt semmiképpen sem nyugodhat bele abba, hogy a polgári dekadencia selejtes formalista termékei s az ezek forrásául szolgáló nézetek gátlástalanul fertőzhessék népünk ízlését és művészeti életünk fejlődését.

A marxista–leninista világnézeten és a művészetek eddigi fejlődésének legjobb hagyományain, legérősebb eredményein alapszik korunk művészetének legmodernebb, adekvát alkotói módszere: a szocialista realizmus. Meggyőződésünk, hogy csak a szocialista realizmus módszerének segítségével lehet a valóság bonyolult jelenségeit a maguk teljességében, mozgásukban és fejlődésükben, magas művészi fokon ábrázolni, a nép ügyét művészi eszközökkel leghatékonyabban szolgálni.

A stílusvitákat hatalmi szóval, rendeletekkel nem lehet eldönteni, de lehet és kell támogatni minden realista irányzatot, mert úgy véljük, hogy az igazán realista szándékú és szemléletű művész, ha nem zárkózik el a dolgozó nép szocializmusért folytatott harcától és támogatja azt, a valóságot tényeitől és a maga belső művészi indítékaitól vezérelve, a nép és a párt segítségével, előbb–utóbb eljut a szocialista realizmushoz. Művészeti életünkben a legnagyobb támogatást éppen ezért a szocialista realista törekvéseknek nyújtjuk.

A művészetek fejlődéséhez szükséges erkölcsi és anyagi támogatás mellett messzemenő szabadságot biztosítunk a népet szolgáló művészeknek: a témaválasztásban, a feldolgozás módjában, az irányzatok, a formakísérletezések kérdésében. A művészetek ábrázolják mindazt a szépséget és nagyságot, amely dolgozó népünk mindennapjaiban oly megkapó erővel tárul elénk, de mutatják meg életünk nehézségeit is: a népen belüli ellentmondásokat éppúgy, mint a nép és ellenségei közötti kibékíthetetlen ellentétet. Mi ezt értjük alkotó szabadságon, éppen ezért elvetjük a művészet szabadságának individualista, polgári értelmezését, amely formakísérletezés ürügyén visszahúzó tendenciákat kíván érvényesíteni, és a problémák bátor felvetésének címkéjével ellenséges nézetek dugáruját próbálja művészeti életünkbe becsempészni. Az igazi művészetnek nem lehetnek a nép vágyaival, törekvéseivel, érdekeivel ellentétes céljai, s nemcsak politikailag, de művészileg is zsákutcába kerül, aki ezekkel szembefordul.

Művészeti életünk egészséges továbbfejlődése, a mai magyar valóság ábrázolásának igénye megkívánja, hogy az alkotó művészek szoros kapcsolatot teremtsenek dolgozó népünkkel, ismerjék annak mindennapi életét. Ezt a követelményt lehetetlen kielégíteni, ha művészeink jelentős része pusztán élményeire hagyatkozik, vagy bezárkózik a szűk művészeti körökbe. De nem célravezetőek az olyan külsődleges módszerek sem, mint az alka-

lomszerű üzem- vagy falulátogatások. A problémát még csak súlyosbítja és elmélyíti az, hogy fiatal, kezdő művészeink is kizárólag művészi tevékenységükből kívánnak megélni, húzódoznak más jellegű munka vállalásától, holott az így szerzett tapasztalatok megtermékenyítőleg hatnának művészi fejlődésükre is.

Az egyes művészeti ágakhoz kapcsolódó intézmények: könyvkiadók, szerkesztőségek, filmgyárak, színházak, mozik, a rádió és a televízió, zenei és képzőművészeti szervek, szórakoztató intézmények vezetői és munkatársai biztosítsák a párt művészetpolitikájának érvényre jutását, és állítsák munkájuk középpontjába a minden szűkkeblűségtől mentes, szocialista szellemű népművelés feladatait. Változatos eszközökkel gondoskodjanak arról, hogy a magyar és a nemzetközi kultúra igazi értékei, s mindenekelőtt a szocialista kultúra alkotásai minél szélesebb rétegekhez eljussanak. Küzdjenek a kispolgári ízlés, a giccs, a különböző dekadens burzsoá irányzatok ellen, és a közönség ízlésének jótékony befolyásolásával segítsenek megszüntetni az elmaradottabb tömegek kívánságai és a szocialista kultúra magasabb rendű igényei közötti ellentmondást.

Ezekért a célokért induljanak harcba a kommunista kritikusok, forgassák bátran a kritika fegyverét az új műalkotások eszmei tisztasága, a művészi formák gazdagodása, a burzsoá nézetek és irányzatok leküzdése érdekében.

Nincs szebb feladat, mint a nép szolgálata. Úgy gondoljuk: a magyar művészek túlnyomó többségének is ez az emberi-művészi hitvallása. És meggyőződésünk, hogy a dogmatikus torzításoktól és a revizionista kártevéstől megtisztuló művészeti élet lehetőséget ad olyan művek alkotására, melyek méltók szocializmust építő dolgozó népünk nagyszerű erőfeszítéseihöz és eredményeihez. [...] ³¹

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 243–269.

▪ 22. A 3.004/1/1959 (II. 1.) SZÁMÚ KORMÁNYHATÁROZAT ▪ A TERMELŐSZÖVETKEZETI MOZGALOM FEJLESZTÉSÉRŐL (Részlet)

BUDAPEST, 1959. FEBRUÁR 1.

A Magyar Szocialista Munkáspárt és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány hazánk szocialista építése egyik fő feladatának tartja a mezőgazdaság szocialista átszervezését, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztését. A Párt és a Kormány az elmúlt évek során jelentős intézkedéseket tett a termelőszövetkezetek gazdasági megszilárdítása, megerősítése, valamint a termelőszövetkezeti mozgalom további fejlesztése érdekében. E célkitűzés megvalósítására adta ki a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány a termelőszövetkezetek gazdasági megerősítését és fejlesztését szolgáló intézkedésekről szóló 3.004/1958. számú határozatát is. A határozat – a termelőszövetkezetek saját erőfeszítései mellett – jelentős mértékben elősegítette, hogy a termelőszövetkezetek az 1958. évben gazdasági-

³¹ A dokumentum utolsó, VI. fejezete a kulturális élet párt- és állami irányításával foglalkozott.

lag tovább erősödtek és vonzóbbá váltak az egyénileg gazdálkodók számára. Ezt mutatják az 1958. évben elért eredményeik. A kalászosok termésátlaga jelentős mértékben, mintegy 2 mázsával haladta meg az egyéni termelők termésátlagait. A termelőszövetkezetek az év elejétől szeptember 30-ig közel háromszor annyi műtrágyát vásároltak, mint az előző év azonos időszakában és 20 000 kat. holdon végeztek talajjavítást. Jelentősen növekedett a termelőszövetkezetek közös állatállománya. Egy év alatt a közös szarvasmarha-állomány 57 százalékkal, ezen belül a tehénállomány 32 százalékkal, a sertésállomány 33 százalékkal, a juhállomány pedig 28 százalékkal növekedett. Az egy tehénre jutó átlagos tejhozam január 1. és szeptember 30. között az 1957. évi 1453 literről 1911 literre emelkedett. A termelőszövetkezetek saját erőből történő beruházásait az állam közép- és hosszú lejáratú hitellel egészítette ki. A termelőszövetkezetek 1958 első háromnegyed évében 108 százalékkal több hízott sertést és 85 százalékkal több tejet értékesítettek az állam részére, mint az előző évben.

Ezek az eredmények hozzájárultak ahhoz, hogy a termelőszövetkezetek számszerűleg is tovább fejlődtek. Az 1958. január 1-i állapothoz viszonyítva az 1958. év végéig mintegy 400 új termelőszövetkezet alakult, földterületük pedig több mint 250 000 kat. holddal növekedett. Az 1958. év végén 2776 mezőgazdasági termelőszövetkezet működött 144 000 taggal, 1 470 000 kat. hold földterületen, továbbá 784 termelőszövetkezeti csoport 30 000 taggal, 177 000 kat. hold földterületen. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek és a termelőszövetkezeti csoportok a tanácsi területnek 15,6 százalékát művelik meg. Ezenkívül 6643 egyszerűbb formájú szövetkezet működött 118 000 taggal, 162 000 kat. hold földön. A határozat eredményes végrehajtásában jelentős szerepük volt a tanácsok végrehajtó bizottságoknak, különösen a mezőgazdasági szakigazgatási szerveknek.

A 3.004/19658. számú kormányhatározat végrehajtása során – a bevált és helyesnek bizonyult módszerek fenntartása mellett – indokolttá vált néhány intézkedésnek a gyakorlati élet követelményeinek megfelelő kiegészítése és továbbfejlesztése annak érdekében, hogy a termelőszövetkezetek elsősorban saját erőforrásaikra támaszkodva, szorgalmas munkával, a közös vagyon állandó növelésével, példamutató, sok árut termelő nagyüzemű gazdaságokká váljanak, s ezzel is hozzájáruljanak a termelőszövetkezeti mozgalom számszerű fejlődéséhez.

A Kormány támogatja új termelőszövetkezetek alakítását, a meglevő termelőszövetkezetek taglétszámának, területének további növekedését, ezért 1959. évben az új, a területileg megnövekedett, valamint a még gyenge termelőszövetkezetek megszilárdítása érdekében, részükre jelentős anyagi támogatást nyújt.

A fenti célkitűzések érdekében széleskörű politikai felvilágosító és szervező munkát kell kifejezni. [...] ³²

Magyar Közlöny, 1959. február 1., 89–90.

³² A továbbiakban részletesen foglalkozik a határozat a termelőszövetkezetek szervezeti kérdéseivel, valamint az egyes ágak termelésének fellendítésével.

▪ 23. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA TITKÁRSÁGÁNAK ▪ HATÁROZATA A MUNKÁS- ÉS PARASZTSZÁRMAZÁSÚ FIATALOK TOVÁBBTANULÁSÁNAK TÁMOGATÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1959. FEBRUÁR 27.

I.

1. Az utóbbi években nem növekedett, sőt 1958-ban már csökkent a munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású fiatalok aránya és száma az egyetemi felvételre pályázók között. A középiskolai tanulók között pedig jelenleg 48,2% a munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású; 1953–1954-ben kb. 60% volt. Ezért egyre nehezebb az egyetemi férőhelyek 50%-át munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalokkal betölteni. 1958-ban kb. 180 egyetemi férőhely betöltetlen maradt, mert egyes karokon nem volt elegendő – megfelelő felkészültségű – munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású jelentkező; ugyanakkor nagyszámú jó képességű alkalmazotti és egyéb származású pályázót el kellett utasítani. (Az összes egyetemi felvételre pályázók száma az utóbbi években évi 15-16 ezer fő, a felvételi létszám pedig 5500-6000.)

2. 1959-ben az összes középiskolákban (a technikumokat is ideszámítva) kb. 4650 munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású tanuló érettségizik előreláthatólag kitűnő, jeles vagy jó eredménnyel. Közülük – több éves tapasztalatok alapján következtetve – kb. 3000-3200 fő jelentkezése várható egyetemi felvételre. Az egyetemi felvételi létszám országos összege – a tanító- és óvónőképző intézeteket is ide számítva – 7220 fő lesz. Ahhoz tehát, hogy a munkás-, valamint dolgozóparaszt-származásúak 50-52%-os országos arányát biztosítani tudjuk az egyetemre felveendő tanulók között, erőteljes mozgósításra van szükség. Jelenleg az ipari technikumot végzett fiatalok 12-15%-a jut be az egyetemre annak ellenére, hogy az ott érettségiző munkásfiataloknak kb. 45-50%-a szeretne továbbtanulni. A régebben érettségizett fiatalok közül is sokan vállalkoznak a továbbtanulásra, ha ebben segítjük őket. 1958-ban kb. 260 régebben érettségizett, egy- vagy kétévi termelési gyakorlattal is rendelkező munkásszármazású fiatal közül 170 fő jutott be az egyetemekre. (Az összes régebben érettségizett felvételre pályázók száma meghaladta a 3500 főt, közülük 1100 főt vettek fel.)

Tapasztalataink szerint egyrészt sok munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású fiatal anyagi nehézségekre hivatkozva nem tanul tovább (300 megkérdezett munkásszármazású technikumi tanuló közül 150 szeretne továbbtanulni, de 75 fő anyagi okok miatt nem jelentkezik), másrészt a továbbtanulás nem eléggé vonzó számukra az egyetemi végzettség megszerzése után – egyes szakterületen mutakozó – elhelyezkedési nehézségek és az alacsony kezdő fizetések miatt.

Sok munkásszülő jó képességű gyermekét ipari tanulóknak vagy technikumba küldi a gimnázium helyett, így azok 16-18 éves koruktól kezdve keresethez jutnak, és kezdő fizetésük lényegében megegyezik az egyetemi végzettség megszerzése után (kb. a 24-25 éves korban) elérhető kezdő fizetéssel.

3. Az utóbbi években – a munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású tanulók és szülei körében – meggyengült a továbbtanulási agitáció. Nyugtalanító jelenség, hogy a mű-

szaki egyetemek iránt erősen csökkent a pályaválasztás előtt álló fiatalok érdeklődése, továbbá, hogy az egyes természettudományos tanári szakokra (pl. matematika–fizika, matematika–kémia, kémia–fizika stb.) 10 év óta nem jelentkezik elegendő számú, jó felkészült-ségű munkás-, valamint dolgozóparaszt-származású fiatal.

4. Nem mutat reális képet a munkás-, valamint dolgozóparaszt-származásúak továbbtanulási arányáról a felvételeknél jelenleg alkalmazott merev származási kategóriarendszer. E merev kategóriarendszer fenntartása a jövőben kifejezetten azt a látszatot keltené, hogy a munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalok továbbtanulási aránya rendkívül erőteljesen csökken. Az az elv ugyanis, hogy a származási hovatartozást mindegyik felvételre pályázó tanuló esetén a szülő (eltartó) 1938. évi vagyoni, foglalkozási helyzetéből állapíthatjuk meg, már részben túlhaladott. (Például a középiskolába iratkozó tanulók szülői közül 1938-ban sokan maguk is tanuló vagy tanoncok voltak.) Ez évben az egyetemre zömmel az 1941-ben a középiskolákba az 1945-ben született tanulók iratkoznak be. Ezek tudatának kialakulása már lényegében a szocializmus építésének időszakára esik. Ezen túlmenően az olyan, már 1938-ban is munkás- vagy dolgozóparaszt-szülők száma, akiknek a következő években középiskolába vagy egyetemre küldhető gyermeke van, csökken, mert az ilyen szülők zömének életkora 40 év felett van. Ide tatózik még az is, hogy a munkásosztály létszáma a felszabadulás óta 80%-kal megnőtt és nem helyes a munkásság közel felének gyermekeit kizárni a munkás-származásúak kategóriájából. Az összes népi demokratikus országban a mi származási kategóriarendszerünkénél rugalmasabb elveket követnek a tanulók megítélésénél.

II.

A Titkárság az alábbi határozatokat hozza:

1. Mindent el kell követni annak érdekében, hogy a középiskolákban növekedjék, az egyetemeken és főiskolákon pedig legalábbis maradjon a munkások és dolgozó parasztok gyermekeinek jelenlegi aránya. Kíváncos, hogy a középiskolák I. évfolyamára ez évben felveendők között 55-58%, az egyetemekre, főiskolákra felveendők között 52-55% legyen a munkás-, valamint a dolgozóparaszt-származású fiatalok aránya. Ezek érdekében:

a) Az üzemek, termelőszövetkezetek, állami gazdaságok és gépállomások által adományozható társadalmi ösztöndíj rendszer széles körű elterjesztésével a munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalok továbbtanulását – az anyagiak tekintetében – lényegesen meg kell könnyíteni. A saját bevételi forrással rendelkező szervek messzemenően törekedjenek arra, hogy egyetemi, főiskolai végzettségű szakemberszükségletük egy részét az általuk egyetemre, főiskolára küldött fiatalokból biztosítsák.

b) Széles körű mozgósítást kell végezni a továbbtanulás érdekében az ipari technikumokban ez évben érettségiző, valamint a régebben érettségizett és azóta a termelésben részt vevő munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalok között. Ez utóbbiak számára, a felvételi vizsgájuk sikere érdekében, előkészítő tanfolyamokat kell szervezni, az egyetemeken és – a megyei (városi) művelődésügyi osztály, valamint a megyei KISZ-bizottságok felügyelete alatt – a nagyobb városokban, ipari központokban.

c) A származási kategóriák ez ideig alkalmazott rendszerét meg kell változtatni. Ez évtől kezdve általában a szülők (eltartók) felszabadulás utáni helyzetét – a tanulók életére, felfogására döntő hatású időszakot – kell alapul venni a származási hovatartozás megállapításánál; ez azonban az osztályidegenekre (a volt tőkésekre, földbirtokosokra, háborús bűnö-

sökre és az egyéb ellenséges elemekre) ne vonatkozassék. A kiemelt munkáskáderek gyermekei természetesen továbbra is munkásszármazásának minősülnek, függetlenül jelenlegi beosztásuktól.

Meg kell vizsgálni, van-e lehetőség olyan osztályidegen szülők gyermekeinek főiskolai, egyetemi felvételére, akik az elmúlt 14 év alatt a harc kiélezett szakaszaiban sem léptek fel a népi hatalom ellen. Ebben az esetben is korlátozott számban, szigorú egyéni elbírálás alapján, miniszteri engedéllyel lehet felvenni.

d) A Politikai Bizottság tavalyi határozatának szellemében, amely az eddiginél fokozottabb politikai követelményeket írt elő a felvételeknél, a munkásszármazásúakkal azonos előnyt kell biztosítani a középiskolai, továbbá az egyetemi, főiskolai felvételeknél azoknak a munkásmozgalomban a felszabadulás előtt huzamosabb időn át részt vett, valamint a szocializmus építésében és védelmében érdemeket szerzett szülők gyermekeinek is, akik nem sorolhatók a munkás- vagy dolgozóparaszt-származási kategóriába.

2. Fokozatosan – az egyetemi képzés színvonalának csökkentése nélkül – növelni kell a termelési tapasztalatokkal is rendelkező, politikailag is érettebb fiatalok arányát a felsőoktatási intézményekben. Kíváncsú, hogy az ilyen fiatalok aránya az 1959-ben felveendőkhöz között mintegy 15–18% legyen.

3. A munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalok továbbtanulása érdekében meg kell javítani az agitációs munkát, elsősorban az üzemekben, gépállomásokon, termelőszövetkezetekben és az ipari technikumokban. (Természetesen a gimnáziumokban is állandóan tovább kell folytatni az agitációt.) E munkában különösen azt kell hangsúlyozni, hogy a munkásosztálynak érdeke, vezető szerepéből fakadó feladata, hogy az eddigieknél nagyobb részt vállaljon az értelmiségi utánpótlás kiválasztásában és nevelésében. Egyrészt a népi hatalomhoz hű, tehetséges munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalokat kell a továbbtanulásra bátorítani, másrészt az üzemeket, tanácsokat stb. szerveket kell arra ösztönözni, hogy társadalmi ösztöndíjjal támogatassák az arra alkalmasak ígérkező munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalokat, elsősorban az adott üzem dolgozóinak jó képességű gyermekeit.

Általában valamennyi felsőoktatási intézménybe – de legnagyobb arányban a pedagógusképző intézményekbe (különösen azok természettudományi karaira), a jogi karokra és a műszaki egyetemekre – irányítsanak politikai szempontból szilárd, jó képességű munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalokat.

A munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalok továbbtanulása és társadalmi ösztöndíjak létesítése érdekében a soron következő években is hatékony agitációra van szükség, ezért valamennyi pártszervezetben és az ifjúsági szervezetekben, az összes iskolákban, üzemekben ezt állandó és fontos feladatnak kell tekinteni. Az értelmiségi, az alkalmazott és az egyéb származású fiatalok igen nagy számban jelentkeznek továbbtanulásra, ezért a továbbtanulási agitációt nem általánosságban, hanem kifejezetten a tehetséges munkás-, valamint dolgozóparaszt-fiatalok megnyeréséért kell folytatni.

4. A Központi Bizottság Tudományos és Kulturális Osztálya és a Művelődésügyi Minisztérium készítsen részletes továbbtanulási agitációs tervet; a KISZ, a SZOT, valamint a Nőtanács ennek alapján dolgozza ki a saját agitációs programját. A sajtó és a Rádió – e részletes agitációs terv alapján végezzen mozgósítást a középiskolai, valamint az egyetemi felvételek sikere érdekében.

▪ 24. AZ ELNÖKI TANÁCS 1959. ÉVI 12. SZÁMÚ ▪
TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A RÉSZLEGES
KÖZKEGYELEMÉRŐL

BUDAPEST, 1959. ÁPRILIS 3.

A gyors politikai és gazdasági konszolidáció, állami és társadalmi rendünk szilárdsága lehetővé teszi, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa felszabadulásunk 14. évfordulója alkalmából részleges közkegyelmet gyakoroljon. Népköztársaságunk ezáltal a börtönbüntetésre ítélteknek lehetőséget ad arra, hogy becsületes munkával részt vegyenek a szocializmus építésében.

Ezért a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a következőket rendeli:

1. §. A jelen törvényerejű rendelettel kegyelemben részesülnek azok, akiket a bíróság az 1957. évi május hó 1. napja előtt elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen két évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés-büntetésre ítélt.

2. §. A kegyelem kiterjed azokra is, akiket a bíróság az 1957. évi május hó 1. napja előtt elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen négy évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetésre ítélt, a velük szemben kiszabott büntetést felével kell csökkenteni.

3. §. (1) Kegyelemben részesülnek szabadságvesztés-büntetésük tartamára tekintet nélkül az 1957. évi május hó 1. napja előtt elkövetett bűncselekmény miatt jogerősen elítéltek közül:

- a) a fiatalkorúak,
- b) a teherben lévő nők,
- c) azok az anyák, akiknek tíz évesnél fiatalabb gyermekük van,
- d) az 50. évüket betöltött nők és a 60. évüket betöltött férfiak.

(2) Az előző bekezdésben foglaltak szempontjából a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésének napja az irányadó.

4. §. A rögtönítélő bíróság [1956. évi 28. számú törvényerejű rendelet és 6/1956. (XII. 11.) Korm. számú rendelet], a bíróság különtanácsa (1957. évi 4. számú törvényerejű rendelet) vagy a népbírói tanács (1957. évi 25., illetőleg 1957. évi 34. számú törvényerejű rendelet) által négy évet meghaladó tartamú szabadságvesztés-büntetésre ítélt személyek külön kérelem nélkül (hivatalból) teljes vagy részbeni kegyelemben részesülhetnek, ha szabadságvesztés-büntetésük végrehajtása során a megjavulás komoly jeleit mutatták.

5. §. (1) Az 1–3. §-okban meghatározott kegyelem nem terjed ki azokra, akiket a bíróság

- a) háborús vagy népellenes bűntett,
- b) a népi demokratikus államrend vagy a Népköztársaság megdöntésére irányuló cselekmény, ilyen mozgalom vagy szervezkedés kezdeményezése, vezetése, vagy annak lényeges anyagi támogatásban részesítése [BHÖ 1. pont (1) bekezdés] vagy hűtlenség (BHÖ 35–44. pont) büntetése miatt,
- c) az állam belső vagy külső biztonsága ellen elkövetett bűncselekmény mellett emberölésen (BHÖ 349–353. pont), rablásban (BHÖ 433–437. pont), a társadalmi tulajdonban különösen nagy kárt okozó cselekményben (BHÖ 232. pont), illetőleg társadalmi tulajdonban lévő vagyontárgy szándékos felgújtásában, felrobbantásában, vagy elrablásában (BHÖ 233. pont) is bűnösnek mondott ki,

- d) gyilkosság, szándékos emberölés, rablás, hatóság tagja vagy közege elleni erőszak,

garázdaság vagy közveszélyes munkakerülés büntette miatt bármilyen tartalmú, illetőleg társadalmi tulajdon elleni bűncselekmény miatt két évet meghaladó szabadságvesztés-büntetésre ítélt,

e) a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépése előtt öt éven belül társadalmi tulajdon vagy a polgárok javai ellen elkövetett bűntett miatt előzőleg már egy ízben, illetőleg

f) a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépése előtt tíz éven belül – a BHÖ 269. pontjának a), b) és f) alpontjaiban foglalt közellátási bűntettek figyelmen kívül hagyásával – bármilyen bűncselekmény miatt megelőzően legalább már három ízben végrehajtható szabadságvesztés büntetésre ítélt.

(2) Az 1–3. §-okban meghatározott kegyelem nem terjed ki továbbá azokra sem, akik végrehajtható szabadságvesztés-büntetésük alól az 1953. évi 11. számú törvényerejű rendelet alapján közkegyelemben, vagy akik az 1953. évi július hó 26. napja és a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésének napja közötti időben kiszabott végrehajtható szabadságvesztés-büntetésük alól egyéni kegyelemben részesültek.

(3) Az 1., 2. §-ban és a 3. § (1) bekezdés d) pontjában meghatározott kegyelem nem terjed ki a megdöntött fasiszta rendszer vezetőire és a volt kizsákmányolókra.

6. §. A részleges közkegyelem nem terjed ki az 1950. évi II. törvény 30. §-ának 3–6. pontjában felsorolt fő- és mellékbüntetésekre, a javító-nevelő munkára, valamint a bűnügyi költség viselésére.

7. §. A jelen törvényerejű rendelet alapján kegyelemben részesülő elítéltek nem mentesülnek a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól és nem tekinthetők büntetlen előléletűeknek.

8. §. Kizáró ok (5. §) hiányában a jelen törvényerejű rendelet 1., illetőleg 2. §-ában meghatározott kegyelemben részesülnek azok az elítéltek is, akikkel szemben a bíróság összbüntetést szabott ki és ennek tartama a négy évet nem haladja meg.

9. §. A kegyelem azokra a személyekre is kiterjed, akiknek a jelen törvényerejű rendelet alapján közkegyelem alá eső bűncselekményét a bíróság a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépése után bírálja el.

10. §. A jelen törvényerejű rendeletet a katonai büntető eljárás alá vont személyekre is alkalmazni kell.

11. §. Ha a kegyelemben részesülő személy a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésétől számított három éven belül újabb bűncselekményt követ el, a kegyelem hatályát veszti és vele szemben a kegyelem útján elengedett büntetést végre kell hajtani.

12. §. A jelen törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról az igazságügy-miniszter gondoskodik.

Dobi István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Kristóf István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

▪ 25. AZ MSZMP ÁLLÁSFOGLALÁSA A „BURZSOÁ ▪ NACIONALIZMUSRÓL” ÉS A „SZOCIALISTA HAZAFISÁGRÓL” (Részletek)

BUDAPEST, 1959. SZEPTEMBER

A nacionalizmus a burzsoázia ideológiája, a burzsoázia érdekeit fejezi ki. A feudalizmus elleni harc, a polgári társadalom kifejlődése, az egységes, független burzsoá államok megteremtése idején, a gyarmati vagy félgymarmati rabság ellen küzdő népek antiimperialista harcában a nacionalizmus játszhat és játszik haladó szerepet, de mielőtt a burzsoázia és a proletáriátus közötti ellentét válik a társadalom fő ellentétévé, a nacionalizmus elveszti korábbi haladó vonásait. A burzsoázia nacionalista jelszavakkal, a nemzetek közötti ellenségeskedés szításával igyekszik akadályozni a proletáriátus osztályharcának kibontakozását, a különböző nemzetekhez tartozó dolgozók összefogását a kapitalizmus elleni harcban. Azokban az országokban, ahol a kapitalizmust már megdöntötték, a hatalmától megfosztott burzsoázia a nacionalizmussal próbálja megnyerni a tömegek támogatását a szocializmus elleni támadáshoz, a nacionalizmussal igyekszik gátolni a munkásosztály vezetésével kialakuló nemzeti-egység fejlődését, és az új, szocialista nemzet kialakulását. E reakciós erőknek a szocialista országok nemzetközi egysége ellen irányuló nacionalista aknamunkáját az egész nemzetközi imperializmus támogatja.

A mai magyar nacionalizmus célja a szocializmus építésének megakadályozása, a munkás-hatalom aláásása, a szocialista tábor egységének megbontása és a kapitalizmus visszaállítása.

A tőkés rendszer elleni harcban kifejlődik a munkásosztály hazafisága. A munkásosztály történelmi hivatása a kapitalista társadalmi rend megdöntése, a szocializmus, majd pedig a kommunizmus felépítése. E célkitűzések valóra váltása nemcsak a munkásosztály érdeke. A proletáriátus önmaga társadalmi felszabadulásáért küzdve, az egész dolgozó nép, a nemzet túlnyomó többségének képviselőjévé és vezetőjévé válik. Saját hatalmának kivívásáért és a szocialista társadalom megteremtéséért küzdve, az egész nép társadalmi felszabadulásáért, mindenfajta elnyomás és kizsákmányolás végleges megszüntetéséért harcol. A munkásosztály hazafisága ezért egyet jelent a nemzet túlnyomó többségét kitevő dolgozó osztályok érdekeinek következetes képviselésével.

A munkásosztály nemzetközi összefogása a reakciós erők nemzetközi támadásával szemben a győzelem elengedhetetlen feltétele. A munkásosztály hazafisága ezért elválaszthatatlan a proletár nemzetköziségtől. „...Burzsoá nacionalizmus és proletár internacionalizmus – ez két kibékíthetetlenül ellenséges jelszó, amelyek megfelelnek az egész tőkés világ nagy osztálytáborának, és két politikát (sőt: két világszemléletet) fejeznek ki a nemzeti kérdésben.”³³

A nemzeti érzés, a hazaszeretet nem azonos a nacionalizmussal: a nacionalizmus az igazi érzés megrontója. A nacionalizmus igyekszik kihasználni a tömegek nemzeti érzéseit a nép félrevezetésére. A burzsoázia a nemzeti érzéseket tolvajköpönyegnek használja, hogy mögéje rejtse osztálycéljait, és a nép hazafias érzéseit *népellenes* nacionalizmussal, a nemzeti gyűlölködés barbarizmusával fertőzze meg.

³³ Az idézet szerzője Lenin. Vö. *Művei*. 20. köt. Budapest, 1955, Szikra, 11.

Minden nép jogosan büszke mindarra, ami nemzeti történelmében haladó, előremutató. A mi népünk is büszkén vállalja történelmünk dicső hagyományait, nemzeti kultúránk nagy értékeit. Büszkék vagyunk 1848-ra és 1919-re, amikor népünk az egyetemes emberi haladásért folyó harc élvonalában küzdött, s különösen büszkék vagyunk a hazánkban folyó szocialista építés nagy eredményeire, amelyek nemzeti fejlődésünk legnagyobb vívmányai. De elvetjük és megvetjük azokat a feudális és burzsoá hagyományokat, amelyek lényege a magyar nép és más népek leigázása volt.

A kommunisták hazafiak. Ápolják, megbecsülik és fejlesztik a hazafias érzést, amely a szocializmus építésének is fontos erőforrása. Tudják, hogy még sokan vannak, akik nem jutottak el a szocialista hazafiság tudatos vállalásáig, de él bennük a hazafiság érzése, a haza felvirágoztatásának vágya. Aki hű a Magyar Népköztársasághoz, aki munkájával, eszével és szívvel segíti népünk felemelkedését, az hazafi. Ez a hazafiság csak a kommunistákkal való aktív együttműködésben válik igazán alkotó erővé.

Hazánkban nemcsak a kommunisták, hanem a pártunkívüliek növekvő többsége is meggyőződött már arról, hogy a nemzet felemelkedése a szocializmus megvalósulásától függ. A kommunisták azon fáradoznak, hogy a dolgozó nép hazaszeretete a szocialista hazafiság színvonalára emelkedjék, és eljusson a proletár internacionalizmus eszméjének tudatos vállalásáig. Ezt csak úgy érhetjük el, ha felvesszük a harcot a nacionalizmus ma is élő változataival, ha felderítjük a magyar nacionalizmus történelmi forrásait és hatását a magyar nép sorsának alakulására, s a nacionalizmussal a marxizmus–leninizmus élő tanításait szegezzük szembe, amelyek pártunk tevékenységét irányítják a szocializmus építésében. A nacionalizmus bírálatában most néhány olyan problémára összpontosítjuk a figyelmet, amelyek a magyar nacionalizmus mai veszélyét és ellene vívott harcunk fő teendőit érintik. [...] ³⁴

C) A nemzeti hagyományok és a társadalom szocialista átalakítása

1. A burzsoá nacionalizmus a nemzeti egység hamis, az osztályharcot leplező értelmezést visszavetíti a múltba is, és a nemzeti történelem meghamisításával igyekszik szellemi fegyvert kovácsolni a nacionalista gondolkodásmód támogatására és erősítésére. Nemzeti múltunk, hagyományaink értékelésében a burzsoá nacionalizmus elködösíti az osztálytartalmat, megpróbálja egyrészt összebékíteni a haladó és a reakciós tendenciákat, másrészt haladónak, nemzetinek tünteti fel azt is, ami reakciós.

Haladó nemzeti hagyományaink közül elsősorban azokat becsüljük, amelyek korukban a haladó törekvések legkövetkezetesebb kifejezői voltak, legerőteljesebben képviselték a magyar nép harcát a társadalmi reakcióval szemben. Ilyen haladó hagyományaink: a dolgozó osztályok forradalmi megmozdulásai, a társadalmi haladás és felvilágosodás nagy magyar harcosainak tevékenysége, a magyar nép szabadságharcai az idegen elnyomás ellen, és mindezeknek a tükröződése nemzeti kultúránkban és irodalmunkban.

Természetesen nem engedhetjük át a haladás ellenségeinek, a burzsoá nacionalistáknak

³⁴ A terjedelmes dokumentum I. fejezete a magyar nacionalizmus történelmi és ideológiai gyökereivel, a II. fejezete a nacionalizmus 1956-ban játszott szerepével foglalkozik. A III. rész címe: *A szocialista hazafiságról*. Ezen belül először a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus kapcsolatáról, majd a népi-nemzeti egység mibenlétéről esik szó. Ezután következik a III. fejezet C) pontja.

azokat a haladó hagyományokat sem, amelyek a nemzet többségének alapvető érdekeit, a társadalmi haladást kevésbé következetesen, kevésbé átfogóan képviselték, és amelyek haladó tartalmúak ugyan, de belső ellentmondásokról terhesek. A forradalmárok tradíciója mellett a kommunisták megbecsülik és ápolják azoknak a reformereknek a hagyatékát is, akik a társadalmi-nemzeti előrehaladás érdekében hirdettek reformprogramot, szemben azokkal, akik a túlhaladott, reakciós rend védelmében, a forradalom ellen hirdettek reformokat. Ugyanakkor a kommunisták nem mondanak le a hagyományok gyengeségeinek, következetlenségeinek elvi bírálatáról. A hagyományok ápolása nem jelentheti a múlt idealizálását. A hagyományok ápolása marxista-leninista elemzésüket igényli, ez teszi lehetővé, hogy megkülönböztessük az előremutatót, az értékest a tévelygéstől, a megalkuvástól, a haladó mozzanatok a reakciós tendenciáktól. A múlt elemzésének tudományos alapja a marxizmus, amelynek *történeti* szemléletétől távol áll a szubjektivizmus, a hamis aktualizálás.

2. Különösen fontos, hogy haladó nemzeti hagyományaink között első helyre állítsuk a *magyar munkásosztály és a magyar munkásmozgalom forradalmi tradícióját*. A munkásosztály történelmi fellépése óta a nemzeti felemelkedés irányát, a nemzeti fejlődést akadályozó nagy problémák megoldásának útját ennek az osztálynak a forradalmi harca jelentette. E forradalmi harc egyenes folytatása a megelőző korszakok haladó nemzeti hagyományainak. A nemzeti hagyományok ápolásának az a gyakorlata, amely hallgatólagosan kizárja haladó nemzeti hagyományaink közül a munkásosztály harcát és a haladó nemzeti hagyományokat lényegében a polgári forradalmak korának nemzeti mozgalmára korlátozza, meghamisítja a történelmet. A magyar munkásosztály forradalmi tradíciói a *legértékesebb* haladó nemzeti hagyományaink, melyek a *legkövetkezetesebben* képviselik a társadalmi haladást, a nemzeti felébredést.

Az antifasiszta harcban a párt hirdette és bizonyította: a kommunisták és csak a kommunisták az 1848-as forradalom és szabadságharc demokratikus és nemzeti hagyományainak örökösei, s a népi demokratikus átalakulás hivatott befejezni 1848 félbemaradt, és a reakció által megtagadott művét. Az 1848-as tradíció előtérbe állítása azonban hosszabb ideig nem párosult 1919 hagyományainak kellő hirdetésével és védelmével. A Tanácsköztársaság emlékének elhomályosodása gyengítette a munkásosztály, a Kommunista Párt vezető szerepének tudatát az antifasiszta harcban, a népi demokratikus rend győzelméért vívott küzdelemben.

3. A marxisták Lenin tanításának szellemében a *múlt* tanulmányozásából, a *jelen* tennivalóira következtetnek. A haladó nemzeti hagyományok ápolásának célja és értelme nem csupán történelmi igazságszolgáltatás, hanem elsősorban a társadalmi haladásért vívott jelenkori harc előzményeinek feltárása, annak bemutatása, hogy szocializmust építő munkánk annak a harcnak a folytatása és beteljesedése, amelyet a magyar nép legjobbjai a múltban vívtak. A haladó hagyományokat magunkénak valljuk, s egyben túl is haladunk rajtuk, a múlt harcaiból leszűrve a tanulságokat, erőnket a szocializmus építésére fordítjuk.

IV. A nacionalizmus elleni harc feladatai

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt a munkásosztály és a dolgozó nép érdekeit s ezért az igazi nemzeti érdekeket fejezte ki, amikor szembeállt az ellenforradalmi nacionalista hangulattal, hirdette és politikai cselekvésében érvényesítette a proletár nemzetköziség, a „szovjet–magyar barátság eszméit, elutasította a „nemzeti kommunizmus” felfogását, és

a marxizmus–leninizmus tanításaira, e tanítások alkalmazására építette politikáját. A párt tevékenységének hatására jelentős tömegek szabadultak meg az ellenforradalom előtt és alatt felszított nacionalista hangulattól. A nacionalizmus közvetlen és nyílt, legális politikai-ideológiai terjesztésének lehetősége az ellenforradalmi hullám visszaszorításával párhuzamosan szűkül. A nacionalizmus többé-kevésbé kiszorul a legális politikai fórumokról, de közvetett és burkolt formában újra meg újra feltűnik egyes „társadalomtudományi”, kritikai, esztétikai, szépirodalmi stb. írásművekben és más megnyilatkozásokban. A nacionalizmus *él és hat*: mérgező anyagai ébren tartják az ellenforradalmi erők reményeit, behatolnak az ifjúságba, egyes dolgozó emberek tudatába. Ideológiai életünkben háttérbe szorultak, de helyenként még hatnak a különböző nacionalista jellegű politikai-ideológiai csoportosulások: a „nemzeti kommunizmus”, a „harmadik út” hívei stb.

A szocialista vilárendszer és az imperializmus harcából, a magyar osztályharcok sajátosságából egyaránt szükségszerűen következik, hogy a jelenlegi időkben a nacionalizmus a *fő ellenség* a politikai eszmék, az ideológiai frontján. A burzsoá ideológia kritikája nem szorítkozhat a nacionalizmus elleni harcra, de hiba volna szem elől tévesztetni, hogy *a magyar reakció minden politikai-ideológiai „eszméje” és jelszava, a nemzetközi imperializmus minden egységbontó kísérlete a nacionalizmussal áll vagy bukik*, a magyar népi demokráciában *minden* ellenforradalmi, revizionista törekvés a nacionalizmus érveivel jelentkezik.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a helyes marxista–leninista politika kidolgozását és megvalósítását tekinti az eszméi harc s így a nacionalizmus elleni harc legfontosabb feltételeinek is. A nacionalizmus elleni harc bonyolult küzdelem, amelynek azt kell elősegíteni, hogy az internacionalizmus, a népek testvériségének eszméje és a nemzeti érzés, az ország szocialista felvirágzásának nagy erőforrása egymástól elválaszthatatlanul, egységbe forrva fejlődjön. A nacionalizmus elleni harcban az elvi következetességet, az ellenforradalmi, revizionista, nacionalista demagógia kíméletlen leleplezését össze kell kapcsolni a tömegek közötti türelmes felvilágosító munkával. Nemcsak a nacionalizmus nyílt formái ellen kell harcolnunk, hanem a nacionalizmus burkoltabb megnyilvánulásai ellen is. Bírálunk kell a nacionalizmus egyes maradványait azoknál is, akikkel sok más kérdésben egyetértünk és együttműködünk.

2. *A nacionalizmus elleni küzdelem: politikai harc a proletárdiktatúra védelméért és fejlesztéséért, a szocialista tábor egységéért.* A szocialista építőmunka egészét átható, politikánk lényegét, minden vonatkozását érintő harci feladat ez, amely magában foglalja a szocialista tábor erősítésének és fejlesztésének bel- és külpolitikai tennivalóit, a nemzetközi szocialista munkamegosztásban való tevékeny részvételt, a nacionalista jelszavak hatásos leleplezését, a hazafias erők egyesítését a szocializmus platformján.

A nacionalizmus elleni küzdelem: ideológiai harc a marxizmusért. A nacionalizmus bírálata a marxista világnézet terjesztését, a magyar történelem marxista feldolgozását, a revizionista, „harmadik utas” és más nacionalista, konzervatív irányzatok kritikáját jelenti; a tudományos kommunizmus eszméinek olyan propagandáját igényli, amely a proletár internacionalizmus és a szocialista hazafiság gondolatát az emberek cselekedeteinek belső politikai-világnézeti és erkölcsi indítékává teszi.

A nacionalizmus elleni harcot az ideológiai élet minden területén, az ideológiai munka minden eszközével folytatnunk kell. Ennek a harcnak első vonalában a *társadalomtudományoknak*, mindenekelőtt a marxista filozófiának, történettudománynak, irodalomtörténetnek kell haladniuk. Éppen ezért ezekben a tudományágakban különösen fontos, hogy felszámoljuk a nacionalista gondolkodás minden maradványát.

A nacionalizmus elleni küzdelem egyik legfontosabb területe az *ifjúság nevelése*. Az iskolák,

az ifjúsági szervezetek nevelőmunkájában előtérbe kell állítani a nacionalizmus elleni küzdelmet. Ennek feltétele, hogy a nacionalizmus hatását megszüntessük a *pedagógusok* között, pedagógiai tudományunkat és gyakorlatunkat megtisztítsuk a nacionalizmus befolyásától.

Népünk tudatának, gondolkodásának formálásában nagy szerepe van *az irodalomnak és a művészetnek*. Irodalmunk és művészetünk egyik legfontosabb teendője népünk nevelése a szocialista hazafiság és a munkás nemzetköziség szellemében.

A szocialista hazafiság és a munkás nemzetköziség eszméjének terjesztésére fel kell használni minden olyan eszközt, amely befolyásolja a közvélemény alakulását: a sajtót, a rádiót, a televíziót, a politikai és kulturális felvilágosítás különféle formáit.

3. A nacionalizmus elleni harcban népünk *történelmi tapasztalataira* támaszkodunk. A nacionalizmus az elmúlt száz évben csak pusztulást és katasztrófát hozott a népnek. A nemzeti fejlődés égető problémáira a munkásosztály adott helyes választ, s a marxizmus–leninizmus mutatta meg a nemzeti felemelkedés útját.

A történelem bebizonyította, hogy a kommunistáknak volt igazuk, amikor szembeszálltak a nacionalizmussal és az internacionalizmus álláspontjára helyezkedtek. A „nemzetellenesnek” nevezett kommunisták ott voltak mindenütt, ahol harcolni kellett a nemzet igazi érdekeiért a kizsákmányolás, a fasizmus és a háború ellen. Igaz hazafiként cselekedtek, mikor a romba döntött ország gyors újjáélesztésére mozgósították a népet, mikor felosztották a földesúri földet, a munkásosztály kezébe adták a gyárakat, s hazánkat fejlett, erős, kulturált országgá tették. A nemzet igazi érdekeit képviselték, amikor 1956-ban szembeszálltak a múlt kísérleteit feltámasztó ellenforradalommal, eltaposták a háború paraszát és megvédték a nép hatalmát.

A nacionalizmus csak a kizsákmányoló osztályok hatalmának visszaállítását, a nemzeti függetlenség elvesztését, az új háború veszélyét hozhatja a magyar népnek. A társadalmi fejlődés egyetlen járható útját a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség eszméje világítja be.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth 358–380.

▪ 26. A KÖLCSÖNÖS GAZDASÁGI SEGÍTSÉG TANÁCSÁNAK ▪ ALAPOKMÁNYA (Részletek)

SZÓFIA, 1959. DECEMBER 14.³⁵

Az Albán Népköztársaság, a Bolgár Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Lengyel Népköztársaság, a Román Népköztársaság, a Szovjet szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság kormányai;

Figyelembe véve, hogy az államaik között sikeresen megvalósuló gazdasági együtt-

³⁵ Bár a szervezet formálisan 1949 januárjában alakult meg Moszkvában Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia, a Szovjetunió és Magyarország részvételével, érdemleges tevékenységet az 50-es évek első felében nem fejtett ki. Az 50-es évek második felében viszont megélnéknült tevékenysége, s ez vezetett 1959-ben céljainak és szervezetének pontos rögzítéséhez.

működés elősegíti népgazdaságuk legésszerűbb fejlesztését, lakosságuk életszínvonalának emelkedését, valamint ezen államok együtvé tartozásának és összeforrottságának erősödését;

Eltökélve, hogy a szocialista nemzetközi munkamegosztás következetes megvalósítása alapján a szocializmusnak és a kommunizmusnak államaikban való felépítése és a tartós világbéke biztosítása érdekében a továbbiakban is fejlesztik a sokoldalú gazdasági együttműködést;

Meggyőződve arról, hogy az államaik közötti gazdasági együttműködés fejlesztése elősegíti az Egyesült Nemzetek Szervezete alapokmányában megjelölt célok elérését;

Kinyilvánítva azt a készségüket, hogy az egyenlőség, a kölcsönös előnyök és a belügyekben való be nem avatkozás elvei alapján minden más állammal is – tekintet nélkül társadalmi és államrendszerükre – fejlesztik gazdasági kapcsolataikat;

Elismerve a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának az államaik közötti gazdasági együttműködés szervezésében való egyre növekvő szerepét;

Megállapodtak, hogy e célok érdekében elfogadják a jelen alapokmányt.

I. cikk

Célkitűzések és alapelvek

1. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának célkitűzése, hogy a tagállamok erőfeszítéseinek összefogása és egybehangolása útján elősegítse ezekben az államokban a népgazdaság tervszerű fejlesztését, a gazdasági és műszaki fejlődés meggyorsítását, a kevésbé fejlett iparral rendelkező államok iparosítási szintjének emelését, a munka termelékenységének szakadatlan emelkedését és népeik jólétének állandó növekedését.

2. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa valamennyi tagállam szuverén egyenlőségének elvén alapszik.

A tagállamok gazdasági és tudományos-műszaki együttműködése a teljes egyenjogúság, a szuverenitás és a nemzeti érdekek tiszteletben tartása, a kölcsönös előnyök és a kölcsönös elvtársi segítségnyújtás elveinek megfelelően történik.

II. cikk

Tagság

1. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának eredeti tagjai azok az államok, amelyek a jelen alapokmányt aláírták és megerősítették.

2. A Tanács tagjai közé felvehető más olyan európai állam is, mely osztja a Tanács célkitűzéseit és alapelveit, és kész vállalni a jelen alapokmányban foglalt kötelezettségeket.

Új tagok felvételéről a felvételt kérő állam hivatalos kérelme alapján a Tanács közgyűlése dönt.

3. A Tanácsból bármely tagállam a jelen alapokmány letéteményeséhez intézett bejelentéssel kiléphet. A bejelentés a letéteményes által való átvételt követő hat hónap elteltével válik hatályossá. A letéteményes az ilyen bejelentés átvételéről a tagállamokat értesíti.

4. A tagállamok egyetértének abban, hogy

a) biztosítják a Tanács szervei általuk elfogadott ajánlásainak megvalósítását;

- b) a jelen alapokmányban foglalt feladatkörök ellátásához a Tanácsnak és tisztviselőinek megadják a kellő támogatást;
- c) a Tanács rendelkezésére bocsátják a Tanácsra ruházott feladatok teljesítéséhez szükséges anyagot és tájékoztatást;
- d) tájékoztatják a Tanácsot a Tanács által elfogadott ajánlások végrehajtásának menetéről.

III. cikk

A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának tevékenysége és jogköre

1. A jelen alapokmány 1. cikkében megjelölt célkitűzéseknek és elveknek megfelelően a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa:

a) szervezi:

a tagállamok sokoldalú gazdasági és tudományos-műszaki együttműködését természeti erőforrásaik legésszerűbb felhasználása és a termelőerők fejlődésének meggyorsítása érdekében;

a tagállamok népgazdaság-fejlesztési terveiből folyó gazdasági kapcsolatok legfontosabb kérdéseire vonatkozó ajánlások kidolgozását e tervek összehangolása érdekében;

a tagállamokat érdeklő gazdasági kérdések tanulmányozását;

b) közreműködik a tagállamok együttes intézkedéseinek kidolgozásában és végrehajtásában az alábbi területeken:

a tagállamok iparának és mezőgazdaságának fejlesztésében a szocialista nemzetközi munkamegosztás következetes megvalósítása, a termelés szakosítása és kooperációja útján;

a közlekedés fejlesztésében, elsősorban a tagállamok egyre növekvő export-import és tranzitszállításai lebonyolításának biztosításában;

a tagállamok közös létesítményeinek megvalósítását szolgáló beruházási hozzájárulások leghatékonyabb felhasználásában;

a tagállamok egymás közötti és más országokkal folytatott árucsereforgalmának és kölcsönös szolgáltatásainak fejlesztésében;

a tudományos-műszaki eredmények és a legfejlettebb termelési tapasztalatok kicserélésében;

c) egyéb, a Tanács célkitűzéseinek megvalósításához szükséges intézkedéseket fogantat.

2. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa hatáskörüknek megfelelően eljáró szervei útján jogosult a jelen alapokmánynak megfelelő ajánlásokat megtenni és határozatokat hozni.

IV. cikk

Ajánlások és határozatok

1. Ajánlások megtételére a gazdasági és a tudományos-műszaki együttműködéssel kapcsolatban kerül sor. Az ajánlásokat megvizsgálás céljából közölni kell a tagállamokkal.

A tagállamok és általuk elfogadott ajánlások megvalósítása érdekében kormányuk vagy más illetékes szerveik útján hazai joguknak megfelelően határozatokat hoznak.

2. Határozatok hozatalára szervezeti és eljárási kérdésekben kerül sor. A határozatok – ha nem tartalmazznak eltérő rendelkezést – a Tanács eljáró szerve üléséről készült jegyzőkönyv aláírásának napján lépnek hatályba.

3. A Tanácsban ajánlásokat és határozatokat csak az érdekelt tagállamok egyetértésével lehet hozni; minden tagállamnak jogában áll a Tanácsban tárgyalt bármely ügyben érdekeltségét bejelenteni.

Az ajánlások és határozatok hatálya nem terjed ki azokra az államokra, amelyek bejelentették, hogy az adott kérdésben nem érdekeltek. A későbbiek során azonban minden ilyen állam csatlakozhat a többi tagállam által elfogadott ajánláshoz vagy határozathoz.

V. cikk

A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanács szervei

1. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa a jelen alapokmány III. cikkében meghatározott tevékenység és jogkör ellátására a következő fő szervekkel rendelkezik:

- a közgyűlés,
- a tagállamok tanács képviselői értekezlete,
- az állandó bizottságok,
- a titkárság.

2. Egyéb szerveket – a szükséghez képest – a jelen alapokmánynak megfelelően kell létrehozni.

VI. cikk

A közgyűlés

1. A közgyűlés a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának legfelsőbb szerve. A közgyűlés jogosult a Tanács hatáskörébe tartozó minden kérdés megvitatására és a jelen alapokmánynak megfelelően ajánlások és határozatok meghozatalára.

2. A közgyűlés az összes tagállamok küldöttségeiből áll. Az egyes tagállamok küldöttségének tagjait kormányaik jelölik ki.

3. A közgyűlés évente két rendes ülésszakot tart; a közgyűlés ülésszakait egymás után az egyes tagállamok fővárosaiban tartják, azon tagállam küldöttsége vezetőjének elnökletével, ahol a közgyűlés összeül.

4. Rendkívüli közgyűlést a tagállamok legalább egyharmadának kérésére vagy hozzájárulásával lehet összehívni.

5. A közgyűlés

a) megvizsgálja:

a gazdasági és a tudományos-műszaki együttműködés kérdéseivel kapcsolatban a tagállamoknak, valamint a tagállamok tanácsképviselei értekezletének, az állandó bizottságoknak és a Tanács titkárságának javaslatait;

a Tanács titkárságának a Tanács tevékenységéről előterjesztett beszámolóját;

b) meghatározza a Tanács más szervei tevékenységének irányát és a közgyűlés legközelebbi ülésszaka napirendjének főbb pontjait;

c) teljesíti mindazokat az egyéb feladatokat, melyek a Tanács célkitűzéseinek megvalósítása érdekében szükségesek.

6. A közgyűlés jogosult olyan szervek létrehozására, amelyeket szükségesnek lát a Tanács feladatainak ellátásához.

7. A közgyűlés állapítja meg saját eljárási szabályait.

VII. cikk

A tagállamok tanácsképviselei értekezlete

1. A tagállamok tanácsképviselei értekezlete valamennyi tagállam egy-egy képviselőjéből áll.

A tagállam tanácsképviseelőjének a Tanács titkárságának székhelyén helyettese, megfelelő számú tanácsosa és más munkatársa van. A képviselő jogait a képviselő meghatalmazása alapján az értekezleten helyettese gyakorolja.

2. Az értekezlet a szükségeshez képest tartja üléseit.

3. Az értekezletnek hatáskörén belül joga van a jelen alapokmálynak megfelelően ajánlásokat tenni és határozatokat hozni. Az értekezlet javaslatokat terjeszthet elbírálás végett a közgyűlés elé.

4. Az értekezlet:

a) megvizsgálja azokat a javaslatokat, amelyeket a tagállamok, az állandó bizottságok és a Tanács titkársága a közgyűlés által elfogadott ajánlások és határozatok végrehajtásának biztosítására terjesztenek elő, valamint a gazdasági és a tudományos-műszaki együttműködés egyéb olyan kérdéseit, melyeket a közgyűlések közötti időben kell megoldani;

b) a szükségeshez képest előzetesen megvitatja a tagállamoknak, az állandó bizottságoknak és a Tanács titkárságának javaslatait a közgyűlés legközelebbi ülészakájának napirendjére vonatkozólag;

c) összehangolja a Tanács állandó bizottságainak munkáját, megvizsgálja végzett munkájukra és további tevékenységükre vonatkozó beszámolóikat;

d) jóváhagyja:

a) Tanács titkárságának létszámkeretét és költségvetését, valamint a Tanács titkárságának a költségvetés végrehajtásával kapcsolatos beszámolóját;

az állandó bizottságok és a titkárság ügyrendjét;

e) szerveket hoz létre a Tanács titkársága pénzügyi tevékenységének ellenőrzésére;

f) teljesíti a jelen alapokmányból, valamint a közgyűlés által elfogadott ajánlásokból és határozatokból folyó egyéb feladatokat.

5. Az értekezlet a kérdések előzetes kidolgozása céljából segédszerveket hozhat létre.

6. Az értekezlet állapítja meg saját eljárási szabályait.

VIII. cikk

Állandó bizottságok

1. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa állandó bizottságait a közgyűlés hozza létre abból a célból, hogy elősegítsék a tagállamok közötti gazdasági kapcsolatok további fejlesztését és szervezzék ezen országok egyes népgazdasági ágazatai között a sokoldalú gazdasági és a tudományos-műszaki együttműködést.

Az állandó bizottságok ügyrendjét a tagállamok tanácsképviselei értekezlete hagyja jóvá.

2. Az állandó bizottságokba minden tagállam kijelöli képviselőit.

3. Az állandó bizottságok hatáskörükön belül jogosultak a jelen alapokmálynak megfelelően ajánlások és határozatok meghozatalára. A bizottságok továbbá elbírálás végett javaslatokat terjeszthetnek a közgyűlés és a tagállamok tanácsképviselei értekezlete elé.

4. Az állandó bizottságok intézkedéseket dolgoznak ki és javaslatokat készítenek a jelen

cikk 1. bekezdésében említett gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés valóra váltása érdekében, ezenkívül a jelen alapokmányból, továbbá a közgyűlés által és a tagállamok tanácsképviselői értekezlete által elfogadott ajánlásokat és határozatokból folyó más feladatokat is ellátják.

Az állandó bizottságok a tagállamok tanácsképviselői értekezlete elé évi beszámolót terjesztenek végzett munkájukról és további tevékenységükről.

5. Az állandó bizottságok üléseit rendszerint a közgyűlés által meghatározott állandó székhelyükön tartják.

6. Az állandó bizottságok szükség szerint segédszerveket hozhatnak létre. E szervek összetételét és hatáskörét, valamint üléseik helyét maguk a bizottságok határozzák meg.

7. Az állandó bizottságoknak a bizottság titkárának vezetése alatt álló titkársága van. A bizottság titkárságának személyzete a Tanács titkárságának állományába tartozik és fenntartása ennek költségvetését terheli.

8. Az állandó bizottságok állapítják meg saját eljárási szabályait.

IX. cikk

A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának titkársága

1. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának titkársága a Tanács titkárából, ennek helyetteseiből és a titkárság feladatainak ellátásához szükséges személyzetből áll.

A közgyűlés nevezi ki a titkárt és helyetteseit, akik a Tanács titkárságának munkáját irányítják. A titkárság személyzete – a Tanács Titkársága ügyrendjének megfelelően – a tagállamok állampolgáraiból áll.

A Tanács titkára a Tanács legfőbb igazgatási tisztviselője. Ő képviseli a Tanácsot a tagállamok és más országok hivatalos személyei és szervezetei előtt, továbbá a nemzetközi szervezetek előtt. A Tanács titkára meghatalmazhatja helyetteseit, valamint a titkárság munkatársait, hogy nevében eljárjanak.

A titkár és helyettesei a Tanács szerveinek minden ülésén részt vehetnek.

2. A Tanács titkársága:

a) előterjeszti a közgyűlés rendes ülésszakán a Tanács tevékenységéről szóló beszámolót;

b) közreműködik a közgyűléseknek, a tagállamok tanácsképviselői értekezletének, a Tanács állandó bizottságai üléseinek, továbbá az e szervek határozatai alapján összehívott más értekezletek előkészítésében és megtartásában;

c) tájékoztatókat és tanulmányokat készít a közgyűlés vagy a tagállamok tanácsképviselői értekezletének megbízásából a tagállamoktól kapott anyag alapján, továbbá anyagot tesz közzé ezeknek az államoknak a gazdasági és a tudományos-műszaki együttműködésre vonatkozóan;

d) előkészíti:

a) Tanács illetékes szervei által való megvizsgálás céljából a Tanács munkáját érintő javaslatokat;

a) tagállamok közötti gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés kérdéseire vonatkozó tájékoztatókat és adatszolgáltatásokat;

e) a Tanács állandó bizottságaival együtt szervezi a közgyűlés és a tagállamok képviselői értekezlete ajánlásainak és határozatainak alapján a gazdasági és a tudományos-műszaki együttműködés kérdéseivel kapcsolatos többoldalú megállapodások tervezeteinek előkészítését;

f) teljesíti a jelen alapokmányból, a Tanácsban hozott ajánlásokból és határozatokból, valamint a Tanács titkárságának ügyrendjéből folyó egyéb feladatokat.

3. A Tanács titkára, helyettesei és a titkárság személyezte szolgálati kötelezettségeik teljesítése során nemzetközi tisztviselői minőségben járnak el.

4. A Tanács titkárságának székhelye Moszkva. [...] ³⁶

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 1964–1968. 1. köt. Törvények, Országgyűlési határozatok, Törvényerejű rendeletek, Elnöki tanácsi határozatok. Összeáll. a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány Titkársága. Budapest, 1969, Közgazdasági és Jogi, 759–762.

▪ 27. AZ 1.002/1960. (I. 10.) SZÁMÚ KORMÁNYHATÁROZAT ▪ A 15 ÉVES LAKÁSFEJLESZTÉSI TERVRŐL (Részletek)

BUDAPEST, 1960. JANUÁR 10.

A kapitalista Magyarországról alapvetően rossz lakásviszonyokat örököltünk. Bár a felszabadulás óta komoly erőfeszítések történtek a lakáshiány csökkentésére, a helyzet nem kielégítő és a lakosság lakáshiánnyal küzd. A Párt és a Kormány a legközelebbi évek egyik legfontosabb feladatának tartja a lakáshelyzet gyökeres megjavítását. Ezért a nem termelés célját szolgáló beruházások közt feltétlen elsőbbséget kíván biztosítani a lakásépítésnek. Erőforrásaink és gazdasági lehetőségeink módot adnak arra, hogy 15 éven belül a lakáshiányt lényegében felszámoljuk és biztosítsuk, hogy minden arra igényjogosult család önálló lakáshoz jusson. Ennek elérése céljából a Kormány 15 éves lakásfejlesztési tervet dolgozott ki. E terv megvalósítását részleteiben az 5 éves népgazdasági tervek biztosítják. A 15 éves lakásfejlesztési terv megvalósítására a Kormány az alábbi határozatot hozta:

A) A lakásépítés általános célkitűzései

1. Az 1961–1975-ig terjedő tervidőszakban a távlati népgazdasági tervekben – figyelemmel a nemzeti jövedelemből felhalmozásra, illetőleg beruházásra fordítható részre, az ebből adódó anyagi-műszaki lehetőségekre, valamint a lakosság anyagi ereje igénybevételének lehetőségére – mintegy 1 millió lakás és a települési életformáknak megfelelő járulékos és kapcsolódó létesítmények megépítését kell előírni.

A távlati lakásépítési programot a következő tütemezésben kell végrehajtani:

1961–1965-ben 250 000 lakást,

1966–1970-ben 350 000 lakást,

1971–1975-ben 400 000 lakást

kell megépíteni.

2. Az 1 millió lakásnak mintegy 60%-át állami kivitelezésben – elsősorban a fővárosban, az ipari jellegű városokban és a munkásosztály lakta egyéb településeken – kell megépíteni.

³⁶ Az okmány X–XVII. cikkelye más országokkal és a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartással, valamint különböző technikai kérdésekkel (nyelvhasználat, az alapokmány módosítása stb.) foglalkozik.

B) Az állami kivitelezésben épülő lakások

3. Az állami kivitelezésben megépülő lakásokat bérlakás, szolgálati lakás, szövetkezeti lakás, illetőleg öröklakás céljára kell felhasználni.

Az állami kivitelezésben épülő lakásoknak legalább egyharmadát (mintegy 200 000 lakást) szövetkezeti, illetőleg öröklakásként kell megépíteni. Ha a jelentkezők száma azt lehetővé teszi, a szövetkezeti, illetőleg az öröklakások arányát növelni kell, a bérlakások terhére, a településenkénti lakáskeretek betartásával.

4. Az épülő új lakások településenkénti elosztásánál a regionális vizsgálatok eredményeire és a távlati iparfejlesztési tervekre kell támaszkodni. Ezek alapján és a fővárosba való túlzott beáramlás ellensúlyozására négy-öt vidéki centrumot megfelelő színvonalra kell kiépíteni.

Abból a célból, hogy a városrendezési, a műszaki tervezési és a területbiztosítási munkák megfelelő időben elkészíthetők legyenek, az Országos Tervhivatal elnöke és az építésügyi miniszter 1960-ban készítse el a második 5 éves terv lakásépítkezéseinek településenkénti és épületfajtánkénti bontását. Az építésügyi miniszter és a tanácsok végrehajtó bizottságai kellő időben gondoskodjanak a szükséges városrendezési tervek elkészítéséről és az építési területek kijelöléséről.

Budapest főváros általános rendezési tervét a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1960. évi december hó 31-ig terjessze a Kormány elé jóváhagyás végett.

5. A nagyarányú lakásépítési program megvalósításának előfeltételeként az alapközművesítés területén mutatkozó lemaradást fokozatosan fel kell számolni. A közmű nélküli, vagy közművel csak részlegesen ellátott városokban az 5 éves tervek közmű építésével a telepítendő lakások helyét összhangba kell hozni. Ahol azonban ideiglenes közmű építése válik szükségessé, ott ezeket lehetőleg a távlatilag véglegesen megépítendő közmű programjába illeszkedően kell megtervezni. El kell érni, hogy az 1966-ban épülő állami kivitelezésű lakások alapközművei már 1965. évben megépítésre kerüljenek. A közművesítés sürgősségi sorrendjét – a tanácsok végrehajtó bizottságai javaslatainak figyelembevételével – az Országos Tervhivatal elnöke, az építésügyi miniszter és az országos vízügyi főigazgató együttesen állapítsa meg.

Az újonnan épülő lakótelepeket egyidejűleg el kell látni a szükséges járulékos és kapcsolódó létesítményekkel és megfelelő időben el kell végezni a tereprendezési és fásítási munkákat is.

Lakótelepi építkezések esetén a normatívák szerint szükséges járulékos és kapcsolódó létesítmények megépítésének módját az építésügyi miniszter az illetékes miniszterrel (országos hatáskörű szerv vezetőjével) szabályozza.

6. Az új építési módszerek elterjesztésének elősegítése és az építőipar magasabb fokú szervezettségének minél jobb kiaknázása érdekében a lakásépítkezéseket általában új lakónegyedek létesítésével kell végrehajtani. A második 5 éves terv során a városközpontokban avult épületek bontásával és foghíjak beépítésével Budapesten az állami kivitelezésű lakásoknak legfeljebb 25%-át, vidéken 15%-át szabad építeni.

A közművesített lakónegyedek építésénél legalább 350 fő/ha és legfeljebb 600 fő/ha lakossűrűséget kell tervezni.

Az építkezések helyének kiválasztásánál általában kerülni kell a drága alapozási módokat igénylő területek kijelölését.

A második 5 éves terv időszakában a 3 emeletes és az ennél magasabb épületeket lehető-

leg lapostetővel kell megépíteni. Magastető építése esetén gondoskodni kell a padlástereknek lakóhelyiségekkel való célszerű hasznosításáról.

7. A nagyfokú lakáshiányra tekintettel a szanálás mértékét az Országos Tervhivatal elnöke és az építéstügyi miniszter – tanácsok végrehajtó bizottságai javaslatainak figyelembevételével – 5 éves tervidőszakonként állapítsa meg. Ennek során azokat a korszerűtlen, elavult lakóépületeket, amelyek – az épület anyaga és kora miatt – gazdaságosan már nem újíthatók fel, le kell bontani.

8. A lakásokat – a lakosság fejlődő igényének megfelelően – 5 éves tervidőszakonként növekvő alapterülettel és szobaszámmal kell megtervezni. A második 5 éves terv időszakában állami kivitelezéssel átlag 48 m² alapterületű (1,8 szobaátlagszámú) lakásokat kell építeni: a lakóépületek emeletmagasságát 3 méterre kell tervezni.

A lakások építése során előnyben kell részesíteni a félszobával (kisszobával) bővített típusokat. A nagyvárosokban gondoskodni kell az egyedül élő személyek, a gyermektelen házaspárok és a nyugdíjasok elhelyezésére alkalmas lakásokról is.

A harmadik 5 éves tervre vonatkozó lakástervezési irányelveket már a második 5 éves terv időszaka alatt ki kell dolgozni.

9. A lakások kiegészítő helyiségeinek (konyha, fürdő- vagy mosdóhelyiség, élskamra stb.) területét a lakóterület javára a lehetőség szerint csökkenteni kell, de a tervezésnél a lakosság tényleges igényeivel, a kialakult szokásokkal és hagyományokkal számolni kell.

A második 5 éves terv időszakában a lakások kiegészítő helyiségeinek területe nem haladhatja meg a teljes lakás-alapterület 30-33%-át.

10. Az újonnan épülő lakások felszereltsége terén is jelentős haladást kell elérni.

A lakások nagy részét egyre fokozódó mértékben fürdőkáddal felszerelt fürdőszobával, a többi lakást pedig melegvízzel ellátott mosdófülkével kell felszerelni. A második 5 éves tervben a lakások 65-70%-át fürdőszobával, a többi mosdófülkével kell ellátni.

A többszintes lakóépületeket általában központi fűtéssel kell felszerelni. A beruházási költségek csökkentését és a tüzelőanyaggal való takarékoskodás elősegítése érdekében az új lakótelepeket – amelyek erőmű közelében vannak –, úgy kell telepíteni, hogy azok lehetőleg a közelben levő erőmű hulladékmelegével legyenek fűthetők. Olyan lakótelepeknél vagy lakótömbök kialakításánál, amelyek távfűtéssel nem kapcsolhatók össze, tömbfűtést kell alkalmazni, ehhez a jelenleg rendelkezésre álló központi fűtési kazánoknál nagyobb teljesítményű, önműködő tüzelőberendezéssel ellátott acél kazánokat kell az iparral gyártatni.

A második 5 éves terv időszakában épülő lakásoknak 60%-át távfűtéssel, tömbfűtéssel vagy egyedi központi fűtésű berendezésekkel kell ellátni. A központi fűtéssel ellátott lakásokban levő konyhákat gáz- vagy villanytűzhellyel kell felszerelni.

A lakások nagy részét beépített szekrényekkel és beépített konyhaberendezéssel kell ellátni. A második 5 éves terv időszakában az új lakások mintegy 45%-át beépített szekrénnel, mintegy 40%-át beépített konyhabútorral kell felszerelni.

11. A lakóépületek tervezésénél tartózkodni kell minden felesleges vagy nélkülözhető, a lakásépítést drágító, illetőleg az építési időt növelő anyagok és szerkezetek alkalmazásától. Anyagi lehetőségeinkhez mérten azonban biztosítani kell a lakásokkal kapcsolatban fellépő használati igények és esztétikai követelmények kielégítését.

A 15 éves tervidőszak alatt lakóházakat általában 3-4 emelet magasságban – a foghíjtelteken megépítendő lakóházak kivételével – csak típustervek alapján szabad építeni.

A lakóházak típusterveit széles körű kutató munka alapján kell kialakítani és biztosítani

kell, hogy azokat 5 éves tervidőszakonként változtatás nélkül alkalmazzák. A második 5 éves terv időszakában használandó típusterveket az 1960. év felében jóvá kell hagyni. A lakóházak típusterveinek műszaki-gazdasági mutatóit a jelenlegi tervekhez képest jelentős mértékben javítani kell.

Nagymértékben növelni kell a tipizált épületszerkezetek körét. A típusszerkezetek felhasználását az egyedi tervek alapján épített épületekre is kötelezővé kell tenni.

12. A távlati lakásépítési programot az építőipari technika fejlettebb módszereire való fokozatos áttéréssel és az építőipar eddigénél jobb szervezésével kell megvalósítani. Az új építőipari technológiák kiválasztásánál elsősorban azt kell célul kitűzni, hogy segítségükkel az építőipar a lakásépítkezések területén a nagyüzemi lakástermelésre térhessen át. [...] ³⁷

C) A saját kivitelezésű lakásépítés

17. Az 1961–1975-ig terjedő időszakban magánérőből, saját kivitelezésben mintegy 400 000 lakás megépítésének feltételét kell biztosítani. A magánérőből történő családi lakóház-építkezéseket hosszú lejáratú hitelek nyújtásával, műszaki (irány- és típus) tervekkel és szaktanácsadással kell támogatni.

Biztosítani kell, hogy a családi lakóházak a települések rendezési terveinek megfelelően épüljenek. Teljes közművesítéssel csak olyan területet szabad ellátni, amelynek házhely-rendezési, illetőleg beépítési terve legalább 160 fő/ha lakásűrűséget biztosít.

Meg kell vizsgálni, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése milyen intézkedéseket tesz szükségessé a termelőszövetkezeti parasztság csoportos családi lakóház-építkezésének elősegítése érdekében.

A saját kivitelezésben épülő családi házak anyagellátását a belkereskedelem útján, nagy-részt a népgazdasági tervekben előírányzott központi anyagkészletekből kell biztosítani. A központi anyagellátás tehermentesítése érdekében intézkedéseket kell kidolgozni a helyi építőanyagok kitermelésére és a lakosság által való fokozott felhasználására.

A magán- és vegyes tulajdonban levő lakóházak állagának megóvása érdekében a tulajdonost kötelezni kell a házak jó karbantartására. Felújítás esetén a tulajdonos állami kölcsöntámogatásban részesíthető. [...] ³⁸

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 1945–1968. 2. köt. Kormányrendeletek és kormányhatározatok. Összeáll. a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, 1969, Közgazdasági és Jogi, 759–762.

³⁷ A továbbiakban a fal- és födémszerkezetek, valamint a padlóburkolatok műszaki jellemzőiről rendelkezik a határozat.

³⁸ Az utolsó fejezet két adminisztratív jellegű zárórendelkezést tartalmaz.

▪ 28. KÁDÁR JÁNOS BESZÉDE ▪
 AZ ENSZ KÖZGYŰLÉSÉNEK 15. ÜLÉSSZAKÁN
 (Részlet)

NEW YORK, 1960. OKTÓBER 3.

[...] ³⁹ A nemzetközi élet kérdéseivel foglalkozó minden ember számára ⁴⁰ ez maga is teljesen világossá teszi, hogy mikor és milyen alkalmakra kell az Egyesült Államoknak a magyar kérdés az ENSZ-ben. Mindenki nagyon jól tudja, hogy a vitatott 1956-os magyarországi események a történelem által lezárt, túlhaladott kérdések, és a múlt problémái közé tartoznak. Az is köztudomású, hogy az úgynevezett magyar kérdés az ENSZ közgyűlésén vagy bizottságaiban nem más, mint kizárólag hidegháborús célokat szolgáló áskálódás és rágalomhadjárat az ENSZ két tagállama, a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió ellen.

A kettő közül a fő célpont persze nem a Magyar Népköztársaság. Mi, magyarok, hajlamosak vagyunk ugyan néha azt hinni, hogy a föld mi körülöttünk forog, de még mi sem hisszük, hogy az Egyesült Államok befolyásos körei a Magyar Népköztársaságban látják világaluralmi terveik megvalósításának fő akadályát.

Mindaz, ami az úgynevezett magyar kérdés körül az ENSZ-ben eddig történt, méltatlan a világszervezethez, de méltatlan az Amerikai Egyesült Államok kormányához is, olyan kormányhoz, amelytől azt várná el a különböző országok lakossága, közöttük a magyar nép, hogy világos és pozitív lépéseket tegyen a feszültség enyhítésére, a leszerelésre, a tartós béke előmozdítására. Nagyon tévednek az Egyesült Államok felelős tényezői, ha azt hiszik, hogy a várt pozitív lépések hiányát pótolhatják tavasszal egy U–2-es repülőgéppel, ⁴¹ ősszel pedig az általuk gyártott, úgynevezett magyar meg tibeti kérdés ⁴² sietős felvetésével. Ma már sokkal tájékozottabb a politikában az emberiség, semhogy a szemében bármely kormány ilyesmivel megőrizhetné tekintélyét és befolyását. Az úgynevezett magyar a kérdésnek az ENSZ-ben köze van hidegháborúhoz és sok mindenhez, de semmi köze sincs a magyar valósághoz, sem pedig a világszervezet alapokmány szerinti rendeltetéséhez. Van valami köze a jelenleg közismerten nem jó amerikai–magyar államközi viszonyhoz is.

Valóban van sok rendezetlen kérdés viszonyunkban. Ezek egy kérdés kivételével, rendkívül könnyen rendezhetők. Mi készen is vagyunk a rendezésre, és erősen bízunk abban, hogy ezek a kérdések előbb vagy utóbb, de mindkét felet kielégítő módon megoldást is nyernek. Bízunk ebben, mert tudjuk, hogy még a legrosszabb akaratú ember is képtelen egyetlen olyan kérdést is megnevezni, amelyben az amerikai és a magyar nép érdekei ütköznének. Ellenkezőleg. Mi azt valljuk, hogy a magyar és az amerikai nép érdeke közös a béke megőrzésében, népeink barátságának fejlesztésében, az államaink közötti kapcsolatok normalizálásában.

³⁹ Beszédének első részében főleg nemzetközi kérdésekkel foglalkozott Kádár, s emellett érintette Magyarország 1956 utáni gazdasági fejlődésének eredményeit is.

⁴⁰ Az utalás a szovjet–amerikai ellentétre és rivalizációra vonatkozik.

⁴¹ Az U–2-es típusú amerikai kémrepülőgépet 1960. május 1-jén lőtte le a szovjet légvédelem.

⁴² A tibeti kérdés azáltal keletkezett, hogy 1950–51-ben a kínai hadsereg megszállta Tibetet, s lényegében Kínához csatolta. Az idegen uralom ellen 1959-ben felkelés tört ki, amelyet a kínai hadsereg leverte. A dalai láma ekkor menekült el az országból.

Szólnom kell az amerikai–magyar viszony, egyetlen komoly és nehezen rendezhető kérdéséről is, minthogy annak nemzetközi vonatkozásai vannak.

Béke idején az amerikai–magyar viszony, fennállásának lehetőségessé válása óta, mindenkor korrekt volt. Csak 1947 óta rossz. Hangsúlyozom 1947, és nem – mint azt sokan hiszik – 1956 óta. A magyar–amerikai államközi viszony jó, sőt időnként szívélyes volt akkor, amikor Magyarországon a kormány az arisztokraták, a földesurak és a nagytőkések kezében volt. Csak azóta van baj ezzel a viszonnal, amióta Magyarországon a kormány és a hatalom a munkások és parasztok kezén van. Ebből mi arra következtetünk, hogy nem kielégítő viszonyunk és még az úgynevezett magyar kérdésnek az ENSZ-ben való szorgalmazása mögött is valójában az rejlik, hogy az egyesült Államok kormányköreinek velünk tulajdonképpen egy bajuk van: nem tetszik nekik a Magyar Népköztársaság társadalmi rendszere.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetét tudvalevően különböző, szocialista és kapitalista rendszerű országok hozták létre, éppen azzal a céllal, hogy biztosítsák a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élését, barátságát és szoros együttműködését az emberiség létérdekeit érintő közös kérdések megoldásában. Az alapítók már tudták, és ideje lenne most már mindenkinek tudomásul vennie, hogy a világon különböző társadalmi rendszerű országok léteznek. Sőt azt is tudomásul kell vennünk mindnyájunknak, hogy ezeknek a különböző rendszerű államoknak békében, egymással normális államközi kapcsolatban kell egy időben és egymás mellett létezniük. Ez elkérülhetetlen.

A magyar dolgozó nép örökre véget vetett a nagytőkések és a földbirtokosok hatalmának, kizsákmányoló tevékenységének. Szocialista államot és társadalmat teremtett ön maga számára. Abban él most és abban fog élni a jövőben is. Ez az egyes személyek akarától függetlenül ható társadalmi törvények következtében alakult így; történelmileg befejezett és meg nem változtatható tény.

Az amerikai–magyar viszony is azonnal rendbe jönne, az egyesült Nemzetek Szervezete is azonnal megszabadulna egy reá erőltetett, vizályt keltő, hidegháborús kérdéstől, ha az Egyesült Államok kormánya, a józan észre hallgatva, tudomásul venné ezt a tényt, amelynek megváltoztatása egyébként is kívül esik illetékességének és lehetőségeinek határán.

A Magyar Népköztársaság társadalmi rendje magyar belügy. Ebben egyedül a magyar nép és annak alkotmányos szervei illetékesek. Az itt többször vitatott kormányintézkedésekről 1957. május 9-én számoltam be a magyar Országgyűlésnek. Az Országgyűlés, amelynek ülésén kettő híján valamennyi képviselő részt vett, egyhangúlag helyeselte és jóváhagyta a kormány valamennyi intézkedését. A magyar kormány törvényeink szerint egyedül a magyar Országgyűlésnek felel, és rajta kívül senkinek a világon.

Legutóbb 1958 novemberében voltak általános választások hazánkban. Nálunk minden 18 évnél idősebb állampolgárra kiterjedő, általános, egyenlő és titkos szavazást biztosító választójog van. A választáson a Hazafias Népfront jelöltjei megkapták a jogosultak 97 százalékanak szavazatát. Így jött létre a jelenlegi Országgyűlés, amely mostani kormányunkat megválasztotta.

Törvényes kormányunk a nép bizalmából intézi az ország ügyeit. Ezt tudják az ellenünk áskálódók is. Azt is nagyon jól tudják, hogy rágalmazhatnak bennünket, de ezen a tényen sem rágalmakkal, sem pedig az ENSZ-ben kierőszakolt határozatokkal nem változtathatnak.

A magyar küldöttség azzal a szándékkal vesz részt a közgyűlés munkájában, hogy tőle telhetően hozzájárul a valóban nagy és fontos kérdések pozitív megoldásához.

A hidegháborús intrikákra és rágalmakra a magyar nép és az egész szocialista tábor igazának, erkölcsi és anyagi erejének tudatában, a feszültség enyhítésére való törekvés szellemében válaszol. Ez a törekvés világos állásfoglalást kíván. Nyíltan meg kell mondanom, hogy mi az ENSZ-nek az úgynevezett magyar kérdésben eddig hozott határozatait a hidegháború termékeinek, a Magyar Népköztársaság belügyeibe való illetéktelen beavatkozási kísérletnek tekintjük.

Bízunk abban, hogy ha nem most, akkor később, de eljön az a nap, amikor mint alapokmány-elleneseket maga az ENSZ-közyűlés fogja hatályon kívül helyezni az úgynevezett magyar kérdésben hozott törvénytelen határozatait.

Vannak, akik tájékoztatást kérnek a magyarországi helyzetről. Valóban lenne itt olyan ember, aki nem tudná, hogy nálunk évek óta törvényes rend van, és olyan rendezett közállapotok uralkodnak, hogy azokat nem egy kapitalista ország megirigyelhetné? Népünk lendületesen, odaadón dolgozik és ennek eredményeképpen az utóbbi négy évben az ipari termelés mintegy 36 százalékkal, a mezőgazdasági 12 százalékkal emelkedett. A dolgozók életszínvonala általában 24 százalékkal, az ipari munkások reálbére pedig 32 százalékkal emelkedett az elmúlt három és fél évben. Az egészségügyi és kulturális viszonyok jók. A lakosság 75 százaléka részesül ingyenes betegségi és balesetbiztosításban.

Példaként megemlítem, hogy a napokban járt nálunk dr. Sabin, a neves amerikai tudós. Láta, hogy Magyarországon az idén, a kritikus hónapokban egyetlen gyermekbénulásos fertőzés sem volt. Ajánlotta, hogy a magyar orvosok vállalják el más országok szakembereinek instruálását, mert mintaszerűen szervezték meg az összes gyermekre kiterjedő ingyenes védőoltást és a többi szükséges intézkedést.

Aki viszonyainkra kíváncsi, jöjjon el hozzánk, és nézze meg saját szemével, mi a helyzet hazánkban. Az ismert események óta nyugati turisták ezrei, újságírók százai jártak nálunk, közöttük nem kevés amerikai.

Megfordult nálunk ENSZ-főtisztviselő, amerikai külügyminisztériumi tisztviselő, szenátor, közéleti tényező. Ott vannak az Egyesült Államok és az összes nagy nyugati kapitalista országok diplomatai. A közgyűlésen képviselve van nem egy olyan semleges ország, amelynek vezetői, nagy tekintélyű államférfiak, jártak nálunk az utóbbi években. Kérdezzék meg tőlük, mi a helyzet Magyarországon.

Elismerem, hogy az úgynevezett megbízatással rendelkező uraknak nem adtunk hivatalos felvilágosítást. Munro úrnak⁴³ sem, akiről a minap egy főbizottsági ülésen arra a kérdésre, hogy tulajdonképpen kit képvisel, az Egyesült Államok képviselője – nyilván nyelvbottlás következtében – azt mondta, hogy az Egyesült Államokat. Még Hammarskjöld úrnak sem adtunk felvilágosítást akkor, amikor megbízatása volt kérdezősködni.⁴⁴

Tudnia kell azonban a közgyűlésnek, hogy Hammarskjöld urat, miután megszabadult bizonyára terhes megbízatásától, ismételten meghívtuk Magyarországra. Úgy látszik, ügyei eddig nem engedték őt hozzánk. Most is biztosíthatom önöket, hogy a magas vendégeknek kijáró udvariassággal fogadjuk, és illő vendéglátásban részesítjük az ENSZ bármely tisztviselőjét, bármikor, ha hidegháborús kérdésre vonatkozó különmegbízatás

⁴³ Az új-zélandi Leslie Munro az ENSZ magyar kérdést vizsgáló ötös bizottságának a vezetője volt. A bizottság jelentése az 56-os budapesti eseményeket spontán nemzeti felkelésként, a Kádár-kormányt pedig a Szovjetunió bábkormányaként értékelte.

⁴⁴ Dag Hammarskjöld 1953–61-ben az ENSZ főtitkára volt, akit a forradalom leverése után a Kádár-kormány nem engedett be Magyarországra.

nélkül kíván ellátogatni hozzánk. Mindezt azért hangsúlyozom, hogy világos legyen, nem személyi kifogásaink vannak, nem is titkokat takargatunk, hanem egyszerűen az a megingathatatlan álláspontunk, hogy a Magyar Népköztársaság belügyeibe beavatkozni senkit sem engedünk.

A közelmúlt jó néhány tapasztalata csak megerősítette a magyar kormányt eljárásának helyességébe vetett hitében. Röviddel ezelőtt történt, hogy Lumumba úr, Kongó törvényes kormányának elnöke, népe ügyének igazságában bízva, célszerűnek látta az ENSZ segítségét kérni bizonyos nehézségek leküzdéséhez.

Az ENSZ főtitkára a kérésnek és a Biztonsági Tanács elvileg helyes döntésének oly módon tett eleget, hogy az összes nehézségek megmaradtak, sőt növekedtek. A segítséget kérő kormány alapjait viszont teljesen aláásták, az ország törvényhozó testületének álláspontját is semmibe vették, és lehetetlenné tették a kormány működését.

Mindenki tudja, hogy ez így történt. Ne csodálkozzék tehát senki, ha népek és országok, mégoly igazságos ügyükben is, kénytelenek ez idő szerint fenntartással élni az ENSZ apparátusának bármilyen közreműködésével szemben.

Vannak, akik arra kíváncsiak, mikor vonják ki a szovjet csapatokat Magyarországról. A szovjet csapatok a Varsói Szerződés tagállamainak megfelelő megállapodásai alapján vannak Magyarországon. Kivonásuk a szerződő felek, köztük a Magyar Népköztársaság kormányának elhatározásától függ, nem pedig a nyugati stratégiák óhajától. Ez ugyanis valóban a nyugati katonai vezetők problémája, s nem az ENSZ-é, és még kevésbé a magyar népé. A magyar nép jól megvan azokkal a szovjet csapatokkal, amelyek megszábadították a náci fasiszta hadsereg rémuralmától és az országot a hitleristák kezére játszó Horthy-rendszer ellenforradalmár fasiszta erőitől. A Szovjet Hadseregnek köszöni népünk nemzeti függetlenségének visszanyerését és azt, hogy ma is békében és biztonságban él. Ismeretes, hogy a Varsói Szerződés tagállamai megneemtámadási szerződés megkötését javasolták a NATO tagállamainak, sőt indítványozták a Varsói Szerződés szervezetének és a NATO-nak egyidejű feloszlatását is.⁴⁵ A Szovjetunió – valamennyi szocialista ország, köztük a Magyar Népköztársaság kormányának egyetértésével – az általános és teljes leszerelésre vonatkozó javaslatában is indítványozta, hogy vonjanak vissza saját országának határai mögé minden külföldön állomásozó katonai egységet. Ime, itt vannak az utak és módok, a ma is érvényes javaslatok. Csak el kell fogadni és meg kell valósítani őket, és akkor nem állomásozik majd többé a föld egyetlen országában sem más ország katonai egysége.

Azt mondják egyesek, hogy mi a szovjet csapatok segítségével levertünk egy általuk nemzetinek nevezett felkelést. De mi nem nemzeti felkelést, hanem csak egy ellenforradalmi puccsot vertünk le, mégpedig egy-két nap alatt. Ezt az ellenforradalmi puccsot külföldön szervezték, sok éven át készítették elő a nemzetközi reakció erői. A nemzetközi reakció e puccskísérletével a belső reakció szűk csoportját mozgósította, megtévesztett egyeseket, de a puccskísérlettől távol álltak a magyar nép szocializmushoz hű, alapvető tömegei.

Hogy milyen egy valóban nemzeti felkelés, azt talán a francia küldöttség tudná megmondani a közgyűlésnek. Nézze meg bárki Algériát, mi történik ott. A francia gyarmato-

⁴⁵ A Szovjetunió az 1955. július 18–23-ai genfi konferencián javasolta egy megneemtámadási szerződés megkötését a NATO és a Varsói Szerződés között, amelyet a későbbiekben két katonai szövetség feloszlatása és egy összehurpolt biztonsági egyezmény aláírása követett volna. A szovjet javaslat szerint e megbékélés keretében kerülhetett volna sor a két Németország újraegyesítésére is.

sítók minden modern fegyverrel felszerelt, félmillió hadserege nem két nap alatt, hanem hat év alatt, sok százezer algériai hazafi elpusztítása után sem tudja leverni a felkelést. Nem tudja leverni és sohasem fogja leverni, mert ott valóban nemzeti felkelés van, amelyet a nép alapvető tömegei támogatnak, nem pedig ellenforradalmi puccs, mint 1956-ban volt Budapesten.

Olyan ismert körök, amelyeknek Csang Kaj-sek, Adenauer, Speidel, a náci tábornok és a hozzájuk hasonlók megfelelnek, mint demokraták – azt mondják, hogy mi nem vagyunk demokraták. Őszintén szólva, mi nem is akarunk az ilyen ízlésnek megfelelő demokraták lenni. Rendszerünk azonban demokratikusabb, mint vádolóink rendszere. A magyar népi hatalom megsemmisítette a monopóliumok diktatúráját, a fasisztust, véget vetett a felekezeti megkülönböztetésnek és a faji üldözésnek, a születési és vagyoni előjogoknak, és szabad fejlődést biztosított az egész nemzetnek, az állam összes polgárainak.

Igaz, hogy a Magyar Népköztársaság bíróságai megbüntették és a jövőben is megbüntetik az ország törvényes rendje ellen összeesküvőket és a haladó emberek gyilkosait, s ekkor nagy lármát csaptak egyesek. De arról hallgatnak rágalmazóink – pedig jól tudják –, hogy az 1956-os ellenforradalmi cselekményekért felelősségre vont személyek több mint háromnegyed része, nagyrészt közkegyelem útján, már kiszabadultak, és visszatért a polgári életbe. Arról is hallgatnak, hogy nálunk ma kevesebb ember van börtönben, mint bármikor, amióta Magyarország szervezett államként létezik.

Mind e mögött persze nem vádolóink humanizmusa van! A Magyar Népköztársaság mai kritikusai nagyon is meg voltak békélve a magyar nép véreskezű hőhéréval, Horthyval és annak fasiszta rendszerével. Az valóban irtotta és börtönben senyvesztette a magyar nép legjobb fiait. Ez azonban nem fájt nekik, mert azok nem a népi rendszer ellenségei, hanem kommunisták és nem kommunisták, a fasisztus ellen harcoló hazafiak voltak. Ilyenek a vádak és a vádolók, akik szemben állnak velünk ebben az ügyben.

Mi is megkérdoznénk valamit az ENSZ-közügyűléstől, tisztán elvi alapon, anélkül, hogy bárkit is megneveznénk.

Rendjén van-e az, hogy ha egy kormánynak nem tetszik mondjuk Guatemala vagy Laosz vagy valamely más ország törvényes kormánya, akkor pénzzel, fegyverszállítással és felbékelt hazaárulókkal annak megdöntésére puccsot szervez? Rendjén van-e az, hogy ha egy kormánynak nem tetszik a szocialista országok társadalmi rendje, akkor annak aláaknázására évi százmillió dolláros alapot létesít, uszító rádióállomásokot tart fenn, és fasiszta ellenforradalmár puccsistákat bérel? Bizonyára tudják, kiről van szó, és ha egyesek nem függnének és nem félnének tőle, akkor mindenki azt mondaná: nem, ez nincs rendben. Azt mondanák, ez ellenkezik minden ismert nemzetközi jogszabállyal, ellentétben van az ENSZ alapokmányával.

Mi azt ajánlanánk az ENSZ közgyűlésének, hogy az egyetlen államot sem veszélyeztető Magyar Népköztársaság kormányára szórt rágalmak tűrése helyett bélyegezze meg azt a kormányt, amely annyi ország népének életébe visz be ma is kívülről vizsályt, békétlenséget, polgárháborút és vérontást.

A Magyar Népköztársaság a hidegháborús kampány ellenére is fejlődik. De vannak a hidegháborúnak áldozatai is. Mi a hidegháborús propaganda szerencsétlen áldozatainak tartjuk a disszidáltak nagy többségét. A hazug imperialista propaganda hatása alatt hazájukból idegenbe szakadt emberek közül már eddig több mint 40 000 hazatért. Ennél jóval több szívesen hazatérne, ha különböző gáncsvetések és anyagi akadályok ezt nem tennék számukra ez idő szerint lehetetlenné. Várja a napot a hazájától távol élő minden magyar, amikor hazatérhet, ha csak végképp el nem veszítette emberi arculatát.

A disszidensek jó részének élete hányt-vetett. De még aki anyagilag boldogul is közülük, az is tudja, hogy ott van az igazi helye, ahol népe él, és nincs az a kincs, amely pótolhatná a hazát, a hazai kenyérnek, a Duna, a Tisza vizének ízét.

A haza ügyei rendben vannak. Jogot, emberi méltóságot, kenyeret és csak a szülőhazában megtalálható otthont nyújt minden becsületes dolgozó embernek, s várja eltévedt fiait is.

Még két magyar vonatkozású kérdéstről szólok. Küldöttségünk az ENSZ közgyűlésének időszakára érkezett. Az Egyesült Államok és a Magyar Népköztársaság között diplomáciai kapcsolatok állnak fenn. Két oka is lenne tehát az Egyesült Államok hatóságainak, hogy itt New Yorkban a nemzetközi szokásoknak megfelelő jogokat és feltételeket biztosítsanak számunkra. Mindezek ellenére az amerikai hatóságok közölték velem egy népemre és kormányomra sértő, mozgásmat korlátozó intézkedést. Bár az intézkedés nem reám és hasonló elbánásban részesített kollégáimra, nem is népemre hoz szégyent, hanem egyedül azokra, akik ezt kitervelték – elvből tiltakozom ellene.

Engem személyemben is sokszor támadtak e helyen. Ezért engedtessek meg nekem egy magántermészetű megjegyzés is. Én magyar munkás vagyok. Világnézeti meggyőződésemm miatt nem kevés üldöztetésben volt részem a Horthy-fasiszta rendszer és hazámat megszálló német fasiszták részéről, de mindig meggyőződéseim és lelkiismeretem szerint cselekedtem.

Az ember hibázhat és tévedhet is, de én úgy érzem, igaz ügyet szolgállok, és büszke vagyok rá, hogy a történelem egy súlyos órájában, hű társaimmal együtt, munkásosztályomért és sokat szenvedett magyar népemért kiállva, ott voltam, ahol lennem kellett, és azt tettem, amit tennem kellett.

Befejezem. Küldöttségünk véleménye szerint a közgyűlésnek – félretéve a hidegháborús célzatú kérdéseket – a valóban legfontosabbakra kell összpontosítani figyelmét. Eredményre kell törekednünk a leszerelés és a gyarmati rendszer kérdéseiben. A nyugati országok sajtójában bizonyos körök verik a nagydobot, hogy válságba került az ENSZ, mert a szocialista országok javasolják, hogy a főtitkári poszt helyett létesüljön három titkári poszt. Márpedig a jelenlegi helyzet feltétlenül indokolja, hogy a részrehajlás elkerülése céljából a NATO-csoport egy, a szocialista országokat egy, és az egyik csoporthoz sem tartozó államokat is egy titkár képviselje. Nagyon jól működhetne ez a végrehajtó szerv, esetleg úgy, hogy havonta váltanák egymást a titkárok a titkársági ülések levezetésében. Miért legyen csak egy főtitkár, aki a határozatok értelmezésében és végrehajtásában a valójában létező államcsoportok valamelyikének érdekei javára, a másik két csoport érdekeinek ártalmára részrehajló?

Az ENSZ nincs válságban. Inkább most válhat végre azzá, aminek az alapítók szándékai szerint lennie kellett volna. Igaz, hogy válságban van az a koncepció, amely eddig is uralkodó volt, az tudniillik, hogy az ENSZ nem lehet más, mint az Egyesült Államok külügyminisztériumának függeléke. Ez jó lehetett az Egyesült Államok kormánya számára, de nem volt jó az összes tagállamok és az emberiség számára. Az ENSZ csak akkor kerülhet kritikus helyzetbe, ha engedi megbénítani tevékenységét, és az üres szócséplés színterévé hagyja silányítani önmagát.

Veszélyes kísérlet erre egyébként az a cselszövés, amelyet az Egyesült Államok küldöttsége a főbizottságban a közgyűlés munkájának megbénítására szőtt. A közgyűlésnek nem szabad eltűnnie, hogy az emberiség létérdekeit döntően érintő kérdéseket a bizottságok útvesztőjébe süllyesszék, és a közgyűlés a Szovjetunió javaslatára felvett kongói kérdéskívül csupán az Egyesült Államok gyártotta két hidegháborús kérdést, az úgynevezett tibe-

ti és magyar kérdést tárgyalja. Ez végzetes hiba lenne. Ez a küldöttségek tekintélyes része számára elfogadhatatlan. Magát az ENSZ-et pedig súlyos, ugyanakkor az egész világ előtt neveléses helyzetbe hozná. Vagy talán éppen ez az Egyesült Államok küldöttségének célja? Világos, hogy az imperialista erők és törekvések a nemzetközi politikai életben, és így magában az ENSZ-ben is még jelen vannak és hatnak. A múlthoz ragaszkodók nem mondanak le könnyen céljaikról.

De a népek szerencséjére a nemzetközi helyzetnek ma már az az egyik fő jellemző vonása, hogy a béke és a haladás erői hatalmasak és tovább növekszenek. Most már féken tudják tartani a háború sötét erőit. Az emberiség joggal bízhat egy békés és boldogabb jövőben.

Kádár János: *A szocializmus megújulása Magyarországon. Válogatott beszédek és cikkek 1957–1986.* Budapest, 1986, Kossuth, 132–141.

▪ 29. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGNAK KÖZLEMÉNYE ▪ A MEZŐGAZDASÁG KOLLEKTIVIZÁLÁSÁNAK BEFEJEZÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1961. FEBRUÁR 17.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága tavaly októberben hozott határozatában megállapította, hogy lehetséges és szükséges a tél folyamán a mezőgazdaság szocialista átszervezésében a tömeges számszerű fejlesztés befejezése. A határozat végrehajtása eredményeként újabb 340 ezer dolgozó paraszt lépett a szövetkezeti gazdálkodás útjára. A közös gazdaságokba most behozott összes földterület meghaladja az 1,7 millió kat. holdat.

Ezzel a VII. pártkongresszus⁴⁶ határozatát megvalósítva, mérföldkőhöz értünk a magyar mezőgazdaság átalakításában: az *ipar után a mezőgazdaságban is uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok.*

A mezőgazdasági termelőszövetkezetekben és egyszerűbb szövetkezetekben 1,2 millió dolgozó paraszt kereken 9 millió kat. hold földön gazdálkodik. Az ország szántóterületének kereken 90%-a a szocialista szektorhoz tartozik. Ebből az állami gazdaságok részesedése 14, a mezőgazdasági termelőszövetkezeteké 72%, az egyszerűbb szövetkezetekre mintegy 3% jut. Az ország 3273 városából és községéből 3055 termelőszövetkezeti város és község.

I.

A termelőszövetkezeti mozgalom győzelemre jutásával létrejöttek annak feltételei, hogy a magyar mezőgazdaságot viszonylagos elmaradottságából kiemeljük, az ország fejlődését meggyorsítsuk. E győzelem következtében fejlődésének új szakaszába lép az egész magyar nép és maga a dolgozó parasztság.

⁴⁶ A VII. pártkongresszus 1959. november 30-ától december 5-éig ülésezett.

A falun végbement sikeres forradalmi átalakulás a marxista–leninista elmélet, a népet szolgáló kommunista politika gyakorlati eredménye. Bizonyossága annak, hogy a munkásosztály forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkásosztály forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt helyesen irányította és vezette a mozgalmat.

Az elért eredményekért elismerés illeti mindenekelőtt a munkásosztályt, amely nagy áldozatkészséggel, politikai és anyagi segítséget nyújtott szövetséges társának, a dolgozó parasztságnak a szervezetkezeti gazdálkodásra való áttérésben. A tisztelet hangján kell szólni a sok ezer üzemi munkásról, aki szocialista lelkesedéstől hajtva, hóban-sárban, jó és rossz időben hosszú éveken át részt vett a falu szocialista átalakításának nagy munkájában, segített a dolgozó parasztoknak kétélyeik leküzdésében, bátorította őket elhatározásuk meghozatalában.

Megbecsüléssel adózunk a termelőszövetkezeti mozgalom úttörőinek, a szervezetkezeti parasztság legjobbjainak, állami gazdasági, gépállomási dolgozóknak, a falusi értelmiségieknek, pedagógusoknak, agronómusoknak és más falusi dolgozóknak, a társadalmi munkásoknak, akik nagy érdemeket szereztek áldozatos, türelmes felvilágosító munkájukkal.

A termelőszövetkezeti mozgalom győzelmében döntő szerepe volt a kis- és középparasztnak elhatározásának, akik a munkásosztály s a legöntudatosabb falusi dolgozók segítségével – sokszor nehéz töprengés és belső vívódás árán – szakítani tudtak a kistulajdonosi múlttal, és a párt tanácsát követve ráléptek a boldogabb életet, biztosabb jövőt hozó új életforma, a szervezetkezeti gazdálkodás, a szocializmus útjára.

A dolgozó parasztnak szervezetekbe tömörítse biztosítja az új, egységes szocialista parasztszervezet kialakulását. De már most megerősödött és magasabb szintre emelkedett a munkás-paraszt szövetség, amelynek tartalma és célja a néphatalom védelmén túlmenően a szocializmus felépítése. *Nagy lépés ez előre a szilárd, egységes szocialista társadalom megteremtésében.*

II.

A Magyar Népköztársaság az elmúlt két évben nagy erőfeszítések árán biztosította azokat a legfontosabb anyagi eszközöket, amelyeket a mezőgazdaság szocialista átalakításában bekövetkezett gyorsabb fejlődés megkövetelt. Erőteljesen növekszik a termelőszövetkezetek beruházása saját eszközeikből is. Ezzel együtt a hároméves tervben mezőgazdasági beruházásokra mintegy 16 milliárd forintot fordítottunk, 75%-kal többet az eredeti előirányzatnál.

A termelőszövetkezetek a rendelkezésre álló anyagi eszközökkel nagyarányú új építkezéseket valósítottak meg, s több ezer kisüzemi épületet alakítottak át a közös állatállomány számára. Ennek eredményeként a hároméves terv ideje alatt – a terveket túlszárnyalva – felépítettek mintegy félmillió sertés és 350 ezer szarvasmarha elhelyezésére szoruló [sic!] férőhelyet. A nagyarányú építkezések ellenére a termelőszövetkezetek jelentős része még férőhelyhiánnyal küzd, s számos helyen az alapszabály szerint közösbe viendő jóságok egy része az előfeltételek megteremtéséig a háztáji gazdaságban marad.

Mezőgazdaságunk jelenlegi állapotában még korántsem érte el a gépesítettségnek, a műtrágyaellátásnak azt a fokát, amely szükséges és kívánatos lenne. Mégsem becsülhető le az az eredmény – sőt, büszkének lehetünk rá –, amelyet e tekintetben az elmúlt években elértünk. A hároméves terv időszakában a mezőgazdaság 19 ezer traktort, 2100 gabonakombájnt kapott. A traktorok száma 50%-kal, a kombájnoké 66%-kal nőtt 1957-hez képest. A hároméves terv időszakában a mezőgazdaság mintegy kétmillió tonna műtrágyát

használt fel, több mint kétszeresét az 1955–1957. évinek. Ennek következtében az 1 kat. hold szántó-, kert-, szőlőterületre jutó műtrágyamennyiség tavaly meghaladta a 75 kilogrammot, az 1957. évi 35,7 kilogrammal szemben. A műtrágyaellátás az idén országosan 30%-kal növekszik.

Olyan mély társadalmi átalakulásnak, mint amilyen a magyar faluban az elmúlt években végbement, elkerülhetetlen velejárója, hogy a termelés és az áruellátás bizonyos területein zökkenők, átmeneti nehézségek keletkezzenek. Három év alatt az időjárás következtében egy közepes, egy jó és egy gyenge esztendőnk volt. Mindezek ellenére a mezőgazdaság össztermelése a hároméves terv időszakában több mint 11%-kal haladta meg az 1955–1957. évi átlagot, a felvásárlás pedig mintegy 15%-kal növekedett az 1957. évi szinthez mérten.

III.

A tömeges számszerű fejlesztés befejezése után kialakult új helyzet azt a követelményt állítja eléink, hogy *minden erőfeszítésünket az elért eredmények megszilárdítására összpontosítsuk*. Ez most a fő feladat. A termelőszövetkezetek szervezeti, politikai megerősítésére, az eredményes belterjes gazdálkodás kialakítására, a mezőgazdaság nagyüzemi rendszerének felépítésére kell törekednünk, hogy teljessé tegyük a mezőgazdaság szocialista átalakítását.

Pártszervezeteink, tanácsaink, társadalmi szervezeteink fokozottan figyeljenek arra, hogy jól vezetett és jól működő termelőszövetkezetek alakuljanak ki mindenütt. Azok érjenek el mielőbb nagy hozamokat és adjanak több árut az országnak!

Az idei népgazdasági terv a mezőgazdaság számára a termelés 7,9 a felvásárlás 9,1%-os növelését írja elő a tavalyi ténylegesen elért szinthez képest. E terv teljesítése az eddigieknél is nagyobb erőfeszítéseket, jobb munkát, jobb vezetést követel.

A legközvetlenebb tennivaló: *a helyes tervekészítés, a jó üzemterv elkészítése*. Termelőszövetkezteink idei üzemtervüket a népgazdasági tervvel összhangban készítsék el, hogy magasabb terméshozamok elérésével, a közös és háztáji termelés együttesen biztosítsa a felvásárlási tervek teljesítését, s így a szövetkezeti tagság nagyobb jövedelmét, magasabb életszínvonalát.

A soron következő termelési feladatok: az őszi gabonavetések gondos kora tavaszi ápolása, a fagyok által elcsigázott vetések fejtrágyázása, hengerezése, simítóztatása, majd ezt követően, a lehetőségekhez mérten, a vetések gyomtalanítása.

Nagyon fontos népgazdasági érdek fűződik ahhoz, hogy termelőszövetkezeink legfőbb takarmánynövényükből, a kukoricából legalább olyan arányban vessenek, mint tavaly. Az őszi rendkívüli esős időjárás miatt a tervezettnél némileg kisebb a kenyérgabonából elvetett terület. Ezen a területen elsősorban napraforgót, továbbá kukoricát és konzervipari növényeket vessenek. Az összes növénykultúráknál jobb minőségű munkát kell végezni, mint tavaly! A kukoricatermesztésben, csakúgy, mint a termelés egyéb fontos területein, igen nagy segítséget nyújthatnak a termelőszövetkezetek ifjúsági munkacsapatai, a KISZ által szervezett termelési mozgalomban.

Több húst, tejet és tojást kell adni az országnak. Jobban kell szorgalmazni a sertéshizlálási szerződéseket, mind a közösben, mint a háztáji gazdaságokban. Az állomány növelése végett meg kell javítani a tenyésztői munkát, a tartási körülményeket és a gondozói munka színvonalát. A szarvasmarha-tenyésztésben az eddigieknél jóval nagyobb erőfeszítéseket kell tenni a tenyésztői munka megjavítására, a borjak, különösen a tehénnek szánt

üszőborjak felnevelésére. Nagy figyelmet kell szentelni a baromfitenyésztésre és tojástermelésre. A közös gazdaságokban kisebb befektetéssel, egyszerű megoldásokkal gyorsan komoly eredményeket lehet elérni a baromfinevelésben, a tojástermelésben. A tavalyi koca- és az idei sertéshizlalási akcióhoz hasonlóan, a baromfitenyésztés és nevelés fellendítésére is végezzünk széles körű gazdasági szervező munkát. Ebben sokat tudnak segíteni a termelőszövetkezeti asszonyok és a falusi nőtanácsok.

Az eddigieknél is jobban kell felhasználni a háztáji gazdaságok kihasználatlan épületeit. Meg kell szervezni, hogy a szövetkezeti tagok a közös gazdaságok számára végezzenek szerződéses baromfi-, sertés- és szarvasmarha-nevelést és -hizlalást.

A termelőszövetkezetek rendelkezésére álló saját és állami anyagi erőforrásokat továbbra is olyan feladatokra kell összpontosítani, amelyek a legjobban szolgálják a termelőszövetkezetek gazdasági megalapozását, gazdálkodásuk gyors fejlesztését, a tagok jövedelmének növelését és összhangban állnak a népgazdaság érdekeivel.

IV.

Tovább kell erősíteni a termelőszövetkezeti demokráciát, hogy a tagság jobban magáénak érezze szövetkezetét. Rendszeresen meg kell tartani a közgyűléseket, és tájékoztatni a tagságot a szövetkezeti gazdálkodás fontos kérdéseiről, és megtárgyalni vele a tennivalókat.

A politikai öntudat fejlesztése, a szövetkezeti parasztság szocialista nevelése mellett az eddigieknél is nagyobb gondot kell fordítani a munka szerinti elosztás elvén alapuló, a munkaegységrendszer kiegészítő, hatékonyabb anyagi ösztönzést megvalósító jövedelemelosztási díjazási formák és módszerek, továbbá a rendszeres előlegezés elterjesztésére. Ez a termelőszövetkezetek egy részében meglevő munkaerőhiányt is csökkenti.

Minden termelőszövetkezetben tovább kell folytatni a rendszeres, szervezett politikai felvilágosító munkát. Gondoskodni kell arról, hogy a tsz-tagok az őket foglalkoztató kérdésekre megfelelő felvilágosítást kapjanak. Valamennyi termelőszövetkezetben létre kell hozni a párt- és KISZ-szervezeteket, és emelni munkájuk színvonalát.

A szocialista termelési viszonyok uralkodóvá válása megteremtette annak a lehetőségét, hogy a párt VII. kongresszusa határozatának szellemében meggyorsítsuk a mezőgazdasági termelés fejlesztését és jobban kielégítsük az ország lakosságának élelmiszerigényeit, ellássuk az ipart nyersanyaggal, növeljük exportunkat.

Most nyílt meg a lehetősége, hogy megvalósítsuk a parasztság régi álmát és jobb, műveltebb életmódot biztosítsunk a falu népének. S most válik lehetővé az is, hogy a tudomány vívmányait a nagyüzemi szocialista gazdálkodásban a tudósok, szakemberek segítségével a legszélesebb körben a gyakorlatba ültessük át.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága szilárdan meg van győződve arról, hogy pár jó munkás év alatt, elsősorban tehetséges, szorgalmas parasztságunk erőfeszítései nyomán nagy eredményeket érhetünk el céljaink valóra váltásában.

Szövetkezeti parasztságunk s mindazok, akik kivették részüket a mezőgazdaság szocialista átalakításáért folytatott harcból, a továbbiakban is fordítsák minden erejüket a célok elérésére, saját boldogságuk és egész társadalmunk javára.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 497–501.

▪ 30. AZ ÚJ ÍRÁS ELSŐ SZÁMÁNAK ▪ PROGRAMADÓ CIKKE

BUDAPEST, 1961. MÁRCIUS

Az olvasóhoz

Folyóiratunk első számával immár a harmadik központi szépirodalmi és kritikai lap⁴⁷ kezdi meg munkáját. Az „Új Írás” megszületése az élő magyar irodalom egészséges fejlődésének, biztató fellendülésének és az olvasóközönség növekvő érdeklődésének eredménye. Mindez annak a forradalmi harcnak köszönhető, amelyet az újjáalakult párt vívott a leninizmus helyes gyakorlati megvalósításáért, a gazdasági, társadalmi és kulturális fel-emelkedésért, népünk szocialista hazájának megteremtéséért. Nem lehet lelkesítőbb, szebb és modernebb célunk, mint az, hogy szerény eszközeinkkel támogassuk ezt a nagy, messzemutató, a közösségi és egyéni életet szocialista szellemben átformáló küzdelmet, e szenvedélyes és hősi erőfeszítést. A magyar irodalom legjobb folyóiratainak hagyományait követjük, amikor a haza és nagyvilág haladásáért, korunk és társadalmunk vezető erejének és osztályának: a pártnak és a munkásosztálynak oldalán akarunk küzdeni.

Munkánk és törekvéseink történelmi és irodalmi feltételei ma már mások, mint amikor idősebb harcostársaink: az „Élet és Irodalom”, a „Kortárs” és a vidéki lapok indultak. Jól tudjuk, hogy többek közt éppen az ő sokéves munkájuknak is köszönhető a megváltozott levegő, a kedvezőbb mai helyzet. Az élő magyar irodalom fejlődése ma már szétfeszíti jelenlegi kereteit, és bontakozásához új, nagyobb lehetőségeket keres. Különösen fontos üggyé vált egy újabb, olyan folyóirat megteremtése, amely határozottan és céltudatosan mai irodalmunk kommunista, szocialista erőt tömöríti, segíti és serkenti, mindenkor – hangsúlyozzuk! – a művek alapján. Fontosnak tartjuk, hogy elmélyültebben és sokoldalúbban foglalkozzunk a fiatalabb írónemzedékek tagjainak nevelésével, nagyobb helyet biztosítunk társadalmunk céljait vállaló, munkánkat és harcunkat segítő írásaiknak, s táborunkba hívjuk a különböző más világnézetű írócsoportok tagjai közül mindazokat, akiket a népi demokrácia tevékeny támogatásnak szelleme tölt el, és ezt írásaikban félreérthetetlenül kifejezésre juttatják. Folyóiratunk szerepét és feladatát abban látjuk, hogy elsősorban élő irodalmunk szocialista irodalmi irányzatainak, műveinek fórumává váljék, a marxizmus–leninizmus világnézetének, a szocialista humanizmusnak harcos képviselője legyen irodalmi életünkben.

Jól tudjuk, hogy az irodalom akkor éri el a célját: az olvasó eszének és szívének meghódítását, öntudatának, gondolat- és érzésvilágának, ízlésének átformálását, ha valóban irodalom. Úgy igaz, hogy szép is, nevel és gyönyörködtet, s nemes örömet szerez, mély, eredeti és egyúttal érdekes. Ezért folyóiratunk eszmei igényei egyszersmind művészi igények s követelmények. „Jót s jól” – ahogy Kazinczy megfogalmazta.

Eszményünk: a harcos, a társadalomban tevékeny, közéleti szenvedélytől áthatott író, aki a ma életét éli s eszmei és művészi tekintetben, életismeretben s műveltségben a kor színvonalán áll.

⁴⁷ Az első kettő az 1957-ben indult *Élet és Irodalom* és a *Kortárs* volt. Ugyanebben az évben indult újra a *Nagyvilág* is, amelynek első száma még 1956-ban, a forradalom előtt jelent meg.

Legfőbb vágyunk: a mi korunkat eredményeivel és ellentmondásaival együtt bátran feltáró irodalom, amely hivatását a nép életének, sorsának, hőseinek, szenvedélyeinek, álmainak művészi megörökítésében látja.

Mindezt mérlegelve – szembefordulunk a nemzedéki szemlélettel, a csoportérdekeket kifejező koncepciókkal, az irodalmi értékrendről kialakított polgári, revizionista legendákkal és a művészet sajátosságait semmibe vevő szektás szemlélettel. A műveket nézzük, s nem a művészt! Mindig és mindenkor a megszületet, eleven, színvonalas, szocialista igényű új írást.

Program és hivatás. A magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye. Szerk. Kókay György, Oltványi Ambrus, Vargha Kálmán. Budapest, 1977, Gondolat, 752–754.

▪ 31. AZ 1961. ÉVI III. TÖRVÉNY AZ OKTATÁSRÓL ▪

BUDAPEST, 1961. OKTÓBER 17.

Néptünk legalapvetőbb érdeke, alkotó munkájának értelme, célja: a szocializmus felépítése hamarosan történelmi tény lesz.

A gyors társadalmi haladás, a termelés egyre növekvő igényei következtében mind fontosabbá válnak a kulturális építés feladatai, ezek sikeres megoldása a gazdasági építés meggyorsításának is feltétele.

A szocializmus építése sokoldalúan művelt embereket kíván, a jövő szocialista állampolgárai pedig joggal várnak az iskolától olyan nevelést, amelynek segítségével erejük és képességeik szerint részt vehetnek az alkotómunkában.

A további előrelépést eddigi nagyszerű eredményeink teszik lehetővé. A népi hatalom megteremtése kulturális fejlődésünkben is új fejezetet nyitott: oktatási rendszerünk alapvetően megváltozott, s olyan eredmények születtek, melyekre néptünk joggal büszke.

A szocialista társadalom igényei – amelyek összhangban vannak az egyén érdekeivel – azt követelik, hogy továbbfejlesszük oktatási rendszerünket az alábbi alapelvek szerint:

Váljék sorosabbá iskoláink kapcsolata az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel. Minden iskolatípus készítse elő tanulóit a termelőmunkában való részvételre.

Mind magasabbra kell emelni a korszerű, természettudományos általános és szakmai műveltség színvonalát. A tanulók túlzott igénybevételének elkerülése érdekében a tantervi követelmények megállapításánál fokozottan figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat.

A szocialista világnézet és erkölcs alapján neveljenek iskoláink igazi hazafiakat, jellemes és törvénytisztelő állampolgárokat, akik forrón szeretik hazánkat, népünket, odaadással szolgálgják a szocializmust, a békét, a népek testvériségének ügyét, építik és védik a nép államát.

Növeljük mind az iskolások, mind a termelőmunkájuk megszakítása nélkül továbbtanulók létszámát, és így fokozatosan készítsük elő az általános és kötelező középfokú oktatás megvalósításának feltételeit.

A Magyar Népköztársaság országgyűlése a fenti célkitűzések megvalósítása érdekében, támaszkodva az oktatásügyünk továbbfejlesztésére kidolgozott irányelvek országos vitájának tapasztalataira, szem előtt tartva a népgazdaság igényeit és lehetőségeit, a következő törvényt alkotta:

Általános rendelkezések

1. §. (1) A Magyar Népköztársaság oktatási-nevelési rendszerének célja az, hogy tervszerű oktató-nevelő munkával gondoskodjék az általános és szakmai ismeretek elsajátításáról, a népgazdaság szakképzett munkaerő igényeinek kielégítéséről; emelje az általános és a szakmai műveltség színvonalát; kialakítsa, illetve megszilárdítsa az oktatásban résztvevők marxista-leninista világnézetét és szocialista erkölcsi felfogását; öntudatos, művelt, néphez hű, hazáját szerető, jellemes és törvénytisztelő állampolgárokat, a szocializmus építésében hasznos munkával közreműködő embereket neveljen, akik építik és védik a nép államát, híven szolgálják a népek békéjét és testvériségének ügyét.

(2) E törvény az oktató-nevelő munka minden fókán biztosítja a szorosabb kapcsolatot az ételtel, a gyakorlattal, a termelő munkával; felemeli a tankötelezettség korhatárát és előmozdítja az oktatásba bevontak körének bővítését.

(3) A törvény céljának megfelelően mind fokozottabban biztosítani kell a sokoldalú feladatok ellátására alkalmas oktatók és nevelők képzését, illetve továbbképzését; gondoskodni kell korszerű tantervekről, tankönyvekről, szemléltető eszközökről, iskolai könyvtárakról; növelni kell az oktató-nevelő munka eredményességét, korszerű pedagógiai módszerek alkalmazásával.

2. §. (1) Az oktatás nyelve a magyar nyelv.

(2) A nemzetiségekhez tartozó tanköteles gyermekek számára továbbra is lehetővé kell tenni, hogy anyanyelvükön részesüljenek oktatásban.

Tankötelezettség

3. §. (1) A tankötelezettség a gyermek 6. életévének betöltését követő szeptember hó 1. napjával kezdődik. Tankötelezettségének kezdetekor minden gyermeket általános iskolába kell beíratni.

(2) Az általános iskolába a nyolcadik osztály sikeres elvégzéséig, legkésőbb azonban annak a tanévnek a végéig kell járni, amelyben a gyermek 16. életévét betölti.

(3) Az a gyermek, aki az általános iskola nyolcadik osztályát a 16. életévének betöltése előtt sikeresen elvégezte és sem középfokú oktatásban, sem szakmunkás-tanuló képzésben nem vesz részt, sem napi 4 órát meghaladó munkaviszonyba nem lépett, továbbképző iskolába köteles járni annak a tanévnek végéig, amelyben a 16. életévét betölti.

4. §. A tanköteles indokolt esetben egy-egy tanév tartamára felmenthető az iskolába járás alól. A testileg, érzékszervileg, vagy értelmileg fogyatékos, de képezhető tanköteles gyermek oktatása és nevelése gyógypedagógiai intézményekben történik. A képezhetetlen gyermeket az iskolák látogatása alól fel kell menteni.

5. §. A tanköteles gyermekek oktatása ingyenes, sem beíratási díjat, sem tandíjat nem fizetnek.

Alsófokú oktatás

6. §. (1) Az alsófokú oktatás-nevelés általános iskolákban, illetve továbbképző iskolákban folyik.

(2) Az általános és továbbképző iskolák létesítése és fenntartása az állam feladata.

(3) Az általános iskolának nyolc, a továbbképző iskolának két évfolyama van.

7. §. (1) Az általános iskola biztosítja az általános alapműveltséget; megalapozza a tudományos világnézeti, erkölcsi, esztétikai és testi nevelést; elméletben és gyakorlatban bevezeti a tanulókat a termelőmunkába, illetőleg előkészíti őket a társadalmilag hasznos munka végzésére.

(2) Az általános iskolák gyakorlati oktató-nevelő munkája iskolai tanműhelyben és a kijelölt gyakorló területeken folyik.

8. §. (1) A továbbképző iskola az általános iskolát végzettek részére az általános alapműveltség bővítése mellett mezőgazdasági vagy ipari munkában bizonyos mértékű szakmai ismereteket nyújt és elősegíti a tanulók világnézeti, erkölcsi továbbfejlődését.

(2) A továbbképző iskolák tanulói mezőgazdasági és ipari üzemekben részesülnek gyakorlati oktatásban-nevelésben.

Szaktanulók képzése

9. §. (1) Az ipari, mezőgazdasági, erdőgazdasági, kereskedelmi, közlekedési tanulók (a továbbiakban: szaktanulók) képzésének célja, hogy szaktanulók képesítést nyújtsanak az általános iskolában szerzett alapműveltség, világnézeti és erkölcsi felfogás elmélyítése mellett.

(2) A szaktanulók gyakorlati képzése a munkahelyen és tanműhelyben, elméleti képzése pedig szaktanuló intézetben (iskolában) történik.

(3) A tanulmányi idő a szakmai követelményektől függően általában 3 év.

(4) A szaktanuló képzésről egyebekben külön jogszabály rendelkezik.

Középfokú oktatás

10. §. (1) A középfokú oktatás gimnáziumokba, szakközépiskolákban és technikumokban történik.

(2) A gimnáziumoknak, szakközépiskoláknak és technikumoknak négy évfolyama van.

(3) Középfokú oktatási intézmény létesítése és fenntartása az állam feladata; gimnáziumot az állam és az egyes egyházak között létrejött egyezmények alapján egyházak is fenntarthatnak.

11. §. A gimnázium elmélyíti és bővíti az általános iskolában szerzett ismereteket; továbbfejleszti a tanulók műveltségét, szocialista világnézeti erkölcsi, esztétikai és testi nevelését; és valamely szakmában előképzést nyújt.

12. §. (1) A gimnázium oktató-nevelő és szakmai előkészítő munkáját a képzés szakirányának megfelelő ipari, mezőgazdasági, vagy egyéb üzem, illetve intézmény (a továbbiakban: üzem) együttműködésével végzi. A gimnáziumban a hét öt napján elméleti, egy napján gyakorlati oktatás folyik.

(2) A gimnázium tanulóinak gyakorlati oktatása, szakmai előképzése az iskolai tanműhelyben, vagy a gimnáziummal együttműködő üzemből folyik.

13. §. (1) A gimnázium utolsó évfolyamának sikeres elvégzése után a tanuló érettségi vizsgát és szakmai minősítő vizsgát tesz.

(2) A gimnáziumban szerzett érettségi bizonyítvány általános irányú középfokú iskolai

végzettséghez kötött munkakörök betöltésére, valamint bármely felsőfokú oktatási intézményben felvételi vizsgára való jelentkezésre jogosít.

(3) A szakmai minősítés megfelelő gyakorlat, illetőleg tanulmányok sikeres elvégzése után szakmunkás vizsga letételére képesít.

14. §. (1) A szakközépiskola elmélyíti és bővíti az általános iskolában szerzett ismereteket; továbbfejleszti a tanulók műveltségét, szocialista világnézeti, erkölcsi, esztétikai és testi nevelését; és valamely szakmában képesítést nyújt.

(2) A szakközépiskola együttműködik a képzés szakirányának megfelelő üzemmel.

15. §. (1) A szakközépiskola utolsó évfolyamának sikeres elvégzése után a tanuló érettségi vizsgát és szakmai képesítő vizsgát tesz.

(2) A szakközépiskolában szerzett érettségi bizonyítvány általános irányú középfokú iskolai végzettséghez kötött munkakörök betöltésére, valamint bármely felsőfokú oktatási intézményben felvételi vizsgára való jelentkezésre jogosít.

(3) A sikeresen letett szakmai képesítő vizsga a tanult szakmában jogszabályban meghatározott munkakörök betöltésére képesít.

16. §. A gimnáziumi tanulók nyári termelési gyakorlaton, a szakközépiskolai tanulók pedig a tanév befejezése előtt szakgyakorlaton vesznek részt.

17. §. A technikumokra az 1955. évi 37. számú törvényerejű rendelet, az 1955. évi 38. számú törvényerejű rendelet, az 1956. évi 10. számú törvényerejű rendelet, valamint e törvényerejű rendeletek végrehajtására kibocsátott jogszabályok rendelkezései irányadók.

Felsőfokú oktatás

18. §. (1) A felsőfokú oktatás a középfokú oktatásra épül és felsőfokú technikumokban, felsőfokú intézetekben, főiskolákon, egyetemi jellegű főiskolákon, valamint egyetemeken folyik.

(2) Felsőfokú technikumot és felsőfokú intézetet a Minisztertanács, főiskolát, egyetemi jellegű főiskolát és egyetemet a Népköztársaság Elnöki Tanácsa létesíthet és szüntethet meg.

(3) Egyetemi kar létesítése vagy megszüntetése a Minisztertanács hatáskörébe tartozik; szakok, főtanzakok létesítésének, összevonásának, megszüntetésének a módját a Minisztertanács szabályozza.

19. §. A felsőfokú oktatás célja olyan magas fokú szakismeretekkel és általános műveltséggel rendelkező szakemberek képzése, akik elsajátították a marxizmus-leninizmus tanításainak alapjait és azt képesek szakáguk gyakorlati művelése során alkalmazni. A felsőfokú oktatás előkészít arra is, hogy a legkiválóbbak szakáguk tudományának művelőivé, kutatókká, tudóssokká képezhessék magukat.

20. §. (1) A felsőfokú technikumok feladata a népgazdaság egyes ágai, valamint az egészségügy számára meghatározott munkakörök betöltésére alkalmas műszaki (mezőgazdasági, egészségügyi, kereskedelmi stb.) szakemberek, felsőfokú technikusok képzése.

(2) A felsőfokú intézetek feladata a kulturális élet számára szakemberek, valamint az alsófokú oktatás számára tanítók és óvónők képzése.

(3) A főiskolák feladata művészeti ágak gyakorlati művelésére művészek, az alsó- és középfokú oktatás számára rajz-, ének-, zenetanárok és testnevelő tanárok, az alsófokú oktatás számára szaktanárok képzése.

(4) Az egyetemek és egyetemi jellegű főiskolák feladata középiskolai tanárok, mérnökök, közgazdászok, orvosok, állatorvosok, jogászok és más szakemberek képzése.

(5) Felsőfokú végzettségű szakemberek szakágazati továbbképzése az egyetemek és főiskolák, valamint az e célra szervezett intézetek feladata.

21. §. Alsófokú oktatásnak a gyakorlattal, a termelőmunkával való fokozott kapcsolata érdekében

a) a felsőoktatási intézményekben elsősorban olyan jelentkezők vehetők fel, akik a középiskola elvégzése után legalább egy évet gyakorlati munkában töltöttek;

b) szakmunkás-képesítéssel rendelkező jelentkezők felsőfokú technikumba középiskolai végzettség nélkül is felvehetők, ha a külön meghatározott felvételi vizsgát sikeresen leteszik;

c) a hallgatók a tanulmányi idő alatt – a képzés jellegétől függően – szakmai gyakorlatot folytatnak;

d) az üzemek a felsőoktatási intézményekkel együttműködve gondoskodnak a szakmai gyakorlatot folytató hallgatók szakmai képzését elősegítő munkahelyekre való beosztásáról, termelőmunkájuk díjazásáról, segítik a hallgatók szakmai és politikai fejlődését.

22. §. A felsőoktatási intézmények az oktató-nevelő munka mellett művelik a szakterületiükhöz tartozó tudományágakat, ennek érdekében alap- és alkalmazott kutatásokat folytatnak. Az üzemekkel való együttműködés alapján részt vesznek a népgazdaság előtt álló tudományos, kulturális, valamint műszaki és gazdasági feladatok megoldásában.

23. §. (1) A felsőoktatási intézményekben oklevelet az a hallgató kaphat, aki államvizsgát tett, illetőleg diplomatervet készített és azt sikeresen megvédte.

(2) A felsőoktatási intézményben szerzett oklevél felsőfokú végzettséghez kötött munkakörök betöltésére képesít.

A dolgozók iskolai oktatása

24. §. (1) A tanköteles koron túllevő dolgozók munkájuk mellett a felnőttek oktatásának sajátos követelményeihez igazodó esti vagy levelező oktatás keretében végezhetik el az általános iskolát, továbbá középfokú, illetőleg felsőfokú képesítést szerezhetnek.

(2) Az esti oktatás órarendben meghatározott heti rendszeres foglalkozásokkal, a levelező oktatás pedig tanulmányterv mellett, időszakonként kötelező foglalkozásokkal biztosítja, hogy a dolgozók az oktatási intézmények tantervi követelményeinek eleget telessenek.

(3) Az esti és levelező oktatás résztvevői az előírt vizsgák sikeres letétele után az intézmények nappali tagozatán szerzett képesítéssel azonos értékű képesítést szereznek.

25. §. A dolgozók esti és levelező oktatása az oktatási intézmények külön tagozatán vagy az e célra elsősorban az üzemekben szervezett oktatási intézményekben történik.

Az oktatásban résztvevők kedvezményei

26. §. (1) A középfokú oktatási intézmények tanulói mentesek a beíratási és tandíj fizetése alól.

(2) A közép- és felsőfokú intézményekben tanuló arra érdemes személyeket a Minisztertanács által meghatározott feltételek mellett ösztöndíjban vagy más juttatásban lehet részesíteni.

(3) Az esti és levelező oktatásban továbbtanuló dolgozók a Minisztertanács által meghatározott feltételekkel egyéb kedvezményekben is részesíthetők.

Az oktatási intézmények oktatói és nevelői

27. §. (1) Az oktatási intézményekben olyan megfelelő képezésű oktató működhet, aki világnézeti, erkölcsi, politikai, pedagógiai és szakmai szempontból egyaránt alkalmas arra, hogy az ifjúságot szocialista szellemben nevelje és előkészítse a gyakorlati élete.

(2) Az oktatási intézmények oktatóinak kötelességük, hogy szakmai, gyakorlati és pedagógiai felkészültségük színvonalát állandóan növeljék, eszmei-politikai képzettségüket fejlesszék.

28. §. Az állam a felelősségteljes munkát végző oktatókat a kulturális forradalomban, az ifjúság nevelésében és a jövő nemzedékének szocialista emberré formálásában elért eredményeikért elismerésben részesíti.

Az oktatás-nevelés irányítása

29. §. (1) Az oktatás-nevelés elvi, politikai, pedagógiai, módszertani és szakmai egységességét a művelődésügyi miniszter és az egyes oktatási intézmények szerint illetékes miniszterek együttesen biztosítják.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt feladatokat az alsó- és a középfokú oktatásban az illetékes miniszterek a tanácsokkal együtt látják el.

A társadalom közreműködése az oktató-nevelő munkában

30. §. A törvény célkitűzéseinek megvalósítása az egész társadalom ügye: az oktatási intézmények dolgozóinak, az illetékes minisztériumoknak, az üzemeknek, a tömegszervezeteknek és a szülői munkaközösségeknek együttes feladata.

31. §. (1) Az üzemek és oktatási intézmények dolgozóinak együttes feladata olyan kapcsolatok létrehozása, amelyek révén a tanuló ifjúság megismerkedik az üzemek és a munkások életével. Kötelesek továbbá kölcsönösen elősegíteni, hogy a tanuló ifjúság és a dolgozó fiatalok között szoros barátság alakuljon ki, amely egymás munkájának megbecsülését és az ifjúság egybeforrását szolgálja.

(2) A tanulók gyakorlati képzéséhez szükséges üzemi feltételeket az üzemek biztosítják.

(3) Az állami, szövetkezeti, társadalmi szervek társadalmi ösztöndíjak adományozásával segítik elő az arra érdemesek továbbtanulását.

32. §. Az iskolák nevelési célkitűzéseinek megvalósításában a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség és a Magyar Úttörők Szövetsége hatékony segítséget nyújtanak.

33. §. Az oktatási intézmények dolgozói az iskolai nevelőmunka továbbfejlesztésében, valamint az iskolai és a szülői nevelés összhangjának biztosításában a Pedagógus Szakszervezet, a Magyar Nők Országos Tanácsa és a szülői munkaközösségek segítőkészségére támaszkodnak.

Végyes és átmeneti rendelkezések

34. §. (1) A továbbképző iskolát végzett tanuló szakmunkás-tanuló iskolában és intézetben

– a szakmunkás-tanuló iskolát (intézetet) végzetek középfokú iskolában

– a felsőfokú technikumot és felsőfokú intézetet végzett hallgatók pedig az egyetemen, egyetemi jellegű főiskolákon és főiskolákon különbözeti vagy felvételi vizsga letétele mellett megfelelő tanulmányi idő beszámítással tanulhatnak tovább.

(2) A továbbtanulás lehetőségét meghatározott szakokon munkaviszonyban eltöltött, meghatározott ideig tartó gyakorlathoz is lehet kötni.

Hatálybalépítő rendelkezések

35. §. (1) Ez a törvény kihirdetése napján lép hatályba, végrehajtásáról a Minisztertanács – az éves tervek és a költségvetés nyújtotta anyagi keretek között – gondoskodik.

(2) A jelenleg működő középfokú technikumokat az állami költségvetés és a népgazdasági tervek biztosította keretek között a Minisztertanács fokozatosan szervezi át felsőfokú technikumokká, illetőleg szakközépiskolákká. Az átszervezésig a technikumok működésüket a jelenlegi rendelkezések alapján továbbfolytatják.

(3) E törvény hatálybalépésével hatályukat veszítik a tankötelezettségről és az általános iskoláról szóló, 1959. évi 29. számú törvényerejű rendelettel módosított 1951. évi 15. számú törvényerejű rendelet 1. §-ának (1) bekezdése, 2. §-a, 5. §-a, 10. §-ának (1) bekezdése és 13. §-ának (1) bekezdése, valamint a felsőoktatási intézmények szervezeti kérdéseiről szóló 1956. évi 4. számú törvényerejű rendelet 1. §-ának (1) bekezdése. A most említett jogszabályok egyéb rendelkezései, valamint az oktatási rendszerre vonatkozó egyéb törvényerejű rendeletek megfelelő rendelkezései pedig az általuk rendezett kérdéseknek e törvény végrehajtása során történő új szabályozásával egyidejűleg veszítik hatályukat.

Dobi István s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke

Kiss Károly s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára

▪ 32. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪
HATÁROZATA AZ 1956 ELŐTT MUNKÁSMOZGALMI
SZEMÉLYISÉGEK ELLEN INDÍTOTT TÖRVÉNYSÉRTŐ PEREK
LEZÁRÁSÁRÓL
(Részlet)

BUDAPEST, 1962. JÚNIUS 14–16.

[...] ⁴⁸ II.

A Rákosi-klikk tagjait különleges politikai felelősség terheli a személyi kultusz meghonosításáért, a népnek, a pártnak, a szocializmus ügyének okozott mérhetetlen károkért és a koncepciók perékért is.

A koholt vádakon alapuló ügyek 1949 májusában Rajk László elvtárs és társai elleni eljárással kezdődtek. A Rajk-perben kialakított koncepciót a Rákosi-klikk láncreakciószerűen kiterjesztette Pálffy György, Sólyom László elvtársakra és társaikra, Szakasits Árpád, Marosán György, valamint Kisházi Ödön és más volt szociáldemokrata elvtársakra, szakszervezeti funkcionáriusokra; Kádár János, Kállai Gyula elvtársakra és társaikra s más kommunistákra.

Már az 1954-ben megindult per újrafelvételi eljárások során megállapítást nyert, hogy az e perekben felhozott vádak teljesen alaptalanok. A most lefolytatott vizsgálat felderítette, hogy a Rákosi-klikk saját felelőssége leleplezése céljából a koholt vádak egy részét ennek ellenére fenntartotta, ezért felelősség terheli a rehabilitációs eljárások szabotálásáért is.

A Központi Bizottság a rendelkezése álló dokumentumok alapján megállapította, hogy a személyi kultusz éveiben lefolytatott perek koncepcióit, és a koholmányok közül nem keveset Rákosi maga agyalt ki. A Rajk-üggyel kapcsolatban 1949-ben a sportcsarnoki aktíván nyilvánosan maga dicsekedett: „nem is volt könnyű a felgöngyölítés kidolgozása, és megvallom, hogy sok álmatlan éjszakámba került, amíg a végrehajtás terve alakot öltött.”

Rákosi politikai felelősségét az 1953 júniusi központi vezetőségi ülésen maga elismerte: „Én vezettem az Államvédelmi Hatóságot. Ezzel kapcsolatban beavatkoztam az ügyek vitelébe, beleszóltam abba, hogy kit tartóztassanak le...”

Súlyosbítja Rákosi felelősségét, hogy alaptalan gyanúsításait más testvérpártok tagjaira és vezetőire is kiterjesztette, s ezzel nemzetközi méretekben is mérhetetlen károkat okozott.

A legutóbbi pártvizsgálat során is megállapítást nyert, hogy Rákosi felelősségét felmérni nem akarja, megbánást nem mutat, szemben áll a párt irányvonalával és frakciós tevékenységet folytat.

Súlyos felelősség terheli Gerő Ernőt, aki Rákosi Mátyással és Farkas Mihállyal együtt irányította a koholt vádak alapján indított eljárásokat. Gerő, aki 1953 júniusa után belügyminiszter volt, nagymértékben felelős azért, hogy az ártatlanul börtönbe zárt emberek

⁴⁸ A dokumentum első része a személyi kultusz okait és körülményeit ismertette más, ezekben az években született pártdokumentumok szellemében.

kiengedése és rehabilitálása elhúzódott, több száz vétlen internált ember rehabilitálása sok éven át nem történt meg.

Felelősség terheli a volt Államvédelmi Hatóság vezetőit és sok beosztottját.

Bár a Rákosi-klikk erős nyomást gyakorolt rájuk, felelősség terheli a koholt vádak alapján megindított peres eljárások lefolytatásáért az igazságügyi szervek, az ügyészség és a bíróság akkori vezetőit is.

III.

A Központi Bizottság a személyi kultusz idején koholt vádak alapján lefolytatott perek felülvizsgálatának anyagát figyelembe véve, a következő intézkedéseket tette, ill. határozta el:

1. A személyi kultusz idején az önkény áldozataként ártatlanul elítélt és meghurcolt személyek teljes rehabilitálását:

a) intézkedett, hogy az önkény áldozataként esett elvtársaink emlékét a párt mindenkor kegyelettel őrizze, a munkásmozgalom történeti dokumentumaiban forradalmi tetteiket megfelelően méltassák, hátramaradottaik a szükséges és lehetséges erkölcsi és anyagi támogatást mindenkor megkapják;

b) a koncepciók perekben ártatlanul börtönbe zárt, ill. internált emberek közül 190-et a Központi Bizottság intézkedésére most rehabilitáltak, mert ez – mint a vizsgálat felszínre hozta – a szabadon bocsátásuk idején nem történt meg. A koncepciók perekben meghurcoltak rehabilitációja ezzel megtörtént;

c) a Központi Bizottság felhívja a pártszervezetek, társadalmi szervezetek és közületek vezetőit, gondoskodjanak arról, hogy az alaptalanul vádolt és azóta rehabilitált emberek mindenkor kellő figyelemben részesüljenek; segítség, hogy végleg feledésbe merüljenek azok a sérelmek, amelyeket a rendszerünkől idegen, gyűlöletes személyi kultusz következtében el kellett szenvedniük.

2. A koholt vádak alapján létrejött törvénytörő perekért a legnagyobb mérvű politikai felelősség – az 1956. november 4-e óta pártjogaik gyakorlásában felfüggesztett – Rákosi Mátyást és Gerő Ernőt terheli. Ezért a Központi Bizottság Rákosi Mátyást és Gerő Ernőt kizárja a Magyar Szocialista Munkáspárt tagjai sorából.

3. A Központi Bizottság jóváhagyta 17 olyan személy kizárását a párt tagjai sorából, akik részben politikailag, részben mint volt ügyészek, bírók, államvédelmi beosztottak felelősök a törvénytörő eljárások végrehajtásáért, továbbá 6 olyan személy kizárását, akik Rákossal vagy Gerővel frakcióztak.

4. A Központi Bizottság megállapította, hogy azokat, akiknek a törvénytörő perekben szerepük volt, kevés kivételtől eltekintve, az elmúlt évek során már elbocsátották a rendfenntartó és igazságügyi szervektől. A legutóbbi időkig nem nagy számban és általában csak olyanok maradtak közülük e területeken, akik annak idején megtévesztve és jóhiszeműen jártak el, s hibájukat becsületes munkával igyekeztek jóvátenni.

A Központi Bizottság elvi okokból mégis úgy döntött – és ennek megfelelően intézkedett –, hogy aki a törvénytelen eljárások végrehajtásában részt vett, a jövőben a belügy, az ügyészség, a bíróság területén ne dolgozzék.

5. A Központi Bizottság intézkedett, hogy haladéktalanul vonjanak vissza minden állami kitüntetést, amelyet törvénytörő eljárás során kifejtett ténykedésért adtak.

6. A Központi Bizottság úgy dönt, hogy a Központi Ellenőrző Bizottság volt tagjai és

apparátusának azon dolgozói, akik a személyi kultusz idején törvénysértő perekkel kapcsolatos, azokat kiegészítő pártfegyelmi eljárásokat folytattak, a jövőben nem dolgozhatnak a pártfegyelmi munkán, belügyi, ügyészi és bírói munkakörben.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának ez a határozata legyen fegyver a kommunisták kezében a párt politikai és erkölcsi egységének védelmére, a párt és a nép összeforrottságának, szocialista rendszerünknek az erősítésére.

A Magyar Szocialista Munkáspártnak a magyar nép által elismert történelmi érdeme, hogy véglegesen leszámolt a személyi kultusszal. Jóvá tett minden jövátételre jogos sérelmet, megtisztította a pártot a Rákosi-klikk tagjaitól, akik a nép, a kommunista mozgalom kárára visszaéltek a hatalommal. Felszámolta a klikk által bevezetett káros módszereket – megerősítette a belügyi és az igazságügyi szolgálatot. Megszilárdult a törvényesség, a szocialista rend. A Magyar Népköztársaság minden törvénytisztelő polgára nyugodtan élhet és dolgozhat szocialista hazánkban.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozata és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes, Budapest, 1973², Kossuth, 573–577.

▪ 33. AZ MSZMP VIII. KONGRESSZUSÁNAK HATÁROZATA ▪ AZ 1945 ÓTA MEGTETT ÚTRÓL ÉS A PÁRT ÚJ FELADATAIRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1962. NOVEMBER 20–24.

I. A nemzetközi helyzet és külpolitikánk alapelvei

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt helyesli és tevékenységében érvényre juttatja azokat az elveket, amelyeket a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa meghirdetett, a kommunista és munkáspártok 1957-es és 1960-as moszkvai értekezletein elfogadott dokumentumok megerősítettek, a XXII. kongresszus, a Szovjetunió Kommunista Pártja új programja tovább fejlesztett.

Korunk fő tartalma a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet. A társadalmi harcok fő frontja: a kapitalizmus és a szocializmus küzdelme, amely elsősorban a két világrendszer harcában, békés versenyében fejeződik ki. A jelen és a jövő történelmi folyamatait, a nemzetközi helyzetet ma már mindenekelőtt a szocialista világrendszer léte és fejlődése határozza meg. Világszerte hódítanak a marxizmus–leninizmus eszméi, megállíthatatlanul növekednek a szocializmus szervezett erői. A szocialista világrendszer creje, a nemzetközi proletariátus, a néptömegek forradalmi harcai, a nemzeti demokratikus erők, a nemzeti felszabadító küzdelmek, a népek harcos békemozgalma egyetlen hatalmas áradatban egyesül az imperializmus ellen, a társadalmi haladásért, a békéért.

A tőkés rendszer a fejlett kapitalista országok egy részére kiterjedő átmeneti és részleges

konjunktúra ellenére hanyatlik, a kapitalizmus általános válsága új szakaszába jutott, gyengülnek gazdasági és politikai pozíciói. A nagy monopóliumok a kapitalista integráció – különösen az Európai Közös Piac – révén kísérletet tesznek a szocializmus elleni agresszív „Szent Szövetség” gazdasági és politikai megerősítésére. A nemzetközi monopóliumok a Közös Piac keretében fokozzák a dolgozók kizsákmányolását, a nemzeti érdekeket alárendelik az imperializmus érdekeinek. A monopóliumok nemzetközi összefogásának új formái a neokolonializmus céljait is szolgálják. Az integrációs kísérletek nem oldják meg a kapitalizmus belső ellentmondásait, kiélezik a munka és a tőke harcát, a nagy monopóliumok és a néptömegek (munkások, parasztok, városi kispolgárok és középrétegek) közötti ellentéteket; az imperialista hatalmak közti ellentétek az új formák között is fennmaradnak és elmélyülnek. A nemzetközi monopoltőke semmilyen erőfeszítése sem képes arra, hogy feltartóztassa a kapitalizmus hanyatlását, a szocializmus előretörését.

Az imperializmus gyarmati rendszere szétesett. A volt gyarmati országok nagy többsége már kivívta politikai függetlenségét és jelentős erővé vált az imperializmus elleni küzdelemben. A nemzetközi monopoltőke a gyarmatosítás hagyományos módszerei mellett a neokolonialista politika minden eszközét latba veti, hogy megőrizze gyarmati hadállásait, semmitől sem riad vissza, hogy torlaszt emeljen a felszabadult népek önálló fejlődése, társadalmi haladása elé. A nemzeti felszabadító mozgalmak, a függetlenségüket kivívott népek, a békéért és a demokráciáért küzdő tömegek támaszt találnak a szocialista világrendszer országaiban. A Szovjetunió, a szocialista országok, a kommunista és demokratikus mozgalmak egyesült ereje útját állja az ellenforradalom imperialista exportjának. Valljuk, hogy minden népnek magának kell eldöntenie, hogy milyen társadalmi rendszerben akar élni. Meggyőződésünk, hogy mind több gyarmati sorból felszabadult nép fogja a nem kapitalista utat választani.

2. A nemzetközi – elsősorban az amerikai – monopoltőke folytatja a fegyverkezési hajszát, amely súlyos háborús veszéllyel terhes. Az Egyesült Államok uralkodó körei az emberiségre szabadították az atomháború veszélyét. Elutasítják a Szovjetuniónak az atomfegyverek eltiltására, az általános és teljes leszerelés végrehajtására irányuló javaslatait, kiterjesztették a nukleáris kísérleteket a világűrre is, helyi háborús provokációkat szerveznek, feltámasztották a nyugatnémet imperializmus katonai erejét, és ezzel Európa szívében az egész világ békéjét fenyegető tűzfészket teremtettek. Az Egyesült Államok kormányának Kuba elleni agressziója felidézte a harmadik világháború közvetlen veszélyét. A Szovjetuniót a népek sorsa iránt érzett felelősségtudat vezérelte, amikor higgadt bölcsességet és erélyt tanúsítva elhárította a fenyegető katasztrófát. Népünk és kormányunk a Szovjetunióval, a szocialista országokkal, minden haladó erővel együtt segíti és védelmezi a függetlenségéért, szuverenitásáért harcoló, szocialista hazáját építő kubai népet. A Szovjetunió és a szocialista országok kötelessége, hogy állandóan korszerűsítsék fegyveres erőiket, és megakadályozzák, hogy az imperialisták katonai fölényre tegyenek szert. Olyan helyzet alakult ki, amikor a béke megőrzése, a háborús veszély elhárítása az emberi haladás nemzetközi erőinek legfőbb feladatává vált.

Az imperialisták háborús előkészületei ellen küzdő erők első vonalában szerte a világon a kommunisták állnak. *A békés egymás mellett élésért vívott harc a szocialista tábor külpolitikájának alapja.* A béke fenntartása a szocialista országok még gyorsabb fejlődésének feltétele, a magyar nép legsajátabb érdeke is. A jelen történelmi helyzetben megvan a lehetősége annak, hogy a népek valamennyi békeszerető erő tömörítésével és összefogásával megakadályozzák a világháború kirobbantását.

A nemzetközi osztályharc új, sajátos formája a békés egymás mellett élés, a két világrendszer gazdasági versenye, amely kedvezőbb körülményeket teremt a kapitalista országok proletárforradalmi és demokratikus mozgalmi, az antiimperialista nemzeti felszabadító forradalmak számára is. Világháború nélkül könnyebben és kevesebb áldozattal győz a szocializmus a kapitalizmus felett.

A magyar nép cselekvő részese a békéért folyó harcnak, a terebélyesedő béke-világmozgalomnak, amelynek szerepe és hatása állandóan növekszik. Ebben a mozgalomban összefog minden erő, amely a háború és a fegyverek nélküli világot óhajtja és ennek megteremtésén fáradozik.

Békét akarunk, de amíg az imperialisták háborúval fenyegetnek, fokozzák a fegyverkezési versenyt, kötelességünk, hogy a Varsói Szerződés keretében a Magyar Népköztársaság is megtegyen minden szükséges intézkedést a szocialista tábor véderejének, s egyben hazánk biztonságának erősítésére, kivegye részét a közös védelmi feladatokból. Pártunk és kormányunk jelentős anyagi áldozattal a korszerű haditechnika magaslatára emelt, ütőképességszerű hadsereget szervezett, amelyet állandóan fejleszt; népünk el van szánva függetlenségünk, békés építőmunkánk, szocialista rendszerünk védelmére.

3. *Minden erőnkel támogatjuk az általános és teljes leszerelésért folyó harcot.* Csak az általános és teljes leszerelés mentesítené az egész emberiséget egyszer s mindenkorra a háború fenyegetésétől; e cél elérése azonban még hosszú és állhatatos küzdelmet kíván a népektől.

Pártunk, kormányunk és népünk a vitás nemzetközi kérdések békés tárgyalások útján való megoldásának a híve. A béke biztosításáért, az általános és teljes leszerelés kiharcolásáért együttműködünk minden társadalmi erővel, szövetséget kötünk minden mozgalommal. Támogatunk minden józan, akár csak részmegoldáshoz is hozzásegítő egyezményt, amely a nemzetközi feszültség enyhüléséhez vezet. Helyeseljük a Szovjetunió álláspontját a német békeszerződésről, Nyugat-Berlin kérdésének rendezéséről. Támogatjuk az első német munkás-paraszt államot, a Német Demokratikus Köztársaságot. Aggodalommal és éberrel figyeljük a militarizmus újraéledését, agresszív törekvéseit. Helyeseljük azokat a javaslatokat, amelyek az Európa és a világ különböző térségeiben létesítendő atommentes övezetek felállítására, a külföldi támaszpontok megszüntetésére, a különböző hadseregeknek a nemzeti határok mögé való visszavonására irányulnak. A leszerelés megvalósulása kivenné az imperialisták kezéből azt a fegyvert is, amelyet a nemzeti felszabadító mozgalmak erőszakos elnyomására használnak.

4. *Külpolitikánk gerince: barátságunk és szövetségünk a Szovjetunióval, a szocialista tábor egységének erősítése, hűségünk a Varsói Szerződéshez.*

A magyar-szovjet barátság ápolása és fejlesztése függetlenségünk, szabadságunk megőrzésének záloga, országunk gazdasági és kulturális fejlődésének rendkívül fontos tényezője. A moszkvai nyilatkozat szellemében valljuk, hogy a béke, az emberi haladás biztosítéka, kulcskérdése: a szocialista tábor egysége, összeforrottsága. A Varsói Szerződés védelmi szövetség a NATO-hatalmak háborús tervei és fenyegetései ellen. A Magyar Népköztársaság hű tagja a Varsói Szerződésnek.

5. A magyar nép külpolitikáját a békés egymás mellett élés elve vezérli. Még bensősége-sebb viszonyra törekszünk azokkal az országokkal, amelyekkel kapcsolataink barátai, barátrivá akarjuk fejleszteni azokkal az országokkal, amelyekkel kapcsolatunk normális és korrekt, amelyekkel pedig még nem kielégítő vagy rossz a viszonyunk, normális kapcsolatokra törekszünk.

A magyar nép barátságot érez a pozitív semlegesség elvét követő népek és államok iránt,

támogatja a függetlenségükért harcoló ázsiai, afrikai és latin-amerikai népeket, s fejleszteni kívánja országaikkal a kereskedelmi és kulturális kapcsolatokat. Pártunk és kormányunk a nemzetközi élet fórumain kiveszi részét a gyarmati rendszer teljes és végleges felszámolásáért vívott harcból. Erőnköz képest segítjük a függetlenség útjára lépett országok népeit, hogy politikai függetlenségüket megvédjék, gazdasági függetlenségüket kivívják és biztosítsák.

Népünk helyesli, hogy kormányunk normális diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat kíván fenntartani a NATO katonai tömbjéhez tartozó országokkal, köztük az Egyesült Államokkal is. Az Egyesült Államok kormányával való kapcsolat rendezésének feltétele, hogy az amerikai vezető körök egyszer s mindenkorra tegyenek le arról, hogy beavatkozzanak a Magyar Népköztársaság belügyeibe.

6. A szocialista tábornak hazánkkal határos államaival, szövetségeseinkkel kapcsolataink testvériesek, egészségesen fejlődnek.

Fejleszteni kívánjuk jószomszédi kapcsolatainkat a Jugoszláv Szövetségi Népköztársasággal. Jószomszédi viszonyra törekszünk a semleges Ausztriával, a békeszerető osztrák néppel. Azt várjuk, hogy következetesen érvényesítse a semlegesség elvét.

Hazánk nemzetközi tekintélye megnőtt. Népünk képviselői a nemzetközi fórumokon: az Egyesült Nemzetek Szervezetében, az UNESCO-ban, az Európai Gazdasági Bizottságban, a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetben, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökségben és más nemzetközi szervezetekben állhatatos harcot folytatnak a béke megszilárdításáért, a teljes leszerelésért, a békés egymás mellett élés elvének megvalósításáért, a gyarmati rendszer teljes felszámolásáért, a társadalmi haladásért.

A Magyar Népköztársaság a nemzetközi szervezetek egyetemességéért küzd. Az Egyesült Nemzetek Szervezete egyetemességének mond ellent, hogy a csaknem 700 millió kínai nép, a Kínai Népköztársaság nem gyakorolhatja szabadon az ENSZ-ben és más nemzetközi fórumokon jogait. A Kínai Népköztársaságnak meg kell adni a teljes nemzetközi elismerést.

II. A szocialista forradalom új győzelme hazánkban

7. Népünk legnagyobb történelmi vívmánya a munkáshatalom. A magyar munkásosztály, szövetségben a dolgozó parasztsággal, összefogva a társadalom más haladó erőivel, politikai harcban legyőzte a burzsoáziát, kivívta a hatalmat, megalkotta államát, a Magyar Népköztársaságot. Az 1956-os ellenforradalmi lázadás fő célja a proletárdiktatúra megsemmisítése volt. Az ellenforradalmat a Szovjetunió testvéri segítségével levertek, a magyar proletárdiktatúrát megvédelmeztük és megszilárdítottuk.

A társadalmi-gazdasági viszonyok forradalmi átalakításának alapja és feltétele: a politikai hatalom kivívása, megvédése és megerősítése volt. A munkáshatalom uralkodóvá tette a népet a gazdaságban is. Köztulajdonba vette a fő termelési eszközöket: államosította a bányákat, a gyárakat, a bankokat, a közlekedést. Szocialista ipart teremtett. Hazánk másfél évtized alatt elmaradott agrár-ipari országból fejlett nehéziparral rendelkező ipari-agrár országgá lett. Szocialista forradalmi átalakulás megy végbe a kulturális életben.

A szocialista forradalom győzött a társadalmi-gazdasági életben, mivel a népgazdaság minden ágában uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. Pártunk VII. kongresszusa azt a feladatot tűzte ki, hogy gyorsítsuk meg a szocializmus építését hazánkban,

vezessük a dolgozó parasztságot a második öt éves terv időszakában a szocializmus útjára, fejezzük be a szocializmus alapjainak lerakását. Hála a magyar nép alkotó lendületének, erőfeszítéseinek, a parasztság elhatározásának, a kijelölt célt elértük és jelenthetjük:

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását. A magyar nép új történelmi jelentőségű győzelmet aratott, a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett.

8. Hazánkban a mezőgazdaság szocialista átalakítása 1948–1949-ben kezdődött, de két ízben is törést szenvedett. A termelőszövetkezetek tömeges szervezését 1959 elején kezdtük el. 1959–1961-ben több mint 900 ezer parasztcsalád lépett be a termelőszövetkezetekbe. Ma már az ország szántóterületének 95,5%-án termelőszövetkezetek és állami gazdaságok dolgoznak. Parasztságunk túlnyomó része, több mint 1,1 millió család, termelőszövetkezetben dolgozik. A szövetkezetek túlnyomó része, több mint 90%-a legfejlettebb típusú mezőgazdasági termelőszövetkezet.

A mezőgazdaság szocialista átszervezését több kedvező tényező együttes hatása segítette. Döntő feltétele a Magyar Szocialista Munkáspárt marxista–leninista politikája volt, amely találkozott dolgozó parasztságunk egyetértésével és támogatásával.

Tapasztalataink igazolták azt a marxista tanítást, hogy a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átalakítása nem lehet spontán folyamat. A parasztságot a szocializmus útjára – az önkéntesség lenini elvének tiszteletben tartásával – a munkásosztálynak kell vezetnie, amelynek politikáját és akaratát a párt testesíti meg.

Pártunk legfőbb feladata és kötelessége az 1956-os ellenforradalom után a munkáshatalom megvédése és megszilárdítása volt; ennek rendeltük alá agrárpolitikánkat is. Mindezelőtt azokat a korábbi hibás intézkedéseket javítottuk ki, amelyek aláásták a parasztság bizalmát, gyengítették a munkás-paraszt szövetséget. Eltöröltük a kötelező beadást, új felvásárlási és árpolitikát dolgozunk ki, fejlesztettük a mezőgazdasági tervezés rendszerét, orvosoltuk a tagosítás idején okozott sérelmeket. A párt agrárpolitikája előmozdította a dolgozó parasztság anyagi helyzetének javulását, többtermelésre ösztönözte az egyéni gazdákat is. Ez a politika megnyerte a parasztság bizalmát, helyreállította és megerősítette a munkás-paraszt szövetséget, jelentős mértékben növelte a párt befolyását, tekintélyét a falun.

Pártunk 1957–1958-ban kialakított agrárpolitikájának fontos jellemzője volt a szocialista nagyüzemek, különösen a termelőszövetkezetek megerősítése. Termelőszövetkezetekünk rövid idő alatt megerősödtek, ez növelte a szövetkezetek vonzó hatását, kedvezően befolyásolta a dolgozó parasztság véleményét a nagyüzemi gazdálkodásról.

1958 végére mérlegelődtek a termelőszövetkezetek tömeges szervezésének gazdasági és politikai feltételei. A párt idejében és sikeresen fellépett a mezőgazdaság szocialista átszervezését gátló jobb- és „baloldali” nézetek ellen. Határozottan elutasította a „baloldali” elgondolásokat, amelyek szerint a dolgozó parasztságot gazdasági nyomással, adóemeléssel kell szövetkezetbe kényszeríteni. Leszámolt a jobboldali megalkuvással, amely nem bízott a parasztság politikai érettségében és beláthatatlan időre akarta elhalasztani a mezőgazdaság szocialista átalakítását. Elvetette az ökonomista felfogást, amely a szövetkezetek szervezését a nagyüzemi építkezések és más gazdasági tényezők pusztá függvényévé akarta tenni. A párt – a lenini elveknek és gyakorlatnak megfelelően – a politika elsőségét állította szembe ezzel a szemlélettel: abból indult ki, hogy ha a politikai feltételek megértek, s a parasztságban megvan a készség a szövetkezésre, akkor minden erővel – az állam és a parasztság anyagi eszközeinek mozgósításával – a párt, a munkásosztály, az egész társada-

lom támogatásával elő kell mozdítani a mezőgazdaság szocialista átszervezését. A szervezetek tömeges szervezése idején a párt valamennyi fontos kérdésben egységesen lépett fel. A termelőszövetkezetek szervezésében a párt szigorúan betartotta az önkéntesség lenini elvét. Egyes vidékeken egyszerű társulásokat, termelőcsoportokat is szerveztünk, a tömeges szervezés fő formája azonban a mezőgazdasági termelőszövetkezet volt. Hatékonyan segítették az átszervezést a termelőszövetkezetbe lépők személyes anyagi érdekeltségét biztosító intézkedések is: a földjáradék fizetése, a betegségi és a balesetbiztosítás, a nyugdíj és az öregségi járadék bevezetése. Bátorítólág hatott, hogy érvényesült a szövetkezeti demokrácia a vezetők megválasztásában és a gazdálkodás irányításában.

Az eredményes átszervezést hatékony gazdasági intézkedések is támogatták. A szocialista mezőgazdaság anyagi-termelési bázisának megerősítésére módosítottuk terveinket. 1959–1961-ben az eredetileg előirányoztnál lényegesen többet, összesen csaknem 19 milliárd forintot ruháztunk be a mezőgazdaságba. Három év alatt több mint kétszeresére nőtt az 1 kat. hold szántóra jutó gépi munka és műtrágya. 1959–1961-ben a termelőszövetkezetek 550 000 szarvasmarha, 1,5 millió sertés és 6,5 millió baromfi számára építettek elsősorban egyszerű, gyorsan létrehozható épületeket.

A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának gazdag tapasztalatai, a testvéri szocialista országok mezőgazdaságának példája megkönnyítette dolgozó parasztságunk elhatározását. A mezőgazdaság gyors átszervezését nagymértékben előmozdította a béke és a szocializmus világméretben növekvő ereje, a nemzetközi helyzet kedvező alakulása.

9. A mezőgazdaság szocialista átalakításának nagy eredménye, a párt politikájának fényes igazolása, hogy az átszervezés éveiben sikerült emelnünk a mezőgazdaság termelését és árutermelését, annak ellenére, hogy meg kellett küzdeni a kedvezőtlen időjárással is.

Az átszervezés éveiben is tovább folytatódott mezőgazdaságunk belterjes fejlődése. Sikerült fejlesztenünk a munkaigényes, nagy befektetéssel járó kultúrákat, a szőlő- és gyümölcsstermesztést is.

A tömeges átszervezés időszakában 1959–1961 átlagában a mezőgazdaság teljes termelése a megelőző három évhez képest 8,5%-kal, az állam részére felvásárolt árumennyiség pedig az 1958. évihez viszonyítva 13,3%-kal nőtt. Növekedett az állatállomány is.

Mindez annak a bizonyítéka, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése a parasztság egyetértésével, helyes módszerekkel, egészségesen ment végbe.

A termelőszövetkezeti rendszer győzelmével nagy lehetőségek nyíltak a mezőgazdasági termelés fellendítése és dolgozó parasztságunk felemelkedése előtt. A magyar mezőgazdaság történetében új fejezet kezdődik: erőnket most már a termelőszövetkezetek korszerű, nagyüzemi gazdálkodásának fejlesztésére és szocialista jellegének erősítésére, a szövetkezeti parasztság szocialista nevelésére, egységének kovácsolására összpontosíthatjuk.

10. A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egyszer s mindenkorra megszűnt annak a lehetősége, hogy egyik ember a másikat kizsákmányolja. Megszűnt a kapitalizmus *visszaállítási* társadalmi és gazdasági lehetősége. *Ha a Magyar Népköztársaság a Szovjetunióval, a szocialista tábor országaival vállelve halad, akkor népiünk szocialista vívmányai véglegesek.* A társadalmi haladás és a béke erőinek nemzetközi túlsúlya, a magyar népnek az épülő szocialista rendhez való hűsége megdönthetlenné és végérvényessé teszi hazánkban a szocializmus győzelmét.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése dolgozó népünk történelmi jelentőségű győzelme, amely kihat egész társadalmi-gazdasági életünkre, kedvezően befolyásolja jövő fejlődésünket. A szocialista forradalom fő folyamatai – a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális-ideológiai átalakulás – egységet alkotnak, összefonódnak. A szocialista terme-

lési viszonyok általános győzelme lehetővé teszi, hogy gyorsabban fejlesszük a termelőerőket a népgazdaság minden ágában, növeljük a munka termelékenységét, megteremtjük az anyagi javak bőségét, gazdagítsuk a dolgozó emberek életét. A szocializmus alapjainak lerakása után az a feladat, hogy tegyük teljessé a szocializmus győzelmét, építsük fel hazánkban teljesen a szocialista társadalmat.

Tovább fejlődik társadalmi és politikai rendszerünk. Megerősödött népi demokratikus államunk legfőbb politikai alapja, a munkás-paraszt szövetség. Társadalmunk közelebb került ahhoz, hogy a munkásosztály, a termelőszövetkezeti parasztság és az értelmiség, a dolgozó nép egységes szocialista társadalmává váljék. A céljaiban, szemléletében és erőfeszítéseiben mindinkább egységessé váló magyar nép küzd a szocializmus teljes győzelméért.

III. Társadalmi és politikai rendünk fejlődése

A munkáshatalom megvédése és megszilárdítása, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a társadalom osztályszerkezetében végbement gyökeres változások megerősítették népünk politikai egységét. A tovább fejlődés most elsősorban azon múlik, hogy a szocializmus teljes felépítésén munkálkodva, valamennyi dolgozó osztály és réteg politikailag és erkölcsileg még jobban összeforrjon.

11. A szocializmus építésének vezetője a munkásosztály, amely társadalmi céljait forradalmi pártja vezetésével valósítja meg. Az 1919-es Tanácsköztársaság vérbefojtása után a negyedszázados ellenforradalmi rendszer terrorja, a féktelen nacionalista, antikommunista uszítás sem tudta kiölni a magyar munkásosztály forradalmi hitét. A felszabadulás után a munkásosztály elsőként állt talpra, és megszüntetve sorainak megosztottságát, példamutatón harcolt és dolgozott az ország újjáépítéséért, a népi Magyarország megteremtéséért, a szocialista átalakulásért.

A szocializmus építésében betöltött élenjáró szerepével, áldozatkészségével, lelkesedésével a munkásosztály kivívta valamennyi dolgozó osztály és réteg tiszteletét és elismerését. A mezőgazdaság szocialista átszervezésében a munkásosztály szilárd szövetségese és következetes támogatója volt a parasztság leghaladóbb erőinek, a szövetkezeti gazdálkodás falusi úttörőinek.

Pártunk továbbra is elsősorban a munkásosztály aktivitására, lelkesedésére és öntudatára támaszkodik. A párt és a munkásosztály megbonthatatlan egysége fejlődésünk legfontosabb záloga. A munkásosztály vezető szerepe fennmarad a szocialista társadalomban és a kommunizmus építése idején is. A munkásosztálynak élen kell járnia és példát kell mutatnia a szocialista munkában, a szocialista erkölcs érvényre juttatásában. A szocialista brigádok mozgalma, amelyet a munkásosztály kezdeményezett, több mint egyszerű termelési mozgalom: kifejezi a munkásosztály szocialista tudatosságát, vezető szerepét a szocialista munka, a szocialista életforma és erkölcs kialakításában. Ahhoz, hogy a munkásosztály eleget tehessen megnövekedett feladatainak, a saját soraiban is harcolnia kell a polgári és kispolgári szemlélet maradványai ellen.

12. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelme a legfontosabb lépés az egységes szocialista szövetkezeti parasztság kialakulásának útján. Lerombolta azokat az osztálykorlátokat, amelyeket a magántulajdon és a kisárutermelés emelt a múltban a parasztság különböző rétegei közé, megszüntette a parasztság belső osztálytagozódását. Az egységes szövetkezeti szocialista parasztság kialakulása azonban csak hosszabb fejlődés eredménye lehet.

Az egységes paraszti osztály kialakulását sok türelemmel, a lenini politika helyes alkalmazásával kell segíteni. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelme után a szövetkezeti tagok megítélésének fő mércéje a közösség javára végzett munka. A termelőszövetkezeti tagságnak a korábbi rétegződés szerint való megosztása csak kárt okoz, mert táplálja a volt szegényparasztkok, középparasztkok és kulákok, a „régi” és „új” tagok közötti bizalmatlanság maradványait, akadályozza a szövetkezeti parasztság egységbe kovácsolódását. De ugyanolyan helytelen és veszélyes a türelmetlenség, az előreszaladás, a ma még meglevő valóságos különbségek semmibevétele is. Nem engedhetjük meg a háztáji gazdaságok felszámolását, a földjáradék fizetésének önkényes megszüntetését, az álradiális intézkedések semmiféle fajtáját sem, mert ezek megnehezítik a gazdasági, politikai és eszmei egység kialakulását.

Az egység kialakulásában és az átmeneti ellentmondások leküzdésében két, egymással kölcsönhatásban érvényesülő társadalmi tényezőnek van döntő szerepe. A termelőszövetkezetek gazdasági és szervezeti megerősödése, a szövetkezeti tagok gazdasági biztonsága növeli a szövetkezeti parasztkok szocialista öntudatát, erősíti közösségi szemléletét. A szövetkezeti tagok szocialista öntudata, közösségi szemlélete viszont segíti a szocialista termelési viszonyok fejlődését, a szövetkezeti vagyon gyarapodását, erősíti a közös gazdaságot.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése nemcsak a tsz-tagok egyéni életformájában hozott fordulatot, hanem megteremtette a szocialista falu kialakulásának, a város és a falu közötti lényeges különbségek fokozatos csökkentésének legfontosabb előfeltételeit is.

13. A szocializmus teljes felépítésének időszakában tovább növekszik az értelmiség szerepe a szocialista tervgazdálkodásban, a tudomány, a szocialista kultúra fejlesztésében, eredményeinek hasznosításában. Ezt tükrözi a szellemi dolgozók számának gyors növekedése is. A szocialista értelmiség kialakulásában nagy szerepet játszik, hogy megváltozott az értelmiség szociális összetétele. Az iskolából kikerülő fiatal értelmiségiek nagy része munkás- és parasztszármazású. Sok tehetséges munkás és paraszt került értelmiségi munkakörbe, sok munkásember termelőmunkája mellett, hősies erőfeszítéssel, egyetemi és főiskolai diplomát szerzett.

A VII. kongresszus óta meggyorsult és jelentősen előrehaladt a szocialista értelmiség kialakulása. A műszaki és agrárértelmiségieknek, a tudósoknak, a közgazdászoknak, a pedagógusoknak, az orvosoknak, az alkotó művészeknek és az értelmiség más rétegeinek nagy többsége támogatja a szocialista társadalmi rendet, a munkásosztállyal és a parasztsággal válllvetve munkálkodik a szocializmus építésén. Mind több az olyan párton kívüli értelmiségi is, aki politikai meggyőződésében, világnézetében szocialista. Az értelmiség számottevő részének gondolkodásában azonban még hatnak a régi világ eszméi. Az a célunk, hogy az egész értelmiség szocialista legyen, hogy elsajátítsa a marxizmus-leninizmust, ezért fáradhatatlanul harcolunk az értelmiség világnézeti fejlődését akadályozó polgári és kispolgári eszmék ellen.

14. Megváltozott a városi kispolgári dolgozó rétegek helyzete is. Az egykori kisiparosoknak mintegy fele a kisipari termelőszövetkezetekbe lépett. A szövetkezeti kisipar jelentős szerepet tölt be a lakosság szükségleteinek kielégítésében, arra hivatott, hogy hozzásegítse a még egyénileg dolgozó kisiparosokat is a szocialista útra téréshez, őrizze és továbbfejlessze a magyar kisipar gyártmányainak jó hírnevét, járuljon hozzá, hogy a lakosság szükségleteinek kielégítését ne használhassák ki spekulációs nyereszkesedésre.

15. Társadalmunk fejlődésében a lakosság érdeke még jó ideig megköveteli, hogy a törvények által megszabott keretek között működési lehetőséget biztosítsunk a tisztessé-

ges munkát végző magánkisiparnak. A magánkisipar és a magán-kiskereskedelem mindaddig megmarad, amíg az állami és szövetkezeti ipar és kereskedelem nem elégíti ki a lakosság növekvő igényeit minden tekintetben jobban, mint a magánszektor. A magánkisiparosok és -kiskereskedők becsületes munkája is segíti társadalmunk fejlődését. A körükben jelentkező kapitalista tendenciákat azonban korlátozni kell. A párt arra törekszik, hogy a magánkisiparosok és kiskereskedők is aktív részesei legyenek a dolgozó nép szocialista összefogásának, fokozatosan – saját elhatározásukból – szocialista útra térjenek.

16. Szocialista fejlődésünk fontos vonása, hogy az egykori kizsákmányoló osztályok tagjainak, még inkább leszármazottainak a zöme beilleszkedett társadalmunk új rendjébe. Szocialista államunk és jogrendünk biztosítja az állampolgári jogok gyakorlását mindazoknak az állampolgároknak, akik törvényeinket betartják, függetlenül attól, hogy korábban a kizsákmányoló osztályokhoz tartoztak-e. A volt kizsákmányoló osztályok tagjainak többsége dolgozik, megtalálja helyét társadalmunkban. Egy részükre azonban még erősen hat a kapitalista világ politikai és ideológiai befolyása, és ennek következtében politikailag ingadozik. Kisebb részük tevékenyen rendszerellenes.

Az ellenséges erők elszigetelése és az aktív ellenséges tevékenység kíméletlen elnyomása továbbra is az osztályharc fontos feladata; ez a feltétele annak is, hogy zavartalanul folyjék és meggyorsuljon a volt kizsákmányoló osztályok lojálisan viselkedő és becsületesen dolgozó tagjainak végleges beilleszkedése a szocialista társadalomba.

17. A nemzetközi munkásmozgalom tapasztalatai megerősítik a marxizmus-leninizmusnak azt a tanítását, hogy a munkásosztály csak a dolgozó nép élén, széles osztályszövetségben viheti győzelemre a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcot. Az osztályszövetség tartalma, terjedelme és formája a konkrét történelmi helyzet kívánta feladatokról, valamennyi társadalmi osztály és réteg politikai magatartásától függően változik. A Magyar Szocialista Munkáspárt sikereinek döntő tényezője volt, hogy vezetésével megvalósult a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség és a városi kispolgárság tartós szövetsége. A dolgozó nép összefogott erejére támaszkodva vertük le az ellenforradalmat, erősítettük meg a munkáshatalmat, valósítottuk meg a szocialista konszolidációt, raktuk le a szocializmus alapjait.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével megerősödött és új tartalmat nyert a munkás-paraszt szövetség. Ez a szövetség ma már két szocialista jellegű osztály testvéri összefogásává fejlődött, amelyeket alapvető politikai érdekeken túl a szocialista gazdaság és kultúra fejlesztésében is érvényesülő érdekközösség teszi megbonthatatlanná. Ebben a szövetségben az ellentmondások a termelőerők és a szocialista termelési viszonyoknak, valamint a társadalmi tudatnak az eltérő fejlettségéből adódnak. Ezek az ellentmondások a szocialista társadalom fejlődésével fokozatosan csökkennek. A munkás-paraszt szövetség az alapja a társadalom valamennyi osztályát és rétegét felölelő nemzeti egységnek.

A régi kizsákmányoló osztályokat felszámoltuk. Nincsenek olyan osztályok vagy számottevő társadalmi rétegek, amelyeknek az érdekei ellentétesek lennének a szocializmus-sal. A szocializmus teljes felépítésének napirendben levő feladatai összhangban vannak az egész nép érdekeivel, érthetők, vonzóak és lelkesítőek számára. A szocialista nemzeti egység kialakulása és megerősödése is harcban megy végbe. Tevékenykednek, még ha elszigetelten és szétszórtnak is, reakciós erők, amelyeket a nyugati imperializmus népellenes aknamunkára ösztönöz. Még vannak a régi társadalomnak maradványai, még hatnak a kapitalizmus eszméi az emberek tudatában.

A szocializmus alapjainak lerakása után az osztályharc jellege változik, formái és eszkö-

zei módosulnak. Az osztályharc fő területei jelenleg: a szocialista gazdaság megerősítése, fejlesztése és a szocialista tudat kialakítása. Ezért az osztályharcban a szervezés, a meggyőzés és az ideológiai harc került előtérbe. Ebben a harcban a munkásosztály a társadalom valamennyi osztályának és rétegének összefogására támaszkodhat és velük együtt munkálkodhat a szocialista nemzeti egység megerősítésén. *A szocialista nemzeti egység politikai tartalma: harc a szocialista rendszer védelméért és fejlesztéséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, a nemzeti függetlenség védelméért, küzdelem a nemzetközi imperializmus és a még meglevő belső ellenséges erők és tendenciák ellen.*

A szocialista nemzeti egység vezető ereje a munkásosztály, annak forradalmi pártja, a Magyar Szocialista Munkáspárt, az egész magyar nép elismert vezetője. Társadalmunk valamennyi dolgozó osztályának és rétegének szocialista összefogása a Hazafias Népfront-mozgalom alapja. A Hazafias Népfront-mozgalom segítségével, a párt vezetésével a nemzet összes alkotóerőit mozgósítjuk a szocializmus felépítésére.

18. A szocialista forradalom korábbi szakaszában a társadalmi és politikai élet különböző területein szükséges és helyes volt a szociális származás figyelembevétele. A történelmi igazságszolgáltatás is megkövetelte, hogy a volt kizsákmányolt osztályok tagjai, munkások és dolgozó parasztok, előjogot nyerjenek a hatalom gyakorlásában és a művelődésben.

a) Az állami és közélet, a gazdasági és a kulturális munka különböző területein politikailag és szervezetileg is megszilárdult a munkásosztálynak és pártjának a vezető szerepe, a munkásvezetők gazdag vezetési tapasztalatokat és szakmai ismereteket szereztek, a néphez hű kommunista és párton kívüli vezetők nőttek fel a munkásosztály soraiból és a társadalom más rétegeiből is, az értelmiség zöme őszinte híve a szocialista építésnek. Ilyen körülmények között az emberek megítélésében ma minden tisztség és funkció betöltésénél a szocialista rendszerhez való hűség mellett a hozzáértés és a rátermettség a döntő.

b) Egységes szocialista társadalmunk kialakulása és közoktatásunk szocialista fejlődése lehetővé teszi és egyben megköveteli, hogy az iskolai felvételeknél is a jelöltek felkészültsége, rátermettsége, politikai és erkölcsi magatartása legyen a mérce. Nincs szükség többé tanulóifjúságunk származás szerinti kategorizálására. A tehetséges munkás- és parasztfiatalok továbbtanulását – ami művelődési politikánkban változatlanul fontos része – nem a szociális korlátozások mechanikus alkalmazásával, hanem a szükséges politikai, anyagi, szociális és nevelési feltételek biztosításával, az alkotó és nevelőmunka fejlesztésével kell elérni.

19. Az elmúlt években tovább erősödött állami rendünk. A munkáshatalom szilárd, élvezzi a tömegek bizalmát és támogatását, éberen védelmezi a dolgozó nép vívmányait. Országunkban törvényes rend van. Államunk a szocialista törvényesség alapján fejlődik. A személyi kultusszal együtt járó önkény és törvénytelenység súlyosan sértette szocialista államunk demokratizmusát, és felbecsülhetetlen károkat okozott a szocializmust ügyének. 1956 után helyreállítottuk a szocialista törvényességet, igazságot szolgáltatunk a személyi kultusz áldozatainak, éberen őriztük a szocialista törvényességet, hogy az önkény okozta törvénytelenségének soha meg ne ismétlődjenek. Népünk tudja és nagyra értékeli, hogy országunkban szabadon, nyugodtan és biztonságban élhet, dolgozhat mindenki, aki nem emel kezét a nép hatalmára.

A szocializmus felépítésének nélkülözhetetlen feltétele a szilárd néphatalom – a proletárdiktatúra állama. A szocialista állam az egész dolgozó nép érdekeit védelmezi, minden

dolgozó osztályt és társadalmi réteget bevon a hatalom gyakorlásába. A világ első szocialista államának, a Szovjetuniónak a példája azt mutatja, hogy ha teljesen felépült a szocialista társadalom, és kialakult a szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége, akkor a szocialista állam fejlődésében új szakasz kezdődik: a proletárdiktatúra egyetemes népi állammá alakul át.

A szocializmus építésének előttünk álló időszakában népi demokratikus államunk teljesíti a proletárdiktatúra történelmi hivatását, miközben fokozatosan kifejlődnek benne az egyetemes népi államra jellemző vonások.

Változások mennek végbe államunk funkcióiban. Az állam védelmi funkciója – amíg van imperializmus – megmarad, elnyomó funkciója fokozatosan csökken, a gazdasági-szervező és kulturális-nevelő tevékenysége pedig tovább növekszik.

Szocialista államunk továbbfejlesztésének, az egyetemes népi állam kialakulásának kulcskérdése a szocialista demokratizmus mind szélesebb körű kibontakozása. Tovább javítjuk a népképviselési elv szerint választott államhatalmi szervek munkáját az országgyűléstől a községi tanácsokig. A törvényalkotás folyamatában támogatni kell a népi kezdeményezéseket, és gyakrabban kell széles körű tanácskozásokat szervezni a néppel. Növeljük a tanácsok, különösen az alsóbb tanácsok hatáskörét. A szocialista demokrácia fejlődésének fontos követelménye, hogy a lakosság minél szélesebb rétegei kapcsolódjanak be közvetlenül is a közügyek intézésébe. Erre alkalmasak a helyi tanácsok, amelyek államhatalmi szervek és egyben a nép legátfogóbb tömegszervezetei is. A tanácsok a lakosságot közvetlenül érintő kérdéseket – a társadalmi érdekek és a szakszerűség betartásával – a lakosság közvetlen részvételével döntsék el. Küzdeni kell a szocialista demokrácia fejlődését akadályozó, a lakosság öntevékenységét korlátozó bürokratikus szemlélet és ügyintézés ellen. Időzerű a népi ellenőrzés rendszerének és a társadalmi bíraskodásnak a továbbfejlesztése.

Az állami szervek hatásköréből mind több feladat közvetlenül a társadalmi szervek és a tömegszervezetek hatáskörébe kerül. A szocialista demokratizmus fejlődését jelzi, hogy a társadalmi szervezetek mindinkább részt vesznek az állami szervek tevékenységének támogatásában és az állami munka ellenőrzésében.

A proletárdiktatúra és az egyetemes népi állam között nincs merev válaszfal. Amilyen mértékben a proletárdiktatúra betöltötte történelmi hivatását, olyan mértékben alakul át egyetemes népi állammá. Az egyetemes népi államban a proletárdiktatúra demokratikus vonásai fejlődnek tovább, a proletárdiktatúra államának új tartalma teljeseedik ki. Fejlődésünk jelenlegi szakaszában azzal segítjük ezt a folyamatot, hogy a társadalom és az állam erejét a gazdasági és a kulturális építőmunka fellendítésére összpontosítjuk. [...] ⁴⁹

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozata és dokumentumai 1956–1962. Szerk. Vass Henrik, Ságvári Ágnes. Budapest, 1973², Kossuth, 578–589.

⁴⁹ A dokumentum IV–VII. fejezetét – terjedelmi okokból – nem közöljük. Ezek témái: a gazdasági munka feladatai, a kulturális élet helyzete és feladatai, a párt „fejlődése”, valamint az MSZMP és a nemzetközi kommunista mozgalom viszonya.

▪ 34. AZ ELNÖKI TANÁCS 1963. ÉVI 4. SZÁMÚ ▪ TÖRVÉNYEREJŰ RENDELETE A KÖZKEGYELEMÉRŐL

BUDAPEST, 1963. MÁRCIUS 22.

A magyar nép történelmi útjának fontos állomásához érkezett, amikor a szocialista társadalom teljes felépítésének korszakába lépett. Népünk politikai-erkölcsi egysége erős, ez kifejeződik a lendületes gazdasági-kulturális építőmunka mindennapi gyakorlatában éppúgy, mint a februári országgyűlési és tanácsválasztások nagyszerű politikai eredményében.

Az elmúlt esztendőök állhatatos harca, az ellenforradalmi felkelés és a személyi kultusz torzításainak egyidejű és teljes leküzdése után népi demokratikus államunk, szocialista rendszertünk szilárd, törvényes rend érvényesül az országban. Minden becsületes állampolgár nyugodtan élhet és dolgozhat hazánkban.

A Magyar Népköztársaság határozott harcot folytatott eddig is a szocialista viszonyok felforgatására törő, a közrendet fenyegető bűnözőkkel szemben, s eltökélt szándéka, hogy a jövőben is könyörtelenül lesújt hasonló bűncselekmények elkövetőire. Ugyanekkor emberieségtől áthatva meg tud bocsátani azoknak, akik a rendszer vagy a közrend ellen vétettek, s lehetőséget kíván adni számukra, hogy becsületes munkával a társadalomba újra beilleszkedjenek.

E megfontolásokból kiindulva a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány kezdeményezésére a Népköztársaság Elnöki Tanácsa általános közkegyelmet rendel el:

I.

1. §. (1) Közkegyelemben részesülnek azok:

a) akiket a bíróság a felszabadulástól 1956. október 23-ig elkövetett államellenes bűntett (BHÖ I–III. fejezet) miatt elítélt; akiket háborús bűntett (BHÖ 81–85. pont) miatt ítélték el, ha szabadságvesztés-büntetésük kétharmadát letöltötték,

b) akik hatalmukkal visszaélve a szocialista törvényességet megsértették.

c) akiket 1956. október 23.–1957. május 1. között elkövetett államellenes bűntett miatt, vagy ellenforradalmi tevékenységükkel összefüggésben más bűntett miatt,

d) továbbá akiket az ellenforradalom leverése után a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépése napjáig államellenes bűntett (BHÖ I–III. fejezet, illetőleg Btk. IX. fejezet) miatt ítélték el,

e) akik a felszabadulás óta a mai napig engedély nélkül hagyták el az ország területét.

(2) Az előző rendelkezésben foglalt bűntettek elkövetőivel szemben büntető eljárás megindításának a továbbiakban helye nincs és a folyamatba tett eljárás is meg kell szüntetni; e rendelkezés vonatkozik azokra is, akik a felszabadulás óta a mai napig engedély nélkül hagyták el az ország területét.

2. §. (1) Nem vonatkozik a kegyelem:

a) a háborús bűnösök közül azokra, akik büntetésük kétharmadát nem töltötték le, illetve a bírói felelősségre vonás elől megszöktek, továbbá az 1. § (1) bekezdés a), d), e) pontjában megjelöltek közül akik kémkedés, hűtlenség, hazaárulás bűntettét (BHÖ 35., 37–45. pontjai, illetőleg a Btk. 129. és 131. §-ai) követték el;

b) azokra sem, akiket a bíróság 5 éven belül bármely büntett miatt már előzően szabadságvesztés büntetésre ítélt, illetőleg akik a Büntető Törvénykönyv bármely rendelkezése szerint visszaesők.

(2) Akikre e kivétel folytán a közkegyelem nem terjed ki, de javukra különleges méltánylandó okok forognak fenn, egyénileg kérhetik az Elnöki Tanácsot, hogy a kegyelmet javukra is gyakorolja.

3. §. Az 1. § (1) bekezdésében meghatározott cselekményekért elítéltekre – akiket e rendelet megjelenéséig az Elnöki Tanács egyéni kegyelemben részesített – az egyéni kegyelem nem lehet hátrányosabb, mintha jelen közkegyelmi elhatározás alá estek volna.

II.

4. §. (1) Akiket a bíróság e kegyelmi elhatározás napja előtt elkövetett köztörvényi (ideértve a Btk. XVII. fejezetében foglalt katonai büntetteket is) büntett miatt jogerősen végrehajtható szabadságvesztésre ítélt, ha annak tartama nem haladja meg

- a) a 6 évet, a büntetés egyharmadával,
- b) ha a 2 évet nem haladja meg, a felével csökken,
- c) akiket 1 év, vagy ennél rövidebb tartalmú szabadságvesztésre ítélték, azok büntetését, illetőleg annak hátralevő részét elengedi.
- d) elengedi a büntetését azoknak is; akiket a bíróság e kegyelmi elhatározás napjáig a javító-nevelő munkára, vagy pénzfőbüntetésre ítélt.

(2) A kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamára tekintet nélkül el kell engedni a köztörvényi büntett miatt elítélt

- a) fiatalkorúak,
- b) a teherben levő nők,
- c) az olyan anyák, akiknek 10 éven aluli gyermeke van,
- d) 50 évet betöltött nők, 60 évet betöltött férfiak,
- e) az életet veszélyeztető gyógyíthatatlan betegségben szenvedők büntetését.

5. §. (1) A büntető eljárás nem indítható, illetve nem folytatható azokkal szemben, akik e közkegyelmi elhatározás megjelenéséig olyan büntettet követtek el, amely miatt a bíróság előreláthatóan egy évet meg nem haladó szabadságvesztést, vagy ennél enyhébb büntetést szabna ki.

(2) Az előző bekezdés alkalmazásához az ügyész indítványa, illetőleg hozzájárulása szükséges.

(3) Ha az ügyész a (2) bekezdés szerint az eljárás megszüntetését a bíróság előtt nem indítványozza, a bíróság az ügyben az eljárás lefolytatása után ítéletet hoz; amennyiben a kiszabott büntetés az (1) bekezdés szerinti mértéket nem haladja meg – egyéb előfeltételek fennállása esetén – egyben megállapítja, hogy a büntetés közkegyelem alá esik.

6. §. A kegyelem nem vonatkozik azokra, akik gyilkosságot, szándékos emberölést, rablást, gyújtogatást, társadalmi tulajdonban levő vagyontárgy szándékos felgyújtását, vagy robbantását [BHÖ 349., 351–352., 433., 434., 162–164., 233., illetőleg a Btk. 253. § (1)–(2) bekezdés és 299. §] követtek el, vagy akiket emiatt elítéltek.

De nem vonatkozik a kegyelem azokra sem, akiket a bíróság az elítélésük alapját képező büntettet megelőzően 5 éven belül vagy azután elkövetett bármely büntett miatt egy ízben már szabadságvesztés büntetésre ítélt.

III.

7. §. (1) Felszabadulásunk előtt bármely büntett miatt elítéltek mentesülnek a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól.

(2) A büntetett előélethez fűződő hátrányok alól való mentesítés hatálya kiterjed azokra is, akiket csak egy ízben ítélték el köztörvényi büntett miatt, éspedig

a) felszabadulásunktól 1957. május 1-ig 5 évet meg nem haladó szabadságvesztés büntetésre, vagy

b) akiket 1957. május 1-jétől a jelen közkegyelmi rendelkezés hatálybalépéséig 2 évet meg nem haladó szabadságvesztésre ítélték,

feltéve mindkét esetben, hogy büntetésüket kitöltötték, vagy azt kegyelem alapján elengedték.

IV.

8. §. A kegyelem hatályát veszti azokkal szemben, akiket e kegyelmi elhatározást követő 3 éven belül elkövetett szándékos büntett miatt ítélnék el.

V.

9. §. A szabálysértés miatt eddig kiszabott és még be nem fizetett pénzbírságot törölni kell. E közkegyelmi rendelkezés hatálybalépéséig elkövetett szabálysértési cselekmények miatt eljárást indítani nem lehet, illetőleg a folyamatban levőt meg kell szüntetni.

VI.

10. §. E közkegyelem nem terjed ki mellékbüntetésekre, valamint a bűnügyi költségekre.

VII.

11. §. E törvényerejű rendelet végrehajtásáról az igazságügy-miniszter, a belügyminiszter és a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze, a 9. §-ról pedig a szabálysértési hatóság legfelsőbb felügyeletét ellátó szerv gondoskodik.

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 1964–1968. 1. köt. Törvények, Országgyűlési határozatok, Törvényerejű rendeletek, Elnöki tanácsi határozatok. Összeáll. a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, 1969, Közgazdasági és Jogi, 468–469.

▪ 35. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ▪
BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A FELSŐOKTATÁSI
INTÉZMÉNYEK FELVÉTELI RENDSZERÉNEK
MÓDOSÍTÁSÁRÓL ÉS AZ ÖSZTÖNDÍJRENDSZERRŐL

BUDAPEST, 1963. ÁPRILIS 2.

Az MSZMP VIII. kongresszusa⁵⁰ – szem előtt tartva a szocializmus teljes felépítésének társadalmi és politikai követelményeit – elhatározta a tanulóifjúság származás szerinti megkülönböztetésének megszüntetését, s feladatul tűzte ki a tehetséges fiatalok tanulásának fokozottabb támogatását. A kongresszus hangsúlyozta azt, hogy a munkások és a parasztok gyermekeinek továbbtanulása változatlanul művelődési politikánk fontos része.

A kongresszus e határozatának végrehajtása érdekében új felvételi rendszert kell kidolgozni, a munkás- és parasztfiatalok továbbtanulását megfelelő politikai, pedagógiai és szociális intézkedésekkel kell segíteni, s olyan ösztöndíjrendszert kell bevezetni, amely jobb tanulásra ösztönöz, és segíti a tehetségek kibontakozását.

A pártszervezetek, a KISZ, a tantestületek, a tanácsok, az üzemek, a termelőszövetkezetek és más társadalmi szervek tekintsek fontos politikai feladatnak, hogy a fizikai munkát végző szülők gyermekei minél nagyobb számban tanuljanak a középiskolákban és a felsőoktatási intézményekben, s a párt VIII. kongresszusának határozatai maradéktalanul megvalósuljanak.

I.

A felsőoktatási intézményekbe már felvett hallgatók származási besorolását el kell törölni, ez év június 1-jétől új felvételi rendszert kell bevezetni. Ennek alapelvei a következők legyenek:

1. A szükséges előképzettséggel rendelkező fiatalok az általuk választott felsőoktatási intézménybe felvételre jelentkezhetnek:

a nappali tagozatokon 35 éves korukig bezáróan; az esti, illetve a levelező tagozatokon az életkoruktól és a jelenlegi munkakörüktől függetlenül, ha legalább másfél évet már munkaviszonyban töltöttek, vagy katonai szolgálatukat teljesítették.

2. A felsőoktatási intézménybe jelentkezőknek felvételi vizsgát kell tenniük 2 vagy 3 tantárgyból. A vizsgakövetelmények a gimnáziumi tananyaghoz igazodjanak. A különös képességet kívánó pályákra, például művészi, énektanári stb. szakra jelentkezők tehetségvizsgát tegyenek. A felvételre jelentkezők közül azokat, akik az országos középiskolai tanulmányi verseny, a Kürschák József matematikai verseny és az Eötvös Loránd fizikai verseny első 10 helyén végeztek – ha a magatartásbeli követelményeknek megfelelnek – felvételi vizsga nélkül kell felvenni abba a felsőoktatási intézménybe, amelynek felvételi vizsgatantárgyából a helyezést elérték.

3. A felvételi vizsgán az elbírálás alapja a pályázó tehetsége, felkészültsége, rátermettsége és magatartása legyen. A tehetség, a felkészültség és rátermettség megállapítása a nappali

⁵⁰ A VIII. kongresszus 1962. november 20–24-én ülésezett.

tagozatra pályázók esetében részben az érettségi és a felvételi vizsgatárgyakból a középiskolai tanulmányi idő alatt elért eredmények, részben a főiskola által tartott felvételi vizsga alapján történik. A levelező, illetve esti tagozatra pályázók esetében csak a felvételi vizsga eredményét kell figyelembe venni. A felvételi vizsga a pályázó felkészültségét s egyben tehetségét és rátermettségét vizsgálja.

A pályázó magatartását a középiskola, illetve a munkaadó véleménye, valamint a felvételi vizsga tapasztalatai alapján kell megítélni.

4. A pályázók tehetségét és felkészültségét osztályzatokkal kell kifejezni. Az elérhető pontszám egyik fele a középiskolai eredményeket kifejező osztályzatokból, a másik fele a felvételi vizsgán kiérdemelt osztályzatokból álljon.

5. A pályázókat, amennyiben a magatartásbeli követelményeknek megfelelnek, pontszámuk nagysági sorrendjét követve és a népgazdaság szükségletei, illetve lehetőségei alapján megszabott felvételi létszámokat figyelembe véve kell felvenni.

6. A munkásmozgalom mártírjainak, a Szabadság Érdemrend és a Munkásparaszt Hatalomért Érdemérem tulajdonosainak gyermekeit, amennyiben a felvételi vizsgán megfeleltek, fel kell venni.

7. Az azonos eredménnyel megfelelt fiatalok közül előnyben kell részesíteni:

- a) A termelésben dolgozó fizikai munkások és parasztok gyermekeit;
- b) Az 1961. évi III. sz. törvény 21. §-a a) pontjában foglaltaknak megfelelően azokat, akik a középiskola elvégzése után legalább egy évet dolgoztak.

8. Az esti, illetve a levelező tagozatokra az azonos eredménnyel megfelelték közül elsősorban azokat kell felvenni, akiknek munkaköre a főiskolai végzettséget szükségessé teszi.

9. A felvételi bizottság döntéséről és az elért pontszámokról a pályázókat írásban értesíteni kell. A döntést sérelmezők első fokon a rektorhoz (igazgatóhoz), másodfokon az érdekeltektől miniszterhez fellebbezhetnek.

II.

A munkás- és parasztfiatalok továbbtanulási feltételeinek javítása érdekében a következő pedagógiai és szociális intézkedéseket kell megvalósítani:

1. A pedagógusok fordítsanak fokozott figyelmet az üzemekben, valamint a földeken dolgozó fizikai munkások és parasztok gyermekei képességének kifejlesztésére. A tanyai és falusi iskolákból felvett diákokat korrepetálással segítsék a tanulmányi hátrány behozásában. A tehetségek kifejlesztésének elősegítésére növelni kell a középiskolai III. és IV. osztályos tanulókat foglalkoztató szakköri csoportok számát. A tanárok irányítsák a tanulókat a felsőoktatási intézményekbe, adjanak nekik nagyobb segítséget a pályaválasztáshoz.

2. A középiskolákban anyagilag fokozottabban kell támogatni a munkás- és paraszttanulókat, különösen a vidékről bejárókat. Elsősorban ilyen tanulókat kell felvenni a diákotthonokba, illetve elhelyezni állami támogatással magánházaiknál; a nemzeti étkeztetésnél és a tanulószobai elhelyezésnél is elsőbbséget kell nekik biztosítani.

3. Az üzemek, a termelőszövetkezetek adjanak erkölcsi és anyagi támogatást dolgozóik tanulni vágyó gyermekeinek. A társadalmi tanulmányi ösztöndíjakat használják fel a munkás- és parasztfiatalok főiskolai továbbtanulásának elősegítésére.

III.

Az egyetemi és főiskolai hallgatók szociális helyzetének további javítása érdekében természetbeni és pénzbeli támogatásban kell részesíteni minden rászoruló hallgatót a család összjövedelmének egy főre eső átlaga figyelembevételével.

1. A diákotthonokban elsősorban azon fizikai dolgozók gyermekeit kell elhelyezni, akik nem az egyetem székhelyén laknak. A diákotthonban elhelyezett azon hallgatók részére, akiknél az egy főre eső családi jövedelem 800 forint alatt van, havi 300 forint, akiknél az egy főre eső családi jövedelem 801–1100 forint között van, havi 200 forint összegű pénzbeli támogatást kell adni. Minden diákotthonban elhelyezett hallgató elhelyezéséért, a napi háromszori étkezésért és egyéb szolgáltatásokért havi 200 forint térítési díjat fizet.

2. Nem a diákotthonban lakó hallgatók számára abban az esetben, ha az egy főre eső családi jövedelem 800 forint alatt van, 350 forint, ha az egy főre eső családi jövedelem 801–1100 forint között van, havi 250 forint összegű pénzbeli támogatást kell biztosítani. A diákotthonban nem lakó hallgatók nagyobb része havi 120 forint térítés mellett ebédet kapjon.

IV.

A tehetségek fokozott támogatása és kibontakoztatása érdekében tovább kell fejleszteni a tanulmányi ösztöndíjak rendszerét, és csökkenteni kell a tandíjat.

1. A népköztársasági tanulmányi ösztöndíjat a kiemelkedő tanulmányi eredményeket elért hallgatók számára kell biztosítani. I. fokozat havi 1000 forint az összes hallgatók 1 százaléka részére, II. fokozat havi 700 forint az összes hallgatók 2 százaléka részére. A népköztársasági tanulmányi ösztöndíjban I. évfolyamos hallgató nem részesülhet. A népköztársasági tanulmányi ösztöndíjban részesített hallgatókra a munkaügyi miniszter 119/1960/13/Mü. M. számú utasítása nem vonatkozik.

2. Tanulmányi ösztöndíj. Az a hallgató, aki kitűnő, jeles, jó tanulmányi eredményt ér el, havi 100 forinttól 300 forintig terjedő tanulmányi ösztöndíjat kap.

3. Társadalmi tanulmányi ösztöndíj. A társadalmi tanulmányi ösztöndíjról intézkedő kormányrendeletet – 1963. július 31-ig – úgy kell módosítani, hogy az jobban ösztönözzön a jó tanulmányi eredmények elérésére, jobban feleljen meg az országos munkacsoport-gazdálkodási érdekeknek.

A felsőoktatási intézmények felügyeletét ellátó tárcák – az állami költségvetés terhére – évente összesen 500 fő részére ugyancsak adományozhatnak társadalmi tanulmányi ösztöndíjat. Az e célra szükséges összeget, valamint a korábban már adományozott ösztöndíjak fedezetére szükséges előirányzatot a költségvetésben külön tételként kell biztosítani.

4. A fenti tanulmányi jellegű ösztöndíjakból egy hallgató egyszerre csak egy fajtát kaphat. A népköztársasági tanulmányi ösztöndíjban és a társadalmi tanulmányi ösztöndíjban részesülő hallgatók csak természetbeni szociális támogatást kaphatnak.

5. A jelenlegi félévi 1000 forint összegű tandíjat a felsőoktatási intézményeknél egységesen az egy családtagra eső jövedelem és a tanulmányi eredmény figyelembevételével, mérsékelt összegben – maximálisan félévi 500 forintban kell megállapítani. Függetlenül az egy családtagra eső jövedelemtől, nem fizetnek tandíjat a kitűnő, jeles és jó tanulmányi eredményt elérő hallgatók.

▪ 36. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪ HATÁROZATA A GAZDASÁGI MECHANIZMUS REFORMJÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1966. MÁJUS 25–27.

Gazdasági életünk elemzése alapján, jövődő fejlődésünk érdekében a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága gazdasági mechanizmusunk reformjának megvalósítását kezdeményezi, javasolja a dolgozó népnek, az országnak. A reform célja, hogy:

- erősítse szocialista rendszerünket, gyorsítsa meg pártunk és népünk céljának elérését, a szocialista társadalom teljes felépítését;
- fejlessze a szocialista tulajdonviszonyokat és a termelőerőket, növelje a szocialista vállalatok önállóságát, javítsa tevékenységüket;
- biztosítsa a gazdaság fejlődésének nagyobb tervszerűségét, fejlessze és korszerűsítse a szocialista tervgazdálkodás módszereit;
- hatékonyabban érvényesüljön a szocialista bérezés elve, fokozottabban ösztönözze a vállalati kollektívákat, az alkalmazottakat és minden dolgozót a szoros, jó minőségű munkára;
- segítse elő, hogy a társadalom összmunkája hatékonyabbá, s azon belül minden gazdasági egység munkája szervezettebbé váljon.

I. A gazdasági mechanizmus reformjának fő vonásai

A reform mindenekelőtt gazdasági mechanizmusunknak, ezen belül a gazdaságirányítás rendszerének a reformja, ugyanakkor szorosan összefügg pártunk gazdaságpolitikájával, s annak továbbfejlesztésére is irányul. Megőrzi és fejleszti gazdasági életünk jónak és időtállóan bizonyult elemeit, vonásait, s felszámolja mindazt, ami elavult. A reform eszközül szolgál ahhoz, hogy a gazdaság mechanizmusát összhangba hozzuk az előtérbe kerülő új feladatokkal, hogy jobban megvalósítsuk pártunk, népünk alapvető céljait. Nagy horderejű társadalmi, politikai feladat, egyik döntő állomása a szocializmus megvalósításához vezető forradalmi utunknak.

A reformot közgazdasági és politikai okok indokolják. Közgazdasági szükségessége végső fokon abban gyökerezik, hogy a gazdasági növekedés korábbi fontos forrásai, tartalékai erősen kimerülöben vannak, s a jövőbeni gyors növekedés csakis a gazdaság belső tartalékainak intenzívebb feltárása, a műszaki fejlődés meggyorsítása révén lehetséges. A reform politikai fontossága mindenekelőtt abban rejlik, hogy a tömegek életszínvonalának jövőbeni gyorsabb emelését hivatott biztosítani, s arra törekszik, hogy az egyes dolgozó életszínvonala a jelenleginél jobban függjön munkája társadalmi hasznosságától, egyéni teljesítményétől és a kollektív munka eredményességétől. Politikai cél továbbá, hogy megszüntessük az egyéni kezdeményezést és felelősséget gátló, túlzott kötöttségeket, visszaszorítsuk a bürokratikus tendenciákat. A szocializmus fejlődését, a közérdeket szolgáló alkotó munka szabadabb kibontakozására van szükség. Végül politikai cél, hogy a reform révén kedvezőbb feltételeket teremtsünk a szocialista demokrácia további fejlődéséhez. A gazdasági ügyek intézését a vezetők hozzáértésére, széles hatáskörére és személyes felelősségére kell alapozni, s emellett minden szinten kellő teret

kell biztosítani a demokratikusan választott testületek ellenőrző tevékenységének és a nyilvánosságának.

A gazdasági mechanizmus reformja összefügg pártunk gazdaságpolitikájának továbbfejlesztésével. A reform lehetővé teszi a népgazdaság fő folyamatainak jobb központi áttekintését és irányítását, s egyúttal megnövelni a helyi szervek és vállalatok önállóságát, öntevékenységet. Ezáltal lehetővé válik a központi és a helyi, vállalati gazdaságfejlesztési célok jobb kimunkálása, s a gazdasági erőforrások racionálisabb felhasználása. A reform tehát maga is fontos tényezője a gazdaságpolitikai fejlődésnek.

Pártunk gazdaságpolitikája hosszú távra szóló általános társadalmi célokat szolgál. Ilyen perspektivikus cél jelenleg a szocializmus teljes felépítése, mely magában foglalja a munka társadalmi termelékenységének nagymértékű növelését és a dolgozók életviszonyainak lényeges javítását. E cél megkívánja társadalmunk szocialista alapjainak erősítését, a szocialista termelési viszonyok formáinak fejlesztését. Gazdaságpolitikánk egyik meghatározója tehát a perspektivikus cél. Egyéb meghatározói a mindenkori gazdasági helyzet, a fennálló gyakorlati problémák megoldása, a lehetőségek és adottságok reális és helyes számbavétele, a társadalom, a dolgozó tömegek érdeke és akarata.

Tervgazdálkodásunkat a szocialista tulajdon mindkét formájának, az állami és szövetkezeti tulajdonformának (beleértve a szövetkezeti tagok háztáji gazdaságát) együttes fejlesztésére alapozzuk. A-szocialista szektor döntő fölénye mellett kiegészítő szerepében megmarad a létjogosultsága a magánszektornak, beleértve a kisipart, a kiskereskedelmet, a termelők piaci kereskedelmét és a nem parasztok kisegítő gazdaságát.

Gyorsabb ütemű gazdasági növekedésre törekszünk a gazdasági egyensúly biztosítása mellett. Ennek megfelelően minden fokozottabban kell érvényre juttatni a termelés és a fizetőképesség szükségletek összhangját.

Népgazdaságunkban a mainál nagyobb teret biztosítunk – államilag megszabott keretek között – a vállalatok gazdasági versenyének, amely a gazdaságosabban dolgozó, a vevők igényeit jobban kielégítő vállalatok gyorsabb fejlődésére vezet. Főként fogyasztási cikkek termelésében és értékesítésében célszerű lehetővé tenni az állami vállalatok közötti, valamint az állami vállalatok és szövetkezetek közötti versenyt, leginkább a szolgáltatások terén pedig a magánszektorral folytatott versenyt is. A verseny akkor indokolt, ha az általa okozott társadalmi többletköltségnél többre értékelhetők a belőle származó különféle előnyök.

A gyorsabb gazdasági növekedés megköveteli a nemzetközi munkamegosztásban való részvételünk fokozását, a belőle fakadó előnyök jobb kihasználását. Fejlődésünk szempontjából elsőrendű jelentőségű a jövőben is a szocialista országokkal való gazdasági együttműködésünk, gazdasági kapcsolataink fejlesztése. Ezzel egyidejűleg a nem szocialista országokkal is bővíteni kell kereskedelmi kapcsolatainkat. Lehetővé kell tenni, hogy a külföldi piacok erősebb ösztönző hatással legyenek termelésünkre, kereskedelmünkre, gazdasági fejlődésünkre.

Népgazdasági terveinket az ipar és a mezőgazdaság egyidejű, arányos fejlesztésére alapozzuk. Az ipar gyorsabb fejlesztése, súlyának növelése a gazdaság össztermelésében a jövőben is fontos célunk marad. De az ipar növekedése hazánkban reálisan csak a mezőgazdaság egyidejű fejlesztése mellett lehetséges. A fejlesztési arányok megállapításában számba kell venni a mezőgazdaság eddigi viszonylagos elmaradását, az ipar és a mezőgazdaság kölcsönhatását, valamint termékeik exportképességét.

Szocialista rendszerünkben a termelés fejlesztésének végső célja a dolgozók életszínvo-

nalának, élet- és munkakörülményeinek rendszeres javítása. Gazdaságpolitikánk fontos elve a lakosság jelenlegi foglalkoztatottsági színvonalának jövőben fenntartása és a dolgozók munkához való jogának biztosítása, számolva azzal, hogy ez a jövőben csakis a vállalatok és ágazatok közötti – a termelés kívánatos szerkezeti módosulásával összefüggő – munkaerőmozgás és átcsoportosítás mellett lehetséges. Az ebből eredő átmeneti problémákat a szocialista államnak egyrészt az átképzés és átcsoportosítás szervezett megvalósításával, másrészt megfelelő szociálpolitikai intézkedésekkel kell áthidalnia. Az életszínvonal emelését a jövőben – a munka szerinti elosztás elvének megfelelően – jobban hozzá kell kapcsolni a munkateljesítményekhez és a munka eredményességéhez. A fogyasztással kapcsolatban nyújtott állami kedvezményeket a jelenleginél szűkebb térre kell szorítani, és csak tudatos szociálpolitikai elvek és elhatározások alapján szabad érvényesíteni.

A gazdaságpolitika fenti irányelveit figyelembe véve kell megreformálni a gazdaságirányítás rendszerét, és kidolgozni a népgazdasági tervek keretében a konkrét gazdaságpolitikát, következetesen törekedve arra, hogy a gazdaságpolitika és a gazdasági mechanizmus összhangban legyen, utóbbi megfelelően elősegítse a gazdaságpolitika érvényre juttatását.

A reform megvalósítása bonyolult összefüggések és gyakorlati problémák egész sorának átgondolását és megoldását követeli meg. Az új gazdasági mechanizmus lényegesen eltér a jelenlegitől, a termelés és forgalom folyamatosságát, a gazdasági egyensúlyt pedig mindenképpen biztosítani kívánjuk. Ezért az áttérés csak gondos előkészítés után lehetséges. Viszont az új mechanizmus összefüggő rendszer, elemei kölcsönösen feltételezik egymást, kedvező gazdasági hatásukat csak együttműködésükben fejtik ki, s ezért nem lehet az egyes elemeket időben egymás után bevezetni.

Az új gazdasági mechanizmus alapvető elemeit megfelelő időt igénylő gondos előkészítés után 1968. január 1-jén kell életbe léptetni. Ezzel az új gazdasági mechanizmus működni kezd. 1966–1967 tehát az előkészítés időszaka, 1968. január 1-jén vezetjük be az új mechanizmust, s az ezt követő mintegy 2 év (1968–1969) az új mechanizmus kibontakozásának időszaka.

A reform hatalmas jelentőségű programjának megvalósítására harcba hívunk minden kommunisztát, mindazokat, akik a szocializmus zászlaja alatt hajlandók teljes szívvel harcolni a munkások, a parasztok, az értelmiségek és minden dolgozó ember jobb jövőjéért, szocialista hazánk erősödéséért és fejlődéséért.

A népgazdasági tervezés és a piac szerves egysége a szocialista gazdaságban

A termelőerők elért fejlettségi szintje és a szocialista termelési viszonyok megszilárdulása, a népgazdasági intenzív jellegű növekedésére való következetesebb áttérés szükségessége, a műszaki haladás meggyorsult üteme, népgazdaságunk olyan sajátosságai, mint nagyfokú ráutaltsága a nemzetközi munkamegosztásra és a mezőgazdaság jelentős szerepe, végül, de nem utolsósorban pártunk gazdaságfejlesztési (gazdaságpolitikai) célkitűzéseinek megvalósítása – meghatározott követelményeket támasztanak a gazdasági mechanizmus reformjával szemben. A szocialista gazdaság működésének olyan mechanizmusát kell kialakítanunk, amely biztosítja

– a gazdasági döntéseknek az informáltság és az érdek szempontjából a legmegfelelőbb szinteken történő megvalósulását, tehát az ország fejlődésének alapvető kérdéseiben központi döntések érvényesülését, a tervszerű központi irányítás nagyobb hatékonyságát;

- a vállalatok önállóságát, kezdeményezését és felelősségvállalását, tehát a vállalkozó kedvet és mozgékonytársadalmat, a vállalati érdekek összehangolását a társadalmi érdekekkel, ez utóbbi kialakításában és megvalósításában kellő szerepet juttatva a vállalati érdekek ütközésének is;
- a dolgozó emberek kezdeményezésének fejlődését, tevékeny részvételüket a gazdasági folyamatok irányításában és ellenőrzésében, uralmuk megerősítését a dolgokon és saját társadalmi viszonyaikon.

A népgazdaság tervszerű fejlődése a gazdaság fejlettségének jelenlegi fokán azt kívánja, hogy

- a népgazdasági tervezés és a tervszerű irányítás új, a mai és jövőbeni követelményeknek megfelelő módszerét alakítsuk ki, amelynek lényege, hogy az irányításban nem az adminisztratív, hanem a közgazdasági eszközök dominálnak. Építsünk jobban a tudomány és a gazdasági élet kölcsönös kapcsolatára és együttműködésére mint a fejlődés mind jobban előtérbe kerülő feltételére;

- a vállalatok maguk határozzák meg terveiket. Szűnjön meg a gazdasági irányítás „tervlebontható” módszere, vagyis az a rendszer, hogy az éves népgazdasági tervet a középírányító szerveken keresztül kötelező tervutasítások, tervmutatószámok formájában lebontsák a vállalatokra;

- tágabb érvényesítési teret, aktívabb szerepet biztosítsunk a szocialista gazdaságban szükségképpen létező, a gazdaság jellemző vonásaihoz tartozó áruviszonyoknak, s ezek kategóriáinak: a piacnak, pénznek, áraknak, jövedelmezőségnek, hitelnek;

- a népgazdasági tervezésben is, a vállalati gazdálkodásban is segítsük elő a szükséges és hasznos kísérletek lehetőségét, a gazdasági kockázat helyes felmérését és számbavételét.

Az eladók és vevők közötti árukapcsolatoknak, a piaci mechanizmusnak a felhasználásával megszabadíthatjuk a központi tervezést a milliányi – még hozzá folyton változó – részfolyamat és összefüggés számbavételének megoldatlan feladatától. Kibontakoztathatjuk a vállalatok kezdeményezését, ösztönözhetjük őket arra, hogy célszerűen válasszák meg és használják fel a különböző gazdasági erőforrásokat, hogy kielégítsék vevőik igényeit (a keresletet), s új igényeket is ébresszenek, hogy fejlesszék termelési módszereiket és termékeiket. A piaci mechanizmus felhasználásával rugalmasabbá, hatékonyabbá tehetjük a szocialista tervgazdálkodást, elősegíthetjük a termelés és a szükségletek közötti kedvező kölcsönhatás kibontakozását.

Gazdasági mechanizmusunk reformjának alapvető vonása legyen a népgazdaság tervszerű központi irányításának és az áruviszonyok, a piac aktív szerepének szerves összekapcsolása a termelőeszközök szocialista tulajdona alapján. E szerves kapcsolat megteremtésével elérhetjük, hogy egyfelől a népgazdasági tervekben továbbra is központilag döntjük el a gazdaságfejlesztés fő célkitűzéseit és fő arányait, s a megfelelő eszközök kombinációjával az eddiginél hatékonyabban biztosítsuk ezek megvalósulását, másfelől a szocialista gazdaság összmechanizmusában tág teret biztosítsunk a piaci mechanizmus működésének, vagyis a kereslet-kínalat-árak közvetlenül érvényesülő kölcsönhatásának, tehát az eladók és vevők közötti valóságos árukapcsolatoknak. Ezzel a gazdasági döntések nagy része a vállalatok hatáskörébe kerül, megnövekszik tehát a decentralizált döntések köre.

Az új gazdasági mechanizmusban a tervezés és a piac szerves egységét úgy kell kialakítani, hogy a piac működési feltételeit és szabályait a népgazdasági tervben összehangolt központi döntések határozzák meg. A piac tehát nem lehet valamiféle magára hagyott szabadversenyes piac, hanem olyan piacnak kell lennie, amely úgy szabályoz, hogy ő maga is központilag szabályozva, irányítva van, s ezáltal elősegíti a megalapozott népgazdasági tervek megvalósulását. Számításba kell venni, hogy a decentralizált döntések és a piaci folyamatok vissza is hatnak a népgazdasági terve, formálják azt, és ellenőrzést gyakorolnak

felette. A piaci folyamatok a tervtől való eltérésre is vezethetnek, s ha ez a terv fő arányainak megvalósulását nem zavarja, és a népgazdaság szempontjából kedvezőbb, nem kell a szabályozó eszközökkel az eredeti tervcélkitűzések megvalósulását erőltetni.

A piac aktív szerepének a kibontakoztatása megkívánja, hogy a központosított anyag- és termékgazdálkodás nehézkes, bürokratikus rendszerét, e termékek hatósági elosztását felváltjuk kereskedelemmel, vagyis lehetővé tegyük, hogy

- a termelő vállalatok maguk döntsenek arról, hogy tevékenységi körükön belül miből mennyit gyártanak és kínálnak eladásra, illetve pénzükért milyen mennyiségben, mely vállalatoktól vásárolják meg a számukra szükséges termelőeszközöket; a vásárlás tekintetében hasonló választási szabadsága legyen a közlekedési, kereskedelmi, szolgáltató és egyéb vállalatoknak is;

- a termelő és felhasználó vállalatok szabadon létesíthessenek egymással közvetlen kereskedelmi, illetve kooperációs kapcsolatot: külön speciális kereskedelmi vállalatok közbeiktatódása a gazdasági célszerűség alapján történjék, s ezek a náluk jelentkező kereslet túlnyomó részét raktárról elégítsék ki, az eladók és vevők szabadon állapodjanak meg a szállítás feltételeiben, s az állami árszabályozás keretei között az árakban is;

- a vevők – a népgazdasági érdek diktálta korlátokon belül – választhassanak a hazai és az importáru között, az eladók pedig a hazai vagy az exportra történő értékesítés között.

A termelési eszközök kereskedelmének kialakításánál figyelemmel kell lennünk népgazdaságunk bizonyos belső feszültségeire, különösen az importigények eddigi kielégíthetőségére néhány nagy súlyt képviselő anyagnál (terméknél). Ez szükségessé teszi, hogy átmenetileg bizonyos adminisztratív jellegű korlátozó eszközök is alkalmazásra kerüljenek. A gazdálkodás általános módszereinek és a belföldi piac szervezetének kialakításánál azonban nem az átmeneti korlátozást szükségessé tevő kivételekből kell kiindulni, hanem abból, hogy az árak túlnyomó részénél a gazdasági szabályozás útján megteremthető a fizetőképes kereslet és a kínálat egyensúlya, tehát célszerűbben alkalmazhatók a kereskedelmi módszerek, mint a hatósági termékelosztási rendszer.

Az új gazdasági mechanizmus fontos vonása, hogy egyfelől lehetővé teszi a termelőerők további fokozatos koncentrációját, másfelől a népgazdaság, a fogyasztók érdekében az eddiginél nagyobb szerepet biztosít a szocialista vállalatok gazdasági versenyének, versenyre készíti őket a piacon. Továbbra is ösztönözni és segíteni kell a nagy szériájú, gazdaságosabb gyártást mindazon termékekben, ahol ez kereskedelmi is előnyös, emellett bizonyos árak gyártását célszerű nemcsak egyetlen, monopoll helyzetben levő vállalatnál, hanem több vállalatnál is lehetővé tenni. Népgazdaságunk szocialista jellege, tervszerűen irányított volta biztosítja, hogy a verseny egészségtelen túlzásait, a piaci anarchiát elkerüljük. A versenynek nagy jelentősége lehet a vállalati kezdeményezés kibontakoztatása, a gazdasági hatékonyság növelése, a műszaki fejlődés, a vevők igényeinek jobb kielégítése szempontjából.

Az ipar számos területén (ágában) a termelés koncentrációjának, specializációjának, tömegszerűségének előnyei célszerűvé teszik olyan nagyvállalatok (vagy vállalati egyesülések, trösztök) működését, amelyek – különösen kis országok esetében – szervezeten monopoll helyzetben vannak, vagyis egyes termékeknek lényegében kizárólagos termelői az országban. A szocialista államnak azonban ügyelnie kell arra, hogy ne önkényesen, hanem a gazdasági fejlődés objektív törvényei szerint járjon el, ne teremtsen (bizonyos kivételektől eltekintve) hatóságilag biztosított kizárólagosságot, és ne adjon vállalatoknak hatósági jogkört más vállalatokkal szemben. A vállalat szervezeten monopolista helyzete a

népgazdaság szempontjából hátrányokkal is jár, amennyiben elkényelmesedésre, a műszaki fejlesztés elhanyagolására, a vevők kiszolgáltatottságára, árfelhajtó törekvések érvényesítésére vezethet. A gazdasági mechanizmus reformjánál tehát törekedni kell mindazoknak az eszközöknek, versenyformáknak a biztosítására, amelyekkel e hátrányok kiküszöbölhetők vagy legalábbis erősen csökkenthetők. Ilyenek az adott keresletet némileg meghaladó kínálati lehetőség, a kereskedelmi árukészlet megfelelő színvonala, az egymást helyettesítő belföldi termékek közötti verseny, az importárúk potenciális és valóságos versenye, továbbá az a verseny, mellyel a belföldön monopolhelyzetben levő vállalatnak termékei exportja esetén a külső piacokon kell megküzdenie. Emellett a szocialista államnak, sőt a társadalomnak is fokozott ellenőrzést kell gyakorolnia a monopolhelyzetben levő vállalatok (és trösztök) fölött.

A feldolgozó ipar sok ágában viszont a szükségletek egyedibb jellege, a szükséges rugalmasság, a gyártmányok gyors cserélődése és más okok folytán a közepes, sőt esetleg a kis vállalatok is előnyösebben működhetnek, mint a nagyvállalatok. Hasonló a helyzet a szolgáltatások széles területén is. Itt tehát nem indokolt monopolhelyzetben levő vállalatokat létrehozni. A gazdasági tevékenységnek ezen a területén az új mechanizmusnak elő kell segítenie a verseny kibontakozását a szocialista vállalatok, állami és szövetkezeti vállalatok között, elkerülve a szövetkezetek hátrányos megkülönböztetését.

Ugyancsak szélesebb teret kell biztosítani a belkereskedelemben a különböző vállalatok és üzletek közötti versenynek (különböző állami vállalatok, szövetkezetek boltjai, termelő vállalatok mintaboltjai, piaci termelők és magánkereskedelem). Ahol az iparban monopolhelyzetben levő vállalat működik, ott sem indokolt kereskedelmi monopóliumot szembeállítani vele.

A tervszerű központi irányítás javítása

Népgazdaságunk központi tervszerű irányítását a szocialista állam végzi, támaszkodva a termelőeszközök szocialista (döntő részben állami) tulajdonára. E központi irányítás alapját a népgazdasági tervek képezik. Az új gazdasági mechanizmusban a népgazdasági tervezés alapvető feladata olyan tervek kidolgozása, amelyek – a szocialista állam gazdaságpolitikáját kifejezve és konkretizálva – meghatározzák a gazdaságfejlesztés fő céljait, a gazdasági növekedés lehető legkedvezőbb egyensúlyt biztosító fő arányait, s megfelelő alapot adnak a megvalósítást szolgáló gazdasági eszközök koordinált alkalmazására. A tervek készítése során tehát koncentrálni kell a figyelmet az alapvető népgazdasági összefüggésekre és arányokra, a népgazdaság fejlődésének valóban központilag eldöntendő nagy kérdéseire. Emellett a tervezés szerves részévé kell tenni az irányítás gazdasági eszközeinek megtervezését is.

A népgazdasági tervezés ilyen felfogásából következik, hogy az új gazdasági mechanizmusban a tervező munka hangsúlya a távlati (hosszú- és középtávú) tervekre helyeződik. Különösen fontos szerephez jut a középtávú (ötéves) terv, mert ebben a népgazdaságfejlesztési döntések már eléggé konkretizálhatók, s ugyanakkor a döntések jelentős részének a szabadságfoka még elég nagy. A gazdasági irányító eszközök alkalmazása is részben a középtávú tervekhez kapcsolódik. Az ötéves tervek számára viszont a hosszú távú terv szolgál szükséges alapul. A rövidtávú (éves) terv a kormány összehangolt operatív intézkedéseinek terve lesz, s jórészt olyan gazdasági folyamatok befolyásolására irányul, amelyek szabályozását alapvetően a piaci mechanizmusra támaszkodva akarjuk megoldani.

A népgazdasági tervezésnek ez a szerepe megköveteli a tervező munka magasabb színvonalra való emelését, a tervek tudományos megalapozottságának fokozását. Ez főképp a következőket jelenti:

- a tudományos, műszaki és gazdasági fejlődés fő tendenciáinak, haladó irányzatainak, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok várható fejlődésének alaposabb, mélyebb feltárása és értékelése;
- a távlati tervek belső összhangjának fejlesztése, ezen belül az értékbeni és természetbeni folyamatok összhangjának biztosítása;
- döntésre alkalmas tervváltozatok kidolgozása és a leghatékonyabb változat kiválasztását szolgáló módszerek fejlesztése, alkalmazása;
- a tartalékképzés kívánatos formáinak és mértékének tudományos meghatározása;
- a gazdasági irányító eszközök hatásainak tudományos vizsgálata és az eszközök mennyiségi változtatásáról várható eredmények felmérése;
- a népgazdasági tervezés információigényének kidolgozása, az információáramlás tudományos megszervezése, az adatfeldolgozás és a különféle számítások gépesítése;
- a korszerű matematikai módszereknek és az ezeket felhasználó tervezési eljárásoknak fokozott felhasználása a tervezői munkában;
- a szakemberek széles körének változatos formákban (például szakértő-tanácsadó testületek formájában) történő bevonása a tervek kidolgozásába.

Az új gazdasági mechanizmus alapvető sajátossága – a tervszerű központi irányítás és a piac aktív szerepének szerves összekapcsolása – mindenekelőtt abban jusson kifejezésre, hogy a szocialista állam a népgazdasági tervek megvalósulását, tágabban a gazdasági folyamatok központi szabályozását nem a tervlebontás módszereivel, hanem az árúviszonyok adta lehetőségek kihasználásával, vagyis főként gazdasági eszközökkel biztosítja. Ilyen gazdasági eszközök a vállalati jövedelem részbeni állami elvonására és az ott hagyott jövedelem felhasználására vonatkozó szabályok, a különféle adók, az állami költségvetés meghatározott célokra irányuló kiadásai, a hitelnyújtás feltételeinek szabályozása és a szelektív hitelpolitika, bérek és az árak állami szabályozása, a valutaárfolyamok, devizaszorók megszabása, valamint a devizagazdálkodásra, az export- és importtevékenységre vonatkozó szabályok stb.

A népgazdaság működési rendjének és a társadalmi érdekek érvényesítésének a biztosítása azonban azt is megkívánja, hogy a szocialista állam különböző területeken olyan hatósági szabályokat – engedélyezéseket, tilalmakat, előírásokat – alkalmazzon, amelyek közvetlen hatással vannak a vállalatok gazdasági tevékenységére, a gazdasági folyamatokra. Ezenkívül közérdekből – amikor a kívánt cél más eszközökkel nem, vagy csak tökéletlenül érhető el – sor kerülhet az állami vállalatoknak adott utasításokra is, vagyis a gazdasági cselekvés közvetlen, egyedi jellegű megszabására.

Az ágazatokat irányító (azok felett felügyeletet gyakorló) minisztériumok munkáját úgy kell kialakítani, hogy felelősek legyenek ágazatuk egészének gazdaságpolitikai irányításáért, az állami vállalatok, tanácsi vállalatok, szövetkezetek, magánszektor megfelelő működéséért.

A beruházási eszközök hatékonyabb felhasználása

A gazdasági mechanizmus reformjának egyik fő feladata, hogy elősegítse a beruházási erőforrások helyesebb elosztását, hatékonyabb felhasználását. Ehhez szükséges, hogy a beruházási folyamatok tervszerű központi irányítását rugalmasabbá tegyünk, megszabadít-

suk bürokratikus vonásaitól, hogy a beruházások terén is nagyobb szerepet juttassunk a vállalati döntéseknek és érdekeltségeknek, a várható jövedelmezőségnek, a piaci impulzusoknak, s ugyanakkor a fejlesztés fő kérdéseiben biztosítsuk a kellően megalapozott és összehangolt központi döntések jobb érvényesülését.

Szükséges, hogy a szocialista állam beruházási politikája, irányító és befolyásoló szerepe a beruházások egész körére kiterjedjen. Ez a beruházási politika a jövőben kisebb részben közvetlenül az egyes konkrét beruházási célok és eladatok meghatározásán át; nagyobb részben a hitelpolitikán, a jövedelemelvonási és anyagi érdekeltségi rendszer szabályainak megállapításán, valamint a költségvetés szférájában a költségvetési előirányzatokon keresztül érvényesüljön.

A kormány vagy az általa felhatalmazott gazdaságirányító szerv gyakorolja a döntési jogokat a nagy beruházások körében. Ide tartoznak a termelés körében az új vállalatok és nagyüzemek létesítése, az országos jelentőségű nagyvállalatok nagyméretű bővítései és teljes rekonstrukciói, továbbá a nem termelő szféra nagy egyedi beruházásai. A beruházási javaslatok kidolgozása a szakminisztériumok (vagy tanácsok) feladata. A javaslatok véleményezésébe be kell vonni az Országos Tervhivatalt és az illetékes minisztériumokat. A beruházások egy további részére a kormány döntése összevontan a fejlesztés irányát, céljait és kereteit határozza meg, a részletes beruházási döntésekkel azonban valamely államigazgatási szervet bízza meg. Ilyenek lehetnek például az energiahálózat és általában az országos vezetékhálózatok fejlesztése, az országos útépítés, a nagyobb csatornahálózati fejlesztések, az egészségügyi és oktatási beruházások jelentős része.

A jövőben a beruházási döntések körében jelentékeny súlyt kell juttatni a bankhitelből finanszírozott beruházásoknak. A népgazdaság középtávú (ötéves) tervei az ágazatok fejlesztésére irányelvek és a beruházási bankhitelek ágazati elosztására viszonylag tág (-tól, -ig-os) határokat szabjanak meg. E kereteken belül a bank a hitelkérelmekről a beruházások várható jövedelmezőse alapján dönt, figyelembe véve a már felhalmozott vállalati saját eszközök nagyságát is. A bank aktív hitelpolitikát folytasson, dolgozza ki a beruházási hitelek nyújtásának konkrét feltételeit, és döntsön a hitelek egyes vállalatoknak való odaítéléséről. A vállalatok döntsének azonban arról, hogy a bank által meghatározott kamat és törlesztési feltételekkel igénybe vesznek-e beruházási hitelt s milyen célra.

Jelentősen bővíteni kell a jövőben a vállalatok által beruházási célokra felhasználható saját pénzügyi források képzésének lehetőségét. E források felhasználásáról a vállalatok önállóan dönthessenek. Irányelvet kell tekinteni, hogy a vállalatok önálló gazdálkodási és döntési körébe célszerű utalni és fokozatosan saját beruházási forrásból célszerű megvalósítani az állóalapok szinten tartásával és kisebb méretű bővítésével kapcsolatos beruházásokat.

A beruházások finanszírozási forrásai legyenek tehát a költségvetés, a bankhitel és a vállalat meglévő saját eszközei. A termelő jellegű beruházásoknál biztosítani kell, hogy a beruházó anyagilag is érdekelt legyen az eszközök ésszerű, gazdaságos felhasználásában. Ezért a költségvetésből finanszírozott termelő jellegű beruházásoknál a vállalat a kapott állóalapok után – ezek értékétől függő – pénzből ellenszolgáltatást legyen köteles fizetni. E többletfizetési kötelezettséget a vállalati jövedelemelvonás rendszerébe célszerű beépíteni. A bankhitelből és saját pénzügyi forrásokból finanszírozott beruházásoknál a hitelfeltételek, illetve a vállalatok jövedelemelvonás rendszere biztosítsa a megfelelő anyagi érdekeltséget.

Következetesebben kell alkalmazni az anyagi érdekeltséget minden beruházás ésszerű, takarékos kivitelezésében is. A kivitelező vállalatok helyes irányú anyagi érdekeltsége általában a bevételen és a nyereségérdekeltség rendszerén keresztül érvényesüljön.

Lényegesen egyszerűsíteni kell és a különböző beruházási kategóriákra differenciáltan kell megállapítani az előkészítés és a kivitelezés központi szabályait. Bizonyos általános, a szakigazgatási követelmények megvalósítását szolgáló szabályozáson túlmenően a vállalati saját forrásból megvalósuló beruházásokat központi szabályokkal megkötni nem szükséges. Biztosítani kell a beruházók számára a műszaki tervező és kivitelező szerv megválasztásának lehetőségét. A kivitelezési jogosultság mai korlátait fel kell oldani és lehetővé kell tenni, hogy az állami vállalatok, szövetkezetek, tanácsok és nagyobb költségvetési intézmények megfelelő szabályozás keretében saját kivitelező részlegeket hozzanak létre.

Egyszerűbb és rugalmasabb árrendszer kialakítása

A tervszerű központi irányítás és az áruviszonyok aktív szerepének szerves összekapcsolását megvalósítható új gazdasági mechanizmusban az árak alapvető funkciója, hogy helyesen orientálják és ösztönözzék a termelőket és a fogyasztókat gazdasági döntéseikben, azaz segítsék elő a gazdasági erőforrások ésszerű felhasználását, a termelés idomulását a kereslethez, a technika gyors fejlődését, a korszerű termékek elterjedését, a gazdaságos fogyasztási struktúra kialakulását, a kereslet-kínálat egyensúlyát.

Alapvető funkciójukat az árak akkor töltik be, ha a következő tényezők együttes hatására alakulnak:

- a termelés költségei,
- a piacok értékítéletei,
- állami preferenciák (gazdaságpolitikai előnyben részesítések).

E tényezők együttesen és egymásra hatva határozzák meg az árakat. A termelési költségeknek és a piacok értékítéleteinek időbeni változása miatt ez csak olyan árrendszerben lehetséges, amelyben az árak csak az áruk szűkebb körében kerülnek hatóságilag megszállásra, továbbá, amelyben az állami árszabályozás rugalmasan működik.

A gazdasági mechanizmus reformjának egyik lényeges elemeként 1968. január 1-jével a valóságos értékviszonyok megfelelő érvényesülése érdekében általános termelői árreformot kell végrehajtani. Ezzel összefüggésben változtatásokat szükséges végezni a fogyasztói árak meghatározott körében is, oly módon, hogy az a dolgozó tömegek életszínvonalát és érdekeit ne sértse.

Az ipari termékek új árának kialakításánál a hagyományos költségtényezőkön kívül költségtényezőnek, termelési költségnek kell tekinteni az állami központosított tiszta jövedelem egyes formáit is, azokat a befizetési kötelezettségeket, amelyek a vállalat szempontjából költségként jelentkeznek. Ilyenek először is a munkabért terhelő befizetési kötelezettségek: a társadalombiztosítási hozzájárulás és az illetményadó. E költségtényezők mérsékelhetők vagy elengedhetők azokban az ágazatokban, amelyekben jelentős az egyéb szektorok szerepe, s e befizetési kötelezettségek hátrányos helyzetbe hoznák a szocialista vagy ezen belül az állami szektort. Ide tartozik másodsor a lekötött álló- és forgóeszközök után fizetendő eszközlekötési járulék, amely a lekötött eszközöktől elvárható minimális hatékonyság kifejezője. Végül termelési költségként jelentkezik az ipari vállalatok számára az adó formájában megvalósuló járadéklevonás (mindenekelőtt a bányajáradék részbeni elvonása), amely főleg a kedvezőbb természeti erőforrások igénybeviteléhez kapcsolódik.

A kereskedelem szerepének növekedésével összhangban az árreformnak általában meg

kell növelnie a kereskedelmi árreéseket. Ez nem emelheti a fogyasztói árak általános színvonalát, hanem a növekedését a forgalmi adó terhére kell megvalósítani.

A szövetkezeteknek a termelőeszközöket általában az állami iparral azonos feltételek mellett kell átadni, biztosítva, hogy azok áraiban csak a vásárlás eltérő kondíciói miatti költségkülönbsétek jelentkezzenek.

Indokolt és szükséges a mezőgazdasági és az ipari árszínvonal további fokozatos összehangolása, a mezőgazdasági árak színvonalának olyan kialakítása, amely – a mezőgazdasági munka növekvő termelékenysége mellett – növeli az állami gazdaságok és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek bevételeit, hogy ezáltal túlnyomórészt saját felhalmozásukból valósítsák meg álló- és forgóeszközeik szükséges bővítését. Az erőforrások hatékonyabb felhasználásának és a mezőgazdaság kívánatos ütemű fejlődésének a biztosítása szükségesé teszi 1970-ig a mezőgazdasági termékek felvásárlási árszínvonalának további emelését. Mindazoknak a belföldön előállított vagy importált termelőeszközöknek az árát, melyek kizárólagos vagy fő felhasználója a mezőgazdaság, a mezőgazdasági felvásárlási árakkal összhangban kell kialakítani.

A mezőgazdasági árszínvonal emelését össze kell kötni a mezőgazdasági árak arányainak javításával. A mezőgazdasági árak helyes arányainak meghatározásánál továbbra is igen fontos annak figyelembevétele, hogy a különböző termékek a termelésükhöz szükséges élőmunkához (annak költségeihez) képest nagyobb, vagy kisebb földterületet igényelnek, hiszen tulajdonképpen a földlekötés is költsége a termelésnek. A lekötött föld viszonylagos nagyságának, fekvésének és minőségének tehát meg kell mutatkoznia a mezőgazdasági termékek árárányaiban. Emellett a mezőgazdasági árárányok kialakításánál tekintettel kell lenni egyes termékek különösen kedvező exportgazdaságosságára, az eszközigenyesség eltéréseire, továbbá a terméssingadozásokkal és egyéb tényezőkkel kapcsolatos eltérő kockázatra is.

Az ipari és mezőgazdasági termékek valóban érvényesülő konkrét árainak sok esetben el kell térniük a termelési (+ forgalmi) költségek arányairól. A piacok (a belső piac és a külső piacok) ugyanis a különféle árukat költségarányaiaktól gyakran eltérően értékelik. Ennek fő okai: a piac a felhasználásban egymást helyettesíteni képes termékeket objektív vagy szubjektív használhatóságuk szerint értékeli, a használhatóság pedig gyakran nincs arányban a termelési költségekkel; a piac értékítélete függ a különböző áruk kínált mennyiségétől, e mennyiség pedig gyakran több vagy kevesebb annál, mint amennyi a piacon költségarányos áron eladható; a külső piacok értékítéletei eltérnek a hazai termelési költségek arányaitól. A piacok értékítéleteinek kifejezésre kell jutniuk az árakban, hogy egyfelől az ily módon differenciálódó nyereségek hassanak a termelés (a kínálat) szerkezetének alakulására, másfelől pedig az ilyen árak a keresletre gyakorolt ösztönző vagy fékező hatásuk révén is segítsék elő a piaci egyensúly megvalósulását. Ezért az új árrendszerben lehetővé kell tenni, hogy az árak széles körben az eladók és a vevők megegyezése alapján alakulhassanak.

Az árreformnak létre kell hozni a belföldi árak szerves összefüggését a külkereskedelmi árakkal. Erre a célra a forintvaluta hivatalos aranytartalmától független, egységes devizaszorókat kell meghatározni a devizák átlagos népgazdasági kitermelési költségeinek figyelembevételével.

Alapelv, hogy a felhasználók az importált termelőeszközökért a devizaszorzó alkalmazásával forintba átszámított árakat fizessék, s az exportra termelő vállalatok a devizaszorzóval forintba átszámítva kapják meg az exporttermékek devizaárát.

A mezőgazdasági exporttermékek esetében a devizaszorzos árképzést nem a termelők-nél, hanem a kereskedelemnél kell érvényesíteni.

Ahol az új árrendszerrel összhangban vámokat alkalmazunk, s ezek nem kerülnek elengedésre vagy visszatérítésre, e vámok emelik a szóban forgó importtermékek devizasorzóval átszámított belföldi árát.

Az 1968. évi árreformnak szükségképpen változást kell hoznia az anyagi javak és szolgáltatások fogyasztói árainak rendszerében is. Ez következik a piac aktív szerepének biztosításából, az ipari termelői árak változásából, valamint a termelői és fogyasztói árak éles elkülönítésének megszüntetéséből, a mezőgazdasági árszínvonal emeléséből, a szabadon vagy hatósági megkötéssel mozgó árak széles körű alkalmazásából. A fogyasztói árak reformja nélkül az új gazdasági mechanizmus nem működhet. A fogyasztói árak változása azonban a lakosság valamennyi rétegét érintő politikai szempontból is jelentős kérdés. Ezért az 1968. január 1-jei árreformot úgy kell megvalósítani, hogy az a fogyasztói árak általános színvonalát lényegében ne érintse, s az árak arányaiban csak olyan indokolt és egymást nagyjából kiegyenlítő változásokat jelentsen, amelyek az életszínvonal emelkedése mellett a lakosság egyetlen nagyobb rétegének a reáljövedelmét sem csökkentik.

Az új gazdasági mechanizmusban az árrendszernek rugalmasnak kell lennie. A hatósági árrendszernek szabadabb árrendszerrel való felcserélése azonban csak fokozatosan irányozható elő. Az új árrendszerben a következő három fő árszabályozási formát kell alkalmazni:

- rögzített (fix) hatósági árak (például egyes alapanyagokra és mezőgazdasági termékekre, alapvető fogyasztási cikkekre és szolgáltatásokra);
- hatósági megkötéssel mozgó, megállapodásos árak (például az építőipari tevékenységre, bizonyos nyersanyagokra, széles választékú fogyasztási cikkek jelentős részére);
- szabad árak (például beruházási gépekre, kooperációs félgyártmányokra és alkatrészekre, bizonyos fogyasztási cikkekre).

Mindig szem előtt kell tartani azt az alapkövetelményt, hogy az állam közvetlen árszabályozása a szükséges minimumra korlátozódjék, nehogy az árstabilitásra irányuló célkitűzés a hatósági árrendszer bürokratikus formáinak fenntartására, illetőleg visszaállítására vezessen. Az új gazdasági mechanizmus kibontakozásának időszakában arra kell törekedni, hogy az egyes termékcsoportok árszínvonalának emelkedését a választékok árának hatósági szabályozása nélkül gátoljuk vagy korlátozzuk. Ebben az időszakban tehát viszonylag széles körben kell alkalmazni e részleges hatósági árszabályozást. [...] ⁵¹

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1963–1966. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1968, Kossuth, 451–476.

⁵¹ A továbbiakban a dokumentum – igen részletesen – a reformelvek konkretizálásával foglalkozik gazdasági ágazonként.

▪ 37. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪ HATÁROZATA AZ ÚJ VÁLASZTÓJOGI TÖRVÉNY ALAPELVEIRŐL

BUDAPEST, 1966. OKTÓBER 13.

I.

Jelenlegi választási rendszerünk 1945-től van érvényben. Az országgyűlési képviselők választása választókerületi lajstrom alapján, a tanácstagok választása egyéni választókerületekben történik.

Társadalmunk fejlődése lehetővé teszi választási rendszerünk demokratizmusának fejlesztését, egységes választójogi törvény megalkotását.

A választójogi törvény módosításának alapelveiről a Központi Bizottság a következőket határozza:

Az országgyűlési képviselők választókerületi lajstromos rendszeréről át kell térni az egyéni választókerületi rendszerre.

Az egyéni választókerületi rendszerben:

- a választás demokratizmusa a követlen szavazás révén jobban érvényesül;
- a megválasztott képviselő meghatározott területhez, egy közigazgatási egységhez tartozik;
- a képviselők és a választók között szorosabb kapcsolat jöhet létre;
- reális lehetőséggé válik a beszámolás és a visszahívás.

II.

Az országgyűlési képviselők és tanácstagok választását egy törvényben kell szabályozni.

Az egységes országgyűlési képviselő- és tanácstag-választási törvény alapelveit a következőkben célszerű meghatározni:

1. Választójoga van minden 18 éven felüli magyar állampolgárnak. A választási jog gyakorlásából kizáró okok a jelenlegi gyakorlattól ne térjenek el.

2. Országgyűlési képviselővé, illetőleg tanácstaggá választható mindenki, akinek választójogosultsága van.

3. Az országgyűlési képviselőket és a tanácsok tagjait a választópolgárok 4 évre választják általános, egyenlő és közvetlen választójog alapján, titkos szavazással.

4. Az országgyűlési képviselőket és tanácsok tagjait egyéni választókerületenként választják.

5. A megválasztott országgyűlési képviselők és tanácstagok kötelesek választóiknak működésükről beszámolni. A választópolgárok a képviselőket és a tanácstagokat visszahívhatják. Erre a I. hazafias Népfront megfelelő szervei kezdeményezése alapján a választópolgárok gyűlései tesznek javaslatot.

Az országgyűlési képviselőkre és tanácstagokra a társadalmi szervek az egyes választókerületek választópolgárainak gyűlésein tesznek javaslatot.

A jelölőgyűléseken adjunk lehetőséget több jelölt javaslatba hozatalára.

Az országgyűlési képviselőjelöltekre a jelölőgyűlések által előterjesztett személyek közül a Hazafias Népfront megyei (fővárosi) bizottsága a Hazafias Népfront Országos Tanácsa Elnökségének tesz javaslatot. A jelöltek elfogadásáról az Országos Választási Elnökség dönt. A jelöltet csak törvényes okból utasíthatja vissza.

A jelölőgyűlések által tanácstagnak javasolt személyek közül a Hazafias Népfront illetékes helyi szerve jelenti be a jelöltjét (jelöltjeit) a megfelelő választókerületi bizottsághoz, amely a jelöltet csak törvényes okból utasíthatja vissza.

Mind az országgyűlési, mind a tanácsválasztásokon egy jelölt csak egy választókerületben jelölhető.

Egy választókerületben, ha a fenti módon a Népfront jelöli, több jelölt is indulhat.

6. Az országgyűlési képviselők számát, a választókerületek területét és székhelyét a Népköztársaság Elnöki Tanácsa állapítja meg.

Az országgyűlési képviselők számának és a választókerületek területének megállapításánál az alábbiak az irányadók:

- általában kb. 20 000 választópolgár választ egy képviselőt;
- eszerint mintegy 340–350 képviselő megválasztására kerül sor;
- a választókerületek kialakításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy az országgyűlési képviselők választókerületei mindig teljes fővárosi, megyei, megyei jogú városi tanácsági választókerületeket foglaljanak magukba.

7. A tanácstagok számát a közvetlen felettes tanács, a fővárosi, a megyei és a megyei jogú városi tanácsok tagjainak számát pedig a Népköztársaság Elnöki Tanácsa állapítja meg.

Egyes tanácsági választókerületek területét az illetékes tanács végrehajtó bizottsága határozza meg.

8. A választások lebonyolítása a Hazafias Népfront megfelelő helyi szerve által kijelölt választási elnökségek, választókerületi bizottságok és szavazatszedő bizottságok feladata.

9. Érvényes minden olyan szavazat, amelyet a hivatalos szavazólapon adtak le. Ha az összes választójogosultnak több mint a fele leszavazott, megválasztottnak kell nyilvánítani az országgyűlési képviselőjelöltet, illetőleg tanácstagjelöltet, amennyiben az összes érvényes szavazatnak több mint a felét megkapta.

Több jelölt esetén, ha a szavazólapon több jelölt nevét hagyták meg, akkor a sorrendben elsőként feltüntetett jelölt kapott szavazatot.

10. Pótképviselők ne legyenek választva. Új képviselőt, illetőleg tanácstagot kell választani, ha helyük megüresedik.

11. A Központi Bizottság felkéri a forradalom munkás-paraszt kormányt, hogy az országgyűlési képviselők és tanácstagok választására vonatkozó választójogi törvényjavaslatot készítse el és terjessze az országgyűlés elé.

▪ 38. A 3/1967. (I. 29.) SZÁMÚ KORMÁNYRENDELET ▪
A GYERMEKGONDOZÁSI SEGÉLYRŐL

BUDAPEST, 1967. JANUÁR 29.

1. §. (1) A dolgozó nőt a szülési szabadság lejártát követően a gyermek hároméves korának betöltéséig gyermekgondozási segély illeti meg, ha:

a) a szülést közvetlenül megelőző másfél éven belül összesen 12 hónapig munkaviszonyban állt és

b) legalább napi 6 órai munkaidővel dolgozott, továbbá

c) a gyermek gondozása céljából fizetés nélküli szabadságot vesz igénybe [Mt. V. 57. § (2) bekezdés].

(2) Az (1) bekezdés a) pontjában említett másfél évi időtartamba nem számít be

a) a keresőképtelenség ideje,

b) a rokkantsági nyugdíj, illetőleg a baleseti járadék folyósítása ideje,

c) a mezőgazdasági biztosítottaknál a december hó 1. és a következő év március hó 31. napja közötti idő,

d) az 1/A. § alapján folyósított gyermekgondozási segélyezés időtartama.

(3) Gyermekgondozási segélyre jogosult az a dolgozó nő is, aki bármely iskola (tanintézet) nappali tagozatán végzett tanulmányok befejezését követően 90 napon belül

a) munkaviszonyt vagy kisipari szövetkezeti tagsági viszonyt létesít és fennállnak az (1) bekezdés b)–c) pontjában meghatározott feltételek, továbbá aki

b) mezőgazdasági (halászati) termelőszövetkezeti tagsági viszonyba lép.

(4) A (3) bekezdésben említett 90 napi időtartamba nem kell beszámítani a keresőképtelenséggel járó betegség, valamint a rokkantsági nyugdíj, illetőleg a baleseti járadék folyósításának idejét.

1/A. §. (1) Az 1. § (1) bekezdés a)–b) pontjaiban foglalt feltételek fennállása esetén az anyja a gyermekgondozási segélyre akkor is jogosult, ha a próbaidővel vagy határozott időre létesített munkaviszonya szülési szabadság ideje alatt megszűnik.

(2) Tovább kell folyósítani a segélyt, ha a próbaidővel vagy határozott időre létesített munkaviszony a gyermekgondozás céljából igénybevett fizetés nélküli szabadság ideje alatt megszűnik.

(3) A gyermekgondozási segély a dolgozó nőt örökbefogadott, mostoha, nevelt gyermek után is megilleti.

2. §. (1) Gyermekgondozási segélyre jogosult az a nő is, aki a fegyveres erők, fegyveres és rendészeti testületek hivatásos, illetőleg továbbszolgáló állományú tagja, illetőleg kisipari szövetkezetnél, vagy mezőgazdasági termelőszövetkezetnél tagsági viszonyban áll.

(2) A mezőgazdasági termelőszövetkezet nő tagja gyermekgondozási segélyre abban az esetben jogosult, ha a szülést megelőző naptári évben vagy a szülést megelőző tizenkét hónapban termelőszövetkezeti tagként legalább százhusz napon át részt vett a közös munkában.

3. §. (1) A gyermekgondozási segély összege – a (2) bekezdésben foglalt kivétellel – havi 600 forint. Több, gyermekgondozási segélyre igényt adó gyermek után a segély gyermekenként jár. Ez megilleti azt az anyát is, aki gyermekgondozási segélyre az 1/A. §-ban foglaltak alapján jogosult.

(2) A mezőgazdasági termelőszövetkezet nő tagja, valamint a mezőgazdasági termelőszövetkezettel munkaviszonyban álló dolgozó nő részére járó gyermekgondozási segély összege havi 500 forint.

4. §. (1) A munkaviszony fennállása alatt a gyermek gondozása céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadság [Mt. V. 57. § (2) bekezdés] időtartamát a munkaviszonyban töltött idő számításánál figyelembe kell venni. A próbaidővel vagy határozott időre létesített munkaviszony megszűnését követő időtartam nem számítható be a munkaviszonyba akkor sem, ha arra a gyermekgondozási segély folyósítása megtörtént.

(2) A dolgozó nő a gyermek gondozása céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadságot a gyermek hároméves kora előtt megszakíthatja, de ezt harminc nappal előbb köteles a vállalatnak bejelenteni.

4/A. §. (1) A gyermekgondozási segély összegét a betegségi biztosítás szolgáltatásaira családtagként való jogosultság szempontjából [71/1955. (XII. 31.) MT. számú rendeletnek a 23/1968. (VI. 30.) Korm. számú rendelettel módosított 5. § (4) bekezdése] mint jövedelmet nem kell figyelembe venni.

(2) Az 1/A. §-ban foglalt rendelkezés alapján gyermekgondozási segélyben részesülő egyedülálló anya és családtagja a betegségi biztosítás szolgáltatásaira ugyanazon feltételekkel és mértékben jogosult, mint a munkaviszonyban álló dolgozó és annak családtagja. Az említett személy azonban táppénzre, valamint terhességi-gyermekágyi segélyre sem jogosult.

(3) A családi pótlékról szóló 16/1966. (VI. 1.) Korm. számú rendeletet a gyermekgondozási segélyben részesülő anyára azzal a kiegészítéssel kell alkalmazni, hogy a családi pótlék – az egyéb feltételek fennállása esetében – arra az időre is jár, amely alatt az anya munkaviszonyának megszűnését követően gyermekgondozási segélyben részesül.

5. §. (1) A gyermekgondozási segélyre való jogosultságot a dolgozó női foglalkoztató szerv (vállalat, fegyveres erő, fegyveres és rendészeti testület szerve, kisipari szövetkezet, mezőgazdasági termelőszövetkezet) bírálja el.

(2) A gyermekgondozási segélyt – az (1) bekezdésben említett szerv igazolása alapján – a táppénz folyósítására illetékes szerv, a fegyveres erők, fegyveres és rendészeti testületek tagjai esetében az illetékes miniszter által kijelölt szerv, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagjai esetében pedig a SZOT Társadalombiztosítási Főigazgatóságának a termelőszövetkezet helye szerint illetékes ügyviteli szerve folyósítja.

(3) A gyermekgondozási segély költségeit – a (4) bekezdésben foglaltak kivételével – a társadalombiztosítás költségvetése keretében erre a célra biztosított külön pénzügyi fedezet terhére kell elszámolni.

(4) A fegyveres erőknél, fegyveres és rendészeti testületeknél szolgálatot teljesítő hivatásos és továbbszolgáló állományú tagok részére járó gyermekgondozási segélyt az illetékes minisztérium költségvetése terhére kell elszámolni.

6. §. (1) A gyermekgondozási segélyre való jogosultság feltételeire és annak elbírálására vonatkozó szabályokat – az 1–5. §-okban foglaltaknak megfelelően – a fegyveres erők, fegyveres és rendészeti testületek hivatásos és továbbszolgáló állományú tagjai tekintetében az illetékes miniszterek, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagjai tekintetében a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter, a kisipari szövetkezetek tagjai tekintetében pedig a Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége elnöke a munkatügyi miniszterrel és a Szakszervezetek Országos Tanácsával egyetértésben állapítja meg.

(2) Felhatalmazást kap a Szakszervezetek Országos Tanácsa, hogy a gyermekgondozá-

si segély folyósítására, elszámolására, visszatérítésére, elévülésére, a foglalkoztató szervnek a társadalombiztosító szervvel szemben fennálló felelősségére, valamint e kérdésekkel kapcsolatos jogviták eldöntésére vonatkozó részletes szabályokat a munkaügyi miniszterrel és a pénzügyminiszterrel egyetértésben, a mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter, valamint a Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége elnökének meghallgatásával szabályozza.

7. §. A gyermekgondozási segélyt az 1967. évi január hó 1. napján vagy azt követően született gyermekek után kell folyósítani. Ez a rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 1945–1968. 2. köt. Kormányrendeletek és kormányhatározatok. Összeáll. a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, 1969, Közgazdasági és Jogi, 561–562.

▪ 39. AZ 1021/1967. (VII. 12.) SZÁMÚ KORMÁNYHATÁROZAT ▪ A MUNKAI DŐ CSÖKKENTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1967. JÚLIUS 12.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány – a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Munkaügyi Minisztérium javaslatára – a dolgozók élet- és munkakörülményei további javítása érdekében az alábbi határozatot hozza:

1. a) Az ipari-, építőipari ágazatokba tartozó vállalatok és szövetkezetek – a középírányító szervek, a tervező vállalatok, a kutató intézetek és a kereskedelmi bolthálózat kivételével –, belső tartalékaik és egyéb forrásaik e célra történő felhasználásával a heti munkaidőt 1968. július 1. – 1970. december 31. között 44 órára csökkenthetik, amennyiben:

– ez gazdálkodási tevékenységük fejlődését, a termelés, termelékenység, önköltség és kapacitáskihasználás kedvező alakulását, valamint a népgazdaság szükségletei kielégítését hátrányosan nem befolyásolja;

– a velük kapcsolatban álló vállalatok és intézmények rendeltetésszerű működésében és a lakosság felé irányuló szolgáltatások ellátásában zavarokat nem okoz;

– az érintett dolgozók bére (keresete) emiatt nem csökken.

b) A más népgazdasági ágazatokba tartozó ipari, illetőleg építőipari tevékenységet folytató vállalatok, szövetkezetek, önállóan elkülöníthető üzemek, egységek stb. tekintetében is az a) pontban foglaltak szerint kell eljárni.

2. Minisztériumonként néhány kijelölt – különböző munkaidő rendszerben dolgozó – vállalat, vagy gyáregység a rövidített munkaidőt a többi vállalatnál is felhasználható tapasztalatok szerzése céljából 1968. január 1-jétől bevezetheti.

3. Az 1. pontban foglalt feltételek biztosítása esetén:

a) A folytonosan, illetve három műszakban termelő üzemekben az átlagos heti munkaidő 42–44 óra között és tört óraszámban is megállapítható.

b) A közlekedés és az állami mezőgazdaság jelenleg 48 óránál hosszabb munkaidejű területein a folyamatban levő rekonstrukciók figyelembe vételével, a vezénylési rendszer tökéleteseztetésével, az időnyerőighez jobban igazodó munkaidő megállapításával stb. 1970-ig törekedni kell a munkaidőt lehetőleg heti 48 órára, vagy azt megközelítő szintre csökkenteni.

4. Az egészségre ártalmas munkaterületeken 1970. végéig be kell fejezni a munkaidő 36–42 órára történő csökkentését. Ahol ez munkaszervezési nehézséget okozna, a csökkentés mértékét és időpontját össze kell hangolni az általános munkaidő-csökkentéssel.

5. Ahol az érvényes rendelkezések szerint jelenleg a munkaközi szünetet a törvényes munkaidőn belül veszik ki, ezeknél a dolgozóknál is a többi dolgozóval azonos mértékben kell csökkenteni a munkaidőt.

6. A felügyeleti szervek által kiadott irányelvek alapján a vállalatok dolgozzák ki és az illetékes tanácsokkal, közlekedési és energiaszolgáltatási szervekkel egyeztetésként felkészítési tervüket. Ennek alapján:

- a rövidebb munkaidő a vállalat egészére egyszerre, vagy önálló üzemenként, gyáregységenként fokozatosan is bevezethető. Ez utóbbi esetben a vállalati központok alkalmazotainak munkaidő-csökkentése nem előzheti meg a munkásokét.

- A technológiai, üzemszervezési, közlekedési stb. követelmények, illetve adottságok figyelembevételével, vagy a napi munkaidőt kell csökkenteni, vagy kéthetenként egy többlet szabadnapot kell biztosítani. A módszer kiválasztásánál alapvetően a gazdaságosság az irányadó.

- A szezonális területeken, ahol a feladatok az egyes időszakokban eltérő nagyságrendben jelentkeznek (élelmiszer-, építő- és építőanyag-ipar, mezőgazdaság, közlekedés stb.), a munkaerő legesszerűbb felhasználásának biztosítása érdekében az időnyelhez igazodó munkaidőt kell bevezetni.

7. A vállalatok munkaidő-csökkentési felkészítési tervüket a bevezetés tervezett időpontja előtt legalább 3 hónappal nyújtják be irányító hatóságuknak, amely – az illetékes szakszervezettel egyetértésben – 2 hónapon belül erre vonatkozóan észrevételt tehet.

8. A munkaidő-csökkentés előkészítése és megvalósítása érdekében a felügyeleti hatóságok az illetékes szakszervezettel együtt:

- a) A Munkaügyi Minisztérium és a SZOT által kiadásra kerülő központi irányelvek alapján a vállalati felkészítési terv kidolgozásához 1967. szeptember 30-ig adjanak ki ágazati, illetve iparági sajátosságokat figyelembe vevő irányelveket.

- b) 1967. szeptember 30-ig – a vállalatok kezdeményezése alapján – a Munkaügyi Minisztériummal és a Szakszervezetek Országos Tanácsával egyetértésben jelöljék ki azokat a vállalatokat, amelyek tapasztalatszerzés céljából 1968. január 1-től bevezethetik a rövidített munkaidőt.

- c) 1967. november 30-ig a Munkaügyi Minisztériummal, a Szakszervezetek Országos Tanácsával és az Egészségügyi Minisztériummal egyetértésben határozzák meg azokat a munkaköröket:

- ahol az általános munkaidő-csökkentés keretén belül egészségi ártalom miatt 42 óra alatt indokolt a heti munkaidőt megállapítani;

- ahol nem kerül sor az általános munkaidő-csökkentésre, de egészségi ártalom miatt a munkaidőt rövidíteni kell.

- d) 1967. december 31-ig jelöljék ki azokat az ipari, építőipari vállalatokat, szövetkezeteket stb., amelyek az 1–3. pont szerinti munkaidő-csökkentésben érdekeltek.

A nem ipari és építőipari ágazatokhoz tartozó ipari- építőipari termelő vállalatok és szolgáltató egységek [1. b)] kijelöléséhez a Munkaügyi Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa egyetértése is szükséges.

- e) Kísérjék figyelemmel a rövidített munkaidő bevezetésének folyamatát, nyújtanak módszerbeli segítséget elsősorban azoknak a vállalatoknak, amelyeknél politikai és munkaerő-gazdálkodási okoknál fogva ez különösen indokolt.

f) A vállalat egész éves tevékenységének elbírálása során értékeljék a munkaidő-csökkentés felkészülési terv szerinti realizálását, illetve önerőből történő megvalósulását.

9. A munkaidő-csökkentéssel összefüggő központi feladatok koordinálását a munkaügyi miniszter a Szakszervezetek Országos Tanácsával egyetértésben végzi. A koordinációba be kell vonni az illetékes minisztériumokat (illetve az országos hatáskörű szervezeteket és a tanácsok végrehajtó bizottságait). Amennyiben szükséges, az ezzel kapcsolatos feladatok ellátására a munkaügyi miniszter és a Szakszervezetek Országos Tanácsa vezetésével tárcaközi bizottság is szervezhető.

10. A szövetkezeti iparban és építőiparban a munkaidő-csökkentés előkészítésével és megvalósításával kapcsolatos feladatokat – azok sajátosságaiból adódó eltérésekkel – az OKISZ elnöke a munkaügyi miniszterrel egyetértésben szabályozza.

11. A Kormány felkéri a Szakszervezetek Országos Tanácsát és a társadalmi szervezeteket, hogy mozgósítsák a dolgozókat a rövidített munkaidőre történő áttérés sikeres megvalósítását biztosító belső tartalékok feltárására és realizálására.

Fock Jenő s. k.,
a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti
Kormány elnöke

Magyar Közlöny, 1967. július 12., 361–362.

▪ 40. AZ 1007/1971. (III. 16.) SZÁMÚ KORMÁNYHATÁROZAT ▪ A TELEPÜLÉSHÁLÓZAT FEJLESZTÉSÉNEK KONCEPCIÓJÁRÓL

BUDAPEST, 1971. MÁRCIUS 16.

Településeink döntő többsége évszázados fejlődés folyamán alakult ki. A termelőerők fejlődése és területi koncentrálódása, valamint a népesség településekkel szemben támasztott sokrétű követelményei a településhálózat tudatos, tervszerű alakítását teszi szükséges-sé. Ennek a követelménynek tesznek eleget a koncepcióban kifejtett irányelvek. A fejlesztési feladatok megvalósítása és a településhálózat szerkezetének alakítása – a mindenkori gazdasági erőforrásainkhoz igazodóan – hosszú ideig tartó folyamat.

Annak érdekében, hogy a településhálózat minél hatékonyabban szolgálhassa a termelőerők racionális területi elhelyezését és a lakosság növekvő színvonalú kulturált ellátását, a Kormány az ország településhálózatának fejlesztési koncepcióját az alábbiakban állapítja meg.

I.

A koncepció célja

1. A koncepció célja, hogy elősegítse olyan településhálózat kialakítását, amely
– megfelel a termelőerők célszerű, távlati területi elhelyezkedésének,
– elősegíti a lakossági ellátás előfeltételeinek biztosítását,

- egymáshoz közelíti az azonos szerepkörű települések ellátási színvonalát,
- mérsékli a különböző szerepkörű központok és településkategóriák (különös tekintettel a város és falu) életkörülményeiben meglevő túlzott különbségeket,
- orientálja a különböző szintű intézmények telepítését, illetve kialakítását,
- biztosítja a lakosság részére megfelelő életfeltételek teremtésével az urbanizációs ártalmaktól mentesített pihenést,
- lehetővé teszi az országos műszaki hálózatoknak (közlekedés-, energia-, vízellátás stb. rendszereknek) a településhálózattal összehangolt fejlesztését,
- biztosítja, hogy a lakóhelyekről a munkahelyek minél rövidebb idő alatt, minél kevesebb költséggel legyenek megközelíthetők.

II.

A települések hierarchikus rendje

2. A településeket a területi munkamegosztásban betöltött társadalmi-gazdasági szervező és irányító, továbbá szolgáltató-ellátó szerepkörük, vonzásterültkük és lakosságuk száma, valamint technikai-műszaki követelményrendszerük (településszerkezet, lakás- és kommunális ellátás stb.) alapján az alábbi településkategóriákba kell sorolni:

- a) országos központ,
- b) felsőfokú központ,
- c) középfokú központ,
- d) alsófokú központ,
- e) egyéb települések.

3. Az egyes kategóriákba tartozó településeket az alábbi irányelveknek megfelelően kell fejleszteni.

a) Az *országos központ* lássa el a területileg el nem különíthető országos funkciókat (pl. felsőbb politikai kormányzati és államigazgatási funkciók).

b) A *felsőfokú központok* lássák el vonzáskörzetükre kiterjedően a gazdasági, igazgatási, oktatási, egészségügyi stb. megyei szintű szervező-irányító, szolgáltató funkciókat és egymással munkamegosztásban több megyére kiterjedő – esetleg országos – funkciókat is.

Egyes felsőfokú központok nagyságrendje, a területi munkamegosztásban betöltött szerepe, fejlődésének üteme és színvonala indokoltá teszi, hogy több megyére kiterjedő és egyes országos szervező és irányító stb. funkciókat is ellássonak. Más felsőfokú központok viszont – hasonló okok miatt – az egy megyére kiterjedő szervező-irányító stb. funkciókat is csak részlegesen láthatják el.

Ezért kiemelt, illetőleg részleges felsőfokú központok kialakítása is indokolt.

c) A *középfokú központok* lássák el a megyénél kisebb területrészekre kiterjedően a gazdasági, igazgatási, oktatási, egészségügyi stb. szervező-irányító, szolgáltató, ellátó funkciókat.

Egyes középfokú központok esetében társadalmi és gazdasági adottságaik, földrajzi helyzetük, valamint nagyságrendjük miatt szükséges, hogy a középfokú funkciókat egymással munkamegosztásban lássák el.

Ezért részleges középfokú központok kialakítása is indokolt.

d) Az *alsófokú központok* lássák el vonzáskörzetükre kiterjedően a gazdasági, igazgatási, oktatási, egészségügyi stb. helyi szervező-irányító, szolgáltató, ellátó funkciókat.

A településhálózat ésszerű fejlesztése érdekében szükséges, hogy egyes alsófokú köz-

pontok – más központokkal munkamegosztásban – a helyi szinten túlmenő szervező és irányító funkciót töltsenek be. Egyes alsófokú központok a helyi szervező-irányító funkciókat viszont csak részben láthatják el.

Ezért kiemelt és részleges alsófokú központok kialakítása is indokolt.

e) Az egyéb települések szervező-irányító funkciókat nem látnak el, ezekben az alsófokú szolgáltatásról és ellátásról – a lakosság nagyságrendjéhez mérten és ésszerű szervezeti formában – döntően helyben kell gondoskodni.

A különböző központokban a lakosság és a termelés infrastrukturális, valamint egyéb ellátása a szerepköröknek megfelelő színvonalon biztosítandó.

III.

A településhálózat-fejlesztés irányelvei

4. Az ország településhálózatát úgy célszerű továbbfejleszteni, hogy

– annak tagozódása, egységeinek, szerepköre, jellege, nagyságrendje megfelelően a termelőerők területi elhelyezkedésének (a telepítés előfeltételeinek biztosítása, azzal párhuzamos településfejlesztés, valamint a hiányosságok kiküszöbölése),

– a hálózat egységeinek területi elhelyezkedése biztosítsa a minél magasabb társadalmi hatékonyságot,

– az egyes települések fejlesztése az országos hálózat arányos és összehangolt fejlesztési igényeinek szem előtt tartásával történjék.

5. A korszerű településhálózat kialakítása érdekében

a) biztosítani kell a felső-, közép- és alsófokú központoknak a termelőerők elhelyezkedésével összhangban álló kialakítását,

b) növelni kell a nagy- és középvárosok súlyát,

c) az egyes központok funkcióinak megfelelő létesítményrendszereket úgy kell elhelyezni, hogy azok

– az ország lakosságának a mindenkori gazdasági fejlettséggel összhangban álló megfelelő szintű ellátását, továbbá

– a gazdasági növekedés megfelelő előfeltételeit biztosítsák,

d) az ipar egyes nagy vonzásközpontjában fokozatosan kifejlesztendő az ipar fejlesztéséhez és hatékony működéséhez szükséges kutatási, szakoktatási stb. (számítástechnikai, szervezési, tervezési stb.) intézmények,

e) a mezőgazdasági termelést irányító központokban biztosítandó a mezőgazdaság fejlesztéséhez és hatékony működéséhez szükséges kutatási, szakoktatási stb. intézmények valamint az élelmiszer-gazdaság helyileg indokolt ipari háttere,

f) az idegenforgalmi jellegű központokban biztosítandók a helyi lakosság ellátásán túlmenően az idegenforgalmi és üdülő népesség ellátási igényeinek megfelelő szolgáltató intézmények és létesítmények.

6. Az ország településhálózatának szerkezetét – a településhálózat-fejlesztési, illetve területfejlesztési politika irányelvei összehangolása érdekében – nagy távlatban (ezredforduló körül) az alábbiaknak megfelelően kell fejleszteni:

a) Az országos központ szerepét betöltő Budapest lakosságszáma – agglomerációjával együtt – ne haladja meg a 2,6-2,8 millió főt.

b) Az ésszerű településhálózat kialakítása, a területi munkamegosztás követelményeinek érvényesítése céljából a felsőfokú központok rendszere a következő:

– kiemelt felsőfokú központok:

Miskolc, Debrecen, Pécs, Szeged, Győr városok.

E központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk 150–300 000, vonzásterületüké – a központtal együtt – 1,0–1,5 millió fő körül legyen,

– felsőfokú központok:

Békéscsaba, Kaposvár, Kecskemét, Nyíregyháza, Székesfehérvár, Szombathely és Szolnok városok.

E központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk 80–150 000, vonzásterületüké – a központtal együtt – 400–600 000 fő körül legyen,

– részleges felsőfokú központok:

Baja, Dunatújváros, Eger, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa, Salgótarján, Sopron, Szekszárd, Tatabánya, Veszprém és Zalaegerszeg városok.

E központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk 50–60 000, vonzásterületüké – a központtal együtt – 150–400 000 fő körül legyen.

c) Az ország városhálózatának – a jelenleginél arányosabb – kialakítása, továbbá az ellátás színvonalának közelítése érdekében és a területi munkamegosztás követelményeinek megfelelően a középfokú központok rendszere a következő:

– középfokú központok:

Ajka, Balassagyarmat, Berettyóújfalu, Bonyhád, Cegléd, Csongrád, Csorna, Dombóvár, Encs, Esztergom–Dorog, Gödöllő, Gyöngyös, Gyula, Hatvan, Hajdúnánás, Heves, Jászberény, Kalocsa, Karcag, Kazincbarcika, Keszthely, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kisvárd, Komárom, Körmend, Kunszentmiklós, Leninváros, Lenti, Makó, Marcali, Mátészalka, Mezőtúr, Mezőkovácsháza, Mezőkövesd, Mohács, Monor, Mór, Mosonmagyaróvár, Nagyatád, Nagyáta, Nyírbátor, Orosháza, Ózd, Paks, Pápa, Püspökladány, Ráckeve, Sárvár, Sárbogárd, Sátoraljaújhely, Siklós, Siófok, Szentcs, Szerencs, Szeghalom, Szigetvár, Támási, Tata, Tapolca, Tiszafüred, Vác, Várpalota városok, illetőleg községek.

E központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk – a területi adottságoktól függően – 20–40 000 fő, vonzásterületüké – a központtal együtt – 50–120 000 fő körül legyen:

– részleges középfokú központok:

Abádszalók, Balatonfüred, Balmazújváros, Barcs, Békés, Bicske, Bácsalmás, Celldömölk, Dabas, Dunaföldvár, Fehérgyarmat, Fonyód, Gyoma–Endrőd, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Kapuvár, Kistújszállás, Kisbér, Kistelek, Komló, Kőszeg, Kunszentmárton, Kiskőrös, Oroszlány, Páztó, Sáropata, Sümeg, Szarvas, Szécsény, Szentgotthárd, Túrkeve, Tiszaföldvár–Martfű, Tiszavasvári, Törökszentmiklós, Vasvár, Vásárosnamény, Zalaszentgrót, Záhony és Zirc városok, illetőleg községek.

E központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk – a területi adottságoktól függően – általában 8–15 000 fő, vonzásterületüké – a központtal együtt – 20–25 000 fő körül legyen;

d) A népgazdasági erőforrások hatékony felhasználása, a lakosság alsófokú ellátásának minél magasabb szinten való biztosítása és a települések adottságaiknak megfelelő hasznosítása érdekében mintegy 1000–1100 alsófokú, ezen belül 120–150 kiemelt alsófokú, 200–300 részleges alsófokú központot kell kialakítani.

A kiemelt alsófokú központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk – a területi sajátosságoktól függően – 5–10 000 fő, vagy vonzásterületük lakossága – a központtal együtt – legalább 10–15 000 fő legyen.

Az alsófokú központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságuk – a területi sajátosságoktól függően – 3-4000 fő, vagy vonzásterületük lakossága – a központtal együtt – mintegy 5-6000 fő legyen.

A részleges alsófokú központokat úgy célszerű fejleszteni, hogy lakosságszámuk – a területi sajátosságoktól függően – 1000-2000 fő, vagy vonzásterületük lakossága – a központtal együtt – 2-3000 fő legyen.

7. Az alsófokú központokká fejlesztendő településeknek a megyei településhálózat-fejlesztési tervekben történő meghatározása a megyei tanácsok feladata.

8. A központok és községeik egymás közötti kapcsolatát – az ipari övezetekre és üdülési-idegenforgalmi területekre is figyelemmel – fokozatosan megfelelő műszaki (közlekedési, energiaellátási, távközlési stb.) hálózatokkal kell biztosítani.

9. Az agglomerációkat úgy kell fejleszteni, hogy

– azokon belül megfelelő alközpontok alakuljanak ki, az agglomeráció népességének jobb ellátására,

– az agglomerációhoz tartozó települések egymással és a központtal összhangban, az agglomeráció jellegének (pl. városi, ipari, üdülő) megfelelően fejlődjenek.

10. A központi szerepkör és egy-egy magasabb szerepkörű központ agglomerációjába való tartozás nem befolyásolja a település igazgatási (városi, községi) jogállását.

IV.

A koncepció végrehajtása

11. A Kormány felhívja az érdekelt minisztereket, országos hatáskörű szervek vezetőit, valamint a megyei tanácsok végrehajtó bizottságait, hogy új beruházások telepítésénél, illetve azok nyomvonalainak kijelölésénél a koncepcióban foglaltakat vegyék figyelembe.

A koncepció átfogó érvényesítéséről az építésügyi és városfejlesztési miniszter, illetőleg a megyei tanács vb elnöke gondoskodik.

12. Az országos településhálózat-fejlesztési koncepció támpontul szolgál a területfejlesztési tervek készítéséhez. A hosszú- és középtávú területfejlesztési tervekben kell előírni, hogy az adott tervidőszak folyamán a településhálózat-fejlesztési koncepció célkitűzéseiből mi és milyen ütemben kerülhet megvalósításra.

V.

Hatályba léptető rendelkezés

13. Ez a határozat a kihirdetése napján lép hatályba.

Egyidejűleg a regionális tervezés rendszeréről szóló 1022/1963. (IX. 21.) Korm. számú határozat, továbbá a községek területszervezési irányelveiről szóló 2022/1968. (VII. 13.) Korm. számú határozat II. fejezete hatályát veszti.

Fock Jenő s. k.,

a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnöke

▪ 41. A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG ▪
MÓDOSÍTOTT ALKOTMÁNYA
(1972. ÉVI I. TÖRVÉNY)

BUDAPEST, 1972. ÁPRILIS 26.

Az Országgyűlés az 1949. évi XX. törvényt ezzel a törvénnyel módosítja, és a Magyar Népköztársaság Alkotmányának hatályos szövegét megállapítja.

„A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG ALKOTMÁNYA

Magyarország több mint egy évezreden át a nép munkája, áldozatvállalása, társadalomformáló ereje élte és tartotta fenn. Az államhatalom ugyanakkor az uralkodó osztályok eszköze volt a jogfosztott nép elnyomására és kizsákmányolására. Népünk nehéz küzdelmet folytatott a társadalmi haladásért, az ország függetlenségéért; számtalan megpróbáltatás közepette védte és őrizte nemzeti létünket.

Történelmünknek új korszaka kezdődött, amikor a Szovjetunió a második világháborúban kivívott győzelmei során felszabadította hazánkat a fasizmus elnyomása alól, és megnyitotta a magyar nép előtt a demokratikus fejlődés útját. A dolgozó nép a Szovjetunió baráti támogatásával újjáépítette a háború sújtotta, romokban heverő országot. A régi rend urai és védelmezői ellen folytatott küzdelemben a magyar munkásosztály – szövetségben a dolgozó parasztsággal, együttműködve a haladó értelmiséggel – kivívta és megszilárdította a dolgozó nép hatalmát.

A forradalmi harcokban megedződött munkásosztály vezetésével, az 1919. évi Tanácsköztársaság tapasztalataival gazdagodva, a szocialista országok közösségére támaszkodva népünk lerakta a szocializmus alapjait. Hazánkban uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. A régi helyén új ország született, amelyben az államhatalom a nép érdekeit, az állampolgárok alkotó erejének szabad kibontakozását és jólétét szolgálja. A magyar nép nemzeti egységbe tömörülve, a szocializmus teljes felépítésén munkálkodik.

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya kifejezi az országunk életében végbement alapvető változásokat, a társadalmi haladásért vívott küzdelem és az országépítő munka történelmi eredményeit.

Az alkotmány, mint a Magyar Népköztársaság alaptörvénye, biztosítja eddigi eredményeinket és további előrehaladásunkat a szocializmus útján.

I. fejezet

A Magyar Népköztársaság társadalmi rendje

1. §. Magyarország: népköztársaság.
2. §. (1) A Magyar Népköztársaság szocialista állam.
(2) A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé.
(3) A Magyar Népköztársaság a társadalom vezető osztálya a munkásosztály, amely a hatalmat a szervezetekbe tömörült parasztsággal szövetségben, az értelmiséggel és a társadalom többi dolgozó rétegével együtt gyakorolja.

(4) A város és a falu dolgozói választott és a népnek felelős küldöttek által gyakorolják hatalmukat.

(5) Az állampolgárok munkahelyükön és lakóhelyükön közvetlenül is részt vesznek a közügyek intézésében.

3. §. A munkásosztály marxista–leninista pártja a társadalom vezető ereje.

4. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja a társadalmi szervezetek részvételét a szocialista építőmunkában.

(2) A Hazafias Népfront tömöríti a társadalom erőit a szocializmus teljes felépítésére, a politikai, gazdasági és kulturális feladatok megoldására, közreműködik a népképviselői szervek megválasztásában és munkájában.

(3) A szakszervezetek védik és erősítik a néphatalmat, védik és képviselik a dolgozók érdekeit.

5. §. (1) A Magyar Népköztársaság állama védi a dolgozó nép szabadságát és hatalmát, az ország függetlenségét, harcol az ember ember általi kizsákmányolásának minden formája ellen, szervezi a társadalom erőit a szocializmus teljes felépítésére.

(2) A Magyar Népköztársaság, mint a szocialista világrendszer része, fejleszti és erősíti barátságát a szocialista országokkal; a béke és az emberi haladás érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.

6. §. (1) A Magyar Népköztársaságban a kizsákmányoló osztályok megszüntetésével uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. A gazdasági rend alapja a termelési eszközök társadalmi tulajdona.

(2) A Magyar Népköztársaság fejleszti és védi a társadalmi tulajdon minden formáját.

7. §. A Magyar Népköztársaság gazdasági életét állami népgazdasági terv határozza meg. Az állam a társadalmi tulajdonban levő vállalatokra, szövetkezetekre és intézményekre támaszkodva irányítja és ellenőrzi a népgazdaságot a termelőerők fejlesztése, a társadalmi tulajdon növelése, az állampolgárok anyagi és műveltségi színvonalának rendszeres emelése és az ország védelmi erejének fokozása érdekében.

8. §. (1) Az állami tulajdon az egész nép vagyona.

(2) Az állam tulajdona mindenneklőtt: a föld méhének kincsei, az állami földterület, a természeti erőforrások, a jelentős üzemek és bányák, a vasút, a közutak, a vízi és légi utak, a bankok, a posta, a távíró, a távbeszélő, a rádió és a televízió.

(3) Az állami tulajdonnak, valamint az állam kizárólagos gazdasági tevékenységének körét törvény határozza meg.

9. §. Az állami vállalatok és gazdálkodó szervek a társadalom általános érdekeinek szolgálatában, a törvényben meghatározott módon és felelősséggel önállóan gazdálkodnak a rájuk bízott vagyonnal.

10. §. (1) A szövetkezetek a szocialista társadalmi rend részei; a szocialista állam társadalmi és gazdasági céljaival összhangban szolgálják tagságuk érdekeit.

(2) Az állam támogatja a dolgozók önkéntes társuláson alapuló szövetkezeti mozgalmát, a szocialista szövetkezeti tulajdon fejlesztését, biztosítja a szövetkezetek önállóságát, a szocialista szövetkezeti elvek érvényesítése érdekében felügyeletet gyakorol tevékenységük fölött.

(3) A Magyar Népköztársaság különös gondot fordít a parasztság mezőgazdasági termelőszövetkezeteire. Védi és fejleszti a föld szövetkezeti–szocialista tulajdonát.

11. §. A Magyar Népköztársaság elismeri és védi a személyi tulajdont.

12. §. Az állam elismeri a kisárutermelők társadalmilag hasznos gazdasági tevékenységét. A magántulajdon és magánkezdeményezés azonban nem sértheti a köz érdekeit.

13. §. Az alkotmány biztosítja az öröklési jogot.

14. §. (1) A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka.

(2) Minden munkaképes állampolgárnak joga és kötelessége, hogy képességei szerint dolgozzék.

(3) Az állampolgárok munkájukkal, munkaversenyben való részvételükkel, a munkafegyelmének fokozásával és a munkamódszerek tökéletesítésével a szocialista építés ügyét szolgálják.

(4) A Magyar Népköztársaság a „Mindenki képessége szerint, mindenkinek munkája szerint” szocialista elv következetes megvalósítására törekszik.

15. §. A Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét.

16. §. A Magyar Népköztársaság különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére és szocialista nevelésére; védelmezi az ifjúság érdekeit.

17. §. A Magyar Népköztársaság védi az állampolgárok életét, testi épségét, egészségét és betegség, munkaképtelenség, öregség esetén támogatja őket.

18. §. A magyar Népköztársaság szervezi és támogatja a társadalom fejlődését előmozdító tudományos munkát, segíti a haladást szolgáló művészetet, biztosítja az állampolgárok képzettségének és műveltségének állandó növelését.

II. fejezet

A Magyar Népköztársaság országgyűlése és a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa

Az országgyűlés

19. §. (1) A Magyar Népköztársaság legfelsőbb államhatalmi és népképviselői szerve az országgyűlés.

(2) Az országgyűlés gyakorolja a népszuverenitásból eredő összes jogot, biztosítja a társadalom alkotmányos rendjét, meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit.

(3) E jogkörében az országgyűlés

a) megalkotja a Magyar Népköztársaság alkotmányát,

b) törvényeket alkot,

c) meghatározza a népgazdasági tervet,

d) megállapítja az állami költségvetést, és jóváhagyja végrehajtását,

e) megvitatja és jóváhagyja a kormány programját,

f) a Magyar Népköztársaság nevében nemzetközi szerződéseket erősít meg,

g) dönt a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötés kérdéséről,

h) megválasztja a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsát,

i) megválasztja a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsát,

j) minisztériumokat létesít,

k) megválasztja a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnökét és a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyészét,

l) ellenőrzi az alkotmány megtartását; megsemmisíti az állami szerveknek alkotmányba ütköző vagy a társadalom érdekeit sértő rendelkezését.

20. §. (1) Az országgyűlést négyévi időtartamra választják.

(2) Az országgyűlési képviselők tevékenységüket választóik, a köz érdekében végzik.

(3) Az országgyűlési képviselők kötelesek rendszeresen beszámolni működésükről választóiknak.

(4) Országgyűlési képviselőt az országgyűlés hozzájárulása nélkül letartóztatni vagy elene büntetőeljárást indítani – a tettenérés esetét kivéve – nem lehet.

(5) Minden olyan politikai, gazdasági vagy egyéb tevékenység, illetőleg magatartás, amely ellentétben áll a társadalom érdekeivel, összeférhetetlen az országgyűlési képviselői megbízással.

21. §. (1) Az országgyűlés elnököt, alelnököket és jegyzőket választ tagjai sorából.

(2) Az országgyűlés állandó bizottságokat alakít tagjaiból, és bármely kérdés megvizsgálására bizottságot küldhet ki.

(3) A hatóságok, hivatalok és intézmények, valamint az állam polgárai kötelesek az országgyűlési bizottságok által kívánt adatokat rendelkezésre bocsátani, illetőleg a bizottságok előtt vallomást tenni.

22. §. (1) Az országgyűlés évenként legalább két ülésszakot tart.

(2) Az országgyűlést a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának határozata alapján vagy a képviselők egyharmadának írásbeli kérelmére össze kell hívni.

(3) Az országgyűlés összehívásáról az Elnöki Tanács gondoskodik.

23. §. Az országgyűlés ülései általában nyilvánosak. Rendkívüli esetben az országgyűlés zárt ülés tartását is elhatározhatja.

24. §. (1) Az országgyűlés akkor határozatképes, ha a képviselőknek legalább a fele jelen van.

(2) Határozatait az országgyűlés szótöbbséggel hozza.

(3) Az alkotmány megváltoztatásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(4) Az országgyűlés ügyrendben állapítja meg működésének szabályait és tárgyalási rendjét.

25. §. (1) Törvényt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa, a Minisztertanács, minden országgyűlési bizottság és bármely országgyűlési képviselő kezdeményezhet.

(2) A törvényhozás joga az országgyűlést illeti meg.

26. §. Az országgyűlés által elfogadott törvényt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke és titkára írja alá. A törvény kihirdetéséről az Elnöki Tanács elnöke gondoskodik. A törvényt a hivatalos lapban ki kell hirdetni.

27. §. Az országgyűlés tagjai a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsához, továbbá a Minisztertanácshoz, vagy annak bármelyik tagjához, az államtitkárokhoz, a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez, a legfőbb ügyészhez feladatkörükbe tartozó minden ügyben kérdéseket intézhetnek. Akihez a kérdést intézték, az országgyűlésen köteles választ adni.

28. §. (1) Az országgyűlés kimondhatja feloszlását megbízatásának lejártá előtt is.

(2) Háború vagy egyéb rendkívüli körülmények esetén az országgyűlés kimondhatja megbízatásának meghatározott időre való meghosszabbítását is.

(3) A feloszlott országgyűlést a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa háború vagy egyéb rendkívüli körülmények esetén ismét összehívhatja. Megbízatásának meghosszabbításáról az összehívott országgyűlés maga határoz.

(4) Az országgyűlés megbízatásának lejártától, illetőleg feloszlásától számított három hónapon belül új országgyűlést kell választani.

(5) A megválasztott országgyűlést az Elnöki Tanács a választást követő egy hónapon belül hívja egybe.

Az Elnöki Tanács

29. §. (1) Az országgyűlés az első ülésen tagjai sorából megválasztja a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsát: az Elnöki Tanács elnökét, két helyettes elnökét, titkárát és 17 tagját.

(2) A Minisztertanács elnöke, elnökhelyettesei, tagjai és az államtitkárok – mint az állam végrehajtó szerveinek vezető tisztségviselői – az Elnöki Tanácsba nem választhatók be.

30. §. (1) A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa

- a) kitűzi az országgyűlési választásokat,
- b) összehívja az országgyűlést,
- c) törvényeket kezdeményez,
- d) országos jelentőségű kérdésekben népszavazást rendelhet el,
- e) a Magyar Népköztársaság nevében nemzetközi szerződéseket köt és erősít meg,
- f) megbízza és fogadja a nagyköveteket és követeket,
- g) megválasztja a hivatalos bírákat,
- h) kinevezi az államtitkárokat és a törvény által meghatározott fontosabb megbízatású állami alkalmazottakat, valamint a fegyveres erők magasabb rendfokozatú tisztjeit,
- i) alapítja és adományozza a Magyar Népköztársaság rendjeleit és címeit, hozzájárul külföldi rendjelek és címek viseléséhez,
- j) gyakorolja a kegyelmezési jogot.

(2) Az Elnöki Tanács örökdik az alkotmány végrehajtásán. E jogkörében minden olyan jogszabályt, államigazgatási határozatot vagy intézkedést, amely az alkotmányba ütközik, megsemmisít, illetőleg megváltoztat.

(3) Az Elnöki Tanács alkotmányossági felügyeletet gyakorol a tanácsok fölött:

- a) kitűzi a tanácsok általános választását,
- b) gondoskodik a tanácsok jogainak védelméről,
- c) felosztatja azt a tanácsot, amelynek működése az alkotmányba ütközik, vagy a nép érdekeit súlyosan veszélyezteti.

(4) Az Elnöki Tanács dönt mindazokban az ügyekben, amelyeket külön törvény a hatáskörébe utal.

(5) Ha az országgyűlés nem ülésezik, az országgyűlés jogkörét az Elnöki Tanács gyakorolja; az alkotmányt azonban nem változtathatja meg.

(6) Az Elnöki Tanács által alkotott jogszabályok törvényerejű rendeletek. Ezeket az országgyűlés legközelebbi ülésén be kell mutatni.

31. §. (1) Háború vagy az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszély esetén a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa rendkívüli hatáskörrel felruházott Honvédelmi Tanácsot hozhat létre.

(2) Az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszélyt és annak megszűnését az Elnöki Tanács állapítja meg és hirdeti ki.

32. §. (1) A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának megbízatása akkor szűnik meg, amikor az országgyűlés megválasztotta az új Elnöki Tanácsot.

(2) Az Elnöki Tanács az országgyűlésnek felelős, és köteles működéséről az országgyűlésnek beszámolni.

(3) Az országgyűlés jogosult az Elnöki Tanácsot vagy annak bármely tagját visszahívni.

(4) Az Elnöki Tanács határozatképességéhez az elnökön és a titkáron kívül 9 tag jelenléte szükséges.

(5) Az Elnöki Tanács minden határozatát és intézkedését az elnök és a titkár írja alá. Törvényerejű rendeleteit a hivatalos lapban ki kell hirdetni.

(6) Akadályoztatás esetén az Elnöki Tanács elnökét a helyettes elnök, titkárát az Elnöki Tanács által megbízott tagja helyettesíti.

(7) Az Elnöki Tanács maga állapítja meg ügyrendjét.

III. fejezet

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa

33. §. (1) A Minisztertanács (kormány)

a) a Minisztertanács elnökéből,

b) az elnökhelyettesekből,

c) az államminiszterekből,

d) a minisztériumokat vezető miniszterekből és az Országos Tervhivatal elnökéből áll.

(2) A Minisztertanácsot, a Minisztertanács elnökét és tagjait az országgyűlés a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának javaslatára választja meg és menti fel.

(3) A Minisztertanács tagjai részt vesznek és felszólalhatnak az országgyűlés ülésein.

34. §. A Magyar Népköztársaság minisztériumainak felsorolását külön törvény tartalmazza.

35. §. (1) A Minisztertanács

a) védi és biztosítja az állami, társadalmi rendet és az állampolgárok jogait,

b) biztosítja a törvények és törvényerejű rendeletek végrehajtását,

c) irányítja a minisztériumok és a közvetlenül alárendelt egyéb szervek munkáját, összehangolja tevékenységüket,

d) irányítja a tanácsokat, ellátja tevékenységük törvényességi felügyeletét,

e) biztosítja a népgazdasági tervek kidolgozását, gondoskodik megvalósításukról,

f) meghatározza a tudományos és kulturális fejlesztés irányát, biztosítja a szükséges személyi és anyagi feltételeket,

g) meghatározza a szociális és egészségügyi ellátás rendszerét, gondoskodik anyagi fedezetéről,

h) nemzetközi szerződéseket köt és hagy jóvá,

i) ellátja mindazokat a feladatokat, amelyeket jogszabály a hatáskörébe utal.

(2) A Minisztertanács a maga feladatkörében rendeleteket bocsát ki, és határozatokat hoz. Ezeket a Minisztertanács elnöke írja alá. A Minisztertanács rendelete és határozata törvénnyel és törvényerejű rendelettel nem lehet ellentétes. A Minisztertanács rendeleteit a hivatalos lapban ki kell hirdetni.

(3) A Minisztertanács az alárendelt szervek által hozott minden olyan jogszabályt, határozatot vagy intézkedést megsemmisít, illetőleg megváltoztat, amely törvénybe ütközik, vagy közérdeket sért.

(4) A Minisztertanács megsemmisíti a tanácsoknak azokat a rendeleteit, határozatait, amelyek a társadalom érdekét sértik.

36. §. Feladatának ellátása során a Minisztertanács együttműködik az érdekelt társadalmi szervezetekkel.

37. §. (1) A Minisztertanács elnöke vezeti a Minisztertanács üléseit, gondoskodik a Minisztertanács rendeleteinek és határozatainak végrehajtásáról.

(2) A miniszterek a jogszabályok rendelkezéseinek és a Minisztertanács határozatainak megfelelően vezetik az államigazgatásnak feladatkörükbe tartozó ágait, és irányítják az alájuk rendelt szerveket.

(3) A Minisztertanács elnöke, elnökhelyettesei és tagjai feladatuk ellátása körében rendeleteket adhatnak ki. Ezek azonban törvénnyel, törvényerejű rendelettel vagy a Minisztertanács rendeletével és határozatával nem lehetnek ellentétesek. A rendeleteket a hivatalos lapban ki kell hirdetni.

38. §. Országos hatáskörű szerv vezetésével megbízott államtitkár – a Minisztertanács által meghatározott feladatkörében – az állami szervekre, vállalatokra, szervezetekre és egyéb gazdálkodó szervekre kötelező rendelkezéseket adhat ki. Ezeket a hivatalos lapban ki kell hirdetni. E rendelkezések nem lehetnek ellentétesek törvénnyel, törvényerejű rendelettel vagy a Minisztertanács rendeletével és határozatával, továbbá miniszteri rendelettel.

39. §. (1) Működéséért a Minisztertanács az országgyűlésnek felelős. Munkájáról az országgyűlésnek rendszeresen köteles beszámolni.

(2) A Minisztertanács tagjai és az államtitkárok a Minisztertanácsnak és az országgyűlésnek felelősek: tevékenységükről kötelesek a Minisztertanácsnak és az országgyűlésnek beszámolni. Jogállásukat és felelősségre vonásuk módját külön törvény szabályozza.

40. §. (1) A Minisztertanács meghatározott feladatkörök ellátására kormánybizottságokat alakíthat.

(2) A Minisztertanács az államigazgatás körébe tartozó bármely ügyben közvetlenül vagy valamely tagja által intézkedhet.

(3) A Minisztertanács jogosult az államigazgatás bármely ágát közvetlenül felügyelete alá vonni, és erre külön szervezetet létesíteni.

IV. fejezet

A tanácsok

41. §. (1) A Magyar Népköztársaság területe fővárosra, megyékre, városokra, községekre tagozódik.

(2) A megyék járásokra, a főváros és a nagyobb városok kerületekre oszthatók.

42. §. (1) Tanács működik a fővárosban, a megyékben, a főváros kerületeiben, a városokban és a községekben. Tanácsot több község közösen is alakíthat.

(2) A tanácsok tagjait négyévi időtartamra választják.

(3) A tanács a lakosság tevékeny részvételével látja el feladatait, munkájában közvetlenül támaszkodik a társadalmi szervezetekre, és együttműködik a nem tanácsai szervekkel.

(4) A tanács tagok kötelesek választóiknak a tanács munkájáról és saját tevékenységükről rendszeresen beszámolni.

43. §. (1) A tanács

a) képviseli a lakosság érdekeit, működési területén megvalósítja a dolgozó nép önkormányzatát,

b) gondoskodik a központi állami és a helyi célok megvalósításáról, a hatáskörébe utalt feladatok önálló ellátásáról, a jogszabályok végrehajtásáról,

c) meghatározza – az állami népgazdasági terv és az állami költségvetés alapján – terveit

és költségvetését, irányítja és ellenőrzi a tervek végrehajtását, a költségvetés felhasználását; anyagi eszközeivel önállóan gazdálkodik.

d) gondoskodik a terület- és településfejlesztésről, szervezi a lakosság szükségleteinek kielégítését,

e) közreműködik az állami és társadalmi rend biztosításában, a társadalmi tulajdon védelmében.

(2) Működési körében a tanács rendeletet vagy határozatot hozhat, amely azonban nem lehet ellentétes törvénnyel, törvényerejű rendelettel, minisztertanácsi rendelettel vagy határozattal, miniszteri rendelettel, államtitkári rendelkezéssel vagy felsőbb fokú tanácsrendelettel. A tanácsrendeletet a helyben szokásos módon ki kell hirdetni.

44. §. (1) A tanács végrehajtó bizottságot választ, bizottságokat alakít, szakigazgatási szerveket hoz létre, vállalatokat és intézményeket alapíthat.

(2) A tanácsokra vonatkozó részletes szabályokat törvény állapítja meg.

V. fejezet

A bírói szervezet

45. §. (1) A Magyar Népköztársaságban az igazságszolgáltatást a Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága, a megyei bíróságok és a járásbíróságok gyakorolják.

(2) A törvény az ügyek meghatározott csoportjaira külön bíróságok létesítését is elrendelheti.

46. §. A bíróságok hivatásos bírákból és népi ülnökökből alakított tanácsokban ítélnének. A törvény e szabály alól kivételt engedhet.

47. §. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága elvi irányítást gyakorol az összes bíróságok bírói működése és ítélezése fölött. A Legfelsőbb Bíróság irányelvei és elvi döntései a bíróságok számára kötelezők.

48. §. (1) A Magyar Népköztársaságban a bírói tisztségeket választással töltik be; a megválasztott bírák törvényben meghatározott okok alapján visszahívhatók.

(2) A Legfelsőbb Bíróság elnökét négyévi időtartamra az országgyűlés választja. A Legfelsőbb Bíróság elnöke köteles a Legfelsőbb Bíróság működéséről az országgyűlésnek beszámolni.

(3) A hivatásos bírákat a törvényben meghatározott módon a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa választja.

49. §. (1) A bíróságok tárgyalásai – a törvény által meghatározott kivételektől eltekintve – nyilvánosak.

(2) A büntető eljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga.

50. §. (1) A Magyar Népköztársaság bíróságai védik és biztosítják az állami, gazdasági és társadalmi rendet, az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit.

(2) A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve.

(3) A bíróságokra vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg.

VI. fejezet
Az ügyészség

51. §. (1) A Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze és az ügyészség gondoskodik a társadalom törvényes rendjét, az állam biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözéséről, az állampolgárok jogainak védelméről.

(2) Az ügyészség felügyeletet gyakorol a nyomozás törvényessége fölött, képviseli a vádat a bírósági eljárásban.

(3) Az ügyészség közreműködik annak biztosításában, hogy az állami, a társadalmi és a szövetkezeti szervek, valamint az állampolgárok a törvényeket megtartsák és megtartassák. Törvénytértés esetén fellép a törvényesség védelmében.

52. §. (1) A Magyar Népköztársaság legfőbb ügyését az országgyűlés választja négyévi időtartamra. Az országgyűlés a legfőbb ügyészt visszahívhatja.

(2) A legfőbb ügyész az országgyűlésnek felelős, és működéséről köteles beszámolni.

53. §. (1) Az ügyészeket a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze nevezi ki.

(2) Az ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész vezeti és irányítja.

(3) Az ügyészségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg.

VII. fejezet
Az állampolgárok alapvető jogai és kötelességei

54. §. (1) A Magyar Népköztársaság tiszteletben tartja az emberi jogokat.

(2) A Magyar Népköztársaságban az állampolgári jogokat a szocialista társadalom érdekeivel összhangban kell gyakorolni; a jogok gyakorlása elválaszthatatlan az állampolgári kötelességek teljesítésétől.

(3) A Magyar Népköztársaságban törvény állapítja meg az állampolgárok alapvető jogaira és kötelességeire vonatkozó szabályokat.

55. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja állampolgárainak a munkához való jogot, valamint a végzett munka mennyiségének és minőségének megfelelő díjazását.

(2) E jogot a Magyar Népköztársaság a népgazdaság termelőerőinek tervszerű fejlesztésével és a népgazdasági terven alapuló munkaerő-gazdálkodással valósítja meg.

56. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja állampolgárai számára a pihenéshez való jogot.

(2) Ezt a jogot a Magyar Népköztársaság a munkaidő törvényes megállapításával, fizetési szabadság biztosításával, az üdülés megszervezésének segítségével valósítja meg.

57. §. (1) A Magyar Népköztársaságban az állampolgároknak joguk van az élt, a testi épség és az egészség védelméhez.

(2) Ezt a jogot a Magyar Népköztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, az emberi környezet védelmével valósítja meg.

58. §. (1) A Magyar Népköztársaság állampolgárainak öregség, betegség és munkaképzetlenség esetén anyagi ellátáshoz van joguk.

(2) A Magyar Népköztársaság az anyagi ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás keretében és a szociális intézmények rendszerével biztosítja.

59. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot.

(2) A Magyar Népköztársaság ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá

tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, közép- és felsőfokú oktatással, a felnőtt dolgozók továbbképzésével és az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.

60. §. A Magyar Népköztársaság biztosítja a tudományos és művészi alkotó tevékenység szabadságát.

61. §. (1) A Magyar Népköztársaság állampolgárai a törvény előtt egyenlők, és egyenlő jogokat élveznek.

(2) Az állampolgároknak nem, felekezet vagy nemzetiség szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti.

(3) A Magyar Népköztársaság a területén élő minden nemzetiség számára biztosítja az egyenjogúságot, az anyanyelv használatát, az anyanyelven való oktatást, saját kultúrája megőrzését és ápolását.

62. §. (1) A Magyar Népköztársaságban a nők és a férfiak egyenlő jogokat élveznek.

(2) A nők egyenjogúságát szolgálják: munkalehetőségeiknek és munkafeltételeiknek megfelelő módon való biztosítása; terhesség és szülés esetére fizetett szabadság, az anyaság és a gyermek fokozott törvényes védelme, továbbá az anya- és gyermekvédelmi intézmények rendszere.

63. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát.

(2) A lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében a Magyar Népköztársaság az egyházat különválasztja az államtól.

64. §. A Magyar Népköztársaság a szocializmus, a nép érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot és a gyülekezési szabadságot.

65. §. (1) A Magyar Népköztársaság biztosítja az egyesülési jogot. Az egyesülési jogot törvény szabályozza.

(2) A szocializmus rendjének és vívmányainak védelmére, a szocialista építőmunkában és a közéletben való fokozott részvételre, a kulturális nevelőmunka kiszélesítésére, a nép jogainak és kötelességeinek megvalósítására, a nemzetközi szolidaritás ápolására a dolgozók tömegszervezeteket és tömegmozgalmakat hozhatnak létre.

66. §. A Magyar Népköztársaság biztosítja az állampolgárok személyi szabadságát és sérthetetlenségét, a levéltitok és a magánlakás tiszteletben tartását.

67. §. A Magyar Népköztársaságban mindenki, akit demokratikus magatartásáért, a társadalmi haladás, a népek felszabadítása, a béke védelme érdekében kifejtett tevékenységéért üldöznek, menedékjogot kaphat.

68. §. (1) Minden állampolgárnak joga van arra, hogy részt vegyen a közügyek intézésében; kötelessége, hogy közmegbízatait lelkiismeretesen teljesítse.

(2) Az állampolgárok az állami és társadalmi szervezeteknek közérdekű javaslatot tehetnek. Ezeket érdemben el kell bírálni.

69. §. A Magyar Népköztársaság állampolgárainak alapvető kötelessége: a nép vagyonának védelme, a társadalmi tulajdon szilárdítása, a Magyar Népköztársaság gazdasági erejének fokozása, műveltségük gyarapítása, az ország természeti és kulturális értékeinek oltalmazása, a társadalom rendjének erősítése.

70. §. (1) A haza védelme a Magyar Népköztársaság minden állampolgárának kötelessége.

(2) Az állampolgárok az általános honvédelmi kötelezettség alapján katonai szolgálatot teljesítenek.

(3) A haza és a nép ügyének elárulását, a katonai eskü megszegését, az ellenséghez való átpártolást, a kémkedést, az állam katonai hatalmának minden csorbítását a törvény szigorúan büntetni.

VIII. fejezet *A választások alapelvei*

71. §. (1) Az országgyűlési képviselőket, valamint a községi, a városi, a fővárosi és kerületi tanácsok tagjait a választópolgárok általános, egyenlő és közvetlen választójog alapján, titkos szavazással választják.

(2) A fővárosi tanács tagjait a fővárosi kerületi, a megyei tanácsok tagjait a városi és a községi tanácsok tagjait a választóik visszahívhatják.

(3) Az országgyűlési képviselőket, valamint a tanácsok tagjait a választóik visszahívhatják.

72. §. (1) A választójog a Magyar Népköztársaság minden nagykorú állampolgárát megilleti.

(2) A választáson minden szavazásra jogosult állampolgárnak egy szavazata van. Minden szavazat egyenlő.

(3) A választójogból való kizárás eseteit törvény állapítja meg.

73. §. (1) Országgyűlési képviselővé vagy tanácstaggá mindenki megválasztható, akinek választójoga van.

(2) Az országgyűlési képviselők és a tanácstagok választásáról, visszahívásáról külön törvény rendelkezik.

IX. fejezet *A Magyar Népköztársaság címere, zászlaja és fővárosa*

74. §. A Magyar Népköztársaság címere: kétoldalt búzakoszorúval egybefogott világos-kék mezőben álló, ívelt oldalú, piros-fehér-zöld színű pajzs. A búzakoszorút balról piros-fehér-zöld, jobbról vörös színű szalag fonja át. A pajzs fölött középen elhelyezett ötágú vörös csillag aranyszínű sugarakat bocsát a mezőre.

75. §. A Magyar Népköztársaság zászlaja piros-fehér-zöld színű.

76. §. A Magyar Népköztársaság fővárosa Budapest.

X. fejezet *Záró rendelkezések*

77. §. (1) Az alkotmány a Magyar Népköztársaság alaptörvénye.

(2) Az alkotmány, valamint az alkotmányos jogszabályok az állam valamennyi szervére és az állam minden polgárára egyaránt kötelezők.

(3) Az állam minden szervének és minden állampolgárának kötelessége, hogy az alkotmányt, az alkotmányos jogszabályokat megtartsa, és feladatkörében eljárva megtartassa.

78. §. (1) A Magyar Népköztársaság alkotmánya kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a Minisztertanács gondoskodik.

(2) A Minisztertanács köteles az alkotmány végrehajtásához szükséges törvényjavaslatokat az országgyűlés elé terjeszteni.”

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1972. Szerk. a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, 1973, Közgazdasági és Jogi, 3–8.

■ 42. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ■ HATÁROZATA AZ ÁLLAMI OKTATÁS HELYZETÉRŐL ÉS FEJLESZTÉSÉNEK FELADATAIRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1972. JÚNIUS 14–15.

I.

Oktatásügyünk az elmúlt negyedszázadban történelmi jelentőségű eredményeket ért el. A kulturális forradalom szerves részeként nagymértékben hozzájárult hazánk, szocialista társadalmunk fejlődéséhez, néptünk alkotóerejének kibontakoztatásához. Az iskola a volt uralkodó osztályok művelődési monopóliumának eszközéből a kulturális felemelkedés, a munkás-paraszt hatalom kulturális-nevelő funkciójának egyik legfontosabb hordozójává vált, a társadalmi fejlődés egyik alapvető eszköze, közügy lett.

Az egységes nyolcosztályos általános iskola létrehozta, az iskolák államosítása, az iskola-rendszerű szakmunkásképzés, az általánosan művelő gimnáziumok, a szakmai középiskolák, a főiskolák és egyetemek bővülő hálózatának kiépítése oktatásügyünk fejlődésének alapvető tényezői. Az oktatás és nevelés megváltozott tartalma egészében a tudományos, marxista világnézet iránti elkötelezettséget tükrözi.

Az intézményes oktatás és nevelés politikai funkciójának forradalmi változása alapvetően hozzájárult társadalmunk tudati, kulturális fejlődéséhez. A tizenöt éves és annál idősebb népességen belül a mai általános iskolának megfelelő végzettségűek aránya a felszabadulás előtti 15 százalékról 52 százalékra, az érettségizettké a tizenennyolc éven felüliek között 4 százalékról 16 százalékra, a felsőfokú intézményekben végzettké pedig a huszonöt éves és idősebb népességen belül 1,6 százalékról 4,3 százalékra emelkedett.

A szocialista köznevelés fejlesztésében kiemelkedő a pedagógusok szerepe. Áldozatos munkával, eredményesen oktatják és nevelik a felnövekvő nemzedéket, tanították és tanítják a felnőtteket, s tevékeny részesei a közéletnek. Pártunk, társadalmunk bizalommal van irántuk, és épít munkájukra a jövő nagy feladatainak megoldásában is.

II.

1961-ben az oktatási rendszer egészét átfogó reformra került sor. A szocializmus alapjainak lerakásához közeledő társadalmunk új igényei és oktatásügyünk gondjai az iskola-rendszer továbbfejlesztését sürgették. A reform a problémák helyes felmérésén alapult, és alapvető tartalmi célkitűzései – az oktatás korszerűsítése, a gyakorlattal való kapcsolatának erősítése, a szocialista nevelés javítása – továbbra is helytállóak. Néhány célkitűzése (pl. a középfokú oktatás általánossá tétele) azonban nem volt reális, az alapelvek megvalósítására tett konkrét intézkedések egy részét is hibásan, illetve pontatlanul határoztuk meg, s bevezetésüket nem előzték meg kísérletek. A reform egyes célkitűzései megvalósításához nem tudtuk a szükséges személyi és tárgyi feltételeket maradéktalanul biztosítani.

A reform alapelvei egyenlőtlenül érvényesültek. Mindenekelőtt az oktatás tartalmában

értünk el lényeges előrehaladást. Az alsó- és középfokú oktatási intézményekben ma is lényegében az akkor kialakított oktatási anyagok (tantervek, programok, tankönyvek) alapján folyik a munka. Ezek színvonalasabbak, mint a megelőzők, s alkalmazásukkal hatékonyabbá vált az oktatás. Iskoláink szocialista szellemben nevelik a felnövekvő nemzedéket, és minden fokon hasznos ismeretekkel készítik fel a továbbtanulásra, az alkotó társadalmi tevékenységre. Tanulóifjúságunk tanulmányi és munkaerőköltsége általában kielégítő, közösségi munkára való készségének számos meggyőző jelét adja.

A reform tapasztalatait, eredményeit és gondjait 1965-ben a Központi Bizottság elemezte, majd ennek alapján a Politikai Bizottság korrekciókra hozott határozatot. Többek között állást foglalt abban, hogy a demográfiai hullámból fakadó feszültségeket a szakmunkásképzés bővítésével kell levezetni, s a középiskolák hálózatán belül a szakközépiskolák arányát szükséges növelni. E célok megvalósultak.

A korrekció után új problémák jelentkeztek; oktatásügyünk fejlődése ellenére – különösen a jövő követelményeinek fényében – egyre több gonddal ellentmondással küzd.

1. a) Nemzetközi viszonylatban is jelentősnek mondható, hogy a megfelelő korosztályok 59 százaléka részesül óvodai elhelyezésben (1938-ban 24 százalék). Az óvodai ellátás iránti igény azonban gyorsabban növekszik, mint a férőhelyek száma. 1971-ben 247 000 gyerek járt óvodába (1938-ban 112 000), de 30 000 gyermek óvodai elhelyezését igénylő kérdésnek nem tudtunk eleget tenni. A városok kerületeiben az óvodai ellátottság az ország átlag alatt van, a községeknek mintegy felében nincs óvoda. Az óvónők 15 százaléka képeztetés nélküli.

Az alsófokú oktatást több országban „lefelé” terjesztik, nagy jelentőséget tulajdonítva az iskola-előkészítésnek. Hazánkban is új nevelési programot vezettek be az óvodákban. Az otthon nevelkedő gyermekek számára iskola-előkészítő foglalkozásokat szerveznek. Ezek az ötéves gyermekek 20 százalékát fogják át, s – bár hatékonyságuk az óvodakét nem éri el – jelentősen segítik az iskolára való előkészítést.

b) Az általános iskola több mint két évtizeden át eredményesen oldotta meg azt a feladatot, hogy a felnövekvő nemzedék számára megadja a műveltség legfontosabb alapjait, és jelentős feladatot teljesített a felnőttek művelődésében is. A dolgozók általános iskoláját mintegy 300 000-en végezték el.

A tanköteles korú tanulóknak 98-99 százaléka beiratkozik az általános iskolába, és mintegy 80-81 százaléka a nyolc év alatt, 90-91 százaléka a tízéves tankötelezettségen belül elvégzi. (1938-ban a tankötelesek 79 százaléka iratkozott be az iskolába, s 14 éves korukig 19 százalékuk szerzett a mai általános iskolának megfelelő végzettséget.)

Az általános iskolák többsége a tanulóknak megfelelő alpműveltséget nyújt. Egy részük azonban a gyenge tárgyi és személyi feltételek miatt nem tud eleget tenni a megnövekedett követelményeknek. A kisegítő iskolák hálózata nincs arányban a különleges bánásmódot igénylő gyermekek számával. Kevés a gyermekvédelmi férőhely, nem megfelelő a veszélyeztetett helyzetben levő gyermekekkel történő megelőző foglalkozás.

Az iskolák szemléltető, kísérleti eszközökkel való ellátottsága alacsony szintű s hiányos; tanterrellátásuk korszerűtlen. Több helyen – az új iskolák egy részében is – hiányoznak a szükséges előadótermek, szertárak, laboratóriumok, tornatermek, könyvtárak, ifjúsági klubok. A napközi hálózat jelenleg a tanulóknak csupán 21 százalékát tudja befogadni, s csak lassan alakulnak a gyermekek egész napos tevékenységét átfogó új szervezeti formák. Kevés a szétosztott településeken lakó gyermekek számára létesített diákotthoni férőhelyek száma (8000).

A felső tagozatos tanítási óráknak országosan 74 százalékát látja el az adott tárgyra képe-sített tanár, a községekben ez az arány 63 százalék. A pedagógusok 5,6 százalékának nincs képesítése.

c) Az általános iskolát végzettek 82-84 százaléka (a fiúk 95-97 százaléka, a lányok 68-69 százaléka) tanul tovább középfokon (szakmunkásképző intézetben, szakközépiskolában és gimnáziumban), ez a megfelelő korosztálynak mintegy 70 százaléka (1938-ban ez az arány 17 százalék volt.)

A továbbtanulóknak mintegy 53-55 százaléka szakmunkásképző intézetbe, 45-47 száza-léka pedig középiskolába jár. Az arányok a művelődési lehetőségek és igények alapján te-rületenként jelentősen eltérnek. (Budapesten pl. az általános iskolát végzetteknek 55 szá-zaléka, Hajdú-Bihar megyében 26 százaléka jár a középiskolák első osztályaiba.) Az utóbbi években a középfokú oktatás keretein belül nőtt a szakközépiskolákban és szakmunkásta-nuló intézetekben tanulók száma, és 1971-re elérte a 78 százalékot. Ez az arány lényegesen jobb, mint a korábbi (1965-ben 69 százalék), de a népgazdaság szakmunkaigényével még mindig nincs megfelelő összhangban. A szakmunkástanuló intézetekbe és a szakkö-zépiskolákba járók aránya alacsony.

A szakmunkásképzés a felszabadulás óta 754 000 szakmunkás kiképzésével segítette népgazdaságunk fejlődését. A vállalatok a kezdő szakmunkások többségével elégedettek.

A középfokú oktatás általánossá tételének meghirdetése a szakmunkásképzést a 60-as évek elején visszavetette fejlődésében. Az elmaradást felismerve 1965-től hozzákezdünk a tananyag fokozatosan korszerűsítéséhez, s ezt eddig a szakmák 65 százalékában végeztük el. Ennek során alakítottuk ki a hagyományos szakmunkásképzés mellett az emelt szintű tagozatot.

Nem jutott elég személyi és tárgyi fejlesztés a szakmunkásképző intézetek számára 1965 után sem, holott ez az iskolatípus vezette le a demográfiai hullámból eredő feszültséget. Az általános iskolák mellett a szakmunkásképző intézetek dolgoznak a legkedvezőtlenebb feltételek között. Jelentős részüknek nincs saját épületük. Kevés a tanműhely, s a kollégi-umban elhelyezett tanulók aránya is csupán 12 százalék. A pedagógusellátottság is lénye-gesen gyengébb, mint a szakközépiskolákban és a gimnáziumokban. Az üzemek jelenleg nem a kívánt mértékben veszik ki részüket a szakmunkástanulók gyakorlati képzéséből.

A szakmai középiskolák a felszabadulás óta a nappali tagozatokon 305 000, az esti-leve-lező tagozatokon 272 000 szakembert képeztek. Jelenlegi szakmai középiskolánk, a szak-középiskola váltja ki a középfokú iskolatípusaink közül a legtöbb vitát, és kétségtelenül itt van a legtöbb probléma is.

A középfokú technikusképzés megszüntetése helyes lépés volt, de a kialakult ipari és mezőgazdasági szakközépiskolák mai képzési célja irreálisnak bizonyult: a 4 éves tanulmá-nyi idő alatt középfokú szakképesítést, a szakmunkás tevékenység végzéséhez szükséges elméleti és gyakorlati ismereteket kívánnak adni, s képzési céljukban differenciálatlanul szerepel a továbbtanulásra való felkészítés is. Ez utóbbi alól az egyéb szakközépiskolák sem kivételek.

A közismereti képzés nem ad elegendő alapot a továbbtanulásra, a végzettek – a telje-síthetetlen, de tantervileg végighajszolt követelményekből fakadóan – jelenleg szakirányú továbbtanulás esetén is hátrányban vannak a gimnazistákkal, szakmunkásismeretekben pedig a szakmunkásképző intézetekben végzettekkel szemben.

A gimnázium továbbtanulásra felkészítő funkciója az utóbbi években erősödött (az egye-temekre, főiskolákra felvetteknek 72 százaléka gimnazista), de a gimnáziumban érettségi-

zetteknek még így is csupán 30–35 százaléka tanul tovább felsőoktatási intézményekben. A tovább nem tanulóknak a gyakorlati életre való megfelelő előkészítése azonban megoldatlan. A gimnáziumok személyi és tárgyi ellátottsága között nagy a különbség, s ez alapvetően befolyásolja a továbbtanulók arányát és a továbbtanulás irányát.

d) Felsőoktatási intézményeink a felszabadulás óta 254 000 szakembert bocsátottak a szocialista termelés, államigazgatás, egészségügy, a kultúra és a köznevelés szolgálatára. A tekintélyes mértékű mennyiségi fejlődéssel párhuzamosan a képzés minőségét nemzetközileg is elismert színvonalra fejlesztettük. Az utóbbi évtizedben sikeresen indítottuk útjára a műszaki, közgazdasági és mezőgazdasági felsőoktatásban a szakemberképzésnek a nemzetközi tendenciákkal egybeeső két szintjét (üzemmérnök- és mérnökképzés). Felsőoktatási intézményeink tudományos központokká fejlődése előrehaladt, azonban a párt tudománypolitikai irányelveinek végrehajtása további ösztönzési igényel.

A felsőfokú oktatásban részesülők száma az utóbbi években – a nemzetközi tendenciákkal ellentétben – alig emelkedik. A továbbtanulásra jelentkezők száma átlagosan több mint kétszerese a beiskolázási keretnek. A jelentkezők szakonkénti megoszlása aránytalan. Vannak egyetemi, illetve főiskolai karok, amelyeken négyszeres (egyes szakokon nyolc-tízszeres) a túljelentkezés, míg másutt – ahol matematika és természettudományi tárgy a felvételi vizsga anyaga – pótfelvételt kell hirdetni.

A felsőfokú oktatásban az utóbbi években az alapozó képzést erősítettük, a specializálódás a felsőbb évfolyamokon, illetve az egyetemi képzés befejezése után folyik. Azt a követelményt azonban, hogy szilárd alapokat és a legfontosabb szakmai ismereteket kell megtanítani, csak részben sikerült megvalósítani. Néhány intézményben (főleg azokban, amelyeket a 60-as évek elején létesítettünk) a képzés nem éri el a kívánatos színvonalat.

Az új képzési irányok bevezetésével szemben – kivéve pl. a megvalósult agrárkémikus-képzést – elég nagy az érdekelt intézmények ellenállása, mindenekelőtt azért, mert bizonyos szakpárosítások nem könnyen illeszthetők be a hagyományos egyetemi-főiskolai keretbe. A meglehetősen széttagolt tanszéki szervezet helyett a hatékonyabb oktató-nevelő-tudományos munkára alkalmas szervezeti egységek kialakítása gyakran a részérdekek és a megszokás visszahúzó erejébe ütközik.

Bár a felsőoktatás fejlesztésére jelentős eszközöket fordítottunk, az oktatás korszerűsítését itt is korlátozzák anyagi-tárgyi hiányok. A régi – főként budapesti – egyetemek épületeinek egy része elavult, több intézményben nagy a helyiséghiány, kevés a segédszemélyzet. A gép- és műszerpark szinten tartási költségeit a rendelkezésre álló keretek nem fedezik. Kevés a kollégiumi férőhely (a hallgatók 49 százaléka lakik kollégiumban), az étkeztetési normák alacsonyak. Az egyetemek és főiskolák többségének nincsenek megfelelő kulturális lehetőségei és sportlétesítményei.

A felsőoktatás területén az oktatók létszáma megfelel a szükségleteknek (egy oktatóra országosan nyolc hallgató jut), de eloszlásuk nagyon egyenlőtlen. Az oktatók egy része nem tud lépést tartani a fejlődéssel. Kimagasló elméleti és megfelelő gyakorlati tapasztalatokat szerzett szakembert (pl. gyakorlott középiskolai tanárt) nem megfelelő számban visznek be az egyetemekre. A pályázatok általában személyre szabottak, külső személyek csak elvétele pályáznak. Még ma sem kielégítő a kutatóintézetekben és az üzemekben dolgozó szakemberek bevonása az intézmények oktató-nevelő munkájába.

2. Minden eddigi erőfeszítés ellenére sem növekedett megfelelő mértékben az intézményes iskolai nevelés hatékonysága.

Az érettségik, sőt az egyetemi-főiskolai záróvizsgák sokéves tapasztalatai azt mutatják,

hogy 12–16 évi tanulás után sem alakul ki ifjúságunkban a növekvő igényeknek megfelelő korszerű világkép és gondolkodás a természet, a társadalom, az emberi alkotótevékenység leglényegesebb összefüggéseiről, törvényszerűségeiről, a hazánkban és a világban végbe-menő társadalmi folyamatokról. A tanulmányaikat befejező fiatalok egy része nincs tisztában szakmája, egyéni munkája társadalmi-politikai jelentőségével, nem képes azonosulni nagy társadalmi céljainkkal.

Marxista világnézeti és politikai nevelésünk gyengeségei jórészt a túlterhelő, sokszor megtaníthatatlan, a valóságtól elszakadt elméletieskedő tananyagokból fakadnak. Erkölcsei nevelésünk esetében pedig negatív társadalmi, környezeti hatások mellett a társadalmi-közösségi tapasztalatok korlátozottak voltak – a közösségi nevelés gyengesége is lényeges ok.

A tanulók és hallgatók társadalmi, közéleti tapasztalatai viszonylag szűk körre korlátozódnak. A mai iskolai szervezeti forma, az iskolai élet rendje nem ad kellő keretet a tanulók aktivitásának kibontakoztatására; a közösségi nevelés nehezen fejlődik. Az iskolák életét túlszabályozottság jellemzi. Az utóbbi években – elsősorban a felsőfokú oktatási intézményekben – több intézkedés született a diákok önkormányzati jogainak szélesítésére. A diákokat azonban mégsem vonják be eléggé saját ügyeik intézésébe, kevés gyakorlati lehetőséget teremtenek számukra az állampolgári tevékenységre való felkészüléshez.

Az iskolai ifjúsági szervezetek lehetőségei mostohák, munkájukban túlteng a formális szervezés és kevés a politikai tartalom. Iskoláinkban még mindig gyenge a közösségi élet és a diákok sokrétű érdeklődésére épülő aktív öntevékenység.

3. Jóllehet, az 1961. évi reform egyik célkitűzése a tanulók túlterhelésének megszüntetése volt, mégis az általános iskolák felső tagozatában a tanulók heti tanrendi elfoglaltsága 29–31, a középiskolásoké a gimnáziumokban 31–36, a szakközépiskolákban 35–38 óra, s így az egyéni tanulásra fordított idővel együtt az átlagos képességű diák terhelése – esetenként messze – meghaladja a heti 48 órát. Jelentős a túlterhelés a felsőoktatási intézmények többségében is.

A tananyagokat felesleges lexikális adatokkal, részletekkel terhelik, gátolva ezzel az alapvető ismeretek szilárd elsajátítását, az alkalmazási készségnek, mindenekelőtt a gondolkodásnak és a gyakorlati érzéknek a fejlesztését. Ebbe az irányba hat a tömegkommunikációs eszközök lexikális tudást népszerűsítő tevékenysége is.

Az iskola az ismeretek megértésében, elsajátításában, gyakorlásában túlzottan a tanulók otthoni munkájára, a családi segítségre számít, nem fejleszti kellően a diákokban az önálló tanulás képességét. Mindez – a továbbtanulásért folytatott versennyel együtt – a különórák elburjánzását eredményezi.

A tanulók jelentős hányada marad el tanulmányaiban. Az általános iskola I. osztályos tanulóinak 11 százaléka – több tényező együttes hatására – tanévet ismétel. Jelentős mértékű a tanévvesztés az általános iskola egészében (19 százalék) és a szakmunkásképző iskolákban (19–20 százalék). A középiskolákban és a felsőoktatásban a lemorzsolódás 30, illetve 17 százalék.

A tanulmányaikat időben befejező gyerekek egy részének sem megfelelő a tudása. A szakmunkásképző iskolák évről évre nagy számban olyan tanulókkal kénytelenek foglalkozni, akiknek számolási, olvasási készsége, írásbeli és szóbeli kifejezőképessége erősen fogyatékos.

4. Oktatómunkánk javításra, korszerűsítésre szorul. A matematika és az anyanyelv oktatásának jelentősége nő. Világszerte hozzákezdtek korszerűsítésükhöz, illetve meg is va-

lósították azt, mi eddig csak a kísérletek megindításáig jutottunk. A természettudományok és az idegen nyelv oktatását korábban, már az alsó tagozatban el lehetne kezdeni.

Az állampolgári, gazdasági, politikai műveltség alapjai hiányosak, és az általánosan képző iskoláinkban nem megfelelő a gyakorlati ismeretek oktatása sem.

A nemzetközi tendenciáktól eltérően, minden tanulónak – az általános iskola felsőbb osztályaiban és a gimnáziumban is – a kötelező óraszámok keretében azonos tananyagot kell tanulnia, függetlenül attól, milyenek egyéni képességei, milyen irányú tehetsége van. Differenciálásra csak a mindenkire kötelező, magas óraszámokon felül van lehetőség és erre sem minden iskolában.

Az oktatás-nevelés módszerei sem felelnek meg a követelményeknek. A túlerhelő tananyag miatt a pedagógusoknak alig van idejük arra, hogy a tanulókat bevonják a munkába. Ezért aránytalanul sok a tanári közlés, az előadás, és kevés az iskolában végzett aktív tanulói munka. Enélkül pedig az önálló ismeretszerzésre, az önművelés igényére felkészíteni nem lehet.

Értékelési rendszerünk a tanulmányi átlag növelésére ösztönöz, és nem honorálja kellően az egyes területeken kiemelkedő tanulókat, a tanulók személyiségét. A mérési módszerek pontatlanok, azonos iskolatípuson belül az iskolák eredményei (osztályzatai) nehezen vagy alig hasonlíthatók össze. A középiskolákból továbbtanuló diákoknak egy hónap alatt két megterhelő vizsgát (érettségi és felvételi vizsgát) kell tenniük.

5. A származás szerinti kategorizálás megszüntetése (1963) után a fizikai dolgozók gyermekeinek tanulási aránya a közép- és felsőfokú intézményekben néhány százalékkal csökkent, az utóbbi két évben azonban ez a csökkenés a felsőoktatásban megállt (az első évfolyamokon az arány 39 százalék, a középiskolában pedig némi emelkedés tapasztalható, 55 százalék).

A jelenlegi helyzetet nem lehet mechanikusan egybevetni a tíz évvel ezelőttivel, amikor a származás szerinti megkülönböztetés még érvényben volt. Az utóbbi tíz évben a fizikai dolgozók aránya az összes foglalkoztatott között 83,4 százalékról 74 százalékra csökkent. 1963-ban a származási kategorizálás szerint a szellemi foglalkozásúaknak mintegy fele eredetileg fizikai dolgozó volt, gyermekeik ezért munkás-paraszt származásúnak számítottak. Ha ma is az 1963 előtti elvek alapján számolnánk a származási arányt, természetesen jelentősen magasabb lenne a munkás- és parasztszülők gyermekeinek aránya. Reprezentatív felmérések tanúsága alapján az apa eredeti (a gyermek születésekor folytatott) foglalkozása szerint 1970-ben a nappali tagozatos egyetemi, főiskolai hallgatóknak 58 százaléka, az 1971-ben végzetteknek pedig 56 százaléka munkás- és parasztszármazású volt.

A tanulás, illetve továbbtanulás feltételei tekintetében az egyes családok között – a kétkézi dolgozók hátrányára – ma is jelentősek a különbségek. Az iskola ezt a különbséget egyedül áthidalni nem képes, reálisan csak csökkentésére törekedhet. Jelenleg azonban azokban az iskolákban, amelyekben a munkás- és parasztyermekek nagy többsége tanul, a feltételek átlagosak vagy annál gyengébbek (külső kerületi, tanyai, falusi iskolák). Ezért a munkás- és parasztcsaládok gyermekeinek felkészültsége akkor is alacsonyabb, lemorzsolódási arányuk pedig magasabb, mint a szellemi és alkalmazotti dolgozók gyermekeié, ha egyébként képességeik azonosak. Ez természetesen elsősorban a magasabb iskolatípusokban történő továbbtanulásukat hátráltatja.

Az utóbbi években létesített különböző előkészítő tanfolyamok és táborok, tanácsai, üze-mi, termelészövetkezeti ösztöndíjak kezdeti eredményeket hoztak, s többek között jelentős szerepük volt abban, hogy a fizikai dolgozók gyermekei arányának csökkenése a magasabb fokú iskolákban megállt.

A feladat távlati megoldását segítő intézkedések megvalósítása is elkezdődött. Az állami kollégiumépítés üteme mellett társadalmi kollégiumépítő akció kezd kibontakozni több megyében, s anyagilag is ösztönzik a pedagógusok külső területeken való munkavállalását.

6. A továbbképzés, az önművelődés nem kap növekvő fontosságának megfelelő súlyt. Káderfejlesztési gyakorlatunk, az anyagi és erkölcsi érdekelttség nem ösztönöz kellőképpen a továbbképzésre, mely – néhány kivételtől eltekintve – nem elég szervezett. Az orvostovábbképzés jól funkcionáló rendszere és a kialakuló mérnöktovábbképzés mellett az utóbbi időben hozzákezdtünk a szakmunkás- és a középkáder-továbbképzés rendszerének kialakításához is.

A dolgozók munka melletti szervezett tanulását és továbbtanulását biztosító esti-levelező tagozatok változatlanul jelentős szerepet töltenek be az iskoláztatás ellentmondásainak, többek között a felvételi rendszerrel együtt járó társadalmi feszültségeknek a feloldásában. Elősegítik a közvetlenül fizikai munkából vezető pozícióba kerülő munkások és parasztok szakmai képzését, és lehetőséget adnak azok tanulására, akik szociális és egyéb okok miatt nem tanulhattak nappali tagozaton. (A dolgozók gimnáziumába járók 60 százaléka, a szakközépiskolába járók 50 százaléka 22 éven aluli, a felsőoktatásban tanulók 70 százaléka 30 éven aluli.) E képzési forma fontosságát alátámasztja, hogy szocialista rendszerünk elő kívánja segíteni a műveltség terjesztését és az egyén tudásának fejlesztését, és ezt húzza alá a demokratizmus kiterjesztésére irányuló törekvésünk is. Mégis, az utóbbi időben a dolgozók szervezett, iskolarendszerű tanulására a korábbiakhoz képest kedvezőtlenebb helyzet alakult ki: a tanulás társadalmi presztízse csökkent, csak akkor jár kedvezményrel, ha a vállalatok, intézmények hozzájárultak a továbbtanuláshoz. Az üzemek, vállalatok egy része azonban csak akkor nyújt támogatást, ha közvetlen érdeke fűződik a dolgozók tanuláshoz.

A dolgozók általános iskoláinak tananyaga nem veszi kellően figyelembe a felnőttek képzésének sajátosságait, nem kapcsolódik egybe szakmai ismeretek oktatásával, a dolgozók továbbképzésével. Nem vált kellően széles körűvé a kötetlenebb (pl. vizsga-előkészítő tanfolyam) formák alkalmazása sem.

7. A köznevelés döntő tényezője a pedagógus. Számuk a felszabadulás óta három és félszeresére növekedett. A pedagógusellátottság szintje a jelentős fejlődés ellenére sem éri el a mennyiségi és minőségi tekintetben kívánatos mértéket. Ennek lényeges oka, hogy a pedagógusok munkájának fontosságával még ma sincs megfelelő összhangban társadalmi, erkölcsi, anyagi megbecsülésük. A velük szemben támasztott követelmények növekedésével nem tartott lépést munkafeltételeik javítása: sok a felesleges adminisztratív, szervezési teendőjük, hiányzik a munkájukat segítő személyzet, eszköz, felszerelés. Jelentős részüket túlterhelik.

A tanügyi rendelkezések a pedagógusok munkáját túlságosan megkötik, ezért önállóságuk szűkre szabott, s az ellenőrzés is elsősorban a munka formális elemeire terjed ki. Szinte kizárólag az oktatómunkát ellenőrzik, a nevelőtevékenységet alig. A pedagógusok egy részének munkájában tovább élnek elavult szokások, beidegződések. A kellő segítség, buzdítás, elismerés hiánya miatt kevesen keresnek új módszereket és eszközöket, az újat sikerrel alkalmazók pedig gyakran elkedvetlenednek.

Nem megfelelő az igazgatók kiválasztásának rendszere. Kisebb részük nem alkalmas funkciója ellátására; szakmailag, pedagógiailag, sőt vezetőkézségben is sok helyen felülmúlják őket beosztottjaik. Kiválasztásukra a tantestületeknek nincs befolyása, munkájuk értékeléséhez ritkán kéri ki a pedagógusok véleményét. A tantestületek közösségi élete nem fejlődött eléggé, demokratizmusa elmaradt a társadalmi demokratizmus átlagos szintjéről.

A pedagógusok helyzetének fő motiváló tényezői alapvetően befolyásolják az utánpótlást. A legjobb felkészültségű fiúk közül kevesen választják a pedagógus pályát. Jelentős azoknak a száma is – ezek főleg fiatalok –, akik elhagyják a pályát, továbbá azoké is, akik el sem kezdik a nevelői munkát. (Az 1971-ben végzett óvónők 95 százaléka, a tanítók 86 százaléka, az általános iskolai tanárok 85 százaléka, a középiskolai tanárok 47 százaléka ment el tanítani.)

A pedagógusképzésben, főleg a középiskolai tanárképzésben nem sikerült megfelelően egyeztetni a szakértői és a pedagógiai követelményeket. A képzés nem készíti fel eléggé a pedagógusokat a pályaválasztás segítésére, az ifjúsági mozgalomban való tevékenységre, a gyermekek szabad idejének megszervezésére, a modern oktatási eszközök és módszerek használatára.

Hosszú ideje megoldatlan a pedagógusok továbbképzése és rendszeres oktatáspolitikai tájékoztatása. Az új tartalmi elemek és módszerek – a feltételek hiányosságain kívül – azért is terjednek nehezen, mert bevezetésükre nem készítjük fel megfelelően a pedagógusokat.

8. Neveléstudományunk elmarad a követelményektől. Ezért nem tud kellő segítséget adni sem a gyakorlatnak, sem a köznevelés távlati fejlesztésének tervezéséhez. A kutatás bázisai erőtleneek, nincsenek kísérleti iskoláink, s a kisszámú pedagógiai kísérlet értékelése is elmarad. A folyó kutatások jelentős része nem illeszkedik átgondolt tervbe; a különféle helyeken folyó kutatások koordinálatlanok. A pedagógiai kutatások laza szálakkal kapcsolódnak a rokon tudományokhoz.

9. A közoktatás irányító szerveinek nincs a közoktatás egészére kiterjedő távlati fejlesztési tervük, ezért a közoktatás-politikai, az iskolarendszerre vonatkozó döntések nem határozott koncepció részeként születtek meg, hanem a rövid távú igénynek gyors kielégítését tartották szem előtt. Fontos közoktatás-politikai, pedagógiai tartalmú döntéseket nem előzött meg kísérlet, elemzés, a hazai és a nemzetközi tapasztalatok gondos figyelemmel kísérése és körülményeikkel való egybevetése.

A középfokú oktatási intézményeket 13 főhatóság irányítja. A Művelődésügyi és a Belkereskedelmi Minisztériumot kivéve az irányítást a tárcák közvetlenül végzik. Az iskolahálózat fejlesztése nem elég tervszerű, a különböző főhatóságokhoz tartozó intézmények között nincs megfelelő kooperáció. Hasonló – esetenként azonos típusú – szakközépiskolákat tartanak fenn tanácsok és szakminisztériumok, s ezek anyagi és személyi ellátottságában nagy különbségek vannak.

A felsőoktatási intézmények irányítása néhány kivételtől eltekintve (pl. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola, Testnevelési Főiskola), fokozatosan három tárca (Művelődésügyi, Mezőgazdasági és Élelmezésügyi, Egészségügyi Minisztérium) hatáskörébe kerül.

10. Az oktatásügy fejlesztésére jelentős összegeket fordítottunk ugyan, de ez a legszükségesebb mennyiségi fejlesztési igények kielégítésére is csak szűkösen volt elegendő. A minőségi színvonal javítására általában nem jutott megfelelő anyagi eszköz. Az oktatásügy részesedése a nemzeti jövedelemből mind a nemzetközi összehasonlítások alapján, mind pedig a hazai szükségletekhez mérten alacsony (1971-ben 4,3 százalék). Ugyanakkor szűkös anyagi erőforrásainkat sem használtuk fel mindig célszerűen. [...] ⁵²

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1971–1975. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1978, Kossuth, 292–313.

⁵² A határozat III. fejezete az oktatásügy továbbfejlesztésével kapcsolatos teendőket tartalmazza.

▪ 43. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪ HATÁROZATA A X. KONGRESSZUS ÓTA ELTELT IDŐSZAK EREDMÉNYEIRŐL ÉS HIÁNYOSSÁGAIRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1972. NOVEMBER 14–15.

[...] ⁵³ 6. Az 1968. január 1-jén életbe léptetett gazdaságirányítási rendszer alkalmas és hatékony eszközként szolgálja a szocialista tervgazdálkodást, a szocialista építés céljait. A gazdasági irányítás fejlesztése azonban továbbra is feladat, hasznosítani kell az elmúlt évek tapasztalatait és szem előtt kell tartani, hogy a fejlődés folyamatában változnak a feltételek, új technika lép életbe és új szervezés bontakozik ki, növekednek a követelmények az irányítással szemben. Legfőbb tennivalók a következők:

A Központi bizottság kezdeményezésére, a pártszervek irányításával elkészült a gazdaságirányítás mai helyzetének és problémáinak átfogó elemzése. A kormány szerveinek, erre építve, ki kell dolgoznunk a népgazdaság tervszerű fejlődését biztosító közgazdasági szabályozók módosítását úgy, hogy azok 1975-ben, az új ötéves terv indításának időpontjára bevezethetők legyenek.

1973-tól kezdve meg kell szüntetni a vállalati nyereség és a bérek alakulásának szoros kapcsolatát a szénbányászatban és a villamosenergia-iparban, központilag szabályozva a bérfejlesztést. Kísérletképpen néhány ipari és építőipari vállalattal be kell vezetni az átlag-bérszabályozás helyett a létszám-megtakarításra jobban ösztönző bértömeg-szabályozás rendszerét.

7. Az új irányítási rendszer bevezetése óta eltelt négy év alatt a népgazdaságban a termelés és a fejlődés tervszerűsége a korábbinál nagyobb mértékben érvényesült. A tervezőmunka is fejlődött, növekedett a középtávú ötéves tervek megalapozottsága és szerepe. Ebben a ciklusban van először az üzemeknek és a tanácsoknak is önállóan kidolgozott ötéves tervük. Megkezdődött a tudományosan megalapozott, országos 15 éves távlati terv és annál hosszabb időre szóló fejlesztési programok kidolgozása.

Feladataink:

A gazdaság tervszerű fejlődésének erősítése érdekében javítani kell a népgazdasági tervek megalapozottságát, fejleszteni kell a tervező szervek közötti együttműködést és munkamegosztást, fokozni kell a tervek végrehajtásának ellenőrzését. A tervek megalapozottságának javítása a központi fejlesztési programok és a beruházások jobb műszaki-gazdasági előkészítését, a természetes célok és a pénzügyi fedezet pontosabb összehangolását, valamint az értéktervezés fejlesztését teszi szükségessé.

A népgazdasági tervezésről törvényt kell alkotni, amelyben biztosítani kell az Országos Tervhivatal nagyobb hatáskörét is. Növelni kell az ágazati minisztériumok felelősségét tervjavaslataik realitásáért, a műszaki fejlesztés irányáért és a tervezési struktúra korszerűsítéséért. Megfelelő előkészítés után létre kell hozni a Minisztertanács szerveként az Állami Tervbizottságot, amely jobban összehangolja a minisztériumok és főhatóságok tervező munkáját, javaslatokat tesz a kormánynak a népgazdasági tervre és a gazdasági szabályozásra, s ellenőrzi a végrehajtást.

⁵³ A nem közölt I. részben nemzetközi kérdésekkel, a II. részben belpolitikai és társadalmi kérdésekkel, majd a III. fejezet bevezető soraiban a „gazdasági építőmunkával” foglalkozott a dokumentum.

8. A beruházások több éven át meghaladták a népgazdaság lehetőségeit, túlméretezetté váltak, szétszórtságuk növekedett és a befejezetlen beruházások állománya magas szintre emelkedett. 1970–1971-ben a beruházások és a fogyasztás együttes összege érezhető mértékben meghaladta a megtermelt nemzeti jövedelmet; növekedett a költségvetési hiány és az ország külföldi adóssága.

A Központi Bizottság és a kormány 1971 végén az 1972. évi beruházások fő összegét lényegében az 1971. év szintjén állapította meg. Ez megfelel a IV. ötéves terv tényleges beruházási előírásainak. Az intézkedések hatására 1972-ben a megfelelő szintre korlátozódtak mind a központi, mind a vállalati beruházások. A kérdés nagy népgazdasági horde-rejét számba véve, a beruházásokat a továbbiakban is szorosan kézben kell tartani, hogy azok – külön-külön bármennyire is indokoltak volnának – összességükben ne haladhassák meg a népgazdaság tényleges lehetőségeit.

9. Jelenlegi gazdaságirányítási rendszerünkben az árrendszer fontos szabályozó szerepet tölt be a népgazdasági tervek megvalósításában, a gazdasági munka hatékonyságában, a termelés és a fogyasztás alakulásában. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a fix, a limitált és a szabad árak rendszere alapvetően betölti rendeltetését.

Ugyanakkor az áraknál még számos megoldatlan kérdés van, ami a gazdasági fejlődést is zavarja. Az építőiparban az 1968-ban központilag elhatározott 13 százalékos áremelésen túl a termelői árak túlzott, évi 4 százalékos emelkedése, a kivitelezés költségeinek növekedése esetenként lehetetlenné teszi a tervek végrehajtását és súlyosan terheli a költségvetést. Fix árú végterméket kibocsátó számos nagyüzemnél a szabad árakkal dolgozó kooperáló vállalatok által felemelt termelői árak hatása nehéz problémákat okoz a gazdálkodásban.

A rögzített fogyasztói árak egy részénél a rendkívül magas állami ártámogatás a költségvetésben fokozódó feszültséget okoz. Ugyanakkor a szabadáras fogyasztási cikkek áremelkedéseinek egy része indokolatlanul terheli a fogyasztót.

A Központi Bizottság úgy foglalt állást, hogy gazdaságpolitikai céljaink elérése érdekében folytatni kell a jelenlegi árpolitikát. Továbbra is az értékarányos árakra kell törekedni, de közben maximálisan biztosítani kell az árak stabilitását. A felismert hibákat ki kell küszöbölni. Ennek érdekében:

Mind a termelői, mind a fogyasztói áraknál javítani, szélesíteni és szigorítani kell az árellenőrzést. Ki kell terjeszteni az árváltoztatás bejelentési kötelezettségét, s a megalapozatlan áremeléseket nem lehet engedélyezni.

A termelői áraknál a rögzített, a limitált és a szabad árak mellett széleskörűen be kell vezetni a megrendelőt és a szállítót egyaránt kötelező szerződéses árak rendszerét.

A kötött építőipari árak arányát a jelenlegi 60 százalékról 90 százalékra kell növelni. Az építőipari költségeket kötelező normatívák alapján kell felszámolni és maximálni kell a haszonkulcsot.

A Központi Bizottság, mérlegelve a helyzetet és megvizsgálva az illetékes állami gazdasági szervek idevonatkozó javaslatait, elfogadva, hogy néhány fogyasztási cikknél – különböző okoknál fogva – most áremelést kell végrehajtani. Ezek a következők:

A ráfordítási költségek megközelítése és az állami ártámogatás csökkentése céljából a tej és tejtermékek fogyasztói árát átlagosan 30 százalékkal kell felemelni. Az utalványra adott csecsemőtej ára nem emelhető. Az ételmezési normák felemelésével, a költségvetés terhére a gyermekgondozó intézmények, a kórházak és hasonló intézmények tejjel látásnak eddigi szintjét fenn kell tartani.

A tej és tejtermékek fogyasztói ára emelkedésének részbeni ellensúlyozásául, az áreme-

léssel egyidejűleg a nyugdíjakat, a járadékokat, a családi pótlékot, a gyermekgondozási segélyt és az ösztöndíjakat egységesen havi 50 Ft-tal fel kell emelni.

A költségvetési bevételek növelése céljából fel kell emelni az égetett szeszes italok és a cigaretták árát.

A költségvetés bevételeinek növelése céljából, valamint a gépjármű-közlekedés nagyarányú növekedése miatt szükséges járulékos beruházások (útépítés stb.) költségeinek részbeni fedezésére fel kell emelni a személyi tulajdonban levő gépkocsik adóját – a gépkocsik nagyságától függően differenciálva – átlag havi 100 Ft-tal, a motorkerékpárokat havi 20 Ft-tal.

A Központi Bizottság megvizsgálta a nagy állami hozzájárulást igénylő fogyasztói húsarakat is. Úgy foglalt állást, hogy a hús fogyasztói árának indokolt és szükséges felemelésére 1976-ban, a következő ötéves terv elején kerüljön sor. Akkor is úgy, hogy a hús árának felemelését ezzel egyidejűleg, és annál nagyobb mértékben bér- és szociálpolitikai intézkedésekkel, valamint a textil-, ruházati és egyéb iparcikkek árának csökkentésével kell ellensúlyozni.

A Központi Bizottság úgy döntött, hogy a most elhatározott áremelések után az alapvető élelmiszerek árait az ötéves terv hátralevő részében maximálisan stabilizálni kell. A IV. ötéves terv végéig az alapvető fogyasztási cikkek hatóságilag rögzített árai nem változhatnak. A szabadárú cikkek körét nem lehet bővíteni.

10. Országunk adottságai – különösen nyersanyagszegénységünk – következtében nép gazdaságunk s annak fejlődése nagymértékben függ a nemzetközi gazdasági tevékenységtől. Nemzeti jövedelmünk mintegy 40 százaléka a külkereskedelmi forgalomban realizálódik, és ma már a nemzeti jövedelem 1 százalékos növelése a külkereskedelmi forgalom 2 százalékos növelését igényli.

Mindennek következtében Magyarország széles körű gazdasági kapcsolatokat épített ki, s azokat növelni kívánja a jövőben is, elsősorban a Szovjetunióval, a többi szocialista országgal. Gazdasági kapcsolatainkat bővítjük a fejlődő országokkal és a fejlett kapitalista országokkal is. [...] ⁵⁴

IV. Életszínvonal, szociális kérdések

A X. kongresszus újfólag megerősítette pártunk politikájának azt az alaptételét, hogy a szocialista társadalom építésének menetében a dolgozók életszínvonalának rendszeresen emelkednie kell, és több döntést hozott az életszínvonal kérdésében.

A X. kongresszusnak az életszínvonalra vonatkozó alaptétele és határozatai a gyakorlatban megvalósulnak. A lakosság teljes foglalkoztatottsága lényegében megoldódott. Minden dolgozó osztály és számottevő réteg kereseti és lakásviszonyai, fogyasztása, egészségügyi, szociális, kulturális ellátottsága javul, életszínvonalja rendszeresen emelkedik.

A kongresszus óta központi intézkedésekkel emeltük az építőipari, a közlekedési dolgozóknak, a fegyveres erők tagjainak, a pedagógusoknak, az egészségügyi, az igazságügyi és

⁵⁴ A III. fejezet befejező részében külkereskedelmi kérdésekről és az ország nemzetközi gazdasági kapcsolatairól esik szó.

egyes kulturális intézmények dolgozóinak bérét. Emelkedett a családi pótlék, a nyugdíj, több központi és helyi intézkedés nyomán javult a nők, a fiatal dolgozók helyzete.

Ez a kedvező összkép azonban nem homályosíthatja el, hogy az elmúlt két évben a kereseti viszonyok és az életszínvonal általános javulása mellett, egyes dolgozó családok – különösképpen, amelyekben kevés a kereső, sok az eltartott, a gyermek – életszínvonal a alig vagy nem emelkedett. Következtesen kell dolgozni azon kongresszusi cél érdekében, hogy a családi jövedelmek közelítsenek egymáshoz.

Külön probléma, hogy az alapvető dolgozó osztályok és rétegek közül általában a munkások, különösképpen az állami nagyüzemi munkások keresete viszonylag kisebb mértékben emelkedett. A nyereségrészesedés egyenlőtlen, néha igazságtalan megoszlása is rendezést kíván. A fogyasztási cikkek egy részének áremelkedése is érezhető teher a dolgozók számottevő részénél.

A kongresszus életszínvonalra vonatkozó határozatainak megfelelő végrehajtása érdekében az alábbi intézkedések szükségesek:

1. A népgazdasági tervnek megfelelően – az előző évek bérfejlesztéséhez hasonlóan – a bérből, a fizetésből élő dolgozók keresete 1973-ban átlagosan 4-5 százalékkal emelkedjék.

2. Ezen túlmenően 1973. március 1-jétől külön központi bérintézkedéssel az állami ipar munkásainak és művezetőinek bérét átlagosan 8 százalékkal, az állami kivitelező építőipar munkásainak és művezetőinek bérét pedig átlag 6 százalékkal fel kell emelni.

A béremelést vállalatok és foglalkozások szerint, a közelmúltban végrehajtott bérfejlesztéseket is szem előtt tartva, differenciáltan kell végrehajtani. Figyelembe kell venni a magasabb képzettséget, a teljesítményt, a nehéz fizikai munkát és előnyben kell részesíteni a nagyobb részt nőket foglalkoztató, több műszakban dolgozó üzemeket. E központi bérintézkedés az állami lakbér-hozzájárulás mértékét nem csökkenti.

3. A tanácsi dolgozók jutalomkeretét a beralap 6 százalékára kell felemelni.

4. A Központi Bizottság fontosnak tartja, hogy a munka szerinti elosztás, az anyagi érdekesség szocialista elve következtesebben megvalósuljon. A megfelelő kereseti arányok biztosítása érdekében a bértarifarendszer részeként ki kell dolgozni a szakmai bérek országos táblázatát. Ezúton fokozottabban érvényt kell szerezni annak, hogy az egyes szakmák azonos gyakorlattal rendelkező, azonos teljesítményt nyújtó munkásai ugyanazon skálájú alaphétre kapjanak az egész országban, függetlenül attól, melyik iparágban, nagy vagy kisüzemben, az állami, a szövetkezeti vagy a magánszektorban dolgoznak. A szakmai bértáblázatban is kifejezésre kell juttatni, hogy a magasabb képzettséget, a nagyobb erőfeszítést igénylő, illetve kedvezőtlen körülmények között végzett munkát az átlagosnál nagyobb alaphét illeti meg.

5. A dolgozók munkaidejének csökkentését előírányzó program szerint az iparban már megvalósult a 48 órás munkahétre 44 órás munkahétre való csökkentése. További tennivaló:

Az iparon kívüli egyes területeken lehetséges munkaidő-csökkentés keretében 1973. június 1-jén kerüljön sor a 44 órás munkahét bevezetésére – többletlétszám és bér igénybevétele nélkül – az államigazgatás területén.

A további munkaterületeken lehetséges munkaidő-csökkentésre, valamint ennek központi irányítására és ellenőrzési rendszerére a kormány a miniszterekkel és szakszervezetekkel együttesen dolgoztasson ki programot.

6. A X. kongresszus az életszínvonal, illetve a szociális ügyek központi kérdéseként foglalkozott a lakáshellyel, amelyben a kongresszusi határozatok végrehajtásával ugyancsak nem lebecsülendő javulást értünk el.

1971–1972-ben a tervezett 143 000 helyett mintegy 155 000 lakás épül. A lakásépítés struk-

túrja azonban eltér a tervezettől, mert 8 ezerrel kevesebb az állami építésű lakás és 20 ezerrel több a lakossági építésű lakás. A IV. ötéves tervben elhatározott 400 000 lakás felépítése összességében 1975 végére teljesíthető, ami a lakáshelyzet lényeges javítását eredményezi. Ezen belül azonban az állami segítséggel épülő magán-lakásépítés jelentős túlteljesítése mellett az állami lakásépítésben a IV. ötéves tervre előirányzott feladatok, anyagi okok következtében, mintegy fél éves késéssel valósulnak meg. Biztosítani kell, hogy a lakásépítési terv keretében a Budapestet és az öt kiemelt várost arányosan megillető lakások felépüljenek.

A lakáshelyzet további javítása érdekében:

A folyó ötéves tervben évente növekvő számú, és pedig 1973-ban 33-34 000, 1974-ben 36-37 000, 1975-ben 40-41 000 állami lakás építését kell előirányozni.

Lakótelepek tervezésével, a beépítendő területek közművesítésével és más módon is fel kell készülni az V. ötéves terv mainál nagyobb állami lakásépítésére.

A lakásépítő szövetkezeteknél a készpénz-előtörlesztés összegét lakásonként átlagosan 20 000 forinttal csökkenteni kell; több gyermekes munkáscsaládoknál egyedüli elbírálás alapján az előtörlesztést teljesen el lehet engedni.

Ösztönözni kell a vállalatok munkáslakás-építési akcióit. Arra kell törekedni, hogy a munkások tehervállalásának mértéke kisebb legyen, mint a lakásépítő szövetkezetekben.

A lakosság szükségleteit szolgáló építkezések és az életszínvonalat növelő más célok érdekében fel kell lépni a túlzott igényű, költséges, tisztán dekoratív célokat szolgáló városmagasságok, valamint a luxus jellegű magánvillák s hasonlóak építése ellen.

7. A Központi Bizottság a bérek, a szociális és lakáskérdések kapcsán felhívja az illetékeseket, hogy a tervezett intézkedésekhez szükséges pénzügyi, anyag- és árualapok fedezéséről gondoskodjanak. Ismét hangsúlyozza, hogy csak azt oszthatjuk el, amit megtermelünk, és a kibocsátott pénznek megfelelő áru fedezettel kell rendelkeznie.

8. A X. pártkongresszus kötelezte a végrehajtó szerveket: intézkedjenek a meg nem szolgált keretek, az elharapózott üzérkedés és harácsolás lehetőségeinek felszámolására.

A Központi Bizottság megállapítja, hogy e határozatok végrehajtásaként számos célszerű intézkedés történt. A visszaélést gátló szigorításokra került sor a mellék- és másodállásoknál. Jogszabályokat alkottak a lakás- és teleküzérkedés felszámolására. Az árdrágítás, a spekuláció anyagi és büntetőjogi megtorlása erőteljesebb és hatékonyabb lett.

Az igazságos köztelherviselés érvényesítése érdekében, további intézkedésként, meg kell vizsgálni a nem munkából eredő jövedelem (öröklés, ajándékozás stb.), az ingó és ingatlan tulajdonra vonatkozó megfelelő, átfogó adórendszer kidolgozásának és bevezetésének lehetőségét. [...]⁵⁵

7. A szocialista eszmék terjesztésében, a szocializmus vívmányainak széles körű hazai és külföldi propagálásában, a pozitív példák és kezdeményezések népszerűsítésében, a közízlés fejlesztésében kiemelkedően fontos szerepe van a sajtónak, a rádióknak, a televízióknak.

A műsorokban és a publikációkban a fő figyelmet társadalmi rendszerünk magasabbrendűségének, mély humanizmusának propagálására, a fizikai munka, általában a jól végzett munka erkölcsi és anyagi megbecsülésére, népszerűsítésére, a közösségi élet fejlesztésére, a szocialista hazafiság és internacionalizmus elmélyítésére kell fordítani.

Következtesen érvényesíteni kell azt az elvet, hogy ne kapjanak nyilvánosságot a szocializmussal szemben ellenséges, népünk érdekeit veszélyeztető irányzatok, alkotások.

⁵⁵ Az V. fejezet első része általános ideológiai ügyekkel foglalkozott.

8. Társadalmi törekvéseinkkel összhangban, mindenütt, minden fórumon élesen és határozottan vissza kell utasítani a népünk, nemzetünk érdekeit súlyosan sértő nacionalizmust, a szocialista hazafisággal összeegyeztethetetlen kozmopolizmust.

Következetes és szívós harcot kell folytatni az individualizmus, az önzés, az anyagiasság, az emberi együttélés szabályait, erkölcsi normáinkat semmibe vevő, eredményeinket lebecsülő cinizmus megnyilvánulásai ellen. Hasonló határozottsággal kell fellépni a munka szerinti bérezés szocialista elvével szemben álló egyenlődsdi és demagógia minden jelentkezése ellen.

9. Nagy fontosságú a párt hazai szövetségi politikájának és a nemzetközi politikában követett békés egymás mellett élés elvének helyes értelmezése az ideológiai munkában, a kulturális élet területén. A párt e területen is fellép mindenféle korlátolt, szektás szűkkeblűség ellen, de sem az államok közötti együttműködés, sem a különböző társadalmi erők közötti politikai szövetség nem jelentheti az ideológiai különbségek elmosódását vagy elvi engedelményt az antimarxista nézetekkel szemben.

A marxizmus–leninizmus eszméjét mindenkor tisztán meg kell őrizni, hogy a párt be tudja tölteni ideológiai, politikai vezető szerepét a társadalomban. A párt így is ezzel nyújtja a nem marxista, nem kommunista szövetségeseinek azt a támaszt, amelyet azok mástól nem kaphatnak meg, és nem is várhatnak. Ezért is sokkal jobban meg kell élénkíteni a nem marxista nézetekkel szembeforduló vitaszellemet; világossá kell tenni, hogy a vita a marxista ideológia eszköze, a marxista ideológusok nem mellőzhető kötelessége. [...] ⁵⁶

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1971–1975. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1978, Kossuth, 377–388.

■ 44. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ■ BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A PÁRTTAGSÁG LÉTSZÁMÁNAK NÖVEKEDÉSÉRŐL ÉS SZOCIÁLIS ÖSSZETÉTELÉNEK ALAKULÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1972. NOVEMBER 2.

A párttagág száma 1972. június 30-án 724 350 fő volt. Az összlakosság 7 százaléka és a 18 éven felüli népesség 9,9 százaléka tagja a pártnak. A létszám 1970. június 30-a óta 61 953 fővel, 9,3 százalékkal növekedett.

I.

*A párt taglétszámának és összetételének fejlődése a két munkáspárt egyesülésétől
az ellenforradalomig*

Az MDP taglétszáma a két munkáspárt egyesülése után 1 184 534 fő volt; az összlakosság 12,8 százalékat, a 18 éven felüli népesség 17,4 százalékát tömörítette soraiba:

⁵⁶ A nem közölt VI. fejezet címe: „A párt működése, pártépítés.”

munkás	489 213 fő	41,3 százalék
paraszt	215 585 fő	18,2 százalék
értelmiség	35 536 fő	3,0 százalék
alkalmazott	274 812 fő	23,2 százalék
egyéb	169 388 fő	14,3 százalék
	1 184 534 fő	100,0 százalék

A párttagság soraiban voltak a munkásosztály, a dolgozók legjobbjai, de jelentős számban ingadozó elemek is; ezek a döntően a két párt egyesülése előtt a rivalizáció, a tagtoborzás következtében kerültek a pártba.

Az MDP I. kongresszusán elfogadott Szervezeti Szabályzat a párt védelmében visszaállította az ajánlási rendszert és a tagjelöltséget. A pártszervezetek zöme azonban nem tudott azonnal szakítani az előző években megszokott módszerekkel; továbbra is a taglétszám növelését tekintette a befolyás növelése fő útjának. Ez a párt új – hatalmi – helyzetében felhígulással, a párt és a tömegek közötti határok elmosódásával fenyegetett. Ezért a Központi Vezetőség 1948. szeptember–1949. májusa között felvételi zárlatot és tagfelülvizsgálatot rendelt el.

A felülvizsgálat során a pártból kikerült 304 550 fő; több mint felét kizárták; a másik része önként maradt ki a pártból. A kizártak 28,8 százaléka munkás, 13,2 százaléka paraszt, 7 százaléka értelmiségi és 50,2 százaléka egyéb; az önként kimaradtak zöme paraszt volt.

A felülvizsgálattal a kitűzött célt – a munkások és parasztok arányának lényeges növelését – nem sikerült elérni; arányuk 59,5 százalékról csak 62,7 százalékra növekedett.

A tagfelvételi munka meghatározott célja a munkások nagyobb arányú felvétele, a kispolgári és a kétes elemek távol tartása volt. A határozatok azonban nem valósultak meg; a felvettek között a fizikai dolgozók aránya csökkent.

Az MDP taglétszámának alakulására stagnálás volt a jellemző. A tagok és tagjelöltek száma 1950. január 1-jén 828 695 fő; 1956. január 1-jén 859 037 fő volt.

A párttagság összetételének alakulásában a következő tendenciák figyelhetők meg:

a) A fizikai dolgozók aránya az 1950. évi 62,7 százalékról 1956. januárig 47,2 százalékra csökkent. Ezt részben magyarázza, hogy ebben az időben ment végbe a munkásosztály, a parasztság – zömében párttagok – térhódítása a társadalmi, az állami és a gazdasági élet vezető pozícióiban. 1953 után az ismert politikai okok, a munkások élet- és munkakörülményeinek kedvezőtlen alakulása is gátolta új párttagok felvételét. Emiatt a tagjelöltek között a munkások aránya ingadozott; 1951-ben 48,2 százalék, 1952-ben 50,1 százalék, 1953-ban 53,6 százalék és 1954-ben 46,9 százalék volt.

b) A paraszt párttagok aránya csökkent, annak ellenére, hogy a növelés a párt egyik fő törekvése volt. A parasztok aránya a tagjelöltek között 1950-ben 13,4 százalék, 1956-ban 11,0 százalék volt. A parasztság száma és aránya a pártban az MDP működésének ideje alatt három alkalommal esett vissza lényegesebben: az egyesülés után a tagfelülvizsgálat következtében; 1952-ben a tagkönyvcserével és a tagjelöltek ügyének rendezésekor. A csökkenés jelentős részét nem a pártból eltávolítottak tették ki, hanem azok, akik önként maradtak ki.

c) Az értelmiségiek száma és aránya a pártban emelkedett (1950: 4 százalék, 1956: 6,1 százalék).

d) Az alkalmazottak száma és aránya – az elhatározással ellentétben – gyorsan növekedett, bár 1949 és 1955 között „eredetileg alkalmazottat” csak a Központi Vezetőség hozzájárulásával lehetett felvenni.

A felsorolt tendenciák hatására a párt összetételében 1956. január 1-jére az alábbi arányok alakultak ki:

munkás	310 316 fő	36,2 százalék
paraszt	95 143 fő	11,0 százalék
értelmiség	52 213 fő	6,1 százalék
alkalmazott	260 536 fő	30,3 százalék
egyéb	140 829 fő	16,4 százalék

A tagfelülvizsgálat befejezésétől 1956. január 1-jéig a párttagság száma 2,4 százalékkal, a munkás és paraszt párttagok aránya 15,5 százalékkal csökkent. A párttagságra az átlagéletkor emelkedése volt a jellemző.

II.

Az MSZMP tagfelvételi politikája és a párt növekedése

Az MSZMP az ellenforradalom elleni harcból politikailag és szervezetileg megerősödve került ki. A párt nagyrészt megszabadult a karrierista elemektől, kimaradtak a pártból az ingadozók, a rokonszenvezők, de sok politikailag megzavart munkás is.

Az átigazolások befejezése után, az országot pártértekezlet idején a pártnak 345 733 tagja volt. Ebből: 294 565 volt MDP-tag és 51 168 fő az újonnan pártba lépett.

A párt szociális összetétele:

munkás	34,8 százalék
tsz-tag és egyéni paraszt	10,5 százalék
értelmiségi	6,7 százalék
alkalmazott	27,2 százalék
nyugdíjas	2,2 százalék
egyéb	18,6 százalék

A taglétszám növekedésének mértéke szempontjából az 1957 decemberétől a X. kongresszusig tartó időszak két szakaszra osztható: az 1958–1961-es és az 1962–1970-es évekre.

a) 1958–1961 közötti években a konszolidáció és a mezőgazdaság szocialista átszervezése időszakában a párt gyorsan növekedett. A tag-, illetve a tagjelöltfelvétel az 1957. júniusi pártértekezlet határozatainak alapján történt, amelyek kimondták, hogy a pártot elsősorban a termelésben közvetlenül részt vevő munkások, dolgozó parasztok és az értelmiség legjobbjaival kell erősíteni. A felvételeknél erőteljes osztálypolitika érvényesült, ami a tagjelöltségi idő differenciáltságában is kifejezésre jutott. E törekvést erősítette meg a Központi Bizottság 1958. évi – a munkásosztályról szóló határozata, amely kimondta, hogy tovább kell javítani a munkások arányát a párttagok között, különös gondot fordítva a felvételeknél a szakmunkások és a munkásnők arányának javítására.

A számszerű növekedést segítette az átszervezés idején és később is, hogy a falusi és tsz-pártszervezetek erősítése érdekében tagjelöltség nélkül is vehettek fel párttagokat. A mezőgazdaságban dolgozó fizikai és szellemi foglalkozású párttagok száma a mezőgazdaság szocialista átszervezésének idején kb. 20 000 fővel nőtt.

Ebben az időben a párttagság évi 7 százalékkal növekedett. Az újonnan felvettek között a munkások aránya 34,5 százalék, a tsz-tagok és egyéni parasztok aránya 8,6 százalék volt éveken keresztül. A munkás-paraszt párttagok száma nőtt, párton belüli arányuk azonban lényegében változatlan maradt.

b) 1962–1970 közötti időszakban a növekedés üteme mérséklődött. A Politikai Bizottság 1961. márciusi határozata a mennyiségi növekedésről a minőségi fejlesztésre irányította a pártszervezetek figyelmét és megszüntette a rendkívüli, tagjelöltség nélküli felvételeket. A VIII. kongresszus megszüntette a differenciálást a tagjelöltség tartamában.

1962-től a párt taglétszáma kiegyensúlyozottan, évenként kb. 3,5 százalékkal növekedett. A tagjelöltség eltörlése 1966-ban sem jelentett a fejlődés ütemében lényeges változást.

A VII–X. kongresszusok között a párttagság összetételének alakulására jellemző, hogy a fizikai dolgozók aránya 6,6 százalékkal csökkent, míg a szellemi dolgozók aránya 4,6 százalékkal és a nyugdíjas párttagok aránya 9,2 százalékkal emelkedett.

III.

A X. kongresszuson a párttagság növelésére és összetételének alakulására hozott határozatok végrehajtásának helyzete

A X. pártkongresszus határozata kimondja: „A pártépítés során ezután is az a feladat, hogy a munkában élén járó fizikai és szellemi dolgozók köréből nyerjünk új harcosokat. Megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a párt munkájellegének erősítésére, ipari munkások és más fizikai dolgozók legjobbjainak kommunistává nevelésére és a pártba való felvételére. Erősíteni kell a nők és a fiatal nemzedék soraiban folyó pártépítő munkát is.”

A nők aránya – 1970. július 1. és 1972. június 30. közötti felvételekben – 33,1 százalék, 27 994 fő, ami 4,5 százalékkal meghaladja a IX–X. kongresszusok közötti felvételi arányt. Nem kedvező, hogy az új női párttagok között a fizikai dolgozók aránya 30,0 százalék, lényegesen elmaradt az alkalmazotti, adminisztratív dolgozók aránya mögött.

A tagfelvételi korhatár módosításának eredményeként a 18–21 éves korosztályokból felvettek 7310 főt, ami a felvételek 8,6 százaléka.

1970. VII. 1. és 1972. VI. 30. között a párttagság növekedési üteme lényegesen meggyorsult, évi 4,65 százalék. A két év alatt pártagnak felvettek száma 84 486 fő; ez 53 százalékkal több, mint a IX. kongresszus utáni két évben felvettek aránya.

A gyors számszerű növekedés pozitív és negatív tényezőkre vezethető vissza:

A X. kongresszus előkészítése, a kongresszus határozatai, valamint az azt követő politikai akciók élénkítették a politikai légkört, behatóbban megismertették a párt politikáját a tömegekkel. Jelentős számú pártonkívüli aktivista munkájával bizonyította be alkalmasságát a párttagságra.

A tagfelvételi korhatár leszállítása nagyobb lehetőséget biztosított az ifjúság köréből a tagfelvételre.

A tagfelvételi jogkör decentralizálása is hozzájárult a felvételi ütem növekedéséhez. A pártbizottságok rendszeresen beszámoltatják alapszervezeteiket tagfelvételi terveik teljesítéséről, ami a számszerű növekedést segíti elő.

A kevés párttaggal rendelkező pártszervezetek száma magas (3012 a 10 főn aluli), melyek a számszerű növekedést tartják elsődleges feladatnak.

A párt politikája, hatalmi helyzete vonzza a párttal szimpatizálókat, de jelentkeznek a párttagságra még nem érett emberek, esetenként karrieristák is. Az utóbbi jelenséget erősíti, hogy nem minden területen valósul meg következetesen az a helyes elv, miszerint pártfunkció kivételével minden más beosztást pártonkívüliek is betölthetnek.

Kialakult egy olyan nézet, hogy a párt szociális összetételének javítását a felvételek számának növelésével lehet megoldani.

A párt taglétszámának gyors növekedése nem tekinthető egészségesnek és azzal a veszéllyel jár, hogy a pártba olyan emberek is bekerülnek, akiknek párttaggá válása különböző okok miatt nem kívánatos. A társadalomban észlelt negatív jelenségek kisebb mértékben a pártban is tükröződnek. A fegyelmi vétségek között a X. kongresszus által elítélt jelenségek növekvő mértékben szerepelnek.

A párttagság összetételének alakulása 1970. július 1. és 1972. június 30. között:

A nők aránya a párttagságon belül 1970. július 1. és 1972. június 30. között 24,4 százalékról 25,7 százalékra növekedett.

A párttagság átlagéletkora az 1970. évi 44 évről 43 évre változott. Ebben jelentős szerepe van annak, hogy az elmúlt két évben felvett párttagok 88 százaléka 40 éven aluli.

Rendszeresen növekszik a párttagság, valamint az újonnan felvettek műveltségi szintje, iskolai végzettsége, és jelentősen meghaladja az összlakosságét. 1959-ben a párttagság 21,9 százaléka, 1970-ben 35,1 százaléka rendelkezett közép- és főiskolai végzettséggel. Az általános iskolát el nem végzettek aránya rendszeresen csökken.

A X. kongresszus – a párttagsággal kapcsolatos – alapvető politikai célkitűzését: a munkásarány növelését, a párttagság szociális összetételének javítását – nem sikerült teljesíteni. A pártbizottságok és pártszervezetek jelentős erőfeszítéseket tettek a fizikai dolgozók pártba való felvétele érdekében. A pártba felvett fizikai dolgozók száma ugyan növekedett, de arányuk a párttagságban és az újonnan felvettek között ennek ellenére csökkent.

A fizikai dolgozók aránya a párttagságon belül 2,1 százalékkal, az egyéb kategóriákhoz tartozók aránya 0,4 százalékkal csökkent, a szellemi dolgozók aránya 1,4 százalékkal és a nyugdíjasok aránya 1,1 százalékkal növekedett. A tendenciát és az arányokat némileg javítja, de alapvetően nem változtatja meg, ha a nyugdíjas párttagokat a nyugdíj előtti foglalkozásuk szerint soroljuk be.

Eredeti foglalkozás szerint a párttagság 58,3 százaléka munkás, 14,2 százaléka paraszt. Ezek az arányok 1961 óta lényegében nem változtak.

A fizikai dolgozók száma a pártban jelenleg is jelentős; aránya azonban nem megfelelő, jóval kisebb, mint a társadalomban, és több év óta csökkenő tendenciájú. 1961–1966 között 0,9 százalékkal; 1966–1972 között gyorsuló ütemben, 6,6 százalékkal csökkent a fizikai dolgozók aránya.

Az aktív keresők között:

	A fizikai dolgozók aránya		A szellemi dolgozók aránya	
	a társadalomban	a pártban	a társadalomban	a pártban
1960	83 százalék	47,1 százalék	17 százalék	35,4 százalék
1970	74 százalék	38,0 százalék	26 százalék	40,1 százalék
1972. V. 30.	74 százalék	35,9 százalék	26 százalék	41,5 százalék

A párttagság foglalkozás szerinti összetételének kedvezőtlen alakulását alapvetően a fizikai és szellemi dolgozók felvételének nem megfelelő aránya okozza. 1970. július 1. és 1972. június között a felvételekben a fizikai dolgozók 45,2 százalékos, a szellemi dolgozók 41,1 százalékos arányt képviseltek. Az ilyen felvételi arányok mellett a párttagságban a fizikai dolgozók arányának csökkenését az alábbiak idézik elő:

a) A párttagok általános és politikai műveltségének fejlődése, vezető beosztásba, illetve szellemi pályákra való kerülése befolyásolja a fizikai dolgozók arányának alakulását. Örvendetes, hogy az 1970. VII. 1.–1972. VI. 30. között párttagnak felvett 38 190 fizikai dolgozó 38,4 százalékos (14 674 fő) szellemi pályákra került fizikai dolgozó párttagok pótlását jelentette.

b) A nyugdíjba került fizikai dolgozó párttagok száma 6075 fő; ez az összes újonnan felvett fizikai dolgozó párttag 15,9 százaléka.

c) Évek óta magas a pártból kikerültek (kizártak, töröltek és kiléptettek) között a fizikai dolgozók aránya.

Ilyen okok miatt a felvett 38 190 fizikai dolgozó ellenére a párttagságban csak 8509 fővel növekedett a fizikai dolgozók száma. Ugyanebben az időben a felvett 34 707 fő szellemi dolgozóval létszámuk 34 360 fővel növekedett a párttagságon belül. A fentiekben kívül a fizikai dolgozók arányának alakulására több tényező is hatással van:

- a párt politikájának végrehajtása során jelentkező problémák esetenként és helyenként gátolják a fizikai dolgozók közeledését a párthoz;

- a KISZ viszonylag gyenge a munkásfiatalok között és ez korlátozza ajánlási lehetőségeit;

- nem rendszeres és céltudatos a szakszervezeti, valamint más társadalmi munkában kitűnt fizikai dolgozók párttaggá való nevelése, viszonylag kevés a szocialista brigádokban dolgozók közül a felvételre javasoltak száma is;

- a nagyipari és építőipari üzemekben hátrányosan befolyásolja a munkások felvételi arányát a nagyarányú munkaerő-vándorlás és a nagyszámú ingázó.

Az összetétel alakulásában szerepe van a pártszervezetek tagfelvételi munkájában fellelhető helytelen nézeteknek, szemléletbeli hibáknak is. A pártszervezetek túlértékelve a politikai egység növekedésének tendenciáit, a tagfelvételeknél túl nagy teret engednek a spontán hatásoknak. A szakmai hozzáértés és a vezetés színvonala emelésének igényével helyenként olyan nézet párosul, amely az értelmiségek és a különböző vezető posztot betöltőknek a párton belül a szükségesnél nagyobb jelentőséget tulajdonít.

A pártépítő munka gyakorlati végrehajtásában mutatkozó gyengeségek is hozzájárulnak a fizikai dolgozók aránycsökkenéséhez. A gazdaságirányítás fejlesztésére, az állami, társadalmi szervek önállóságának növelésére irányuló munka során sok pártszervezet munkájának figyelmébe – helyesen – elsősorban a vezetők és a szellemi dolgozók kerültek. Az ő körükben élénkült meg elsősorban a pártba való jelentkezés. A fizikai dolgozók felvételére irányuló tudatos tevékenység viszont nem állt eléggé a pártszervezetek figyelmének középpontjában. A felvételre kerülők nagy többsége, főleg a fizikai dolgozók, a párt aktivistáinak kezdeményezésére kerül a pártba, míg a szellemi dolgozók jelentős része saját maga kezdeményezi felvételét.

Az elmúlt két évben szélesedett az a gyakorlat, hogy a felvételét kérővel megismertetik a párttagok jogait és kötelességeit, a Szervezeti Szabályzatot. Ennek ellenére még mindig jelentős azoknak a száma, akik csak a pártba kerülés után ismerik meg kötelezettségeiket: ez esetenként konfliktusokat eredményez. A felvételeket megerősítő pártbizottságok gyakran nem elég körültekintően vizsgálják meg a kérelmeket, emiatt esetenként oda nem való elemek is bekerülnek a pártba.

A tagfelvételüket kérőkkel szemben a pártszervezetek nem támasztanak differenciált követelményeket; gyakran a munkások felvételénél nagyobb követelményeket támasztanak, mint egy-egy alkalmazott vagy értelmiségi esetében. Nem mérlegelik eléggé, hogy a pártba jelentkezők munkahelyükön túl, a családi környezetben vagy a közéletben képviselik-e a párt politikáját. A belépésnél a párt politikájával való általános egyetértésen van a hangsúly, kevésbé az ettől elválaszthatatlan aktív tevékenység vállalásán.

Mindezekhez járul, hogy az irányító pártszervek nem eléggé rendszeresen elemzik a pártépítési tapasztalatokat. Nyilvántartási rendszerük a Politikai Bizottság 1971. június 15-i határozatáig nem adott lehetőséget a párttagság összetételének folyamatos elemzésére. [...] ⁵⁷

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1971–1975. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1978, Kossuth, 394–403.

▪ 45. A MINISZTERTANÁCS 1040/1973 (X. 18.) SZÁMÚ ▪ HATÁROZATA A NÉPESEDÉSPOLITIKÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1973. OKTÓBER 18.

A Minisztertanács a népesedési helyzet javítása, a gyermekes családok fokozott anyagi támogatása, a nők és a születendő gyermekek egészségének hatékonyabb megóvása, valamint az egészségügyi családtervezési ismeretek szervezett oktatásának bevezetése érdekében a következő határozatot hozza:

I.

Könnyíteni kell a gyermekes családok helyzetét, csökkenteni kell a gyermekneveléssel járó költségeknek a családot terhelő részét, illetve növelni kell ebben a társadalmi részvett készpénzjuttatásokkal és más kedvezményekkel.

Ennek érdekében az alábbi intézkedések szükségesek:

1. A két gyermek esetén járó családi pótlékot 1974. június hó 1-jei hatállyal gyermekenként havi 100 Ft-tal fel kell emelni.
2. A gyermekgondozási segély havi összegét 1974. január hó 1-jei hatállyal
 - első gyermek után 150 Ft-tal,
 - második gyermek után 250 Ft-tal,
 - harmadik és további gyermek után 350 Ft-tal
 növelni kell.
3. A társadalombiztosítás keretében a jelenlegi egyszeri anyasági segély és babakelengye

⁵⁷ A befűző, IV. fejezetben a további pártépítés teendőiről esik szó.

juttatás együttes összegét minden gyermek születésekor egységesen 2500 Ft-ban kell megállapítani. Felül kell vizsgálni és újra kell szabályozni a jogosultság feltételeit.

4. A gyermekápolási táppénzjogosultságot a dolgozó anya esetében ki kell terjeszteni úgy, hogy a jogosultság a gyermek 1–3 éves korában évi 60 napra, a gyermek 3–6 éves korában pedig évi 30 napra legyen igénybevehető. (egyedülálló apák esetén ezek a jogok a gyermek 0–6 éves koráig az apát illetik meg.) Amennyiben egyedülálló szülőről van szó, a gyermekápolási táppénz a gyermek 3–6 éves korában is évente 60 napra legyen igénybevehető.

A fenti kedvezmények közül mindig az igényjogosult számára a legkedvezőbbet kell biztosítani.

5. A szakszervezeti és a vállalati üdültetés fejlesztése és rekonstrukciója során bővíteni kell a többgyermekes családok üdülési lehetőségét, a beutalások elosztásánál pedig előnyben kell részesíteni a többgyermekes családokat.

6. Biztosítani kell, hogy a gyermekellátással kapcsolatos alapvető cikkek kellő mennyiségben és minőségben álljanak rendelkezésre. Továbbra is fokozottan és szigorúan ellenőrizni kell a gyermekellátási cikkek árait.

7. A dolgozó szülők életkörülményeinek javítása érdekében az anyák (gyermeket egyedül nevelő apák) részére a jelenlegi havi egy fizetésnélküli szabadnapon túlmenően évenként

egy 14 éven aluli gyermek esetében 2 nap,

két 14 éven aluli gyermek esetében 5 nap,

három vagy több 14 éven aluli gyermek esetében 9 nap

fizetett szabadnapot kell biztosítani. Az intézkedés külön költségkihatással nem járhat.

8. Az 1961. évben bevezetett bölcsődei és napközi otthoni térítési díjrendszert – a bérszínvonal időközben bekövetkezett emelkedésére tekintettel – magasabb jövedelmi (8000–9000–10 000 Ft) kategóriákkal és ennek megfelelően emelkedő díjtételekkel kell kiegészíteni. A családon belüli gyermekszámot a díjtáblázatban eddig is érvényesült elvek szerint díjmérséklő tényezőként továbbra is figyelembe kell venni.

II.

Annak érdekében, hogy a születendő nemzedékek egészségét már a fogamzás előtt is védjük, szükség van olyan egészségpolitikai intézkedésekre, amelyek elősegítik a családtervezést, védik a nők és az utódok egészségét.

A) A családtervezési ismeretek elsajátításában széles körű segítséget kell nyújtani a lakosságnak.

Ezért:

1. A jogszabályban meghatározott házaspárok számára kötelezővé kell tenni, hogy a család- és nővédelmi tanácsadást végző orvost felkeressék és ott a családtervezés kérdésében megfelelő tanácsadásban, oktatásban részesüljenek. Szükség esetén a számukra megfelelő fogamzásgátló módszerre ki kell oktatni és a védekezés eszközeivel – jogszabályban előírt módon – el kell látni őket.

Annak biztosítása érdekében, hogy a tanácsadáson az arra kötelezettek megjelenjenek, a házasságkötés bejelentésekor az anyakönyvvezető a jogszabályban kötelezetteket

erre oktassa ki: az anyakönyvvezető a házasságkötésnél való közreműködését köteles megtagadni abban az esetben, ha a házasulók a kötelező tanácsadason való részvételtől szóló írásbeli igazolást nem mutatják be. Ennek megfelelően az anyakönyvi utasítást módosítani kell. [...]»⁵⁸

Magyar Közlöny, 1973. október 18., 774–775.

■ 46. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA MELLETT ■
MŰKÖDŐ KULTÚRPOLITIKAI MUNKAKÖZÖSSÉG
ÁLLÁSFOGLALÁSA, NÉHÁNY „ANTIMARXISTA”
TÁRSADALOMKUTATÓ ÍRÁSAIRÓL
(Részlet)

BUDAPEST, 1973. ÁPRILIS 28.

[...]»⁵⁹A társadalomtudományok művelőinek egy szűk köre a legutóbbi időben olyan írásokat hozott nyilvánosságra, illetve kívánt publikálni, amelyekben a marxizmus alapfogalmait és megállapításait, valamint mai társadalmunk egyes jelenségeit önkényesen értelmezve, a marxista elemzés látszatát keltve, vagy éppen a marxizmus pluralizálásának jogosultságát hirdetve a marxista–leninista pártok, köztük az MSZMP elméletét és politikájának alapelveit veszik revízió alá és a szocializmustól idegen nyugati újbaloldali törekvésektől „eszméket” kölcsönző jobboldali revizionista ideológiai-politikai platformot körvonalaznak.

Ilyen törekvések fejeződnek ki Hegedűs András és Márkus Mária egy amerikai alapítvány Varsóban rendezett konferenciáján *A modernizáció és a társadalmi fejlődés alternatívái* címmel megtartott és szétosztott előadásában, Heller Ágnesnek *Elmélet és gyakorlat az emberi szükségletek szempontjából* címmel az Egyesült Államokban megtartott előadásában, amely az *Új Írás* 1972. évi áprilisi számában is megjelent, valamint Vajda Mihálynak a *Télos* című amerikai újbaloldali folyóiratban megjelent *Marxizmus, egzisztencializmus, fenomenológia* című írásában.

Ezekkel az írásokkal korántsem tudományos súlyuk, nem is elsősorban kispolgári-eklektikus ideológiai, hanem mindenekelőtt félreérthetetlen politikai irányultságuk miatt foglalkozunk. Pártunk művelődéspolitikája számol a polgári-kispolgári ideológiák jelenlétével tudományos-kulturális életünkben. Amennyiben az ilyen ideológiájú művekben pozitív értékek vannak – s ez egyes részeredményeket tekintve egyáltalán nincs kizárva –, azokat elismerjük. Ami vitatható, azzal nyilvános ideológiai harc, vita és meggyőződés módszereit felhasználva, vitatkozni kell. A nyilvánvalóan hamisat pedig el kell utasítani. Az olyanfajta ideológiai pluralizáló tendenciák azonban, amelyek a párt politikája, a nem-

⁵⁸ A továbbiakban a terheltségmegszakítást szabályozta a rendelet. Ennek lényege a művi terheltségmegszakítás megnevezése volt.

⁵⁹ A dokumentum bevezetésében néhány általános megjegyzés olvasható az MSZMP 1969-ben elfogadott tudománypolitikai irányelveiről és a társadalomkutatás általános helyzetéről.

zetközi forradalmi munkásmozgalom és annak ideológiája, a marxizmus–leninizmus alapjai ellen irányulnak, nemcsak tudományos és tudománypolitikai, hanem politikai megítélést is igényelnek.

II.

Az említett írásokban kifejezésre jutó politikai koncepciót a legegyértelműbben és a legközérthetőbb formában Hegedüs András és Márkus Mária fogalmazták meg, amikor a kelet-európai szocialista országok jelenlegi fejlődési tendenciáinak „értékelésére” vállalkoztak. Hegedüsék szerint ezekben az országokban a fejlődésnek két fő iránya bontakozott ki. Egy részük az ún. „államigazgatási modellt” követi. E „modellben” a termelés a tervekben és a tervutasításokban kifejeződő társadalmi szükségletek szerint folyik, e szükségleteket azonban – szerintük – „bürokratikus apparátusok határozzák meg” mindennek előtt a bürokrácia hatalmi és rétegérdekeinek megfelelően.

A kelet-európai szocialista országok másik csoportja Hegedüsék szerint a fejlett tőkés országok által egyszer már bejárt „főútvonalon” halad, s a piaci viszonyok reprodukálásával próbálja biztosítani a fejlődés nagyobb dinamizmusát.

A Hegedüsék adta jellemzésből teljesen egyértelmű, hogy szerintük a kelet-európai szocialista országokat csak az ezekben az országokban uralkodó „hivatalos ideológia” szerint lehet szocialista országoknak tekinteni, voltaképpen sem nagyobb dinamizmussal nem büszkélkedhetnek, sem humánusabb társadalmi viszonyokat nem tudtak létrehozni, mint a fejlett tőkés országok.

Ami a dinamizmust illeti, Hegedüs András és Márkus Mária azt állítják és hirdetik, hogy a „marxizmusnak a kapitalizmus fölött a hatékonyság szempontjából gyakorolt kritikája az utóbbi évtizedek tapasztalatai alapján fő vonásokban elvesztette relevanciáját”. A társadalmi viszonyok tekintetében Hegedüsék szerint a kelet-európai szocialista országokban egy teljesen zárt, a munkamegosztáson alapuló hierarchikus társadalmi struktúra jött létre.

A történetiség teljes mellőzésével úgy tüntetik fel ezen országok fejlődését, mintha a jelenlegi fejlődési tendenciák perspektívája kizárólag a fejlett tőkés országok fogyasztási modelljének megfelelő életszínvonal és életforma lenne és lehetne. Az „ipari társadalom” burzsoá elmélete terminológiájának megfelelően a Hegedüsék a fejlett tőkés országok és a kelet-európai szocialista országok fejlődését a fejlett és kevésbé fejlett társadalmak közötti viszonyként jellemzik, s ezzel összhangban azt állítják, hogy a szocialista országokban jelenleg voltaképpen nem is a szocialista társadalom építése folyik, hanem a „modernizáció” feladatai állnak előtérben.

Hegedüsék elutasítják a szocialista fejlődésnek általuk feltételezett mindkét útját. Az „államigazgatási modell” szerintük nem biztosítja a szükséges dinamizmust, a „főútvonal” követése viszont, „ha nem is állítja vissza a termelési eszközök magántulajdonát, de lényegében egy nyereségre orientált, aquisitiv (szerző, gyűjtő) típusú társadalmat hoz létre”.

Ezekkel a mesterségesen kreált „modellekkel” szemben, saját „szocialista” alternatívájuként vázolják fel programjukat. Ennek közelebbi jellemzőiről azonban mindössze annyit közölnek, hogy ez a „modell” képes összeegyeztetni a gazdasági hatékonyságra törekvést a humanizációs tendenciákkal. Hogy hogyan, azt nem konkretizálják. Jelzik ugyan, hogy az általuk javasolt modellnek biztosítania kell az értelmes életformák közötti választás lehető-

ségét, az egyének individuális fejlődését, önmegvalósításra és önkifejezésre irányuló törekvését, s hogy a hatalomnak valamiféle, közelebből meg nem határozott, de reális társadalmi erőt képviselő közösségek kezébe kell átmennie, amelyek képesek ellenőrzést gyakorolni mind a piac, mind pedig az állami bürokrácia fölött – mindez azonban megmarad a ködös-utópikus általánosságok szintjén.

Övnek egyszersemind attól, hogy bárki azt higgye, hogy az általuk helyesnek tartott modell megvalósítása a kelet-európai szocialista országokban már a mai „bázison” elkezdődhet. Ehhez a szocialista társadalmak „komoly strukturális átalakulására” van szükség. Számba vehető esetleges „tömegbázisukat” felmérve, arra számítanak, hogy a tömegek elfordulnak a szocializmus általuk jellemzett mindkét „modell”-jétől. S fejtegetéseiket így zárják: „a másik, szintén nem elhanyagolható kérdés, hogy a kialakult hatalmi struktúra eltűri-e az önrealizációt, az önkifejezést kereső mozgásokat. A válasz erre a kérdésre nem feltétlenül nemleges. Ez ui. nagymértékben függ a konkrét erőviszonyoktól az egyes országokban, illetve nemzetközi méretekben. Hozzájárulhat ehhez a bürokrácia pluralisztikus irányba való fejlődése is, amely tendenciát a különféle gazdasági reformok erősítik. Így létrejöhetnek olyan partikuláris érdekek, amelyek alapján az előzőekben felvázolt mozgásokat egyes hatalmi erők támogatják, jöllehet esetleg csupán bizonyos látszatok fenntartása érdekében.”

Végső soron a szocializmus ugyanolyan „fejlődési” tendenciáihoz fűzik reményeiket, mint a szocializmus ellenségei: a szocialista országok kommunista pártjai tömegbefolyásának csökkenéséhez, a tömegeknek a szocialista építés ezen országokban elfogadott programjától való elfordulásához, a szocialista társadalmon belüli ellentétek kialakulásához és megmerevedéséhez, a „bürokrácia” pluralisztikus irányba való fejlődéséhez, s a nemzetközi erőviszonyok olyan alakulásához, amelyek kedveznek a belső ellentétek kifejlődésének és kihasználásának.

Nem kétséges: ezeknek a reményeknek, az ilyesfajta politikai spekulációknak ugyanúgy nincs köze a szocializmushoz, mint ahogyan nincs köze a társadalomtudományokhoz sem.

Heller Ágnes említett cikkében a szocialista forradalmak voltaképpen forradalmi voltának, a munkásosztály korunk forradalmaiban betöltött vezető szerepének tagadásához jut el. Figyelmén kívül hagyva a társadalmi forradalmak marxista-leninista elméletét, a forradalmak osztályjellegét, Heller a „politikai forradalmak” terminussal jelöl és mos egybe minden olyan mozgalmat, amely az egész társadalom forradalmi átalakítását tűzi ki célul a politikai hatalom megragadása útján. (E forradalmak legklasszikusabb típusa – Heller szerint – a francia jakobinizmus.) Ugyanakkor az így definiált politikai forradalmaktól megkülönbözteti az ún. „össztársadalmi forradalmakat”, s azt állítja, hogy ilyen forradalmakat mindeddig nem ismer a történelem. Vagyis a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és századunk világtörténelmi jelentőségű szocialista forradalmi nem „össztársadalmi forradalmak” voltak. Ezzel félreérthetetlenül a fenti értelemben definiált „politikai forradalmak” közé soroltnak be a szocialista forradalmak is, amelyek így – amennyiben egyáltalán forradalmak voltak – szintén csak a politikai hatalom birtoklásában jelentettek változást, nem vezethettek a társadalom egészének forradalmi átalakításához, nem vezettek életforma-forradalomhoz.

A szocialista forradalmak és a munkásmozgalom – Heller terminológiájában: a „politikai forradalmi mozgalmak” – azért nem érhetik el céljukat – a kapitalizmus radikális átalakítását –, mert a munkásosztálynak a kapitalizmusban már kialakult szükségleteire alapozzák programjukat. E szükségletek kielégítésére ugyanis nem mutat túl a kapitalizmuson, a

marxi értelemben elképzelt forradalom viszont – folytatja Heller – az egész polgári szükségletstruktúra meghaladását feltételezi, olyan szükségletek kialakulását, amelyek elvileg nem eléghíthetők ki a kapitalizmus keretei között. Ezeket a szükségleteket Heller „radikális szükségleteknek” nevezi, s azt állítja, hogy a történelmi tapasztalat szerint a munkásosztálynál – Marx várakozásával ellentétben – nem alakulnak ki ilyen szükségletek. Ezért, ha hívek akarunk maradni a marxi programhoz – úgymond – „más utakon kell kísérletezni”.

Ez a „más utakon való kísérletezés” Hellernél egyértelműen a forradalmi munkásmozgalomról, a szocialista országokban folyó szocialista építés programjától való elfordulást és mindezzel szemben a fejlett tőkés országok ultraradikális ifjúsági és diákmozgalmai felé való orientálódást jelenti. Heller a fejlett tőkés országok néhány, összefüggéseikből kiragadott válságjelenségének tényeire hivatkozva jut történelmileg tarthatatlan, antimarkista konzekvenciákhoz. „Mikor az iparilag legfejlettebb kapitalista társadalmakban az ifjúság egy rétege (és többnyire éppen a legjobb) hátat fordít az apák frizsider-, autó- és presztízsértérendszerének, mikor tömegessé válik – megint gyakran éppen a legjobbak részéről – az egyetemek elhagyása (éppen ebből a motívumból), mikor egy új családforma – a kommuna – van elszaporodóban, mindez jelzi, hogy létrejött a szükséglet a szükségletstruktúra átalakítására.”

Mindez azt jelenti: a szocialista országokban nem a marxi forradalomkoncepció realizálódik; a munkásosztályban, a munkásmozgalomban nem jönnek létre a szükségletstruktúra átalakítására irányuló „radikális szükségletek”, de létrejönnek a fejlett tőkés országokban a társadalmi harcokban csak rövid – s nemegyszer meglehetősen kétes értékű – szereplésekre vállalkozó, a társadalomból kivonuló és a maguk naiv elképzeléseit társadalmon kívüli szigeteken megvalósítani szándékozó hippik kommunáiban. A munkásmozgalom forradalmi programja, a munkásosztály forradalma helyett az ellenkultúra-mozgalom és a kommunák „forradalma” – ez Heller Ágnes „újbaloldali”, „forradalmi” programja.

Vajda Mihály írása a marxizmus filozófiai alapjainak relativizálására irányul, és egy „következetes” pluralista koncepciót fejt ki. E koncepció szerint nincs „autentikus marxizmus”, a marxizmusnak több, egymástól különböző interpretációja – vagyis többféle marxizmus – lehetséges. Ez a koncepció ugyanakkor nem csupán a marxizmus, hanem általában a tudomány ellen is irányul. Vajda szerint ugyanis nincs objektív igazság, az igazság „gyakorlati kérdés”, nem pedig az objektív valóság összefüggéseinek feltárása, visszatükrözése. Ez azt jelenti, hogy pl. egymásnak homlokegyenest ellentmondó társadalmi elméletek Vajda szerint egyaránt igazak lehetnek, ha megfelelnek valamely társadalom vagy társadalmi erő gyakorlatának. Így azt, hogy a polgári és a marxista elmélet közül, „melyeknek mindegyike hamisként kezeli a másikat, melyik lesz történelmi igazsággá, nem az dönti el, hogy melyik tükrözi helyesen a fennálló társadalmi állapotokat. E két igazság között csak az őket képviselő erők harca dönthet. Lényegében ezt értem azon, hogy az igazság gyakorlati kérdés” írja Vajda.

A tudomány létezése alapfeltételének – annak, hogy egy adott kérdésben csak egy igazság lehetséges – ilyesfajta elutasítása után már nem meglepő Vajdának az a kijelentése sem, miszerint „az emberi magatartások és ennél fogva a történelem menetének nincsenek törvényei”. A történelem menetében érvényesülő szükségszerűség elutasításával összhangban Vajda tagadja a szocialista társadalom létrejötté szükségszerűségét is, s a lehetőségek világába utalja azt, ami – Hegedűsék és Heller Ágnes álláspontjával összhangban – szintén a megvalósult és megvalósuló szocializmus szocialista voltának megkérdőjelezését jelenti.

III.

Az említett írásokból kirajzolódó antimarxista ideológiai-politikai platform közössége, koncepciójuk összefüggése a közvetlen érintkezéseken túl is nyilvánvaló. Nyilvánvaló például, hogy a marxizmus pluralista felfogásának Vajda-féle koncepciója milyen közvetlenül támasztja alá a szocializmus politikai pluralizálódásának Hegedűs András és Márkus Mária által feltételezett és kívánatosnak tartott tendenciáját.

E platform lényege: fellépés egy kispolgári-humanista frázissá sekélyesített „marxizmus” nevében a marxizmus és a munkásmozgalom ellen, a reálisan létező szocializmussal szembeállított „szocialista alternatíva” nevében a szocializmus gyakorlatilag megvalósult minden formájával szemben. Ez a platform egyszerre szolgálja a végbement világtörténelmi jelentőségű szocialista forradalmak elméleti „visszavételét”, korunk világforradalmi folyamata vezető erői, a szocialista országok és a nemzetközi munkásmozgalom forradalmi szerepének elvitatását, a kelet-európai szocialista országok fejlődésének lejárátát, ezen belül az MSZMP politikájának (s különösen az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése nyomán kibontakozó fejlődés) dezavválását, és a nemzetközi munkásmozgalom stratégiai irányvonalától eltérő, a szocializmus építése minden eddig ismert gyakorlati útjával és elméletével szakító politikai orientáció és program felvázolását.

Ez a program a marxizmus-leninizmus alapvető elveinek revízióján alapszik, illetve arra irányul, Vezérmotívumai ködös-általános humanisztikus szövegek, kispolgári utópiák a szükségletstruktúrát átalakító, az individuumok önrealizációját, szabad önkifejezését biztosítani hivatott közösségekről, amelyek majd az állami bürokráciát és a piacot egyaránt képesek lesznek uralmuk alá hajtani, s amelyeknek az előképét az iparilag legfejlettebb tőkés országok kommuna- és ellenkultúra-mozgalmában kellene látnunk. Akik ismerik a tudományos szocializmus alapjait, klasszikusainak a szocializmusra vonatkozó tanítását, azok tudják azt is, hogy humanisztikus frázisokra, valamiféle elgondolt – mindenestre a szocializmus reálisan létező erőivel, a munkásosztály forradalmi mozgalmával szembeállított – „közösségeknek” politikailag meglehetősen kétes értékű mozgalmára redukálni a szocializmus marx programját nem egyéb, mint a szocializmus fogalmával kapcsolatos revizionista visszaéléseknek egy újabb változata.

Amióta a társadalom egymással ellentétes érdekű osztályokra szakadt, a történelem a maga nagy kérdéseit mindig osztályszempontból tette fel és teszi fel ma is; ennek megfelelően a mai világ alapvető frontvonalai is a kapitalizmus és a szocializmus, az imperialista burzsoázia és a munkásosztály között húzódnak. Aki erről az alapvető tényről nem óhajt tudomást venni, s a mai világ fejlődését meghatározó forradalmi erőktől elszigetelődve, azokkal szakítva vagy egyenesen azokkal szemben próbál valamiféle „harmadik utat” keresni és realizálni, az történelmileg eleve kudarcra ítélt vállalkozásba fog, és – szubjektív szándékaitól függetlenül – előbb-utóbb az imperializmus erőinek eszközévé válik.

Minderre azért is szükséges felhívni a figyelmet, mert az említett koncepció kifejtésében – s következésképpen a marxizmussal való szakításukban – még tovább mennek ugyancsak a szerzőknek és néhány más, ugyanezt a platformot képviselő filozófusnak (Bence Györgynek, Kis Jánosnak és Márkus Györgynek) azok az írásai, amelyek megjelentetésére kiadók és szerkesztőségek megalapozott és felelős döntése alapján nem került sor.⁽⁴⁾

⁽⁴⁾ Az utalás a szerzőhármás *Hogyan lehetséges kritikai gazdaságot?* – közkeletűbb nevén: *Überhaupt* – kéziratára vonatkozik, amelyet a Gondolat Könyvkiadó utasított vissza.

Érdemben nem is kívánunk foglalkozni velük, de mint a publikált írásokban kifejezésre jutó és az előzőekben elemzett nézetek antimarxista irányban történő további „elmélyítésének” és kiszélesítésének dokumentumaira, szükségesnek tartjuk az utalást. Ezekben az írásokban szerzőik ugyanis már nem pusztán a munkásosztály forradalmi szerepét vitatják el, hanem eljutnak a tőkés rendszer megdöntésében egységesen érdekelt munkásosztály létének (visszamenőleg, történelmileg is értendő) tagadásáig, kijelentve, hogy ezért minden olyan erő, amely a munkásosztály nevében lép fel, hamis tudattal cselekszik. Nemcsak a leninizmust iktatják ki a forradalmi munkásmozgalom elméleti örökségéből, de szembeállítva a „filozófus” és a „közgazdász” Marxot, elutasítják – mint több alapvető tételben elhibáztat – az egész marx *Tőkét*, zárójelbe teszik a szocializmus és a marxizmus egész történelmét, múltját, a forradalmi munkásmozgalmat és annak tapasztalatait; a szocializmus és kommunizmus marx *koncepcióját* megvalósíthatatlannak minősítve nyíltan deklarálják a nemzetközi munkásmozgalom történelmileg ismert valamennyi fő irányzatának „csődbe jutását”.

A kispolgári revizionizmus eme „hazai” változatainak nemcsak politikai törekvései kétesek, ideológiai forrásvidéke is zavaros; elemei nélkülözik az eredetiséget. Innen a teóriák eklektikus mivolta. A marxista frazeológia maradványai e tanulmányokban a marxista módszertől idegen, minden konkrét és történeti elemzést nélkülöző polgári szociológiai koncepciókkal, burzsoá elméletpótlékokkal keverednek: a munkásosztály forradalmi szerepét elvitató újbóloldali elméleti klisék és a „klasszikus” revizionizmus spontancitás kultusza éppúgy felfedezhető itt, mint a divatos burzsoá konvergencia-elméletek. S ez a fajta „ideológiai békés egymás mellett élés” nem a véletlen műve: a mai harmadik utas, álbaloldali revizionizmus tulajdonképpen a konvergencia-elméletek egy sajátos válfaja, egyfajta „fordított” konvergencia-elmélet, amely a kapitalizmust és a szocializmust lényegében azonosítva, mint egyaránt rosszat utasítja el.

A kapitalizmus és a szocializmus azonosításának, a szocialista forradalmak „elméleti visszavételének” semmi köze sincs a valóságos történelmi folyamatokhoz, s legfeljebb arról tanúskodik, hogy hirdetői – akarva-akaratlanul – a szocializmus és a forradalmi munkásmozgalom ellen irányuló burzsoá elméletekkel kerülnek egy álláspontra. De ugyanebből a szellemi arzenálból származik az a bürokráciaelmélet is, amely azt igyekszik elhitetni, hogy korunk szocialista társadalmában az uralkodó osztály szerepét a „bürokrácia” vette át és tölti be. Nemkülönben a szocializmus állítólagos „modelljeinek” teóriája, amely a kelet-európai szocialista országokban folyó társadalomépítésnek az eltérő társadalmi-történeti feltételek és nemzeti sajátosságok alapján kialakult különböző gyakorlati útjait és megoldásait igyekszik elméleti érvényű különbségekké, sőt ellentétékké felnagyítani.

Ezekben az írásokban egy, a kispolgári szocializmus eszmekörében fogant koncepció keresi a maga filozófiai burkát. Az ilyen „elméleti” törekvések idegenek a marxizmustól és a tudománytól, még ha tudományos mezben és marxista frazeológiával jelentkeznek is. Aligha szükséges bizonyítani, hogy az objektív valóság létezésének tagadása, az egy adott kérdésben lehetséges többféle igazság feltételezése, a törvényszerűségek tagadása a történelemben – tudománytalan, sőt lényegében tudományellenes tételek, sem azt, hogy az említett írások módszerei meglehetősen távol állnak mindenfajta tudományos elemzés kritériumaitól, a legtávolabb pedig a marxista tudományosság követelményeitől. Már maga a választott fogalmi apparátus, az olyan fogalmak használata, mint a mindenfajta társadalmi meghatározottságtól eldöntött és társadalmi alapjaitól függetlenített „modernizáció” vagy a forradalmak Heller által adott sematikus osztályozása kiindulópontként tartalmazzák azt,

amit voltaképpen bizonyítani igyekeznek, nevezetesen hogy a kelet-európai szocialista országokban a szocialista átalakulás helyett valamiféle „modernizáció” folyik, illetve hogy a szocialista forradalmak voltaképpen nem is forradalmak.

Nem egy esetben azzal igyekeznek hitelt adni ártó és káros mondanivalójuknak, hogy a párt által már régóta felvetett kérdéseket – mint például a bürokratikus jelenségek leküzdése, a szocialista demokratizmus, szocialista életforma, a teljes, értelmes emberi élet – mintegy kisajátítják. Úgy tüntetik fel, mintha ez a problémameglátás az ő kérdésfelvetésük, az ő érdemük lenne; illetve állításaik, téziseik igazolására próbálják felhasználni az általuk kisajátított, helyes kérdésfelvetéseket is.

Azonban a valóságos problémákat is történelmietlenül közelítik meg. A történetiség mellőzése pedig a társadalomtudományokban a tudománytalanság egyik mindenkor ismertetőjegye. Egy rosszul feltett, nem a szocializmus valóságos problémáiból, hanem divatos nyugati, polgári vagy újbóloldali elméleteknek a mi viszonyainkra való kritikátlan alkalmazásából született, történelmietlen kérdésre nem lehet tudományosan hiteles választ adni. Az említett írások ebből a szempontból meggyőzően tanúsítják, hogy a marxizmussal való szakítás egyben intellektuális-tudományos hanyatlást is jelent.

Az említett szerzők nem egyik pillanatról a másikra kerültek szembe a marxizmussal, váltak revizionistákká. A párt már korábban is kénytelen volt foglalkozni nézeteikkel, illetve konkrét politikai fellépéseikkel kapcsolatos problémákkal. Kellő türelmet tanúsított velük szemben, s lehetőséget adott nézeteik vitatására, önkritikus revideálására, arra, hogy a számukra biztosított kutatási lehetőséget szocialista társadalmunk érdekében hasznosítsák. A társadalomtudományok marxista művelői részéről történtek kísérletek arra, hogy nyílt vitákban utasítsák el pl. Hegedűs András politikailag már korábban is erősen vitatható nézeteit vagy a marxizmus pluralizálását meghirdető filozófiai törekvéseket, az említett írások szerzői azonban kitértek az érdemi vita elől. Emellett megsértve az állami fegyelmet, több esetben munkahelyi viták és felelős intézeti vezetőik megkerülésével hozták nyilvánosságra, illetve igyekeztek megjelenteni írásaikat.

Az egyes kérdésekben megnyilvánuló különállásukat átgondolt elméleti és politikai különállással, majd szembenállással „fejlesztették”. Ezzel egyszersmind átlépték ideológiai közéletünknek azt a határát, amelyet kulturális politikánk elvei régóta és számos alkalommal – többek közt a tudánypolitikai irányelvekben is – félelhetetlenül megvontak. Ezek az elvek – amelyek egyszersmind a kutatási és vitaszabadság, a tudományos iskolák kialakulásának és versengésének biztosítékai és ösztönzői – mit sem változtak. A szóban forgó szerzők korábban is vitatott vagy vitatandó nézetei változtak: az utóbbi időben kaptak egységes, összegezett és – különböző mértékben bár, de – politikai célzatú-érdekű kifejtést.

Tanulságos az említett írások szerzői Lukács Györgyhez való viszonyának megváltozása is. Amíg Lukács élt, a tudományos közvélemény többüket Lukács György tanítványaként tartotta számon. Lukácsnak a marxizmus pluralizálására irányuló törekvéseket élesen elutasító nézetei azonban éppolyan jól ismertek, mint az, hogy a munkásmozgalmat, amelynek 1918-tól harcosa volt – utolsó művének kifejezésével élve – „a marxizmus saját hazájának” tekintette. „Pluralista lehet egy neopozitivistá gondolati manipuláció megalapozása – írta Lukács György –. A marxizmus azonban minden kérdésben csupán az objektív valóságnak megfelelő egyetlen helyes választ ismer.” Lukács György nem hagyott kétséget afelől sem, hogy „a létező szocializmus objektíven szocialista jellegének kétségbe vonása a polgári értetlenségek és rágalmozások körébe tartozik”.

Az említett írásokból kirajzolódó koncepció valamennyi lényeges kérdést illetően ellentétes Lukács marxista életművének alapvető elméleti és politikai törekvéseivel. S ez nem véletlen. Ezen írások szerzőinek szakítása a marxizmussal szakítást jelent Lukáccsal is. Minderre azért szükséges külön is felhívni a figyelmet, mert Lukács György életművét egy sor kérdésben vitatható és vitatandó, egészében azonban kiemelkedő marxista teljesítménynek tartjuk, és meggyőződésünk, hogy csakis életművének komoly tanulmányozása és kritikai elemzése vezethet el értékeinek tisztább felismeréséhez, s csak ez akadályozhatja meg annak illetéktelen kisajátítását és meghamisítását is. [...]⁶¹

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin. Budapest, T-Twins, 37–44.

▪ 47. A MUNKAÜGYI MINISZTER 10/1974. (IV. 14.) MÜM SZÁMÚ RENDELETE A FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK NAPPALI TAGOZATÁN TANULMÁNYOKAT FOLYTATÓ SZAKMUNKÁS KÉPESÍTÉSŰ HALLGATÓK HELYZETÉNEK RENDEZÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1974. ÁPRILIS 14.

A Minisztertanácstól kapott felhatalmazás alapján – az érdekelt miniszterekkel, a Szakszervezetek Országos Tanácsával és a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetséggel egyetértésben a következőket rendelem.

1. §. (1) A külön jogszabály alapján szervezett előkészítő tanfolyam elvégzése után a felsőoktatási intézmények nappali tagozatára beiratkozott és ott tanulmányokat folytató, érettségivel nem rendelkező szakmunkás képesítésű fiatalok (továbbiakban: hallgatók) munkaviszonya a tanulmányok megkezdésétől azok befejezéséig szünetel.

(2) A szünetelésnek az (1) bekezdésben megjelölt ideje a munkaviszonyhoz fűződő kedvezmények szempontjából munkában töltött időnek számít, ehhez képest annak tartalma alatt is megilletik a hallgatókat a munkaviszonyból folyó, nem bérjellegű kedvezmények és szociális-kulturális szolgáltatások (pl. szolgálati lakás, bölcsőde, üdülés stb.).

(3) A munkaviszonyban töltött idő számításánál, valamint a szakmai gyakorlat szempontjából figyelembe kell venni a szünetelés időtartamát is.

(4) A tanulmányok megszakítása és félév ismétlés esetén addig az ideig, amíg a hallgató az esedékes félévre nem iratkozott be, a munkaviszony szünetelése megszakad, és a vállalat köteles a hallgatót – ha másban nem állapodnak meg – eredeti munkakörében foglalkoztatni.

2. §. (1) A munkáltatónak a hallgatóval tanulmányi szerződést kell kötnie.

(2) A tanulmányi szerződésben a hallgatónak fizetendő pénzbeli támogatás összegét a munkáltató az alábbiak szerint köteles megállapítani:

⁶¹ A dokumentum záró fejezetei (IV–V.) néhány figyelmeztetésnek szánt megjegyzést tartalmaznak az intézetek, kiadók és szerkesztőségek felelősségéről.

- a) keresettértésként a hallgató részére átlagkeresetének 80%-a jár,
- b) tanulmányi támogatás címén az I. félévre egységesen az átlagkereset 5%-a, a II. félévtől kezdődően a tanulmányi credménytől függően az átlagkereset 10%-a jár annak, aki az előző félévben 3,00–3,50 közötti, 15% jár annak, aki az előző félévben 3,51–3,99 közötti, 20%-a jár annak, aki az előző félévben 4,00 és annál magasabb tanulmányi credményt ér el,
- c) szociális támogatásként pedig ezen felül egy gyermekes hallgató részére átlagkeresetének 5%-a, kettő és többgyermekes hallgató részére átlagkeresetének 10%-a jár; ha a tanulmányok ideje alatt a hallgatónak gyermeke születik, a következő félévtől a támogatás összegét megfelelően módosítani kell.

(3) A (2) bekezdés c) pontja alkalmazásánál gyermekekkel egy tekintet alá esik a törvény vagy szerződés alapján közös háztartásban eltartott, önálló jövedelemmel nem rendelkező más személy is.

(4) A pénzbeli támogatás összegét a munkáltató a vállalati átlagos bérfejlesztésnek megfelelően emelheti.

(5) A tanulmányi szerződésben az alábbi kérdéseket is rendezni kell:

- a) a munkáltatónál a tanulmányok befejezése után munkaviszonyban eltöltendő idő tartamát a támogatás időtartamával egyezően kell megállapítani,
- b) meg kell határozni, hogy a hallgató a képzettség megszerzése után végzettségének megfelelő milyen szakterületen és munkakörben köteles munkába lépni.

(6) A szerződésbe további megállapodásokat is fel lehet venni, különösen, amelyek a hallgató támogatására, jó tanulmányi eredmény elérésének elősegítésére irányulnak. Így a munkáltató vállalhatja, hogy a hallgatót tanulmányaiban szakmai konzulens kijelölésével, szakirodalom rendelkezésére bocsátásával, a vállalat tevékenységével összefüggő diplomamunka jutalmazásával segíti, a hallgató pedig kötelezheti magát arra, hogy a szorgalmi időn kívül – az egyfolytában biztosított 30 nap pihenőidőn túl – a vállalatnál szakmai felkészülését elősegítő munkát végez.

3. §. (1) A pénzbeli támogatást a munkáltató egész évben (12 hónapon át) köteles folyósítani. A támogatás az első tanév első napjától a tanulmányok befejezéséig jár; a 2. § (2) bekezdésének a) és c) pontjában meghatározott támogatást arra a félévre is fizetni kell, amelyet a hallgató ismétel.

(2) A hallgató betegség vagy egyéb méltánylást érdemlő ok esetében megszakíthatja tanulmányait. A megszakításra egyebekben a felsőoktatási intézmény tanulmányi és vizsgaszabályzata az irányadó.

4. §. (1) Ha a hallgató betegség vagy méltánylást érdemlő egyéb körülmény miatt hagyja abba tanulmányait, a munkáltató által addig nyújtott pénzbeli támogatás megtérítésére nem kötelezhető. Egyébként a tanulmányok abbahagyása esetén a vállalat a kerettérítésen felül nyújtott támogatás megtérítését követelheti.

(2) Ha a hallgató a tanulmányait követően a vállalatnál nem lép munkába, vagy a szerződésben meghatározott időtartamot nem tölti le, vele szemben a vállalat az addig nyújtott támogatás 30%-ának megtérítését követelheti. Ha a hallgató a meghatározott időtartamnak csak egy részét nem tölti le, megtérítési kötelezettsége ehhez aránylik.

5. §. (1) A hallgatók részére az állami támogatás keretében a felsőoktatási intézmények nap-pali tagozatos hallgatóinak juttatható kedvezményes természetbeni szolgáltatások nyújthatók.

(2) A természetbeni szolgáltatásokért járó térítés, valamint a tandíj szempontjából az egy családtagra jutó havi jövedelem kiszámításánál a hallgató pénzbeli támogatását kell – a vele élő házastárs jövedelmével együtt – figyelembe venni. A fizetendő összegeket egyébként a nappali tagozatos hallgatókra irányadó szabályozás szerint kell megállapítani.

6. §. Ez a rendelet a kihirdetése napján lép hatályba.

Karakas László s. k.
munkaügyi miniszter

Magyar Közlöny, 1974. április 14., 250–252.

■ 48. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA AGITÁCIÓS ÉS ■ PROPAGANDA BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A CIGÁNYOK HELYZETÉRŐL (RÉSZLETEK)

BUDAPEST, 1974. JÚNIUS 11.

[...] ⁶² II. A cigánylakosság helyzete

1. Munkakörülményeik, foglalkoztatottságuk

A Politikai Bizottság 1961. évi határozata megállapítja, hogy a munkaképes cigánylakosság 33 százaléka állandó, 32 százaléka alkalmi jellegű munkaviszonyban áll, 35 százaléka egyáltalán nem dolgozik. Ehhez viszonyítva jelentős a fejlődés: jelenleg a 15–19 éves cigány férfiak háromnegyed része állandó, 5,7 százaléuk ideiglenes munkaviszonnyal van alkalmazásban. A nők foglalkoztatása is fejlődik, bár nem elég kedvezően: a 15–54 éves korú cigány nők 30 százaléka kereső.

A cigánykeresők zöme (60 százalék) az építőiparban, valamint rakodó- és szállítómunkásként, illetve takarító- és segédmunkásként, 13 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik. Az összes mezőgazdaságban foglalkoztatott cigányok csupán 5 százaléka termelőszövetkezeti tag.

A cigánylakosság 78 százaléka falun él, ahol a fő foglalkozási lehetőség a mezőgazdasági munka, ugyanakkor a termelőszövetkezetek gyors ütemű technikai és technológiai fejlődése az időszaki alkalmazottak és alacsony szakmai műveltségűek számának mintegy 40–50 százalékos csökkenését idézte elő, ezért a termelőszövetkezetek cigányokat egyre nehezebben tudnak foglalkoztatni. A cigányok nagy része sem kötődik szívesen a termelőszövetkezetekhez, különösen a gyenge adottságú termelőszövetkezetek nem tudnak számukra állandó jövedelmet és szociális ellátást biztosítani. Továbbra is oka a cigányok többsége termelőszövetkezetektől való távolmaradásának a termelőszövetkezetek vezetői és tagjai egy részének cigányokkal szembeni fenntartása, előítélete.

Az állami gazdaságokban, erdőgazdaságokban és az élelmiszeriparban növekszik az ál-

⁶² A dokumentum első része néhány általánosságot tartalmaz a cigánylakosság helyzetéről.

landó munkaviszonyban levő cigányok száma. E helyeken szervezettebb, szociálisan jobb körülmények között dolgozhatnak, állandó keresethez jutnak, s a cigánydolgozók irányában inkább mutatkozik megértés.

Az elmúlt 10–12 év során a falun élő cigányok az ipari munkahelyek felé törekedtek, mert a megnyíló ipari munkaalkalmak a cigányokat nemcsak a biztos jövedelmet jelentik, hanem az egyenjogúság elnyerésének jobb lehetőségét is.

E réteg gyorsabb ütemű iparba áramlását azonban főként a letelepedési nehézség hátráltatja és hozzájárul az is, hogy a falusi cigányság nagy részénél a mezőgazdasági idénymunkából származó jövedelem viszonylag jelentős, és ezért nem törekszik lakóhelyétől távoli állandó munkahely vállalásra. A falutól való elszakadás talajtalanná, gyökértelessé tenné őket.

Az állandó munkaviszonyban álló cigánymunkások egy részéről a munkahelyek vezetőinek és a nem cigány munkatársak többségének jó a véleménye. Növekszik a cigány törzsgárdatagok száma, s a szocialista brigádok némelyikében is ott találhatók. Ugyanakkor sok kifogás alá esik az idénymunkát vállalók magatartása.

A cigányok foglalkoztatási nehézségeinek könnyítése érdekében a tanácsi munkatügyi szervek a munkaközvetítés során fokozottabban törődnek részükre munkaalkalmak biztosításával. A cigány foglalkoztatottak száma állandóan növekszik, de még sok személynél nincs meg a munkakészség, ezért kerüli a munkát. Sok a fizetés utáni hiányzó és a munkafegyelmet megsértő közöttük. Gyakori az olyan eset is, hogy csak a családi pótlék fizetéséhez szükséges munkanapok számát dolgozzák le.

A velük szemben táplált előítélet miatt gyakran a munkahelyen nem segítik beilleszkedésüket, munkájukat, sőt egyes helyeken nem foglalkoztatják képzettségüknek megfelelő munkakörben sem.

2. A cigánylakosság települési viszonyai, lakás- és egészségügyi körülményei

A Politikai Bizottság határozatának megjelenése óta kedvezően fejlődtek a cigánylakosság egy részének lakás- és egészségügyi körülményei. Ezt nagyban segítették a kormánynak 1964-ben és azt követő években a szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolása érdekében hozott határozatai. E határozatok azokat a kedvezményes feltételeket is megszabják, amelyek alapján e telepek lakói új ház építésével vagy vásárlásával megfelelő körülmények közé juthatnak.

A telepek felszámolása, illetve a szociális körülményeknek meg nem felelő lakásban lakó cigánycsaládok számára új lakások építése, illetve meglevő lakások vásárlása 1964-ben megkezdődött. A III. ötéves tervben évenként átlagban 800–1000 új lakás épült, illetve került megvásárlásra központi segítséggel.

A IV. ötéves tervidőszakra a kormány 10 000 (+ 10 százalék tartalék) lakásépítési, illetve vásárlási keretet biztosított központi erőforrásból. A 10 százalék tartalékkeretet a kormány 1970-ben a Szamos menti árvízkárok helyreállítására bocsátotta rendelkezésre.

Az 1971–1973-as évben összesen 7484 központi keret állott a tanácsok rendelkezésére, s ebből új lakások építésével, illetve házvásárlással összesen 4855-öt létesítettek. A tanácsok ezenkívül saját erőforrásaik és kiutalások révén összesen 580 cigánycsalád számára tették lehetővé, hogy jobb lakásokba költözzenek.

A III. és IV. ötéves terv idején hazánkban mintegy 14 000–15 000, főként telepen élő

család jutott jobb lakáshelyzetbe. Ez a mennyiség jóformán csak arra volt elegendő, hogy ellensúlyozza a népréteg természetes szaporulatát, hogy ne romoljanak tovább a szociális követelményeknek még nem felelő telepeken lakók lakáskörülményei.

Ma már világosan látszik, hogy a kormánynak az a célkitűzése, hogy a 15 éves lakás-építési terv keretében a telepek felszámolást nyerjenek, a jelenlegi konstrukció mellett még akkor sem lenne lehetséges, ha az előirányzatot minden évben teljes mértékben teljesítenénk, mert nem elégségesek a telepek belátható időn belül történő felszámolására. A meglevő lehetőségeket többek között azért nem tudjuk megfelelően kihasználni, mert az érvényben levő hitelösszezből vagy vásárlási keretből az állandóan emelkedő építési költségek és vásárlási árak miatt nem lehet már megfelelő házat építeni, illetve lakást vásárolni, még az építető által az építési költség 10 százalékának hozzáadásával sem. A másik fő ok, hogy a cigányok nagy része nem képes megbirkózni az építéssel járó kötelezettségekkel, ezért már sok meglevő szerződés is felbomlik vagy nem fizetik vissza a hiteleket. Jelenleg a telepeken már egyre inkább a nagyon gyenge anyagi körülmények között élő nagycsaládok és jövedelemmel szinte nem rendelkező idős, beteg emberek maradnak, akik saját erőből semmi áldozatra nem képesek. Igen gyakori, hogy a putrikban élő 2-3 generációból egy legalább ott marad, s így a putrik felszámolását ez a körülmény is hátráltatja.

Probléma az is, hogy a cigánylakások építésére igen nehezen akad vállalkozó; gyakori az építő szerv részéről a visszaélés; helyenként hiányos a tanácsszervek előkészítő, ellenőrző munkája.

A cigány építetők olykor egy idő múlva jogtalanul eladják a házat és visszaköltöznek a telepre. Sokan vannak, akik nem vállalnak munkát, hogy ne kelljen teljesíteniük az építéssel járó kötelezettségeket.

A cigánylakosság munka- és életkörülményeinek, valamint egészségügyi kulturáltsága fejlődésének hatására 1961 óta előrehaladás mutatkozik a cigányok egészségi állapotában, a telepek egy részének közegészségügyi viszonyaiban: csökken a cigány csecsemők halandósága; kezdik jobban igényelni az egészségügyi szolgálatot; kissé nagyobb gondot fordítanak a személyek és a környezet tisztaságára.

Számos megyében a tanácsok a telepek tisztántartásával, jó ivóvíz biztosításával javítják a telepek közegészségügyi helyzetét; gondot fordítanak a cigányoknál jelentkező szociálpolitikai jellegű problémák megoldására.

A cigányság elmaradott rétegeinél azonban nem kielégítő, sőt sok helyen súlyos az egészségügyi, közegészségügyi és szociális helyzet. A cigánylakosság 63 százaléka olyan telepeken lakik, amelyeken a 40 000 egészségtelen lakás nem felel meg az elemi higiéniai követelményeknek sem. Körükben az egészségtelen élet- és munkakörülményeik miatt gyakori a meghűlés, a fertőző betegség. A csecsemőhalálozás a javulás ellenére is kétszerese a nem cigány átlagnak. Igen sok a 35 éven felüli leszázalékolt vagy krónikus betegség miatt munkaképtelen cigányember.

Egészségügyi kulturáltságuk elmaradottsága miatt sokan nem teljesítik a kötelező egészségügyi előírásokat, nem veszik igénybe a felkínált lehetőségeket. Eddig kevés eredménnyel járt a családtervezésre, születésszabályozásra vonatkozó felvilágosítás. A cigány népességnél az 1971. évi reprezentatív felmérések szerint az ezer főre eső élveszületések száma 37 körül volt. Ennek az állapotnak a fenntartása sem népesedési, sem szociálpolitikai szempontból nem tekinthető célravezetőnek, mert a cigány szülők egy része – éppen a tudatilag elmaradottak – az egymás után születő gyermekek után járó gyermekgondozási segélyre

építik létüket. Ugyanakkor a nagyszámú gyermek nevelésének, gondozásának, eltartásának nem képesek eleget tenni.

Emiatt is állandóan nő az állami gondozásba vett cigány csecsemők és gyermekek száma.

A cigánylakosságot rászorultságuk esetén ugyanazokban a szociális juttatásokban részesítik, mint az egyéb rászorult személyeket, egyre nagyobb számban részesülnek különböző segélyekben, szociális kedvezményekben.

A szociális otthonokban és az öregek napközi otthonaiban a férőhely hiánya, a velük szembeni szemlélet és nem kellő beilleszkedési készségük miatt azonban alacsony a cigány öregek száma.

3. A cigánylakosság kulturális helyzete

a) Iskoláztatás

A rendelkezésre álló adatok alapján az 1957/58. tanév végén az általános iskolák 27 000 cigány tanulót tartottak nyilván. (Ez az összes tanulók 2,2 százalékát tette ki.) Ezeknek akkor 88,3 százaléka járt alsó tagozatba, a felső tagozatba pedig 12 százalék.

A Művelődésügyi Minisztérium által történt adatfelmérés szerint az 1970/71. tanévben az összes tanulók mintegy 5 százaléka volt cigány, s a felső tagozatba már a cigány tanulók 30,8 százaléka felkerült.

Változatlanul továbbra is a fő probléma, hogy a cigány tanulók többsége nem jár folyamatosan, rendszeresen iskolába, sokan nem végzik el az általános iskolát.

A hagyományos életformát élő cigány szülők nemhogy segítenék gyermekeik iskolába járását, hanem visszatartják azokat, vagy nem képesek gyermekeik számára megfelelő feltételeket biztosítani. Komoly problémát jelent a cigánygyermekek számára az otthoni elmaradott környezet, szegényes a szókincsük és a tárgyismeretük, valamint gyenge az egészségi állapotuk. Sok helyen a rossz utak és a telepek nagy távolsága akadályozza a cigánygyermekek iskolába járását.

Az iskolákban nem mindenütt szorgalmazzák a cigánygyermekek iskolába járását. Elterjedt a cigánygyermekek elfogadható okok nélküli iskolába járás alóli végleges vagy ideiglenes felmentése. A törvénytelen felmentéseket a szülők és az iskolák egyaránt kezdeményezik, a tanácsi szakigazgatási szervek pedig több helyen nem lépnek fel ellene kellő határozottsággal. Ugyanakkor az igazolatlan mulasztás miatti szabálysértési eljárások számos esetben indokolatlanul elmaradnak.

Az értelmi fogyatékoságot megállapító gyógypedagógiai áthelyező vizsgálat után egyre gyakrabban kisegítő iskolába, ennek kihelyezett osztályaiba iskolázzák be a cigánygyermekeket. Sok helyen cigányosztályt jelent a túlkoros osztályok létrehozásának gyakorlata is. A kisegítő, túlkoros osztályok, valamint az átmenetileg szervezett külön cigányóvodák és cigányosztályok segítik a cigánygyermekek előrehaladását.

Nem helyeselhető azonban az egyre gyakorrabba váló azon törekvés, hogy a cigány tanulókat még az általános iskola felső tagozatában is együtt tartják, elszigetelik a nem cigány tanulók környezetétől. Ez később is nehezíti társadalmi beilleszkedésüket.

A cigányok lakta települések többségében nem működik óvoda, általános iskolai napközi otthon, ahol étkezésben részesülhetnének. Tapasztaltunk olyan magatartást is, hogy egyes tanácsszervek a rendelkezéseket szó szerint értelmezve, nem engedélyezik azon

cigánygyermeknek napközi otthonba történő felvételét, akiknek mindkét szülője „nem dolgozik”.

Nem kielégítőek az iskoláknak és a munkahelyeknek a cigány felnőttek iskolai rendszerű oktatásba való bevonására irányuló erőfeszítései.

b) A cigánylakosság iskolán kívüli nevelése, művelése

A felnőtt cigánylakosság műveltségi helyzetének elemzése, kutatása, vizsgálata a köz-művelődési és tudományos szervek részéről még nem történt meg.

Ugyanakkor az ún. „kulturális fehér foltok” (területek és rétegek) elmaradottságának felszámolására való törekvés a közművelődés területén fontos feladat. Így a cigánylakossággal való törődés nem elkülönítetten, hanem mint a tudatilag elmaradott, műveltségi feltételek szempontjából hátrányos helyzetben levők közművelődési problémái kertültek előtérbe.

A közművelődési könyvtárak fejlesztésénél több helyen figyelembe vették, hogy azok a cigánylakosságot is vonzáskörzetükbe fogadassák. Az ilyen körzetekbe telepített könyvtári egységeken arra törekedtek, hogy minél nagyobb számmal legyen olyan irodalom (mese, ifjúsági mű, romantikus regény), amely a tapasztalatok szerint leginkább felkelti a cigánylakosság érdeklődését. A szakszervezeti könyvtárak egy részében (építőipari munkásszálláson) ugyanesak figyelembe vették a szállások összetételét. Az olvasni tudó, főleg iskolás korú fiatalok látogatják a könyvtárakat, gyakran tartanak ott felolvasásokat.

Több községben a művelődési otthonok keretében érdeklődésüknek és nevelésük céljának megfelelő előadásokat, műsorokat szerveznek: néhány községben a cigánylakosság a műkedvelő művészeti mozgalom aktív részvevője, sőt, önmaguk hoztak létre olyan együtteseket. Néhány megyében a cigányok számára külön klubot alakítottak, ahol számukra esteket, bálakat, táncos rendezvényeket szerveznek. Egyes helyeken szívesen vesznek részt a szakkörök munkájában, s körükben nagy népszerűségnek örvendenek az egészségügyi tárgyú felvilágosító, ismeretterjesztő előadások. Néhány helyen a ház körüli teendők helyes ellátásának megismertetésére is tanítják őket. Közismert, hogy a városi peremkerületi és a falusi mozik látogatói között magas a cigányok száma.

A tanácsai és szakszervezeti szervek közművelődési intézményeinek fent ismertetett tevékenysége sajnos még nem általános.

4. A sajtó, a rádió és a televízió munkája

Az utóbbi években egyre többet foglalkozik a sajtó, a televízió s a rádió a cigánylakosság társadalmi beilleszkedésével. Újraéledőben van az etnográfusok, a nyelvészek, a zenetudósok, a színház, a tánc és film szakemberei részéről a cigány népművészet termékeinek gyűjtése, feldolgozása, életük művekbe öntése.

A központi kommunikációs eszközök által közöltek, az írók írásai, a művek gyakran tartalmaznak a Politikai Bizottság és a kormány által képviselt elvekkel nem egyező álláspontokat.

A Politikai Bizottság által rögzített elveket az állami, társadalmi szervezetben működők sem értelmezik mindig egységesen. Ezért az ide kapcsolódó kérdések magyarázata, indokolása, érvelése nem mindig egyértelmű, vagy elmarad, esetleg nem kielégítő.

Főként a Budapesten élő cigány értelmiségiek, ciganológusok és egyetemisták állnak elő

az utóbbi időben politikai, kulturális jellegű kérdésekkel, követelésekkel, hogy pl. alakuljon cigányszövetség: a különböző, cigánylakosság ügyeivel foglalkozó szervezetbe, bizottságokba kerüljenek be cigányok is, hogy rétegük érdekeit képviselhessék: induljon politikai, kulturális, ismeretterjesztő, felvilágosító hetilap; létesüljön Budapesten cigányszínház; ahol cigánygyermekek többségben vannak, folyjék kétnyelvű oktatás.

Egyesek megkérdőjelezik a Politikai Bizottságnak azt az álláspontját, hogy a Magyarországon élő cigánylakosság egy sajátos népréteg, azt tartják, hogy nemzetiség, s a nemzeti ségnek kijáró jogok illetik meg.

5. A cigánylakosság állampolgári kötelezettségeinek teljesítése

A beilleszkedés kezdeti szakaszán levő vagy a még be nem illeszkedett cigánylakosságra jellemző, hogy jogaik hangoztatása mellett hajlamosak állampolgári kötelezettségeik elmulasztására. Különösen anyagi természetű tartozásaik (lakásépítési hitel törlesztésének hátraléka; kereseti, házadótartozás stb.) és különböző, elég nagy tömegben jelentkező kisebb-nagyobb szabálysértések jelzik, hogy állampolgári kötelezettségüknek közülük sokan még nem vagy hiányosan tesznek eleget. [...] ⁶³

2. A cigánylakosság helyzetének további javítása érdekében elsősorban az alábbi feladatokat kell megoldani:

Legfontosabb feladat a munkaképes cigányok további bevonása a termelőmunkába, mert elsősorban ez segíti elő beilleszkedésüket a társadalomba, s ez szolgálja legjobban élet- és kulturális színvonaluk emelését, életformájuk megváltozását.

Különös gondot kell fordítani a cigánygyerekek iskoláztatására. El kell érni, hogy az iskolaköteles korúak minél nagyobb számban járjanak iskolába, végezzék el az általános iskolát, s az arra alkalmasak kapjanak támogatást a továbbtanuláshoz. A külön cigányosztályok létrehozását az óvodákban és az általános iskola alsó tagozatán abból a szempontból kell mérlegelni, hogy ez elősegíti-e a hátrányok behozását. Ezt a helyzetet – egyéni mérlegelés alapján is – csak addig szabad fenntartani, amíg nem gátolja a cigánygyermek beilleszkedését a közösségbe. A rendszeres munkát vállaló felnőtt cigányokat ösztönözni kell arra, hogy a felnőttoktatás keretében elvégezzék az általános iskolát és szakmát tanuljanak.

További segítséget kell nyújtani a cigánytelepek felszámolásához és a telepen kívül élő cigányok lakásproblémáinak megoldásához. A bizottság javasolja annak megvizsgálását, hogyan lehetne a falvakban megüresedett házakat felhasználni a cigányság lakáshelyzetének enyhítésére, figyelembe véve munkába állításuk lehetőségét is.

A helyi szervek fordítsanak figyelmet a cigánytelepek egészségügyi ellátásának javítására, beleértve az egészségügyi felvilágosító munkát is.

Vizsgálni kell azokat a módszereket, melyek elősegítik a cigányság kulturális érdeklődésének felkeltését.

3. Az agitációs és Propaganda Bizottság továbbra is szükségesnek tartja a cigánysággal szemben jelentkező előítéletek elleni eszmei harcot, csakúgy, mint a cigánylakosság köré-

⁶³ A nem közölt rész a cigánylakosság helyzetének javításával foglalkozó szervek tevékenységét taglalta v. tárgyalta, majd néhány következtetést vont le. Ezek egyike megállapította, hogy a Politikai Bizottság cigánysággal foglalkozó 1961-es határozatai továbbra is helytállóak, és „megfelelő iránymutatást adnak a további munkához”.

ben végzendő felvilágosító, politikai nevelő munkát, a társadalommal szemben még meglevő fenntartásai leküzdését.

4. A cigányság problémáinak megoldásában, környezetünk formálásában sokat tudnak segíteni azok a cigányok, akik már beilleszkedtek a társadalomba. Elsősorban olyan cigány származású pedagógusokra, orvosokra, gondozónőkre van szükség, akik vállalják a cigányság közötti munkát. Elő kell segíteni azt, hogy a közmegebecsülésnek örvendő, közéleti tevékenységet vállaló és arra alkalmas cigányok képességeiknek megfelelő szerepet kapjanak a közéletben.

5. A Politikai Bizottság határozatának megfelelően a cigányságot a jövőben sem kell nemzetiségi csoportnak tekinteni. A fő feladat továbbra is a társadalomba való beilleszkedésük elősegítése. Ezért az Agitációs és Propaganda Bizottság nem támogatja az elkülönítési törekvéseket, nem helyesli önálló cigányszövetség megalakítását, cigánysajtó, cigány nyelven tanító iskola, cigányszínház stb. létrehozását.

6. A Minisztertanács Tanácsi Hivatala az Agitációs és Propaganda Bizottság állásfoglalása alapján dolgozzon ki irányelveket a további feladatokról a helyi tanácsok számára, azokban a kérdésekben pedig, melyekben a koordinációs bizottság saját hatáskörében nem dönthet, kérje a Minisztertanács határozatát.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1971–1975. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1978, Kossuth, 783–796.

▪ 49. KÁDÁR JÁNOS BESZÉDE AZ EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉRTEKEZLET ZÁRÓÜLÉSÉN ▪

HELSINKI, 1975. JÚLIUS 31.

A magyar közvélemény kezdettől fogva figyelemmel kísérte és aktívan támogatta az európai biztonsági és együttműködési értekezlet tevékenységét. Történelmi jelentőségűnek tartjuk, hogy a közös erőfeszítés nem volt hiábavaló, az összes érdekelt egyetértésével most összeült a biztonsági értekezlet legfelsőbb szintű zárószakasza. A népek várakozásait, egy jobb jövő iránti reményéseit fejezi ki, és kétségtelen, hogy Európa történelmének új, fontos lapját írja ez a tanácskozás.

A magyar küldöttség nevében tisztelettel köszöntöm a küldötteket, az értekezlet minden résztvevőjét. Minden küldöttségnek jó munkát, az értekezletnek teljes sikert kívánok. A Magyar Népköztársaság és a magyar nép nevében köszönetet mondok a Szovjetunió, valamennyi európai ország, az Amerikai Egyesült Államok és Kanada vezetőinek és kormányzatának, hogy felelősen hozzájárultak az európai biztonsági és együttműködési értekezlet létrejöttéhez. Szívből köszöntöm fáradhatatlan, áldozatkész munkájukért nagyra becsült házigazdáinkat, Urho Kekkonen urat, a Finn Köztársaság elnökét, a finn kormányt, Helsinki város vezetőit, a testvéri finn népet.

Mi annak a magyar népnek a küldötteiként veszünk részt ezen a történelmi jelentőségű tanácskozáson, amely államot alapítva 1100 éve él a Duna–Tisza táján, Európa közepén, így múltunk és jövőnk egyaránt az itt élő népek sorsához kötődik.

Meggyőződésünk, hogy Európa minden népének legfőbb kívánsága a béke. Ha lehetsé-

ges, még fokozottabban így van ez a magyar nép esetében, amely évszázadokon át a hadak útjának kereszteződési pontján élt és mérhetetlen véráldozatokat hozott, hogy fennmaradhasson és megőrizze államát a fenyegető pusztulással szemben. Századunkban, az első világháború hiábavaló áldozatai után a vesztes Magyarország területe a korábbiak egyharmadára csökkent, a második világháborúban, urai bűnéből a rossz oldalon vérezve, elvesztette felnőtt lakosságának 8 százalékát, és az ország romhalmazzá vált.

A magyar nép sorsa harminc évvel ezelőtt, az antifasiszta koalíció történelmi győzelmének és annak következtében, hogy a szovjet hadsereg, a vele együtt küzdőkkel kiűzte hazánk területéről a hitleri fasiszta megszálló hadakat, új, jó fordulatot vett. Azóta békében él a magyar nép, visszanyerve nemzeti függetlenségét és állami szuverenitását, szilárdan és eltökélten halad maga választotta útján, s ma a fejlett szocialista társadalmat építi. Történelmünkől mi levontuk a szükséges tanulságokat. Mindenki megértheti, hogy a szocialista Magyar Népköztársaság számára az európai népek békéje, biztonsága, barátsága és együttműködése nem pusztán szavakat jelent, hanem szilárd elveken, súlyos történelmi tapasztalatokon nyugvó hosszú távú politikát és a magyar nép életbe vágó érdekeit fejezi ki.

Közismertek az európai népek múltbeli szenvedései, a két világháború rettenetes pusztításai, az a tény, hogy a két világháború földrészünkön robbant ki. Mindezt, de legfőképpen azt figyelembe véve, hogy a felhalmozott korszerű fegyverek konfliktus esetén eddig soha nem látott szörnyűséggel és pusztulással fenyegetik Európa és a világ népeit, minden ország felelős tényezőinek hatékonyan hozzá kell járulniuk ahhoz, hogy az utóbbi időben mutatkozó enyhülés tartós, a béke biztosított és szilárd legyen.

Úgy véljük, hogy az európai biztonsági és együttműködési értekezlet eredményességétől és a jelen értekezlet szellemében végzendő további munkától függ népeink, földrészünk, Európa, és nem túlzás, ha azt mondjuk, nem kis mértékben az emberiség jövője. Az általunk képviselt népek reménye az, hogy az értekezlet jó munkát végez és a jövőendő a béke lesz. A magyar küldöttség azt a megbízást kapta, hogy járuljon hozzá az értekezlet sikeréhez. Igyekezünk a megbízásnak eleget tenni.

A Magyar Népköztársaság rendíthetetlen híve a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének. A Szovjetunióval és más szocialista országokkal együtt egyik kezdeményezője és aláírója volt az 1969-es budapesti felhívásnak, amely javasolta az európai biztonsági értekezlet összehívását. Szövetségeseinkkel együtt azóta is mindent megtettünk az értekezlet létrejöttéért. Képviselőink mindvégig részt vettek az előkészítő munkálatokban és a jelen értekezlet elé aláírásra beterjesztett okmány kidolgozásában.

A Magyar Népköztársaság azt vallja, hogy mindent meg kell tenni a fegyveres összehúzóerőkkel fenyegető kérdések békés megoldása, a háború, egy új világháború lehetőségének kiküszöbölése érdekében.

Kormányunk úgy véli, további erőfeszítéseket kell tenni az általános leszerelés előmozdítására. Támogatunk minden komoly leszerelési törekvést, így támogatjuk a Szovjetunió javaslatát leszerelési világkonferencia összehívására.

Üdvözljük és a nemzetközi enyhülés szempontjából meghatározónak tekintjük a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatainak javulását, megállapodásukat és további tárgyalásaikat a stratégiai támadó fegyverek korlátozásáról.

Minden józanul gondolkodó ember látja, hogy az emberiség fejlődésének jelen szakaszában a világháború elkerülésének nincs más reális és elfogadható alternatívája, mint a békés egymás mellett élés, a vitás kérdések tárgyalások útján való rendezése, a fegyver-

kezési verseny megállítása, a fegyverzetek korlátozása, majd a leszerelés, az államok rendezett viszonya, a közös érdekű kérdésekben az együttműködés, a népek közeledése és barátsága.

A Magyar Népköztársaság ennek tudatában és szellemében építi nemzetközi kapcsolatait, tevékenykedik az Egyesült Nemzetek Szervezetében s 600 más nemzetközi szervezetben.

Az értekezlet okmánya az európai biztonság sok és bonyolult kérdését tárgyalja. A magyar küldöttség kiemelkedő fontosságúnak tartja az államok kapcsolatait és együttműködését szabályozó elvek rögzítését. Az értekezlet munkájában részt vesz harmincöt szuverén állam, közöttük vannak nagy és kis államok, iparilag fejlettek és kevésbé fejlettek, szocialista és nem szocialista, elkötelezett és el nem kötelezett országok, semleges államok. Az államok kapcsolatait szabályozó elvek – mint a szuverén egyenlőség, az erőszaktól való tartózkodás, a határok sérthetatlensége és a többi alapelv – tiszteletben tartása és gyakorlati érvényesülése megfelel a résztvevő harmincöt különböző állam érdekeinek, biztosítja a békét. Betartásukkal száműzhetjük földrészünkéről a háborút, a fegyveres konfliktusokat. A Magyar Népköztársaság kész ezeknek az elveknek következetes betartására.

A magyar kormány úgy véli, hogy az államok kapcsolatainak a biztonsági értekezlet által történő elvi rendezése, ezen elvek gyakorlati érvényesülése erősíti a politikai bizalmat, s ez megkönnyíti az európai fegyveres erők és azok fegyverzetének ésszerű, az egyenlő biztonság elvét figyelembe vevő csökkentését is.

Magyar részről üdvözljük a tudományos, a gazdasági és a kereskedelmi együttműködésre kidolgozott ajánlásokat is. Magyarország ma is kiterjedt gazdasági kapcsolatokat tart fenn Európa sok országával, és részt vesz a nemzetközi gazdasági munkamegosztásban. A Magyar Népköztársaság elvi okokból híve és adottságai miatt érdekelt is abban, hogy a nemzetközi gazdasági együttműködés a jövőben tovább szélesedjék. Úgy véljük, hogy általában az államok, s különösen a különböző társadalmi rendszerű országok politikai kapcsolatait szilárdan alátámasztja a kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködés.

Magyarország kész a hátrányos megkülönböztetésekről mentes, kölcsönösen előnyös, hosszú távú megegyezőességekkel is szabályozott gazdasági együttműködésre mindazon országokkal, amelyek maguk is érdekeltek ebben.

Az értekezlet előkészítése során sok vitával járt, ezért sok munkát és időt kívánt az ajánlások kidolgozása az európai országok kulturális együttműködésére, az információk, az emberi kapcsolatok bővítésére és bizonyos humanitárius kérdések megoldására. A Magyar Népköztársaság kész az e kérdésekre vonatkozó ajánlások elfogadására is és az e téren fennálló kapcsolatok fejlesztésére.

A magyar kormány meggyőződése, hogy a békés egymás mellett élés, a népek közeledése és barátsága feltételezi, egyben lehetővé is teszi az államok termékeny együttműködését a tudományok, a közoktatás, a kultúra és a tájékoztatás terén. Az egyetemes tudománynak, az emberiség javát szolgáló együttműködésnek ragyogó, nyilvánvalóan mindnyájunknak sokatmondó példája volt a Szozuz–Apollo űrhajók kiválóan véghezvitt közös programja.

A magyar társadalom az emberi kultúra minden valódi értékét a sajátjának tekinti. Az egyetemes emberi kultúra közkinccsé tételét a gyakorlatban megvalósítjuk, amikor Dante, Shakespeare, Molière, Goethe, Tolsztoj és más nagy írók, költők műveit nagy példányszámban kiadjuk, színpadra visszük. A mai nyugati kultúra értékeit is hozzáférhetővé tesszük mindenki számára.

Mi hívei vagyunk az emberek közötti kapcsolatok, a nemzetközi turizmus fejleszté-

sének, az utazás, a világot látás további könnyítésének. A Magyar Népköztársaságban gyakorlatilag minden ember nyitott kaput talál, aki becsületes szándékkal érkezik hozzánk. Szocialista és nem szocialista országok viszonylatában egyaránt jelentős kétoldali turizmust bonyolítunk le. A tízmillió lélekszámú Magyarországra évente több mint 8 millió külföldi látogató érkezik, és 3 milliónál több magyar állampolgár látogat külföldre.

A Magyar Népköztársaság már a gyakorlatban bizonyítja, hogy híve a kulturális együttműködés, az információk, a személyi forgalom bővítésének, minden olyan ésszerű lépésnek, ami elősegíti a népek és országok kölcsönös, jobb megismerését. E téren is csak akkor és úgy lehet további, előrevezető lépéseket tennünk, ha kölcsönösen tiszteletben tartjuk a partner országok szuverén jogait, törvényeit, amit értekezletünk is elvár, az előttünk fekvő, közösen kidolgozott okmányunk is igényel minden részt vevő államtól.

A kulturális együttműködés, az információk cseréje kapcsán jelentkeznek különösen az ideológiai különbségek. Mi is, akik itt tanácskozunk, különböző ideológiájú pártokat, különböző politikai rendszerű országokat képviselünk. De világos, nem azért jöttünk össze, hogy elfogadjuk egymás ideológiáját vagy állami-politikai rendszerét. Népeink, amelyeket képviselünk, azt várják tőlünk, hogy a valóban létező ideológiai és politikai különbségek ellenére szót értsünk, összefogjunk és megállapodjunk azokban a közös tennivalókban, amelyeket el kell végeznünk, hogy Európában béke és biztonság legyen, hogy az államok, az országok hasznosan együttműködjenek a közös érdekű dolgokban népeink javára.

Nagy és nehéz utat tettünk meg, amíg idáig, az európai biztonsági és együttműködési értekezlet mostani, harmadik szakaszáig eljutottunk. Sok tanácskozás, vita van mögöttünk, harcolnunk is kellett. Az enyhülésnek, a békének nemcsak hívei, ellenzői is vannak. A gáncsvetőkkel meg kellett küzdeni idáig is, és nyilván ez a jövőben sem lesz másképp.

Ez az értekezlet lezárja a múlt egy szakaszát, és egy új, jobb, békésebb világ korszakjelzőjeként kerülhet a történelembe. Ha az itt képviselt országok felelősen folytatják a megkezdett munkát, és a népek állhatatosan küzdenek a jövőben is a jó ügyért, akkor a holnap feladatait is megoldjuk.

A magyar kormány az értekezlet okmányával egyetért, küldöttségünk azt megbízatásának megfelelően aláírja. Egyetértünk azzal is, hogy 1977-ben az érdekelt államok képviselőinek egy újabb értekezlete áttekintse majd az addig megtett utat, s megvizsgálja a teendőket. Szeretném biztosítani önöket arról, hogy a Magyar Népköztársaság és a békeszerető magyar nép minden tőle telhetőt megtesz azért, hogy az európai biztonsági és együttműködési értekezlet nemes céljai valóra váljanak.

Kádár János: *A szocializmus megújulása Magyarországon. Válogatott beszédek és cikkek 1957–1986.* Budapest, 1986, Kossuth, 252–257.

▪ 50. A MINISZTERTANÁCS 1006/1976. (III. 16.) SZÁMÚ ▪ HATÁROZATA A HÁZTÁJI ÉS KISEGÍTŐ GAZDASÁGOK TERMELÉSÉNEK FEJLESZTÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1976. MÁRCIUS 16.

A lakosság ellátásának állandó javításához a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek fejlesztése és az egész mezőgazdaságban a gazdálkodás hatékonyságának fokozása szükséges. A mezőgazdasági nagyüzemek elsődleges fejlesztése, tevékenységükben a szocialista vonások erősítése mellett a háztáji és kiegészítő gazdaságokban folyó mezőgazdasági termelést is – mint társadalmilag hasznos tevékenységet – támogatni kell. E gazdaságok körébe tartozik a szövetkezeti tagok háztáji gazdasága mellett a bérből és fizetésből élők és a nyugdíjasok kiegészítő gazdasága, valamint az egyéb mezőgazdasági kistermelők gazdasága, feltéve, hogy idegen munkaerőt állandó jelleggel nem foglalkoztatnak.

Az említett gazdaságok termelésének fejlesztése érdekében a Minisztertanács a következőket határozza:

1. A háztáji és kiegészítő gazdaságok részére hosszabb távra szóló termelési és értékesítési biztonságot kell teremteni. A mezőgazdasági nagyüzemek és a felvásárló vállalatok – a kölcsönös érdekeltség alapján – hozzanak létre szorosabb együttműködést (tenyészállatok, vetőmagvak, takarmányok, egyéb anyagok, szaktanácsadás stb. terén) a háztáji és kiegészítő gazdaságokkal, ezek termelésének növelésére és szervezettebbé tételére. A háztáji és kiegészítő gazdaságokat egységesen kell kezelni, és törekedni kell arra, hogy növekedjék az egy-egy gazdaságból származó termékmennyiség.

E célok megvalósítása érdekében:

a) az állami gazdaságok többéves szerződéses kapcsolatok keretében, a mezőgazdasági szakcsoportokra vonatkozó feltételek szerint segítsék a háztáji és kiegészítő gazdaságokban folyó termelő és értékesítő tevékenységet;

b) a mezőgazdasági szövetkezetek – a profiljukba tartozó tevékenységek tekintetében – működési területükön a tagok háztáji gazdaságaival megegyező módon segítsék az egyéb kiegészítő gazdaságokat, és kezdeményezzék mezőgazdasági szakcsoportok szervezését azokon a területeken, ahol a fogyasztási, értékesítő és beszerző szövetkezeteknek ilyen tevékenysége még nem alakult ki;

c) a fogyasztási, értékesítő és beszerző szövetkezetek mezőgazdasági szakcsoportokat szervező tevékenysége elsősorban a zöldség-gyümölcs termelés és a kisállattenyésztés terén, valamint az eddig kialakult termelési ágazatokban fokozódjon; elő kell segíteni hogy a szakcsoportok száma, taglétszáma növekedjen, szervezetségük erősödjön;

d) az állami és a szövetkezeti felvásárló szervezetek többéves szerződés keretében nyújtsanak értékesítési garanciát a termelési és értékesítési tevékenységet segítő helyi szervezeteknek.

A szervező, segítő tevékenységet az a szervezet végezze, amelynek adottságai helyben a legkedvezőbbek.

2. A tanácsok végrehajtó bizottságai alakítsák ki a termelést és az értékesítést segítő helyi szervezetek közötti munkamegosztást, és folyamatosan végezzék e szervezetek tevékenységének területi összehangolását. Ennek során azt kell szem előtt tartani, hogy minden községben vagy községcsoportban szervezettebbé váljon a háztáji és kiegészítő gazdaságok termelésének, értékesítési tevékenységének támogatása.

3. Elő kell segíteni a bérből, fizetésből élők (ezen belül a fiatalabb korosztály) mezőgazdasági termelői tevékenységbe való bekapcsolódását. Ha pedig a termelőszövetkezeti tag munkaviszonyba lép, vagy nyugdíjassá válik, a gazdaságában folyó termelő, értékesítő tevékenységet továbbra is azonos módon kell támogatni.

4. A háztáji és kisegítő gazdaságokban folyó mezőgazdasági termelés elősegítése érdekében intézkedéseket kell tenni az V. ötéves tervidőszakban jelentkező kisgépigények kielégítésére. A kisgépekkel kapcsolatos szervizszolgáltatást a meglévő szervizhálózat útján meg kell oldani. A belkereskedelmi szervezet gondoskodik a kisgépekhez szükséges alkatrészekről, azok árusításáról.

5. A termeléshez használt anyagokat (műtrágyát, növényvédő szert, szaporítóanyagot stb.) legalább minden járási székhelyen kellő mennyiségben és megfelelően adagolt csomagolásban kell forgalomba hozni.

6. A tanácsok végrehajtó bizottságai gondoskodjanak arról, hogy az árokpártok, árvízvédelmi töltések és egyéb kihasználatlan gyepterületek fűtermése hasznosításra kerüljön, illetőleg a szarvasmarhatartók e termést ingyenesen megkaphassák. Az illetékes miniszteriumok (országos hatáskörű szervek) hárítsák el ennek akadályait, és dolgozzák ki a végrehajtás szabályait, figyelembe véve az állategészségügyi követelményeket is. A fűtermő területek kezelői az ily módon nem hasznosított termést takarítsák be, és a bálázott szénát értékesítsék az állattartók részére.

7. A ház körüli állattartás népgazdasági jelentőségét szem előtt tartva, felül kell vizsgálni a városok külső negyedeiben és a falvakban az állattartást indokolatlanul gátló urbanizációs intézkedéseket, és a tilalmak megszüntetésével elő kell segíteni, hogy e tevékenységet tovább lehessen folytatni mindenütt, ahol a település jellege azt megengedhetővé teszi.

8. A mezőgazdasági és élelmészügyi miniszter – a munkáltató felügyeleti szervével egyetértésben – részesítse elismerésben (kitüntetésben) azokat a nem mezőgazdasági munkaviszonyban álló, bérből és fizetésből élő termelőket is, akik kisegítő gazdaságukban kiemelkedő eredményt értek el.

9. A Minisztertanács felkéri a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsát, hogy tegyen intézkedéseket – a mezőgazdasági és élelmészügyi miniszterrel, valamint a belkereskedelmi miniszterrel összehangolva – a háztáji és kisegítő gazdaságok mezőgazdasági termelésének szervezettebbé tételére, a mezőgazdasági szakcsoportok tevékenységének kiterjesztésére, a felvásárlói tevékenység, valamint a kisgépekkel, szerszámokkal és termelési anyagokkal való ellátás további javítására.

A Minisztertanács felkéri a Hazafias Népfrontot, a Szakszervezetek Országos Tanácsát, a Kommunista Ifjúsági Szövetséget és a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsát, hogy a mezőgazdasági és élelmészügyi miniszterrel együttműködve segítsék elő e határozat végrehajtását, fejtsenek ki felvilágosító tevékenységet a termelés növelése, a meglévő termelési lehetőségek fokozottabb kihasználása érdekében, és tapasztalataikról tájékoztassák a Minisztertanácsot.

Lázár György s. k.
a Minisztertanács elnöke

▪ 51. A MAGYARORSZÁG ÉS CSEHSZLOVÁKIA KÖZÖTTI ▪
SZERZŐDÉS A BŐS–NAGYMAROSI VÍZLÉPCSŐRENDSZER
MEGVALÓSÍTÁSÁRÓL ÉS ÜZEMELTETÉSÉRŐL
(Részlet)

BUDAPEST, 1977. SZEPTEMBER 16.

A Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság,
kiindulva

a Duna Bratislava és Budapest közötti szakasza természeti kincseinek a Szerződő Felek vízgazdálkodási, energetikai, közlekedési és mezőgazdasági, valamint egyéb népgazdasági ágazati fejlesztését szolgáló sokoldalú hasznosítására irányuló közös érdekeiből,
felismerve,

hogy a Duna magyar–csehszlovák szakaszának közös hasznosítása tovább mélyíti a két állam baráti kapcsolatait és jelenősen hozzájárul a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa tagállamai szocialista integrációjának megvalósításához, ezért
elhatározták,

hogy a Gabčíkovo–Nagyymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósítására és üzemeltetésére szerződést kötnek és ebből a célból kinevezték meghatalmazottaikat:

a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa

Lázár Györgyöt, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnökét,

a Csehszlovák Szocialista Köztársaság elnöke

*dr. Lubomír Strougal*t, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Kormányának elnökét,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

I. fejezet

A szerződés tárgya

1. cikk

A közös beruházás

(1) A Szerződő Felek közös beruházként megvalósítják a Gabčíkovo–Nagyymarosi Vízlépcsőrendszert (a továbbiakban: Vízlépcsőrendszer), amely a Gabčíkovói Vízlépcsőből és a Nagyymarosi Vízlépcsőből áll, és egységes, elválaszthatatlan üzemelésű létesítményrendszert alkot.

(2) A Gabčíkovói Vízlépcső fő létesítményei a következők:

a) A Dunakiliti–Hrusovi tározó a Duna 1860–1842 folyamkilométer (a továbbiakban fkm) közötti szakaszán, 131,10 m Balti szint (a továbbiakban: mB) feletti maximális duzzasztási szintre kiépítve, magyar és csehszlovák területen,

b) a Dunakiliti duzzasztómű és segédhajószilip az 1842 fkm-ben, magyar területen,

c) üzemvízcsatorna (felvízcsatorna és alvízcsatorna) az 1842–1811 fkm között, csehszlovák területen,

d) vízlépcső és üzemvízcsatornán, csehszlovák területen, amely 720 MW beépített teljesítményű vízerőtelepből, ikerhajószilipből, továbbá ezek tartozékaiból áll,

e) a rendezett régi Duna-meder az 1842–1811 fkm között, magyar–csehszlovák közös szakaszon,

f) a mélyített és szabályozott Duna-meder az 1811–1791 fkm között, magyar–csehszlovák közös szakaszon.

(3) A Nagymarosi Vízlépcső fő létesítményei a következők:

a) tározó, valamint a szükséges védelmi létesítmények a Dunán, az 1791–1696, 25 fkm között, és a mellékfolyóknak a duzzasztással befolyásolt szakaszán, 107,83 mB maximális duzzasztási szintre kiépítve, magyar és csehszlovák területen,

b) vízlépcső az 1696,25 fkm-ben magyar területen, amely duzzasztóműből, 158 MW beépített teljesítményű vízerőtelepből, ikerhajószilipből és ezek tartozékaiból áll,

c) mélyített és szabályozott Duna-meder az 1696,25–1657 fkm között, magyar szakaszon, mind a két Duna-ágban.

(4) A Vízlépcsőrendszer koncepcióját a közös beruházási program tartalmazza. A Vízlépcsőrendszer részletes műszaki adatait a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Kormánya között a Gabčíkovo–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer közös egyezményes tervének kidolgozása tárgyában Bratislavában, az 1976. évi május hó 6. napján kötött egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) alapján kidolgozott közös egyezményes terv határozza meg.

2. cikk

A nemzeti beruházások

(1) A Szerződő Felek a közös beruházással összefüggésben, a Vízlépcsőrendszerből adódó lehetőségek kihasználása érdekében, kizárólag a saját céljaikat és érdekeiket szolgáló nemzeti beruházásokat is megvalósíthatnak.

(2) A nemzeti beruházások költségeit mindegyik Szerződő Fél teljes egészében maga viseli.

(3) A nemzeti beruházások nem lehetnek hátrányosak a közös beruházással megvalósuló eredményekre.

II. fejezet

A szerződés végrehajtása

3. cikk

(1) A közös beruházás megvalósításával kapcsolatos munkákat, továbbá a Vízlépcsőrendszer üzemeltetésével összefüggő feladatok végrehajtását a Szerződő Felek kormányai által ezzel megbízott meghatalmazottak (a továbbiakban: kormány meghatalmazottak) irányítják és ellenőrzik.

(2) A kormány meghatalmazottak feladataik végrehajtására megfelelő közös állandó és ideiglenes szerveket létesítenek, és a közös egyezményes terv jóváhagyásáig megállapítják ezen szervek szervezeti és működési szabályzatát.

(3) A kormány meghatalmazottak feladatai főképpen

a) a közös beruházás megvalósításának időszakában:

1. felügyelni arra, hogy a Vízlépcsőrendszer megvalósítása a Szerződő Felek területén koordináltan, a jóváhagyott közös egyezményes terv és megvalósítási ütemterv szerint történjék,

2. biztosítani a munkák és szállítások ellenőrzését, és a Szerződő Felek szervezetei közötti koordinációt,

3. jóváhagyni a közös egyezményes tervben elfogadott műszaki megoldásokat módosító javaslatokat,

4. elbírálni a 7. cikkben meghatározott körülmények miatt előálló költségtöbbletek indokoltságát és terjedelmét,

5. biztosítani és jóváhagyni a 7. cikkben felsorolt esetekben a munkák és szállítások egyenlő arányú megosztásához képest mutakozó különbözetek nyilvántartását és elszámolását,

6. biztosítani az egyes létesítmények átvételét a kivitelező szervezetektől és átadását az illetékes üzemeltető szervezeteknek;

b) A Vízlépcsőrendszer üzemeltetésének időszakában:

1. megállapítani a Vízlépcsőrendszer kezelési és üzemeltetési rendjét, és ellenőrizni annak megtartását,

2. biztosítani a Vízlépcsőrendszer közös tulajdonban levő létesítményei üzemeltetésével és fenntartásával, esetleg felújításával kapcsolatos feladatok ellátását, beleértve a villamosenergia-termelésével és -elosztásával kapcsolatos feladatok ellátását is,

3. jóváhagyni a Vízlépcsőrendszer létesítményeinek üzemeltetésével és fenntartásával, esetleg felújításával kapcsolatos műszaki-gazdasági terveket és a kölcsönös elszámolásokat,

4. ellenőrizni a közös egyezményes tervben jóváhagyott vízmérleg megtartását,

5. ellenőrizni és koordinálni a nemzeti üzemeltető szervezetek árvíz és jéglebecsátás alatti tevékenységét.

(4) A kormány meghatalmazottak tevékenységüket a Szerződő Felek kormányai által jóváhagyott közös működési szabályzat szerint látják el.

III. fejezet

A vízlépcsőrendszer megvalósítása

4. cikk

A közös beruházás előkészítése és megvalósítása

(1) A közös beruházás megvalósítása a közös egyezményes terv alapján történik, amelyet a Szerződő Felek szervezetei a közös beruházás előkészítése érdekében az Egyezmény alapján dolgoznak ki.

(2) A közös egyezményes terv

a) meghatározza a Vízlépcsőrendszer műtárgyainak fő méreteit, technológiai berendezéseinek műszaki jellemzőit, valamint a megvalósítás végleges ütemtervét, továbbá a 12. cikk (2) bekezdésében említett költségek viselését,

b) alapul szolgál

1. a Vízlépcsőrendszer technológiai berendezéseinek, építési anyagainak, gépeinek és acélszerkezeteinek megrendeléséhez,

2. a Vízlépcsőrendszer kiviteli terveinek elkészítéséhez.
- (3) A közös egyezményes terv jóváhagyása a Szerződő Felek állami előírásai szerint történik, és a jóváhagyásról a kormány meghatalmazottak egymást kölcsönösen értesítik.
- (4) A Szerződő Felek a közös beruházás munkáit úgy szervezik meg, hogy az energia-termelő berendezések 1986–1990 között lépjenek üzembe.

5. cikk

A közös beruházás költségének viselése, a munkák és szállítások megosztása

(1) A Szerződő Felek a közös beruházás megvalósításának költségeit egyenlő arányban közösen viselik.

(2) A közös beruházás megvalósításának költségeiből rájuk eső részt a Szerződő Felek a munkák és szállítások egyenlő arányban történő megosztása alapján, természetben elvégzett munkák és szállítások teljesítésével egyenlítik ki.

(3) A közös beruházás megvalósítási költségei a következők:

a) a kutatási, feltérési és tervezési munkák költségei, amelyek a közös egyezményes terv és kiviteli tervek kidolgozásához szükségesek,

b) a közös beruházás létesítményeinek megvalósítási költségei, ideértve azokat a költségeket is, amelyeket a közös beruházási programban közös beruházásként tervbe vett létesítmények megvalósítására a Szerződő Felek e Szerződés érvénybe lépése előtt fordítottak és amelyeket a közös egyezményes tervben kölcsönösen elfogadtak,

c) a közös beruházás megvalósításához ideiglenesen vagy véglegesen szükséges ingatlanok megszerzésének költsége.

(4) A közös egyezményes terv tervezési, kutatási és feltérési munkáinak megosztását az egyezmény tartalmazza.

(5) A közös beruházás megvalósításával kapcsolatos munkák és szállítások megosztása a Szerződő Felek között a következő:

a) a csehszlovák Fél valósítja meg:

1. a Dunakiliti–Hrusovi tározó bal parti létesítményeit csehszlovák területen,

2. az üzemvízcsatorna-felvízcsatornát csehszlovák területen,

3. a vízlépcsőt Gabčíkovánál, csehszlovák területen,

4. a nagymarosi tározó védelmi létesítményeit csehszlovák területen, kivéve a Dolný-Ípél öblözetet,

5. a területek helyreállítását csehszlovák területen;

b) a magyar Fél valósítja meg:

1. a Dunakiliti–Hrusovi tározó jobb parti létesítményeit csehszlovák területen, beleértve az összekötő töltést és a terelő töltést,

2. a Dunakiliti–Hrusovi tározó jobb parti létesítményeit magyar területen,

3. a Dunakiliti duzzasztóművet magyar területen,

4. az üzemvízcsatorna-alvízcsatornát csehszlovák területen,

5. a Palkovicovo alatti Duna-meder kotrását magyar és csehszlovák területen,

6. a régi Duna-meder szabályozását magyar és csehszlovák területen,

7. a Gabčíkovói Vízlépcső üzemi berendezéseit (közlekedési eszközök és karbantartó gépek) csehszlovák területen,

8. a nagyymarosi tározó védelmi létesítményeit a Dolny–Ipel öblözetben csehszlovák területen,

9. a nagyymarosi tározó védelmi létesítményeit magyar területen,

10. a vízlépcsőt Nagymarosnál, magyar területen,

11. a Nagymarosnál levő vízlépcső alatti alvízi kotrást magyar területen,

12. a Nagymarosi Vízlépcső üzemi berendezéseit (közlekedési eszközök és karbantartó gépek) magyar területen,

13. a területek helyreállítását magyar területen.

(6) A Szerződő Felek a közös beruházás munkáinak és szállításainak az (5) bekezdés szerinti megosztását a közös egyezményes tervben értékelik. A munkák és szállítások értékelése az (5) bekezdésben felsorolt létesítmények (munkák) elosztását nem érinti, kiegyenlítésre kerülő mértéke pedig nem haladhatja meg a Szerződő Felek által az (5) bekezdés szerint teljesítendő munkák és szállítások költségvetési értékének a kettő és fél százalékát. Ennek a különbözetnek a kiegyenlítése is munkákkal és szállításokkal történik. A közös egyezményes tervben a közös beruházás megvalósítási költségeit kölcsönösen egyeztetett költségvetési kiírási szövegek alapján forintban és csehszlovák koronában, az 1975. január 1-jén érvényes árszinten fejezik ki.

(7) A közös beruházás munkáinak és szállításainak megosztása alapján, az általa megvalósítandó létesítmények, illetőleg elvégzendő munkák és szállítások minden költségét mind-egyik Szerződő Fél teljes egészében maga viseli.

(8) A Szerződő Felek a közös beruházás munkáinak és szállításainak megosztása alapján általuk megvalósítandó létesítmények, illetőleg elvégzendő munkák kiviteli terveit – a jóváhagyott közös egyezményes tervnek megfelelően –, saját hatáskörükben készítetik el, és azok alapján a létesítmények megvalósításáról ugyancsak saját hatáskörükben gondoskodnak.

(9) A Szerződő Felek biztosítják és egymással szemben felelősséggel tartoznak azért, hogy a létesítmények és munkák kiviteli tervezése és megvalósítása a jóváhagyott közös egyezményes tervnek megfelelően történjék. [...] ⁶⁴

Magyar Közlöny, 1978. szeptember 12., 634–637.

⁶⁴ A továbbiakban a közös beruházásokkal kapcsolatos többletköltségekről, illetve a vízlépcsőrendszer létesítményeinek üzemeltetéséről intézkedik a szerződés.

▪ 52. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪
 HATÁROZATA A GAZDASÁGI FEJLŐDÉS FELTÉTELEINEK
 MÓDOSULÁSÁRÓL ÉS A GAZDASÁGPOLITIKA ALAPELVEIRŐL
 (Részletek)

BUDAPEST, 1977. OKTÓBER 20.

[...] ⁶⁵ II.

Gazdasági fejlődésünk feltételeinek módosulása

Gazdasági fejlődésünk belső és külső feltételei jelentősen megváltoztak. A változások kedvezőtlen hatásával tartósan számolnunk kell.

1. A gazdasági növekedés pótlólagos munkaerőforrásai kimerültek. Gazdaságfejlesztésünk és társadalompolitikai céljaink megvalósításával összhangban a foglalkoztatás és a munkaidőalap belső szerkezete a jövőben a szolgáltató ágak, a foglalkoztatás és a munkaidőalap belső szerkezete a jövőben a szolgáltató ágak, a termelő és nem termelő infrastruktúra javára változik, a közvetlen termelő ágazatok társadalmi munkaidőalapja csökken. A rendelkezésre álló munkaerő hatékony felhasználását olyan strukturális feszültségek is gátolják, amelyek céltudatos intézkedésekkel is csak fokozatosan és hosszabb távon oldhatók fel. Így a munkaerő képzettsége és szakmai összetétele több területen nincs összhangban a termelési szerkezet fejlesztéséből adódó megnövekedett követelményekkel. Fokozódó munkaerő-ellátási gondokkal kell számolni azokban a szakmákban és munkakörökben, amelyekben a munkakörülmények, a munkaidő-beosztás, a társadalmi megítélés az átlagosnál kedvezőtlenebb.

Tovább fokozódik a népgazdaság eszközigényessége. Ennek alapvetően objektív okai vannak. Az új, magas műszaki színvonalú termelő létesítmények üzembe állítása, valamint az alacsony hatásfokú termelési technológiák, eljárások korszerűsítése költséges beruházásokkal jár. Ezzel egyidejűleg gyorsítani szükséges a hazai nyersanyagforrások feltárását, az energiavezetékek és -tárolók építését. Egyre nagyobb beruházásokat igényel a környezetvédelem, a lakossági infrastruktúra fejlesztése, mindenekelőtt a lakásépítés. Ugyanakkor a gazdaság felhalmozási üteme – az eszközigényesség növekedése ellenére – sem haladhatja meg lényegesen a nemzeti jövedelem növekedési ütemét az életszínvonal sérelme nélkül. A felhalmozási hányad jelentős növelésére a következő időszakban nem lesz lehetőség.

Gazdasági fejlettségünk elért színvonalán – a rendelkezésre álló munkaerő- és a beruházási források növekedésben betöltött szerepéhez képest – megnő a tudományos kutatás és a műszaki fejlesztés jelentősége. Ezért a gazdaságfejlesztés továbbra is jelentős anyagi és szellemi erőforrásokat köt le a hazai kutatásban, a külföldi tudományos eredmények megvásárlásában, valamint ezek gyakorlati alkalmazásában. Fontos feladat ezen erőforrások hatékonyabb és koncentráltabb felhasználása.

A dinamikus növekedés elérése a gazdaság intenzív fejlesztésének gyorsítását követeli.

⁶⁵ A dokumentum I. fejezete az 1945 óta bekövetkezett gazdasági-társadalmi átalakulást tekintette át.

Ezért a korlátozott munkaerő- és beruházási lehetőségek mellett a fő feladat a műszaki színvonal emelése, a korszerű kapacitások ésszerű kihasználása. Így érhetjük el, hogy megfeleljünk azoknak a növekvő minőségi követelményeknek, amelyek egyaránt jellemzik a belföldi, a szocialista és a tőkés piaci értékesítést.

Gazdaságpolitikai céljaink megvalósításában támaszkodhatunk az elmúlt időszakban létrehozott korszerű ipari és mezőgazdasági üzemekre; jelentős előrehaladást értünk el a munkaerő képzettségének növelésében; széles körű tudományos kutatási és műszaki fejlesztési bázis alakult ki; fejlődött irányítási rendszerünk, a központi irányítás és a vállalati vezetés színvonala a megszerzett tapasztalatokra alapozva tovább emelkedik.

A politikai légkör kedvező a gazdasági építőmunkában előttünk álló feladatok színvonalasabb megoldásához. Társadalmunk túlnyomó többsége saját tapasztalatai alapján győződött meg arról, hogy gazdaságpolitikai céljaink az egész nép javát szolgálják. Ez mozgósító erővé válik az előttünk álló társadalmi, gazdasági feladatok megoldásában.

2. A világgazdaságban bekövetkezett alapvető változások miatt kedvezőtlenebbé váltak fejlődésünk külgazdasági feltételei.

A fejlett tőkés országok korábbi viszonylagos hatalmi, gazdasági egyensúlya megbomlott. Az egyenlőtlen gazdasági fejlődés, a korábbi nemzetközi pénzügyi rendszer felbomlása, a lassúbb gazdasági növekedés melletti gyors infláció vált jellemzővé. A gazdasági problémák kiéleztek az egymás közti versenyt, fokozódó munkanélküliséghez vezettek, és elmélyítették a kapitalizmus állandó válságát.

A fejlődő országok között jelentős differenciálódás ment végbe. Többségük súlyos gazdasági helyzetbe került, ugyanakkor egyes, energiahordozókban gazdag fejlődő országok gazdasági növekedése meggyorsult, nőtt exportjuk és felhalmozási lehetőségük; szerepük, súlyuk a világgazdasági folyamatokban egyre számottevőbb.

Számolni kell azzal, hogy az elkövetkezendő években a tőkés világgazdaságban továbbra is meghatározóak maradnak a jelenlegi problémák, a kisebb fellendüléseket visszaesések követik.

Exportunknak a jövőben rendkívül erős versennyel kell szembenéznie a tőkés piacokon. Éles a verseny a fejlett tőkés országok között, és fokozódik a konkurencia a fizetőképes fejlődő országok piacain. Számos fejlődő országban egyre nagyobb mennyiségben állítanak elő piacképes exporttermékeket.

Az 1973–1975-ben bekövetkezett világpiaci árrobbanás – amely a világ legtöbb országát súlyosan érinti és gazdasági struktúrájuk jelentős átalakítását követeli – számunkra is az elmúlt 30 év legsúlyosabb külgazdasági hatását váltotta ki. Jelentős cserearányromlást okozott, rontotta a népgazdaság egyensúlyi helyzetét, s mindez nem ellensúlyozható a hatékonyság növekedésének eddigi ütemével. A magyar gazdaság a legtöbb országhoz hasonlóan – adott termelési struktúrája mellett – ma még nem képes arra, hogy a világgazdasági környezet változásaira a szükséges gyorsasággal reagáljon, s kielégítő mértékben növelje a versenyképes exportot.

A bekövetkezett cserearányromlás jelentős része az ötödik ötéves terv időszakában is megmarad. A tőkés világpiaci árváltozások késleltetett érvényesülése miatt szocialista viszonylatú külkereskedelmünkben is a cserearányok romlásával kell számolni. Így a külgazdasági egyensúly javítása megköveteli, hogy a belső felhasználás átmenetileg lassabban növekedjék, mint a nemzeti jövedelem termelése.

Gazdasági fejlődésünk külgazdasági feltételei közül meghatározóak a KGST-országokkal, elsősorban a Szovjetunióval kialakult gazdasági együttműködésünk továbbfejlesztésének lehetőségei.

A szocialista gazdasági integráció fejlesztése alapvető érdekünk. Ezért támogatni kell azt a törekvést, hogy az együttműködés alakításában fokozott szerepet kapjanak a nemzeti és a közösségi érdekeket összehangoló politikai kezdeményezések, folyamatok.

Az ellátás biztonságának megőrzése érdekében importunk nagyobb részét a jövőben is szocialista gazdasági kapcsolataink révén kell biztosítanunk. Számolnunk kell azonban azzal, hogy a KGST-közösség egészének nyersanyagtermelő kapacitásai az igényekhez képest szűkösebbek. A szocialista országokból, elsősorban a Szovjetunióból származó nyersanyag- és energiahordozó importunk mérsékelt növekedése is egyre inkább világpiaci áron és csak versenyképes export révén biztosítható.

A KGST-országokban kialakulóban vannak azok a termelési alapok, s részben végbementek azok a strukturális változások, amelyek reális lehetőséget teremtenek egy szorosabb feldolgozóipari együttműködés kibontakozásához. Ezt az eddiginél jobban kell elősegítenie a tartalmában és formájában is egyre szélesedő tervezési együttműködésnek.

A megváltozott külgazdasági feltételek között is változatlan törekvésünk, hogy a szocialista együttműködés további elmélyítésének bázisán, az egyenjogúság és a kölcsönös előnyök alapján fejlesszük gazdasági kapcsolatainkat a nem szocialista országokkal.

III

Gazdaságfejlesztési politikánk alapelvei

Gazdasági fejlődésünk külső körülményeinek számunkra kedvezőtlené válása nem rontotta le addigi eredményeinket, de jobban felszínre hozta a gazdaságban tartósan meglevő nehézségeket, különösen azt, hogy az ipar és a mezőgazdaság exportképessége nem áll arányban a lehetőségekkel és jelentősen elmarad a követelményektől. Ezek a körülmények nem változtatnak alapvető gazdaságpolitikai elveinken, de nagyobb hangsúlyt adnak a XI. kongresszus határozataiban és a Programnyilatkozatban meghirdetett gazdaságpolitika érvényesítésének. Ez nemcsak a gazdasági célokra vonatkozik, hanem arra is, hogy a gazdasági irányítómunka jobban alkalmazkodjon a fokozódó követelményekhez. Ily módon lehetünk úrrá a gazdasági nehézségeken, s biztosíthatjuk továbbra is a töretlen fejlődést.

Gazdaságfejlesztési politikánk érvényesítésekor abból kell kiindulni, hogy:

- gazdasági építőmunkánk fő feladata a fejlett szocialista társadalom építésében előttiünk álló társadalompolitikai célok elérésének anyagi megalapozása;

- a gazdaságfejlesztési céljainkat elsősorban a KGST-országokkal szoros együttműködésben valósítjuk meg;

- a társadalmi és egyéni szükségleteknek – gazdasági lehetőségeinkkel és társadalmunk szocialista jellegével összhangban álló – növekvő színvonalú kielégítése, a lakosság életkörülményeinek javítása gazdasági fejlődésünk alapvető célja, egyben nélkülözhetetlen hajtóereje. A szocialista életmód és a társadalmilag ésszerű fogyasztási szerkezet kialakítása révén el kell kerülnünk erőforrásaink pazarló lekötését. Ez azt igényli, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés szocialista vonásait a fogyasztásban is következetesen erősítsük és kidolgozzuk ennek hosszabb távon érvényesíthető elveit és módszereit;

- gazdasági fejlődésünk a következő évtizedekben is az eddigiekhez hasonlóan dinamikus legyen. A növekedés ütemének összhangban kell lennie a gazdaság lehetőségeivel és megfelelő külső és belső egyensúllyal kell együtt járnia. E követelmény érvényesítése a növekedés ütemét is meghatározza;

– tartósan dinamikus és kiegyensúlyozott gazdasági növekedés csak a hatékonyság erőteljes fokozásával érhető el. A következő időszakban a hatékonyság emelésének fő forrása a termelési szerkezet hazai adottságainknak és a nemzetközi feltételeknek is megfelelő, a külföldi piac követelményeit kielégítő változtatása, továbbá a meglevő tartalékok kihasználása, a rendelkezésre álló termelőberendezések és a munkaerő jobb hasznosítása;

– jövőbeni gazdasági fejlődésünknek, különösen a világpiacon versenyképesség növelésének, még inkább meghatározó tényezője lesz a tudományos kutatás és a műszaki fejlesztés, az ezekben levő lehetőségek jobb kihasználása. Ez megköveteli e tevékenységek szeliktív fejlesztését, amelyet a termelési szerkezet és a külgazdasági politika irányelveivel összhangban kell megvalósítani;

– gazdaságunk hatékonysága növelésének nélkülözhetetlen feltétele a nemzetközi munkamegosztásban való aktívabb részvételünk, az együttműködés fejlesztése mind a szocialista, mind a nem szocialista országokkal. A külgazdasági tevékenységnek növekvő szerepet kell vállalnia a társadalompolitikai céljainknak megfelelő növekedési ütem és egyensúly biztosításában, a termelési szerkezet fejlesztésében;

– a gazdasági növekedés megváltozott körülményei a gazdaságirányítási rendszerrel szemben azt a követelményt támasztják, hogy az eddiginél következtesebben biztosítsa a célszerű fejlesztési irányok felismerését, az ezek megvalósításához szükséges érdekeltiségi feltételeket, a szükséges erőforrásokat és a hatékonyabb szervezetet. El kell érni a beruházások és a munkaerő koncentrált felhasználását, azt, hogy csak a hatékony fejlesztési célok valósulhassanak meg, és egyidejűleg sor kerüljön az erőforrásokat nem gazdaságosan igénybe vevő tevékenységek korlátozására, megszüntetésére. A termelési szerkezet változtatása, a fokozott külgazdasági érdekeltiség nagyobb rugalmasságot, több kezdeményezést igényel a termelő és forgalmazó gazdasági egységeknél egyaránt. Mindez csak célszerűbb ösztönzés, a teljesítménytől függő vállalati és egyéni jövedelem differenciálódás mellett valósítható meg. Különösen fontos az ár- és támogatási rendszer olyan irányú továbbfejlesztése, amely jobban segíti strukturális feladataink megoldását;

– továbbra is fontos követelmény a politika és a gazdaság egységének erősítése. A termelési szerkezet fejlesztése, külgazdasági politikánk gyakorlati realizálása a szükséges változások méreteinél, jellegénél fogva elkerülhetetlenül érinti kollektívák, egyének kialakult érdekeit, s ezekkel szemben a népgazdasági érdek érvényesítése esetenként valós társadalmi feszültségeket teremthet. Ezek megoldása a társadalmi élet minden területén még inkább indokolja az erőteljes politikai előkészítő munkát és a végrehajtás aktív támogatását. [...]⁶⁴

VI

Gazdaságirányítási és társadalompolitikai feladatok

A termelési szerkezet fejlesztése és külgazdasági céljaink megvalósítása csak tervszerűen és szervezeten lehetséges. Feladataink eredményes megoldásához céltudatos, összehangolt tevékenységre van szükség mind a központi és az ágazati irányításban, mind pedig a vállalatok, szövetkezetek és intézmények munkájában. Ez – a központi irányítás haté-

⁶⁴ A nem közölt IV. fejezet a termelési szerkezet fejlesztésének irányelveivel, az V. pedig a külgazdasági politika céljaival foglalkozott.

konyságának javítása mellett – megköveteli a vállalatok önállóságának, kezdeményezőképességének és felelősségének sokoldalú továbbfejlesztését.

A népgazdaság fő arányainak – ezen belül a termelési szerkezet fejlesztése alapvető irányainak – kialakítása, külgazdasági politikánk érvényesítése a központi irányítás feladata. A feladat fontossága, népgazdasági jelentősége szükségessé teszi, hogy javuljon a központi irányítás hatékonysága a fejlesztési koncepciók kialakításában és összehangolásában, erősödjék ellenőrző tevékenysége.

A termelési szerkezet és a külgazdasági kapcsolatok fejlesztésében fokozódnak az ágazati minisztériumok irányító tevékenységével szemben támasztott követelmények. Ezért szükséges, hogy javítsák munkájuk színvonalát a népgazdasági tervek megalapozásában, a gazdaságpolitikai döntések előkészítésében, azok felelős végrehajtásában. Segítsék a népgazdasági és a vállalati tervezést az ágazat fejlesztésére vonatkozó koncepciók kidolgozásával. Növekedjék kezdeményező szerepük a több vállalat tevékenységének összehangolását igénylő fejlesztési akciókban, a vállalati kezdeményezések koordinálásában, az ágazatközi együttműködést feltételező fejlesztések megvalósításában.

A központi döntések szükségképpen csak a legfontosabb, átfogó fejlesztési célokat ölelik fel. A termékszerkezet fejlesztésére vonatkozó döntések túlnyomó része vállalati hatáskörbe tartozik. A végrehajtás az irányító szervek növekvő felelősségének érvényesítése mellett a vállalati önállóságra és a szocialista vállalkozói szellemre épüljön. A vállalatok és a szövetkezetek vezetői kezdeményezően vegyenek részt a központi koncepciók alakításában, vezetői tevékenységükben megfelelően érvényesítsék az országos feladatokat. Az eddiginél is nagyobb lesz a feladatuk és felelősségük a munka hatékonyságának növelésében, a termelési és termékszerkezet korszerűsítésében, a versenyképes termékek arányának emelésében, az ezt megalapozó műszaki fejlesztés megvalósításában, a gazdaságtalan termelés visszaszorításában, a munka szervezethezességének javításában.

1. A termelési szerkezet fejlesztésének fő irányait mindenekelőtt a tervezés eszközeivel kell tovább pontosítani. A megvalósítás ütemét, mértékét, erőforrásigényét a realitások, az időközben bekövetkező változások konkrétabb felmérésével és mérlegelésével a népgazdasági tervben kell előírni. A népgazdasági tervnek tartalmaznia kell a fejlesztésre és a visszafejlesztésre vonatkozó fontosabb konkrét döntéseket. A központi tervezésnek kell kiválasztania azokat a nagyobb, jelentős erőforrás-összpontosítást, valamint belső és nemzetközi koordinációt igénylő komplex feladatokat, amelyek központi fejlesztési programok vagy azokhoz hasonló akciók kidolgozását teszik szükségessé. A struktúra fejlesztésekor fontos szempont a zavartalan belső ellátás biztosítása, a helyettesítő importlehetőségek feltárása, az ellátásért való felelősség tisztázása és a megfelelő szervezeti háttér.

A hazai termelési struktúra alakítása és külgazdasági politikánk kérdései egymástól elválaszthatatlanok. A tervezőmunka feladata az, hogy a hazai lehetőségek és a külgazdasági követelmények összehangolásával meghatározza a külgazdasági tevékenység fő feladatait és a megvalósítás ütemét. Biztosítani kell a különböző időtartamú tervekben a struktúrafejlesztési és a külgazdasági feladatok összehangolását. Különösen fontos azon területek mielőbbi konkrét kijelölése, ahol fejlesztési céljaink nemzetközi gazdasági együttműködés útján valósítandók meg. Következésképpen érvényesíteni kell a nemzetközi gazdasági kötelezettségvállalások hazai rendjére vonatkozó előírásokat annak érdekében, hogy az illetékes szervek kötelezettségeket csak megfelelő előkészítés és valamennyi körülmény mérlegelése után vállaljanak.

A termékszakosítás és a kooperáció fejlesztése a szocialista országokkal struktúrafejlesztési és külgazdasági célkitűzéseink megvalósításának fontos feltétele. Elengedhetetlen, hogy a nemzetközi egyezmények hazánk termelési szerkezetére és külkereskedelmi helyzetünkre gyakorolt hatása már az előkészítés folyamatában – érdekeltségünk bejelentése előtt – megnyugtatóan tisztázódjék. Az operatív irányításban, a külkereskedelmi politikában megfelelő rugalmassággal arra kell törekedni, hogy a külön-külön kisebb, összességében azonban számottevő jelentőségű külkereskedelmi, termelési együttműködési lehetőségeket is kihasználják. El kell érni, hogy megteremtődjenek a feltételei a hosszabb távra történő importkötelezettségek vállalásának, mert ma ennek hiánya sok esetben gátolja a szélesebb körű szakosítási és kooperációs együttműködés kibontakozását.

A termelési szerkezet fejlesztéséből adódó, a népgazdasági tervezésre háruló feladatok a tervezési rendszer folyamatos továbbfejlesztését igénylik. A termékszerkezet vizsgálatainak új módszerei szervesen épüljenek be a tervezésbe és a statisztikába. Fokozni kell a termelési szerkezetre vonatkozó tervdöntések értékfolyamatok oldalairól történő megalapozását és minden területen növelni a gazdasági, gazdaságossági kalkuláció jelentőségét.

Javítani kell a kutatásfejlesztés tervezésének rendszerét, szoros kapcsolatot teremtve a népgazdasági tervezőmunkával. A népgazdasági tervben megfogalmazott nagy kutatásigényű feladatok szolgáljanak alapul a kutatóbázis szelektív fejlesztéséhez.

Fontos feladat a vállalatok távlati tervezési munkájának fejlesztése, a vállalatok közötti kooperációs kapcsolatok erősítése. A nemzetközi gazdasági kötelezettségek vállalására vonatkozó állami döntések előkészítésébe is szervezettebben vonják be az érdekelt vállalatokat, hasznosítsák tapasztalataikat.

2. A struktúrafejlesztési feladatok megvalósításának fontos feltétele a döntési folyamat korszerűsítése, a döntési gyakorlat javítása, a döntést hozó testületek és vezetők munkastílusának, munkamódszerének továbbfejlesztése és vezetési színvonalának emelése. A döntési-felelősségi szintek egyértelműen különüljenek el. Fokozódjon a döntések megalapozottsága, s a döntések időben történjenek meg. A döntések ott szülessenek, ahol annak objektív és szubjektív feltételei adottak, a felelősség egyértelműen megállapítható. Az előkészítő és határozathozatal javításán túl a jelenleginél nagyobb feladatot igényel a végrehajtás jó megszervezése, segítése és ellenőrzése mind a párt-, mind az állami szervek részéről.

3. A tervekben foglalt célokat és eszközrendszert jobban kell összehangolni. A gazdasági szabályozás határozottabban orientáljon és ösztönözzön a hatékonyság növelésére, a termékszerkezet szelektív fejlesztésére. A szabályozó rendszerbe jobban be kell építeni a külgazdasági összefüggéseket, az ár- és pénzügyi rendszerben tovább erősítve a gazdasági fejlődésünket ösztönző külgazdasági hatásokat és külgazdasági törekvéseink érdekeltiségi alátámasztását.

Árrendszerünk fejlesztésének fontos irányelve, hogy a termelői árarányokat a hazai termelők helyes orientálása érdekében közelebb hozzuk a világpiacon érvényesülő árarányokhoz. Az árrendszer segítse elő a termelési szerkezet fejlesztését.

El kell érni, hogy az energiahordozók, a nyersanyagok és a késztermékek külpiaci árarányaiban bekövetkezett tartós változásokat a belföldi termelők és felhasználók az eddigiekénél jobban érzékeljék. A mezőgazdasági árnál is figyelembe kell venni – különösen a nagyrészt külpiaci értékesítésre szánt termékek körében – a külkereskedelmi árakat.

A termelők korszerű termékek termelésére és szolgáltatások nyújtására irányuló érdekeltségének erősítése, továbbá az ésszerű fogyasztási szerkezet kialakítása érdekében az

ipari és mezőgazdasági termelőiár-változásokat a fogyasztói árakban, árarányokban következetesebben kell érvényesíteni.

4. Az érdekeltségi rendszert úgy kell fejleszteni, hogy a nyereségben fokozottabban fejeződjenek ki a hatékonysági különbségek. A ma még erősen korlátozó, nagymértékben a nivellálódást eredményező, a kiugró teljesítményeket kellően el nem ismerő, a magasabb teljesítmények elérését fékező széles körű pénzügyi megkülönböztetések csökkenjenek. A különböző okok miatt továbbra is fenntartott megkülönböztetések rendező elvei válnak világosabbá, egyszerűbbé. A pénzügyi rendszer normatív elemeinek a kibővítésével, a támogatások és elvonások jelenlegi rendszerének egyszerűsítésével, áttekinthetőbbé és ellenőrizhetőbbé tételével is elő kell mozdítani a hatékonyság javulását.

Tovább kell fejleszteni a termelő- és a külkereskedelmi vállalatok együttműködését. Biztosítani kell, hogy érdekeik egybeessenek és összhangban legyenek külgazdasági feladatainkkal.

Olyan támogatási rendszer alkalmazása célszerű, amely a gazdaságosabb struktúra kialakítását segíti, a vállalatok számára elsősorban a gazdaságos és a külkereskedelmi egyensúlyt javító exportcélú fejlesztést ösztönzi, nem pedig a gazdálkodás veszteségeit téríti. A szelektív fejlesztés előfeltétele, hogy a hatékonyságot, a gazdaságosságot megbízhatóbban tükröző egységes mércerendszer mellett az egyedi módszerek alkalmazása kivételes legyen.

5. Szükséges, hogy javítsuk az összhangot a fejlesztési források képződése, átcsoportosítása és struktúrafejlesztési céljaink, külgazdasági törekvéseink között. Az ár- és érdekeltségi rendszer fejlesztésénél, a fejlesztések hitelezésénél és a támogatási rendszer kialakításánál is ezt kell figyelembe venni. Az erőforrás-átcsoportosítás különböző formáival rugalmasan kell élni.

6. A kutatás-fejlesztés finanszírozási és gazdasági szabályozó rendszerét úgy kell továbbfejleszteni, hogy az jobban szolgálja az anyagi és a szellemi erők hatékony összpontosítását a legfontosabb kutatási feladatokra. A gazdasági szabályozó rendszer jobban ösztönözzön a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásának meggyorsítására, segítse elő a hosszú távú tervcélok és feladatok jobb érvényesülését a kutatómunkában. El kell kerülni, hogy formális feladatok finanszírozása címén intézményfinanszírozás történjék.

Célszerű felülvizsgálni és korszerűsíteni a vállalati műszaki fejlesztési alapok felhasználásának szabályozását.

7. Az irányítási rendszer intézményeiben erősíteniünk kell azt a képességet, hogy a belső és a külső feltételek változását minden szinten gyorsabban ismerjék fel, s ezekre rugalmasabban reagáljanak. Az ágazati irányító szervezeteknek fokozottabb szerepet és felelősséget szükséges adni az ágazati struktúrafejlesztési és visszafejlesztési irányok, valamint az eszközök vállalatok közötti átcsoportosítására vonatkozó javaslatok kidolgozásában és az erre irányuló döntések megvalósításában.

A szabályozásnak lehetővé kell tennie, hogy a vállalatoknak módjuk legyen saját hatáskörükben és kellő gyorsasággal megtenni mindazokat az intézkedéseket, amelyek a rugalmas külső piaci tevékenységhez, a vállalkozó szellem kibontakoztatásához szükségesek. Egyidejűleg következetesebben kell érvényesíteni a vállalati vezetők felelősségét.

Meg kell teremteni azokat az előfeltételeket, amelyek biztosíthatják a vállalatok – és mindenekelőtt a külgazdasági kapcsolatok szempontjából kiemelkedő szerepet játszó nagyvállalatok – aktív közreműködését hosszú távú külgazdasági céljaink megvalósításában. Ennek érdekében hatékonyra kell tenni a vállalatok tájékoztatási és tájékozódási rendsze-

rét az alapvető külgazdasági folyamatokról. A kivitel szempontjából jelentős szerepet játszó vállalatok dolgozzák ki saját hosszú távú fejlesztési és üzletpolitikájukat.

El kell érni, hogy a külkereskedelmi tevékenységben mindenütt figyelembe vegyék a piaci követelményeket, erősödjék a szállítási fegyelem, javuljon a szállítások minősége, összehangoltabbá váljék a termelő és külkereskedelmi vállalatok együttműködése, létrejöjjenek, illetve fejlődjenek és a szükséges mértékben érvényre jussanak az új típusú, a fejlesztés, a termelés és az értékesítés feladatait egyaránt átfogó kapcsolati formák. Az irányító minisztériumok kezdeményezzék az ehhez szükséges intézkedéseket, a szabályozók indokolt módosítását, és biztosítsák azok differenciált alkalmazását.

8. A vállalati szervezetek működését a feladatokkal összhangban, folyamatosan értékelni kell. Ez alapvetően az ágazati minisztériumok feladata. A szükségessé váló szervezeti intézkedéseket egyedi döntésként, a fejlesztési koncepciókkal szerves összhangban kell meghozni, alárendelve azokat a hatékonyság javítását szolgáló komplex követelményeknek.

Az eddiginél szélesebb körben szükséges exportjogot adni – ha ez a piaci fellépésük hatékonyságát javítja – azoknak a nagy termelővállalatoknak, amelyek kialakult egyedi exportprofittal rendelkeznek és termelésük jelentős hányadát exportálják. Összpontosítani kell náluk a termelés, a vállalkozás és a külkereskedelem feladatait. A komplett berendezések és komplex rendszerek kivételének fokozására tovább kell fejleszteni az export-fővállalkozás rendszerét. Ahol azt az ipari kooperáció vagy a magyar exportpozíció megszilárdítása indokoltá teszi, célszerű az azonos termékcsoportra vonatkozó import- és exporttevékenység egy kézben történő összpontosítását szélesebb körben alkalmazni.

9. Gazdaságfejlesztési céljaink megvalósítása feltételezi a munkaerő-gazdálkodásban levő feszültségek fokozatos feloldását. A teljes foglalkoztatás biztosítása továbbra is foglalkoztatáspolitikánk alapvető célja. Ugyanakkor elengedhetetlen, hogy következetesebben érvényesüljön a foglalkoztatás hatékonysága, a munkaerővel való jobb gazdálkodás népgazdasági és munkáltatói szinten egyaránt. E feladat megoldásában irányítási szintenként eltérőek a funkciók.

Alapvetően állami feladat azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek lehetővé teszik, hogy a teljes foglalkoztatás a társadalom munkaerő-szükségletének és a lakosság munkavállalási igényének lehető legkedvezőbb összhangja mellett valósuljon meg.

A foglalkoztatáspolitikai tervezésében és gyakorlati végrehajtásában számolni kell azzal, hogy a jövőben az új munkahelyek létesítése és ezek munkaerővel való ellátása fokozottan megköveteli az elavult, gazdaságtalanul termelő munkahelyek felszámolását, ezzel a munkaerő felszabadítását és szervezett átcsoportosítását.

Állami feladat annak megakadályozása, hogy új kapacitásokat hozzanak létre, vagy szándékoznak növeljék a munkaalkalmat azokban a térségekben, ahol munkaerőhiány miatt a már meglevő és hatékonyan működtethető kapacitások sincsenek kellően kihasználva.

A vállalatoknak, a gazdálkodó szervezeteknek, az intézményeknek az a feladata, hogy biztosítsák a rendelkezésükre álló munkaerő gazdaságos, a hatékonysági követelményeket kielégítő foglalkoztatásának feltételeit. A vállalatok – a helyi foglalkoztatási egyensúly biztosítására való törekvés helyett – a gazdasági hatékonyság követelményeinek fokozottabb érvényesítését tekintsek alapvető feladatuknak. A foglalkoztatási egyensúly létrehozása érdekében – ahol az szükséges – a munkaalkalmat keresőknek társadalmi normáinknak és gazdasági érdekeinknek megfelelő megoldását kell felajánlani.

A népgazdasági tervezés, a közgazdasági szabályozás és az ágazati irányítás továbbfejlesztésével, a teljesítmény növelésében való érdekelttség fokozásával, az igényes káder-

és személyzeti munkával olyan társadalmi környezet kialakítására kell törekedni, amely ösztönzi, elősegíti és végső soron kikényszeríti a munkaerő-felhasználás hatékonyságának fokozását. Továbbra is fontos alapelv, hogy mindenki számára lehetővé váljon a munkához való jog érvényesítése. A munkához való jog és a szabad munkavállalás tiszteletben tartása mellett azonban következetesen be kell tartani a munkaviszonnyal járó kötelezettségeket is.

Társadalmi céljaink elérése, gazdasági terveink megvalósítása megkívánja, hogy a munkahelyek egyéni megválasztásának, illetve változtatásának lehetősége jobban igazodjon a tényleges munkaerő-szükségletekhez. Az egyének szabad munkavállalását a jövőben sem szabad korlátozni, de figyelembe kell venni, hogy a gyakori vagy nem méltányolható munkahely-változtatás veszteségek forrása és ellentétes a társadalom érdekével.

A munkáltatók a jelenleginél következtesebben érvényesítsék a törvény adta gazdasági és jogi szankciókat, végső soron a munkaviszony felmondására biztosított jogait azoknál a dolgozóknál, akik ismételtelen megszegik a munkafegyelmet, vagy munkaköri kötelességük ellátásában nem hajlandók képességeikkel arányos teljesítményt nyújtani.

Azoknak a dolgozóknak pedig, akik fegyelmezetten végzik munkájukat, de az adott munkakört nem képesek megfelelően ellátni, képességeikkel arányban álló munkakört kell felajánlani. Ehhez biztosítani kell a jogi szabályozás megfelelő rugalmasságát.

A struktúrafejlesztésre, az egyes konkrét fejlesztési akciókra vonatkozó népgazdasági és vállalati döntéseket csak a munkaerő-feltételek gondos mérlegelése alapján lehet meghozni.

Csak olyan célok és feladatok meghatározására kerülhet sor, amelyek munkaerőigénye – mennyiségileg és minőségileg – kielégíthető. Figyelembe kell venni a munkát keresők szakmai, foglalkozási szerkezetét és a munkaerő területi megoszlását is. Meg kell akadályozni, hogy átmeneti, helyi munkaerő-felesleg lekötése érdekében tartós kapacitások létesüljenek. A termelési szerkezet fejlesztése magasabb általános műveltségű, az új szakmai feladatokat, az új technika alkalmazását gyorsan elsajátítani képes munkaerőt igényel. Oktatási és képzési rendszerünk a jelenleginél hatékonyabban segítse elő a dolgozók szakmai, foglalkozási, mobilitási képességének növekedését, a gyorsan változó munkahelyi struktúra igényeihez történő igazodást. A munka melletti intézményes továbbképzést és átképzést az oktatási, képzési folyamat szerves részévé kell tenni, és ennek keretében megoldani a konkrét munkahelyi követelményekhez igazodó képzést.

A külgazdasági kapcsolatok szerepének növekedése megköveteli, hogy számottevően fejlesszük mind a termelésben, mind a külkereskedelemben dolgozók nemzetközi gazdasági és piacszerzői ismereteit, valamint nyelvtudását. Ennek megfelelően fejleszteni kell a nyelvvoktatást.

10. A termelési szerkezet fejlesztése, külgazdasági céljaink megvalósítása szükségessé teszi, hogy az élet minden területén – a jelenleginél következtesebben – érvényesüljön az alkotó, kezdeményező, hatékony és fegyelmezett munka elismerése. Ennek egyik fontos feltétele, hogy javuljon a káder- és személyzeti munka hatékonysága.

A személyi teljesítmények iránti növekvő követelményeket nem csupán anyagi ösztönzéssel, hanem a vezetőkkel szemben támasztott erkölcsi követelmények szigorúbb számonkérésével is alá kell támasztani.

A termelési szerkezet fejlesztésével együttjáró feladatok, valamint a szervezeti változások szükségessé tehetik a vezető beosztásban dolgozók átcsoportosítását. Ezt a párt káderpolitikai elveinek alapján, megfelelő politikai előkészítő munkával kell megoldani.

11. A termelési szerkezet fejlesztése, külgazdasági politikánk irányelveinek érvényesítése nagy feladatokat ró a párt- és társadalmi szervezetekre. Arra van szükség, hogy minden szinten következetesen képviseljük az irányelvben foglaltakat és aktívan támogassák a végrehajtásukra irányuló intézkedéseket. Segítsenek abban, hogy a feladatokat mindenütt megismerjék, helyesen értelmezzék és e szerint cselekedjenek. Az agitációs és propagandamunkában sokoldalúan meg kell világítani gazdasági építőmunkánk feladatainak új összefüggéseit, s mozgósítani az azokból adódó kötelezettségek tudatos vállalására.

Politikai munkával is elő kell segíteni, hogy a gazdálkodó szervezetekben a vezetők és a dolgozó kollektívák – az üzemi demokrácia fórumait is felhasználva – folyamatosan és növekvő mértékben igényeljék a gazdálkodás korszerűsítését, bátorítsák és támogassák az erre irányuló kezdeményezéseket.

Az irányító szerveknek gondoskodniuk kell arról, hogy javuljon a gazdaságpolitikai tájékoztatás, erősödjék a területi pártszervek gazdaságsszervező és ellenőrző tevékenysége, biztosítva legyen az állami és társadalmi szervek munkájának folyamatos koordinálása. [...]»⁶⁷

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975–1980. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1983, Kossuth, 561–591.

▪ 53. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ▪ BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A NEMZETISÉGEK HELYZETÉRŐL

BUDAPEST, 1978. JANUÁR 10.

A nemzetiségi szövetségek ez évben tartják következő kongresszusait. A kongresszusok alkalmat adnak a hazánkban élő nemzetiségek helyzetének, nemzetiségi politikánk alakulásának áttekintésére.

I.

1. Az 1970. évi népszámlálási adatok szerint Magyarországon 155 000-en vallották magukat nem magyar anyanyelvűnek. Ebből a német, szlovák, délszláv és román nemzetiséghez tartozók száma 103 000 fő. (Becslések szerint számuk mintegy 450 000-re tehető.)

A nemzetiségek gazdasági, politikai, közéleti egyenjogúsága, amelyet az alkotmány biztosít, érvényesül. Életszínvonaluk, életkörülményeik megfelelnek az országos átlagnak. Anyagi helyzetük az általános tendenciák szerint javul. A parlamentben, a párt- és tanácsi testületekben arányos a képviseletük.

Az érintett párt-, állami és társadalmi szervek nemzetiségpolitikai feladataikat jól ellátják, biztosítják az azokhoz szükséges alapvető szervezeti kereteket, a személyi és tárgyi feltételeket. Több megyei tanács (Baranya, Győr-Sopron, Pest, Vas, Zala megyék), illetve

⁶⁷ A befejező rész néhány általánosságot tartalmaz a kijelölt feladatok végrehajtásával kapcsolatban.

megyei Hazafias Népfrentbizottság (Fejér, Pest, Tolna megye) mellett működik nemzeti-ségi bizottság.

2. Nemzetiségi politikánk fontos törekvése a kulturális egyenjogúság biztosítása. Ezen belül az oktatási szükségleteket a nemzetiségi nyelvű oktatás keretében, az egyéb kulturális igényeket a nemzetiségi szövetségek bevonásával a közművelődési intézményekben elégítjük ki.

A nemzetiségi oktatás iránti igények az elmúlt évtizedben jelentősen emelkedtek. 1968-ban 320 intézményben 22 332 gyermek, tíz évvel később 478 intézményben 35 175 nemzetiségi származású gyermek tanult. A legnagyobb mértékben a nemzetiségi nyelvi foglalkozásokon részt vevő óvodások száma nőtt: átlagosan négy és felszeres a növekedés, a németeknél kb. tízszeres. Egyharmaddal nőtt azok száma, akik az általános iskolákban tantárgyként tanulják a nemzetiségi nyelvet (ezek az ún. nyelvoktató iskolák). Itt is a németek, illetve a szlovákok érdeklődése nagyobb. Nem emelkedett azoknak a létszáma, akik olyan általános iskolába, illetve gimnáziumba (ezek az ún. nemzetiségi tannyelvű iskolák) járnak, ahol a humán tárgyakat nemzetiségi nyelven, a reál tárgyakat magyarul tanítják. Kevés az ilyen típusú iskola.

Az iskolák tankönyvekkel való ellátása megfelelő, időnként a terjesztésben vannak zavarok. A pedagógusokkal való ellátás általában a magyar iskolákéhoz hasonló színvonalú. Gondot okoz, hogy a nemzetiségi származású nevelők irodalmi nyelvtudása elmarad a követelményektől. Ez különösen a kétnyelvű iskolák munkájának hatékonyságát rontja. A nemzetiségi pedagógusok képzése számszerűen kielégítő. A beiskolázás és az elhelyezés tervszerűségén javítani kell, mindenekelőtt a németeknél.

A nemzetiségi oktatásra objektíve negatívan hat a népességvándorlás, az ún. nyelvoktató iskolákban pedig a csatlakozó órák rendszere. (Vegyes osztályok estén ugyanis nem tudják a nyelvet a tanrendbe beiktatni, azokat a nemzetiségi származású gyermekeknek órák előtt vagy után tartják meg.) Az iskolakörzetesítés általában javítja a nemzetiségi oktatás feltételeit, de helyenként előfordul, hogy nem gondoskodnak a nemzetiségi oktatás folyamatosságáról.

A nemzetiségi nyelveket tanító általános iskolák zömének állapota, felszereltsége a magyarokéval azonos. Rosszak az oktató-nevelő munka tárgyi feltételei a regionális és országos hatáskörű általános és középiskolákban, illetve a hozzájuk csatlakozó diákotthonokban (kivételek a pécsi és a békéscsabai otthonok). Az igényekhez képest kevés a kollégiumi férőhely. Nincs német középiskolás kollégium. A budapesti délszláv és szlovák kollégium is mostoha körülmények között működik. Az utóbbiak megváltoztatására intézkedés történt: a jelenlegi öt éves tervben megkezdődik az új iskola építése, a régiben diákotthont rendeznek be.

Az elmúlt időszakban nagy számban helyeztek el nemzetiségi településen két vagy több nyelvű feliratokat az iskolákon, a kulturális és más közintézményeken. Több helyen állítottak szobrot, emléktáblát, neveztek el utcát, közintézményt neves nemzetiségi személyiségek tiszteletére. A nemzetiségi, illetve vegyes lakosságú községek neve a közúti helységnevtáblákon csupán magyarul van feltüntetve. A helységnevek használata a nemzetiségi sajtóban sem egységes.

A nemzetiségi feliratok, helységnevek alkalmazásában helyenként tartózkodás, bizonytalanság tapasztalható. Egyes vegyes lakosságú községekben a magyar anyanyelvűek indokolatlannak tartják a nemzetiségi jogegyenlőség ily módon való kifejezését. De maguk a nemzetiségek sem szorgalmazzák ezt, hogy elkerüljék a magyar anyanyelvűekkel való esetleges vitás helyzetek kialakulását.

Állami és társadalmi szerveink nagy gonddal segítik a nemzetiségi hagyományápolást, a népművészet értékeinek megőrzését, a szocialista nemzetiségi kultúra fejlesztését. Jelenleg 504 nemzetiségi kulturális csoport – szakkör, tánckar, zenekar, kórus, irodalmi színpad, színjátszó és bábcsoport stb. – működik az országban. Fellendült a nyelv művelő klubmozgalom. Nőtt az anyanyelven tartott ismeretterjesztő előadások száma. Tervszerűbbé vált a nemzetiségi nyelvű könyvkiadás, emelkedett a kiadott könyvek száma és példányszáma.

A tömegtájékoztatási hálózat és a sajtó néhány év óta rendszeresen és általában színvonalasan foglalkozik a nemzetiségek életével. Segíti a nemzetiségi lakosság körében érvényesülő kedvező politikai légkör megőrzését, a szélesebb közvélemény orientálását a nemzetiségi kérdésben. A nemzetiségi szövetségek újságjai anyanyelven közvetítik pártunk politikáját, fórumot adnak a nemzetiségi élet eseményeinek. A német, a szlovák, a délszláv lap hetente, a román nyelvű lap csak kéthetenként jelenik meg. A Szolnokon 1974-ben létrehozott szlovák nemzetiségi rádióadás műszaki okokból nem tud eleget tenni feladatának. A nemzetiségi szövetségek hiányolják a román nyelvű körzeti rádióadást, az országos hatósugarú német, szlovák és délszláv adást. Szeretnék, ha a tv rendszeresen sugározna nemzetiségi műsort. Sétrelmezik, hogy a közelmúltban megszűnt a rádió német nyelvű szívküldi és üzenetközvetítő középhullámú adása.

3. Nemzetközi kapcsolatainkban megnőtt a nemzetiségek anyanyelvi kulturális ellátásban való államközi együttműködés jelentősége. A Német Demokratikus Köztársasággal, Csehszlovákiával, Romániával és Jugoszláviával egyezmények alapján működünk együtt ezen a téren.

4. A nemzetiségi szövetségek felelősségerzettel képviselik a nemzetiségek sajátos érdekeit, mozgósítják a nemzetiségi dolgozókat a szocialista építőmunkában való részvétellel. Szakmailag és módszertanilag is nagy segítséget nyújtanak az állami és társadalmi szerveknek nemzetiségpolitikai, oktatási, közművelődési és a hagyományápolási feladataik megvalósításában.

A délszláv, szlovák és német nemzetiségi szövetség székhelye Budapesten van. Kezdetben az anyagi fedezet hiánya, később az irodaépítések korlátozása miatt a szövetségek megfelelő elhelyezésére vonatkozó 1958. évi és 1968-ban megerősített Politikai Bizottsági határozatot nem tudtuk végrehajtani.

II.

A Politikai Bizottság megállapítja, hogy az MSZMP nemzetiségi politikája megfelelően érvényesül.

Nemzetiségi politikánkat továbbra is következetesen alkotmányunk, valamint a vonatkozó párthatározatok szellemében, a megnövekedett hazai és nemzetközi követelményeknek megfelelően kell fejleszteni.

Ennek érdekében a következő intézkedéseket kell megvalósítani:

1. A területi párt-, állami és társadalmi szervek a jövőben is rendszeresen kísérik figyelemmel a nemzetiségi lakosság helyzetét, a nemzetiségi jogok érvényesülésének feltételeit. Az érintett megyei tanácsok végrehajtó bizottságai, illetve a Hazafias Népfrentbizottságok a nemzetiségi szövetségek ez év végén tartandó kongresszusai előtt tárgyalják meg a nemzetiségi politika alakulását a megyében. Ahol még nem működnek, a tanácsok, illetve a népfrentbizottságok mellett hozzanak létre nemzetiségi bizottságokat.

2. Az Oktatási Minisztérium gondoskodjon róla, hogy a nemzetiségi oktatás személyi és tárgyi feltételei gyorsabb ütemben fejlődjenek. Bővíteni kell a nemzetiségi tannyelvű iskolák körét és tanulók számát. Biztosítani kell, hogy a körzetesítés sehol se vezessen a nemzetiségi oktatás visszaszorulására. Meg kell oldani az országos és regionális beiskolázást intézmények megfelelő épületekben való elhelyezését. Növelni kell a nemzetiségi diákotthoni férőhelyek számát, javítani a diákotthonok lakóinak életkörülményeit és tanulási feltételeit. Emelni kell a nemzetiségi iskolákban tanító pedagógusok irodalmi nyelvtudásának, pedagógiai-módszertani felkészültségének színvonalát. A nemzetiségi pedagógusképzés tervszerűségének fokozása érdekében, a megfelelő nyelvszakokra történő beiskolázásnál fokozottabban kell figyelembe venni a nemzetiségi származást és növelni kell az ilyen származású hallgatók arányát. A tanácsok hirdessék meg a nemzetiségi iskolák megüresedő tanári állásait. Mindezek végrehajtására a tudományos, közoktatási és kulturális osztály az Oktatási Minisztérium bevonásával készítsen feladattervet.

3. A Kulturális Minisztérium és a nemzetiségi szövetségek szélesítsék a nemzetiségi témájú és nyelvű közművelődés hatókörét, gondoskodjanak eszmei és művészi színvonalának emeléséről.

4. A Közlekedési és Postaügyi Minisztérium és a helyi tanácsok gondoskodjanak arról, hogy minden településen, ahol a lakosság legalább egyharmada nemzetiségi állampolgárból áll, nemzetiségi nyelvű feliratokat is használjanak a közintézményeken, illetve a helységnevtáblákon.

5. A nemzetiségi sajtóban a helységneveket egységesen az adott nemzetiség által használt elnevezéssel kell jelölni. Ilyen elnevezésnél vitás esetekben a Magyar Tudományos Akadémia segítségét kell kérni.

6. A magyar sajtó folytassa tovább nemzetiségi politikánk színvonalas propagandáját. A rádió továbbfejlesztési koncepciója keretében az Agitációs és Propaganda Bizottság 1978 első felében vizsgálja meg, hogyan lehetne bővíteni a nemzetiségi nyelvű adásokat. A román nyelvű újságot hetilappá kell alakítani. A tv műsorpolitikája kialakításánál az eddiginél jobban vegyék figyelembe a nemzetiségi politika törekvéseit.

7. A nemzetiségi oktatási-közművelődési igények és szükségletek reális felmérése érdekében az 1980-as népszámlálást fel kell használni arra, hogy pontosabb és egyértelműbb adatokkal rendelkezünk a nemzetiségek létszámáról.

8. Meg kell oldani a Budapesten működő három nemzetiségi szövetség megfelelő elhelyezését.

9. Nemzetiségeink oktatási és kulturális szükségleteinek teljesebb kielégítéséhez továbbra is igénybe kell venni a szocialista országok segítségét. Törekedni kell a kölcsönösségre, és az igényeket államközi együttműködési tervekben kell rögzíteni.

10. A Politikai Bizottság egyetért azzal, hogy a nemzetiségi szövetségek 1978 őszén tartásuk meg esedékes kongresszusait. Előkészítésükre és lebonyolításukra nagy gondot kell fordítani, hogy méltóan juttassák kifejezésre pártunk és kormányunk nemzetiségi politikáját.

A kongresszusokon fejeződjön ki

- a hazánkban élő nemzetiségi dolgozók alkotó részvétele a szocializmus építésében;
- a nemzetiségi származású állampolgárok egyenjogúsága;
- a párt és a kormány segítése anyanyelvük és kultúrájuk ápolásához;
- a nemzetiségek összekötő szerepe a népek közötti barátság és kapcsolatok fejlesztésében.

A kongresszusok járuljanak hozzá a nemzetiségi és a magyar lakosság testvéri együttélésének és együttműködésének erősítéséhez, a nemzetiségek iránti bizalom fokozódásához, a szocialista nemzeti egység további megszilárdulásához.

A nemzetiségi szövetségek kongresszusain magas szintű párt- és állami képviseletet kell biztosítani.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975–1980. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1983, Kossuth, 661–667.

▪ 54. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA KÜLÜGYI OSZTÁLYÁNAK TÁJÉKOZTATÓJA A NEMZETKÖZI KOMMUNISTA MOZGALOM HELYZETÉRŐL (Részlet)

BUDAPEST, 1979. MÁRCIUS 28.

[...] ⁶⁸ II.

A testvérpártok viszonyának meghatározó eleme, hogy összeköti őket a marxizmus–leninizmus eszmei közössége, a proletár internacionalizmus elve és gyakorlata, az azonos távlati célért, a szocializmus világméretű győzelméért, a közös ellenséggel, a nemzetközi burzsoáziával szemben vívott küzdelem. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a pártok harcának konkrét körülményei, nemzeti feltételei lényegesen különböznek egymástól. Különösen igaz ez a mozgalom fejlődésének mai szakaszában, amikor pártok egész sora került új helyzetbe. A megváltozott körülmények között új kérdéseket kell megválaszolniuk, s új feladatokat kell megoldaniuk.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kommunista mozgalom fejlődése nyomán fokozatosan megváltozott az egység fogalmának értelmezése és érvényesülésének módja. Az egység ma nem jelent szükségszerűen teljes egyetértést minden kérdésben, s nincs a mozgalomnak az egység konkrét tartalmát és követelményeit esetenként meghatározó irányító központja, amely kötelező érvénnyel írná elő egyes pártok politikáját, illetve a mozgalom közös stratégiáját és taktikáját. Az egység önként vállalt, s a közös elvek alapján elsősorban a két- és több oldalú kapcsolatokban, együttes akciókban jut kifejezésre. A testvérpártok önállóan, a marxizmus–leninizmus tanításait saját konkrét feltételeikre alkotó módon alkalmazva dolgozzák ki stratégiájukat és taktikájukat. A mozgalom fejlődésének legújabb szakaszában megszűnt a gyakorlat is, hogy a pártok nemzetközi tanácskozásain a többség akaratából döntés szülessen, ahhoz a konszenzus elve alapján valamennyi párt teljes egyetértése szükséges.

Bár az egység fogalmának mai értelmezésében különböző felfogások tapasztalhatók a testvérpártok körében, nagy többségük egyetért abban, hogy az összefogás, a közös fellé-

⁶⁸ A dokumentum I. fejezete részletes áttekintést tartalmaz a világ kommunista pártjairól.

pés továbbra is elengedhetetlen a szocialista forradalom eredményes megvívásához és az új társadalom építéséhez szükséges kedvező nemzetközi feltételek biztosításához. Az egyes pártok harci feltételeinek esetenként növekvő különbözősége még inkább fontossá teszi az eltérő körülmények között szerzett tapasztalatok kölcsönös megismerését.

A vélemény- és tapasztalatcsere, a helyzet közös elemzése és a tennivalók együttes meghatározása iránti igény növekedését jelzi a különböző kontinentális és regionális párttalálkozók, az elméleti kérdésekkel foglalkozó nemzetközi tanácskozások számának és résztvevőik körének bővülése, továbbá a pártok kétoldalú kapcsolatainak szélesedése. Mindenekelőtt az azonos vagy hasonló helyzetben levő testvérpártok két- és több oldalú együttműködésében jelentős az előrehaladás.

A regionális, a kontinentális *tanácskozások* fontosságát az adja, hogy a résztvevő pártok közösen értékelik a világhelyzetet, elemzik az adott térség legfontosabb problémáit, meghatározzák megoldásuk módozatait, a konkrét tennivalókat, a kitűzött céloknak megnyerhető szövetségesek körét és a hozzájuk való viszony alakításának elveit. A tanácskozások elősegítik a mozgalomban vitatott néhány fontos, időszerű elméleti-politikai kérdés tisztázását is. A tapasztalatok szerint összességükben jól szolgálják az adott térség kommunista pártjai együttműködésének erőltetését, a nemzetközi kommunista mozgalom közös ügyét.

Az együttműködés fontos területét jelentik a kommunista pártok nemzetközi szolidaritási rendezvényei, közös akciói, amelyek az adott esetben kitűzött konkrét cél megvalósításán túl hozzájárulnak a mozgalom egységének erősítéséhez is.

A kommunista és munkáspártok utoljára 1969-ben Moszkvában tartottak világméretű tanácskozást. Az ott elfogadott közös dokumentum legfontosabb megállapításai és állásfoglalásai ma is érvényesek, útmutatásai helytállóak. vonatkozik ez különösen a nemzetközi imperializmus elleni harc, a szocializmusba való átmenet, a szövetségi politika alapvető követelményeinek megfogalmazására. Új világtalálkozó összehívása jelenleg nincs napirenden.

Az utóbbi időben a kommunista pártok kapcsolatában mind nagyobb szerepet játszanak a *kétoldalú találkozók*. Számuk növekszik, jó lehetőséget adnak a tapasztalatok cseréjére, segítik a hasonló helyzetben levő pártok azonos jellegű problémáinak megoldását.

A kommunista pártok közötti viszony alakulására hatást gyakorolnak a mozgalom egészét érintő alapvető kérdésekről folytatott *viták*, amelyek az egyes testvérpártok sajátos fel fogásából, politikájából és magatartásából táplálkoznak.

Az utóbbi években állandósult a polémia a szocializmushoz vezető út és a szocialista társadalom építése általános törvényszerűségeinek és nemzeti sajátosságainak viszonyáról. Vita folyik a hatalom osztályjellegéről, a politikai pluralizmusról, a proletárdiktatúra és a demokrácia viszonyáról, valamint a szabadságjogok érvényesítéséről a szocialista viszonyok között. Eltérő értelmezések nyernek megfogalmazást a proletár internacionalizmus mai tartalmáról, s ezzel összefüggésben a testvérpártok közötti viszony elvi és gyakorlati kérdéseiről. Egyes pártok vitatják a leninizmus érvényességét a gazdaságilag fejlett tőkés országokban.

A viták objektív alapját az adja, hogy a különböző helyzetben levő testvérpártoknak eltérő a véleménye arról, hogy az adott körülmények között milyen konkrét politikai irányvonal biztosíthatja a munkásosztály történelmi küldetésének megvalósítását. Ez bizonyos vonatkozásokban eltér a kommunista mozgalom eddigi tapasztalataitól, a szocialista országok által megtett és egymástól is sok tekintetben különböző történelmi úttól. A vitát az váltotta ki, hogy néhány nyugat-európai kommunista párt új programjainak egyes tételei a

szocializmushoz vezető útról, illetve a szocialista társadalom lényegi vonásairól nemcsak konkrét részkérdésekben, hanem alapvető elvi kérdésekben is eltérnek a testvérpártok többségének a marxizmus–leninizmus klasszikusainak tanításaira és a kommunista mozgalom eddigi tapasztalataira alapozott felfogásától. Ilyen eltérést jelent például az, hogy kizárólagosnak tekintik a szocializmushoz vezető békés utat, és demokratikus jellegét szembeállítják a proletárdiktatúrával.

A vitákat kiélezte és a pártok viszonyában komoly feszültségeket okoz az, hogy a francia, az olasz, a spanyol, az angol, a belga, a svéd, továbbá a japán kommunista párt vezetése az általa választott sajátos utat és elképzelt szocializmust gyakran a létező szocialista országok történelmi útjával és mai társadalmi viszonyaival szembeállítva próbálja népszerűsíteni.

Ezen túlmenően a francia, az olasz, a spanyol, a svéd és az angol párt megkezdte az egyes szocialista országok történelmi fejlődésével kapcsolatos korábbi állásfoglalásainak részletes felülvizsgálatát. Ennek nyomán erőteljesen kidomborítja a szocialista átalakulás és építés nehézségeit, az elkövetett hibákat. A mai viszonyokra vonatkozó értékeléseikben a Szovjetunió, a szocialista országok érdemeit a külpolitika színterén az erőviszonyok kedvező irányú változtatásában s az enyhülés előrehaladásában játszott szereptükre, a belpolitikában pedig gazdasági, szociális és kulturális vívmányaikra szűkíti le, ugyanakkor kétségbe vonják a társadalom demokratizmusát, a szabadságjogok kielégítő érvényesülését.

A szocializmushoz vezető útról és a szocialista társadalom alapvető vonásairól folyó viták tapasztalatai azt mutatják, hogy egyes nyugat-európai pártok mindinkább csak a nemzeti sajátosságokat tekintik meghatározónak, figyelmen kívül hagyják vagy kifejezetten tagadják a közös törvényszerűségek létezését, érvényességét. Előfordul olyan túlzás is, hogy a nemzeti sajátosságokhoz igazított megoldásokat általánosnak, nemzetközi érvényűnek tüntetik fel.

A vitában ellenkező irányú szélsőséges nézetek is megfogalmazódnak, néha olyan nyomtatékkal hangsúlyozzák a közös törvényszerűségeket, hogy ezzel gyakorlatilag megkérdőjelezzik a nemzeti sajátosságok szerepét, kétségbe vonják az útkeresés jogosultságát.

A kommunista és munkáspártok számára elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt jelentős a proletár internacionalizmus értelmezéséről folyó vita, amelynek időszerűségét aláhúzza, hogy megnövekedett a nacionalizmus veszélye a mozgalomban. Több kommunista párt a proletár internacionalizmus fogalmát saját harcának sikeres megvívására, saját munkásosztályának érdekeire korlátozza, s figyelmen kívül hagyja a mozgalom közös ügyét és érdekeit. Egyes pártok pedig úgy értelmezik, hogy az internacionalizmus egyoldalúan az ő feltétel nélküli támogatásukat jelenti.

Néhány testvérpárt úgy véli, hogy a proletár internacionalizmus túlságosan szűk fogalom, szélesebb kategóriára, valamennyi forradalmi, haladó erőt magában foglaló úgynevezett új internacionalizmusra van szükség. Az ilyen állásfoglalásokban eltűnik a kommunisták közötti összefogás jelentősége és követelménye. Egyes szélsőséges nézetek szerint a proletár internacionalizmus elavult, túlhaladott fogalom, amelynek használatával – az e nézeteket vallók hibás felfogása szerint – bizonyos pártok a vezető párt létezését igyekeznek igazolni, és a kommunista mozgalom valamiféle új központjának megteremtését, monolitikus egységének helyreállítását próbálják előkészíteni.

Komoly vitákat váltott ki az is, hogy néhány testvérpárt demonstratív módon újrafogalmazta viszonyát a kommunista mozgalom eszmei alapjához, a marxizmus–leninizmus-hoz. Arra hivatkoznak, hogy a leninizmus csak az elmaradott kelet-európai országok viszonyainak felelt meg, a mai gazdaságilag fejlett tőkés országok körülményeire a demok-

ratikus hagyományok és vívmányok feltételei között nem alkalmazhatók. Ugyanakkor nem tagadják, sőt szükségesnek tartják a lenini tanítások tanulmányozását s a lenini dialektikus gondolkodás módszerének alkalmazását.

Ellentétes nézetek vannak a kommunista mozgalomban a Kínában zajló események és az új kínai vezetés politikájának megítélésében. Néhány testvérpárt a Kínában folyó konszolidációt pozitívan értékeli, s ebből olyan következtetést von le, hogy hatására kedvező irányban fog változni a kínai külpolitika, sőt bizonyos módosulás már be is következett. Ezzel szemben a testvérpártok döntő többsége a gyakorlati tapasztalatok alapján úgy ítéli meg, hogy az új kínai vezetés politikájának lényegét a nagyhatalmi törekvések jelenti, minden kérdést ennek rendel alá. A kínai politikában nem történt kedvező változás, ellenkezőleg: tovább fokozódott szovjetellenessége, erősödött az imperializmus törekvéseivel egybeeső, a világ békéjét veszélyeztető jellege, amivel szemben összehangolt fellépésre van szükség. A Vietnam ellen indított kínai agresszió bizonyos fókig új helyzetet teremtett, mivel a koreai, a román és a jugoszláv párt kivételével valamennyi testvérpárt határozottan elítélte Kína lépését.

A kommunista és munkáspártok közötti viszonyra az is hatást gyakorolt, hogy a mozgalomban folyó vitákból a burzsoázia igyekszik osztályérdekeinek megfelelően hasznot húzni. A burzsoá propaganda nagy teret szentel a nézetkülönbségeknek, azokat szándékosan felnagyítja, kibékíthetetlennek tünteti fel, a testvérpártok között bizalmatlanságot, ellentéteket igyekszik szítani. Beavatkozásának célja egyrészt az, hogy megossza a mozgalom sorait, másrészt állandó nyomás alatt tartsa a tőkés országokban az útkeresés nehézségeivel küzdő kommunista pártokat, s leterítse azokat az osztályálláspontról.

III.

Pártunk a testvérpártok közötti viszony meghatározó elvének változatlanul a *proletár internacionalizmust* tekinti. A proletár internacionalizmus fogalma kifejezi a nemzetközi munkásosztály évszázados érdekközösségét, magában foglalja a munkásmozgalom küzdelmének legjobb hagyományait és megfelel a harc mai követelményeinek. Ugyanakkor fejlődésében vizsgáljuk, nem tekintjük lezárt, változatlan fogalomnak. Álláspontunk szerint napjainkban feltételezi a testvérpártok nemzeti és nemzetközi érdekeinek összehangolását, az egységre való törekvést; a testvérpártok közötti elvtársi viszonyt, a kölcsönös szolidaritást, a rendszeres véleménycserét; az önálló, független kommunista és munkáspártok közös állásfoglalását, egységes cselekvését a legalapvetőbb kérdésekben; a mozgalom közös tapasztalatainak tanulmányozását, azok figyelembevételét és saját tapasztalatokkal történő gazdagítását; a marxista–leninista eszméktől idegen nézetekkel és törekvésekkel szemben vívott következetes harcot. A tapasztalatok megerősítik, hogy a proletár internacionalizmus magában foglalja az elvi viszonyt a Szovjetunióhoz, a létező szocializmushoz.

Megítélésünk szerint a kommunista mozgalom közös ügyének egyaránt káros a dogmatikus felfogás és az újjal szembeni bizalmatlanság, illetve a minden korábbinak mérlegelés nélküli elvetése, az internacionalista összefogás szükségességének lebecsülése.

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban folyó *vitát* pártunk általában nem tekinti negatív jelenségnek. Az alkotó eszmecseré mindig is jellemezte a mozgalmat, s az a mai körülmények között ugyancsak elengedhetetlen. A szigorúan egymás között, elvi alapokon, elvtársi módon, azonos módszerekkel folytatott alkotó szellemű vita segítséget ad

az új kérdések megválaszolásához, a kommunista mozgalom helyzetét meghatározó tényezők alapos elemzéséhez, biztosítja a marxizmus–leninizmus szüntelen fejlődését, gazdagodását.

Pártunk azt a gyakorlatot követi, hogy álláspontját a vitás kérdésekben a nyilvánosság előtt a magyar tapasztalatokra hivatkozva, az eltérő felfogást valló pártok elmarasztalása nélkül fejti ki, viszont a kétoldali találkozókon képviselőink nyíltan és konkrétan teszik szavá a kommunista pártok között feszültséghez vezető jelenségeket.

A szocializmushoz vezető út kérdésében pártunk abból indult ki, hogy döntő a cél elérése, mégpedig az adott körülmények között legmegfelelőbb módszerekkel, eszközökkel. Napjainkban, amikor a nemzetközi kommunista mozgalomnak nincs központja, minden testvérpártnak nemcsak joga, hanem kötelessége is, hogy önállóan határozza meg stratégiáját és taktikáját. Ez természetesen nagy felelősséget is jelent, mivel az egyes pártok politikája hatást gyakorol a nemzetközi kommunista mozgalom pozícióira, a világforradalmi folyamat egészére is. Ennek a felelősségnek azonban csak úgy felelhetnek meg a kommunista és munkáspártok, ha fokozott gondot fordítanak a szocialista forradalom, a szocialista építés általános törvényszerűségei és a nemzeti sajátosságok dialektikus viszonyának helyes érvényesítésére. Ezek elválasztása, bármelyik oldalnak a másik rovására történő túlhangsúlyozása súlyos károkat okoz az adott pártnak és az egész mozgalomnak is.

A szocialista országok által meggett – nem is teljesen azonos – utak és a tőkés, illetve fejlődő országok kommunista pártjainak programjaiban körvonalazott utak természetszerűen, sőt szükségszerűen különböznek, hiszen eltérőek a konkrét feltételek is. Azonban éppen a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal megkezdett, majd a mai szocialista országokban lezajlott népi demokratikus forradalmakkal folytatott, a munkásosztálynak és szövetségeseinek a hatalmát a proletárdiktatúra formájában megvalósított utak tették lehetővé, hogy napjainkban Nyugat-Európa kommunista pártjai lényegesen kedvezőbb feltételekkel számolhatnak, támaszkodhatnak a létező szocializmus történelmi tapasztalataira és szolidaritására.

A szocialista országok történelmi útját nem kötelező követni, tapasztalataikat nem is szabad gépiesen másolni. A legjobb taktika is csak az adott körülmények között lehet eredményes, más feltételek mellett kudarchoz vezethet. Minden pártnak kötelessége azonban a szocialista országok nehéz, nagy áldozatokat követelő útjának a tiszteletet, megbecsülést megadni, és érdekében áll annak tapasztalatait tanulmányozni, a lehetőségek szerint figyelembe venni, hasznosítani.

Tudvalevő, hogy a szocialista fordulat nem fegyveres, békés úton történő kivívása nem mond ellent a kommunista mozgalom felfogásának és tapasztalatainak, lehetőségét, konkrét esetekben szükségességét több közös nemzetközi dokumentum is megerősíti. Helytelen viszont a békés utat kizárólagosnak tekinteni, eleve lemondani a konkrét helyzet elemzéséről, s a szükséges következtetések levonásáról. Ugyanígy kifogásolható, ha a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet feladatainak meghatározásánál elhalványul a osztályharc követelménye, háttérbe szorul a forradalmi változások szükségessége.

Elméletileg nem kizárt a proletárdiktatúra nélküli út. A kérdést azonban minden esetben a gyakorlatban kell konkrétan megválaszolni. A proletárdiktatúra eddig is különböző konkrét formákban valósult meg, s minden bizonnyal így lesz ez a jövőben is. A szocialista társadalom megteremtéséhez azonban mindenképpen szükség lesz a munkásosztály hatalmának valamilyen formájára azoknak a funkcióknak az ellátásához, amelyeket a mai szocialista országokban a proletárdiktatúra betöltött, illetve betölt. Minden párt maga dön-

ti el, hogy az adott körülmények között konkrét célként tűzi-e ki a proletárdiktatúra megteremtését vagy sem. Helytelen viszont, ha általános érvénnyel, elvi indokokra hivatkozva elvetik a munkáshatalom gyakorlatban bevált formáját.

Pártunk többször kifejezésre juttatta azt az álláspontját, hogy az úgynevezett *eurokommunizmus* mint a nemzetközi kommunista mozgalom valamiféle új és egységes irányzata nem létezik, jöllehet egyes pártok megpróbálják saját viszonyaikra kidolgozott politikájukat egész Nyugat-Európára érvényesnek feltüntetni. A tapasztalatok ugyanis azt tanúsítják, hogy a magukat újabban eurokommunistának nevező pártok helyzete és politikája is lényegesen különbözik. Pártunk a jelző nélküli kommunizmus híve, ami nem áll ellentétben azzal a felfogásával, hogy minden testvérpártnak a saját maga által választott úton kell járnia, és az alapvető azonosságok mellett sajátos jegyekkel rendelkező szocialista társadalmat hozhat létre országában. Az „eurokommunizmus” kifejezésnek azért sincs létjogosultsága, mert Európa fogalmát nem lehet Nyugat-Európára, illetve annak déli részére korlátozni, s különösen káros a földrész két felében működő testvérpárokat egymástól mesterségesen elválasztani.

Köztudott, hogy a *létező szocializmus* fejlődése nem mentes a nehézségektől, az ellentmondásoktól. Az is tény viszont, hogy állandó bírálata, sőt esetenként viszonyainak rágalmozása kétélű fegyver. Elsősorban éppen azoknak a pártoknak okoz károkat, amelyek vezetői ezzel próbálják politikájukat vonzóvá tenni, mivel a tömegek körében az általuk elképzelt, célul tűzött szocializmus vonzerejét is csökkenti.

Pártunk a *kommunista mozgalom eszmei alapját jelentő marxizmus–leninizmust* nem tekinti lezárt elméleti rendszernek, dogmák gyűjteményének, hanem élő, fejlődő tudománynak, amely a munkásmozgalom kollektív tapasztalatain alapuló elméleti tevékenységgel állandóan gazdagodik. A marxizmus–leninizmus az egyetlen tudományos elmélet, amely a társadalom fejlődéstörvényeinek felismerésével képes a folyamatos megújulásra, és arra, hogy választ adjon korunk új kérdéseire. Lenin az imperializmus és a proletárforradalmak korszakára alkalmazta a marxizmus tanításait. A leninizmus szembefordulást jelent a munkásmozgalom opportunista szárnyával, s olyan tudományos módszert ad, amelynek segítségével az adott történelmi helyzetek és feltételek figyelembevételével alkotó módon alkalmazhatók a marxi–lenini tanítások. A marxizmus–leninizmus egységes eszmerendszerének elvetése károsan hat a nemzetközi kommunista mozgalom pártjainak viszonyára, s legfontosabb fegyverétől fosztja meg az adott ország munkásosztályát, kommunista pártját. Tudomásul vehető, hogy egyes pártok ideológiai alapként a „tudományos szocializmusra” – Marx, Engels, Lenin tanításaira és saját országuk munkásmozgalma kiemelkedő teoretikusainak elméleti munkásságára együtt – hivatkoznak. Nem helyes viszont, ha ezt mesterségesen szembeállítják a marxizmus–leninizmussal. [...] ⁶⁹

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975–1980. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1983, Kossuth, 986–993.

⁶⁹ A záró (IV.) fejezet az MSZMP és a világ kommunista pártjainak kapcsolatát tekintette át.

▪ 55. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ▪ BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA A MÁSODIK GAZDASÁGRÓL

BUDAPEST, 1980. FEBRUÁR 19.

1. A Politikai Bizottság megállapítja, hogy a másodlagos gazdaságban általában hasznos tevékenység folyik; hiányokat pótol, fejlődésünk fontos pótlólagos forrása. A reálishan jelentkező igények, szükségletek egy részét – a szocialista szektor mellett – a másodlagos gazdaság elégíti ki.

Népgazdaságunk fejlődését, gazdasági gondjaink megoldását csak a szocialista szektor munkájának, tevékenységének javítása alapozhatja meg. A szocialista szervezetek hatékonyságának növelése minden más gazdasági feladathoz képest elsőbbséget élvez. Ebből a szempontból kell megvizsgálni és tisztázni az összefüggéseket, kapcsolatokat a szocialista szektor és a másodlagos gazdaság között.

2. A másodlagos gazdaságot szervezettebben a társadalmi előrehaladásunk szolgálatába kell állítani. A gazdaság e területét elsődlegesen az itt folyó termelő tevékenység és az általa biztosított szükségletkielégítés és nem a jövedelmek oldaláról célszerű megközelíteni.

Az igények megfelelő kielégítése érdekében hosszú távon is szükség van a másodlagos gazdaság munkájára. A jövőben is támogatni kell azokat az egyéni és kollektív kezdeményezéseket, amelyek az árukínálat és a szolgáltatások bővítését, a saját szükségletre való termelést, a nemzeti – különösen a lakás – vagyoni megővését, gyarapítását szolgálják.

3. A másodlagos gazdaságot szorosabban össze kell kapcsolni, integrálni a szocialista szektorral, hogy a társadalmi szervezethez e területen is érvényesüljön. Ez a szocialista szektor oldaláról induljon ki és szüntesse meg a másodlagos gazdaság egyes területein meglévő monopol helyzetet. Az együttműködéshez, az ésszerű munkamegosztás kialakításához meg kell teremteni a szervezeti, jogi, szabályozási feltételeket. Megoldást jelenthet a vállalati formák, méretek nagyobb változatossága, a kis- és középvüzetek (szövetkezetek, alkalmi társulási formák, munkaközösségek stb.) elterjesztése, a kis- és középvüzetek működési feltételeinek egyszerűsítése. Szükség van a bedolgozó rendszer továbbfejlesztésére és bővítésére.

A kisebb vállalatoknál és szövetkezeteknél a szocialista nagyvállalatokra jellemző belső szervezeti és munkaszervezési formák nem alkalmazhatók. Ki kell alakítani a szocialista kisvállalat számára megfelelő szervezeti feltételeket.

A célszerű munkamegosztási formákra példával szolgálhat a magyar mezőgazdaság, amely a szocialista nagyüzem és a másodlagos gazdaság sajátos integrációját alakította ki. Az itt alkalmazott alapelvek általánosabban is érvényesíthetők, főként az építőipar, a kereskedelem és a szolgáltatások területén.

Azokban a tevékenységi körökben pedig, ahol a szocialista szektorhoz való integrálás gazdaságilag nem célszerű, ott a kereslet és a kínálat egyensúlyát, a monopolhelyzetek megszüntetését több működési engedély kiadásával, gazdasági versennyel kell szabályozni.

4. A mezőgazdasági kistermelésben, a kisiparban és a szolgáltatások terén is javítani kell a gépesítés feltételeit. Legális beszerzési csatornákat célszerű kialakítani a szocialista nagyüzemek és a másodlagos gazdaság között gépek eladására vagy bérbeadására. Javítani kell az anyagellátást is.

5. Fokozatosan fel kell számolni azokat a gazdasági, jogi és szemlélteti korlátokat, amelyek a nem központilag kezdeményezett szervezőképesség kibontakozását gátolják. Ennek érdekében a szocialista szervezeti formákat ötvözni lehet az egyéni kezdeményezéssel, valamint a lakosság saját megtakarítási terhére eszközölt kockázat vállalásával. Ennek egyes ágazatokban járható útja lehet sajátos szövetkezetek, társulási formák létesítése. Sajátos szövetkezetek alakulhatnak újítások, találmányok megvalósítására és más tevékenységekre.

6. A szocialista szektorban – a termelési szerkezet átalakítása kapcsán – munkaerő-átrendeződés történik, munkaerő szabadul fel. Ennek egy része munkalehetőséget találhat a másodlagos gazdaságban. A kisebb létszám a szocialista szektorban módot ad a kiemelkedő teljesítmények jobb anyagi elismerésére. A munkaerő-átcsoportosítás révén ugyanakkor növelhető a kínálat a másodlagos gazdaság monopolhelyzetet élvező területein, ami mérsékelné az ilyen helyzetből származó magas jövedelmeket.

7. A szocialista szektor és a másodlagos gazdaság kapcsolatainak jogi és szervezeti rendezésével egyidejűleg határozottan – társadalmi, gazdasági és jogi eszközökkel egyaránt –, fel kell lépni a másodlagos gazdaság tevékenységében tapasztalható mindazon káros jelenségek ellen, amelyek elért vívmányaink hitelét rontják, a szocialista társadalmi rendtől idegenek, a társadalmi tulajdont károsítják, s így rossz társadalmi-politikai közérzetet váltanak ki, további fejlődésünket gátolják.

8. A munkával szerzett, és a munkával arányos magas jövedelmeket – beleértve a másodlagos gazdaságból származókat is –, el kell ismerni. A másodlagos gazdaságban keletkező jövedelmeket alapvetően a tevékenységek működési feltételeinek szabályozásával, a legalitás szélesítésével célszerű befolyásolni. Az adózás a társadalmilag elismerhető jövedelem kialakítását és felhatalmazását úgy szabályozza, hogy közben a jövedelemelvonás mértéke a tevékenységre való törekvést ne akadályozza. Adminisztratív eszközökkel csak a nem munkából származó jövedelmek ellen indokolt fellépni.

9. Szükséges, hogy a másodlagos gazdaságban végzett tevékenység társadalmi hasznosságának megítélésében egységes szemlélet alakuljon ki. Tudatosítani kell, hogy a politikai elismeréssel nem a magántevékenységet szélesítjük a szocialista szektor terhére, hanem ezt jobban bekapcsoljuk egész gazdasági rendszerünkbe, a tervgazdálkodás hatáskörébe. A lakosság öntevékeny munkavégzését jobban gazdaságpolitikai céljaink szolgálatába kívánjuk állítani, s e tevékenységek nagyobb társadalmi szervezethez törekszünk. Ennek során el kell érni, hogy a lakosság aktivitása, munkakedve tovább növekedjék.

10. A Politikai Bizottság a téma átfogó áttekintését, a különböző tevékenységek összesítését csak kivételes esetben tartja elfogadhatónak. Javasolja, hogy a KB Gazdaságpolitikai Bizottsága, a Szövetkezetpolitikai Munkaközösség és a Minisztertanács is csak alkalmilag foglalkozzon összesített módon a témával. Mivel különböző, egységesen nem kezelhető tevékenységekről van szó, célravezetőbb, ha az egyes területeket külön-külön tekintik át és hoznak konkrét intézkedéseket.

▪ 56. A MINISZTERTANÁCS 38/1980. (IX. 30.) SZÁMÚ ▪
RENDELETE A KISKERESKEDELMI ÉS VENDÉGLÁTÓ-IPARI
ÜZLETEK SZERZŐDÉSES ÜZEMELTETÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1980. OKTÓBER 30.

1. §. (1) A gazdálkodó szervezetek [Polgári Törvénykönyv 685. § c) pont] kiskereskedelmi vagy vendéglátó-ipari üzletüket – a belkereskedelmi miniszter által meghatározott körben – szerződéses rendszerben is üzemeltethetik (a továbbiakban: szerződéses üzemeltetés).

(2) A gazdálkodó szervezet a szerződéses üzemeltetésre az üzlet vezetésére vállalkozó magánszeméllyel (a továbbiakban: vezető) a polgári jog szabályai szerint köt szerződést. A szerződést legfeljebb öt évre írásban kell megkötöni.

2. §. (1) A gazdálkodó szervezet a szerződést azzal köteles megkötöni, aki a nyilvánosan meghirdetett versenytárgyaláson a legkedvezőbb ajánlatot teszi.

(2) Szerződéses üzemeltetésre szerződés csak azzal köthető, aki

a) a gazdálkodó szervezettel munkaviszonyban, illetve tagsági viszonyban (a továbbiakban: munkaviszony) áll,

b) megfelelő szakmai képzettséggel rendelkezik,

c) nem esik a külön jogszabályban meghatározott foglalkoztatási tilalom alá.

(3) A szerződés legfeljebb öt – egymással polgári jogi társaságot létesítő – személlyel is megköthető. Ebben az esetben elegendő, ha csak az egyik személy rendelkezik szakmai képzettséggel. A vezető jogok gyakorlásának módjáról a társasági szerződésben kell megállapodni.

(4) Egy személlyel – ideértve a polgári jogi társaság tagját is –, illetve a vele közös háztartásban élő közeli hozzátartozójával [Polgári törvénykönyv 685. § b) pont] és élettársával kizárólag egy üzlet szerződéses üzemeltetésére köthető szerződés.

(5) A vezető az üzlet üzemeltetési jogát másra nem ruházhatja át.

3. §. A vezető gazdálkodó szervezet nevében, de saját felelősségére és kockázatára önállóan szervezi és irányítja az árubeszerzést és értékesítést, a vendéglátó-ipari termelést és szolgáltatást, a készletgazdálkodást, dönt az eszközök felhasználásáról. A gazdálkodó szervezet költségeinek és nyereségének fedezetére a szerződésben meghatározott összegű díjat köteles fizetni.

4. §. (1) A gazdálkodó szervezet az üzlet működéséhez szükséges állóeszközöket a szerződés időtartamára a vezető használatába adja.

(2) A vezető köteles az állóeszközök megóvásáról, karbantartásáról, szükséges javításáról gondoskodni.

(3) A rendeltetésszerű használat eredményeként elhasználódott állóeszközök pótlása és felújítása a gazdálkodó szervezet kötelessége.

5. §. (1) A gazdálkodó szervezet a szerződésben meghatározott forgóeszközöket a vezető rendelkezésére bocsátja. A vezető a forgóeszközöket a gazdálkodó szervezettől megvásárolhatja, a meg nem vásárolt forgóeszközök használatáért használati díjat fizet.

(2) A vezető a szerződés időtartama alatt a meg nem vásárolt forgóeszközökkel is szabadon rendelkezik. Az elhasználódott forgóeszközök pótlásáról, illetve a forgóeszköz-állomány bővítéséről saját költségére gondoskodik.

6. §. A vezető az üzlet üzemeltetését a szerződésben meghatározott határidőn belül köteles megkezdeni.

7. §. (1) A vezető munkaviszonya a szerződés időtartama alatt szünetel. A szünetelés időtartama a munkajogi szabályok szempontjából munkaviszonyban töltött időnek számít.

(2) A vezető társadalombiztosítási és nyugdíj járulék alapját képező keresetének tekinthető összeget az azonos, vagy hasonló munkakörben dolgozók átlagkeresete alapján kell a szerződésben megállapítani.

8. §. (1) Az üzletben foglalkoztatott dolgozók a gazdálkodó szervezettel állnak munkaviszonyban.

(2) Az üzletben foglalkoztatható dolgozók létszámát, továbbá az üzletben felhasználható éves, illetve havi munkabér összegének felső határát a szerződésben kell meghatározni.

(3) A munkáltatói jogokat a gazdálkodó szervezet által meghatározott körben a vezető gyakorolja. A gazdálkodó szervezet a munkaviszony létesítésének jogát – a kisegítő dolgozók kivételével –, továbbá a munkaviszony megszüntetésének, valamint a fegyelmi és anyagi felelősségre vonásnak a jogát nem ruházhatja át. Ha a vezető az alkalmazottat nem kívánja az üzletben foglalkoztatni, indokolt kérelmére a gazdálkodó szervezet köteles az üzletben történő foglalkoztatást – a munkajogi szabályok keretei között – a munkaviszony felmondására irányadó határidőn belül megszüntetni.

9. §. A vezető az üzlet működéséből keletkező – a jogszabályok, valamint a szerződés alapján őt terhelő kötelezettségek teljesítése után fennmaradó – jövedelemmel szabadon rendelkezik, abból az üzlet dolgozóinak a munkaszerződésben meghatározott bérrel felül is juttathat. Ez nem tekinthető bérjellegű juttatásnak.

10. §. A gazdálkodó szervezet a szerződésben a vezetővel szemben fennálló követelésének biztosítására óvadékot vagy egyéb, a szerződést biztosító mellékkötelezettséget (Ptk. XXIII. fejezet) köthet ki.

11. §. A vezető a külön jogszabályban megállapított mértékű adót köteles fizetni.

12. §. A szerződés megszűnik:

a) a szerződésben meghatározott idő elteltével,

b) felmondással,

c) a vezető halálával.

13. §. (1) A vezető a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja, ha egészségének romlása folytán a szerződésben vállalt kötelezettségeinek teljesítésére nem képes.

(2) A vezető a szerződést háromhónapi felmondási idővel felmondhatja, ha a gazdálkodó szervezet a szerződésben vállalt kötelezettségének felhívás ellenére nem tesz eleget, vagy életkörülményei tartósan és oly mértékben megváltoztak, hogy vállalt kötelezettségeit nem tudja teljesíteni.

(3) A gazdálkodó szervezet köteles a szerződést azonnali hatállyal felmondani, ha olyan körülmény merül fel, ami a szerződés létrejöttét kizárná [2. § (2) bekezdés].

(4) A gazdálkodó szervezet a szerződést azonnali hatállyal felmondhatja, ha a vezető

a) az üzlet üzemeltetését a szerződésben meghatározott időben nem kezdte meg,

b) súlyosan megszegi az üzlet működésére vonatkozó jogszabályokat és hatósági előírásokat,

c) a gazdálkodó szervezettel szemben fennálló fizetési, illetve adófizetési kötelezettségének az előírt határidőben nem tesz eleget.

(5) A gazdálkodó szervezet a szerződést három hónapi felmondási idővel felmondhatja, ha a vezető a szerződésben vállalt – a (4) bekezdésben nem említett – kötelezettségét felhívás ellenére nem teljesíti.

14. §. (1) A szerződés megszűnésekor a felek kötelesek elszámolni.

(2) A gazdálkodó szervezet köteles a rendeltetésszerűen használható, illetve értékesíthető forgóeszközöket visszavásárolni.

15. §. Ez a rendelet 1981. január hó 1. napján lép hatályba, végrehajtásáról a belkereskedelmi miniszter gondoskodik.

Lázár György s. k.
a Minisztertanács elnöke

Magyar Közlöny, 1980. október 30., 1000–1002.

■ 57. A MINISZTERTANÁCS 1013/1981. (IV. 27.) SZÁMÚ ■ RENDELETE AZ ÖTNAPOS MUNKAHÉT BEVEZETÉSÉRŐL (Részlet)

BUDAPEST, 1981. ÁPRILIS 27.

Az ötnapos munkahétre való áttérés érdekében a Minisztertanács a Szakszervezetek Országos Tanácsával egyetértésben a következő határozatot hozta:

I.

1. Ötnapos munkahetet lehet bevezetni:

– 1981. július 1-jétől a folyamatosan, a három vagy több műszakban termelő üzemeknél, valamint azoknál a munkáltatóknál, ahol a három vagy több műszakban és folyamatos munkarendben foglalkoztatottak száma meghaladja a fizikai dolgozók létszámának felét;

– 1982. január 1-jétől az egyéb munkáltatóknál, ideértve a mezőgazdasági ágazatba tartozó állami vállalatokat is.

Az áttérést, az oktatási intézmények és a mezőgazdaság kivételével, valamint az egyes különleges esetektől eltekintve, 1982. június 30-ig be kell fejezni.

2. Az ötnapos munkahét bevezetésével egyidejűleg a heti munkaidőt 44 óráról 42 órára, a folyamatos munkarendben, illetve két vagy több műszakban foglalkoztatott dolgozók munkaidejét pedig 40–42 órára kell csökkenteni.

3. Az ötnapos munkahét bevezetésével egyidejűleg a munkaközi szünetnek a törvényes munkaidő terhére történő kiadását meg kell szüntetni. Az e címen fizetett külön díjazás összegével az érintett dolgozók bérét emelni kell. A munkaközi szüneti díjazás, valamint a munkaidő csökkentés miatti alaphéremelés összegével az alaphérendszerek bértételei túlléphetők.

4. Az ötnapos munkahét bevezetésének, illetve az ezzel járó munkaidő csökkentés feltételei a következők:

– Az ötnapos munkahetet önerőből kell megvalósítani. A gazdálkodó szervek jövedelme nem csökkenhet, pénzügyi (gazdasági) helyzete e miatt nem romolhat. A gazdálkodás hatékonyságának növelésével, a termelési folyamatok szervezetségének javításával, a technológia korszerűsítésével, a veszteségforrások mérséklésével, hatékony munkarendek

bevezetésével, a dolgozók átcsoportosításával kell ellensúlyozni a munkaidőalap csökkenés hatását. Központi anyagi támogatás általában nem, kivételes esetben is csak az önerő kiegészítésére vehető igénybe;

– a dolgozók munkabére – a munkaidő mérséklése miatt – nem csökkenhet. Ezt a teljesítménykövetelmények fokozásával, a teljesítésüket biztosító feltételek megteremtésével kell elérni;

– a tervezett intézkedés nem akadályozhatja az ötnapos munkahétre áttérő gazdálkodó szerv feladatainak ellátását, a lakosság szükségletei kielégítésének folyamatosságát;

– biztosítani kell a gazdálkodó szervek egymás közötti kapcsolatainak, valamint a lakosság ügyei intézkedésének folyamatosságát.

5. a) Az ötnapos munkahetet általában – a heti pihenőnapon felül – hetenkénti szabadnap biztosításával kell kialakítani. Egyenlőtlen munkaidő-beosztásnál a heti szabadnapot éves átlagban kell biztosítani.

A folyamatosan, illetőleg a két vagy több műszakban üzemelő, az idényszerűen dolgozó, valamint a lakossági ellátást és szolgáltatást végző munkáltatóknál a munkaidő-beosztás az előbbiektől eltérő is lehet. Ennek keretében hetenként egynél több szabadnap is biztosítható.

b) A munkáltatók a munkaidő-beosztást – az a) pontban foglaltak szerint – a kollektív szerződésben (munkaügyi szabályzatban), feladataik és a dolgozók érdekeinek figyelembe vételével; önállóan határozzák meg. [...] ⁷⁰

Magyar Közlöny, 1981. április 27., 415–416.

▪ 58. A MINISZTERTANÁCS 28/1981. (IX. 9.) SZÁMÚ ▪ RENDELETE A GAZDASÁGI MUNKAKÖZÖSSÉGEKRŐL (Részletek)

BUDAPEST, 1981. OKTÓBER 9.

Az 1981. évi 15. számú tvr. 1. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a Minisztertanács a következőket rendeli:

1. §. (1) Magánszemélyek fogyasztói és egyéb szolgáltatás, kisüzemi termelés és a gazdálkodó szervezetek tevékenységét kiegészítő tevékenység végzésére, valamint ezek szervezésére és elősegítésére társasági szerződéssel jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági munkaközösséget (a továbbiakban: munkaközösség) hozhatnak létre.

(2) Munkaközösséget kereskedelmi tevékenység szervezésére és elősegítésére is létre lehet hozni, kereskedelmi tevékenységet azonban a munkaközösség nem végezhet.

(3) Magánszemélyek – ideértve a kisiparosokat is – az (1)–(2) bekezdésben meghatározott olyan tevékenységek végzésére, amelyekhez egyébként hatósági engedély (iparjogosítvány, működési engedély stb.) szükséges, csak e rendelet alapján köthetnek társasági szerződést. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a kisiparosok alkalmi munkaközösségére.

(4) A kisiparos munkaközösségi tagsági viszonya mellett kisiparosként is működhet.

⁷⁰ A rendelet további részei a végrehajtás konkrét kérdéseiről intézkednek.

2. §. (1) A munkaközösség feladata, hogy tevékenységi körében hozzájáruljon a társadalmi szükségletek jobb kielégítéséhez.

(2) A munkaközösség létrehozására, szervezetére, gazdálkodásra, valamint a tagok felelősségére és a munkaközösség megszűnésére az e rendeletben foglalt eltérésekkel a polgári jogi társaság szabályait (Ptk. 573–574. §) kell megfelelően alkalmazni.

3. §. (1) Társasági szerződéssel munkaközösséget legalább két, de legfeljebb harminc tag hozhat léte.

(2) Nem lehet tagja a munkaközösségnek az a személy:

a) aki egy másik munkaközösségben tagként már részt vesz,

b) aki valamely bűncselekmény elkövetése miatt kisipari tevékenységet nem gyakorolhat.

(3) A munkaviszonyban vagy munkavégzési kötelezettséggel járó szövetkezeti tagsági viszonyban álló személynek a munkaközösségbe tagként való belépése engedélyezésére, illetőleg az ezzel kapcsolatos bejelentési kötelezettségre a külön jogszabályok rendelkezéseit kell alkalmazni.

4. §. (1) A társasági szerződés érvényességéhez hatósági jóváhagyás szükséges. A jóváhagyás iránti kérelemhez csatolni kell a tevékenység folytatásához szükséges más hatósági engedélyt, továbbá képesítéshez kötött tevékenység esetén a tag (tagok) képesítéséről szóló igazolást, egészségügyi alkalmassághoz kötött munkakör (tevékenység) esetében az orvosi véleményt is.

(2) A kérelmet a munkaközösség székhelye szerint illetékes első fokú hatóságnál kell előterjeszteni. Az első fokú hatósági jogkört a városi, fővárosi kerületi tanács végrehajtó bizottságának a munkaközösség tevékenysége szerint hatáskörrel rendelkező szakigazgatási szerve, a megyei városi kerületi hivatal, illetőleg a járási hivatal (a továbbiakban együtt: szakigazgatási szerv) gyakorolja.

(3) A társasági szerződés jóváhagyása csak akkor tagadható meg, ha a szerződés jogszabályba ütközik. [...] ⁷¹

12. §. A tagok kötelesek a munkaközösség tevékenységében személyesen közreműködni. A munkaközösség segítő családtagot, továbbá alkalmazottat, bedolgozót és szakmunkástanulót foglalkoztathat.

13. §. (1) A munkaközösség 2–5 tagig 2, 6–10 tagig 4, 11–20 tagig 8, 20 felett pedig 10 alkalmazottat, vagy az alkalmazotti létszám terhére bedolgozót foglalkoztathat.

(2) A kisiparos alkalmazottai a munkaközösség alkalmazottainak létszámába nem számítanak bele. A kisiparos és a munkaközösség alkalmazottainak együttes létszáma azonban nem haladhatja meg a 30 főt.

(3) A munkaközösség alkalmazottai felett a munkáltatói jogokat a munkaközösség nevében a képviselő gyakorolja, aki ezt a jogát nem ruházhatja át. [...] ⁷²

20. §. (1) A gazdálkodó szervezetek és az állami költségvetési szervek (a továbbiakban együtt: vállalat) a dolgozók és nyugdíjasaik részvételével alakult munkaközösséget eszközök átengedésével, helyiség biztosításával és más módon támogathatják. A vállalat és a munkaközösség kapcsolatát, ennek keretében a támogatást, valamint annak feltételeit külön szerződésben kell meghatározni.

⁷¹ A rendelet további paragrafusai a nyilvántartásba vételről, az ügyvitelről és más technikai kérdésekről intézkednek.

⁷² A továbbiakban a családtagok részvételét és szakmunkástanulók alkalmazását szabályozza a rendelet.

(2) Az olyan munkaközösségre, amely kizárólag ugyanannak a vállalatnak a dolgozóiból és nyugdíjasaiból áll, elsősorban a vállalat eszközeit hasznosítja, és amelynek tevékenységért a vállalat felelősséget vállal (vállalati gazdasági munkaközösség), a munkaközösségre vonatkozó általános szabályokat a (3)–(6) bekezdésben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

(3) A társasági szerződés hatósági jóváhagyásához a vállalat vezetőjének előzetes hozzájárulása szükséges; a hozzájárulás feltételekhez köthető. A hozzájárulás visszavonása esetén a szakigazgatási szerv a munkaközösséget köteles felosztatni.

(4) A vállalati gazdasági munkaközösség nevében utalni kell a vállalat megnevezésére. A vállalati gazdasági munkaközösség székhelye a vállalat telephelye.

(5) A vállalati gazdasági munkaközösség segítő családtagot, alkalmazottat, bedolgozót és szakmunkástanulót nem foglalkoztathat.

(6) A vállalati gazdasági munkaközösség tagjai a munkaközösség kötelezettségeiért csak az általuk teljesített vagyoni hozzájárulással és a munkaközösségben szerzett jövedelmükkel felelnek. A vállalati gazdasági munkaközösség ezt meghaladó kötelezettségeiért a felelősség a vállalatot terheli.

21. §. (1) Ez a rendelet 1982. január 1. napján lép hatályba.

(2) E rendelet nem érinti a külön jogszabály alapján létrehozott munkaközösségek (alkotóközösségek) működését.

(3) Aze rendelet hatálybalépése előtt létrehozott polgári jogi társaságok választásuk szerint a korábbi jogszabályok alapján folytathatják tovább tevékenységüket, vagy átalakulhatnak e rendelet alapján működő munkaközösségekké.

Lázár György s. k.
a Minisztertanács elnöke

Magyar Közlöny, 1981. október 9., 731–733.

▪ 59. KIS JÁNOS „LAPUNK ELÉ” CÍMŰ CIKKE A BESZÉLŐ ▪ CÍMŰ SZAMIZDAT FOLYÓIRAT ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1981. OKTÓBER

Azt mondják, Magyarországon nem történik semmi. A nép örül, hogy békén hagyják a politikával; ráérő idejében családi házat épít, baromfit tenyészt, kontárkodik. Az értelmiség bezárkózott a kultúra kertjébe, a politikát maga is politikusokra hagyja. Az egyházak együttműködnek az állammal. A régi vágású reakciók és polgári demokraták kihaltak, a kommunista mozgalom revizionistái soha többé nem tértek magukhoz 1956-os vereségükből. A hatalom néha megmutatja vasöklét, de látva, hogy senki sem rakoncátlanodik, sietve zsebre teszi. Legföljebb egy-egy bőrnadrágosra vagy részeges garázdára sújt le, ám a közönség ilyenkor még biztatja is, üssön minél nagyobbat. A társadalmi békét csak egy maroknyi ellenzéki próbálja megtörni – nem sok sikerrel. Így látják ezt nem csupán az ország vezetői, akik a politikai apátiát szívesen értelmek politikájuk cselekvő támogatásának, hanem többnyire ellenlábasai is, akik nem győzik ismételtetni, hogy a hallgatás nem beleegyezés.

Pedig mindenki tud – személyes tapasztalatból vagy a szóbeszédből – rendhagyó esetek-

ról. Igaz Magyarországon az utolsó tíz-tizenöt évben alig volt egész vállalatra kiterjedő sztrájk. De előfordulnak sztrájkok kisebb közösségekben, műhelyek, üzemegységek szintjén. Igaz, a sajtót jobbára a szerkesztők és a szerzők öncenzúrája tartja kordában. De meg-
esik, hogy egy-egy folyóirat közölhetetlen kéziratokat közöl, és keményen védelembe veszi közlési politikáját. Igaz, az egyházak élén megfélemlített emberek állnak, némelyiket megzsarolták, másokat megvesztegettek. De a világi hatóságok és az egyházi vezetők összefogása sem tudja megakadályozni, hogy létrejöjjenek önálló vallási mozgalmak az egyházakon belül vagy az egyházak között. Igaz, minden választás eredményét előre megszervezik a színpalak mögött, a szavazóknak csak az a dolga, hogy jeladásra felemeljék a kezüket. De azért van rá példa, hogy – egy-egy szövetkezet, KISZ-, párt- vagy szakszervezeti alapszerv tagsága fellázad, és kibuktatja a hivatalos jelölteket. Aztán ott van az a rengeteg áldozatkész fiatal, aki rendszeresen Romániába és Szlovákiába jár, híreket gyűjteni a határon túli magyarság sorsáról, és segíteni, amiben lehet – dacolva hatóságaink nem is mindig tétlen rosszallásával. Vagy a magányos igazságkeresők, akik nem törődnek bele, hogy a hatalom az erősebb...

És mégis, mikor az ország közállapotaira gondolunk, ezek a példák nem jutnak eszünkbe. Nagy részük helyi érdekű történet, hírt a szájhagyomány nem viszi messzire. A tömegközlési eszközök tudósításaiból pedig rendre kimaradnak. Így aztán egy-egy ember mindig nagyon keveset pillant meg a mozaik alapszürkéjétől elűtő kockák közül. Nem annyit, hogy értelmes képet látna maga előtt. S amit elterjeszt a szóbeszéd, az is megfoghatatlan értelmezhetetlen mendemonda marad.

„Csepelen körülhordoztak egy koporsót, az volt ráírva: »Nyereségrészesedés«. A tröszt kapuja előtt álló Lenin-szobor kezébe pedig zsíros kenyeret raktak.” (Kicsoda? Hányan voltak? Mennyi ideig tartott a tüntetés? Megjelent-e a rendőrség? Ki tudja. Némelyek szerint nem is történt semmi. Mások szerint a szakszervezet farsangi mókája volt az egész.) „A Közgazdasági Egyetemen megalakították a FISZ-t.” (Beavatottak tudják, hogy a rövidítés Független Ifjúsági Szövetséget jelent. A legtájékozottabbak azzal is tisztában vannak, hogy valójában a Műegyetemen alakult meg.) „Miskolcon röpcédulákat terjesztettek.” (Úgy hírlík, a lengyel munkásokat éltették. De egyesek azt mondják, maguk a Miskolcon dolgozó lengyel vendégmunkások osztogatták őket. Viszont valaki szemtanútól hallotta, hogy a feketepiacon árusított holmit csomagolták hazulról hozott röpiratokba. Világos: azoknak ott már csomagolópapírjuk sincsen.)

Általában maga a mesélő sem biztos benne, hogy amit mond, igaz-e. De nem illik szkeptikus kérdezősködéssel zavarba hozni. És főként: nem érdemes. Az efféle mendemondák csak arra valók, hogy kicserélésük közben az emberek megosszák egymással beteljesíthetetlen vágyaikat és feloldhatatlan szorongásaikat; senki nem gondolja, hogy gyakorlati magatartását hozzájuk igazíthatná. Ugyanaz az ember, aki reggel tudni vél a csepeli tömegdemonstrációról, este szemrebbenés nélkül állíthatja, hogy nálunk nem fordulhat elő olyasmi, mint ami Lengyelországban történt 1980 nyarán.⁷³

Vajon mit gondolnak az emberek azokról a kusza információkról, amelyek a híresztelésekből, a tömegközlési eszközök félígazság-félhazugságaiból – no meg a nyugati rádióadók hézagossá közleményeiből – állnak össze a fejükben? Ha lehetne független közvéleménykutatást végezni, ezt elvben megtudhatnánk, annyira, amennyire. Az viszont elvben is

⁷³ 1980 folyamán Lengyelország több városában sztrájkok voltak az áremelések miatt.

megválaszolatlan kérdés, hogy mit gondolnának azokról a tényekről, melyeket ez a kusza összevisszaság eltakar, ha ismernék őket. Hiszen nem ismerik.

De miért ne próbálnánk meg összegyűjteni és hozzáférhetővé tenni ezeket a tényeket? Egyelőre annyi ember számára, amennyit egy ilyen egyszerű eljárással sokszorosított kiadvány elér!

A *Beszélő* rendhagyó eseményekről fog beszélni: egy-egy személy vagy több ember együtt átlépi a hatalom és az alattvalók közötti érintkezés szokásszabályait, ellenszegül a sérelmes parancsnak, jogaira hivatkozik, nyomást gyakorol feljebbvalóira... Szeretnénk utánajárni, mi készteti őket a viselkedési rutin feladására. Megtudni, milyen eszközöket vet be a többség, hogy visszazökkentse a gépezetet rendes kerékvágásába. Hogyan zajlik le a konfliktus a két fél között. Hogyan reagálnak a kívülállók a szokatlan eseménysorra... Szeretnénk, ha ezek a tapasztalatok nem vesznének el, s többet tudnának egymásról azok az emberek, akik ilyen történetek szereplői voltak vagy lehetnek.

Természetesen beszámolunk azokról az esetekről is, amelyeket Magyarországon ellenzéki fellépésnek neveznek: néhány ember a széles társadalmi nyilvánosság előtt veti el az engedelmeskedés rutinját, hogy minél több ember számára demonstrálja, van lehetőség önálló cselekvésre. De nem az a célunk, hogy valamiféle Ellenzéki Híradót csináljunk. *Abban szeretnénk lehetőségeinkhez mérten segíteni, hogy önmagáról tudjon igazabb képet az a halkán morajló embertömeg, amely fölött a két törpe kisebbség – az ellenzék és az ország vezetése – fennhangon perel egymással.*

A *Beszélő* szerkesztőségében nincsenek telexgépek, tudósítóit nem tudja újságíró-igazolvánnyal a helyszínre küldeni. Csak akkor lesz miről beszélnie, ha olvasói a segítségére sietnek. Kérünk mindenkit, aki úgy gondolja, hogy közlésre érdemes hír birtokában van, keressen meg bennünket. Minden eset érdekel, amikor egy vagy több ember cselekvés közben jogait tartja szem előtt, nem azt, hogy feljebbvalói mit helyeselnének. Szívesen vesszünk kész tudósítást, de szóbeli közlést is. A közlemények – mint a sajtóban szokás – megjelennek a szerző nevével, álnéven vagy név nélkül.

Szerkesztőségünkkel az alábbi címeken lehet felvenni a kapcsolatot:

Haraszi Miklós

Kis János

Kószeg Ferenc

Nagy Bálint

Petri György⁷⁴

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin. Budapest, 1995, T-Twins, 142–144.

⁷⁴ Az eredeti szöveg a lakáscímeket és a telefonszámokat is feltüntette.

▪ 60. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGA POLITIKAI ▪ BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A NÉPESEDÉSI HELYZETRŐL ÉS A NÉPESEDÉSPOLITIKAI FELADATOKRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1981. SZEPTEMBER 29.

A népesedési folyamatok alakulásáról utoljára 1973-ban készült átfogó jelentés a Politikai Bizottság számára. Azóta részben az 1973-as határozat, részben más tényezők hatására lényeges változások következtek be népesedési helyzetünkben, amelyek mélyebb elemzést tettek szükségessé a népesedési folyamatok újabb irányzatairól. Az elemzést és a javaslatokat megvitatták a szakemberek, társadalmi szervezetek munkabizottságai, a Hazafias Népfront és a Nőtanács testületei. Az észrevételeket figyelembe vevő jelentéstervezetet megtárgyalta a KB Agitációs és Propaganda Bizottsága, Gazdaságpolitikai Bizottsága, valamint a SZOT Elnöksége is. A jelentés tükrözi e testületek vitájának tanulságait és állásfoglalásait is.

I.

Az 1973. évi népesedéspolitikai határozat hatása a népesedési helyzet alakulására

A népesedéspolitikai határozat alapvetően a családok átlagos gyermekszámának növelésére irányult. Az intézkedések hatására javultak a gyermekvállalás és -nevelés anyagi, szociális és egészségügyi feltételei.

1. Emelkedett a családi pótlék, a gyermekgondozási és az anyasági segély összege, szélesebb körre terjedt ki a gyermekápolási táppénz. 1980-ban a társadalom a gyermekes családok pénzbeli támogatására a nemzeti jövedelem 3,5 százalékát fordította vagyis e célra mintegy 20 milliárd forintot adott. (1973-ban ez az összeg 7 milliárd forint, a nemzeti jövedelem 2 százaléka volt.) Az intézkedések a családi pótlék reálértékét megőrizték, a három- és a többgyermekeseket pedig növelték, a gyermekgondozási segély reálértéke csökkent.

A családi pótlék jelenleg a gyermekekre fordított átlagos kiadásoknak a kétgyermekesek esetében mintegy negyedét, a három- és a többgyermekesek esetében kb. 30 százalékát fedezi.

A gyermekintézmények nagymértékű bővítése, a többgyermekes családok lakáshoz jutását segítő szociálpolitikai kedvezményrendszer javította a gyermekes családok életkörülményeit.

A jelentős mértékben megnövekedett társadalmi tehervállalás ellenére a gyermekes családok relatív jövedelmi szintje a gyermektelenekéhez képest nem javult. (A gyermektelen családokhoz viszonyítva az egygyermekeseknél 15-16, a kétgyermekeseknél 20-22, a háromgyermekeseknél 33-35 százalékkal alacsonyabb az átlagos fogyasztási szint.)

2. A népesedéspolitikai határozatot követően a korszerű fogamzásgátló eszközök széles körű elterjedésével párhuzamosan nagymértékben (az 1973. évinek kevesebb mint a felére) csökkent a művi vetélések száma. A szülészeti ellátás szakmai színvonala javult, és csökkent a csecsemőhalandóság is. A gyermek-egészségügyi ellátás biztonsága a körzeti gyermekorvosi szolgálatok kiépítése révén növekedett. Kezdeti előrelépés történt a fiatal-

lok (14–18 évesek) egészségügyi gondozásának megszervezésében. Létrejött a család- és nővédelmi tanácsadók hálózata, kötelezővé vált a házasság előtti tanácsadás.

Ugyanakkor a 20 éven aluliak körében még mindig gyakori a művi vetélés. Sok kívánnivalót hagy maga után a terhesgondozás és a házasság előtti kötelező tanácsadás. Némileg csökkent ugyan, de változatlanul magas a koraszülöttek aránya. A csecsemőhalandóság – a számottevő javulás ellenére – még mindig egyike a legmagasabbaknak Európában. A szülészeti ellátás műszerezettsége nem kielégítő.

3. A határozat után a megfélelítő közvélemény kialakítására, a közgondolkodás befolyásolására felerősödött a népesedéspolitikai célokat szolgáló agitációs és propagandamunka. Az egészségügyi felvilágosítás és az iskolai nevelés is célratörőbbé vált. Mindezek hatása azonban elmaradt a kívánatostól. A népesedéspolitikai propaganda fő gyengesége a kampányszerűség volt, de a tudatformáló tevékenység nem volt mentes az ellentmondásoktól sem.

4. Az 1974–1976. években részben a szülőképes korba lépő nők számának növekedése, részben a „tervezett” gyermekek születési időpontjának – az intézkedések hatására történt – előbbre hozása miatt ugrásszerűen emelkedett a születések száma. Ennek következtében megismétlődött a két évtizeddel korábbi demográfiai „hullámhegy”, ugyanakkor a családok átlagos gyermekszáma nem nőtt. A születések száma 1977 óta gyorsuló ütemben csökken, a halálozásoké pedig emelkedik. Az ország népességének növekedése lényegében megállt. A demográfiai előrejelzések alapján a népesedési helyzet évtizedekre szóló tartós rosszabbodásával kell számolni. Ebben több tényező együttes hatása játszik köre.

5. A születések csökkenésének főbb okai a következők:

- 1975-től folyamatosan csökken a szülőképes korú, főként 20–24 éves nők száma.
- Fosszabb ideje mérséklődik a házasodási kedv; csökken a házasodási korba lépők száma; a házasságkötések egy részét későbbre halasztják; nő az élettársi viszonyban együtt élők száma.
- Tartósan és jelentősen emelkedik a válások száma. A válás a 20–24 éves nők körében a leggyakoribb. Jelenleg minden harmadik házasság válással végződik.
- Életkortól és családnagyságtól függetlenül csökken a gyermekvállalási készség. A szülőképes koron túli házas nők átlagos gyermekszáma nem éri el a kettőt. Fokozatosan mérséklődik a három- és többgyermekes, és nő az egygyermekes családok száma és aránya.
- Nemzetközileg igazolt az az összefüggés, hogy az életszínvonal és a kulturális szint emelkedése az életmódnak és az életkörülményeknek a társadalmi és a technikai haladás-sal kapcsolatos változásai a csökkenő termékenység irányába hatnak. (A magasabb iskolai végzettségű nőknek 40 százalékkal kevesebb gyermeke születik, mint azoknak, akik nem végeztek el az általános iskola nyolc osztályát.) A születések alakulása társadalmi rétegenként is különböző, és tükrözi az egyes rétegek életmódbeli, kulturális stb. különbségeit. A mezőgazdasági népességnél például száz nőre számítva 237, a nem mezőgazdasági fizikai dolgozóknál 213, a szellemi foglalkozásúaknál pedig 156 gyermek születik. A különbségek országrészenként, települések szerint csökkentek.

A születések száma és aránya hazánkban az európai országok többséghez hasonlóan alakul. Az európai tőkés országokban az 1970-es évek második felében általában erősen csökkentek az élve születések, és a dél-európai tőkés országok kivételével a legtöbb országban az 1980-as hazai mutatóknál (14 ezrelék) alacsonyabbak. Az európai szocialista országokban ugyancsak csökkent, de a miénknél általában még mindig magasabb az élve születési arány.

6. A halandóság az 1960-as évek közepétől kedvezőtlenül alakul. (1966-ban ezer lakosra

10, 1980-ban 13,6 halálozás jutott.) Az 1970-es évek végére a halálozások növekedése a születések csökkenésével lényegében egyenrangú népesedéspolitikai és még inkább társadalompolitikai kérdéssé vált. A halálozások emelkedésének főbb okai:

– Növekszik az idős korú népesség száma, aránya, ami önmagában is növeli a halálozási arányt. (1980-ban a népesség 17 százaléka – a meghaltak háromnegyede – volt 60 éven felüli.)

– A korcsoportok többségében – elsősorban a 40–60 éves férfiak körében – nőtt az ezer lakosra jutó halálozások száma.

Nőtt a keringési rendszer betegségei, a daganatos megbetegedések, a balesetek és az öngyilkosságok miatti halálozások száma; ez együtt jelenleg az összes halálozásoknak több mint 80 százalékát teszi ki. Jelentős hányaduk összefügg a helytelen életmóddal, a környezeti ártalmakkal.

A hazánkban kialakult halálozási arány Európában a legmagasabbak közé tartozik.

7. Összefoglalóan megállapítható, hogy az 1973-as népesedéspolitikai határozat céljai és törekvései a mai ismeretek alapján is helytállóak voltak. A megtett lépések nélkül népesebbi helyzetünk kedvezőtlenebb lenne. A határozatot követő intézkedések azonban a kedvezőtlen folyamatokat nem tudták megakadályozni. A népesedéspolitikai intézkedések hatásainak elemzése a következőket mutatja:

– A népesedési folyamatok a korábban feltételezettnél kevésbé befolyásolhatók. Kedvező eredmények csak hosszabb távon, komplex, a társadalom- és gazdaságpolitikai célokkal és feltételekkel összehangolt, céltudatosabb tevékenységtől várhatók.

– A családok átlagos gyermekszámának növelése érdekében hozott intézkedések nem bizonyultak elegendőnek, nem sikerült tartósan megoldani a 2. és 3. gyermek születésének ösztönzését.

– Az 1973. évi népesedéspolitikai határozat nem foglalkozott a halálozásoknak, a népesség öregedésének, a családok felbomlásának problémáival, és nem kerültek idejében kidolgozásra az e problémákkal kapcsolatos feladatok, programok.

II.

A népesedési helyzet alakulásának főbb irányzatai

Az 1970-es években hazánkban megváltozott a népesedési helyzet. Ennek főbb jellemzői:

– az élveszületések számának ingadozása;
– a termékenység alacsony színvonala;
– a népesség halandóságának fokozatos – egyes korcsoportok esetében különösen erőteljes – növekedése;

– a népességen belül az időskorúak arányának további emelkedése;
– olyan feltételek kialakulása, melyek a jövőben népességszökkenéshez vezetnek;
– a család intézményének működési nehézségei, erősödő zavarai.

A kialakult népesedési folyamatok előreláthatóan a jövőben is folytatódnak.

Az 1980-as évek végén a jelenleginél 200 000-rel kevesebb lesz a 20–29 éves nő. Emiatt a születések további csökkenése várható. Valószínű, hogy az 1980-as évek közepéig a családonkénti gyermekszám tovább csökken, majd változatlan marad.

A gyermekvállalási kedv mérséklődését mutatja, hogy lényegesen emelkedik az olyan, korábban két vagy több gyermeket tervező házaspárok aránya, akik később az egygyerme-

kes családnagyság mellett döntenek, illetve három gyermek helyett csak két gyermeket vállalnak.

Mindez azt eredményezheti, hogy az élve születések évenkénti száma 1982-től kezdve hosszabb ideig alacsonyabb lesz, mint az 1962. évi mélypont idején volt, és az átlagos családnagyság lényegesen elmarad az egyszerű reprodukciót biztosító szinttől.

A halálozások évi száma – a jelenlegi halálozási arányok fennmaradása esetén – az ezredfordulóig elkerülhetetlen; 2000-ig elérheti, esetleg meghaladhatja a 300 000 főt.

Egyidejűleg kedvezőtlenül változik meg a népesség korösszetétele is. A gyermekkorúak száma mintegy negyedével csökken, a 15–39 évesek száma is kevesebb lesz az ezredfordulón, a 40–59 éveseké, valamint a 60 éven felülieké pedig növekszik.

III.

Népeseáspolitikánk lehetséges céljai és eszközei

Hazánk népeseáspésének sajátosságai szükségessé teszik, hogy a társadalom tudatosan törekedjék

- a népeseáspési magatartás befolyásolására, az ezzel kapcsolatos társadalmi és egyéni felelősség erősítésére;

- a család fokozottabb támogatására és védelmére, növekvő jelentőségű funkciójához jobb feltételek biztosítására;

- a jövőben születendő nemzedékek létszámának fokozatos kiegyenlítésére, a termékenységi színvonal emelésére;

- a népesség egészségi-biológiai állapotának javítására és védelmére, a halandóság csökkentésére és így a várható átlagos életkor emelésére;

- az idős korú népesség számára megfelelőbb társadalmi-emberi viszonyok és intézményrendszer kialakítására.

E célok elérése érdekében:

1. A népeseáspolitika a jövőben átfogóbban és szerveáspben kapcsolódjék a társadalompolitika egészéhez. A társadalom népeseáspési magatartását számos anyagi és nem anyagi tényező (kultúra, szokások, hagyományok, a nemzetközi helyzet alakulása) befolyásolja. Az egyes tényezők hatása társadalmi rétegenként és családonként is eltérő. Társadalmi és politikai szempontból egyaránt fontos, hogy a családi életre készülő fiatalok és a gyermeket nevelő családok érezzék a társadalom gondoskodását és felelősségét a felnövekvő generációért. Ugyanakkor erősíteni kell a gyermekvállalással és -neveléssel kapcsolatos egyéni és családi felelősségérzetet. Anyagi eszközökkel is védeni, illetve erősíteni kell a család stabilitását.

A jövőben a népeseáspolitika gyakorlatában kapjanak nagyobb szerepet a kulturális-tudati elemek és a szemléletformálás. A népeseáspolitikai eszközrendszer áerves részévé kell tenni a tömegtájékoztatást, a propagandát, az ismeretterjesztést, az iskolai és iskolán kívüli nevelést.

2. Tovább szükséges növelni a társadalom részvállalását a gyermeknevelés terheiből. Az óvodai és az iskolai napközi otthoni igények kielégítése közeledjen a teljességhez, a bölcsődei hálózat indokolt mértékben bővüljön, a családi pótlék szerepe, súlya növekedjék. A gyermekgondozási segély korszerűbb formában hosszabb távon is változatlanul fontos népeseáspolitikai eszköz maradjon. A lakáspolitikában, a lakááelosztásban a gyermekek számát a jövőben az eddiginél nagyobb súllyal célszerű figyelembe venni.

3. A termékenység szintje (a családok átlagos gyermekszáma) további hanyatlásának mérséklése érdekében a következő években törekedni kell az élveszületések csökkenésének fékezésére. A 2-3 gyermekes családtípus távolabbi célként való fenntartása mellett ebben az időszakban mindenekelőtt a második gyermek megszületését kívánatos ösztönözni. Ez feltételezi az egygyermekes családok támogatásának kialakítását is.

4. Kiemelt figyelmet kell fordítani az anya- és csecsemővédelemre, a veszélyeztetett terhességekre, különösen pedig a koraszülések arányának csökkentésére, a leggyakoribb, valamint a legtöbb halálozást okozó megbetegedések elleni küzdelemre. Jobban fel kell tární és egyre inkább korlátozni kell az életmóddal, az egészségre káros szokásokkal (az alkoholizmussal, a dohányzással), az élet-, a munka- és környezeti körülményekkel összefüggő kedvezőtlen hatásokat. Meg kell tanítani az embereket arra, hogy nem elég csak „jobban”, egészségesebben is kell élni.

El kell érni, hogy a testi-értelmi fejlődés gyermekkorban a genetikai adottságok határain belül optimális, felnőtt korban pedig egyre magasabb szintű legyen; az idős koraal együtt járó természetes változások idő előtt ne következzenek be.

5. Az időskorúak számának növekedése, a következő évtizedekben egyik legjelentősebb társadalmi gondunkká válik. Az időskorúak helyzetét és közérzetét munkaképességük, társadalmi-emberi kapcsolataik befolyásolják. Gondozásukban, társadalmi-gazdasági helyzetük alakításában növekedjék a családok szerepe és felelőssége, melyhez a mainál jobb feltételeket kell teremteni. Ugyanakkor a szociális intézményi gondoskodást is tovább kell fejleszteni.

6. A népesedéspolitikai céljait csak hosszú távon lehet megvalósítani. A népesedési összefüggések az eddigénél átfogóbban jussanak érvényre a különböző időtartamú népgazdasági tervekben. Indokolt kidolgozni a népesedéspolitikai távlati koncepcióját és annak eszköztárát. Erősödjék a demográfiai kutatások és a társadalmi-gazdasági tervezés kapcsolata. [...] ⁷⁵

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980–1985. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1988, Kossuth, 239–244.

▪ 61. AZ 1983. ÉVI III. TÖRVÉNY AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK ÉS A TANÁCSSTAGOK VÁLASZTÁSÁRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1983. DECEMBER 27.

Az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok választását az Országgyűlés a szocialista demokrácia továbbfejlesztése, a választási rendszer demokratizmusának szélesítése, a népképviselői testületek tevékenységének hatékonyabbá tétele, a választások előkészítésének, lebonyolításának egyszerűsítése érdekében – az alkotmányos alapelveknek megfelelően – az alábbiak szerint szabályozza:

⁷⁵ A dokumentum IV. fejezete a konkrét népesedéspolitikai teendőket tartalmazta a VI. ötéves terv időszakában; az V. fejezet a népesedési folyamatokkal kapcsolatos vitákra tért ki; s a végül a VI. fejezet a Politikai Bizottság határozatát adta közre.

Első rész
Alapvető rendelkezések

I. fejezet
A VÁLASZTÓJOG

1. §. Az országgyűlési képviselőket, valamint a községi, a városi és a fővárosi kerületi (a továbbiakban együtt: helyi) tanácstagokat a választópolgárok általános, egyenlő és közvetlen választójog alapján, titkos szavazással választják.

2. §. (1) A választójog a Magyar Népköztársaság minden nagykorú állampolgárát megilleti.

(2) Nincs választójoga annak,

a) aki elmebeteg,

b) akit a bíróság eltiltott a közügyektől,

c) aki a szabadságvesztés büntetését tölti, vagy szigorított őrizetben van.

(3) Országgyűlési képviselővé vagy tanácstaggá mindenki megválasztható, akinek választójoga van.

(4) A választáson minden szavazásra jogosult állampolgárnak egy szavazata van. Minden szavazat egyenlő.

3. §. A fővárosi és a megyei tanácstagokat a helyi tanácsok titkos szavazással választják.

II. fejezet
A VÁLASZTÁS

4. §. (1) Az országgyűlési képviselőket választókerületenként és országos választási listán választják. A választókerületenként és az országos választási listán megválasztott országgyűlési képviselők jogai és kötelezettségei azonosak.

(2) A helyi tanácstagokat választókerületenként választják. A községi közös tanácshoz tartozó nem székhely társközségekben a megválasztott tanácstag egyben a község előljáróságának is tagjává válik.

5. §. (1) Minden országgyűlési választókerület egy országgyűlési képviselőt, minden tanácsai választókerület egy tanácstagot választ.

(2) Az országos választási listán a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (a továbbiakban: Elnöki Tanács) által meghatározott számú képviselőt választanak.

(3) A helyi tanácsok meghatározott számú fővárosi, illetőleg megyei tanácstagot választanak.

6. §. (1) Az országgyűlési választókerületek számát, területét, székhelyét és sorszámát az Elnöki Tanács állapítja meg.

(2) A tanácsai választókerületek számát – e törvényben meghatározott keretek között – a helyi tanács, a tanácsai választókerületek területét és sorszámát a helyi tanács végrehajtó bizottsága állapítja meg.

7. §. A választópolgárokat állandó lakóhelyükön nyilvántartásba kell venni; a nyilvántartásból való kihagyás vagy a nyilvántartásba vétel miatt kifogást lehet emelni, amelyről végössorban a bíróság határoz.

8. §. (1) A választókerületekben az országgyűlési képviselők, valamint a helyi tanácsa-

gok jelölésének jogát a választópolgárok jelölő gyűlései gyakorolják; minden választókerületben két vagy több személyt jelölnek.

(2) A jelölő gyűléseken a választókerület lakosai és a választókerület területén lévő vállalatok, szervezetek, hivatalok, intézmények (a továbbiakban: munkahely) dolgozóinak képviselői vehetnek részt.

9. §. (1) A választókerületben képviselőjelöltek, illetőleg tanácsstagjelöltek azok lesznek, akik megkapták a jelölő gyűléseken megjelent választópolgárok egyharmadának a szavazatát.

(2) Az országos választási listán a képviselőjelölteket a Hazafias Népfront Országos Tanácsa jelölői a Hazafias Népfrontba tömörült politikai, társadalmi és érdekképviseleti szervek javaslatai alapján.

(3) A képviselőjelöltek és tanácsstagjelöltek a választást megelőző napig – egyenlő feltételek mellett – tevékenységüket és elképzeléseiket választóikkal ismertethetik; ebből a célból a Hazafias Népfront bizottságai gyűléseket szervezhetnek.

10. §. (1) Mindenki személyesen szavaz.

(2) A jelöltre szavazni a szavazólapon a jelölt nevének meghagyásával, a jelölt ellen szavazni nevének áthúzásával lehet.

11. §. (1) A fővárosi és a megyei tanács tagjává a helyi tanácsstag vagy más választópolgár választható.

(2) A jelölésnél tekintetbe kell venni, hogy a fővárosi és a megyei tanácsstagoknak legalább a kétharmada a helyi tanácsstagok közül kerüljön ki.

III. fejezet

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ ÉS A TANÁCSSTAG

12. §. (1) Országos választási listán megválasztott országgyűlési képviselő az a jelölt, aki országosan az összes érvényes szavazatnak több, mint a felét megkapta, feltéve, hogy az ország összes választópolgárának több, mint a fele szavazott.

(2) A választókerület megválasztott országgyűlési képviselője, illetőleg tanácstagja az a jelölt, aki az összes érvényes szavazatnak több, mint a felét megkapta, feltéve, hogy a választókerületben az összes választópolgárnak több, mint a fele szavazott.

(3) Az a jelölt, aki a választókerületben a megválasztott országgyűlési képviselő, illetőleg tanácsstag mellett megkapta az összes érvényes szavazatnak legalább az egynegyedét, pótképviselő, illetőleg póttanácsstag.

(4) A fővárosi és a megyei tanács megválasztott tagja az a jelölt, aki az öt megválasztó helyi tanács tagjai számának felénél több szavazatot kapott.

13. §. Az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok rendszeresen beszámolnak működésükről a választóiknak.

14. §. (1) Az országgyűlési képviselő és a tanácsstag megbízatása megszűnik:

- a) az Országgyűlés megbízatásának lejártával vagy feloszlásának kimondásával,
- b) a tanács megbízatásának lejártával vagy feloszlásának kimondásával,
- c) összeférhetetlenség kimondásával,
- d) visszahívással,
- e) lemondással,
- f) a választójog elvesztésével,
- g) a képviselő, illetőleg a tanácsstag halálával.

(2) A tanács tag megbízatása megszűnik az igazgatási terület megváltoztatásával, ha az a tanács megszűnésével jár együtt.

(3) A pótképviselő, illetőleg a póttanács tag megbízatása – a visszahívás kivételével – az (1) és (2) bekezdésben felsorolt esetekben szűnik meg.

15. §. (1) A választópolgárok az országgyűlési képviselőt és a tanács tagot – ha megbízatásának nem tesz eleget, vagy arra méltatlanná vált –, visszahívhatják.

(2) A visszahívásra az érintett választópolgárok legalább tíz százaléka, továbbá a választókerületben megválasztott országgyűlési képviselő esetén a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, helyi tanács tag esetén a Hazafias Népfront helyi bizottsága tehet javaslatot az Elnöki Tanácsnak, illetőleg a helyi tanácsnak. A javaslatban meg kell jelölni a javasolt visszahívás indokát.

(3) A visszahívásról a választópolgárok e törvénynek a szavazására vonatkozó szabályai szerint, titkosan döntenek.

(4) Az országos választási listán megválasztott képviselő visszahívásáról az Országgyűlés – a Hazafias Népfront Országos Tanácsának javaslatára – dönt. [...] ⁷⁶

VII. fejezet

A JELÖLÉS

37. §. (1) A jelölő gyűléseket a Hazafias Népfront bizottságai szervezik a Hazafias Népfrontba tömörült politikai, társadalmi, érdekképviselői szervek bevonásával.

(2) A jelöltekre javaslatot tehetnek a jelölő gyűléseken a Hazafias Népfront szervei, a politikai, társadalmi, érdekképviselői szervek, a munkahelyek dolgozóinak képviselői és bármely választópolgár.

38. §. (1) Az országgyűlési képviselő jelölése céljából választókerületenként két vagy több jelölő gyűlést kell tartani.

(2) A korábbi gyűlésen elhangzott valamennyi javaslatot – ha a javasolt személy ott szavazatot kapott – a későbbi jelölő gyűlésen is szavazásra kell feltenni. A már megtartott jelölő gyűlést azonban nem kell újból összehívni, ha a későbbi jelölő gyűlésen újabb jelöltet fogadtak el. [...] ⁷⁷

X. fejezet

A VISSZAHÍVÁS

74. § (1) Az illetékes választási elnökség az érintett személyt és az érintett választópolgárokat tájékoztatja a visszahívási javaslatról és annak indokairól.

(2) Az Elnöki Tanács, illetőleg a helyi tanács a visszahívási javaslat alapján – a javaslatnak az érintett személlyel való közlését, illetőleg az érintett állampolgárok tájékoztatását követő harminc nap eltelte utáni időpontra – kitűzi a visszahívásról döntő szavazás napját.

75. § (1) A szavazást az illetékes választási elnökség szervezi meg, és az eredményéről jegyzőkönyvet készít, amelyet az Országgyűlésnek, illetőleg a helyi tanácsnak küld meg.

⁷⁶ A törvény IV–VI. fejezete a választók nyilvántartásáról, a választókerületekről és a választási szervekről intézkedett.

⁷⁷ A VIII. és a IX. fejezet témája a szavazás és a választás eredményének megállapítása, valamint a pótválasztás és az időközi választás.

(2) A visszahíváshoz a választópolgárok több mint a felének a szavazásban való részvétele és az szükséges, hogy az érvényesen szavazóknak több mint a fele a visszahívás mellett döntsön. [...] ⁷⁸

Magyar Közlöny, 1983. december 27., 1135–1143.

▪ 62. DONÁTH FERENC MEGNYITÓ BESZÉDE ▪ A MONORI TANÁCSKOZÁSON

MONOR, 1985. JÚNIUS 14.

Barátaink, üdvözlünk benneteket.

Gondolatainkat kicserélni jöttünk össze, mivel nyomós körülmények sürgetik, hogy keressük a kiutat társadalmunk romló állapotából és az ország nehéz helyzetéből. Ez jogunk és kötelességünk is. Az országban nő a feszültség és erősödik a bizonytalanság. Nagy társadalmi rétegek évek óta tartó életszínvonal-romlása az, ami a feszültséget okozza. A bizonytalanságot pedig az erősíti, hogy az emberek egyre inkább fölismerik, hogy a kormány nem ura szavának. A feszültségek növekedése láttán az emberek azt kérdik: mégis, meddig gondolja helyénvalónak az állam, hogy gyakoroltatja velünk a lemondást? Holott jóval többet dolgozunk, mint a hetvenes esztendőben. A bizonytalanság több forrásból is fakad. A kormányzat is bizonytalan. A gazdaság hatalmán kívül eső tényezők kijelölte kényszerpályán mozog. Hol van már a vezetésnek az a biztonsága, amellyel évekkel ezelőtt bejelentette, hogy az olajárrobbanás hatásait távol tartja határainktól? Ez az önbizalom rég a múlté. A kormány bizonytalanságát növeli a félelem. A félelem attól, hogy a gazdasági válság politikai válságba torkollik. Tegyük hozzá: ez a félelem nem alaptalan. A vezetés elmulasztotta a kedvező időpontot, hogy egy következetesen demokratikus és nemzeti kívánalmakat kielégítő programmal álljon a nemzet színe elé. Bizonytalanság árad a világból is. Nem tudjuk, nem is tudhatjuk, hogy a fegyverkezési versenyt sikerül-e korlátok közé szorítani, vagy elszabadul. Mi szívvel-lélekkel a megegyezés mellett vagyunk, ez népünk elemi érdeke. De tanácskozásaink során a rosszabb lehetőséget is figyelembe kell vennünk – amire a jelek talán inkább mutatnak, mint a megegyezésre –, hiszen egy hidegháborús légkör olyan korlátozásokkal jár együtt, amelyek természetesen valamennyiünket érintenének.

Beszélgetéseinknek négy rövid tanulmány ad keretet. ⁷⁹

Ezek a tanulmányok jól körülhatárolt, határozott állásfoglalásokat és javaslatokat tartalmaznak. Igen alkalmasak a megvitatásra. Minden referátum megvitatását az opponensek ⁸⁰ hozzászólásával indítjuk.

Kezdjük meg a beszélgetést.

A monori tanácskozás 1985. június 14–16. Szerk. a tanácskozás kezdeményezői. Budapest, 1985. Sokszorosított szamizdat kiadvány, 3.

⁷⁸ A XI. fejezet a képviselő és a tanácsstag jogi helyzetével, a XII. a fővárosi és a megyei tanácsstagok választásával, a XIII. pedig különböző technikai kérdésekkel foglalkozott.

⁷⁹ A négy előadást – sorrendben – a következők tartották: Csúrka István (Új magyar önépítés), Csoóri Sándor (Eltemetetlen gondok a Dunátájon), Bauer Tamás (I. Nyolc észrevétel a kongresszusi irányelvekhez, II. A reformpolitika) és Kis János (Korlátainkról és lehetőségeinkről).

⁸⁰ Szabó Miklós, Kenedi Lános, Laki Mihály, Vásárhelyi Miklós.

▪ 63. ELLENZÉKI VEZETŐK LEVELE AZ ELNÖKI TANÁCSHOZ ▪ A BÓSI ERŐMŰ MEGÉPÍTÉSE ELLEN

BUDAPEST, 1986. JANUÁR

Tisztelt Elnöki Tanács!

1985. augusztus 15-én kiadott nyilatkozata szerint a magyar kormány ismételten elkötelezte magát a Bős (Gabcikovo)–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer felépítése mellett.⁸¹ Az elmúlt években szakmai körökben hevesen vitatták a tervet, és a közvélemény egy része is aggodalmát fejezte ki. A kormány azonban nem adott nyilvánosságot a vitának, és nem tájékoztatta a társadalmat. A kormánynyilatkozat után viszont – egyoldalú döntése igazolására – sajtókampányba kezdett. Az Országos Vízügyi Hivatal – a kormánnyal egyetértésben – semmi lényegeset nem változtatott azon a koncepción, amelyet a tudósok kifogásoltak.⁸² Ehelyett harmadik, osztrák partnert vont be a munkába. Az osztrák kormány a közvélemény nyomására felfüggesztette a hainburgi erőmű építését, a csehszlovák–magyar Duna-szakaszt viszont saját tőkéjeként használja majd. A megtermelendő csekély elektromos áram kétharmadát egy negyed évszázadig elviszi, miközben a környezeti károkat Magyarország és Csehszlovákia lakossága szenved el.

A vízlépcsőrendszer megépülése esetén Magyarország 30 km-es szakaszán elveszti a Dunát mint természetes határfolyót, és veszélybe kerül milliók egészséges ivóvize. Az építkezés károsítja a Dunakanyart és visszafordíthatatlan környezetkárosodási folyamatokat indíthat el az egész felső Duna-szakaszon. A károk messze meghaladják egy-egy téves döntés gazdasági következményeit és elmaradnak azok a beruházások (pl. a hatékony állami támogatás a lakásépítésben, a telefonhálózat bővítése, az egészségügyi ellátás színvonalának gyors javítása), amelyek elengedhetetlenül szükségesek és sürgetőek.

A társadalomnak jogában áll tudni, milyen áldozatot követel tőle egy-egy gazdaságpolitikai és politikai döntés, és jogában áll eldönteni, hogy az ezzel együttjáró áldozatot vállalja-e, a következményeit elviseli-e. A magyar állam- és pártvezetés – a gazdasági nehézségekre hivatkozva – az elmúlt években többször kérte a társadalom türelmét, megértését és támogatását. Fontosnak tartjuk, hogy az államvezetés a vízlépcsőrendszer felépítésére vonatkozó történelmi súlyú döntés felelősségét ossza meg a magyar társadalommal.

Kérjük a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsát, éljen alkotmányos jogával [30. § (1) d)], és a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszer felépítéséről rendezzen nyilvános *vitát*, majd rendeljen el *népszavazást*.⁸³

Bába Iván, irodalomkutató
Donáth Ferenc, közgazdász
Kis János, filozófus
Vargha János, újságíró

Csoóri, Sándor író
Kenedi János, kritikus
Mécs Imre, mérnök

⁸¹ A vízlépcsőrendszer felépítéséről 1977-ben egyezett meg a két kormány. A magyar kormány 1983 és 1985 között több vizsgálatot végeztetett, majd 1985 augusztusában ismételten az építkezés folytatása mellett döntött.

⁸² Az utalás a Magyar Tudományos Akadémián 1985 júniusában megrendezett vitára vonatkozik.

⁸³ Összesen 2655-en írták alá a népszavazást követelő nyilatkozatot, amit a kormány természetesen nem rendelt el. Ehelyett ismételten szigorúan fölléptek a különböző környezetvédő csoportokkal (Duna Kör, Kékek stb.) és más alternatív szerveződésekkel (Rakpart Klub) szemben.

E közjogi indítványunkhoz bárki csatlakozhat, akár úgy, hogy a szövegét aláírja, akár úgy, hogy önálló levelet küld az Elnöki Tanácsnak, illetve jelentkezik a megadott címen, de megkereshetők a *Beszélő* szerkesztői is.

Az aláírások gyűjtése és beküldése folyamatos.

Alapvetően közérdekű beadványunkat a lakosság tájékoztatása érdekében február elején megküldtük a Magyar Távirati Irodának, az összes központi napilap főszerkesztőjének, a Magyar Rádió Esti Magazin és 168 óra műsorának főszerkesztői számára, a Magyar Televízió A hét és a TV híradó, a *Válóság*, az *Élet és Irodalom*, a *Heti Világgazdaság* és az *Ötlet* főszerkesztőinek.

Sajnálatos és sajtóviszonyainkra, valamint tájékoztatási kultúránkra jellemző, hogy egyetlen hivatott szerv sem reagált az első országos népszavazást kérő akcióra.

A népszavazás kezdeményezői

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin. Budapest, 1995, T-Twins, 257–258.

▪ 64. KÁDÁR JÁNOS FELSZÓLALÁSA AZ MSZMP KB ▪ POLITIKAI BIZOTTSÁGÁNAK ÜLÉSÉN AZ ELLENZÉKKEL SZEMBENI POLITIKA ALAPELVEIRŐL

BUDAPEST, 1986. JÚLIUS 1.

Szerintem a jelentésben⁸⁴ a helyzet elemzése jó, és a következtetések is megfelelőek. Javaslom a Politikai Bizottságnak, hogy ezt a jelentést fogadja el és vegye tudomásul. Egyetértek azokkal a nem teljesen kategorikusan felvetett javaslatokkal is, hogy bizonyos adminisztratív lépések szükségesek. Így tudtam elfogadni ezt az előterjesztést.

Amint látják, már a csoport megnevezése is problematikus. A jelentés ellenzéki-ellenséges csoportról beszél. A cím talán maradhatna így is, de célszerűbb volna foglalkozni egy ellenséges csoport aknamunkájával. Ezt ennek a jelentésnek a szellemében értem. Például amikor azt mondom, hogy ellenséges csoport, ezt nem mindenki értem, aki a *Die Presse*-ben megjelent nyilvános hirdetést aláírta.⁸⁵ Ehhez az ellenséges csoporthoz elég szorosan hozzákapcsolódnak ellenzéki elemek is. Aztán: ha azt mondom, hogy ellenzéki, ez nagyon tág fogalom. Lehet, hogy a párt politikájával áll szemben, s lehet, hogy csak egyik-másik kérdésben nem ért egyet a párt és a kormány állásfoglalásával. Ez nagyon gondos megítélést kíván, mert különben melléfoghatunk, és ezért jutott eszembe, hogy nem volna-e célszerűbb tulajdonképpen egy ellenséges csoporttal foglalkozni. Említettem, hogy ebben az esetben az adminisztratív rendszabályoknak is híve vagyok, megfelelő differenciálással, ahogy a jelentésben is – helyesen – nagyon alá van húzva.

⁸⁴ A jelentést, amelyet a Politikai Bizottság megvitatott, az MSZMP Központi Bizottsága Tudományos, Köz-oktatási és Kulturális Osztálya terjesztette elő. Közli: *A Magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin. Budapest, 1995, T-Twins, 278–291.*

⁸⁵ A bécsi *Die Presse*-ben megjelent felhívást, amely a bős–nagymarosi vízlépcső megépítése ellen tiltakozott, 30 magyar ellenzéki értelmiségi írta alá.

A pártnak is vannak tennivalói. A KEB⁸⁶ és a PTO⁸⁷ egy-egy felelőse foglalkozzon ezekkel a kérdésekkel, és nézzék meg, hogy milyen párttagokat kell felelősségre vonni fegyelmi úton és milyen párttagokat kell eltávolítani a funkcióból. Ezt szerintem sürgősen kell tenni, és ennek megfelelő nyilvánosságot is kell kapni. Ez is hozzátartozik ahhoz, hogy egységes megítélés legyen ebben a kérdésben.

Ha megnézzük ennek az ellenséges csoportnak a politikai arculatát, mind a három fő irányzatot képviselve látom, amelyekkel mi 1956-ban szembetaláltuk magunkat. Vannak közöttük revizionisták, akik szocializmust akarnak, csak kicsit másképp. 1956-ból ismerjük a Nagy Imre-irányzatot, s tudjuk, hogy ez mit jelent. Vannak nacionalisták, ahogy 1956-ban is természetesen volt egy nacionalista hullám. Ebben a kis csoportban is képviselve vannak a szocialista rendszer ellenségei, akárhogyan is hívják őket. Ha azt mondom, hogy differenciálni kell, akkor erre is szabad gondolni.

Mi az új a mostani helyzetben, mondjuk a három évvel ezelőttihez képest? Akcióik átgondoltabbak, és egy bizonyos lépést tettek előre, hogy legalizálják magukat, szélesítsék működési körüket, bizonyos fórumokat teremtsenek maguknak, és hát ebben nem is ügyetlenek. Nem szabad megfélemlíteni arról, hogy az ellenséges hangulatkeltésben a szocialista fejlődés problémái is jelentős szerepet játszanak. Megtorpant a gazdasági fejlődés útjában, a korszerűsítésben lemaradunk. Szociális téren az életszínvonal stagnál, helyenként romlik, vagy csak csekély mértékben javul. Ügyesen bekapcsolják a természetvédelmet, a szomszédoknál élő kisebbség védelmét és így tovább. Ez így már nagy működési felületet ad ennek a társaságnak.

Amikor azt mondom, hogy ellenséges csoportokról van szó, ebbe beleértem azt is, hogy egyesek szorosan kapcsolatban vannak az imperialistákkal, és komoly támogatást kapnak, pénz is, és nyilvános politikai támogatást is a rádiókban, a nyugati sajtókban. Úgy gondolom, hogy tanácsot is kapnak. Enélkül már nem mennének ezek a külföldi föllépések. A működési kört tágitják, és a tűrési határt próbálgatják. Én azt hiszem, hogy a tűrési határt már elérték és túl is haladták. Ezért vagyok híve bizonyos adminisztratív intézkedéseknek.

Egyetértek azzal, hogy ezeknek az ügyeknek a kezelésében alapvető politikai álláspontunkon gyökeresen nem kell változtatni. Azt kell továbbfolytatnunk, amit eddig csináltunk, mert úgy tűnik, hogy politikailag ez helyes. Ezt bizonyítja, hogy ennek a csoportnak – eltekintve bizonyos természetvédelmi hangulatkeltésről és az értelmiség egyes köreitől – igazi szervezett tömegtájékoztatása nincs. Ezért mondom, hogy az eddigi politika helyes volt, megfelelt a célnak.

A mi politikánkba sok minden belejátszik. Ez a politika érdekeink helyes védelmét célozta. Egy bizonyos kis türelmet is jelentett. A rendszer és a politika kibírta és ki is kell bírnia, hogy itt-ott három tucat ember szájaskodik. És egyéb korlátaink is vannak. Fölmerültek a nemzetközi összefüggések, gazdasági kapcsolatok, kölcsönök. Ez létező kérdés, mert a Magyar Népköztársaság általános nemzetközi megítélésének ma része, hogy nincs különleges probléma az emberi jogokkal, hogy utazási szabadság van, hogy nincsenek hatósági repressziók derűre-borúra. Ez hozzátartozik a Magyar Népköztársaság általános nemzetközi megítéléséhez, és erre is valamelyest vigyázni kell. Itt hozzátehetem: a rendszer kibír egy kis szelepet is bizonyos kérdésekben.

⁸⁶ Központi Ellenőrző Bizottság.

⁸⁷ A Központi Bizottság Párt és Tömegszervezetek Osztálya.

Amikor azt mondom, hogy a politikánkat kell folytatni, akkor ebbe beleértem, hogy bizonyos kérdéseket a politikai munkában is újra kell emlegetni és határozottabban kell képviselni. Nem arról kell beszélni, hogy ez a csoport mit hirdet és mit nem. Ingyen reklámot ne csináljunk a jövőben sem. A természetvédelelről valamit tudtunk mondani, még ha egyéves késéssel is. A burzsoá nacionalizmusról és más kérdésekről is van mondanivalónk. Fontos elvi kérdésekről lehet cikkeket írni úgy, hogy ezeket nem kapcsolom össze az ellenzéki nézetekkel.

Folytassuk tehát politikánkat, politikai eszközöket alkalmazzunk, de szerintem itt az ideje, hogy bizonyos adminisztratív intézkedéseket is tegyünk, hogy értésükre adjuk, elérték a határt. Erre szükség van. Hogy ez elfogadható legyen, majd mérlegelni kell, hogy mi, hol és milyen publicitást kapjon. Ha adminisztratív lépés történik, megfelelő módon és időben a pártaktívát feltétlenül tájékoztatni kell.

Miféle adminisztratív lépésekre gondolok? Egyet már említettem, s ez a hatósági eljárás. Pártvizsgálatot kell indítani a párttagok ellen. A titkárság ülésén foglalkoztunk a *Tiszatáj*-jal, s abban maradtunk – ez még mindig nem óriási adminisztratív lépés –, hogy egy ideig nem fog megjelenni.⁸⁸ Kérjük, hogy a Politikai Bizottság ezzel értsen egyet. Indokok is vannak: nincs pénz, nincs papír és nincs szerkesztőség. És hat hónap alatt vagy össze tudunk hozni egy szerkesztőséget, és akkor meg fog jelenni, vagy nem tudunk összehozni, és akkor nem fog továbbra sem megjelenni. Az ország nem fog elpusztulni, ha nem lesz egy *Tiszatáj* című lap.

Továbbá helyeslem, persze differenciálva és esetenként mérlegelve, büntetőeljárás megindítását olyan esetekben, ahol kézenfekvő az imperialista kapcsolat. Ugyanígy helyeslem megokolt esetekben az útlevél bevonását, és híve vagyok annak is, hogy a legdurvább esetekben publikációs tilalom legyen. Az a magyar állampolgár író,⁸⁹ aki előadásában Amerikában dicsérte 1956-ot, ne publikáljon Magyarországon, és ne utazzon, amíg a magatartásában nem változik. Majd fel fognak háborodni, meg fognak sértődni, a Szabad Európa Rádió bemondja, mi pedig majd a pártaktívákat fel fogjuk világosítani, hogy miről van szó. Ezeket a jelenségeket nem lehet ellenlépés nélkül túrni, mert minden hónapban tovább fognak lépni.

Még egyszer meg akarom mondani, hogyan értem én az adminisztratív intézkedéseket. Van egy bizottság, nem is tudom pontosan, kik vannak benne. Mérlegelni lehet az összetételét is és azt is, hogy melyik osztály legyen a felelős, mert ez nem egyszerűen kulturális kérdés. Egy bizonyos dolgot tartunk be, amit most már lassacskán harminc éve betartottunk, hogy olyan pártfórum ne legyen, amely kimondja, hogy kit kell letartóztatni. Még az útlevél bevonását sem itt kell elhatározni. Ez nem a pártmunka feladata. Legyen egy konzultatív bizottság itt a pártközpontban, ahova az illetékesek javaslatot tesznek, és a mi állásfoglalásunk csak az lehet, hogy a törvényes eljárásnak szabad folyást kell engedni. Ez lehet csak az eljárás, és ennek megfelelően nézzék meg ezt a bizottságot, lehet a Közigazgatási és Adminisztratív Osztály is ennek a gazdája, de ott kell lenni más pártfórum képviselőjének

⁸⁸ A *Tiszatáj* megjelenését 1986 júniusában függesztették fel Nagy Gáspár 1956-ra emlékező, *A fű naplójából* című verse és néhány más közlemény miatt. A főszerkesztőt és helyettesét ezzel egyidejűleg leváltották. A folyóirat 1987 januárjában indult újra.

⁸⁹ Az utalás Csurka Istvánra vonatkozik, aki 1986. március–áprilisban tartózkodott – amerikai magyar szervezettek meghívására – az Egyesült Államokban, és tartott előadásokat. Ugyanebben az évben jelent meg – *Az elfogadhatatlan realitás* címmel – esszékiötete Püski Sándor (New York) kiadásában.

is, mert itt politikai munkáról is szó van. Ha az eljáró szervek engedélyt kérnek és kapnak, el kell döntenie a politikai fellépés szükséges formáját és módját is. A párt hozhat határozatot, hogy valamiről cikket kell írni vagy a pártaktívát kell informálni. Tehát alakuljon meg egy konzultatív bizottság, amely ennek az ellenséges csoport elleni harcnak a politikai és nem politikai kérdéseit áttekinti.

Végül azt javaslom, hogy ezt az anyagot átdolgozás után kapják meg az ülés állandó résztvevői, az osztályvezetők, a megyei első titkárok és a jelenlevő meghívott elvtársak, a Minisztertanács pedig kapjon szóbeli információt.

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin. Budapest, 1995, T-Twins, 292–294.

▪ 65. A „FORDULAT ÉS REFORM” ▪ (Részletek)

BUDAPEST, 1986. OKTÓBER

A nyolcvanas évek, de különösképpen az 1985 óta eltelt időszak tapasztalatai azt mutatják, hogy a magyar gazdaság igen súlyos helyzetben van. Az ismétlődő erőfeszítések ellenére sem sikerült a gazdaságot konszolidálni, nem sikerült megindítani egy olyan átalakulást, amelynek nyomán az eladósodási folyamat fokozatosan megállítható lenne, s a kényszerintézkedéseket (exporterőltetés, importkorlátozás, ismétlődő drasztikus pénzügyi megszorítások, adminisztratív beavatkozások stb.) ki lehetne iktatni. Sőt a legutóbbi esztendőben a helyzet ismét gyorsan romlik. A részleges liberalizáció, az élénkítő intézkedések a teljesítmények növekedése helyett a belső és külső egyensúlyi feszültségek hirtelen kiéleződéséhez vezettek. Fizetőképességünk megőrzése most ismét rendkívüli intézkedéseket és társadalmi áldozatokat követel.

Az igazi probléma nem is az, hogy a *tartós* egyensúly helyreállítása a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején elképzeltnél lassabban, rosszabb hatékonysággal megy végbe, ennél fogva a terveinkben foglaltnál jóval súlyosabb társadalmi áldozatokat követel. A fő gondot a távlatok hiánya okozza, az, hogy a gazdaságban alig-alig indultak meg azok a szerkezeti-alkalmazkodási folyamatok, amelyek egy későbbi kibontakozás hajtóerejévé válhatnak. A szaporodó válságjelenségek nem alkalmazkodásra készítetnek, inkább bénítóan hatnak. Sajátos szocialista stagfláció bontakozott ki, amelyben a magas inflációs ráta – a piaczgazdasági stagflációtól eltérően – nem munkanélküliséggel, hanem folyamatosan szűkülő belföldi felhasználással és az erőforrások (eszközök, munkaerő) egyre rosszabb hatásfokú kihasználásával párosul.

A helyzet súlyosságát és annak következményeit néhány éve valamilyen formában már mind a vállalati vezetők, mind a gazdaságirányító apparátusok érzékelik. Sajnos, ma már elkerülhetetlen, hogy a gazdaság teljesítőképességének romlását nagyobb mértékben érzékelje a fogyasztó is. Közben pedig csökken a bizalom az iránt, hogy a már elhatározott – egyébként „kis lépésnek, szabályozótökéletesítésnek” semmiképp nem minősíthető – gazdaságpolitikai-gazdaságirányítási változások alkalmasak a kedvezőtlen tendenciák megállítására.

A veszélyesen erősödő negatív folyamatokat nem lehet megmagyarázni egyedül egyébként kétségkívül komoly veszteségeket okozó, számunkra hátrányos szocialista és tőkés külpiaci tendenciákkal. A kétségtelenül minden szinten tapasztalható hiányosságok ellenére, nem állja meg a helyét az az értékelés sem, hogy a célok, a gazdaságpolitikai elgondolások helyesek voltak, csak a végrehajtás rossz.

A jelenlegi gazdaságpolitika és gazdaságirányítás ereje kimerül a pillanatnyilag legsúlyosabbnak tűnő veszélyek elhárításában, és a stagnáló gazdaságban – elosztható többleterőforrások hiányában – ezt a feladatot is csak egyre rosszabb hatásokkal képes megoldani. Erről a már-már megszokott útról letérni az idő előrehaladásával egyre nehezebb, egyre nagyobb fordulatot tesz szükségessé. Növekvőek a helyzet megváltoztatásához szükséges radikális átalakulással járó konfliktusok, átmeneti veszteségek is. Nő a veszélye annak, hogy belesodródunk egy elhúzódó válságba, de annak is, hogy helyzetünket, reális mozgásterciket félreismerve olyan „megoldási javaslatok” kerülnek előtérbe, amelyek a rendcsinálást, az „igazságos” vasszigort, azaz mindenfajta helyi kezdeményezés visszaszorítását állítják előtérbe, lemondva a társadalmi alkotóerő mozgásba hozataláról, a vállalkozó szellem kibontakoztatásáról.

Véleményünk szerint ebben a helyzetben az *egyetlen* perspektívát nyújtó megoldás egy *radikális fordulat* a gazdaságpolitikában és a gazdaságirányítás rendszerében egyaránt. A *gazdaságpolitikában* elsőbbséget kell adni a jövedelemtermelő-képesség növelésének és a világgazdasághoz való alkalmazkodást elősegítő strukturális változások kikényszerítésének. Emellett célként fogalmazható meg a külső egyensúly néhány év alatti helyreállítása. Minden egyéb prioritást fel kell adni, le kell mondani a vállalatok helyzetének stabilizálásáról, az elért életszínvonal fenntartásáról, az antiinflációs politikáról. Ez utóbbi területeken az állam legfeljebb a változások korlátozására vállalkozhat, s ezt meg is kell tennie. A gazdaságirányításban vissza kell térni a gazdasági mechanizmus reformjára vonatkozó 1966-os és 1984-es KB-határozatokhoz. Ezek szellemében, de mondanivalójukat továbbfejlesztve és eltökélten megvalósítva, reális lehetőség van arra, hogy megállítsuk a nemzetközi fejlődéstől való leszakadásunk tendenciáját, s megőrizzük azokat a nemzetközi mércével mérve is jelentős (nem csak gazdasági) eredményeket, amelyeket jórészt a reform bevezetését követően sikerült elérni, s amelyek méltán vívtak ki hazánknak nemzetközi elismerést.

A reformprogram nem korlátozható a szűken értelmezett gazdaságra, ki kell terjednie a társadalompolitikára (ezen belül a szociálpolitikára) és a politika intézményrendszerére is. A most már halaszthatatlan változások súlyos konfliktusokkal járnak (vállalat-visszafejlesztések, csődök, munkaerő-átcsoportosítás és strukturális munkanélküliség). Lényegében stagnáló jövedelem-színvonal mellett rövid idő alatt el kell viselni a jövedelmek átrendeződését az állampolgárok és a vállalatok között. Egyes vállalatok felszámolása vagy az igazgatás racionalizálása a vezetők egy része számára egzisztenciális következményekkel járhat (a megszokottnál lényegesen alacsonyabb jövedelemszintnek megfelelő életvitelre kell berendezkedniük).

A reformprogram valós perspektívát nyújt, de nem áltathatjuk magunkat azzal, hogy már rövid idő után látványos eredményeket hozhat. Ilyen horderejű és ennyire húsbavágó változásokat a szokásos módon – egy szűk körű agytröszt kidolgozza, majd a közvéleményt megdolgozva elfogadtatja – egyszerűen nem lehet keresztülvinni. Ez esetben ugyanis olyan passzív ellenállás bontakozhatna ki, amely megakadályozza a program céljainak megvalósulását. Ezért már a döntés előkészítésébe be kell vonni nemcsak az apparátusokat, sőt nemcsak a szakközvéleményt, de a széles közvéleményt is, kialakítva a döntésekbe való

bevonásuk intézményesített formáit. A szociálpolitikát alkalmassá kell tenni az új típusú (vagy legalábbis gyakoribb és súlyosabb) konfliktusok kezelésére. A vállalkozó szellem, az alkotó energiák mozgásba hozatala pedig, ami (mint a továbbiakban bizonyítani igyekszünk) a kibontakozás kulcskérdése, szilárd játékszabályokat és garanciákat, valamiféle gazdasági alkotmányosságot igényel. Ez elképzelhetetlen a választott testületek (sajátos szakapparátusokkal alátámasztott) nagyobb szerepe, a társadalmi nyilvánosság tudatos felhasználása és az érdekképviseletek aktivitása nélkül. Ez utóbbi kérdések természetesen már egy átfogó politikai intézményi reformnak az alkotóelemei, amelyek részletes kifejtésére itt nem vállalkozhatunk. Legfeljebb annak felvázolására tehetünk kísérletet, hogy mit kíván a gazdaság a politikai mechanizmustól.

A jelenlegi holtpontról való kimozdulás sikerének előfeltétele a fordulat *következetessége és társadalmi hitelessége*. Nem ugyanazt, csak jobban, hanem *mást* kell csinálni. A folyamatosság helyett – amelynek bizonyos elemei természetesen most is kell hogy érvényesüljenek – a kialakult káros tendenciák megtörését kell a középpontba állítani. A jelenlegi gyakorlattal azonban csak úgy lehet szakítani, ha a pártkormányzat

1. kezdeményezi a jelenlegi gazdaságpolitikai és irányítási gyakorlat kritikus és önkritikus értékelését, felvállalja az ezzel való szakítást,

2. dialógust kezdeményez a társadalommal a helyzet értékeléséről, mozgásterünk illúzióktól mentes megítéléséről és az átfogó reformokról.

Egy nyilvános, vitatható, majd számon kérhető program adhat csak hitelt a jövődó politikának. Elemzéseink és javaslataink – noha a gazdaságra koncentrálnak – egy ilyen átfogó reformprogram kialakulásához kívánnak hozzájárulni, annak tudatában, hogy nem az itt vázolt program az egyetlen lehetséges, s hogy elképzeléseink még nem minden tekintetben kiérlelték. Az idő azonban sürget, és igazán kiérlelt javaslatok csak vitákban formálódnak ki. [...] ⁽⁹⁾

Az átfogó reform jellemzői

A kibontakozási folyamat megindításához ma egyszerűen elégtelenek a korlátozott, részleges reformok. Megérett az idő egy *átfogó, radikális, demokratizáló és decentralizáló piaci reformra*.

A szervezet átalakítása, a világgazdasági alkalmazkodás nyilvánvalóan áldozatokkal jár, amit a reformpolitika *mérsékelhet*, illetve a terhek elosztását társadalmilag elfogadhatóbbá teheti. *Az őszinte és reális reformpolitika rövid távon nem ígérhet gyors gazdasági növekedést, emelkedő életszínvonalat, sőt nyíltan meg kell mondania, hogy nem tudja megkerülni a gazdaság átmeneti visszaesését. De perspektívát nyújthat, megteremtheti a szétzilálódás megállításaának, majd a 90-es évek megalapozott és minőségi gazdasági növekedésének a feltételeit.*

Világosan látni kell azt is, hogy az átfogó reform a társadalom *többségének*, de nem az *egész* társadalomnak az érdeke. Nem minden társadalmi csoport számára hoz felemelkedést, sőt kezdetben még azok sem fogják mind támogatni, akiknek pedig érdekük lenne: a vele járó konfliktusok ugyanis nyilvánvalóak, a pozitívumok kibontakozására, a reformfolyamat következetességére viszont nincs garancia.

⁽⁹⁾ A nem közölt rész (*Egy korszak vége*) az 1980-as évek elejére kialakult gazdasági helyzetet jellemzi.

apparátusok rovására; lehetővé kellene tenni az áramlatok és platformok szabadságát és a kisebbség védelmét, hogy eltérő politikai (gazdaságpolitikai) álláspontok fogalmazódhassanak meg.

2. A választási reformból szükségképpen következik *képviselési rendszerünk reformja*. Lehetővé kellene tenni, hogy a választásokon önálló programmal fellépő képviselők szabadon alapíthassanak csoportokat az országgyűlésen belül (az eddigi testületek mellett, illetve helyett). Felül kellene vizsgálni az ügyrendet, szabad interpellációs jogot kellene kapniuk a képviselőknek. A képviselők szabadon bízhatnak a meg szakértőket, hogy ezek véleménye alapján megítélhessék az államigazgatás által előterjesztetteket (erre költségvetési alapot is célszerű lenne megállapítani). Az országgyűlés kezében kellene összpontosítani a törvényalkotói szerepet, a kormányzati irányítás tartalmi és személyi feltételeinek meghatározását. Az Elnöki Tanács helyettesítő hatáskörét felül kellene vizsgálni, szerepét a technikai jellegű döntésekre korlátozni. A gazdasági alkotmányosság megteremtése végett el kellene ismerni a gazdálkodó szervezetek és egyének jogait, és létrehozni ezek érvényesítésének biztosítékait. A gazdálkodás területén mindaz, amit a törvény nem tilt, korlátoz, automatikusan illesse meg a gazdálkodó szervezeteket és egyéneket. Ennek megfelelően a legfontosabb adókat és szabályozókat csak törvényben lehessen megállapítani és módosítani. A vállalatokra és az állampolgárokra zúduló igazgatási, leiratos szabályozást szerződésekkel és törvényi szabályozással kellene felváltani. Biztosítani kellene az állampolgári jogok egyenlőségét munkajogi, államigazgatási eljárási, igazgatásrendészeti szempontból egyaránt.

3. A reform egy eddiginél erősebb és egységesebb *kormányt* kíván. A kormánynak stratégiai irányító munkát kellene végeznie, feladatkörét törvényben kellene szabályozni. Célszerű lenne – a kormánybizottságok működését felülvizsgálva – új kormányzati szervezeti rendszert kiépíteni. A kabinet jellegű kormányzati munka áthidalná a kormányzati gazdaságpolitika mai bizottsági szétszórtságát. Újra kellene szabályozni a miniszterek hatás- és feladatkörét. A kormánynak egységes program alapján kellene működnie, amelynek végrehajtásáért az országgyűlésnek felelős. Az állami irányítás az egységes, működő piacra épül rá, nem pótolva, szimulálva azt. Az állami irányítás fő feladata egyrészt a *piac működési körlátainak állandó és tudatos leépítése*, másrészt a struktúrapolitikai célok monetáris eszközökkel történő érvényre juttatása.

4. A társadalom valamennyi önálló alanyának, gazdálkodó szervezetének, *érdekképviselővel* kellene rendelkeznie, amely az önkéntes tagságon és az alulról felfelé való szervezettségen nyugszik. Kétféle érdekképviselőre kellene lehetőséget teremteni: egyrészt közjogi státusú, külön jogszabályban rendezett szervezetű és funkciójú önkormányzatokra, másrészt szabadon szerveződő egyesületekre. Az érdekképviselők állami felügyeletét nem igazgatási szervekre, hanem az államszervezet egészének összműködésére kellene bízni. Törvényességi felügyeletüket bíróságoknak kellene ellátniuk.

5. A reformnak összefüggő *társadalompolitikai* programot is meg kell fogalmaznia, amely tartalmazza a szociális hátrányba kerülő csoportok piaci, állami és társadalmi kezelésének eltérő értékeit, szervezeteit és módszereit. A társadalompolitikai program célja az esélyegyenlőség csökkentése, a társadalmi hátrányok növekedésének megállítása, a piaci mechanizmus ellentmondásaiból és kiterjedéséből származó problémák megoldása. (Erre a szociálpolitikusok részletes programot dolgoznak ki.)

6. A reform alapja a *társadalmi nyilvánosság*. A nyilvánosság összefüggéseit kommunikációs törvényben célszerű szabályozni, amelyet az országgyűlésnek a nyilvánosság ügyeire létrehozott bizottsága dolgoz(tat) ki. Az informális jellegű sajtóirányítást fel lehet és kell váltani egy jogilag pontosan szabályozott tájékoztatás- és tájékozódáspolitikával. A kormány Tájékoztatási Hivatalának a kormány tájékoztatáspolitikai szakmai szervezetévé kellene válnia. A sajtóorgánumokkal kapcsolatban a döntési jogokat az alapítónak kellene gyakorolnia, aki – általában – saját forrásból, bevételeiből tartja el a lapot. A kormányzati szempontokból kiemelt tájékoztatási eszközök külön költségvetési forrásból juthatnának támogatáshoz.

7. A reform csak *mozgalomként* lehet sikeres. A mozgalom alapja az lehet, hogy a Haza-fias Népfront kezdeményezésére a munkahelyeken *reformbizottságok* jönnek létre, amelyek kezdeményezik a változásokat. A már jelenlegi is működő és az ezt követően az egyetemen, művelődési házakban, társadalmi szervezeteknél létrejövő klubok minél szélesebb körben, nyilvánosan vitassák meg a társadalmi és gazdasági reform kérdéseit. A Népfront összefogná e bizottságok működését, s javaslataikat, elképzeléseiket egyeztetné a kormányzat által létrehozott Állami Reformbizottsággal. A nyilvánosság érdekében reformfórumokat kellene létrehozni a tömegkommunikációban.

A reform előkészítésének lehetséges lépései (menetrendje)

1. Az MSZMP Központi Bizottságának még 1987 folyamán meg kellene vitatnia a gazdaság helyzetét, ennek társadalmi következményeit. Ezen az értekezleten fel kellene tárni a helyzet okait, és az értekezletnek – legalább elvi szinten – el kellene magát köteleznie egy átfogó gazdasági, társadalmi és politikai reformprogram mellett. A határozatnak

a) elvi síkon le kellene szögeznie, hogy a párt, elveinek megfelelően, mint politikai mozgalom nem állami szervezetekkel összefonódott vagy azokkal párhuzamosan szervezett pártapparátusokon keresztül gyakorolja vezető szerepét, hanem alapvetően tagjai személyes részvétele révén;

b) felhívással kellene fordulnia valamennyi párttaghoz és a társadalom minden tagjához, hogy az ország súlyos gazdasági helyzetében álljon a bírálatot nyíltan vállaló és megkövetelő átfogó reformprogramja mellé.

2. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának még 1987-ben – az említett KB-ülést követően – össze kellene hívnia az országgyűlést, ahol meg kellene vitatni az ország társadalmi és gazdasági helyzetéről szóló kormányjelentést.

A kormánynak rövid határidővel új, részletes kormányprogram kidolgozása és parlament elé terjesztése mellett kellene magát elköteleznie. E programban kellene felvetni a többi között:

a) Az új kormányzati, szervezeti és felelősségi rendszer kialakítását (kabinetjellegű kormányzati szerveződés, egy gazdasági csúcsminisztérium megteremtése, a reformbizottság beépítése, a kormánybizottságok felülvizsgálata, hatáskörük pontos és nyilvános elhatárolása; az egységes kormányzati felelősség megállapítása; a központi jegybanknak közvetlenül az országgyűlés ellenőrzése alá helyezése).

b) Az országgyűlési képviselők szakmai és politikai beleszólási lehetőségeinek növelését: az ügyrend módosításával ki kellene terjeszteni a képviselők önálló interpellációs jo-

gát, lehetővé tenni képviselőcsoportok szabad alakítását, fedezetet biztosítani a képviselők által felkért szakértők díjazásához.

c) A válságágazatok kritériumait rögzítő szabályok kidolgozását, a válságágazatok körének meghatározását, valamint a rendezés intézményeit és formáit. Az országgyűlés alakítson külön bizottságot a kormányzat válságágazatokat menedzselő programjának folyamatos ellenőrzésére és értékelésére.

d) A nemzetközi szerződéseket is érintő állami nagyberuházások érdemi országgyűlési és társadalmi vitáját (feloldva a nyilvánosság mai korlátozását). Az e viták és elemzések alapján hozandó szerződésmódosítási, leállítási stb. döntésekig az országgyűlés függessze fel e nagyberuházások magyar részről történő teljesítését.

e) A kormányzati szervezet korszerűsítési programját (vállalkozás-ellenőrzés, szervezeti decentralizáció).

f) A kormány és az érdekképviseltek között folytatandó bér- és szociálpolitikai foglalkoztatásra vonatkozó tárgyalások formájának és ütemtervének kidolgozását.

g) Pontos menetrend felállítását a következő új törvényjavaslatok kidolgozására, megvitatására és elfogadására:

- A jegybankkal egyeztetett rövid távú monetáris korlátozásokon alapuló pénzügyi terv kiadása.

- A Vállalati Törvény módosítása a szervezet-korszerűsítési program jogfeltételeinek megteremtése céljából.

- A társulásokra vonatkozó tvr. helyébe egységes Társulási Törvény kiadása.

- Az átmenetileg munkát keresők (munkanélküliek) jogi és pénzügyi helyzetének rendezése.

- A monopolelles szabályozás, valamint a külföldi működő tőke bevonásával kapcsolatos engedélyezési eljárás megváltoztatása (cégbíróság lépjen a hatósági jóváhagyás helyébe).

h) Politikai szervezeti reform kidolgozását a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságával és a Hazafias Népfronttal együttműködésben.

Ez a reform érintené egyebek között a párszervezetek helyét és szerepét az alkotmányos szabályozásban, az érdekképviselési és egyesületi szabályokat, a választási rendszer továbbfejlesztését.

A program, az e felett folytatandó vita, illetve a végrehajtás kapjon teljes nyilvánosságot a tömegkommunikációban; ki kell dolgozni a nyilvánosság bevonásának a feltételeit, intézményi rendszerét.

▪ 66. KIS JÁNOS, KŐSZEG FERENC ÉS SOLT OTTÍLIA ▪
„TÁRSADALMI SZERZŐDÉS” CÍMŰ POLITIKAI PROGRAMJA
(Részlet)

BUDAPEST, 1987. JÚNIUS

Első rész
*Válságban cselekedni
Fordulóponton*

A közmegegyezésnek vége.

Az ország rádöbbsent, hogy a hatalom nem fogja teljesíteni ígéreteit. A gazdasági hanyatlás következményei már a munkásság elitjét és a szellemi középrétegeket is elérték. A közvélemény nem hiszi többé, hogy értelme volna az újabb és újabb áldozatoknak.

A vezetés elbizonytalanodott. Nem érti, miért képtelen megfordítani a romló irányzatokat. Sejtelve sincs, mit kezdjen a hirtelen fölerősödött elégedetlenséggel. Egyre kevésbé ura a tetteinek. Megosztottságát egyre kevésbé képes leplezni.

Az apparátusok nyugtalanok. Érzékelik az indulatok gyülekezését. Tapasztalják, hogy a szokott fogásokkal már nem mindig lehet engedelmeskedésre bírni az embereket. Nem találják a bevált közvetítőket: a párton kívüli tekintélyek visszavonulnak a hivatalos politika szolgálatából, a párttagság kezelhetetlenné válik.

Az általános elégedetlenség megszemélyesíti tárgyát. Ahogy korábban a konszolidációs korszak sikereit, most a korszakvég kudarcait azonosítja az ország Kádár Jánossal. A pártfőtitkár népszerűsége gyorsabban devalválódik, mint a forint. Egyetlen dolog van, amiben ma munkástól pártkádérig mindenki egyetért:

Kádárnak mennie kell.

Új személyek vagy új politika?

Kádár János az arany középut jelképe volt Magyarországon. Nem próbált nagyszabású társadalomátalakító programokat ráerőszakolni a népre, mint Rákosi. Nem volt hajlandó elfogadni a kommunista párturalom korlátozását, mint Nagy Imre. A hatalom monopóliumának birtokában elkerülte, hogy bármely zúgolódásra képes csoport érdekeibe belegázoljon. Beérte apránként adagolt változásokkal. Hagyta, hogy aki csak tudja, kárpótolja magát veszteségeiért.

A sztálinizmustól meggyötört, az 56-os felkelés ellenállhatatlan erejében csalódott, a megtorlás éveiben kivérzett és elfáradt ország helyeselte a konszolidáció politikáját. Biztonságos, nyugodt életkörülményeket kívánt. Cserébe tudomásul vette, hogy a párt uralkodik a nép nevében, és az apparátus uralkodik a párttagság nevében. Ez volt az úgynevezett közmegegyezés.

Csakhogya ma már senki nem hiszi, hogy a radikális döntések halogatása elhárítja a társadalmi érdekkonfliktusokat. Az óvatosság cselekvésképtelenségnek tűnik. A titkolózás a kudarcok takargatásának. A hatalom monopolizálása a kibontakozás akadályának. S ez így is van.

Kádár személy szerint felelős a vezetés tehetetlenné válásáért. Ő volt az, aki 1983-ban kijelentette: nem lesz második reform. 1984-ben ő követelte a VII. ötéves terv felelőtlen gazdaságélénkítési programját. Ő vezényelte az 1985-ös pártkongresszust, amely egyszerre ígért több beruházást, nagyobb fogyasztást, kiegyensúlyozottabb fizetési mérleget és mérséklődő inflációt. Döntő része volt abban, hogy a társadalom elől eltitkolták a bajok nagyságát, s hogy a kiútról folytatott vitákat elzárták a nyilvánosság elől. Amíg őhelyette a pénzügyminisztert meg a tervhivatal elnökét küldik nyugdíjba, nem lesz érdemi változás. Addig „politikánk” helyes, csupán a „végrehajtásba” csúsztak hibák.

Am Kádár távozása önmagában semmit nem oldana meg. Ha utódai úgy próbálják meg kiigazítani az utolsó néhány év „tévedéseit”, hogy visszatérnek a párt „30 éve bevált” politikájához, akkor a válság megy tovább a maga útján. Marad a vegetálgatás, egyre rosszabb életkörülmények között. A háttérben pedig a katasztrófa rémképe: az állam pár éven belül fizetéseképtelenné válhat, eljőhet az áramhiányok, a vég nélküli sorban állások, a zuhanó reáljövedelmek ideje.

Nem kell az összeomlásnak valóban bekövetkeznie: szüntelen kísértése önmagában is tarthatatlanná teheti a helyzetet.

Gyökeres politikai fordulatra van szükség.

A közmegegyezéstől a társadalmi szerződésig

A magyar gazdaság mai bajaira nincs egyszerű megoldás. Nem elég olyasmit mondani, mint 1953-ban, hogy hagyják abba a nehézipari beruházások erőltetését, és mindjárt több jut a fogyasztóknak. A tékozló iparpolitika feladása rövid távon a lakosságot is sújtaná. A legjobb stabilizációs és fellendítési program is átmeneti munkanélküliséggel, életszínvonal-csökkenéssel, társadalmi rétegek, iparágak, körzetek közötti feszültségekkel járna.

a) Mit kezdhet a vezetés ezekkel a konfliktusokkal? Az egyik lehetőség: szociális, nemzeti vagy faji demagógiával próbálja kárpótolni a tömegeket. Politikai hisztériával kombinált rendcsinálási, mozgósítási, központosítási kampányok, afféle északnyugati Románia. Látjuk, hogy ez az út hová vezet.

b) A másik lehetőség: érvényt szerezni a piac gazdasági követelményeinek, és vaskézzel fojtani el a társadalmi elégedetlenség minden megnyilvánulását. Szabadversennyel kombinált rendőrállam, afféle magyar Dél-Korea. Csakhogy Magyarország nem Délkelet-Ázsiában van. Itt ugyanazok az intézmények keményednek vissza diktatúrává, melyek szorításból a piacot ki kellene szabadítani.

c) Végül a harmadik út: a hallgatólagos közmegegyezés felbomlásától eljutni a nyílt egyezkedéshez. Mozgósító diktatúra vagy leszerelő diktatúra helyett társadalmi szerződés. Az érdekeltek részessé válása a kompromisszumok létrehozásában.

Társadalmi szerződés nélkül nem lesz nemzeti felemelkedés.

Ne csak háborogj – követelj!

Az egyezséghez azonban partnerek szükségeltetnek. Ez a hatalom 30 éven át mindent megtett, hogy egyetlen érdekcsoport, egyetlen véleményalkotó kör se válhasson a partnérévé. Most, a politikai bizonytalanság óráiban, ha akarna se lenne kivel tárgyalnia. Nem

egyezhethet meg az érdekeltek kinevezett képviselőivel; az ilyen megegyezést a társadalom nem tartja be. Csak az alul lévők bizonyíthatják, hogy szószólóikat vezetőiknek tekintik és hallgatnak rájuk. Ám ehhez meg kell mozdulniuk.

Az értelmiségnek ma már van egy politizáló magja – közgazdászok, szociológusok, újságírók, írók –, amely szorgalmazza a párbeszédet. Néhány szakértőcsoport saját kezdeményezésére átfogó reformjavaslatokkal lépett föl. Nem érik be vele, hogy elgondolásait a vezetés rendelkezésére bocsássák – irataik szabadon terjednek; kutatóintézetekben, szakmai társalgásokban, klubokban, egyetemeken, magánlakásokon vitatják őket.

Ám közvetlen címzettjük és támaszuk egyelőre csupán az értelmiség. A lakosság szélesebb köreiben még csak az elégedetlenség erősödik. Nem gondolnak alternatívákra. Nem követelnek.

Igaz, a közhangulat várakozásteli. Csakhogy a feszült várakozás nem lehet tartós. Ha nem fordul át a kezdeményezésbe, előbb-utóbb átadja helyét a beletörődésnek. S akkor már csak a rosszabbnál rosszabb lehetőségek maradnak.

A politika kulcskérdése ma az, hogy a hallgatólagos közmegegyezés felmondását követi-e a nyílt társadalmi szerződés sürgetése.

Nem elég zúgolódni a rossz politika következményei miatt – követelni kell egy másik politikát.

Hogyan?

Sok minden szól az ellen, hogy az emberek követelni kezdjenek. A pesszimizmus: az az érzés, hogy a gazdasági lecsúszás megállíthatatlan. A reformok lejáratódása: 1979 óta minden reformálnak, mégsem változik semmi, kivéve hogy az életkörülmények egyre romlanak. A hatalom ellenállásának érzékelése: mindegy, hogy „mi” tartanánk jónak, „ők” úgyis azt csinálják, ami nekik tetszik.

A pesszimizmus leküzdhető, amíg a várakozás ki nem huny. A régi vezetéssel való szakítás lehetővé teszi a reform megkülönböztetését a reformálgatástól. De mit lehet elérni a hatalom ellenállásával szemben?

Valóban, a rendszer az alulról kiinduló követelések elszigetelésére, leszerelésére és megtorlására van megalkotva. De vegyük észre: nem ugyanúgy működik válságban, mint normális körülmények között. Az elbizonytalanodott, egymással meghasonlott vezetők, a nyugtalan apparátusok nem tudnak félresöpörni minden kezdeményezést.

Bármely fórum jó, ahol az alul lévők megszólalhatnak. Jó a képviselő és tanácstagi beszámológyűlés, jók a Hazafias Népfront és a TIT rendezvényei, a klubok, a politikai szemináriumok, a szabad pártnapok. De a legjobb a munkahelyi nyilvánosság, a termelési tanácskozás, műhelyértekezlet, a szakszervezet, a KISZ, a párt taggyűlése. Hívjuk le az ország vezetőit a gyárakba és az intézményekbe. Írásba foglalt határozatokkal bombázzuk a politikai és társadalmi szervezetek központjait. Reagáljunk a Központi Bizottság, a SZOT és a kormány közleményeire. Követeljük, hogy tegyék hozzáférhetővé a reformviták anyagait. Hívjuk meg a szerzőket. Foglaljunk állást tervezeteikkel kapcsolatban. Dolgozzuk ki elképzeléseinket a saját munkahelyünk jövőjéről. Alapítsunk munkahelyi reformklubokat.

Vannak választott képviselőink: kötelesek képviselni bennünket! Ha a szakszervezeti titkár nem jár el a tagság érdekeinek védelmében, ha a KISZ-titkár, a párttitkár szembeke-rül választóival, vissza lehet hívni őket. Érezzék csak, hogy most jobban függenek alulról.

Vegyük észre, javultak az összefogás esélyei. Az emberek kevésbé megfélemlíthetők és lebeszélhetők. S ha a hivatalos keretek meghódítása nem megy, át lehet lépni rajtuk. Az elmúlt években megnőtt a társadalmi engedetlenség tere. Gondoljunk az olyan példákra, mint a tehófizetés⁹² tömeges megtagadása. Vagy az egyezkedéssel végződött, műhelyszintű sztrájkokra. Vagy arra, hogy a 80-as években minden március 15-én ezrek tüntettek.

Teremtünk nyilvánosságot az alulról induló kezdeményezéseknek. Követeléseinket ne csak fölfelé továbbítsuk, küldjük meg a sajtónak és a társ munkahelyek szervezeteinek. Gyűléseinkre hívunk meg külső résztvevőket. Tartsunk közös tanácskozásokat a hasonló helyzetben lévők képviselőivel. Próbáljunk meg tájékoztatót kiadni; ha lehet, rendszeresen, ha nem megy, legalább alkalmilag.

A hatalom csak akkor fog párbeszédbe bocsátkozni, ha tapasztalja, hogy nemcsak értelmiségekkel kell egyezkednie.

Mit követeljük?

A jelenlegi vezetés szerint többet fogyasztunk, mint amennyit megtermeltünk. De nem úgy van-e inkább, hogy a gazdaságpolitika többet ölt bele soha meg nem térülő beruházásokba, mint amennyit a fogyasztóktól sikerült elvennie?

Amíg a vezetés nem ismeri el felelősségét a kialakult helyzetért, amíg nem küszöböli ki a tékozló felhalmozás okait, addig a dolgozóknak az az érdekük, hogy igyekezzenek bér- vagy juttatásnövelést kicsikarni. Addig a társadalom nem felelhet mást a takarékoskodási felszólításokra: *amit megettünk, azt nem tudják elherdálni.*

Am tudnunk kell: hosszabb távon a bérek és juttatások emelése nem segít rajtunk. A válság árát mindenképpen meg kell fizetni, bárkit terhel is érte a felelősség. De nem mind-egy, hogyan fizetünk.

Vagy lesz program a gazdaság stabilizálására és reformjára, s akkor a piaci egyensúly helyreállításáért kell átmeneti veszteségeket vállalni. Vagy nem lesz stabilizáció és reform, és akkor a hanyatlás következményeit kell elviselnünk.

Nemzeti érdek, hogy – ha már fizetni kell – a reformért és ne az elmulasztásért fizessünk. A reform: felzárkózás a világ gazdaság fejlődő régióihoz. A reform elszabotálása: le-
stüllyedés a harmadik világ stagnáló országai közé.

Mi kell a felzárkózáshoz?

a) A különböző tulajdonformák egyenjogúsítása a gazdaság piaci szférájában. Jogi biztonság magánvállalkozások alapításához és a magántőkék befektetéséhez. Egységes adózási, hitelfelvételi, üzletkötési és külkereskedelmi feltételek minden gazdasági szervezettípus, minden egyes vállalat számára.

b) Önkényes, adminisztratív jövedelemelvonás helyett a kibocsátott pénz mennyiségének szabályozásával biztosított keresetkorlátozás.

c) Az ár- és bérmechanizmusok hatásági manipulálásának visszaszorítása.

d) A pénz- és tőkepiac kiépítése, a központi (nem piaci) beruházások arányának számottevő csökkentése.

e) Az elburjánzott monopóliumok leépítése, a gazdaságilag indokolatlan vállalatméretek csökkentése, új kis- és középvállalatok sokasága.

⁹² tehó = területfejlesztési hozzájárulás.

f) Adminisztratív exportkikényszerítés és importvisszafozás helyett rugalmas árfolyampolitika a külkereskedelmi egyensúly érdekében.

g) Szakítás az önellátó KGST programjával, nyitás a világgazdaság felé. A KGST-n belül a vállalatok közötti, üzleti kapcsolatok bővítése, elfordulás a gazdaságilag előnytelen, politikai úton létrehozott kooperációtól.

Lehet-e egy ilyen reformprogramnak széles tábor a Magyarországon? Véleményünk szerint lehet. A sorra vett pontok többsége igen sokak számára rokonszenves.

De a fenntartások is számosak. Részint érdekek (nemcsak a hatalomhoz fűződő érdekek) szólnak a reform ellen: nem világos, hogy induláskor milyen méretű inflációt, jövedelemcsökkenést, munkanélküliséget hozna; bizonyos ágazatokat, körzeteket, szakmákat, üzemeket külön is hátrányosan sújtana. Részint pedig elvek (nemcsak a hatalom berkeiben vallott elvek) szülik az ellenérzéseket: az a fajta egyenlőségeszmény, amely nem tűri a vállalkozásból származó többletjövedelmet, a vagyonbefektetésből származó nyereséget; az a fajta biztonságesezmény, amely nem fér össze az átmeneti munkanélküliséggel, a reáljövedelmek ingadozásaival.

Az ilyen aggályok ereje csökken, ha

- a lakosság tapasztalja, hogy a fogyasztás korlátozása előtt az állam már visszafogott minden elhalasztható vagy önmagában is kétséges beruházást (bős–nagymarosi vízlépcső, jamburgi földgázkitermelés, védelmi kiadások);

- a megtakarítási program keretében az adminisztratív apparátusokat is arányosan csökkentik, kezdve a párt apparátusain;

- a vállalkozás jogi biztonságának megteremtésével a magánszféra az állami iparból elbocsátott munkaerő egyik fő befogadójává válik;

- a piaci kényszer mellett működésbe lép az érdekszervezetek nyomása is.

Mégis, mivel a gazdasági reform nem lehetséges fájdalmas átrendeződésekkel járó stabilizáció nélkül, ezért a vele szembeni aggályok teljesen nem oszthatók el.

Viszont a politikai változások kívánatos voltával azok is egyetértenek, akik a gazdasági válságból az elvonó–újraelosztó állam oltalma alá vágynak vissza. A hatalom körein kívül senkit nem kell meggyőzni róla, hogy

- elég volt a tömegtájékoztató hazugságaiból;

- elég volt abból, hogy a nép megkérdése nélkül döntenek, aztán vele fizettetik meg a rossz döntések árát;

- elég volt abból, hogy a szakszervezet az államot képviseli a munkavállalókkal szemben;

- elég volt az állampolgári jogok megcsúfolásából.

Erre az egyetértésre támaszkodva lehet tábor szerezni a gazdasági reform ügyének is.

A gazdasági reformprogramnak a politikai átalakulás programjára kell épülnie.

Egy politikai program körvonalai

Magyarországnak utoljára 1956 adott politikai programot. E szöveg szerzői azok közé tartoznak, akik szerint a történelem nem tette túlhaladottá október alapvető követeléseit:

- többpártrendszer, képviseleti demokráciát az államvezetésben;

- önkormányzatot a munkahelyeken és a településeken;

- nemzeti önrendelkezést, semlegességet a külpolitikában.

Meggyőződésünk azonban, hogy e követeléseket az ország mai politikai helyzetében napirendre tűzni nem lehet, s valószínűnek tartjuk, hogy ez a helyzet még hosszú ideig

nem fog lényegesen változni. Javultak viszont az ahhoz hasonló, kompromisszumos megoldások feltételei, amelyekre 56 novemberében a demokratikus pártok maradványai és a munkástanácsok tettek ajánlatot.

Hisz ma nem egy bukott forradalom vívja utódvédharcait a berendezkedő restaurációs rezsimmel. A konszolidáció óta végbement fejlődés is számít: polgárjogot nyert a tömegfogyasztás, elfogadottabbá váltak a piaci magatartások, létrejött néhány nyugati orientációjú társadalomtudományi közösség, felbomlott a hivatalos ideológia, s megnőtt a szaktudás presztízse, csökkent a távolság a káderek új nemzedéke és a szakmai elitek között. Javultak a külső feltételek is: a magyar állam nyitottabb Nyugat felé, mint 30 éve volt, a szovjet beavatkozás lehetősége csökkent, a Szovjetunió vezetőinek tűrőképessége növekedett.

Ebből kiindulva gondolkodunk rajta, hogyan lehet a növekvő elégedetlenséget célirányos politikai követelésekké formálni. Adottnak vesszük, adottnak kell vennünk az egypárturalmat, a párt bizonyos közhatalmi előjogait. Azt vizsgáljuk, miként lehetne végre föltenni *e keretek között* a forradalom leverése óta elnapolt politikai alapkérdéseket.

Mert ideje föltenni őket.

Kompromisszumos megoldásokat javasunk, jóval kevesebbet, mint amire az ember vágyik. De ezek a kompromisszumok már most érzékelhető változást hoznának a hatalom és a társadalom viszonyában. S ha megvalósulnának, lehetővé tennék a rendezett továbbfejlődést egy demokratikus, önkormányzatú, önálló Magyarország felé.

Azt javasoljuk, jelszavaink legyenek:

- *A párturalom alkotmányos korlátozását, szuverén törvényhozást, felelős kormányt.*
- *Törvényekkel körülírt sajtószabadságot.*
- *Érdekvédelmi és egyesülési jogokat, jogi védelmet a munkavállalónak.*
- *Szociális biztonságot, méltányos szociálpolitikát.*
- *Jogot az állampolgárnak. [...]*⁹³

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin. Budapest, 1995, T-Twins, 431–436.

▪ 67. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪ ÁLLÁSFOGLALÁSA A GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMPOLITIKAI FELADATOKRÓL

BUDAPEST, 1987. JÚLIUS 2.

A szocializmus építésének évtizedeiben népünk munkájának eredményeként gyökereken megváltoztak hazánk társadalmi és gazdasági viszonyai: kivívtuk a nép hatalmát, felszámoltuk a nagybirtokrendszert, az alapvető termelési eszközök társadalmi tulajdonba kerültek, megteremtettük a szocialista nagyüzemi mezőgazdaságot. Fejlődésünk nem volt

⁹³ A programjavaslat még két további részből áll. A második rész az elsőben megfogalmazott teendőket részletezi, s ezzel konkrét programot ad. A harmadik rész (*Tágabb összefüggések*) a magyar–szovjet viszonyra, a kisebbségi kérdésre és 1956 jelentőségére foglalkozik.

töretlen. A szocialista építés első éveit követő megrázkódtatás után azonban pártunkban, társadalmunkban volt erő a megújulásra. Kibontakozott a szocialista demokrácia, társadalmi közmegegyezés jött létre, a szocializmus építése nemzeti programmá vált. Rugalmas gazdaságirányítást vezettünk be, a népgazdaság fejlődésnek indult, nemzetközileg elismert eredményeket értünk el.

1960 óta a nemzeti jövedelem mintegy háromszorosára, az ipari termelés három és félszeresére, a mezőgazdasági termelés kétszeresére, a lakosság fogyasztása, reáljövedelme két és félszeresére nőtt. Az ország jelentős anyagi és szellemi értékekkel gyarapodott. Javultak a munka- és életkörülmények; munkalehetőséget, teljes foglalkoztatottságot, szociális és létbiztonságot teremtetünk. Hazánk gazdaságilag közepesen felett országgá vált. Népünk jogosan lehet büszke munkájának eredményeire.

Az utóbbi másfél évtizedben gyökeres változások mentek végbe a világgazdaságban. Ezek, valamint a szocialista társadalom építésének megváltozott feltételei, az intenzív gazdálkodásra való áttérés együttesen új követelményeket támasztanak, nagyobb és nehezebb feladatok elé állítják a magyar népgazdaságot. Mindennek népgazdaságunk eddig csak részben tudott megfelelni. Késlekedtünk a megváltozott helyzethez való alkalmazkodásban. A gazdaságirányítás egésze nem ösztönzött és nem kényszerített eléggé az intenzív szakaszra való áttérésre, a termelési szerkezet átalakítására, a nemzetközi versenyképesség javítására. Növekedtek a gazdasági nehézségek.

A fejlődés jelentősen eltér a XIII. kongresszus⁹⁴ határozatában megjelölt iránytól és a VII. ötéves tervben kitűzött céloktól. A nemzeti jövedelem nem fedezi a felhasználást, az adósságállomány és a költségvetési hiány tovább növekszik, eközben a közületi és a lakossági fogyasztás emelkedik.

A népgazdaság teljesítménye alapvetően meghatározza társadalmi életünk minden területének fejlődését. Ezért a Központi Bizottság halaszthatatlannak tartja, hogy megkezdődjön a felhalmozódott nehézségek felszámolása, a fejlődésünk útjában álló akadályok leküzdése, a termelési szerkezet átalakítása, a műszaki fejlesztés felgyorsítása. Szocialista fejlődésünk, a termelés elkerülhetetlen korszerűsítése, az életkörülmények javítása, az élet-színvonal további fejlesztése szilárd alapokat követel. A jelenlegi helyzetben szükség van egy olyan stabilizációs szakaszra, amelyben meg kell teremteni a termelés és a felhasználás összhangját, és érvényt kell szerezni annak a követelménynek, hogy csak azt lehet elosztani, amit megtermeltünk.

Ebben a szakaszban vállalni kell az átalakítással együtt járó küzdelmeket, konfliktusokat és terheket. A fő feladat: szocialista társadalmunk humánus alapelveinek szem előtt tartása mellett határozottan érvényesíteni a racionális gazdálkodás követelményeit.

Az egyensúly javítását most a kiadások csökkentésével, tartósan csak a jövedelemtermelő képesség fokozásával lehet megalapozni. Több területen szakítani kell a helytelen gyakorlattal. Az elosztás nem előzheti meg az anyagi fedezet megteremtését. Változtatni kell a támogatások és elvonások áttekinthetetlen, a hatékonyságot elfedő rendszerén. Határozott lépéseket kell tenni a támogatások leépítésére, mivel az eredményesen dolgozó vállalatok rovására tartósan nem finanszírozható a veszteséges tevékenység. Meg kell valósítani a teljesítmény szerinti differenciálást.

A Központi Bizottság 1986. novemberi ülésén átfogóan elemezte népgazdaságunk hely-

⁹⁴ Az MSZMP XIII. kongresszusa 1985. március 25–28-án ülésezett.

zetét, és elhatározta, hogy gazdasági-társadalmi kibontakozási programot kell kidolgozni. A tervezetet a párt-, állami, társadalmi és tudományos szervezetek 38 vezető testülete véleményezte. A Központi Bizottság az észrevételek figyelembevételével és mérlegelésével alakította ki állásfoglalását.

I.

A gazdasági-társadalmi kibontakozási program alapvető célja, hogy a társadalmi és gazdasági élet minden szféráját megújítva új lendületet adjunk a szocializmus építésének, megeremtsük a gazdaság fejlődéséhez szükséges forrásokat, s meghaladjuk a közepes gazdasági fejlettség szintjét.

1. A Központi Bizottság úgy ítéli meg, hogy a gazdasági életben jelen levő kedvezőtlen folyamatok megállítása, a kedvező irányú fordulat előkészítése érdekében egy rövidebb stabilizációs és egy hosszabb távú kibontakozási szakaszra van szükség.

Az első szakaszban fokozatosan meg kell állítani az eladósodás folyamatát, csökkenteni, majd meg kell szüntetni az állami költségvetés hiányát.

A kibontakozás érdekében fel kell gyorsítani az intenzív fejlődéshez, a világgazdasági folyamatokhoz történő igazodást, a tartós változásokat szolgáló szerkezetátalakítást, a műszaki fejlődést, a ráfordítások csökkentését, s mindezekkel a hatékonyság javítását. A gazdasági reformfolyamat széles körű kibontakoztatására van szükség.

2. A termelés differenciáltan, elsősorban az exportképesség növelését szem előtt tartva fejlődjön. A gazdaságos konvertibilis elszámolású kivitel – főként a feldolgozóiparban – erőteljesen növekedjen. Ezt a meglevő termelési kapacitások jobb kihasználásával, azok kiegészítésével és korszerűsítésével, a termékek minőségének és műszaki színvonalának emelésével, a piaci munka javításával kell elérni. A korábban jóváhagyott központi gazdaságfejlesztési programok felülvizsgálatával, módosításával, a végrehajtás eszközrendszerének a javításával gyorsítani kell az egyes ágazatok szerkezeti átalakítását. A fejlesztéseket a nemzetközileg versenyképes területekre kell összpontosítani.

3. A gazdaságtalan termelés és export támogatásának a leépítését határozottabban kell folytatni. Azt a termelést, amely nem tehető gazdaságossá, meg kell szüntetni, egyidejűleg más hazai termeléssel vagy importtal gondoskodni kell a szükségletek kielégítéséről. A fizetésektelen vállalatok és szövetkezetek esetében szigorúan a felszámolási és szanalási jogszabályok szerint kell eljárni. A felszabaduló tőkét és munkaerőt a nagyobb hatékonyságú termelésben kell hasznosítani.

4. A népgazdaság egyensúlyának átfogó javítása érdekében a nemzetközi együttműködés lehetőségeinek eredményesebb kiaknázására kell törekedni.

– A magyar népgazdaság tudományos-műszaki haladásában, fejlődésében meghatározó szerepe van a Szovjetunióval, a szocialista országokkal kialakított együttműködésnek. Tovább kell fejleszteni a KGST keretében kialakult kölcsönösen előnyös műszaki-tudományos és gazdasági együttműködést, a szocialista gazdasági integrációt. A szocialista országok viszonylatában a lehetőségek jobb feltárásával, a forgalom kölcsönös bővítésével biztosítani kell a kiegyensúlyozott áruforgalmi és fizetési kapcsolatok megőrzését. Az együttműködést az igényekhez igazodva, a vállalatok közötti közvetlen kapcsolatok fejlesztésével és a kölcsönös érdekeken alapuló közös vállalkozások útján is bővíteni kell.

– A fejlett tőkés országokkal külkereskedelmi forgalmunk bővítésére és a fejlesztési-

termelési kapcsolatok elmélyítésére kell törekedni. Kínálatunkban növelni kell a nagyobb feldolgozottsági fokú és a jelentős szellemi munkát igénylő termékek arányát. Kapcsolatainknak jobban kell segíteniük a hazai műszaki haladást, a korszerű termelési eljárások elterjedését. Erősíteni kell a vállalatok közötti tartós és közvetlen kapcsolatokat, a termelési kooperációt. Kedvező feltételek megteremtésével elő kell segíteni a működő tőke nagyobb arányú bevonását.

– A fejlődő országokkal folytatott külkereskedelmünkben a kölcsönösen előnyös együttműködést úgy kell alakítani, hogy az jobban szolgálja a hazai termelés szerkezetátalakítási céljainak a megvalósítását.

II.

A rövid és hosszabb távú feladatok eredményes megoldásának egyaránt feltétele a népgazdaság tervszerű irányításának javítása és a piac fejlesztése, törvényeinek figyelembevétele.

1. A központi irányítás alakítson ki olyan közgazdasági és társadalmi környezetet, amely ösztönöz a vállalkozásra, értékeli annak eredményeit, kikényszeríti a teljesítmény szerinti differenciálódását, és képes elviselni a konfliktusokat.

a) A központi gazdaságirányító szervek döntései meghatározóak legyenek: a szerkezetátalakítás stratégiai feladatainak megoldásában, az energiatermelés és elosztás, a kitermelőipar, az infrastruktúra, továbbá a KGST-együttműködés nagy horderejű kérdéseiben, a pénzügy- és hitelpolitikai irányvonal kialakításában. A kormány struktúrafejlesztő tevékenysége ösztönözze és segítse a nemzetközi technológiai és technikai fejlődés fővonalaibanak követését.

b) A feldolgozóiparban, az élelmiszeriparban, az építőiparban, a fogyasztási cikkek termelésében, a szolgáltatásokban tudatosan nagyobb teret kell biztosítani a kereslet-kínálati viszonyok érvényesítésének.

c) A gazdálkodásban aktív szerepet kell kapniuk az áru- és pénzviszonyoknak, a keresletnek és a kínálatnak, a hitelnek, az áraknak, az árfolyamnak a jövedelmezőségnek és a nyereségnek. Szigorú pénzügyi, hitelezési és költségvetési gyakorlatot alkalmazva fokozni kell a vállalati kollektívák érdekelttségét és felelősségét az eredményességben.

2. A kibontakozás döntően azon múlik, hogy mennyire sikerül a vállalatokat, szervezeteket, a gazdálkodó egységeket a gazdasági élet valódi önállósággal rendelkező, a jövedelem- és vagyongyarapításban közvetlenül érdekelt szervezeteivé tenni. A vállalatok nagyobb mozgékonyassággal és ésszerű kockázatvállalással elégtételt ki a piaci igényeket, kerüljön összhangba a termelés és a kereslet. Gondoskodni kell, hogy a dolgozók a követelményeknek megfelelő képzésben és továbbképzésben részesüljenek. Javítani kell a munkafegyelmet, a munkaerkölcsöt, a munkakultúrát. Jelentősen fejleszteni kell a vállalatok közötti együttműködést, erősíteni a kooperációs és szerződéses fegyelmet; biztosítani kell, hogy a vállalatok megállapodásait következetesen betartsák.

3. Az állam és a vállalatok viszonyában legyen kiszámítható és áttekinthető a szabályozás; az egyedi beavatkozások jelentős csökkentésével erősíteni kell a gazdálkodószervezetek önállóságát, a vállalati vezetés felelősségét. A társadalmi és a vállalati érdekek egyeztetésében kapjanak nagyobb szerepet az érdekképviselői szervezetek. Intézményesé kell tenni a kormány, valamint a szakszervezetek, a szervezeteti érdekképviselői szervek és a Magyar Gazdasági Kamara közötti érdekegyeztetést.

4. Az eredményes vállalati munkához a gazdasági tisztánlátást elősegítő, a gazdaságos termelést ösztönző vállalati adórendszerre, jól működő árrendszerre, a teljesítmény növelésére serkentő kereslet- és bérszabályozásra van szükség.

a) A vállalati adórendszer módosításával csökkenteni kell a termelőket közvetlenül terhelő adók számát és mértékét, s egyúttal növelni a fogyasztáshoz kapcsolódó adatokat. A Központi Bizottság egyetért azzal, hogy megfelelő előkészítés után bevezetésre kerüljön a hozzáadott érték típusú általános forgalmi adó. Tudomásul veszi, hogy ez a termelői árak csökkenésével és a támogatások leépítése miatt a fogyasztói árak növekedésével jár.

b) A hatékonyságot és a nemzetközi versenyképességet kifejező árrendszert és ármechanizmust kell kialakítani. Az árak tükrözzék a reális költségeket és a kereslet-kínálati viszonyokat, de ne tartalmazza a hanyag munka költségeit. Az adóreform érvényesíti azt a mellőzhetetlen követelményt, hogy a termelői és a fogyasztói árak között szoros és folyamatos kapcsolat legyen. Az alapvető létfenntartási cikkek és szolgáltatások meghatározott körében továbbra is hatósági árellenőrzésre és -befolyásolásra van szükség.

c) Az adó- és árreform mellett olyan bérreformra van szükség, amely elősegíti a munka szerinti elosztás elvének érvényesülését. Első lépésként csökkenteni kell a keresetszabályozás kötöttségeit. Hosszabb távon olyan bérarányokat kell kialakítani, amelyek kifejezik a munka társadalmi hasznosságát.

Módosítani kell a vállalati belső érdekeltséget: a tevékenység jellegéhez igazodó bérrendszerek, bérezési formák erősítsék az egyéni, illetve csoportteljesítmények és a keresetek összhangját. Ki kell dolgozni a szocialista brigádok és a dolgozók más közösségi vállalkozásszerű munkavégzésének elszámolási, érdekeltségi rendszerét.

5. A vállalati önállóság növelése, a nemzetközi munkamegosztásban rejlő előnyök jobb kihasználása, a termelők piaccal való közvetlen kapcsolatának erősítése érdekében szükséges a külkereskedelmi tevékenység tartalmának, szervezeti és érdekeltségi rendszerének gyökeres átalakítása.

6. A kibontakozásban a szocialista nagyüzemek és szövetkezetek hatékony gazdálkodásának, a főmunkaidőben végzett tevékenység eredményességének van döntő szerepe. Ugyanakkor a gazdasági teljesítmény növelésében valamennyi gazdálkodó szervezetnek – mérettől, tulajdon- és tevékenységi formától függetlenül – részt kell vállalnia.

7. Céltudatosan fejleszteni kell a szocialista piaci viszonyokat. Új társasági törvénnyel is elő kell mozdítani, hogy változatos vállalkozási formák alakuljanak ki. Ösztönözni kell új, rugalmasan működő, jövedelmezően gazdálkodó közép- és kisméretű gazdasági szervezetek létrejöttét. Csökkenteni kell a termelésben és értékesítésben meglevő vállalkozási kötöttségeket, és javítani az importnak a versenyt segítő szerepét. Fel kell számolni az egyes szektorok vállalkozási feltételeiben fennálló különbségeket és a káros monopollhelyzeteket.

8. A kiegészítő-kiegészítő gazdaság, valamint a magántevékenység a szocialista gazdaságnak szerves része. Bátorítani kell minden olyan kezdeményezést, tevékenységet, amely a nemzeti jövedelem növekedését és a lakosság életviszonyainak javítását szolgálja. A nagy- és kistüzemek közötti munkamegosztás és együttműködés fejlődjön. Teremtsek meg a társulás feltételeit, s ez is járuljon hozzá a nagyüzemek munkáját segítő termelési háttér kiépüléséhez.

9. A fejlesztési források bővítése érdekében nagyobb lehetőséget kell teremteni a vállalati eszközök mobilizálására, a lakossági és vállalati pénzüsszegek hatékony, előnyös befektetésére. Ezt szolgálja az értékpapírok formáinak bővítése, forgalmuk szélesítése.

Az alapvető tulajdonformák változatos kombinációjával megfelelőbb kereteket kell lét-

rehozni az értéktermelő tevékenység bővítéséhez. Meg kell teremteni a lehetőségeit, feltételeit, hogy az erre kész dolgozók saját anyagi eszközeikkel a vállalati vagyon gyarapításában és hozamának növelésében személyes érdekeltséget vállalhassanak.

10. A törvényességet, a jogbiztonságot a vállalatokon és szövetkezeteken belül, valamint külső kapcsolataikban egyaránt erősíteni kell. A működési szabályzatok, kollektív szerződések, kölcsönös kötelezettségvállalások rangját, presztízsét növelni kell.

A vállalatokon belül a munkahelyi demokráciát formalitásoktól mentessé kell tenni. Ugyanakkor egyértelmű és világos feladatellátásokról van szükség a vezetésben, a vállalati tanács és az igazgató, a vállalati tanács és a szakszervezeti fórumok között.

11. A vállalatok önállósága következtében a szocialista munkamozgalmak a gazdálkodó szervezetek által kidolgozott termelési és fejlesztési tervekhez kapcsolódnak. Ezért helyes, ha a kollektívák maguk határozzák meg a munkaverseny célját, a részvétel módját, s ők maguk értékelik annak eredményeit.

III.

A gazdasági kibontakozáshoz eredményesebb termelőmunkára, a teljesítmények és a jövedelmek jobb összehangolására, a teljesítményen alapuló differenciálása, igazságos közteljesítésre és hatásos szociálpolitikára van szükség. Az előrehaladás egész társadalmunktól áldozatvállalást, fegyelmezett munkát, a vezetéstől következtetességet és határozottságot kíván. Szükség van a közérdek előtérbe állítására, a közszellem javítására.

1. A hatékony termeléshez, a szerkezetátalakításhoz, a műszaki fejlesztés gyorsításához, szükséges források biztosítása átmenetileg a közületi és a lakossági fogyasztás korlátozásával jár. Ahhoz, hogy az életszínvonal megalapozott emelésére sor kerülhessen, a teljesítmények növelésére, eredményes gazdasági munkára van szükség.

A lakosság munkajövedelmei, a keresetek a teljesítménytől függően jobban differenciálódjanak. Az eredményesen dolgozó kollektívákat és egyéneket fokozott anyagi elismerésben kell részesíteni.

2. A szociális biztonság fenntartása törekszünk. Fel kell készülni a gazdasági struktúra átalakításával járó új szociális problémák kezelésére, enyhítésére. Elsősorban a társadalmi segítségre szoruló, időskorú és alacsony jövedelmű nyugdíjasokat, a többgyermekes családokat kell támogatni. Bővíüljön a helyi szociálpolitika intézményrendszere, eszköztára és anyagi bázisa.

A gyermeknevelés családi költségeinek viselésében stabilizálni, majd növelni kell az állami részvétel arányát.

A nyugdíjrendszer olyan módosítására van szükség, amely az anyagi feltételekkel összhangban nagyobb szociális biztonságot nyújt, társadalmilag igazságosabb nyugdíjarányok kialakulásához vezet.

3. A pályakezdő fiatalokat különösen az otthonteremtésben kell segíteni. A lakásgazdálkodás átfogó továbbfejlesztésére – a Kommunista Ifjúsági Szövetség részvételével – mielőbb javaslatokat kell kidolgozni. A lakáshoz jutás és a lakásfenntartás támogatási rendszerét a családok jövedelmi és szociális helyzetéhez igazodóan differenciáltan kell kialakítani.

4. A lakosság adózásában olyan változtatásokra van szükség, amelyek lehetővé teszik az arányos közteljesítést. A Központi Bizottság egyetért azzal, hogy megfelelő előkészítés után bevezessék a személyi jövedelemadót.

Az adórendszer legyen áttekinthető, mértékét úgy kell megállapítani, hogy a nagyobb jövedelmű rétegeket az adó fokozottabban terhelje, s megmaradjon az érdekeltiség a teljesítmények növelésében.

A szociálisan kedvezőtlen helyzetben lévő csoportokat, rétegeket az adózás nem érintheti hátrányosan. A személyi jövedelemadó bevezetésével a főmunkaidőből származó nettó kereset érdemben nem csökkenhet. Az adózás alól eddig kivont jelentős jövedelmek adóztatása és ellenőrzése érdekében az adózást vagyonynyilatkozat és -elszámoltatás egészítse ki.

5. A gazdasági feladatok megoldása előrelátó foglalkoztatáspolitikát igényel. A termelési szerkezet átalakítása megköveteli a munkaerő átcsoportosítását, illetve átcsoportosulását. A munkahelyváltást az állampolgárok munkához való jogának sérelme nélkül jobban összhangba kell hozni a társadalom érdekével. Az ezzel járó átmeneti feszültségek feloldásához rugalmas formák kialakításával bővíteni kell a foglalkoztatáspolitikai eszköztárát. Fel kell készülni a 90-es évek elején munkába lépő korosztályok megfelelő foglalkoztatására.

6. A gazdasági-társadalmi kibontakozás programjának sikeres végrehajtása nagyobb szak-képzettséget, széles körű műveltséget igényel. Oktatási rendszerünk minőségi fejlesztése alapozza meg ezeket az igényeket. A változó szükségletekhez igazodjon a szakképzés szerkezete, emelkedjen a középiskolát, hosszabb távon a felsőfokú tanulmányokat végzettek száma.

7. Az értelmiségnek fontos szerepe van a társadalmi és gazdasági változások kibontakoztatásában. Növekednie kell a nagy felkészültséget igénylő szellemi munka társadalmi elismertségének. A kormányzat, a vállalatok és az intézmények vezetői tegyenek erőfeszítéseket, hogy az értelmiségiek teljesítményükkel és tevékenységük társadalmi hasznosságával arányos erkölcsi és anyagi elismerésben részesüljenek. Az értelmiség hivatásbeli tevékenységével, közéleti szereplésével segítse a szocialista társadalmi tudat és erkölcs kedvező alakulását.

8. Az államigazgatás, az egészségügy és a szociális ellátás, a tudományos kutatás, az oktatás és közművelődés, a tömegtájékoztatás és a sport területén a társadalmilag szükséges feladatok ellátáshoz megfelelő feltételeket kell biztosítani. Ugyanakkor el kell érni, hogy ezekben az intézményekben is a feladatokhoz és a gazdasági lehetőségekhez igazodó tevékenységi és szervezeti rendszer, ésszerű létszám- és költséggazdálkodás alakuljon ki.

9. A pártban, a tömegszervezetekben és tömegmozgalmakban is racionalisabb, kisebb és hatékonyabban dolgozó intézményekre van szükség.

10. Határozottabb fellépést, szigorúbb felelősségre vonást, nagyobb nyilvánosságot és társadalmi ellenőrzést kell megkövetelni a társadalmi-gazdasági életben tapasztalható visszaélések elleni harcban. Erősíteni kell az egységes, kibúvókat nem engedő jogi szabályozást, és ennek adminisztratív eszközökkel is érvényt kell szerezni – a korrupció, a jogtalan előnyszerzés, a protekcionizmus és más – a társadalmunktól idegen jelenségek visszaszorítása érdekében.

A pártszervezetek járjanak élen a közélet tisztaságának védelmében, az illetékes felügyeleti és hatósági szervek pedig határozottan vonják felelősségre azokat a személyeket, akik jogtalan előnyt nyújtanak vagy fogadnak el.

IV.

Gazdasági-társadalmi programunk megvalósításához elengedhetetlenül szükség van a szocialista demokrácia fejlesztésére, a politikai intézményrendszer működésének korszerűsítésére. Folytatódjon az az átalakulási folyamat, amelyben növekszik az egyének szerepe a társadalmi cselekvésben, nő a kollektívák önállósága, kialakulnak az önkormányzati funkciók a munkahelyeken és a lakóhelyeken. A társadalom számára fontos események, jelenségek és döntések kapjanak nagyobb nyilvánosságot. Ennek érdekében ki kell dolgozni a politikai és gazdasági döntéseket megelőző széles körű, előrevívó társadalmi viták rendszerét. Pártunk e téren is vállalja a kezdeményező és irányító szerepet.

1. A párt egész tevékenysége szolgálja a társadalmi-gazdasági kibontakozást, a reformfolyamatok felgyorsulását. A Központi Bizottság úgy dönt, hogy a politikai intézményrendszer fejlesztésének keretében napirendre tűzi a párt vezető szerepének érvényesítésével, a párt belső életének és ideológiai munkájának fejlesztésével kapcsolatos fő kérdéseket.

2. A kibontakozás programjának végrehajtása nagy követelményeket támaszt a pártszervek, a párttagság munkájával szemben. Mindenekelőtt szilárd pártegységre, határozott politikai kiállásra van szükség. Fontos feladat a program ismertetése és elfogadtatása. Valamennyi párttag kötelessége, hogy a programot képviselje és megvalósításában tevékenyen vegyen részt. A pártszervek és pártszervezetek szorgalmazzák a munkahelyi programok kidolgozását, és támogassák végrehajtásukat. A kommunisták felelősségteljes magatartással mutassanak példát.

3. Programunk megvalósítása következetes és céltudatos vezetést követel az élet minden területén. Szigorúbb követelményeket kell támasztani a vezetőkkel szemben, és egyúttal növelni szükséges a színvonalas vezetői munka társadalmi megbecsülését.

A káderpolitikában, az állami személyzeti munkában azoknak a vezetőknek kell bizalmat adni, akik teljes meggyőződéssel támogatják a kibontakozási program végrehajtását, s munkájukat eredményesen végzik. Erősíteni kell a kádermunka demokratikus vonásait, a nyíltságot és a társadalmi ellenőrzést. Fiatal, friss erők előléptetésével minden területen gondoskodni kell a folyamatos vezetői utánpótlásról.

4. Az agitáció és a propaganda a helyesen értelmezett társadalmi érdekeket képviselje. A tömegpolitikai munkában tegyék világossá a gazdaságpolitikai célokat és követelményeket, mozgósítsanak a végrehajtásra. Mutassák be a jó kezdeményezéseket, tárják fel a kibontakozást akadályozó tényezőket, értessék meg, hogy csak a termelőmunka hatékonyságának növelése útján juthatunk előbbre. Tudatosítsák, hogy a nagyobb feladatok kitartó, öntevékeny, fegyelmezett munkát igényelnek.

A Magyar Televízió, a Magyar Rádió, a sajtó, a tömegtájékoztató dolgozói munkájukkal szolgálják a program sikeres végrehajtását. Képviseljék, ismertessék és magyarázzák a párt álláspontját, a kormány intézkedéseit; terjesszék az előremutató, kedvező tapasztalatokat; vitakozzanak a téves nézetekkel, a kishitűséggel, és bírálják a párt politikájával ellentétes gyakorlatot.

5. A Központi Bizottság szükségesnek tartja, hogy a párt állásfoglalását alapul véve a kormány dolgozza ki a kibontakozási program végrehajtásának konkrét tennivalóit, terjessze az Országgyűlés elé megvitatásra és jóváhagyásra. A minisztériumok, a tanácsok, az intézmények és a gazdálkodó szervezetek ugyancsak dolgozzák ki a saját tennivalóikat.

6. A Központi Bizottság felhívja a Hazafias Népfront Országos Tanácsát, a Szakszerve-

zetek Országos Tanácsát, a Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottságát, a Magyar Gazdasági Kamarát, a Szövetkezetek Országos Tanácsát és tagszervezeteit, valamennyi társadalmi és érdekképviselői szerv vezető testületeit, a tudományos és műszaki élet szervezeteit, a tömegmozgalmak vezetőit, hogy támogassák és segítsék elő a kibontakozást, dolgozzák ki a program megvalósításához kapcsolódó saját tennivalóikat.

A Központi Bizottság felhívással fordul a munkásokhoz, parasztokhoz, értelmiségiekhez, fiatalokhoz, párton kívüli szövetségeseinkhez, a szocializmus minden hívéhez: támogassák a gazdasági-társadalmi kibontakozás programjának végrehajtását, vegyenek részt annak megvalósításában.

A Központi Bizottság meggyőződése, hogy a kibontakozás programja állhatatos és céltudatos munkával, társadalmunk erőinek mozgósításával, nemzeti összefogással megvalósítható, eredményes végrehajtása szocialista céljaink valóra váltását, népünk boldogulását szolgálja.

A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1985–1989. Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1994, Interart Stúdió, 352–360.

▪ 68. A LAKITELKI NYILATKOZAT ▪

LAKITELEK, 1987. SZEPTEMBER 27.

A magyar szellemi élet több mint másfél száz tagja baráti eszmecserére gyűlt össze 1987. szeptember 27-én, vasárnap Lakiteleken. Erre a találkozóra meghívták Pozsgay Imrét, a Hazafias Népfront főtítkárárt.

A magyarság történelmének egyik súlyos válságába sodródott. Népmozgalmi erejében megroppant, önhitében és tartásában megrendült, kohéziójának kapcsai tragikusan meglazultak, önismerete megdöbbentően hiányos. Összeomlással fenyegető gazdasági válságnak néz elébe. A magyar etnikumot példátlan széttagoeltság sújtja. Nemzetünknek nincs közösen vállalható jövőképe.

Az országot megrázó társadalmi-gazdasági válság, a demokrácia a politikai intézményrendszer elégtelensége, a közerkölcs súlyosbodó gondjai, a kulturális élet, a közoktatás aggasztó tünetei, megmaradásunk gondjai kaptak hangot az eszmecsere során. A magyarság esélyeit kutató jelenlevők és felszólalók a józanság és megfontoltság jegyében igyekeznek mérlegelni a kilábalás és a kikerülhetetlen megújulás, az igazán hatékony reformok módjait.

Az ország és a magyarság sorsáért érzett felelősségtől áthatva, az egybegyűltek szükségesnek és időszerűnek érzik olyan keretek létrehozását, amelyek arra szolgálnak, hogy a társadalom tagjai valódi partnerként vehessenek részt a közmegegyezés kialakulásában. Viták után a résztvevők egyetértettek abban, hogy egy ilyen közmegegyezés csak valamennyi progresszív társadalmi erő összefogásával teremthető meg. Az a véleményük, hogy csak társadalmi részvétellel lehet megoldani a válságot, mégpedig mind a társadalom, mind

az ország politikai vezetőinek részvételével. A politikai és társadalmi szervezetek jelenlegi rendszerében nincs biztosítva az önálló független nézetek kifejtése. Ezért javasolják egy magyar demokrata fórum létrehozását, amely a folyamatos és nyilvános párbeszéd szintjére lehetne. Egy ilyen fórum alkalmas lenne súlyos gondjaink megvitatására, egy-egy témakör elemzésére, alternatív megoldási javaslatok elkészítésére. Ezt a fórumot a résztvevők nyitottnak képzelik, egyszerre demokratikus és nemzeti szelleműnek. Munkájában különböző világnézetű és pártállású emberek együttműködésére számítanak. Fontosnak tartanák, hogy ezeknek az eszmecseréknek és elemzéseknek az anyagát megismerhesse az ország közvéleménye. Ezért szükségesnek érzik alkotmányos keretek között működő független sajtóorgánumok létrehozását.

Hiszünk, hogy a megújulás erőinek széles körű összefogásával kijuthatunk a válságból.

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összcoll. Csizmadia Ervin. Budapest, 1995, T-Twins, 348.

▪ 69. AZ 1987. ÉVI VI. TÖRVÉNY A SZEMÉLYI ▪ JÖVEDELEMADÓRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1987. SZEPTEMBER 29.

A társadalom közösségi szükségletének kielégítése, a szocialista állam feladatainak ellátása azt igényli, hogy az állampolgárok jövedelmükkel arányosan vállaljanak részt a közterhekből. Ennek érdekében az Országgyűlés a következő törvényt alkotja:

I. fejezet *Az adókötelezettség*

1. §. A magánszemélyt összes jövedelme után adókötelezettség terheli.

2. §. (1) Az adókötelezettség a jogszabályban előírt bejelentési, nyilvántartási, adóbevallási, adómegállapítási, adóelőleg-fizetési, adófizetési, bizonylatmegőrzési, valamint vagyonyilatkozat-tételi kötelezettséget foglalja magában.

(2) Az adókötelezettség a jövedelemszerző tevékenység megkezdésének vagy a jövedelmet eredményező jogviszony keletkezésének napján kezdődik.

(3) Az adót az adóigazgatási eljárásról szóló jogszabályokban meghatározott időpontban kell megfizetni.

3. §. Az adókötelezettség kiterjed:

- a) a belföldről származó jövedelemre,
- b) a külföldről származó jövedelemre, ha a magánszemély lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye Magyarországon van (belföldi illetőség). [...] ⁹⁵

⁹⁵ A törvény II. fejezete a különböző jövedelemtípusokat határozza meg.

III. fejezet

Az adó alapja és mértéke, mentességek és kedvezmények

Az adó alapja

14. §. (1) Az adót a magánszemély egy naptári évben megszerzett összes jövedelmének (a továbbiakban: összjövedelem) az adómentes jövedelmekkel (15–16. §) és a 17. §-ban meghatározott kiadásokkal csökkentett része (adóalap) után kell megállapítani.

(2) Az adóalap megállapítása során a jövedelmeket – a 11–12. §-ban, a 18. § (5) bekezdésében és a 33. § (2) bekezdésében meghatározott kivételekkel – össze kell vonni. [...] ⁹⁶

Az adó mértéke

18. §. (1) Az adó mértéke, ha az adó alapja

0– 48 000 Ft	0%
48 001– 70 000 Ft	a 48 000 Ft-on felüli rész 20%-a
70 001– 90 000 Ft	4 400 Ft és a 70 000 Ft-on felüli rész 25%-a
90 001–120 000 Ft	9 400 Ft és a 90 000 Ft-on felüli rész 30%-a
120 001–150 000 Ft	18 400 Ft és a 120 000 Ft-on felüli rész 35%-a
150 001–180 000 Ft	28 900 Ft és a 150 000 Ft-on felüli rész 39%-a
180 001–240 000 Ft	40 600 Ft és a 180 000 Ft-on felüli rész 44%-a
240 001–360 000 Ft	67 000 Ft és a 240 000 Ft-on felüli rész 48%-a
360 001–600 000 Ft	124 600 Ft és a 360 000 Ft-on felüli rész 52%-a
600 001–800 000 Ft	249 400 Ft és a 600 000 Ft-on felüli rész 56%-a
800 001–	361 400 Ft és a 800 000 Ft-on felüli rész 60%-a
[...] ⁹⁷	

Magyar Közlöny, 1987. szeptember 29., 839–843.

▪ **70. A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ORSZÁGOS** ▪
ÉRTEKEZLETÉNEK ÁLLÁSFOGLALÁSA A PÁRT FELADATAIRÓL
ÉS A POLITIKAI INTÉZMÉNYRENDSZER FEJLESZTÉSÉRŐL
 (Részlet)

BUDAPEST, 1988. MÁJUS 20–22.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1985 márciusában tartott XIII. kongresszusa úgy határozott, hogy a szocialista rendszer erőforrásainak jobb hasznosításával, a népgazdaság teljesítőképességének növelésével teremtsük meg a gazdasági egyensúly javításának, az élet-

⁹⁶ A továbbiakban az adómentességről csak szó.

⁹⁷ A törvény nem közölt IV. fejezete az adó megállapításának és megfizetésének különböző kérdéseivel foglalkozik.

színvonal érzékelhető emelésének feltételeit; a tudomány, a kultúra és a művelődés fellendítésével segítsük a társadalom alkotóképességének kibontakozását; demokratikus intézményeink fejlesztésével erősítsük a nemzeti egységet.

A kongresszuson elfogadott helyzetértékelés, valamint az ennek alapján kitűzött gazdaságpolitikai és életszínvonal-fejlesztési célok nem bizonyultak megalapozottnak. A hetedik ötéves tervben több cél kapott egyidejűleg elsőbbséget, mint amennyi reálisan megvalósítható. Gazdasági helyzetünk nem javult, nőtt az ország konvertibilis valutában fennálló adóssága, erősödött az infláció, növekedtek a lakosság terhei, csökkent az életszínvonal.

Ezt a helyzetet részben tőlünk független tényezők, nagyrészt azonban belső okok, tevékenységünk fogyatékoságai idézték elő.

A világgazdaságban végbement, máig is tartó átrendeződésnek a magyar gazdaságra gyakorolt hatását a Központi Bizottság és a kormány tévesen ítélte meg, ezért gazdaságpolitikai reagálása sem volt megfelelő. Nem vállaltuk, elkerülhetőnek véltük a gazdaságtalan termelés visszaszorításával, a támogatások leépítésével mindenképpen együttjáró konfliktusokat. Az elosztás nem a ténylegesen megtermelt jövedelemhez igazodott. Mindez a külső és a belső egyensúly további romlását okozta, növekvő eladósodáshoz vezetett.

Világossá vált, hogy tartós eredményeket a magyar gazdaság csak akkor érhet el, ha folytatódik a megkezdett reform, kialakul a szocialista árutermelő gazdaság – fejlettségünknek és adottságainknak megfelelő – működési és irányítási rendszere. Megnehezítette ennek megvalósítását, hogy a gazdaságban megkezdett reform nem terjedt ki kellő időben a társadalmi élet más területeire. A gazdaságban kiéleződött ellentmondások részben okozói, részben következményei a társadalmi viszonyokban, a politikai intézményrendszer működésében mutatkozó zavaroknak. A gazdasági fejlődést fékezik olyan társadalmi körülmények is, mint az iskolázottság, a szaktudás, a műveltség szintjének elmaradása a kor követelményeitől. A lakosság – különösen a munkaképesek – számának csökkenése, nem kielégítő egészségi állapota kedvezőtlenül befolyásolja a társadalom teljesítőképességét.

A közvélemény ezeket az ellentmondásokat tükrözi, a lakosság növekvő elégedetlenségét tanúsít a gazdasági és társadalmi fejlődés megtorpanása, a nehézségek megszorodása miatt. Romlott a közhangulat, csökkent a párt és a vezetők iránti bizalom. A reális helyzetértékelés, a cselekvőkészség mellett van pesszimizmus, kiábrándultság, és teret nyernek megalapozatlan, irreális elgondolások.

A kialakult helyzetért felelősség terheli a Központi Bizottságot és végrehajtó szerveit, továbbá a kormányt és intézményeit is. A döntések egy része nem volt megalapozott, több fontos kérdésben nem tudtak érvényt szerezni a határozatoknak. A párt-, az állami szervek és a társadalmi szervezetek gyakorlata és munkastílusa nem a követelményeknek megfelelően változott.

A Központi Bizottság 1986. novemberi határozatában kimondta: fordulatra van szükség. Ezt követően – a pártaktíva, a tudományos intézmények és a társadalmi szervezetek javaslatait figyelembe véve – 1987 júliusában kidolgozta a gazdasági-társadalmi kibontakozás programját.

Ennek alapján a kormány stabilizációs munkaprogramot készített, amelyet az Országgyűlés jóváhagyott. Elkezdődött a kormányzati munka megújulása. A gazdaságban kisebb mértékű javulás jelei mutatkoznak, a szükséges fordulat azonban még nem következett be; feltételei csak hosszabb idő alatt teremthetők meg.

Előrehaladásunk, a nemzet boldogulása azt követeli, hogy a társadalmi élet minden területén fordulatot hajtsunk végre: felgyorsítsuk a reformfolyamatokat, összehangoltan foly-

tassuk a gazdaság és a politikai intézményrendszer működésének megújítását, segítsük a társadalom alkotóképességének kibontakoztatását.

A gazdálkodás, a szocialista demokrácia fejlesztésével érhető el, hogy teljesüljön a társadalom jogos igénye: maradjon fenn a létbiztonság, a jövedelmek a teljesítmények szerint alakuljanak, csökkenjen az infláció, könnyebbé váljon a fiatalok pályakezdése, a gyermekek eltartása és nevelése, általánossá váljon a gondoskodás az idősekről, az önhibájukon kívül nehéz helyzetbe kerülő emberekről. Ezáltal tehetünk eleget mindenkori kötelezettségünknek, hogy megőrizzük és gyarapítsuk a nemzet kulturális értékeit, erősítsük a társadalmi szolidaritást, magasabbra emeljük a társadalom erkölcsi színvonalát.

Céljaink elérésének legfőbb biztosítéka a szocialista társadalmi rendszer, amelynek alapja a munkásosztály vezetésével, a munkás-paraszt szövetség erejével, az értelmiség támogatásával kiépített népi hatalom, a termelőeszközök meghatározó részének társadalmi tulajdona, a marxista-leninista párt vezető szerepe, társadalmunk alapintézményeinek megerősítése és fejlesztése. A kommunistáknak és a szocializmus párton kívüli híveinek részvétele a politika alakításában, a vezető testületek személyi összetételének megújulása, a politikai intézményrendszer korszerűsítése, a politika nyíltsága és nyilvánossága teszi visszafordíthatatlanná társadalmi és gazdasági életünk reformjának folyamatát.

A pártértekezlet szükségesnek tartja, hogy a Központi Bizottság alakítson munkabizottságot, amely elvégzi a helyzet mélyebb elemzését, az okok feltárását, a közelmúltban folytatott viták tapasztalatait is hasznosítva felvázolja a szocializmus építésének távlati programját. Ennek keretében vizsgálni kell egy új programnyilatkozat elkészítésének a szükségességét.

I.

1. A magyar Szocialista Munkáspárt országos értekezlete szükségesnek tartja a társadalmi és gazdasági reformfolyamat összehangolt folytatását és meggyorsítását. Mivel az MSZMP a történelmileg kialakult egypártrendszer körülményei között tölti be vezető szerepét, így az átfogó reform folytatásának kiindulópontja a párt működésének megújítása.

a) A párt erősítésc tevékenységének politikai jellegét. A politika kidolgozása során támaszkodjon jobban a tudomány eredményeire, a gyakorlati tapasztalatokra. Javítsa a párt-határozatok politikai előkészítését és a döntések után a meggyőző, szervező és ellenőrző munkát.

A párt összpontosítsa tevékenységét a társadalmi viszonyok fejlesztésére, a szocialista rendszer védelmére és a törvényességet szolgáló alapelvek meghatározására, a népgazdaság fejlesztési irányainak kijelölésére, a társadalom szellemi, ideológiai életének befolyásolására, erkölcsi állapotának javítására, külpolitikai elveink és céljaink kialakítására, a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésére. Ne vállalja át az állam és a társadalmi szervezetek feladatkörét, hanem a törvényes keretek között, tagjainak, szervezeteinek és testületeinek tevékenysége révén, széles körű támogatás megszerzésére törekedve, elvi, politikai iránymutatással érvényesítse vezető szerepét.

b) A párt a demokratikus centralizmus elve alapján épül fel és működik. A jelenlegi helyzetben a fő feladat a pártdemokrácia erősítése, minél teljesebb kibontakoztatása.

A kongresszusok között a Központi Bizottság dönt a párt egészét érintő ügyekről, állást foglal a társadalmat és a gazdaságot érintő kérdésekben. A nagy horderejű ügyekben a Központi Bizottság előzetesen lefolytatott, az egész tagságra kiterjedő pártvita alapján dönt-

sön, a fontosabb javaslatokat pedig a területi, intézményi, üzemi pártbizottságok előzetesen véleményezzék.

A Központi Bizottság és szükség szerint a területi pártszervek mellett működtethetők tanácsadó testületek a döntések, állásfoglalások sokoldalú megalapozása céljából.

A központi irányítás javításával egyidejűleg biztosítani kell a területi és munkahelyi pártszervek, alapszervezetek, a párttagok részvételét a politika alakításában, növelni önállóságukat és felelősségüket a párt politikájának képviselésében, a politikai tevékenység megszervezésében és ellenőrzésében.

A párt alapszervezeteinek, szerveinek joguk és kötelességük, hogy kezdeményezzék a felsőbb pártszerveknél az általuk szükségesnek tartott kérdések megtárgyalását, illetve vitára bocsátását. A felsőbb pártszerv testületi ülésén köteles a javaslatokat mérlegelni. A döntésről, annak indokairól a kezdeményező pártszervezet kapjon tájékoztatást. Az alapszervezetek hatáskörét úgy kell bővíteni, hogy az összhangban legyen a működési területükön levő állami szervek, vállalatok, intézmények önállóságával. Kapják meg a munkájukhoz szükséges információkat. Erősödjön az élőszo szerepe, az emberi, elvtársi kapcsolat.

A pártmunka megújulásának fontos eleme a döntési rendszer módosítása, a döntési folyamat gyorsítása. A politikai döntések előkészítésekor a vezető testületek mérlegeljék a társadalmi szervezetek, az érdek-képviselői szervek, a nyilvános fórumok véleményét és javaslatait. Lehetőleg több változatot tartalmazó tervezetek készüljenek, figyelemmel a társadalmi összefüggésekre és hatásokra. A döntésre hivatott pártszerv ülésén ismertessék a javaslatról eltérő elgondolásokat is, és a testület foglaljon állást azokról.

A pártban a kollektív vezetés elve érvényesül. A döntésekben és azok végrehajtásában részt vevők személyes politikai felelősséggel tartoznak. A végrehajtás ellenőrzése a pártmunka minden szintjén váljon rendszeressé. Terjedjen ki arra is, hogy a gyakorlat igazolja-e a politika és az egyes határozatok helyességét. Az ellenőrzés tapasztalatait hozzák nyilvánosságra, kitérve szükség szerint a döntés-előkészítő, a döntéshozók és a végrehajtásban részt vevők személyes felelősségére is.

A pártdemokrácia fejlesztése indokolja a párton belüli választási rendszer módosítását. Lehetővé kell tenni, hogy az irányító testületek tagjainak meghatározott hányadát az alapszervezetek, illetve az alsóbb szintű párszervek közvetlenül választthassák, s ha munkájukkal, magatartásukkal elégedetlenek, őket visszahívhassák. A választások minden szinten titkosak legyenek. Mindenütt, ahol igénylik, több személyt kell jelölni. A pártértekezletek küldötteinek és a testületek tagjainak megválasztásában ne statisztikai szempontok érvényesüljenek. Az irányító pártbizottságok ne befolyásolják az alapszervezeti vezetőségek és tisztségviselők, a közbenső párttestületek választását.

A párt új választási rendjét 1988-tól folyamatosan be kell vezetni.

Az irányítást mindenütt a választott testület, az alapszervezetekben a taggyűlés gyakorolja. Az apparátusok feladata, hogy a testületek útmutatása szerint szervezzék és segítsék a döntések előkészítését, a határozatok megismertetését, alkalmazását, megvalósítását, a tapasztalatok összegezését. A választott testületek irányításával működő apparátusok szakmai összetétele és szervezete, tagjainak felkészültsége a pártszervek módosuló feladatkörének megfelelően alakuljon.

c) A párt eszmei, politikai, szervezeti és cselekvési egységét folyamatosan újra kell teremteni. A kommunisták minden fórumon nyíltan és felelősségtudattal mondjanak véleményt, kétélyeiket pedig a párt fórumain vessék fel. Mind az alapszervezetekben, mind az

irányító testületekben általánossá kell tenni a tárgyszerű és türelmes politikai vitát, amelyben az érveknek és nem a beosztásnak van szerepe.

A párt tagjai kötelesek a párt testületeinek álláspontját nyilvánosan képviselni. A vezetők ebben is mutassanak példát. A párttagok az illetékes pártfórumokon kívül nem nyilatkozhatnak az elfogadott határozatoktól eltérő szellemben; különvéleményük támogatására frakciókat nem szervezhetnek. A véleményükkel kisebbségben maradtak álláspontjukat a pártszervek tanácskozásain, a párt elméleti fórumain kifejtethetik, illetve joguk van ahhoz, hogy saját alapszervezetükhöz, testületükhöz vagy felsőbb pátszervhez forduljanak a vitatott ügy újratárgyalása érdekében. Amíg azonban a határozat érvényben van, kötelesek magukat ahhoz tartani, illetve azt végrehajtani. A párttagok döntés előtt, illetve döntés hiányában képviselhetik saját álláspontjukat.

A cselekvési egység erősítése céljából olyan gyakorlatra és tájékoztatási rendszerre van szükség, amely a párttagokkal folyamatosan megismerteti a döntések, határozatok indokait és a feladatokat. A tájékoztatás terjedjen ki a döntések előkészítése során felmerült változásokra is.

A párt tagjait folyamatosan tájékoztatni kell a Központi Bizottság és végrehajtó szervei, valamint a Központi Ellenőrző Bizottság munkájáról és határozatairól. A Központi Bizottság tagjai, a párt minden szintű választott és kinevezett tisztségviselői gyakrabban találkoznak az alapszervezetekkel, legyen közvetlen és kötetlen a vezetők és a tagság kapcsolata.

d) A párt vezető szerepének érvényesítésében meghatározó jelentősége van a kádermunkának. A párt káderpolitikai elveinek érvényt kell szerezni. A pártszervek a választók véleményét mérlegelve tegyenek javaslatokat a politikailag fontos vezető tisztségek betöltésére. Lépjenek fel a választások és a kinevezések tisztaságáért, törvényességéért, a protekció, az elvtelen összefonódás ellen. A jelöltek megítélésének fő mércéje az alkalmasság, a hivatalban levő vezetők esetében teljesítményük, munkájuk eredményessége és emberi tisztességük legyen. Az erkölcsi normák megtartását, a közelet tisztaságának védelmét minden vezetőtől, minden párttagtól szigorúan meg kell követelni.

Bővüljön a pályázat útján és a meghatározott időtartamú megbízással betölthető funkciók köre. A politikai és a társadalmi élet minden területén lényegesen nagyobb számban jelöljenek tehetséges fiatal embereket vezető tisztségekre. Csökkenjen a párt-, az állami szervek és a társadalmi szervezetek vezető testületeiben a kölcsönös képviselet. Folytatódjon a káderhatáskörök decentralizálása, csökkenjen a felettes pártszervek hatáskörébe tartozó párt-, gazdasági és társadalmi tisztségek száma.

A Politikai Bizottság és a Titkárság tagjai, a Központi Ellenőrző Bizottság elnöke és titkára, a budapesti, a megyei, a megyei jogú, a városi és a budapesti kerületi pártbizottságok titkárai – ha munkájuk alapján erre alkalmasak – ugyanarra a tisztségre legfeljebb két ciklusra választhatók meg. A Központi Bizottság ezt az elvet érvényesíti osztályvezetőinek kinevezésénél is. Gondoskodni kell a tisztségükből távozó vezetők megfelelő elhelyezéséről.

A párt belső működésében bekövetkezett, valamint a tervezett változások új szervezeti szabályzat kidolgozását indokolják. A Központi Bizottság e célból hozzon létre munkabizottságot, amely javaslatát terjessze a XIV. kongresszus elé.

e) A szocializmus építésének nélkülözhetetlen feltétele a szövetségi politika következetes folytatása és megújítása.

A társadalom osztály- és rétegviszonyainak átalakulásával, a párt politikájának gazdagításával, a szocializmus építésnek kiteljesedésével az MSZMP a nép pártjává válik. Továbbra is legfontosabb feladatának tartja a munkáosztály történelmi céljainak megvalósí-

tását, amelyek nemzeti érdekeket fejeznek ki. A munkások és parasztok szövetségének jól bevált hagyományait folytatja és alkalmazza a jelenlegi viszonyokra, épít és számít az értelmiség, valamint az ifjúság támogatására és cselekvő részvételére. Fontos feladatának tartja a különböző világnézetű embereknek, a nemzet alkotó erőinek összefogását.

Együttműködünk mindazokkal a más felfogású, más világnézetű állampolgárokkal, akik tevékenyen dolgoznak szocialista hazánk javára, tiszteletben tartják alkotmányos rendünket és nemzetközi kötelezettségeinket.

Meggyőződéssel hirdetjük a párt álláspontját, de figyelembe vesszük az attól eltérő nézeteket. Előrehaladásunk fontos hajtóerejének tekintjük az építő szándékú bírálatokat, javaslatokat. A különböző elgondolásokat tartalmuk szerint ítéljük meg. A párt szervei, a néphatalom intézményei és a társadalmi szervezetek testületei vizsgálják meg a sajátjuktól eltérő elgondolásokat is, gazdagítsák programjaikat a hasznosítható javaslatokkal, de nyíltan, érvelve határolják el magukat attól, ami nem egyeztethető össze szocialista elveinkkel és nemzeti érdekeinkkel.

f) A magyar nép döntő többsége a szocializmusban látja a nemzet jövőjét, cselekvően részt kíván venni a munkában. A közgondolkodásban ugyanakkor teret nyertek polgári, valamint szocializmusellenes nézetek, terjed a politikai, világnézeti közömbösség.

Az előttünk álló feladatok megoldása igényli az ideológiai munka folyamatos megújítását, a marxista gondolkodás élenkítését. Az elméleti alkotóműhelyek, a tudományos kutatók elemezzék a gazdasági, társadalmi folyamatokat, tárják fel a kedvezőtlen jelenségek, tendenciák okait, mélyebb gyökereit, kísérik figyelemmel a szocialista fejlődés hazai és nemzetközi tapasztalatait, és vonják le az általánosítható elvi következtetéseket. Intenzívebb ideológiai, tudatformáló munkával segítsük a társadalmi fejlődés új jelenségeinek felismerését és megértését, a valóság által igazolt értékrend kialakítását.

A párszervek és -szervezetek rendszeresen tűzzék napirendre a párttagságot foglalkoztató kérdéseket, és adjanak választ azokra. Segítsék elő a szocializmus fejlődését szolgáló új gondolatok befogadását.

A párt szervezetei, intézményei és tagjai érvekkel lépjenek fel a túlzó és a konzervatív, a szocialista reformok szükségességét tagadó, illetve az elveinket és politikánkat bármely oldalról támadó, eltorzító nézetekkel szemben. Mutassák be a szocializmussal szemben álló eszmék és törekvések valóságos természetét. Ösztönözzük a szocializmus melletti kiállást, tegyük elmélyültebbé a tudományosan, megalapozott, reális nemzeti önismeretet, erősítsük a nemzeti érzést és önbecsülést.

A szocializmus befogadja örzi és gazdagítja az emberiség értékeit. A párt feladatának tekinti a történelmi örökség ápolását, a nemzeti öntudat, a magyarsághoz való kötődés, a cselekvésre kész hazaszeretet és az internacionalista gondolkodás, a népek barátsága eszméjének erősítését. A párt erőfeszítéseket tesz a munkaerőkölcs megszilárdításáért, a közösségi magatartás terjedéséért, a munkaszeretet, a helyállás, a tisztesség, a tehetség, a műveltség, a szaktudás nagyobb megbecsüléséért. Céljaink megvalósításában növekszik a szerepük és jelentőségük olyan értékeknek, mint az egyéni kezdeményezőkézség, a felelősségvállalás, a vállalkozó-, újtószellem.

2. A néphatalom érvényesülésének és gyakorlásának feltétele és eszköze a párt vezető szerepére épülő szocialista pluralizmus. Ez teremti lehetőséget a különböző érdekek intézményes kifejezésére, egyeztetésére és politikai akarattá formálására. A szocialista állam tevékenysége meghatározó tényező a társadalomban. A Magyar Szocialista Munkáspárt súlyos történelmi helyzetben, a társadalom széles körű támogatását megnyerve, nagy és ered-

ményes harcot folytatott a Magyar Népköztársaság alkotmányos, törvényes rendjének helyreállításáért, és továbbra is legfőbb feladatának tekinti az ország alaptörvényének megtartását, megtartatását, a szocialista törvényesség védelmét.

A társadalmi, politikai fejlődés szükségessé teszi az alkotmány felülvizsgálatát.

A szocialista államszervezet önállóan, jobb hatásfokkal működjön, tisztázott legyen feladatköre és felelőssége.

Korszerűsíteni szükséges a párt és a kormány munkamegosztását, a pártnak az államéletre gyakorolt befolyása elveit, eszközeit és módszereit. A párt elsősorban az államszervezetben dolgozó kommunisták révén érvényesítse politikai állásfoglalásait, illetve hasson az állami szervek működésére.

A népképviselői testületek legyenek a nyílt politizálás fórumai. Az Országgyűlés legfőbb feladata a törvényalkotás. Ebben kizárólagos jogköre van. Ugyanakkor legyen nagyobb szerepe a társadalmi érdekegyeztetésben, a közös érdekek képviseletében, a törvények megtartásának ellenőrzésében, a kormányzati munka kereteinek meghatározásában és a kormány ellenőrzésében. A párttag képviselők a népképviselői testületekben meggyőző érvekkel érvényesítsék a párt politikáját.

A Minisztertanácsban megkezdett átszervezést folytatva ésszerűsíteni és javítani kell az államigazgatási munkát országos, területi és helyi szinten egyaránt.

A tanácsok váljanak a lakóhelyek valóságos önkormányzati intézményeivé, s ezzel együtt töltsék be hatékonyan a szocialista állam helyi végrehajtó szervének szerepkörét. A központi forrásokból törvényben szabályozott arányban részesedjenek. A kormányzati szervek növeljék a tanácsok gazdasági és döntési önállóságát, érdekeltységét bevételeik gyarapításában. A tanácsi munka feltételei által is javuljanak, hogy egyszerűsödjön a különféle hatósági eljárások rendje. Indokolt, hogy az Országgyűlés új törvényt alkosson a tanácsok feladatairól, szervezetéről és működéséről.

Az állam és az állampolgárok kapcsolatában demokratikus, bürokratizmustól mentes, a kötelességek teljesítésére, a jogok kölcsönös tiszteletben tartására épülő, törvényekkel szabályozott viszonyokra van szükség.

Rendezni kell az állampolgárok és az állami szervek jogai gyakorlásának és kötelességei teljesítésének módját. Ki kell alakítani a társadalmi viták szervezésének rendjét. Törvényben kell szabályozni az öntevékeny szerveződés, a gyűlekezés, az egyesülés, a lelkiismereti és vallásszabadság jogát, a nemzetiségek jogait, valamint az egyéni és közösségi jogok védelmének garanciáit. Létre kell hozni az alkotmánybíróság és a közigazgatási bíraskodás intézményeit.

A választási rendszert tovább kell fejleszteni. A választási törvény módosítása tegye lehetővé a különféle szervezetek, állampolgári közösségek, érdekképviseletek, munkaszervezetek érdemi részvételét a jelöltek kiválasztásában és megismertetésében. Törvényt kell alkotni az országos és a helyi népszavazás alkalmazásáról.

Az állami szervek tegyenek intézkedéseket a társadalmi élet minden területén a törvényesség, az állami és az állampolgári fegyelem erősítéséért. Jogos igény a közélet tisztaságának védelme, a törvény szigorának alkalmazása a hatalommal való visszaélés, a jogtalan haszonszerzés, a protekció ellen.

3. Növekedjen a társadalmi szervezetek, mozgalmak önállósága. Töltsenek be nagyobb szerepet a politikai és az állami döntésekben, a törvények és más jogszabályok előkészítésében, megvitatásában, megtartásuk ellenőrzésében, a politikai kultúra fejlesztésében, a demokratikus közösségi élet intézményes, öntevékeny formáinak megteremtésében. A tagságukat érintő legfontosabb kérdésekben dolgozzanak ki önálló megoldási javaslatokat.

A jövőben is nagy felelősség hárul a történelmi hagyományokat hordozó, a dolgozók túlnyomó többségét tömörítő szakszervezetekre. A párt politikai vezető szerepét elismerő partneri viszony kapjon nagyobb hangsúlyt. Az ennek keretében önállóan dolgozó szakszervezetek tagságuk érdekeit képviselve cselekedjenek, tegyék meg javaslatukat, és alkítsák ki önálló véleményüket. Tagságukkal, az állampolgárokkal ismertessék meg állásfoglalásaikat, a szervezett dolgozók törekvéseit. Növeljék munkájuk nyitottságát, nyilvánosságát. Az állami szervek vonják be a szakszervezeteket a politikai, társadalmi és gazdasági döntések előkészítésébe. Támogatjuk azokat a kezdeményezéseket, amelyek a szakszervezetek érdek-képviselői tevékenysége politikai és jogi feltételeinek javítására és a mozgalom korszerűsítésére irányulnak.

A Hazafias Népfront a szocialista pluralizmus fontos intézménye. Továbbra is munkálkodjon a nemzeti közmegegyezésért, a társadalom különböző erőinek tartós szövetségéért. Teremtse mozgalmi kereteket, politikai fórumokat mindazok számára, akik elfogadják a szocialista építés nemzeti programját, és aktívan részt kívánnak venni a közéletben.

A Hazafias Népfront tevékenységét a párt elvi irányításával és közreműködésével, önállóan végezze. Kezdeményezze a társadalmi szervezetek, állampolgári egyesületek közös fellépését fontos társadalmi célok megvalósításáért. Segítse elő a párttagok és pártonkívüliek kapcsolatait és együttműködését. Közjogi funkciójának ellátásával, a választások, a népszavazás lebonyolításában betöltött szerepével erősítse az állampolgárok befolyását a népképviselői, államigazgatási szervekre. Mozgalmi munkájával szolgálja a különböző közösségek érdekeinek egyeztetését, a társadalom politikai kultúrájának gazdagodását, az emberi jogok érvényesülését. A pártszervek – álláspontjuk, politikai elgondolásaik kialakítása és ismertetése során – nagyobb mértékben éljenek a népfrontmozgalom fórumainak lehetőségivel.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség a magyar ifjúság egységes politikai tömegszervezete. Az ifjúsági szövetséget – szervezeti önállóságát tiszteletben tartva – a párt irányítja.

A KISZ erősítse a fiatalok körében kifejtett politikai tevékenységének az utóbbi időben kialakuló új gyakorlatát. Képviselje nyilvánosan a fiatalok érdekeit, vegyen részt a társadalompolitikai döntések előkészítésében. Alakítson ki folyamatos párbeszédet a különböző ifjúsági csoportokkal, körökkel, egyesületekkel, és saját keretei között hozzon létre az ifjúság tagoltságát jobban megjelenítő szerveződési formákat.

Szükség van az ifjúság szerveződési lehetőségeinek bővítésére; támogatjuk és segítjük az egyes ifjúsági rétegek és csoportok érdeklődési körének és sajátos érdekeinek megfelelő, önkormányzó ifjúsági körök, klubok, egyesületek létrehozását.

Fokozottan építünk azokra a társadalmi szervezetekre, mozgalmakra, szövetkezetekre, szövetségekre és egyesületekre, amelyek alkotmányos keretek között, a társadalmi élet különböző területein, a gazdaságban, a kultúrában, az egészségügyben, a környezetvédelemben, a sportban fejtik ki tevékenységüket.

A párt tagjai kezdeményezően vegyenek részt a társadalmi szervezetek és mozgalmak munkájában, segítsék azok hatékony és szocialista célú működését.

4. A szocialista demokrácia kiteljesítésének fontos része a társadalmi nyilvánosság, amely jó lehetőségeket teremt a közéleti tájékozódáshoz, az érdekek különbségének és azonosságának felismeréséhez, a közmegegyezés létrehozásához, a társadalmi ellenőrzéshez. A politikai nyilvánosság terjedjen ki a párt-, az állami, a társadalmi életre, az állampolgári jogokra és gyakorlásuk módjára is.

Gyors, pontos és rendszeres tájékoztatást kell adni az állami és politikai döntésekről. A Központi Bizottságnak és végrehajtó szerveinek a társadalmat érintő állásfoglalásairól, a különböző szintű pártbizottságok tanácskozásairól tájékoztatni kell a lakosságot.

A pártszervek bővítsék tevékenységük nyilvánosságát. A párt lapjai és folyóiratai meggyőzően képviseljék a párt testületeinek, szerveinek álláspontját, adjanak helyet a vitáknak.

A párt az elvi irányítás eszközeivel és módszereivel erősítse politikai befolyását a tömeg-tájékoztatásban. A lapalapító és lapfenntartó állami szervek, társadalmi szervezetek és egyesületek teljes politikai, szakmai, erkölcsi és anyagi felelősséget viseljenek lapjaikért.

A tömeg-tájékoztatásban dolgozók elkötelezetten és felelősséggel lássák el feladataikat, adjanak hű képet a valóságról, támogassák a szocialista építőmunkát, népszerűsítsék a gazdasági, tudományos és kulturális tevékenység jó példáit, konstruktívan bírálják az előrehaladás útjában álló jelenségeket. Nyújtsanak segítséget a közérzetet rontó, a közélet tisztaságát, a társadalom igazságérzetét sértő jelenségek elleni harchoz. [...] ⁹⁸

Népszabadság, 1988. május 23. Melléklet.

⁹⁸ A dokumentum ezután következő, II. része gazdaságpolitikai teendőkkel foglalkozik, s lényegében megismétli a Központi Bizottság 1987. július 2-ai határozatában foglaltakat. A III. rész Magyarország nemzetközi helyzetét tekinti át.

VIII.

▪ A RENDSZERVÁLTOZÁS ▪

1988–1999

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ 1. A TÖRTÉNELMI IGAZSÁGTÉTEL BIZOTTSÁG ▪ FELHÍVÁSA AZ EGYKORI POLITIKAI ELÍTÉLTEK ÉS ÜLDÖZÖTTÉK JOGI REHABILITÁCIÓJÁÉRT

BUDAPEST, 1988. MÁJUS

Felhívás a magyar társadalomhoz

Harminc éve, 1958. június 16-án kivégezték Nagy Imrét, az 1956. október 23-án kirobant magyar forradalom miniszterelnökét, két társával, Maléter Pál honvédelmi miniszterrel és Gimes Miklós újságíróval együtt. Perének egy másik vádlottját, Szilágyi Józsefet már márciusban felakasztották, a másodrendűnek szánt vádlottat, Losonczy Géza államminisztert pedig a bírósági komédia utolsó felvonása előtt, 1957 decemberében a börtönben pusztították el.

Három évtizede rejtegeti a Rákoskeresztúri köztemető eldugott 301-es parcellájának bokrrengetege az 1956. november negyedikén kezdődött bosszúszomjas neosztálinista restauráció sok száz áldozatát. Hozzá tartozók előtt még azt is titkolják, hogy övéik melyik gödörben, a sívár rabtemető melyik zugában fekszenek.

A családtagok, a barátok kérés hangját erősítjük fel mi, a mártírok harcostársai. A közvéleményhez, a magyar társadalomhoz fordulunk: Segítsetek!

Tisztelet halott bajtársainknak, mártírjainknak!

Igazságszolgáltatást igazságaiknak!

★

A forradalom leverését követő megtorlás példa nélkül áll a magyar történelemben: a leverett magyar forradalmak után a Habsburgok, Haynau és Horthy rendszere együttesen sem hurcolt meg, ítélte el, végzett ki és kényszerített száműzetésbe annyi embert, mint az 1956. november 4-én létrejött hatalom. A rendszer első embere egy héttel uralomra jutása után ország-világ előtt még ezt ígerte: „Az eseményekben való részvételért senki nem vonható felelősségre.” Ideje, hogy szembesítsük ezt az ígéretet a 301-es parcella valóságával.

A politikai vezetés mindmáig nem akart megtérni semmit, ami a forradalomra emlékeztet, holott erre épültek az elmúlt időszak eredményei: a konszolidáció életszínvonalpolitikája és viszonylagos liberalizmusa, valamint a 68-as reform vívmányai. A forradalommal, történelmünk e legnagyobb nemzetközi kisugárzású, egész generációk sorsát meghatározó eseményével kapcsolatban a hivatalos politika fő módszere a hallgatás és a feledtetés, melyet időről időre a tudatos rágalmak és hazugságok tarkítanak.

Eljött az ideje annak, hogy a magyar társadalom követelje a megtorlás áldozatainak – halottainak és élőknak – teljes erkölcsi, politikai és jogi rehabilitálását. Nemzetünk szellemi és lelki megtisztulásának feltétele ez. A mártírok emlékével együtt a forradalom emlékét is meg kell tisztítani a rászórt mocsoktól.

A tisztázás és jóvátétel hiánya és szüksége azonban hosszabb időszakot érint. Viták és találgatások folynak a Rajk-per háttéréről, miközben a nemzetközileg is fogalommal vált konstrukciós per iratait, jegyzőkönyveit – ha ugyan meg nem semmisítették őket – ma is hét lakat alatt őrzik. De mindmáig sűrű homály fedi a Rajk-ügy előtti és utáni konstrukciós pereket is:

Demény Pál és Weissshaus Aladár ügyét,

a Magyar Közösség és az úgynevezett kisgazdapárti összeesküvők pereit,

az FM-per,

a MAORT-per,

a Standard-per,

a Mindszenty- és Grösz-per,

a szociáldemokrata bal- és jobbszárny pereit, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Mindezekben javarészt ártatlan embereket ítélték el, országos rágalomhadjárat közepette. Ha később egyes esetekben – zárt ajtók mögött – történt is a szó jogi értelmében rehabilitáció, az 1945 utáni magyar demokráciát megalapozó, ártatlanul bebörtönzött kisgazdapárti, parasztpárti, polgári, szociáldemokrata, keresztény politikusok százai, a hazug szabotáziási vádak alapján elítélt szakemberek ezrei máig nem részesültek politikai és erkölcsi jóvátételben. És még a minimális jogi rehabilitációja is elmaradt azoknak a tízezreknek, akiket mint „osztályellenséget”, mint „klerikális reakciókat”, mint „titoistákat”, mint mondvascsinált gazdasági bűnözőket ítélet nélkül internáltak, kitelepítettek vagy kényszerszolgálatra hurcoltak a recski bányába, a Hortobágyra és más táborokba.

A hivatalos fórumok mindezekről a népellenes bűnökről ma is hallgatnak, s a kitervelők és végrehajtók említésre méltó felelősségre vonása nem történt meg sem 56 előtt, sem azóta. A bűnösök túlnyomó többsége tovább élvezte a hatalom bizalmát, sokan közülük fontos szerephez jutottak az 56 utáni társadalmi életben, különösen a kulturális bürokráciában.

A múlttal való becsületlen szembenézés, a történelmi igazságtétel – nézetünk szerint – erkölcsi tartozása a nemzettel szemben a megújulást hirdető párt- és államvezetésnek. A párttagság ama részét pedig, mely lelke mélyén soha nem értett egyet a jogtipró erőszakkal és a véres megtorlással, súlyos lelkiismereti teherrel szabadítaná meg az igazságtalanságok lehető jóvátétele.

Minthogy azonban e tekintetben három évtized alatt nem történt előrehaladás, alulírottak – az 1956 után kivégzettek hozzátartozói és egykori politikai elítéltek – szükségesnek látjuk, hogy kezdeményezőleg lépünk föl. Elhatároztuk a *Történelmi Igazságtétel Bizottsága* megalakítását.

A bizottság szükségesnek tartja a volt politikai elítéltek és üldözöttek teljes *jogi rehabilitációját*, vagyis a büntetett előélethez fűződő valamennyi joghátrány törvény útján történő felszámolását. Meg kell szüntetni

– a nyugdíj-megállapításnál fennálló hátrányos helyzetüket,

– az állások betöltésénél alkalmazott diszkriminatív (titkos és nem titkos) intézkedéseket, például az ún. feddhetetlenségi intézményt,

– az útlevétörvényben foglalt, a büntetett előéletből következő kizáró jogszabályokat.

Szükségesnek tartjuk a politikai elítéltek és egykori internáltak teljes politikai és erkölcsi rehabilitációját. Fel kell hagyni rendőri zaklatásukkal, a köznap életvitelüket, társadalmi elhelyezkedésüket ellenőrző és akadályozó rendőri gyakorlattal.

Alapvetően fontosnak tartjuk az 1945-tel kezdődő új történelmi korszak, a forradalom és az ezt követő megtorlás történetének tárgyilagos, sokoldalú, dokumentumokon és vissza-

emlékezéseken alapuló megírását is. Bizalommal fordulunk a történettudomány művelő-
ihez, a pedagógusokhoz, a helytörténészekhez és a rokon szaktudományok képviselőihez.
Követeljük velünk együtt a bürokratikus tilalmak megszüntetését, a korszak szabad, tudo-
mányos kutatásának lehetőségét, különösképpen az 56-os forradalom és a megtorlás do-
kumentumainak közzétételét és az 56-tal foglalkozó külföldi kiadványok itthoni szabad
forgalmazását. A bizottság maga is feladatának tekinti a tények feltárását és közzétételét.
Ezért felkéri mindazokat, akiknek közérdekű személyes emlékei vagy dokumentumai van-
nak e korról, hogy bocsássa azokat rendelkezésre.

Tudatában vagyunk annak, hogy e történelmi igazságtétel ma még súlyos akadályokba
ütközik, és szívós küzdelmet kíván. Ezért csatlakozásra kérjük fel mindazokat, akik egyet-
értenek felhívásunkkal, és készek jogi, kegyeleti, történeti vagy más területen előmozdíta-
ni vállalt feladatunk elvégzését.

A magyar társadalomhoz fordulunk: követelje velünk együtt a kivégzettek méltó elte-
metését és egy nemzeti emlékmű felállítását, mely megőröktí a sztálinista önkény, a vele
szemben vívott szabadságharc és a megtorlás áldozatainak emlékét.

Tisztelettel üdvözljük a magyar emigráció kezdeményezését, hogy a párizsi Père
Lachaise temetőben jelképes emléket állítanak Nagy Imre és társai mártírhálálának évfor-
dulóján.

Felhívunk mindenkit, hogy ezen az évfordulón – 1988. június 16-án – emlékezzen har-
cokban elesett, halálba hajszolt és kivégzett honfitársainkra. Aki teheti, ezen a napon he-
lyezzen el virágot a Rákoskeresztúri temető 301-es parcellájában nyugvó mártírjaink jelte-
len sírján.

A Történelmi Igazságtétel Bizottsága

Nagy Erzsébet, Forintos György, Mensáros László
Gyenes Judit (Maléter Pál özvegye), Földes Péter, Molnár Ferenc
Halda Aliz, Gáliné Káldor Vera, Nagy Elek
Szilágyi Józsefné, Göncz Árpád, Obersovszky Gyula
Újhelyiné Haraszti Mária (Losonczy Géza özvegye), Hankiss Elemér, Pártay Tivadar
Darvas Iván, Hegedűs B. András, Pomogáts Béla
Dénes János, Hegedűs László, Rácz Sándor
Eörsi István, Hósz Dezső, Széll Jenő
Erdélyi Tibor, Kertész Dezső, Tóbiás Áron
Fekete Gyula, Lambrecht Miklós, Újhelyi Szilárd
Fónay Jenő, Litván György, Ungváry Rudolf
Lőcsei Pál, Vásárhelyi Miklós
Marián István, Zimányi Tibor
Mécs Imre, Zsámboki Zoltán

A magyar demokratikus ellenzék (1968–1988). Dokumentumok. Összeáll. Csizmadia Ervin.
Budapest, 1995, T-Twins, 386–388.

▪ 2. AZ 1988. ÉVI VI. TÖRVÉNY ▪ A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOKRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1988. OKTÓBER 10.

E törvény célja, hogy korszerű jogi keretek megteremtésével segítse a népgazdaság fejlődéstermelő képességének javítását, a piaci jellegű termelési értékesítési együttműködés fejlődését, a tőkeáramlást, valamint a külföldi működő tőke gazdaságunkban való közvetlen megjelenését. A törvény mozdítsa elő a társadalmi tulajdon, különösen pedig az állami tulajdon hatékonyabb hasznosítását. A gazdálkodó szervezetek és az állampolgárok közötti együttműködés akadályainak megszüntetésével váljon lehetővé az egyéni megteremtések közösségi hasznosítása, nyíljanak nagyobb és biztonságosabb lehetőségek az állampolgárok társadalmi érdekekkel összhangban álló vállalkozásai számára. A gazdasági társaságok működése ne korlátozza a versenyt, ne teremtsen monopóliumokat, ne sértse a hitelezők érdekeit és a közérdeket.

Mindezek érdekében az Országgyűlés a gazdasági társaságokról a következő törvényt alkotja:

Első rész BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

I. fejezet *Általános rendelkezések*

1. §. (1) Ez a törvény szabályozza a gazdasági társaságok alapítását, szervezetét és szerveik működését, a társaságok tagjainak jogait, kötelezettségeit és felelősségét, valamint a társaságok megszűnését.

(2) A gazdasági társaságok saját cégnevük alatt jogokat szerezhetnek és kötelezettségeket vállalhatnak, így különösen tulajdont szerezhetnek, szerződést köthetnek, pert indíthatnak és perelhetők.

2. §. (1) Gazdasági társaság csak e törvényben szabályozott módon és formában létesíthető.

(2) Jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok: a közkereseti társaság és a betéti társaság. Jogi személyiségű gazdasági társaságok: az egyesülés, a közös vállalat, a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság.

3. §. Nem tartoznak e törvény hatálya alá a szövetkezetek, a szakcsoportok, a vízgazdálkodási társulatok, a jogi személyiségű munkaközösségek, az egyesületek, továbbá természetes személyeknek gazdasági tevékenységet nem igénylő célra irányuló más személyegyesülései; mindezekre a vonatkozó külön jogszabályokat kell alkalmazni. A polgári jogi társaságra a Polgári Törvénykönyv rendelkezései az irányadók.

4. §. (1) Gazdasági társaságot – e törvényben szabályozott kivételekkel – az állam, a jogi személyek, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok és a természetes személyek – belföldiek és külföldiek egyaránt – üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására vagy annak elősegítésére alapíthatnak, működő ilyen társaságba tagként beléphetnek.

(2) Ha valamely tevékenységet törvény, törvényerejű rendelet vagy minisztertanácsi ren-

delet az állam, állami szerv vagy állami gazdálkodó szervezet részére tart fenn, a gazdasági társaság a tevékenységet csak akkor folytathatja, ha legalább egy, arra jogosult tagja van.

(3) Gazdasági társaság bank- és biztosítási tevékenységet csak részvénytársaság formájában folytathat.

(4) E törvény alkalmazásában természetes személy az ember állampolgárságára tekintet nélkül, külföldi pedig az a természetes, illetve jogi személy, akit a devizajogszabályok külföldinek nyilvánítanak.

5. §. Gazdasági társaság alapításához – ha e törvény másként nem rendelkezik – legalább két tag szükséges.

6. §. (1) Természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja.

(2) Polgári jogi társaság nem lehet tagja gazdasági társaságnak, és nem lehet alapítója részvénytársaságnak.

(3) Közkereseti társaság és betéti társaság nem lehet korlátlanul felelős tagja másik ilyen társaságnak.

(4) Egyesülésnek és közös vállalatnak csak jogi személy lehet tagja.

7. §. (1) Külföldiek gazdasági társaság alapításában, illetve társaságban tagként akkor vehetnek részt, ha hazai joguk szerint céggel rendelkeznek, vagy őket a hazai joguk szerinti vállalati (más gazdasági) nyilvántartásba bevezették. Részvényes bármely külföldi természetes és jogi személy lehet.

(2) Nemzetközi szerződés a külföldiek részvételére a törvénytől eltérő feltételeket is megállapíthat.

8. §. (1) Többségében vagy teljesen külföldi tulajdonban álló gazdasági társaság alapításához, ilyen társasággá való átalakuláshoz, társaságban többségi külföldi részesedés megszerzéséhez a pénzügyminiszter és a kereskedelmi miniszter együttes engedélye szükséges. Ez az engedély a devizahatósági engedélyt magában foglalja. Ha a kérelmet annak benyújtásától számított kilencven napon belül nem utasítják el, az engedély megadottnak tekintendő.

(2) Az (1.) bekezdés szerinti mértéket el nem érő külföldi részesedés esetén gazdasági társaság alapításához, társaságban való részvételhez devizahatósági vagy más engedély nem szükséges.

9. §. (1) Külföldiek gazdasági társaságban lévő érdekeltsége teljes védelmet és biztonságot élvez.

(2) A társaság nyereségéből a külföldit megillető rész, illetőleg a társaság megszűnése vagy a külföldi tulajdoni hányad részben vagy egészben történő elidegenítése esetén a külföldit megillető összeg, amennyiben a társaságnak a pénzfedezet rendelkezésére áll, a külföldi megbízása alapján, a befektetés pénznemében külföldre devizahatósági engedély nélkül szabadon átutalható.

(3) A külföldiek részére szóló kedvezményeket és sajátos gazdasági feltételeket külön törvény állapítja meg.

10. §. (1) Ha a gazdasági társaságnak kizárólag természetes személyek a tagjai, a társaság munkavállalóinak száma az ötszáz főt nem haladhatja meg.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés nem vonatkozik a többségében vagy teljesen külföldi tulajdonban álló gazdasági társaságra.

11. §. (1) A gazdasági társaságok felett a törvényességi felügyeletet a cégjegyzéket vezető bíróság (a továbbiakban: cégbíróság) látja el.

(2) A törvényességi felügyelet keretében a cégbíróság ellenőrzi, hogy a társasági szerző-

dés (alapszabály), valamint a gazdasági társaság szervezetére és működésére vonatkozó más okiratok megfelelnek-e a jogszabályoknak, továbbá hogy a társaság szerveinek a határozatai nem sértik-e a társaságok szervezetére és működésére irányadó jogszabályokat, a társasági szerződést (alapszabályt) és a társaság említett más okrataiban foglaltakat.

(3) A törvényességi felügyelet nem terjed ki az olyan ügyekre, amelyekben más bírósági vagy államigazgatási eljárásnak van helye.

(4) A cégbíróságnak a gazdasági társaságokkal kapcsolatos eljárására a bírósági cégnyilvántartásról szóló jogszabályokat az e törvényben foglalt kiegészítésekkel kell alkalmazni.

12. §. A gazdasági társaságoknál a szakszervezeti jogokra a Munka Törvénykönyve, illetőleg az annak alapján kiadott jogszabályok előírásai az irányadók.

13. §. (1) Minden olyan közös vállalatnál, korlátolt felelősségű társaságnál és részvénytársaságnál, amelynél a főfoglalkozású dolgozók létszáma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja, a társaság dolgozói a felügyelő bizottság útján részt vesznek a társaság működésének ellenőrzésében.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott esetekben a felügyelő bizottság tagjainak egyharmadát a dolgozók saját maguk közül választják. A választás a legközelebbi igazgatótanács ülés, taggyűlés, illetve közgyűlés alkalmával történik; ezt a szabályt kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a főfoglalkozású dolgozók létszáma kétszáz fő alá csökken. [...] ¹

II. fejezet

A gazdasági társaságok közös szabályai

1. cím

A gazdasági társaság alapítása

19. §. (1) Gazdasági társaság alapításához társasági szerződés (részvénytársaságnál alapszabály) szükséges.

(2) A társasági szerződést valamennyi tag által aláírt és ügyvéd vagy jogtanácsos által ellenjegyzett okiratba kell foglalni. Ezt a rendelkezést a szerződés módosítására is alkalmazni kell.

(3) A (2) bekezdésben előírt ellenjegyzés kötelezettsége a részvénytársaság alapszabályára is vonatkozik.

20. §. A tagok a társasági szerződés tartalmát – e törvény és más jogszabályok keretei között – szabadon állapíthatják meg; a törvénynek a társasági szerződésre vonatkozó rendelkezéseitől egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.

21. §. (1) A társasági szerződésben meg kell határozni:

- a) a társaság cégnevét és székhelyét,
- b) a tagokat, nevük (cégük) és lakcímük (székhelyük) feltüntetésével,
- c) a társaság tevékenységi körét,
- d) a társasági vagyon mértékét, rendelkezésre bocsátásának módját és idejét,
- e) mindazt, amit e törvény az egyes társasági formáknál kötelezően előír.

(2) Semmis az a társasági szerződés, amely az (1) bekezdésben felsoroltakról nem rendelkezik.

¹ A 14–18. §-ok a társaságok működésével kapcsolatos vegyes intézkedéseket tartalmaznak.

(3) Ha a társasági szerződés a gazdasági társaság időtartamáról nem rendelkezik, a társaságot határozatlan időre alakultnak kell tekinteni.

22. §. (1) A gazdasági társaság vagyonát a tagok bocsátják rendelkezésre, akik a nyereségből, illetőleg a vagyon növekményéből (a továbbiakban: nyereség) közösen részesednek, és a veszteséget, illetőleg a vagyonsökkenést (a továbbiakban: veszteség) e törvényben meghatározott módon közösen viselik.

(2) A társaság vagyona alapításkor a tagok pénzbetételéből (pénzbeli hozzájárulásából), valamint az általuk rendelkezésre bocsátott nem pénzbeli betétből (hozzájárulásból) áll. A nem pénzbeli betét bármilyen, vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, szellemi alkotás és vagyoni értékű jog lehet.

(3) A nem pénzbeli betétet szolgáltatató tag a betét szolgáltatásától számított öt éven át felelős a társaságnak azért, hogy betétjének értéke a szolgáltatás idején a társasági szerződésben megjelölt értéknek megfelelt.

23. §. (1) A társaság alapítását a társasági szerződés megkötésétől, illetőleg az alapszabály elfogadásától számított harminc napon belül – bejegyzés és közzététel végett – be kell jelenteni a cégbíróságnak.

(2) A cégbírósághoz intézett bejelentésnek tartalmaznia kell minden adatot, amelynek a bejegyzését a bírósági cégnyilvántartásról szóló jogszabályok előírják. A bejelentéshez csatolni kell az említett jogszabályokban megjelölt okiratokat is.

(3) A bejegyzett adatok megváltozását a változás megtörténtétől számított harminc napon belül a cégbíróságnak ugyancsak be kell jelenteni. [...] ²

Második rész EGYES GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK

III. fejezet *A közkereseti és a betéti társaság*

1. cím Közkereseti társaság

55. §. (1) A közkereseti társaság (a továbbiakban: társaság) létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy korlátlan és egyetemleges felelősségük mellett közös gazdasági tevékenységet folytatnak, és az ehhez szükséges vagyont a társaság rendelkezésére bocsátják.

(2) A közkereseti társaság elnevezést – vagy annak „kkt.” rövidítését – a társaság cégszövegében fel kell tüntetni. [...] ³

² A fejezet további részei a cégbejegyzéssel, a vezető tisztviselők jogállásával, a társaságok megszűnésével és a végelszámolással foglalkoznak.

³ A továbbiakban részletesen ismerteti a törvény a közkereseti társaságok külső és belső jogviszonyait.

2. cím

Betéti társaság

94. § (1) A betéti társaság (a továbbiakban: társaság) létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai közös gazdasági tevékenység folytatására vállalnak kötelezettséget oly módon, hogy legalább egy tag (beltag) felelőssége korlátlan és a többi beltaggal egyetemleges a társaság kötelezettségeiért, míg legalább egy másik tag (kültag) felelőssége vagyoni betétje mértékében korlátozott.

(2) A társaságra a közkereseti társaság szabályait kell alkalmazni, ha ez a törvény másként nem rendelkezik.

(3) A betéti társaság elnevezést – vagy annak „bt” rövidítését – a társaság cégszövegében fel kell tüntetni. [...] ⁴

VI. fejezet

Korlátolt felelősségű társaság

155. § (1) A korlátolt felelősségű társaság (a továbbiakban: társaság) olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul, és amelynél a tag felelőssége a társasággal szemben törzsbetétének szolgáltatására és a társasági szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulásra terjed ki. A társaság kötelezettségeiért a tag nem felel.

(2) A korlátolt felelősségű társaság elnevezést – vagy annak „kft” rövidítését – a társaság cégszövegében fel kell tüntetni. [...] ⁵

VII. fejezet

Részvénytársaság

1. cím

Általános szabályok

232. § (1) A részvénytársaság előre meghatározott összegű és névértékű részvényekből álló alaptőkével alakuló gazdasági társaság, amelynél a tag (részvényes) felelőssége a társasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért a részvényes egyébként nem felel.

(2) A részvénytársaság elnevezést – vagy annak „rt.” rövidítését – a társaság cégszövegében fel kell tüntetni.

233. § A részvénytársaságra vonatkozó rendelkezésektől eltérni csak akkor lehet, ha a törvény azt megengedi. Az ezzel ellentétes jognyilatkozat semmis. [...] ⁶

⁴ A továbbiakban a betéti társaságok jogviszonyaival, valamint az egyesülésekkel foglalkozik a törvény.

⁵ A továbbiakban a társaságok alapításáról és jogviszonyairól intézkedik a törvény.

⁶ A továbbiakban a részvény fogalmával, a részvényjegyzéssel és a részvénytársaságok működésével foglalkozik a törvény.

Átmeneti rendelkezések

322. § (1) A törvény hatálybalépésekor működő

a) gazdasági társaságok (Ptk. 568. §);

b) gazdasági munkaközösségek [28/1981. (IX. 9.) MT rendelet];

c) egyesülések;

d) közös vállalatok;

e) korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok, a (3) bekezdésben szabályozott kivételekkel

kötelesek 1989. december 31. napjáig társasági szerződésüket (alapszabályukat) e törvény rendelkezéseinek megfelelően módosítani és a módosítást a cégbíróságnak bejelenteni, illetve az eddig a cégnyilvántartásba fel nem vett egyesülések és közös vállalatok a bejegyzésüket kérni.

(2) Azt a gazdasági társaságot, amely az (1) bekezdésben előírt kötelezettségének nem tesz eleget, a cégbíróság hivatalból törli a cégjegyzékből, illetve az ilyen egyesülés és közös vállalat 1990. január 1. napján megszűnik. [...]⁷

Magyar Közlöny, 1988. október 10., 1093–1130.

▪ 3. CSOÓRI SÁNDOR „A VISSZASZERZÉS REMÉNYE” ▪ CÍMŰ PROGRAMCIKKE A *HITEL* ELSŐ SZÁMÁBAN

BUDAPEST, 1988. NOVEMBER 2.

A hetvenes évek közepén már egyre világosabban lehetett látni, hogy a látszatsikerekre és a szálkás félgazságokra támaszkodó Kádár-irányítású rendszer előbb-utóbb csődbe kerül, s az ország nemcsak anyagilag, de erkölcsileg is eladósodik. Sokunkban már akkor fölrémlett az ismerős aggodalom, hogy egy agonizáló ország részvétet kelthet mindenkor, de egy levegőtleniségtől fuldokló, amely ablakot is nyithatna, nem kelt soha.

Ekkor határoztuk el néhányan, írók, történészek, közgazdászok, orvosok, nevelők, hogy kérünk egy – hetente vagy két hetente – megjelenő lapot, és szellemi-politikai gátakat emelve megpróbálunk elibe állni ennek a felénk hömpölygő romlásnak.

A gondolat mellé sikerült megszerezelnünk Illyés Gyula magas szintű föltételeken nyugvó támogatását, aki nemcsak írói rangjával hitelesítette tervünket, de három olyan történelmi folyóirat munkatársaként és szerkesztőjeként is, mint amilyen a *Nyugat*, a két *Válasz* és a *Magyar Csillag* volt.

Tudtuk, hogy a hatalmon lévő elit nem sieti el az „adakozást”, egyrészt, mert a lapkérők zömét a népi-nemzeti radikalizmus képviselőjének tekinti, amely már eleve lidérces és gyanús gyülekezet a szemében, másrészt azért nem, mert van olyan okos, hogy tudja: a rendszereket a mi térfelünkön nem politikai szervezkedések szokták megdönteni, hanem a kultúrában fölhalmozódó erők. Főként az irodalmi töltetűek, amelyek előbb a lelkeket győzik meg csöndben, s a meggyőzött lelkek később változást követelnek.

⁷ A törvény befejező része néhány vegyes rendelkezést tartalmaz.

Ma már történelmi tény, hogy arcpirítóan türelmesek voltunk, Illyéssel az élen. A szivárgó ígéretések, hogy lehet szó ilyen lapról, ha éppenséggel nem kábítottak is bennünket el, de ránk adták a fegyelem és a várakozás kényszerzubbonyát. S elmúlt egy év, el kettő, el három és Illyés Gyula ezerkilencszáznyolcvanháromban úgy halt meg, hogy semmilyen választ se kapott az általa is támogatott hatalomtól. Se kitérőt, se elutasítót.

Rágalmazó szavakat annál többet. Még életében, de a halála után még inkább hallani lehetett innen-onnan, hogy a lap megszerzésében az „új népiek” Illyés tekintélyét csupán trójai falónak akarták fölhasználni. E kétfelé pofozkodó gyanúsításban benne lappangott az is, hogy a megöregedett író, sajnos, már nem vette észre a mögé fölzárkózók fondorlatát – valójában tehát a hatalom egy felelőtlen kalandtól mentette meg azzal őt, hogy nem járult hozzá a lap elindításához.

Mondjuk ki végre: a gondos körültekintők Illyés Gyulát nem megmentették, hanem megalázták. S vele együtt azt a magyar progressziót is, amely tülemelkedve népiségen és urbanitáson, az ő tágasságisményéhez igazodva, a negyven éve vergődő magyarság belső megújulását akarta elkezdni, bukott forradalom és bukácsoló reformok után.

Tíz évnek s egy csöndesen lezajló hatalomváltozásnak kellett elmúlnia ahhoz, hogy a *Hitel* első száma most végre napvilágot láthasson...

★

Tíz év! Egy egész korszak! A két világháború közt színre lépő íróink alig egy-két évvel kaptak csak több időt a sorstól, hogy korszakos művek egész sorával gazdagítsák a magyar irodalmat. Még leltározni se könnyű, hogy mi minden fért bele József Attila, Németh László, Veres Péter, Illyés, Cs. Szabó László, Szabó Lőrinc, Márai Sándor, Halász Gábor, Féja Géza, Radnóti s mások tíz esztendejébe, mondjuk ezerkilencszázharminctől negyvennégyig. Mi, az imént emlegetett tíz esztendőnkben továbbra is csak várakoztunk, tengődtünk, kilincselünk. Tömrdek földatunk lett volna, de nem abba roskadtunk bele, hogy rosszul oldottuk meg, hanem hogy hozzá se kezdhettünk a megoldásukhoz.

Volt egy pillanatunk a tökéletes megcsúfoltatásunk hetedik évében, amikor többünkben fölmerült, hogy a *Tiszatáj* durva lemeszárlása után,⁸ a *Hitel* is földalatti lapként kell megjelentetnünk, mint ahogy a pótolhatatlan szerepet betöltő *Beszélő* is megjelenik.

Hogy a *Hitel* mégsem így jelent meg, nem gyávaságunkon bukott el, s nem is a mindenáron való alkudozás ügyetlenségén, hanem egy hosszú távra tervezett megfontoláson. Természetesnek, sőt üdvözlendőnek tartjuk, hogy egy kimondottan politikai célokért küzdő folyóirat elszakítja magát minden kötöttségtől, minden cenzúrától és a föld alá vonul. Döntése önmagában is beszédes eszköz. Mi azonban, akik egy lap segítségével nemcsak a politikai s hatalmi rendszert akartuk megváltoztatni, hanem a magyarság megrontott életösztönét, stílusát, lelkületét, sehogys kezdhettük volna riadalmat keltő radikális eszmékkel és radikális módszerekkel. Mert radikalizálni, szerintem, előszörre csak valamilyen kisebbséget lehet, illetve: egy levert, de egészséges ösztönű népet, amelynek nem sok veszténivalója van. Ha mi a huszadik századi történelmünk tragédiasorozatát nézzük is csupán, a veszteséglista alapján azt állapíthatjuk meg, hogy nekünk már nincsenek kockáztatni való tartalékaink, mert mi már minden elveszthetőt elveszítettünk. Már-már magun-

⁸ A *Tiszatáj* 1986. júliustól 1987. januárig nem jelent meg.

kat is. Radikalizmus helyett itt csak a mindenre kiterjedő gyógyítás segíthet. A lélek és a tudat fokozatos crósítása – követhető és vállalható célokkal.

Ezen kívül, persze, még volt más okunk is a „harmadikutas óvatosságra”. Az, hogy mi a politika megújítása mellett az irodalom módszeres és lassú megújítására is gondoltunk, s a szépirodalmat ezért semmiképpen se szerettük volna lecsábítani a föld alá.

Hogy jól döntöttünk-e ebben, vagy rosszul, nem tudjuk bizonyítani. Azt viszont többször is tapasztaltuk, hogy a tíz évre elhúzódó szörnyeteg türelmünk, épp a csöndes eszelőssége miatt, sokaknak erőt is adott: a megtörhetetlenség titkos érzetét.

Az a véletlenszerűen kialakult helyzet, hogy a *Hitel* szerkesztői és belső munkatársai olyan írók, irodalmárok, értelmiségiek, akik hosszú időn át büntetett előéletű alakjai voltak a hivatalos szellemi életnek, finoman ugyan jelez valamit, de nem dönthet el és nem határozhat meg semmit. Egyébként sem elégtétel szerzésre verődünk össze, hanem munkára.

Hogy mi ez a munka? Mi ez a földadat?

Még csak fölvezetni sem tudjuk, legföljebb fölillantani belőle valamit.

Kezdjük előbb egy kemény, csonthéjas és kihívó általánosítással. Trianon óta a magyarság folyamatos drámában él. Megrázó és botrányos jelenetek egymást váltó szorításában. A jó és a rossz, a fölemelt fej és a hitványság neurotikus szélsőségei között. Az egyik oldalon ott van például a második világháborús szerep: a balekség, a téboly, a beszorítotttság elfogadása, a másikon viszont alig pár évvel később 1956 megtisztulást kereső ösztöne: a nemzet másoknak is példát mutató kiállása.

Mik ezek az ide-oda csúszkáló végletek bennünk? Örökölt bizonytalanságaink vagy suta történelmi kompenzációk? Hogyan lehetséges az, hogy 1944. március 19-én, vagy október 15-én, a szerencsétlen kiugrás még szerencsétlenebb napján, képtelenek vagyunk saját érdekiinkben az áldozatra, 56 októberében viszont aggálytalanul képesek? Zavarodottságunk természetrajzát végre, azt hiszem, nemcsak jó szemű és szigorú történészeknek kéne elemezniük, hanem a mélylélektan elemzőinek is.

De épp itt kezdődik a baj. A harmincas évek írói, történészei még megpróbálták körüljárni a nagy Trianoni Sziklát és kialakítani a magyarság viszonyát hozzá. Közben, amit mozgósítottak magukban, az nem csupán a kiegyezésig visszahajló történelem volt, hanem az egész. A nagy századok sorban. A magyar középkor. A hadviselések és a kultúra nagy századai. Megkülönböztetetten a magyar humanizmusé, a protestantizmusé és a felvilágosodásé. Végül a reformkoré. Elődeink pontosan tudták, hogy a teljes időt kell fölbolygatniuk ahhoz, hogy az ő idejük: a részidő is izzásba jöjjön. Hozzájuk hasonló elemző szenvedéllyel és tudással már csak Bibó István fogott neki a földadatnak. Az ő termékeny három évével, negyvenötől negyvennyolcig és ötvenhatos talponmaradásával egy hosszú folyamat zárult le beláthatatlan időkre. Mert mi, az újabb nemzedékhez tartozó írók, értelmiségiek, közéleti szereplők jobbra a felületen korcsolyáztatunk. Hiába ismertük föl például 56 óta folyamatosan a körülöttünk s bennünk vergődő valóság életveszélyes pillanatait, valamilyen félelemnek vagy szokásnak engedelmességgel, mindig a drámaiságtól megfosztott csonkább valóságról számoltunk be, nehogy végül a megnevezhetőt is letagdtassák velünk. És amit évtizedeken át a mindennapi életünkben megszoktunk, ezt vetítettük rá a történelmünkre is. A kevesebbet, a gondosan kicentizett látomásokat.

A következményeit már jól ismerjük: a nemzet idestova fél évszázada megint nem tud közel férközni saját igazságaihoz, botlásai természetéhez és saját akaratbázisához.

Ha van történelmi földadata egy most induló lapnak, a legsürgősebb épp az lehet, hogy ennek a kóros tehetetlenségnek az okait kiderítse.

Van, akiben hűvösen, sandán, kárörömmel, s van, akiben csöndes aggodalommal bukkan föl az elfojthatatlan kérdés: jó vagy rossz időben indul-e a *Hitel*?

Mivelhogy a lapnak egyetlen szerződött madárjós munkatársa sincs, finoman lebegtetett válasz helyett a magunk földönjáró gyalogos ösztönére támaszkodhatunk.

Azt hiszem, kár volna szépíteni a helyzetünket: a *Hitel* nehéz és rossz történelmi pillanatban jelenik meg. Rossz életföltételek között. Hisz nincs a magyar társadalomnak egyetlen elkülöníthető sorskérdése sem, amelybe ne fúrta volna bele magát a féreg s amelyet ne kérdőjelezhetne meg akár a legköznapiabb gondolat vagy erkölcs. A világ elveszített rokon-szenvét ugyan visszaszereztük némileg, de a statisztikai adataink eközben elborzasztóak. Fenyegető a népességfogyásunk, az adósságnövekedésünk, a halálozási arányszámunk. A családbomlás, az öngyilkosság, az alkoholizmus szinte megállíthatatlan magyar betegségnek számít. A lelki balkanizálódás szintén. Bizonyos néprétegek gyors elszegényedése pedig, mint valami görcsös idill, befelé nyomulva a peremek felől, egyre komorabb árnyékot növeszt fölénk. Mindezt megtetézi a határokon túli magyarság véghelyzete. Megszervezett eltűntetésük századvégi programja. S mi még? Legalább ugyanennyi élet-halál kérdés a politikában, kezdve például azzal, hogy a hatalmi ösztön nálunk teljesen távol esik attól, amit nemzeti ösztönnek nevezünk, bezárva azzal, hogy politikusaink kilencven százaléka sokkal rövidebb ideig tart, akiket „képvisel”. Ha tíz évvel ezelőtt elindulhatunk, talán már fölhalmoztunk volna annyi bizalmat, erőt, hogy a megsokasodott gondokkal edzetten és fokozatosan szálljunk szembe. Most egyszerre kell vállalnunk a bajokból felénk áradó rossz érzéseket és az elutasításukat is ugyanakkor! Erőt kell mutatnunk akkor is, ha mi szorulunk támaszra.

De menjünk tovább. A két világháború közti haladó magyar irodalom, a megújulás reményében még több osztályhoz is visszahátrálhatott hitért és erősítésért. Mindenekelőtt a legnagyobb nemzeti, lelki biológiai tartalékokkal rendelkező parasztsághoz. De ezen kívül növesztő erőt képviselt a magyar középosztály és a polgárság jobbik része és az éledező munkásság.

Mára az ilyen fajta viszonyokat is kipusztította az idő. A magyar parasztság, mint történelmi képződmény, az erőszakos szövetkezetesítés következtében széthullt, föloldódott. Van magyar falu, persze, hogy van; ha tetszik mutatósabb is a régienél, de belső arculata eltérsztásodott. A magyar parasztságból lakosság lett. Ugyanúgy a sokáig kiváltságosnak maszkírozott munkásságból is. József Attila még leírhatta magának, bujtogató eszméül, a gyárakkal benépesített külvárostól, hogy az egész emberi világ ott készül. Illyés pedig még a második *Válasz*⁹ beköszöntőjében is így ír: „...az tartozik hozzánk, akinek minden gondja mögött ott van még egy külön gond: a parasztságnak az élő nemzetbe, az európai műveltségbe való emelése.”

⁹ A második *Válasz* 1946-tól 1949-ig jelent meg.

Mi semmi hasonlót nem írhatunk le. Schol ilyen közvetlenül megnevezhető történelmi súlyú háttérünk!

★

Miközben ezt a bevezetőfélét írom s a *Hitel* egzisztenciális gondjai körül toporgok, a Bős–nagymarosi Vízlépcső továbbépítéséről szavaz az országgyűlés. Szavaz és meg is szavazza.¹⁰

Egy testet öltött Nagy Metafora az egész jelenetsor. Bekövetkezik, amit elfelhősödő közérzettel és szívjáji szúrásokkal várni lehetett. Két napig mintha egy új közéleti szellem kis forgószelei szökdöstek volna be az ülésterembe, fölcsapott itt-ott a vita is, erkölcs és tudomány fogott össze, hogy egy másféle erkölcs, illetve egy másként felfogott tudomány ellen hadakozzék. S magányos Rózsa Sándor-jelöltek feszültek neki a hatalom által fölállított emberlánc soroknak, de végül hiába, mert a zsenge új formákat a régi beidegzettség, a régi pártfegyelem, a régi tekintélyuralom levegőben dolgozó harapófogói szétroppantják. Képviselő ismerősök állnak föl, akik lehajtott vagy dacosan fölvetett fejjel is tudják, hogy egy nemzet ellen elkövetett valamikori rossz kormányzati döntést a szavazatukkal most újjal tetézik, de azt is tudják, ha ülve maradnak, vége a politikai pályájuknak.

Az ember velük együtt látja a parlament elé vonuló tüntetőket is. A komoly, fegyelmezett tömeget. Látja tehát – harminc év óta először – az állam és a nemzet farkasszemváltásának jóslatos pillanatát. Hát ennyire különböznek egymástól? Ennyire más egyikük érdeke, mint a másiké, még most, azok után is, amikor számtalanszor kiderült már, hogy az eszköztelen és a tájékozatlan társadalom előrelátóbb volt, mint a hatalom? Reflexháború volna ez? Tekintélyharc? Elmérgesedett történelmi ostobaság? Ugye, az ellenzék, nem győzhet, hiszen, ha jó ügyben győz, akkor mi végre való a kormányzati ész? Ha pedig rosszban győzne, akkor meg különösen milyen szerepük lehet az irányítóknak? Sőt az ellenzéktől még az alkujavaslatait se szabad elfogadni, mert az ő oldaláról nézve az is győzelemnek számítana. Csakhogy egy ennyi vereséget átélt országban, mint amilyen a miénk, vannak-e külön győzelmek? Akár hatalmiak, akár ellenzékiek legyenek is azok. Ugyanis győzni csak az győzhetne igazán, aki *időben* győzne. De itt, az örökös megkésettységben, bizony a győztes is vesztes.

A *Hitel*, mint ahogy utaltam rá, nem vetheti neki a hátát semmilyen szilárd társadalmi támasztéknak. De a fenti kérdésekhez hasonló kérdések egész tömegét, e nélkül a háttér nélkül is, folyamatosan föl kell tennie.

★

A világ helyzete, mondják az akaratos bölcsek, sose azokon múltott, akik nem hittek a változásban, hanem, akik hittek benne.

Ma, szinte, az egész magyar társadalom mozgásba lendült. Akar valamit. Hisz vagy csak megpróbál hinni. Külön csoportok, egyesületek, független érdekközösségek alakulnak, hogy a hosszú időn át tagolatlanul szürkélő országot, a jó megosztottság elve alapján,

¹⁰ Az országgyűlés 1988. október 5–7-én tárgyalta és szavazta meg a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszer építésének folytatását.

förlélénkítsék. Mintha egy előre betervezetlen idő jött volna el közénk: a felülvizsgálat, az erkölcsi revízió és visszaszerzés ideje. Mintha csütörtöktől péntekre virradóan tíz és száz-ezrek fáradtak volna bele a parádés széthullásokba, a fölösleges remények elleni védekezésbe és most kezdenék visszakövetelni erőszakkal elvett emlékezetüket, lelkierejüket, gondolataikat. Tüntetések és fölvonulások zajlanak az utcán, tüntetések és fölvonulások a még beíratlan papírlapokon.

A változtatni akarás mámore egyelőre még csak a városlakókat kapta el, de ha ilyen iramban terjed szét az országban, a legkisebb faluk lakóit is magával ragadhatja.

Vajon történelem-e az, ami most velünk történik? Minden bizonnyal. De kérdés, hogy milyen? Felületi? Kárpótlást kereső? Lényegi? Vagy egyszerűen csak meghökkentő, mint-ha a fejek fölött váratlanul nikkelt szamovár repülne el?

A kérdés többszörösen jogos, hiszen a magyar reform is történelminek indult. Lett is belőle egy és más tagadhatatlanul, de nem egészen az, amit vártunk. Az életrajza lehangozó. Még ma is háztól házig jár a jóindulatú reformfecsegtés, miközben súlyos árnyékot növesztve ott jár nyomában a kiábrándultság is. Kiderült, hogy nincs reform a lelkek megújulása és az erkölcs megújulása nélkül. Sőt, ha épp változások közben nem nevezzük meg vagy nem vesszük észre a morális problémákat, tovább mélyítjük csak az erkölcsi zűllést.

Megérteném, ha az eddigiek után valaki azt kérdezné csöndesen tőlem: milyen lap lesz végül is a *Hitel*? Politikai? Méditáló? Erkölcsnevelő? Kritikai? Nemzetűjító? Netán mind-ezt lelkesen összegyúrva mégiscsak szépirodalmi?

Szeretném, ha ez a kéthetenként megjelenő lap a helyzetfelismerés fokozatosan tisztuló lapja lehetne. Filozófiai vonzalmú és lírai is ugyanakkor. Ne felejtjük el, hogy választási esélyünk túl van a hamletin: a lenni vagy nem lenni már nem mondhatjuk ki hangosan, elvesztettük hozzá az emelkedettség jogát. Ezt kell mindenekelőtt visszaszerezni: meg kell kísérelnünk a veszteségeinket átváltoztatni nyereséggé. A két világháború között sűrű szálakkal Európához kívántunk kötődni. Valamennyire sikerült is. Nézzünk rá a képzeletbeli térképünkre: most az egész világgal kötött bennünket össze a sors. Elsorolni se egyszerű az országokat. Amerikát, Angliát, Nyugat-Németországot, Svédországot, Olaszországot, Dél-Amerikát, Kanadát és a többieket. Ezt azonban eddig csak a távolságok homályos tejüvegén át láttuk. Vagy a félelmén. Végre szétszórtságunkban is együtt kell látnunk magunkat. Ki kell lépni a takarásból és elő kell csalni onnan az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági, a kárpátjai magyart.

Angol az útlevelem, de magyar a büszkeségem – jelentette ki a világpolgári vonzalmak között élő Cs. Szabó László jóval azelőtt, hogy hazajött volna látogatóba Magyarországra. A példa jó lelkiismerettel követhető Argentínában, Romániában, a Szovjetunióban és Kanadában.

Lengyelországban – a pápa látogatása után a vallás lett ismét a nemzeti eszme föllobbanója. Nálunk a szenvedéssel és az igazságtalansággal összefonódott kisebbségi helyzet. Vagyis leveretésünk hozta el közénk a rádöbbenést. Ha a költők élhetnek a vereségből, sőt művet is építhetnek belőle, egy nemzet is megteheti.

A helyzetfelismeréshez azonban sokféle dolog kell. Nyitottság. Bizalom. Erkölcsi előlegek. Hit. Hitel.

Lapunk névmegválasztása is ide kanyarodik vissza.

Amikor a főnti meggondolások alapján először elhangzott a címajánlat, többen is tiltakoztak: ne *Hitel* legyen a lap neve, mert közgazdászoktól hemzseggő korunkban, mindenki pénzügyi folyóiratnak hiszi majd. Bankfolyóiratnak, amelyben versek helyett a legfrissebb valutaárfolyamok táblázatai jelennek meg. Novellák, esszék, emlékiratok, kritikák helyett ilyen-olyan hitelviszonyokat elemző cikkek. Mi, a szerkesztőség tagjai nem mondtunk le a címről. S nemcsak azért ragaszkodtunk hozzá, mert a hitel szó Széchenyi értelmezésében egy korszak elindító kulcsszava volt, s nem is csak azért, mert az Erdélyi Fiatalok ezerkilencszázharmincötben indított folyóiratáról is ez a fogalom világított, hanem azért, mert azt gondoljuk: nekünk az élet hitelét a szavak hitelét, a szétszórtságában is összetartozó nép hitelét a lángok, a romok, a vér mocskai közé került ember hitelét is vissza kell szerezniünk.

Hitel, 1988. 1. sz., 4–6.

▪ 4. AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ▪ ÁLLÁSFOGLALÁSA A POLITIKAI RENDSZER REFORMJÁRÓL

BUDAPEST, 1989. FEBRUÁR 10–11.

1. Pártunk történelmi jelentőségű feladat megvalósítását, a demokratikus szocializmus új magyar gyakorlatának kialakítását tűzte ki céljául. Az MSZMP 1988 májusi országos értekezlete megnyitotta a gazdasági és politikai reformok átfogó, következetes megvalósításának útját. A politikai rendszer mélyreható változására azért van szükség, mert jelentős eredményeink, az ország modernizálásában elért történelmi léptékű haladás ellenére az elmúlt egy-másfél évtized során fokozatosan gazdasági-politikai és erkölcsi válság alakult ki hazánkban. Ennek oka a világ gazdaság robbanásszerű átalakulása által kiváltott új helyzethez való alkalmazkodásunk elmaradásában is megjelölhető. Az 1956 és 1987 között követett, a korábbiakhoz képest korszerűbb, jobb politikai gyakorlat sem volt képes megakadályozni a túlcentralizált rendszerből fakadó hibás döntéseket, a párt és az állam közötti felelősség összemosódását. Ez hozta élesen felszínre a szocializmus eddigi társadalmi-politikai rendszerének működési elégtelenségeit.

Az alkalmazott modell – amely átmenetileg jelentős modernizációs folyamatok elősegítője is volt – kimerítette tartalékait, sok vonatkozásban hibásnak bizonyult. Az új helyzethez való igazodás hiánya megtörte az életviszonyok jelentős javulásának két évtizedes folyamatait, visszaeséshez, ebből adódóan növekvő társadalmi feszültségekhez, a vezetéssel szembeni bizalmatlansághoz és távlatvesztéshez vezetett.

Saját tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a részleges reformok nem vezetnek tartós eredményre. A fordulat elkerülhetetlenné vált, s ez egyszerre követeli meg a gazdaság, a társadalom, a politika, de a szellemi-morális viszonyok megújítását is. Megkívánja egyúttal a lakosság általános műveltségi szintjének emelkedését és fokozott támaszkodást a tudományos teljesítményekre.

2. Az MSZMP 1988. májusi országos értekezlete új feltételeket teremtett, és megfogalmazta a fordulat követelményét és irányát. Az azóta eltelt időszakban szélesedett a nyilvánosság, és megindult a politikai intézményrendszer demokratizálása, pluralizálá-

sa. Ezek a folyamatok rendkívüli gyorsasággal bontakoztak ki, s teremtettek – ellentmondásoktól sem mentes – új közállapotokat. A valóságos gazdasági-társadalmi folyamatok és az intézményrendszerek átalakításához azonban az idő nem volt elegendő, az eddigi intézkedések pedig nem voltak kielégítőek. A gazdasági reform új stratégiájának kidolgozása folyamatban van: a gazdaság stabilizálása, a szerkezeti váltás, a kibontakozás megalapozása hosszabb időt igényel.

A kialakult feszültségek feloldását szolgáló elgondolások – a párttagság nyomására – nagyobbbrszt az MSZMP-től indultak ki. A nyilvánosság korábbi hiánya miatt e kezdeményezések a közvélemény előtt jórészt ismeretlenek maradtak. Az MSZMP szükségesnek tartja, hogy újabb kezdeményezésekkel lépjen fel. Ebben legfontosabbnak a gazdaság területét tekinti. Javasolja, hogy a kormány – az ország szellemi kapacitásának mozgósításával – gyorsítsa fel a gazdasági stratégia kimunkálását. Ennek a gazdaság törvényszerűségeit, a világgazdaság követelményeit érvényesítő, nyitott teljesítményelvű, hatékony, vegyes tulajdonú, a fő ágazatokban a közösségi, állami tulajdon meghatározó szerepét fenntartó gazdasági rendszeren kell alapulnia.

Az elmúlt két évtized tanulsága, hogy a gazdasági reformnak, az ezredforduló szerkezeti-minőségi követelményeihez való igazodásnak feltétele a politikai intézményrendszer átalakítása is. Ebben az esetben a reform gazdasági és politikai elemei felerősítik egymást.

3. A szocialista társadalom működésének eddigi gyakorlata, minden korábbi erőfeszítés ellenére, nem tudta megteremteni Magyarországon a demokrácia olyan intézményrendszerét, melyben az érdekek sokfélesége kifejeződhet és képviselget nyerhet. Az egypártrendszer körülményei és annak hazánkban megvalósuló gyakorlata nem tették lehetővé a szükséges döntési alternatívák kialakítását, ezek megmérettetését, a széles körű társadalmi nyilvánosságot és ellenőrzést. Mindez nagy tömegeket fordított el a politikától, és bizalmatlanságot szült a kialakult intézményrendszerrel szemben.

A pártértekezlet megfogalmazta a demokratikus hatalomgyakorlás igényét, a politikai pluralizmus megteremtését. Ennek útját a politikai intézményrendszer mélyreható alakításában jelölte meg, amely lehetőséget teremt a különböző érdekek intézményes kifejezésére, egyeztetésére, politikai akarattá formálására. Az e döntés nyomán kibontakozó fejlődési folyamatok és a társadalomban megjelenő szerveződések együttesen azt mutatják, hogy kialakulóban vannak a feltételek az egypártrendszer körülményeinek megváltoztatására.

Az MSZMP álláspontja az, hogy a demokratikus hatalomgyakorlás a társadalom által ellenőrzöttön a közvetlen és képviselgeti demokrácia révén, a többpártrendszer keretei között érvényesüljön. Kezdeményezi, hogy ennek feltételei létrejőjenek és alkotmányos garanciát kapjanak.

4. A többpártrendszerre történő kiegyensúlyozott átmenet csak szerves társadalmi folyamatok eredményeként lehet végbe. Ezeket nem lehet pontosan megtervezni, de a bennük részt vevő politikai mozgalmak, tényezők együttműködése befolyásolja alakulásukat. Komoly társadalmi veszélyt jelenthet a folyamatok destabilizálódása, ellenőrizhetetlenné válása, anarchikus viszonyok kialakulása. Ez sem a nemzetnek, sem pedig egyetlen, az ország sorsáért felelősséget érző politikai erőnek nem állhat érdekében. Fokozatos átmenetre, a politikai folyamatok kiszámíthatóságára, a bizalmatlanság oldására van szükség. Egyaránt kárt okozhat az események kierzszakolt felgyorsítása vagy mesterséges fékezése.

A társadalomban megjelent politikai mozgalmak részéről a helyzetnek megfelelő felelősségre és önmérsékletre van szükség. Az ország előtt álló feladatok megoldásához úgy tudnak hozzájárulni, ha a kritikai megnyilatkozások mellett a fejlődést célzó programokat

dolgoznak ki. A nemzet abban érdekelt, hogy a különböző politikai tényezők között a kibontakozást szolgáló, reális alternatívák kidolgozásában legyen verseny.

5. Az MSZMP kinyilvánítja, hogy kész két- és többoldalú megbeszéléseket folytatni a hatalom gyakorlásának új módjáról minden törvényes keretek között működő szervezetekkel. Az együttműködés feltétele az alkotmány, a törvények megtartása, a társadalmi fejlődés szocialista útjának elfogadása, nemzetközi szövetségi kötelezettségeink tiszteletben tartása, törekedve a két katonai tömb egyidejű felszámolására.

A megbeszélések előkészítésére a Központi bizottság munkacsoportot bízott meg. Az előkészítő megbeszélések alapján az érdemi tárgyalások tárgyköréül javasolja: az új alkotmány előkészítésével és tartalmával összefüggő vélemények egyeztetését, a választási rendszer kidolgozásával és a választásokon való együttműködéssel kapcsolatos kérdések megvitatását, valamint a gazdaság stabilizálására és a szociális biztonság megteremtésére vonatkozó nézetek összehangolását. A megbeszélések elvezethetnek egy állandó konzultációs fórum létrehozásához. Mindez megteremtheti annak lehetőségét, hogy megalapozódjon a nemzeti összefogás, s hogy koalíciós partnerként különböző politikai tényezők részt vehessenek a hatalom gyakorlásában.

Ugyanakkor létezhetnek alkotmányos keretek között ellenzékként megjelenő mozgalmak, pártok. Az MSZMP ezekkel is párbeszédre törekszik, vitázik, és amiben szükséges, politikai harcot folytat.

6. A többpártrendszerre történő átmenet során az MSZMP nyíltan hirdeti, hogy társadalmunkban meghatározó szerepet kíván betölteni. Ehhez alapot ad politikai ereje, a demokratikus szocialista fejlődés képviselője, társadalmi bázisa, történelmi tapasztalata. Az MSZMP meghatározó szerepét politikai eszközökkel, mindenekelőtt programjával, meggyőzéssel, tagjai személyes munkájával, magatartásával kívánja biztosítani.

Ahhoz, hogy a párt a társadalmi változások élén haladjon, mindenekelőtt önmagát kell megújítania. Ez csak a politikai versenyhelyezetre való felkészüléssel lehetséges. Ennek érdekében világosabbá kell tenni hosszabb távra szóló stratégiai céljainkat, és ki kell munkálnunk egy rövidebb időszakot felölelő politikai, választási programot. E program körül kell vitákban kialakítanunk és megerősíteniünk a párt politikai centrumát, szervezeteink akcióegységét. Tovább kell fejlesztenünk a pártdemokráciát.

Az MSZMP konstruktívan, a társadalomban jelentkező törekvések iránt nyitottan, társadalmi és történelmi felelőssége tudatában kíván szerepet vállalni a nagy horderejű változásokban, a fordulat végrehajtásában.

7. Ki kell munkálni a párt álláspontját a hatalomgyakorlás új módjáról, a népképviselői és önkormányzati szervekhez, az állam intézményeihez fűződő viszonyáról. A politikai intézményrendszer mélyreható átalakulásában meghatározó szerepe lesz az új alkotmánynak és a választójogi törvénynek. Ezekkel kapcsolatban a Központi Bizottság álláspontját a párton belüli viták tapasztalataira támaszkodva alakítja ki.

A Központi Bizottság bizonyos abban, hogy kezdeményezései a politikai pluralizmus folyamatos kiépülésére egész társadalmunk érdekét, a kibontakozás lehetőségét, nemzeti céljainkat szolgálják. Ebben nagy nemzetközi felelősség is hárul az MSZMP-re. Pártunk felhívja tagjait és felkér minden cselekvésre kész erőt az országban, hogy felelős vitákkal, tettekkel, társadalmi összefogással legyenek részesei társadalmunk megújulásának.

▪ 5. A MAGYAR DEMOKRATA FÓRUM ▪ PROGRAMJA

BUDAPEST, 1989. MÁRCIUS 12.

I.

Az MDF jellege, politikai arculata

A Magyar Demokrata Fórum az ország súlyos válsághelyzetében született meg, elsőként a demokratikus politikai szervezetek sorában, a magyarság és a demokratikus átalakulás ügye iránti elkötelezettség jegyében. Mint szellemi-politikai mozgalom, célul tűzte ki a gazdasági és erkölcsi mélypontra jutott nemzet felemelését és újjá formálását.

E fő célokból következően az MDF arculatának e jellemző vonása: *a magyarság egyetemes érdekeivel, s a demokrácia eszméjével* való maradéktalan azonosulás. Ezekre az értékekre, mint tartópillérre, épül fel az MDF politikai eszmerendszere.

Az MDF létrehozásában az értelmiség vállalt úttörő szerepet, de soraiban ma már minden társadalmi réteg megtalálható. Az MDF összetett társadalmi bázisából és eszmei alapértékeiből következően sokszínű, nyitott szervezet. Sokszínűsége azt is jelenti, hogy nem ideológiai mozgalom és nem osztálypárt. Eszmei értékrendjének legjelentősebb elemei: *a liberalizmus, népi-nemzeti hagyományok és kereszténydemokrácia alapelvei.*

Az MDF *elhatárolódik a szélsőségektől.* A kommunisztikus eszmerendszerektől éppúgy, mint a faji, etnikai vagy vallási-felekezeti szempontokat hangsúlyozó ideológiáktól. Elveti a hatalommal való megalkuvás, de a politikai realitásokat figyelmen kívül hagyó, hangoskodó radikalizmus politikáját is. Mindezek értelmében az MDF a politikai élet higgadt, mértéktartó erőt tömörítő, a nemzet egészéért tevékenykedő és felelősséget vállaló középpárt kíván lenni.

II.

Az MDF belpolitikai célkitűzései

Az MDF megalakulásától kezdve egyik legalapvetőbb feladatának tekinti a *demokratikus jogállam* megteremtését, mely már – jelentős részben eddigi törekvései eredményeként – megvalósulóban van.

Ennek a folyamatnak a betetőzése a *többpártrendszerű parlament* mihamarabbi, szabad választások útján történő életre hívása, mely a demokratikus politikai rendszer egyik alapját fogja képezni.

A többpártrendszerű parlament létrehozása mellett megvalósításra váró feladat a demokratikus politikai intézményrendszer kiépítésének befejezése. A demokrácia megteremtése szükségessé teszi *az alkotmányozás folyamatának teljessé tételét*, a Magyar Köztársaság új alkotmányának megalkotását.

Az MDF mellőzhetetlennek tartja, hogy az egypárti kormányzati rendet a szabad választások eredményén alapulva hiteles demokratikus pártok koalíciója váltsa fel, melyben az MDF kész a kormányzati felelősségből részt vállalni.

A demokratikus politikai rendszernek a többpárti parlament melletti másik alapja a *helyi önkormányzatok rendszere*.

Az MDF a nemzettől idegen tanácsrendszert fel kívánja váltani a történelmi hagyományainkat is hordozó, korszerű, helyi népképviselőten alapuló önkormányzati közigazgatással.

A helyi önkormányzatok életre hívása mellett meg kell teremteni a helyi közösségek (társadalmi, kulturális, egyházi és szakmai szervek) önkormányzati működésének feltételeit és e közösségeknek a helyi társadalmi-politikai és kulturális életben méltó szerepet kell biztosítani.

Az MDF a demokrácia ügyének szolgálata mellett – ettől elválaszthatatlanul – magáénak vallja és közéleti működésével elősegíti az *emberi jogok* maradéktalan érvényesülését.

Az MDF különös jelentőséget tulajdonít az egyházakhoz fűződő kapcsolatainak. Valamennyi hazai egyházban olyan szövetségeseket látunk, akik nélkül sem nevelési, oktatási, sem szociális, sem nemzetpolitikai céljainkat nem tudnánk megvalósítani.

III.

Az MDF gazdasági és szociális programja

Az MDF – minden progresszív politikai erőhöz hasonlóan – legégetőbb tennivalónak tekinti az országnak a gazdasági válságból történő kivezetését. Ezt a *szociális piacgazdaság* megvalósítása útján kívánja elérni.

A korlátlan gazdasági liberalizmussal szemben – amely csak egy szűk, a jelenlegi helyzetért felelős kiváltáságos réteg gazdasági hatalmának átmentését szolgálná – az MDF programja a kis és középgazdaság megerősítését, a *tulajdon demokratizálását* és a tulajdonosi réteg kiszélesítését tűzte célként maga elé.

A modern gazdaság legfőbb ereje a jogaiban és kötelességeiben biztos, iskolázott és megfelelő vagyoni-jövedelmi körülmények között élő ember. Mindebből következően az MDF támogatja azt a törekvést, hogy a munkásság és az *alkalmazottak* üzemeikben részvények révén tulajdonosokká is váljanak.

Az MDF szükségesnek tartja a *technológiai és a vezetési ismeretek megújítását*, és a *külföldi tőkének ezek érdekében történő beáramlását*. Ugyanakkor a belföldi vállalkozók számára is a külföldi tőke helyzetéhez hasonló feltételeket kívánunk biztosítani.

A gazdasági célkitűzések megvalósítása érdekében az MDF szükségesnek tartja az infláció megfékezését, elsősorban az állami kiadásokkal való takarékoság és a veszteséges vállalatoknak nyújtott támogatások megszüntetése útján.

A szükségképpen előálló *munkanélküliség hatékony kezelését* az MDF a kis- és középvállalkozások támogatásával, az ország infrastrukturális helyzetét javító beruházásokkal, továbbá a munkaidő csökkentésével, a gyermeküket nevelő anyák bérezésével, a munkaerő-főlöslég külföldi foglalkoztatásával, és nem utolsósorban a magyar falu gazdasági rehabilitációjával tartja megvalósíthatónak, mivel ezek által jelentős számú munkahely és munkaalkalom teremthető. Ezek mellett fontos szerepet szán a szakmai átképzési programoknak is.

Mind a gazdaság megújítása, mind pedig a legszegényebb rétegek érdekei szempontjából elengedhetetlennek tartjuk az *egész adórendszer felülvizsgálatát*.

Az MDF különös figyelmet fordít az ország elmaradottabb vidékei gazdasági fejlődésére.

Gazdaságpolitikánk szerves részét képezi új agrárpolitika kialakítása is.

Mezőgazdaságunk jövőjét egyfelől a *családi munkán alapuló magángazdaságokban*, másfelől a valóban szövetkezeti elvek szerint szerveződő – vagyonközösséggé átalakuló – *szövetkezetekben* látjuk, de emellett a jól működő állami gazdaságoknak is szerepet szánunk.

Az MDF mezőgazdasági programja a *tulajdonviszonyok* gyökeres és sürgős átalakítását tekinti a legfontosabb feladatnak.

A mezőgazdasági termelés zavartalanságának biztosítása érdekében a tulajdoni reformot az MDF két szakaszban kívánja végrehajtani.

Elsőként a termelőszövetkezetek és az állami gazdaságok dolgozóit vállalkozói helyzetbe kell juttatni, akként, hogy a termelőszövetkezetek teljes vagyona, illetve az állami gazdaságok vagyonának egy része a tagok, illetve alkalmazottak tulajdonába kerüljön – anélkül, hogy ez a folyamat a nagyüzemi gazdálkodás felszámolásához vezetne.

Az ily módon megteremtett földpiac lehetővé teszi, hogy a második szakaszban a versenyképes egyéni gazdálkodás lehetősége is kibontakozzék a gazdaságos közösségi termelési formák megmaradása mellett.

Gazdaságunk talpra állítása korszerű és megújult szociálpolitikát feltételez. *A nemzet pusztulását eredményező okokat fel kell számolni.*

Meg kell szüntetni azokat a körülményeket, melyek a halandóság növekedését, az öngyilkosok számának szaporodását és az alkoholizmus terjedését okozzák, s amelyek egyrészt a gyermekvállalási kedv, s a család ellenében hatnak.

Szabad orvos- és kórház választáson alapuló, a betegek érdekeit tekintve vevő, az *egészség megővására hangsúlyt helyező* korszerű egészségügy megteremtését szorgalmazzuk.

Az MDF halaszthatatlannak tartja *új lakáspolitiká* kialakítását. A lakáspolitikai reformjának mindenekelőtt a lakástulajdon biztonságát kell helyreállítani. Az állami lakásokban élők szélesebb körét kell érdekeltté tenni a lakás megvásárlásában. A lakbéréknek igazodniuk kell a piaci-gazdasági realitásokhoz, de az új lakbéréket megfizetni képtelen családok számára lakbértámogatást kell biztosítani.

Felülvizsgálatra szorul társadalombiztosítási rendszerünk is. Nem tartható fenn tovább az a helyzet, hogy a biztosítottak járulékaiból az állam az őt terhelő szociálpolitikai feladatokat finanszírozza, s hogy politikailag privilegizált nyugdíjakat biztosítson. Különös gondot kell fordítani a nyugdíjasokra: anyagi életkörülményeik fokozatos javításán túlmenően meg kell őket óvni az elmagányosodástól. Meg kell erősíteni a *biztosító intézetek vállalkozó-pénzüntézet*i vonásait.

Gazdaság- és szociálpolitikánkkal *meg kívánjuk állítani a nemzet széles rétegeit sújtó tömeges elszegényedés folyamatát.* A létminimum határán élők adókkal, jövedelem-elvonással történő terhelését elítéljük. Vissza akarjuk állítani a szociális segélyezés valódi funkcióit. A szociális segélyezésben jelentős szerepet szánunk az alulról építkező társadalmi szolidaritásnak, az egyházak karitatív tevékenységének.

IV.

Az MDF kulturális és környezetvédelmi programja

Az MDF a kultúra egészének autonómiáját, az irodalom, és a művészetek szabadságát kívánja biztosítani. Magyarországból fakadóan ugyanakkor megkülönböztetett figyelmet fordít a *nemzeti-történelmi kulturális értékek* megőrzésére és ápolására.

Az ország kulturális életében *kiemelkedő fontosságú az oktatás ügyének alakulása.* Ennek je-

lentsége túlmutat a kultúra világán; magas színvonalú oktatás és felkészültség nélkül gazdasági megújulás sem képzelhető el.

Az MDF szakítani kíván azzal a gyakorlattal, hogy az oktatástügy az állami költségvetés mostohagyermeké legyen. *A tudás és felkészültség kiemelkedő társadalmi érték*, ennek a jövedelmekben is kifejeződésre kell jutnia.

Halaszthatatlan a pedagógusok erkölcsi és anyagi megbecsülésének helyreállítása.

Az oktatási rendszer mélyreható reformját kell végrehajtani a szabadság, az autonómia, a demokrácia és a sokszínűség elvei alapján.

Biztosítani kell az egyházak oktatási és kulturális funkcióinak szabad kiteljesedését. Lehetővé kell tenni az iskolaalapítás szabadságát más testületek, alapítványok, magánszemélyek részére is.

Alapvető fontosságú, hogy az iskola teljes személyiséget neveljen. A demokratikus felépítésű autonóm iskolának a szülő és a diák nem tárgya, hanem alanya lesz.

Az MDF fokozott jelentőséget tulajdonít egy *hatékony környezetvédelmi politika* megvalósulásának.

A környezet szennyezését mindenképpen kerülni kell. Atomerőművek létesítését, a nukleáris technológiák fejlesztését nem tekintjük a jövő kívánatos útjának. Vízierőművek építését hazánk földrajzi viszonyai között gazdaságatlannak és ökológiailag károsnak tartjuk.

Az ipari technológiák fejlesztésénél hulladékszegény, környezetbarát technológiák kidolgozása és alkalmazása szükséges. Az MDF a hulladékimportot megengedhetetlennek tartja.

Az egészséges táplálkozás a vegyszerfelhasználás korlátok között tartását teszi szükségessé. Vissza kell térni a tartamos erdőgazdálkodáshoz.

Az ország építészeti arculatának további romlását meg kell akadályozni. Az antihumánus lakótelepek építését nem szabad folytatni. A víz, a levegő, valamint az állat- és növényvilág védelmét nem szabad alárendelni gazdaságossági szempontoknak.

V.

Az MDF külpolitikai célkitűzései és kisebbségvédelmi programja

Az MDF külpolitikája az európai egység eszméje jegyében nemzeti érdekeink érvényesítésére törekszik. A „nemzeti érdek” fogalma természetesen a határainkon túl élő magyarság egészének érdekeit is jelenti. *A magyar kisebbséggel való törődésnek külpolitikai stratégiánk részévé kell válnia.*

Az MDF alapvető célja hazánknak a *közös európai házba történő visszavezetése.*

Külpolitikai helyzetünkben csökkenteni kell az egyoldalú függések és aránytalanságok mértékét. Az MDF a világpolitikai viszonyok függvényében jövőbeni célként *megvalósíthatónak tartja a semlegesség elnyerését*, melynek következtében a Szovjetunió Magyarországon egy politikailag kiegyensúlyozott, biztonsági érdekeit nem veszélyeztető országot tudna közvetlen szomszédságában. Semlegességünk kialakítása mellett szükséges egy védelmi közslokat szolgáló, jól képzett és jól felszerelt honvédség fenntartása, amely szavatolja országunk biztonságát.

Gazdasági érdekeink a nemzetközi együttműködésben is a közvetlen vállalati kapcsolatokra épülő piaci viszonyok megteremtését igénylik. Ezen az elvi alapon kell újraszervezni a kelet-európai országokkal fennálló gazdasági kapcsolatainkat, miközben megteremtjük az EK-val való együttműködés feltételeit.

A határainkon túl élő magyarság ügyénél semmivel sem kisebb súlyú saját kisebbségpolitikánk elve. *Nem tagadunk meg semmilyen olyan jogot hazai kisebbségeinktől, amelyet a kisebbségi magyarságnak követelünk.* Külön is hangsúlyozzuk, hogy a leghatározottabban elítéljük az erőszakos asszimiláció minden nyílt vagy burkolt formáját.

Olyan Magyarország és olyan Közép-Európa felépítésén munkálkodunk, amelyben senki ne érezzen hátrányt etnikai vagy vallási hovatartozása, annak természetes vállalása miatt.

Magyarország politikai évkönyve 1989. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1990, Aula–Omikk, 530–532.

■ 6. A SZABAD DEMOKRATÁK SZÖVETSÉGÉNEK ■ PROGRAMJA

BUDAPEST, 1989. MÁJUS

Magyarországon a szovjet típusú rendszer a kommunista párt negyven évig tartó egyeduradalma után a felbomlás állapotában van. A kritikai szellemet, amelyet a pártvezetés ifjútörökjei azért szabadítottak fel, hogy lendületet adjanak a Kádár János és a köréje csoportosult gerontokrácia elleni párton belüli lázadásnak, nem lehetett visszaparancsolni a palackba. Az önmagában is megosztott pártvezetés retteg attól, hogy elveszíti a Nyugat jóindulatát, amelyet a reformok híveként szerzett meg. Gorbacsov korszakában arra sem hivatkozhat, hogy a Szovjetunió nem tolerálja az országban kibontakozó pluralizmust. Ebben a helyzetben nincs rá módja, hogy kemény eszközökkel lépjen fel a társadalom szabadságtörekvéseivel szemben. Belső gyöngesége azonban azt is lehetetlenné teszi, hogy megtegye azokat az áldozatokat is kívánó reformlépéseket, amelyek nélkül nem kezdődhet meg például a gazdasági szerkezet átalakulása. Akár a látványos politikai változásokat, akár a gazdaság stagnálását vesszük szemügyre, meg kell állapítanunk: ami távolból a kormányzat reformpolitikájának látszik, az voltaképpen iránytalan sodródás, tehetetlen ideoda görgés a különböző nyomásgyakorló csoportok között.

Változást Magyarországon nem a kommunista párt és a vele összefonódott kormány akar, hanem a társadalom, az elmúlt évben létrejött független politikai szervezetek és pártok sokasága. Ami a Duna mentén kibontakozik, az nem felülről irányított reformfolyamat, hanem csendes forradalom. A társadalom lázadása az egypárti diktatúra és önnön dermedtsége, apátiája ellen.

A kommunista párt egyeduradalma elleni lázadás minden országban más és más formát ölt. Lengyelországban egyetlen, elementáris erejű tömegmozgalomként jelentkezett, a Szovjetunió tagköztársaságaiban nemzeti mozgalmakként bontakozik ki. Magyarországon a lázadást egymással is versengő politikai csoportok születése, az 1945–47 közötti rövid demokratikus időszak pártjainak újjászületése jelzi. E csoportok valamennyien egyetértéssel abban, hogy többpártrendszert, parlamentáris demokráciát akarnak. Szervezeti megosztottságuk természetes, önmagában a „széthúzás” jele. Persze az uralkodó kommunista párt, amely tehetetlenségében sorra átveszi és a saját jelszavaként hangoztatja a független szervezetek követeléseit, megpróbálja szembeállítani őket egymással. A kommunista párt egyes vezetői nyilvánvalóan azt képzelik, hogy a háború utáni koalíciót 1948-as formában

állíthatják helyre. Ekkorra ugyanis a demokratikus pártok vezetőit bebörtönözték, emigrációba kényszerítették; a koalíciós kormányzás utolsó hónapjaiban e pártok megfélemlített vagy megalkuvó képviselői riadtan teljesítették a kommunisták parancsait. A politikai helyzet azonban nem kedvez a kommunista törekvéseknek. A kommunista párttal folytatott tárgyalások első fordulója (1989. március elején) közben valamennyi szervezet felismerte, hogy az állampárttal szemben meg kell kísérelniük a közös álláspont kialakítását. A megosztási kísérletekre válaszul létrejött az Ellenzéki Kerekasztal, a független szervezetek első koalíciója. A budapesti kerekasztal mintájára – de mindenekelőtt a már korábban is meglévő együttműködési törekvéseik folytatásaképpen – sorra alakultak – vidéki és budapesti kerületi kerekasztalok, ellenzéki tömörlülések. A független szervezeteket elválasztó ellentétek háttérbe szorultak. Ma Magyarországon nagy ellenzéki tömegmozgalom van kibontakozóban.

A Szabad Demokraták Szövetsége 1988 novemberében alakult. Minthogy a különböző demokratikus szervezetek mai céljai igen közel állnak egymáshoz, egy-egy szervezet jellemzése meglehetősen nehéz. A Szabad Demokratáké viszonylag mégis könnyebb, mert esetében írásos dokumentumokra, a Szövetség 1988 novemberében kelt Elvi nyilatkozatára és elfogadott programjára hivatkozhatunk.

Három kulcsszó

A Szabad Demokraták Szövetsége ellenzéki, európai és radikális szervezet. Mit jelent ez a három jelző?

1. *Ellenzéki.* Ezt a szót a kommunista propaganda kizárólag pejoratív értelemben, a „fel-forogató”, „társadalomellenes” szavak szinonimájaként használta. Nyilván ennek hatására volt olyan független szervezet, amely megalakulásakor kijelentette: elutasítja mind a kormánypárti, mind az ellenzéki címet.¹¹ Az SZDSZ meggyőződése, hogy az ellenzék nem a rossz politika büntetése, hanem minden működőképes demokrácia alapintézménye. Ezért elutasítva a szóval úzótt manipulációt, önmagát ellenzéki politikai szervezetnek tekinti, és egyértelműen kijelenti, hogy az MSZMP, az uralkodó kommunista párt ellenzéke. Ellenzéki abban a szűkebb értelemben is, hogy folytatja a küzdelmet, amelyet az állandó rendőri zaklatásokkal dacolva a demokratikus ellenzék vívott az elmúlt tíz évben a polgári és politikai jogok érvényesüléséért.

2. *Európai.* Magyarországon nagy és részint nemes hagyományai vannak annak – főképp a harmincas évek Közép-Európájában elterjedt – elméletnek, amely szerint a nyugati kapitalizmus is, a keleti kommunizmus is rossz, a kettő között azonban éppen Közép-Európa rátalálhat a helyes harmadik útra. Ez az elmélet Magyarországon ma is él, és különböző formákban több független szervezet ideológiájában jelen van. Az SZDSZ ezzel szemben úgy látja, az elmúlt évtizedek bebizonyították: a szovjet út nem „második út”, hanem zsákutca, a nyugati fejlődés viszont nem egyetlen úton halad, hanem az utak és törekvések sokfélesége jellemzi. A magyar demokráciának tehát nem sajátos harmadik utat kell keresnie, hanem az Európához való felzárkózás, az európai integráció lehetséges módjait. Idézet az SZDSZ programtervezetéből: „Amennyiben létezik »magyar út«, az nem a két ismert társadalmi rendszer között vezet, hanem egyikből visz át a másikba.”

¹¹ Az utalás az MDF-re vonatkozik.

3. *Radikális.* Ez a jelző logikusan következik az előző kettőből, és azt jelenti, hogy az SZDSZ alapjaiban tagadja a kommunista rendszert, és nem hisz megreformálhatóságában. Idézet a programból: a reformkommunizmus „ha a domináns állami tulajdonra, egy párt hatalmának hegemoniájára épül, és csak jó szándékú felvilágosultságot tud ígérni, akkor alapjaiban azonos a most válságban lévő rendszerrel. Ha viszont lemond e két alapismérvről, akkor nem különbözik a piacra és a parlamenti demokráciára épülő rendszerektől.” A rendszer radikális elutasításának következménye, hogy gyakorlati döntéseiben az SZDSZ nem igazodik a pártvezetés reformista személyiségeinek igényeihez, és politikai sikert nem az ő támogatásuktól remél. Ugyanakkor jelentősnek tartja az MSZMP-n belül kibontakozó reformmozgalmat. A reformkommunisták előretörése a kormányzó párton belül, növeli a megegyezés – és ezáltal a demokráciában való békés átmenet – esélyeit.

Politikai filozófiájában

az SZDSZ két nagy európai tradícióhoz kötődik: a liberalizmus és a szociáldemokrácia tradíciójához.

E két-tradíció sokszor szemben állt és ma is verseng egymással, elvi különbségeik azonban csökkenni látszanak. Magyarországon, ahol a szakszervezeti szerveződésnek éppúgy a pártállam bürokráciája a legfőbb akadálya, mint a szabad vállalkozásnak, szociáldemokraták és liberálisok összefogása egészen természetes. Az SZDSZ létrejötté pillanatától a két eszme koalícióját hirdeti. Két idézet az *Elvi nyilatkozat*ból:

„Utódaik vagyunk az európai és magyar liberalizmusnak, amely korlátozni akarja az állam hatalmát a társadalommal szemben, meg akarja szüntetni az emberi személyiség kiszolgáltatottságát, meg kívánja valósítani a gazdasági élet önelvűségét. Elődünk Eötvös József.”

„Utódaik vagyunk az európai és magyar szociáldemokráciának, amely először talált hatékony politikai eszközöket arra, hogy a szegény embert megvédje a kizsákmányolástól, tudatosítva jogát a jólétre. A szociáldemokrácia bizonyította be, hogy a politikai szabadságjogok a dolgozók jólétének garanciája. Elődünk Kéthly Anna.”

Világnézetileg az SZDSZ nyitott. (ezt bizonyítja például, hogy egy Magyarországon hivatalosan éveken át nem engedélyezett keresztyén kisegyház tagjai nagy számban léptek be a szervezetbe, és az SZDSZ-en belül külön csoportot alakítottak.) Elutasítja azonban az ember szabadságát elvek jegyében korlátozni kívánó konzervativizmust, a más népekkel szemben ellenséges nacionalizmust, a rasszizmust.

A rendszerváltás programja

Ez év januárjában–februárjában az SZDSZ számos jogász, közgazdász közreműködésével programtervezetet dolgozott ki. Ezt az SZDSZ közgyűlése március 19-én megvitatta. Az itt elhangzott, illetve írásban beküldött javaslatok alapján a tervezetet szerkesztői módosították, kiegészítették; a szöveg második olvasásban április 16-án került a közgyűlés elé.

1. A tervezet alkotmánykonceptiója nyugat-európai típusú parlamentáris rendszert ír le, amelyben a polgári és politikai jogok érvényesülését, a törvények uralmát a hatalmak

klasszikus megosztása biztosítja. Az államfő reprezentatív személyiség. A közéletben fontos szerepet játszanak az önkormányzatok. Ezeket területi vagy funkcionális alapon az állampolgárok hozzák létre, az egyesületektől azonban abban különböznek, hogy az állam törvényességi felügyelete alatt közhatalmi feladatokat is ellátnak. Önkormányzatként – és nem az államhatalom helyi szerveként – működnek egyes szakmai és érdekképviseleti szervezetek, társadalombiztosítási, tudományos, oktatási vagy nemzeti jelentőségű kommunikációs intézmények is.

2. A gazdasági rendszer átalakításának döntő mozzanata a tulajdonreform. Mindenekelőtt meg kell különböztetni az állami vagyon tulajdonosát és kezelőjét. Az állami vagyont – azaz szinte a teljes népgazdaságot – nem lehet reprivatizálni, már csak azért sem, mert nincs rá fizetőképes kereslet. Ehelyett egyik megoldásként például közszolgáltató intézményeket lehet az állami vagyon tulajdonosává tenni: társadalombiztosítási szervezeteket, közcélú alapítványokat és egyesületeket, önkormányzatokat. A vagyontulajdonos – mint bármely magánrészvényes – kizárólag a részvényérték emelkedésében, azaz a profitnövekedésben érdekelt, egy adott vállalati struktúra fenntartásában nem. Ahhoz persze, hogy ez a rendszer működőképes legyen, piacra van szükség. Az SZDSZ támogatja a magánvállalkozást és a külföldi működő tőke részvételét a magyar gazdaságban. Szorgalmazza a magánvállalkozás megfelelő infrastruktúrájának megteremtését. Ugyanakkor rendkívül fontosnak tartja a független szakszervezetek szerveződését, és híve az üzemek vezetésében való munkásrészvételnek. Tiltakozik viszont az ellen, hogy az állami vállalatok részvénytársasággá alakulása során a tőke feletti rendelkezés átcsússzon a jelenlegi vállalatvezetés kezébe. A jelenlegi átalakulási rendszert nemcsak azért tekinti elfogadhatatlannak, mert érdemtelenül hatalmas vagyonokhoz juttat néhány ezer kiváltságost, hanem mert segít fenntartani a rossz hatékonysággal működő nagyvállalatokat, és mesterseges, a piactól elszakadó együttműködési formákat teremt az egymástól kölcsönösen függő vállalatok között.

3. Jelenleg a társadalombiztosítás költségeit a munkavállalók és a vállalatok befizetése, valamint az állam költségvetési hozzájárulása fedezi. A szociális juttatások nagy része álláshoz kötődik: akinek nincs állása, családi pótlékot sem kap. A tulajdonreform csökkentheti a gazdasági érdek és a szociálpolitikai érdek közötti ellentéteket is. Ha a tulajdonreform tőketulajdonossá teszi – az egymással is versengő – társadalombiztosító intézményeket, csökken a gazdaságpolitikai érdek és a szociálpolitikai érdek ellentéte, és csökken az állami költségvetésre nehezedő társadalombiztosítási teher. Az állami szociálpolitika feladata, hogy a juttatások minimumát a gazdasági siker elmaradása esetén, állampolgári joron biztosítsa és a rászorultaknak a „pozitív diszkrimináció” eszközeivel próbálja csökkenteni az esélykülönbséget a társadalom konszolidált többsége és a leszakadó kisebbség, az ázsiai viszonyok között élő szegények (jelenleg a lakosság kb. 10%-a) között.

A programtervezet fontos fejezete szól a *parlamentáris demokráciába való átmenet korszakától*. Az SZDSZ azt kívánja, hogy már a következő választási évben 1990-ben kerüljön sor *szabad választásokra*. (A javasolt választási törvény leginkább a Szövetségi Köztársaság választási rendszerére hasonlít: a területi elvre épül, de figyelembe veszi a pártokra leadott szavazatok arányát.)

A választást megelőző egy év alatt az MSZMP-nek arra kell törekednie, hogy csökkentse az esélykülönbséget önmaga és az új szervezetek között és csökkentse a sztálinista visszarendeződés veszélyét. Ennek jegyében meg kell szüntetni a nomenklatúra uralmát, meg kell kezdeni az államigazgatás és a fegyveres testületek depolitizálását, azaz meg kell szün-

tenni az itt működő MSZMP-pártszervezeteket, és fel kell oszlatni az MSZMP külön fegyveres testületét, a Munkásőrséget. Ellentételként az SZDSZ *önkorlátozást* javasol a független szervezeteknek is. Bármilyen legyen is a választások eredménye, az SZDSZ a maga részéről kijelenti:

- szorgalmazza a szovjet csapatok kivonását Magyarország területéről, de nem kezdeményezi a Varsói Szerződés egyoldalú felmondását;
- a történetileg kialakult tulajdonviszonyokat adottnak tekinti;
- nem kívánja, hogy korábbi politikai tevékenységéért bárkit törvény előtt felelősségre vonjanak;

- ellenzi, hogy a politikai rendszer átalakulása „őrségváltással” járjon; kommunista párttagsága, vagy kommunista múltja miatt senki sem kerülhet egzisztenciális hátrányba.

A fentiek világosan jelzik hogy az SZDSZ radikalizmusa nem jelent dogmatikus merevséget. Ellenkezőleg, az SZDSZ a józan kompromisszumokat a politizálás nélkülözhetetlen részének tekinti. Csak azt utasítja el, hogy a világos, szerződésszerű megállapodásokat olyan tetszés szerint értelmezhető szavak helyettesítsék, mint a „szocialista elkötelezettség” vagy a „nemzeti összefogás”.

Az MSZMP és az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásain az SZDSZ álláspontja szerint a választási törvényről és az átmeneti korszak „játékszabályairól” kell megállapodásnak létrejönnie.

Szervezet vagy párt?

Az SZDSZ-t a Fővárosi Bíróság „társadalmi szervezet”-ként jegyezte be. Pártok bejegyzését a jelenlegi egyesülési törvény nem teszi lehetővé. A szervezet mindazonáltal pártként működik, helyi és országos választásokon jelölteket kíván állítani. Amint a későbbi párttörvény megengedi (előreláthatólag az év őszén), pártként jegyezteti be magát, hacsak a párttörvény nem tartalmaz olyan politikai feltételt, amelyet a szervezet nem vállalhat.

A szervezet nyilvántartott tagsága folyamatosan növekszik, jelenleg meghaladja a 3000 főt. (az összes független szervezet együttes taglétszáma kb. 30 000 fő). Ez nem sok, de nem is kevés, ha figyelembe vesszük, hogy egy évvel ezelőtt a Fiatal Demokraták Szövetsége alapítóját az államügyészség, melynek az összetétele azóta semmit sem változott, még börtönnel fenyegette. Március 15-én, az 1848-as forradalom évfordulóján, amely az idén először volt munkaszüneti nap, a független szervezetek közös felhívására Budapesten 120 ezer ember vonult ki az utcára, és tapsolt a szervezetek szónokainak.

Az SZDSZ-nek jelenleg helyi szervezete van Budapest valamennyi kerületében és mintegy 40 vidéki településen. A Szövetséget sokszor értelmiségi szervezetként jellemzik. Ez annyiban igaz, hogy számos kiváló, országosan ismert értelmiségi, mindenekelőtt közgazdász és szociológus van az alapítók között és tagja a szervezet 40 tagú választott tanácsának, illetve 9 tagú ügyvivő testületének. Ugyanakkor a szervezet radikalizmusa és az a tény, hogy a demokratikus ellenzék ismert személyiségei az SZDSZ-hez tartoznak, igen sok radikális szellemű munkást, diákot vonz a szervezetbe. A munkások aránya a szervezeten belül növekvőben van.

Sajtó

Az SZDSZ jelenleg tájékoztató lapot ad ki. A *Szabad Demokraták* című lap 10 000 példányban jelenik meg.

Szervezetileg független az SZDSZ-től a demokratikus ellenzék legrégibb és legsikeresebb folyóirata, a *Beszélő*, de szerkesztői valamennyien tagjai – és részint vezetői – az SZDSZ-nek.

Az SZDSZ vezetői és a *Beszélő* szerkesztői úgy tervezik, hogy a lap legkésőbb ez év őszétől hetilappá alakul. Szervezetileg független marad, de politikai vonalát összehangolja az SZDSZ-szel, és mellékletként kiadja a szervezet tájékoztató bulletinjét is.

Magyarország politikai évkönyve 1989. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1990, Aula–Omikk, 592–595.

▪ 7. A FÜGGETLEN KISGAZDA-, FÖLDMUNKÁS ÉS POLGÁRI PÁRT PROGRAMJA (Részletek)

BUDAPEST, 1989 TAVASZA

A Kisgazdapárt meghatározása

A Kisgazdapárt olyan történelmi, nemzeti párt, amely párt a nemzeti sajátosságok, a nemzeti kultúra és a nemzeti függetlenség értékeit, valamint az emberi és polgárjogi szabadságjogok teljes körű érvényesülését, a polgári demokrácia értékeit, az Európához való felzárkózást, a polgárosodás felgyorsulását egyaránt fontosnak tartja.

A Kisgazdapárt a keresztény értékrend alapján álló párt, s mint ilyen, nem áll messze a kereszténydemokrácia eszméjétől.

A Kisgazdapárt a magántulajdon elsődlegességén és túlnyomóan döntő súlyán alapuló szociális piacgazdaság, továbbá a vállalkozói szabadság talaján áll. Pártja a vállalkozóknak, de pártja a piacgazdaság szociális veszteségeinek, a társadalom elesettjeinek is.

A Kisgazdapárt egyúttal – hűen tradícióihoz, történelmi gyökereihez – a magyar vidék, a magyar falu, a magántulajdonra épülő magyar mezőgazdaság, a magyar parasztság pártja.

A Kisgazdapárt mindazonáltal nem osztálypárt – hanem mint polgári középpárt –, az egész nemzet pártja.

A Független Kisgazdapárt gazdasági programtervezetének rövidített változata

I. Az új gazdasági rendszer alapelvei

1. A jelenlegi központi irányítású gazdaságot fel kell cserélni egy piacgazdasággal. Ehhez meg kell teremteni a javak, a termelési eszközök és a munkaerő piacát, mert csak ezek együttműködése jelentheti a piacgazdaság megfelelő funkcionálását.

2. Olyan gazdasági rendszerre van szükség, ahol az alapvető és döntő tulajdonforma a magántulajdon, azaz a Kisgazdapárt a magántulajdon elsődlegességét hirdeti.

3. A magánvállalkozások létszám- és gazdasági korlátozásának feloldása, azaz a vállalkozási szabadság korlátlanlansága.

4. Megfelelő adó- és hitelpolitikával a beruházások támogatása az új munkahelyteremtés, a műszaki fejlődés, a környezetkímélő fejlesztés, valamint a gazdaságélénkítés érdekében. (Lásd a hatvanas–hetvenes évek osztrák adópolitikáját: relatíve magas nyereségadó – ez még mindig kevesebb volt, mint ma nálunk –, ezzel szemben a beruházások teljes adómentessége.)

5. Az állam gazdasági szabályozó szerepét alapvetően meg kell változtatni. Az állam – kivéve a lehetőleg minimálisra visszazorított állami tulajdon területét – nem avatkozhat be közvetlenül a gazdaságba, nem szabhatja meg az árakat, béreket, a termelés szintjét stb.

Az állami szabályozásnak két fő területre kell kiterjednie, a monetáris szabályozásra és a költségvetésre.

A monetáris politika célja a pénzmenyiség globális szabályozása az összkereslet konjunkturális befolyásolása érdekében. A pénzkibocsátás és a költségvetési deficit finanszírozását a parlament ellenőrzése alá kell utalni.

A költségvetés kiadási oldalán domináns tényezőnek a klasszikus állami funkciókból következő elemeknek kell lenniük, mint az egészségügy, a kultúra, az oktatás és a szociálpolitika finanszírozása.

Meg kell szüntetni a gazdasági-termelési célú jövedelem-újraelosztást, a veszteséges vállalatok támogatását.

6. Fel kell számolni az állam külkereskedelmi monopóliumát, minden vállalkozónak alanyi joga legyen az export- és importtevékenység folytatása. Ehhez feltétlenül meg kell teremteni a konvertibilis nemzeti valutát.

II. A gazdaságra vonatkozó konkrét elgondolások

1. Új, ösztönző hatású adórendszer, amely három adótípust tartalmaz.

Személyi jövedelemadó, ami egy 3 sávós, legfeljebb 35%-os felső határú rendszert jelent. A befizetett jövedelemadót teljes egészében a helyi önkormányzatok kapnák, és használnák fel saját körzetükön belül.

A mai feltételrendszer meghagyása mellett egy legfeljebb 20%-os általános forgalmi adót.

Legfeljebb 30%-os vállalkozói nyereségadó, párosítva azzal a szabállyal, hogy a beruházások költségei az adóalapból levonhatóak legyenek.

2. A társadalombiztosítási járulék elfogadható mértékét a bruttó jövedelem legfeljebb 20%-ában kell meghatározni.

3. A nyugdíjjárulék mértékét a jelenlegi 10%-ról 13%-ra kellene növelni. Az így keletkező többletbevételt teljes egészében az alacsony nyugdíjak jelentős emelésére lehetne fordítani.

4. A nyugdíj minimumösszegét a mindenkori társadalmi minimum + 20%-ában kell meghatározni.

5. A felhalmozott konvertibilis adósságteher tárgyalásos úton való könnyítésének a lehetőségét mérlegelni kell.

6. A KGST-kapcsolatokat át kell állítani kemény devizás elszámolásra, addig is, amíg nincs konvertibilis nemzeti valuta.

III. Az agrárprogram legfontosabb elemei

1. A parasztoktól elvett földet nekik, illetve törvényes örököseiknek – amennyiben ezt igénylik – vissza kell adni.

Az 1947 nyarán befejeződött földosztás időpontjának megfelelő tulajdonlási állapothoz kell visszatérni. Nem kizáró ok az időközben bekövetkezett esetleges „megváltás” sem.

2. A Kisgazdapárt három tulajdonformát ismer el:

- magántulajdon,
- közösségi tulajdon,
- állami tulajdon.

3. A közösségi tulajdon jogi formája a községi földbirtokosság. A falusi, illetve a városi közösségek váljanak gazdájává a falut, illetve a várost övező határnak. A közbirtokosság vagyona a tsz-ek és az állami gazdaságok felosztásra nem került földjeiből – és azok vagyonából – keletkezik. A település elöljáróságot választ, akik anyagi és erkölcsi felelősséggel kötelesek ezzel a vagyonnal a falu és a város javára gazdálkodni.

4. Az állami gazdaságok feladata a növénynevelés-, szaporítás, kutatás, valamint az állategészségügyi szolgálat ellátása. E célok érdekében bizonyos mértékű, de a jelenleginél mindenképpen kevesebb földterületet birtokolniuk kell.

5. Legfontosabb nemzeti vagyonunk a föld. Az össznemzeti vagyon 20%-át, természeti erőforrásaink 40%-át képezi. Területünk 50%-a szántó, szemben a 10%-os világtátlaggal. El kell ismerni, hogy a föld termelőeszköz, a föld értékének az alapja az aranykorona. A termőföldet legjobban a magántulajdon és a föld értéke védi.

6. Az átalakulás biztosítása érdekében a faluközösségek állítsanak fel nemzeti bizottságokat, melyek a leghivatottabb szervezetek lehetnek az agrárátalakulás keresztülvitelére. Felmérnék a tulajdonosi érdeklődési igényt, segítenék a falusi önkormányzatok és a közigazgatás kialakulását és működését. A Kisgazdapártnak minden erővel segítenie kell a nemzeti bizottságok felállítását és munkájukhoz minden segítséget meg kell adni.

7. Létre kell hozni egy agrárbankrendszert (gazdabankok), mely tőkéjével a mezőgazdaságot szolgálja. Nem a termékeket, hanem a termelőket kell támogatni.

A gazdabankok mellett olyan agrárbiztosító részvénytársaságot kell létrehozni, amelynek feladata a termelés biztonságának szavatolása a termelő érdekeinek figyelembevételével.

8. A feldolgozóipar monopóliumát le kell rombolni. A jövő gazdáinak arra kell törekedniük, hogy termékeik önmaguk által vagy közösen (kisgazda szervezetek) jól feldolgozott, raktározható, piacképes árukká váljanak. Ezen a területen különösen nagy szerepe lehet a Hangya Szövetkezeti Mozgalomnak, illetve a Hangya Szövetkezeti Központ Részvénytársaságnak, mely mozgalom, illetve vállalkozás fő mozgatója a Kisgazdapárt.

9. A szervezetekben és az állami gazdaságokban dolgozó bérmunkások közül sokan önálló gazdálkodási képességgel már nem rendelkeznek, ezért sürgősen fel kell eleveníteni az Aranykalászos és Ezüstkalászos gazdatanfolyamokat, különös tekintettel a mezőgazdaságba visszatérő új földtulajdonosokra és bérlőkre. Szemléletváltásra van szükség az oktatásban, az elmúlt 40 évben a szakemberképzés nagyüzemcentrikus volt, illetve – különösen a szakmunkásképzésben – túlszakosodott jellegű.

10. A jövő mezőgazdaságának átalakítója és letéteményese a magyar falu. A Kisgazdapárt szívce vidéken, a magyar faluban dobog.

Vissza kell adni rangját, biztosítani kell a megélhetést, az oktatást, a művelődést, az infrastruktúrát, hagyományainak őrzését, a szórakozást. A védelem elsősorban önkormányzati és gazdasági eszközökkel valósítható meg:

- Helyre kell állítani minden faluban a helyi önkormányzatot és az erre épülő közigazgatást.
- Minden falu szabadon rendelkezze birtokain belül.
- A bevételi források jelentős hányada maradjon a megtermelés helyén.

11. A magyar mezőgazdaságnak, a magyar falunak, ezen keresztül az egész magyar társadalomnak rendkívül komoly előnyöket biztosítana a dán, illetve osztrák mintájú kis hőerőművek rendszerének kiépítése. E hőerőművek szalmát, kukoricaszár és fahulladékot tüzelnek el. (Bálázott és nem biobrikett formában!) Az évente keletkező 18 millió tonna szárazanyag tartalmú hulladékból 11 millió tonna nem hasznosul, és ez a nem hasznosuló mennyiség 5 millió tonna olajgyenértéknek felel meg!

A kisgazdapárt védelmi és biztonságpolitikai követelései

1. Követeljük a megszálló szovjet csapatok mielőbbi kivonulását és a kivonulás mielőbbi időpontjának nemzetközi megállapodásban történő rögzítését!

2. Követeljük a honvédség, a határőrség és rendőrség politikamentesítését. Hivatásos állományuk szakemberekből álljon, ne lehessenek tagjai egyetlen politikai pártnak sem!

3. A néphadsereg elnevezést szüntessék meg, állítsák vissza a honvédséget és annak 1848–49-es szellemét!

4. elutasítjuk a pacifizmust, amíg velünk szemben ellenséges „szövetségesek” is vannak a szomszédaink között. Kisebb létszámú, de modern, ütőképes honvédségre van szükség.

5. Meg kell szüntetni a határőrség belügyi jellegét, a határvédelmi erők kerüljenek a honvédelmi tárcához.

6. A rendőrség igazgatásrendészeti hatásköre szűnjön meg, azokat a közigazgatás vegye át.

7. Be kell vezetni a vizsgálóbírói intézményt, ezzel párhuzamosan az ügyészséget vissza kell szorítani a vádhatósági szerepkörbe.

8. A titkosszolgálat belügyi hatáskörből kerüljön a kormány hatáskörébe.

9. A sorkatonai szolgálat ideje legfeljebb 12 hónap legyen.

10. A honvédség bel- és külföldi alkalmazását csak az Országgyűlés jóváhagyásával lehessen elrendelni.

11. A harcoló ország élén – az államelnök vezetésével – az Országgyűlés, a kormány és a honvédség vezetőiből álló Országos Honvédelmi Bizottmány álljon.

12. A katonai rangfokozatokban állítsák vissza a történelmi magyar elnevezéseket.

13. Állítsák vissza a történelmi magyar kitüntetések.

14. A honvédség, a határőrség és a rendőrség szervezete, vezénylése és öltözete magyaros vonásokat viseljen.

15. Az alakulatokat, laktanyákat csak magyar nemzeti hősookról nevezzék el.

16. A Kisgazdapárt szükségesnek tartja a NATO és a Varsói Szerződés egyidejű, egyszerre vagy fokozatosan történő megszüntetése mellett egy új, közös európai biztonsági rendszer megvalósítását. [...] ¹²

Magyarország politikai évkönyve 1989. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1990. Aula–Omikk, 501–504.

¹² A program befejező része jelszószerűen megismétli az eddig kifejtett célokat.

▪ 8. A KERESZTÉNYDEMOKRATA NÉPPÁRT ▪ PROGRAMJÁNAK ALAPELVEI

BUDAPEST, 1989 TAVASZA

[...] ¹³ A Kereszténydemokrata Néppárt arra vállalkozik, hogy a legszélesebb rétegekkel megismertesse azt az államhatalmi formát, melyet a közvélemény röviden kereszténydemokráciának nevez, s mely a történelmi Európa keresztény világnézetének állameszményéből és kultúrájából fejlődött ki. E politikai berendezkedés képviselőjét a politikai közéletben azért vállaljuk, mert meggyőződésünk szerint ez biztosítja a legnagyobb szabadságot az állampolgároknak.

I. Mit értünk kereszténydemokrácia alatt?

A kereszténydemokrácia olyan tagolt, pluralista szerkezetű államalakulat, amelyben az állam nem öncélú, hanem közvetlen embercélú intézmény, a hatalmat a nép akaratából demokratikusan választott parlament útján gyakorolja, a közjó, a haladás és a béke érdekében. A kereszténydemokráciában az *embercélúság* azt jelenti, hogy a társadalomban elsődleges érték az ember, mint személyiség, az állam elsődleges funkciója pedig olyan társadalmi berendezkedés megvalósítása és védelme, amelyben a személyiség érvényesülési lehetőségét kap a kibontakozásra és az egyén felelősséggel hat vissza a közösség boldogulására.

II. I helyünk a pártok között

Mindebből következik, hogy *világnézeti alapon álló politikai párt* vagyunk, de nem egyházi, vagy felekezeti párt. Az egyházaknak nincs és soha nem is volt politikai párta, lévén hivatásuk lelki küldetés. Lehetséges viszont olyan párt, amely magáévá teszi az egyházak hit- és erkölcstanát és egyházpolitikai síkon segíti azok szabad működését. A Kereszténydemokrata Néppárt ilyen párt akar lenni.

Életünket a *szociális és demokratikus* eszmék jegyében a *magunk sajátos magyar hagyományaira és adottságaira* építve *szabadon* akarjuk berendezni. Világnézetünkéből következik, hogy ellene vagyunk minden olyan elgondolásnak, vagy megvalósítandó tervnek, amely a környezet rombolásával az ember fizikai létét veszélyezteti.

Eszményképünk a *szabadság és egyenlőség elvű demokrácia*; amely a népi *önkormányzatokban* valósul meg és a *parlamentáris* demokratikus kormányformában csúcsosodik ki. A pluralizmuson alapuló demokrácia egészséges működésének feltétele egy független, közéleti információs iroda létrehozása, mely lehetővé teszi, hogy mindenki hozzájusson a közéleti részvételhez szükséges információkhoz. A pártok számára egyedül ez teszi lehetővé a demokratikus törvényhozásban való helyes és szakszerű részvételt.

Azt akarjuk, hogy demokráciánk a nép olyan valóságos önkormányzata legyen, amelyben a nép törvényhozó testület, a végrehajtói és a bírói hatalom feltétlenül tiszteli az örökérvényű jogelveket és döntéseiért felelősséget vállal.

¹³ A dokumentum első része részletesen és elvibe igénnyel fejti ki a rövidebb és programatikus – közölt – második részt.

III. Célunk a politikai és közigazgatási önkormányzatokra épülő társadalom megvalósítása.

Az önkormányzatok kialakítása pártunk programjának sarkalatos pontja, mert ez a demokrácia igazi nevelő iskolája is, melyben a közjogokkal való felelősség és gyakorlat kifejlődhet. Nagy előnye, hogy az önálló gazdasági egységként működő közösségek sajátos igényeiknek és lehetőségeiknek megfelelően tervezhetik meg és valósíthatják meg az előállított javak hasznából szociális, kulturális, egészségügyi stb. hálózatukat, valamint infrastruktúrájukat. Az önkormányzat nagyobb védelmet és ösztönzést ad a vállalkozó szellemnek és az egyéni kezdeményezésnek. Elősegíti az önálló kis egzisztenciák szaporodását és a magántulajdon egészséges fejlődését.

Szükségesnek tartjuk tehát az önálló, független, szabad falvak, városok és megyék önkormányzatának kiépítését. Ezeket az önkormányzatokat jogszabályalkotó hatalommal is fel kell ruházni, mely biztosítja, hogy polgáraik életviszonyait maguk szabályozzák.

Az állam az önkormányzatokat olyan adópolitikával támogassa, amely lehetővé teszi, hogy a jól működő önkormányzatok kezében minél több gazdasági eszköz maradjon az önfejlesztésre. Szükségesnek tartjuk ugyanezeknek az önkormányzati elveknek a gazdálkodó szervezetekre, elsősorban a kis és közép üzemekre való kiterjesztését is.

IV. A közigazgatás demokratizálása

Elengedhetetlenül szükséges az önkormányzatok zökkenőmentes működéséhez. Az önkormányzatok jó működése egy pluralista társadalomban, elképzelhetetlen a törvényt ismerő szakemberek és végrehajtható függetlensége nélkül. Ennek érdekében mielőbb törvényben és köztisztviselői szolgálati szabályzatban kell megfogalmazni és biztosítani a köztisztviselői függetlenséget. Az összeférhetetlenség kimondása pedig lehetetlenné tenné bármely párt-, rokoni-, vagy egyéb érdekkapcsolatok kiépülését.

V. A kereszténydemokrácia szociálpolitikájában

első helyet kell biztosítani a családvédelemnek, a nyugdíjasok, a rokkantak és az önhibájukon kívül munkanélkülivé vált embertársaink ügyének. E kérdésekben a *társadalmi szolidaritás* álláspontjára kívánunk helyezkedni. Szükségesnek tartjuk e nagyfontosságú kérdés rendezésének összehangolását.

A *családvédelem* terjedjen ki a családi bérre, a családi adórendszerre, az anyaság védelmére. A gyermeknevelés anyagi elismerése – tekintettel az iskoláztatott gyermekek számára is –, ne megalázó „segély” legyen, hanem a társadalom által is elismert, munka jogán szerzett jövedelemtöbblet.

VI. Elengedhetetlennek tartjuk az *állam és az egyházak* közötti feltétlen bizalomra épülő kapcsolat rendezését. E rendezés bizalmi alapját szolgálhatja az Állami Egyházügyi Hivatal megszüntetése. A lelkiismereti és vallásszabadság elvét valljuk. Meggyőződésünk, hogy a vallás nem csak magánügy, ezért kívánjuk az államilag elismert vallási felekezetek számára a közszabadságot, a társadalmi, kulturális, szociális és gazdasági szervezkedés jogát, az oktatás és a nevelés szabadságának teljes biztosítását. Az egyházak belső ügyeibe az állam ne avatkozzék be! Sérthetetlen jognak tekintjük az egyházak belső szervezkedési, igehirdetési jogát. Állítsa vissza az állam az egyházak iskolaalapítási jogát és valamennyi iskolában tegye lehetővé a hitoktatást.

VII. A *keresztény szolidaritás* elvi alapjához tartozik az is, hogy minden embernek joga van az élethez, a gondolati-, a szólás-, és a személyi szabadsághoz, valamint a szociális igazságszolgáltatás alapján a megélhetéshez. Éppen ezért szolidaritást vállalunk minden néppel, nemzetiséggel, bárhol éljenek is a nagyvilágban. A szereteten és a szolidaritáson kívül, e magyarságért a konkrét segítségnyújtásban is elkötelezettnek érezzük magunkat. Ezért az ügyért bárhol és bármikor mindenkivel készek vagyunk az együttműködésre.

VIII. *Külpolitikánk célja*: világgal békességben élő magyar állam. Tudjuk, hogy a magyarság létét meghatározza geopolitikai helyzete, a nemzetközi helyzet, s ehhez külpolitikáknak igazodnia kell. Az adott külpolitikai viszonyok között kell megkeresnünk és megtalálnunk független létünk lehetőségeit. Ezért arra kell törekednünk, hogy legfőbb céljainkkal a népek egyetemes béke-erőfeszítéseibe és a nagyhatalmak harmonikus érdekeibe kapcsolódjunk be.

Úgy gondoljuk, hogy ezt elsősorban hazánk gazdasági, társadalmi és politikai stabilitásának megőrzésével érhetjük el, szolgálva ezzel az európaiság gondolatát is.

Földrajzi helyzetünkéből adódik a szomszédainkkal való jó viszony és együttműködés igénye. Ehhez természetesen a kapcsolatok és a jószomszédság kölcsönös akarása szükséges. Nekiünk erre készen kell állnunk, ezt kívánja az ott élő magyarság érdeke is.

Hisziünk abban, hogy részleteiben még kialakítás alatt álló programunknak ezek a sarkalatos elvei is elegendő gondolati anyagot és az együttműködő cselekvésre való biztatást nyújtanak azok számára, akik világnézetükben, erkölcsi elveikben keresztények, vagy közel állnak a kereszténységhez és úgy érzik elérkezett az ideje annak, hogy velünk együtt lépjenek a közéletbe és küzdjenek elveik gyakorlati megvalósításáért.

Magyarország politikai évkönyve 1989. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1990, Aula–Onikk, 517–519.

▪ 9. AZ 1989. ÉVI XIII. TÖRVÉNY A GAZDÁLKODÓ SZERVEZETEK ÉS A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ÁTALAKULÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1989. JÚNIUS 13.

Az Országgyűlés

– felismerve, hogy a gazdálkodó szervezetek további fejlődéséhez a vagyonérdekeltség megteremtése és külső – belföldi és külföldi – tőke bevonása, mindehhez pedig megfelelő szervezeti formák alkalmazása szükséges;

– tekintetbe véve, hogy a gazdasági társaságok igénylik a piac követelményeihez igazodó szerves fejlődés lehetőségét, az egyszerűbb társasági formákból az összetettebb formákba és viszont történő zökkenőmentes átalakulást;

– figyelemmel arra, hogy a magyar jogrendszerben jelenleg nincsenek erre vonatkozó szabályok;

– kiindulva a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény (Gt.) 339. §-ából, amely e kérdések szabályozását külön törvényre utalta,
az említett célokra történő átalakulások elősegítése érdekében a következő törvényt alkotja:

Első rész BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

I. fejezet *A törvény célja, hatálya*

1. §. E törvénynek az a célja, hogy szabályokat adjon – az általános jogutódlás kimondásával – a hatálya alá vont gazdálkodó szervezeteknek gazdasági társaságokká alakulására, továbbá gazdasági társaságoknak egymás közötti átalakulására, ideértve ez utóbbiak egyesülését és szétválását is.

2. §. (1) E törvény hatálya alá tartoznak:

- a) az állami vállalatok,
- b) az egyéb állami gazdálkodó szervek,
- c) az egyes jogi személyek vállalatai,
- d) a leányvállalatok,
- e) a szövetkezetek,
- f) a gazdasági társaságok, a (3) bekezdésben foglalt korlátozással és
- g) a kisiparosok és magánkereskedők, a 3. §-ban meghatározott esetben és körben.

(2) Nem tartoznak a törvény hatálya alá:

- a) a vízgazdálkodási társulatok és
- b) a jogi személyiségű munkaközösségek.

(3) Az egyesülésre (Gt. IV. fejezet) csak e törvény II., V. és IX. fejezetének rendelkezései vonatkoznak.

3. §. Ha a kisiparos és magánkereskedő a vállalkozási nyereségadóról szóló 1988. évi IX. törvény hatálya alá adóalanyként az adóhatóságnál bejelentkezett, elkülönített vagyonával egyszemélyes korlátozott felelősségű társasággá átalakulhat.

4. §. Nem alkalmazhatók e törvény rendelkezései a hatálya alá tartozó azokra a szervezetekre, amelyek felszámolás vagy végelszámolás alatt állnak.

II. fejezet *Közös szabályok*

5. §. (1) Az átalakuló szervezet köteles

- a) átalakulási tervet vagy egyesülési szerződést (61. §) készíteni, továbbá
- b) a külön jogszabály szerint vagyonmérleget készíteni, amelyet – ha a szervezetnél ilyen működik – a felügyelő bizottsággal (ellenőrző bizottsággal) és minden esetben könyvvizsgálóval kell ellenőriztetni; a gazdasági társaság állandó könyvvizsgálója erre nem jogosult.

(2) Ha az átalakuló szervezet a vagyontárgyait (állóeszközöket, készleteket, vagyoni értékű jogokat, értékpapírokat stb.) ártértékeli, a könyvviteli mérleg szerinti és a vagyonszerű mérleg szerinti érték közötti különbözetet a felhalmozott vagyonnal szemben kell elszámolnia.

(3) Tilos a vagyon értékét a könyvvizsgáló által megállapított értéknél magasabban meghatározni.

(4) Az átalakult társaság mérlege törzstőkét (alaptőkét) és a törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyont, illetőleg alapítói, felhalmozott és tartalékvagyont tartalmazhat. Az átalakulás során a tartalékvagyon értéke nem növekedhet.

6. §. Az átalakulási tervnek tartalmaznia kell:

- a) az átalakulással elérni kívánt gazdasági cél megjelölését,
- b) az új tagok szándéknyilatkozatát,
- c) az új társaság társasági szerződésének (alapszabályának) tervezetét,
- d) mindazt, amit e törvény az egyes társasági formákba való átalakulás esetére előír.

7. §. Az átalakulásra vonatkozó döntést az annak meghozatalára jogosult szerv, szervezet esetében a vezetőség [36. § (1) bek.] köteles hivatalos lapban – kétszer egymás után, legalább tizenöt napos időközszel – közzétenni, az ismert hitelezőknek pedig közvetlenül is megküldeni. Az erről szóló hirdetménynek az átalakulási terv és a vagyonszerű mérleg legfontosabb adatait tartalmaznia kell.

8. §. (1) Az átalakulás során létrejövő gazdasági társaság az átalakult (egyesült) szervezet(ek) általános jogutódja.

(2) Az átalakulás előtt kiadott hatósági engedélyek jogosultja az új társaság lesz, a folyamatban lévő ügyekben pedig az engedélyek jogosultjaként az új társaságot kell feltüntetni. Az új társaság köteles az átalakulást az engedélyeket kiadó hatóságoknak haladéktalanul bejelenteni.

9. §. (1) Az átalakulás az átalakuló szervezettel szemben fennálló követeléseket nem teszi lejárttá.

(2) Korlátolt felelősségű társasággá és részvénytársasággá történő átalakulás esetében azok a hitelezők, akiknek az átalakuló szervezettel szembeni le nem járt követelése az átalakulásról hozott döntés első közzétételét megelőzően keletkeztek, követeléseik erejéig a Polgári Törvénykönyv szabályai szerint biztosítékot követelhetnek az átalakuló szervezettől, a döntés második közzétételét követő harminc napon belül. E határidő elmulasztása a biztosíték követelése tekintetében jogvesztéssel jár.

10. §. Ha e törvény másként nem rendelkezik, az átalakulás (összeolvadás) során a Gt-nek az egyes gazdasági társaságok alapítására vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

11. §. (1) Az e törvény alapján történő átalakulás (egyesülés) adókötelezettséget, továbbá – az eljárási illeték kivételével – illetékkötelezettséget nem keletkeztet.

(2) Ha a természetes személy részesedésének összege az átalakult társaság alapítói vagyonában nagyobb, mint az átalakulást megelőzően volt, a különbözetnek azon része után, amelyet a korábban felhalmozott vagyonból fedeztek, a személyi jövedelemadót a vagyonnak a társaságból való kivitelekor kell megfizetni, feltéve, hogy

- a) az átalakult társaság ezt a vagyonszét elkülönítetten nyilvántartja, és
- b) a vagyoni hozzájárulásról nem állítottak ki bemutatóra szóló értékpapírt.

Második rész
EGYES GAZDÁLKODÓ SZERVEZETEK GAZDASÁGI TÁRSASÁGGÁ
ALAKULÁSA

12. §. (1) Az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat és a szövetkezet korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá alakulhat.

(2) Pénzintézet, illetve takarékszövetkezet csak részvénytársasággá alakulhat.

III. fejezet

Állami vállalatok gazdasági társasággá alakulása

13. §. Az állami vállalatok átalakulására vonatkozó szabályok irányadók az egyéb állami gazdálkodó szervezeteknek, ideértve – a takarékszövetkezetek és a leánypénzügyintézetek kivételével – a nem társasági formában működő pénzügyintézeteket is, továbbá az e fejezetben foglalt eltérésekkel az egyes jogi személyek vállalatainak és a leányvállalatoknak az átalakulására is.

1. cím

Szervezeti, hatásköri és eljárási szabályok

Állami vagyonkezelő szervezetek

14. §. A gazdasági társasággá átalakított állami vállalatok vagyonát megtestesítő üzletrészek (részvények) e törvényben meghatározott része tekintetében állami vagyonkezelő szervezetek gyakorolják a tagsági (részvényesi) jogokat.

15. §. Az állami vagyonkezelő szervezetek létrehozásáról, továbbá nem állami jogi személyek állami vagyonkezelő szervezetekként való elismeréséről és mindezek működésének szabályozásáról külön törvény rendelkezik.

Hatásköri szabályok

16. §. (1) Államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalatnak gazdasági társasággá alakításáról az alapító szerv – a vállalat véleményének kikérésével és a pénzügyminiszter egyetértésével, tröszt esetében a Minisztertanács jóváhagyásával – határoz. Az átalakítást a vállalat is kezdeményezheti az alapító szervnél.

(2) Tröszti vállalat átalakításáról az alapító szerv a tröszt egyetértésével határoz.

(3) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni az egyes jogi személyek vállalatainak átalakítására is, azzal az eltéréssel, hogy az alapító szerv határozatához a pénzügyminiszter egyetértése nem szükséges.

17. §. (1) Vállalati tanács, továbbá a vállalat dolgozói közgyűlésének (küldöttgyűlésének) általános vezetésével működő állami vállalatnak gazdasági társasággá alakulásáról a vállalati tanács (közgyűlés, küldöttgyűlés) kétharmados szótöbbséggel határoz.

(2) Ha a vállalati tanács (közgyűlés, küldöttgyűlés) az átalakulás mellett döntött, a vállalat köteles az átalakulási tervet az állami vagyonkezelő szervezetnek megküldeni. A vállalat és a vagyonkezelő szervezet az átalakulás elősegítésére átalakulási bizottságot is igénybe vehet.

(3) A vállalat és az állami vagyonkezelő szervezet az átalakulás feltételeiről és módjáról megállapodást köthet. Ha az átalakulási terv kézhezvételétől számított hatvan napon belül a megállapodás nem jön létre, és a felek e határidőt közös megegyezéssel nem hosszabbítják meg, az átalakulás feltételeire és módjára a 19. § (1)–(2) bekezdésében, a 20. §-ban, a 21. § (1) bekezdésében, a 22. § (1)–(2) bekezdésében, továbbá a 23–24. §-ban foglalt rendelkezések irányadók.

18. §. Leányvállalatnak gazdasági társasággá alakításáról a létesítő vállalat igazgatója (igazgató tanácsa), szövetkezeti leányvállalat esetében a szövetkezet közgyűlése, költségvetési szerv leányvállalata és leánypénztézet esetében pedig az alapító szerv határoz.

Az átalakulás feltétele, módja

19. §. (1) Vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat átalakulásának az a feltétele, hogy a létrejövő gazdasági társaság törzstőkéjének (alaptőkéjének) összege a vagyonmérlegben megjelölt vállalati vagyon összegét legalább húsz százalékkal vagy százmillió forinttal meghaladja, és a többlet erejéig külső vállalkozók a társaságban részesedést vállaljanak. A többletet a törzstőkére (alaptőkére) kell elszámolni.

(2) Az állami vállalatból alakult gazdasági társaság üzletrészei (részvényei) a részesedésnek a törzstőkéhez (alaptőkéhez) viszonyított arányában az (1) bekezdésben említett külső vállalkozók tulajdonába kerülnek.

(3) Az államigazgatási felügyelet alatt álló állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata és a leányvállalat átalakulásának nem feltétele, hogy külső vállalkozók a társaságban részesedést vállaljanak.

20. §. Ha a vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat átalakulása esetén a társaság tervezett törzstőkéje (alaptőkéje) a vállalat könyvviteli mérlegében szereplő összeg nyolcvan százaléknál alacsonyabb, az állami vagyonkezelő szervezet a 17. § (3) bekezdésében említett megállapodás megkötésétől számított harminc napon belül kifogást emelhet, és ebben az esetben jogosult a vagyoncsökkentés felső határát meghatározni.

21. §. (1) A vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalatból átalakuló gazdasági társaság törzstőkéjéből (alaptőkéjéből) a vagyonmérlegben szereplő vállalati vagyonra eső rész húsz százaléknak megfelelő üzletrész (részvény) az állami vagyonkezelő szervezetet, az átalakuló vállalat vagyonmérlegében szereplő belterületi föld értékének megfelelő üzletrész (részvény) pedig a föld fekvése szerint illetékes helyi tanácsot illeti meg. A földre vonatkozó ettől a rendelkezéstől a 17. § (3) bekezdésében említett megállapodás keretében nem lehet eltérni.

(2) Államigazgatási felügyelet alatt álló vállalat és egyéb állami gazdálkodó szerv átalakulása esetén – ha külső vállalkozók részesedést nem vállalnak – valamennyi üzletrész (részvény) az állami vagyonkezelő szervezetet illeti meg. Trösztli vállalat átalakítása esetén az üzletrészek (részvények) a trösztöt illetik meg.

(3) Az egyes jogi személyek vállalata és a leányvállalat átalakulása esetén – ha külső vállalkozók részesedést nem vállalnak –, valamennyi üzletrész (részvény) az alapító (létesítő) szervet illeti meg.

22. §. (1) A 21. § (1) bekezdésében említett vállalatok az ott foglalt szabályok szerint csökkentett vállalati vagyonra eső üzletrészeket (részvényeket) szabadon értékesíthetik. A befolyt ellenérték nyolcvan százaléka az állami vagyonkezelő szervezetet, húsz százaléka

az átalakuló vállalatot, illetőleg a társaságot illeti meg, amely ezzel a törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyont növeli.

(2) Az (1) bekezdésben említett vagyonrész erejéig a vállalat hitelezői követelései kielégítéseként részesedést vállalhatnak a gazdasági társaságban. Ezzel kapcsolatban az ellenérték megosztására vonatkozó rendelkezés nem alkalmazható.

(3) a 21. § (2)–(3) bekezdésében felsorolt vállalatok esetében az értékesítés joga az állami vagyonkezelő szervezetet, a trösztöt, illetőleg az alapító (létesítő) szervet illeti meg. A (2) bekezdés szerinti eljárásnak ilyen esetben is helye van.

23. §. (1) Vállalati tanács és a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalatból alakult gazdasági társaság az előző szabályok szerint külső vállalkozókhoz, az állami vagyonkezelő szervezethez, illetőleg a helyi tanácshoz nem került vagyonrésznek megfelelő üzletrészeket (részvényeket) legfeljebb három évig magánál tarthatja. E három év alatt az üzletrészeket (részvényeket) értékesítheti; a nem értékesített üzletrészek (részvények) a három év elteltével az állami vagyonkezelő szervezetet illetik meg.

(2) A társaság által az (1) bekezdés szerint értékesített üzletrészek (részvények) ellenértékének nyolcvan százaléka az állami vagyonkezelő szervezetet, húsz százaléka pedig a társaságot illeti meg. A társaságot illető rész a törzstőkén (alaptőkén) felüli vagyont növeli, amelyből részvénytársaság esetében a Gt. 244. §-ának szabályai szerint dolgozói részvényt kell kibocsátani.

24. §. (1) A vállalatnak gazdasági társasággá alakulásához a Gt. szerint szükséges intézkedések megtételére a vállalati tanács és a dolgozók közgyűlésének (küldöttgyűlésének) általános vezetésével működő vállalat esetében a vállalat igazgatója, az államigazgatási felügyelet alatt álló vállalat, az egyes jogi személyek vállalata és a leányvállalat esetében az alapító (létesítő) szerv köteles.

(2) Az alapító (létesítő) szerv az egyes jogi személyek vállalatának, a leányvállalatnak (leánypénztintézetnek) az átalakításról hozott döntés első közzétételét megelőzően keletkezett tartozásaiért öt évig kezességet felel, kivéve, ha a jogszabály valamely követelésre ennél rövidebb elévülési határidőt állapít meg.

25. §. (1) Ha a vállalati tanács vagy a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat könyvviteli mérleg szerinti vagyona több mint ötven százalékban gazdasági társaságokban fennálló érdekeltségéből (részesedésből) áll, a vállalat köteles két éven belül gazdasági társasággá átalakulni, attól az időponttól számítva, amikor az említett mértéket elérte.

(2) Ha a vállalat az (1) bekezdés szerinti kötelezettségének nem tesz eleget, az alapító szerv a vállalatot – az államigazgatási felügyelet alatt álló vállalatokra irányadó szabályok szerint – gazdasági társasággá átalakíthatja. Ebben az esetben nincs szükség arra, hogy külső vállalkozók a társaságban részesedést vállaljanak.

(3) Ha a vállalati tanács vagy a dolgozók közgyűlése (küldöttgyűlése) általános vezetésével működő állami vállalat könyvviteli mérleg szerinti vagyona az előző két naptári év bármelyikéhez viszonyítva húsz százalékkal csökkent, az alapító szerv a vállalatot – a (2) bekezdésben foglalt szabályok alkalmazásával – gazdasági társasággá átalakíthatja. [...] ¹⁴

Magyar Közlöny, 1989. június 13., 665–668.

¹⁴ A törvény nem közölte IV. fejezete a szövetkezetek társasággá alakulásával, az V. a gazdasági társaságok egymás közötti átalakulásával, a VI–IX. más társaságokká (kft., kkt., bt.) alakulással foglalkozik.

▪ 10. A NEMZETI KERESZTAL-TÁRGYALÁSOKON RÉSZT VETT SZERVEZETEK MEGÁLLAPODÁSA A BÉKÉS ÁTMENETRŐL

BUDAPEST, 1989. SZEPTEMBER 18.

A Magyar Szocialista Munkáspárt, az Ellenzéki Kerekasztalhoz tartozó szervezetek, valamint a Harmadik Tárgyaló Felet alkotó társadalmi szervek és mozgalmak képviselői megállapítják, hogy az 1989. június 13-án megkezdett tárgyalások mintegy három hónapos szakasza eredmények elérésével zárult.

A felek kinyilvánítják, hogy az alapmegállapodásba foglalt elveknek megfelelően a tárgyalások a békés átmenet politikai és jogi feltételeinek megteremtését, a többpártrendszeren alapuló demokratikus jogállam kialakítását, valamint a társadalmi, gazdasági válságból való kiút keresését szolgálták.

1. A felek megállapítják, hogy a megbeszélések eredményeként a békés átmenet lényegi, sarkalatos kérdéseiben kialakult a részvevők politikai egyetértése, amely a következő hat törvényjavaslatban ölt testet:

- törvényjavaslat az Alkotmány módosításáról;
- törvényjavaslat az Alkotmánybíróságról;
- törvényjavaslat a pártok működéséről és gazdálkodásáról;
- törvényjavaslat az országgyűlési képviselők választásáról;
- törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyv módosításáról;
- törvényjavaslat a büntetőeljárás törvény módosításáról.

A felek a felsorolt s a megállapodáshoz csatolt okmányokat, mint politikai céljaikkal egyezőket, megküldik a Minisztertanács elnökének.

Felkérlik, gondoskodják arról, hogy a kormány a törvényjavaslatokat a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény rendelkezéseinek megfelelően terjessze az Országgyűlés elé. A szervezetekben szereplő alternatív megoldásokat a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Harmadik Tárgyaló Fél álláspontjának hiteles ismertetése kísérje. Tudomásul veszik, hogy a szervezetekben szereplő eltérő álláspontok közül az ellenzéki Kerekasztal által előterjesztettek nyilatkozat formáját öltik.

A felek megerősítik azt az elhatározásukat, hogy a megállapodásokat saját szervezeteikben elfogadtatják, a nyilvánosság előtt képviselik, továbbá érvényre juttatásukat minden rendelkezésükre álló politikai eszközzel biztosítják.

2. A három tárgyaló fél delegációi külön politikai megállapodást kötnek egyes további kérdésekben, amelyek jellegüknél fogva nem igényelnek önálló jogszabályi rendelkezést. A felsorolás részben a tárgyaló felek kötelezettségvállalását, részben pedig az érintett állami, illetve igazságügyi szerveknek szóló ajánlásokat tartalmazza. A felek tudomásul veszik, illetőleg javasolják, hogy

– a békés átmenet a tárgyalások megkezdésétől a szabad választások útján létrejövő új Országgyűlés alakuló üléséig tart, a politikai megállapodások ezen időszakra vonatkoznak;

– a háromoldalú egyeztető tárgyalások részvevői politikai, illetve személyi sérthetetlen-séget élvezzenek a megbeszélésekkel összefüggésben kifejtett tevékenységükért. Itteni megnyilatkozásaikért kizárólag küldő szerveiknek tartozzanak felelősséggel. (A felek fel-

kéri a belügyminisztert, az igazságügy-minisztert, a legfelsőbb Bíróság elnökét és a legfőbb ügyészt, hogy az érintettek e sérthetlenségét biztosítsák.);

- mindenfajta munkahelyi, politikai természetű diszkrimináció sérti az alapmegállapodás szellemét, valamint a feleknek a jogállamiságra, az állampolgári jogok érvényesüléséről vallott felfogását;

- az átmenet időszakában a rendőrhatalom kényszerintézkedések alkalmazásának fel-függesztése fontos bizalomerosztó lépés. (A felek felkérlik a belügyminisztert, hogy gondoskodjék a szükséges intézkedések megtételéről.);

- a tárgyalások Jószerzői Bizottságában kialakult állásponttal összhangban szükséges az Országgyűlésre és tagjaira nehezedő nyomás oldása. Ennek érdekében lehetőség szerint meg kell kínálni a képviselőket az indokolatlan visszahívásoktól és lemondásra való fel-szólításoktól;

- a többpártrendszerű politikai berendezkedés alapvetően nem jelenthet a társadalom számára nagyobb anyagi terheket, mint az egypárti struktúra;

- az új, illetve tevékenységüket felújító társadalmi szervezetek, pártok működéséhez szükséges méltányos feltételek megteremtésére irányuló kormányzati munkálatok felgyor-sítását. (A felek felkérlik a Minisztertanács Hivatalának elnökét, hogy tegye meg a szüksé-ges intézkedéseket.);

- az MSZMP tanácsát adva a gazdálkodás terén önmérsékletnek, a kezelésében levő vagyonból kétnyilvános forint értékben ingatlanokat ad át a kormányzatoknak társadalmi hasznosításra, ideértve a pártok működési feltételeinek biztosítását; továbbá a folyó költségtérítési támogatásból 50 millió forintot visszaadott az állami költségvetésnek;

- az országgyűlési képviselő-választás jelöltjeinek kampányára az állami költségvetésből mintegy százmillió forintba van szükség, amely a jelöltek, illetve a jelölteket állító pártok és szervezetek között normatív alapon kerüljön szétosztásra. (A felek felkérlik a pénzügyminisztert, hogy a jelzett összeg biztosításáról gondoskodjék.);

- a nemzeti tájékoztatási intézmények munkájában maradéktalanul érvényesüljön a pártatlanság elve. Ennek érdekében kerüljön felállításra a három fél szervezetei által elő-terjesztendő személyiségekből a pártatlan tájékoztatás bizottsága;

- a politikai stabilitás elősegítése érdekében kívánatos a köztársasági elnök ez évi megválasztása.

3. A felek megállapítják, hogy az eddig elért eredményekre alapozva folytatni kell a munkát a békés átmenetet érintő, még nyitott kérdések rendezése érdekében. A szakértői bizottságok törekedjenek megegyezések előkészítésére a következő témákban:

- a köztársasági elnök választásának rendje;
- a választások etikai kódexe;
- a választások nyilvánosságának szabályai;
- az új tájékoztatási törvény;
- az informatikai törvény;
- a közszolgálati törvény;
- a munkahelyi diszkrimináció tiltása a Munka Törvénykönyvben;
- a munkaszerződés átalakításával kapcsolatos kérdések (az Ellenzéki Kerekasztal javaslatai a munkaszerződés visszafelállítására);
- a politikai kérdések erőszakos megoldásának kizárása.

A plenáris ülés delegációi felhatalmazzák a politikai átmenet kérdéseivel foglalkozó közpénzügyi bizottságot, hogy a felsorolt témákban a szükséges megállapodásokat megkösse.

A három tárgyaló fél képviselői kijelentik, hogy a békés átmenet megvalósítását szolgáló elvek és szabályok együtt, egységben alkotják a politikai megállapodást.

Kifejezésre juttatják meggyőződésüket, hogy jelen okmány aláírásával fontos lépést tesznek a parlamentarizmuson alapuló demokratikus Magyarország megteremtése, s a nemzet sorsának jobbra fordítása útján.

A Magyar Szocialista Munkáspárt képvisletében:

Nyers Rezső, Pozsgay Imre

Az Ellenzéki Kerekasztal képvisletében:

Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság

dr. Vigh Károly, dr. Zétényi Zsolt

Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt

dr. Boross Imre, Prepeliczy István

Keresztény Demokrata Néppárt

dr. Füzessy Tibor, dr. Teleki János

Magyar Demokrata Fórum

dr. Antall József, dr. Szabad György

Magyar Néppárt

Varga Csaba, Kónya László

Magyarországi Szociáldemokrata Párt (külön záradékkal)

Baranyai Tibor, Gaskó István

A Harmadik Tárgyaló Felet alkotó társadalmi szervezetek és mozgalmak képvisletében:

Baloldali Alternatíva Egyesülés

dr. Kemény Csaba

Hazafias Népfront

dr. Bugár Nándor

Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség

Nagy Imre

Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetsége

dr. Sárközi Sándor

Magyar Nők Szövetsége

dr. Asbótné Thorma Judit

Münnich Ferenc Társaság

Berényi Ferenc

Népszabadság, 1989. szeptember 19., 5.

▪ 11. A XIV. PÁRTKONGRESSZUS HATÁROZATA AZ MSZMP ▪ FELOSZLÁSÁRÓL ÉS A MAGYAR SZOCIALISTA PÁRT MEGALAKULÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1989. OKTÓBER 9.

Hazánk történelmében lezárult a Magyar Szocialista Munkáspárt nevével fémjelzett korszak. A szocializmus eddig volt koncepciója, a sztálini eredetű rendszer felélte minden társadalmi, gazdasági, politikai és erkölcsi tartalmát, alkalmatlan arra, hogy lépést tartson a világ fejlődésével. Ezzel az MSZMP mint állampárt története véget ért. Az átfogó és gyökeres társadalmi, gazdasági és politikai megújuláshoz elengedhetetlen, hogy belőle új párt alakuljon.

A kongresszuson létrejövő új párt kíméletlen őszinteséggel szembenéz elődje múltjával. Elhatárolja magát a bűnöktől, a tévesnek, hibásnak bizonyult elvektől és módszerektől. Szakít a bürokratikus pártállam rendszerével, a demokratikus centralizmus elvével. Az alakuló új párt ugyanakkor az MSZMP-n belüli reformtörekvések örökösének tekinti magát. Maradéktalanul vállalja az emberi fejlődés egyetemes értékeit, a humanizmust, a szabadságot, a demokráciát, valamint az értékteremtő munka tiszteletét.

Folytatója a szocialista és kommunista mozgalom időtálló hagyományainak, magáénak vallja, hogy a szolidaritás és a társadalmi igazságosság és az emberi szabadságjogok eszméi nem állíthatók szembe egymással. Nem engedhető meg az sem, hogy a piac ellenőrizhetetlen erői felülkerekedjenek a szociális és kulturális értékeken.

A párt egyik örököse a magyar progresszió legjobb törekvéseinek, a haza és haladás eszméinek, a Duna menti népek sorsközössége gondolatának. Szoros és szerves kapcsolatot kíván fenntartani mind a reformra törekvő közép- és kelet-európai baloldali pártokkal, mind pedig a világ reformkommunista, szocialista és szociáldemokrata pártaival.

Az új reformpárt a saját munkájuk alapján jövedelemben résztülők, a kisvállalkozók, magyar és más nemzetiségű honfitársaink párta. Működésének elvei közé tartozik a világnézeti és politikai türelem, az áramlatok szabad és önkéntes szövetsége.

Pártunk állampártból korszerű baloldali szocialista mozgalommá, a tagsága által ellenőrzött politikai tömegpárttá válik, amely kezet nyújt minden demokratikus, haladó magyar erőnek, s egyúttal az európai baloldal szerves részének tekinti magát. Kész a demokratikus szocializmus céljait követve, a jogállam törvényeit mindenkor tiszteletben tartva valamennyi együttműködésre vállalkozó erővel összefogni, hogy az ország kijusson a világságból. Hozzá kíván járulni a vegyes tulajdon, a szociális piacgazdaság és az önkormányzatok rendszerére támaszkodó többpártrendszerű parlamenti demokrácia kiépítéséhez.

A gyökeres politikai megújulást a kongresszus a párt elnevezésével is kifejezésre kívánja juttatni. A jogfolytonosságot fenntartva bejelenti a Magyar Szocialista Párt megalakulását.

A Magyar Szocialista Párt meg kívánja tartani és hívja soraiba mindazokat, akik egyetértenek programjával, elfogadják alapszabályait.

A kongresszus után kerüljön sor a Magyar Szocialista Párt bejegyeztetésére. Az MSZP megalakítása a tagsági viszonyt is érinti. Ezért 1989. október 31-ig össze kell hívni az alapszervezeteket. Aki a párt alapszabályát és programnyilatkozatának alaptételeit elfogadja, s ezt aláírásával hitelesíti, az megerősíti, hogy a Magyar Szocialista Párt tagja.

Az MSZP tagjai 1989. november 10-ig szabad választások alapján – szükség szerint –

hozzák létre alapszervezeteiket, s kezdjenek hozzá a tagtoborzáshoz, az új párt szervezéséhez. A taggyűléseken készítsék el a tagság nyilvántartását, adják ki az új tagkönyveket, válasszák meg vezetőiket és küldötteiket, vitassák meg a választásokra való felkészülés módját.

Népszabadság, 1989. október 9., 2.

▪ 12. A FIDESZ II. KONGRESSZUSÁN ELFOGADOTT PÁRTPROGRAM KIVONATA

BUDAPEST, 1989. OKTÓBER 13–15.

A Fial Demokraták Szövetsége második kongresszusán átfogó programot fogadott el. Ennek az ismertetőnek a terjedelme nem teszi lehetővé, hogy programunk valamennyi elemére kitérjünk. Így kimaradtak a füzetből a lelkiismereti és vallásszabadságról, a hadseregről és a polgári szolgálatról vallott elképzeléseink. Reméljük ugyanakkor ez az ismertető hozzásegíti Önt ahhoz, hogy képet alkothasson arról, mit akar a FIDESZ. Rövidesen teljes terjedelmében is napvilágot lát programunk, így remélhetőleg Önnek is lehetősége lesz ezzel részleteiben is megismerkedni.

Gazdaság

Milyen szemléletű a programunk?

Liberális, vagyis szabadságelvű. A társadalom tagjainak szabadon választott gazdasági tevékenysége az egyének s ezen keresztül a társadalom jólétének alapja. A piacképes egyéni teljesítmény alapján képződő jövedelmi és vagyoni különbségeket széles határok között elviselhetőnek, de a társadalmi konszenzust tükröző adórendszer által korrigálandónak tartjuk. Fellépünk a *kiváltságok és monopolhelyzetek ellen*. Ennek fő útja a versenyhelyzet teremtetése.

Milyen gazdaságot akarunk?

A nemzet akkor gazdag, ha gazdagok az állampolgárai. Olyan gazdaságot szeretnénk, amelyben az egyéni erőfeszítések eredményének felhasználásáról alapvetően azok döntenek, akik létrehozták ezeket az eredményeket. Ez a gazdaság a magántulajdonon alapuló piacgazdaság.

Az általunk kívánatosnak tartott berendezkedésben egymás mellett működnek a *magán*-, az *intézményi* (pl. nyugdíjpénztári) és az *állami* tulajdon változatos önálló és társult formái. Az egyes tulajdonformák közötti tényleges arányok ideológiai előítéletektől mentesen alakuljanak, alapvetően a *piaci hatékonysági verseny* alapján. Természetesen ez nem az egyetlen figyelembe veendő szempont pl. infrastrukturális vagy jóléti intézmények esetén, de itt is célszerű lehet változatos formákat versenyeztetni egymással.

Mit várunk s mit nem várunk a kormányzattól a gazdaságban?

Nem hiszünk a gazdasági gondjainkra megváltást hozó államban. Kétkedünk a politika gazdasági teljesítményre gyakorolt pozitív hatásával szemben. Semmilyen politikai program, még esetleges

sikeres megvalósítása esetén sem oldhatja meg gazdasági problémáinkat. A politika nagyon „sikeres” lehet a gazdasági problémák okozásában, de a korrekció már sokkal nehezebb.

Alaposan ellenőrzött és *szakszerű* állami (központi és helyi) bürokráciára szükség van. Bizonyos jól meghatározott feladatok elvégzésében sikeres lehet, de tévedés lenne gazdasági vagy akár szociális problémáink *megoldását* tőle várni. A bürokrata mindig *más pénzt költi másra* – s ez fordítva is igaz, aki más pénzt költi másra, azt gazdasági szempontból bürokratának kell tekintenünk (ide értve nemcsak az államigazgatás hivatalnokait, de az állami vállalatok menedzsereit is). Döntései anyagi következményeit jóformán egyáltalán nem viseli, emiatt a bizalmatlanság vele szemben teljesen indokolt. Ebből az következik, hogy egyfelől ésszerűen *csökkenteni* kell az állami szférába tartozó tevékenységek körét, másrészt minél alaposabb *ellenőrző mechanizmusok* kiépítésére van szükség a bürokrácia felett, ami a gazdaságban valódi tulajdonosi kontrollt jelent. Feladataik teljesítése során lehetőség szerint ki kell őket tennünk olyan szereplők *versenyének*, ill. felügyeletének, akik döntően maguk viselik döntéseik vagyoni, ill. jövedelmi következményeit.

A problémák megoldásának fő útja az *öntevékenység*, amihez az állam, ill. a politika ideális esetben *kedvező feltételrendszert* biztosíthat. Realistábban fogalmazva, nem emel olyan gátakat, ill. nem hoz egyeseket olyan privilegizált helyzetbe, amelyek elveszik a többiek *kedvét és lehetőségét attól, hogy többletjövedelemre tegyenek szert piacképes teljesítmény nyújtásával*. Ez a motiváció egy sikeres piaci intézményrendszer kiépítésének *nem automatikus következménye*, hanem a sikerre esélyt adó külön *előfeltétel*.

Mi a fő veszély a gazdaságban?

Gazdasági téren a legnagyobb veszély, amit *el kell kerülnünk* a válságból való kilábalás perspektívájának megőrzéséhez, a *lengyel és jugoszláv típusú vágató infláció kialakulása*, ami a gazdaság összeomlásához vezet, s ami értelmetlenné teszi az egyes ember számára a többlet teljesítmény nyújtását s a józan üzleti kalkulációt. A vágató infláció motorja a *lakosság megrendült bizalma* az ország kormányának határozott válságkezelő-képességében. Ha az emberek tömegesen elvesztik bizalmukat abban, hogy többlet teljesítménnyel javíthatnak helyzetükön, akkor a *bérköveteléseket* látják az egyetlen járható útnak helyzetük romlásának fékezésére. Ez a lélektani helyzet az, aminek elejét vennünk a legfontosabb.

Mik a legsürgősebb teendők a gazdaságpolitikában?

1. A kiáramló pénzmenyiség ellenőrzése a jegybank hatáskörében.
2. Az államháztartás tényleges deficitjének folyamatos csökkentése.
3. Tartósan fizetéképtelen nagyvállalatok felszámolásának haladéktalan megkezdése.
4. Monopolpozíciók bürokratikus védelmének megszüntetése. (Privatizálás, liberalizálás, dereguláció, versenyszabályozás).
5. Kínálatösztönzés: Vállalkozásélénkítés és privatizálás.

E programcsomag következetes végrehajtása esetén az infláció felgyorsulása megakadályozható, majd mértéke fokozatosan csökkenthető.

Mi történjen az adóssággal?

A külföldi hitelezőkkel szembeni *fizetéképtelenség elkerülése* elengedhetetlen feltétele a sikeres válságkezelésnek, mégis úgy látjuk, hogy közvetlenül nem ez kell, hogy a program középpontjában álljon. A fő cél a gazdaság egész rendszerének átalakítása, márpedig a fizetési mérleg pozíció gyors javításának célkitűzéséből logikusan következne az export minden áron való növelésének rövid távú kényszere, ami tartósítja a gazdaságtalanul termelő hazai monopolszervezetek túlélését, ezzel az elavult termelési szerkezetet, ezért ez nem lehet elsődleges cél.

A nemzetközi pénzintézetekkel folytatott tárgyalásokon – a nyugati hatalmak politikai támogatására számítva – olyan megállapodások kialakítását szorgalmazzuk, amelyek lehetővé teszik egy intézmény reformokra épülő válságkezelő program megvalósításából adódó *átmeneti többletköltségek* finanszírozását (pl. tartósan veszteséges nagyvállalat felszámolásából adódó exportkiesés, Szovjetunióval folytatott kereskedelembe konvertibilis elszámolásra való átállásból adódó veszteség).

A fizetési terhek csökkenése irányába hat a *működő tőke* importja is. Ezenkívül tárgyalásokat kellene kezdeni arról, hogy tartozásaink egy részét *hazai vállalati részvényekkel törleszteni*nk. Ugyancsak meggondolandó *behajthatatlannak látszó követeléseink egy részének értékesítése* az adósságok másodlagos nemzetközi piacán. Mindezek azonban együttesen is legfeljebb megfelelő feltételrendszert biztosíthatnak a kilábaláshoz, de nem válthatják ki a szükséges belső áldozatokat.

Milyen tulajdonreformot javasolunk?

Az állami tulajdonban lévő monopolszervezeteket még egy stabil piacgazdaságban is nehéz arra kényszeríteni, hogy piacképes többletteljesítménnyel javítsanak helyzetükön. Egy olyan gazdaságban pedig, amelyet az ilyen szervezetek dominálnak, ez lehetetlen. Ezt a dominanciát radikálisan csökkentő privatizációs program nélkül tehát érdemi előrelépést nem várhatunk.

Tekintve, hogy a belföldi magánszemélyek rendelkezésére álló magántőke és a nálunk befektetni szánt külföldi tőke összesen is legfeljebb az állami vállalati vagyon 20-30%-át vásárolhatná fel néhány éven belül, a hagyományosan állami tulajdon részarányának további csökkentése érdekében annak további *belső átstrukturálása* látszik szükségesnek intézményi tulajdonosok révén, pl. társadalombiztosítást finanszírozó állami vagyonalapok létrehozásával. Az állami vagyonalapok kezelésében maradó részvényhiányad a továbbiakban a tőkepiac felvevőképességének bővülése arányában *fokozatosan* kerülne értékesítésre a *magán- és nem állami intézményi befektetők* (nyugdíjpénztárak, befektetési társaságok, biztosító társaságok stb.) részére.

Mi legyen a földdel?

A jelenlegi válság gyökere nem az ágazaton kívül keresendő (agrárrolló, ártámogatási rendszer), hanem az állami újraelosztásra felfűzött vállalatszerkezet jellegében és annak belső működési elveiben.

A mezőgazdasági termelés mai szervezet- és intézményrendszerét gyökeresen át kell alakítani, illetve meg kell újítani. Meg kell jelölni a jelenlegi misztikus nagyvállalati (szövetkezeti, állami) vagyon konkrét tulajdonosait. Termelőszövetkezetek helyett igazi szövetkezeteket kell létrehozni. A mezőgazdasági vállalkozókat kedvezményes hitelekkel és támogatásokkal kell ösztönözni.

A földkérdés rendezésekor a jelenlegi helyzetből kell kiindulni. A formális földtulajdonjogokat a mai napig megőrző tulajdonosok és azok, akik földje szövetkezeti használatban van, saját belátásuk szerint, szabad alkuban dönthessenek földtulajdonukról. A föld megtartásában, vagy a földhöz jutásban a jelenlegi és jövőbeni használók élvezzenek előnyt.

A közös használatban maradó földek felett azok tulajdonosainak tényleges jogosítványokat kell adni.

Kinek tudjuk helyzete javulását ígérni?

Programunk rövid távon a vállalkozó szellemű, önmaga sorsát irányítani szerető, saját teljesítőképességének kihasználási módjait mozgékonyan kereső emberek számára ígéri helyzetük javulását. E körben azonban a szűk értelemben vett magánvállalkozóktól a fő-

munkaidőn túl plusz jövedelemszerző tevékenységet végezni hajlandók több milliós táboráig nagyon sokan beletartozhatnak. *Reméljük, a fiatalok körében különösen magas az ilyen autonóm személyiségek aránya!*

Társadalompolitika

Az állam szociális szerepvállalásának elsősorban a jövedelmi folyamatokra kell koncentrálnia. A szociális újraelosztás elsődleges szerepe: a jövedelem-fenntartó programok működtetése.

A jövedelmek újraelosztása nem mehet a jövedelmek növekedésének rovására. Tehát a szociálpolitika alapvető elosztási szabálya kell, hogy legyen, hogy segítse a rászorulókat a bezárult léthelyzetekből való kilábalásban, nem pedig az, hogy tartósítsa a rászorultságot.

A szociálpolitikában az eddigieknél erőteljesebb mértékben kell támaszkodni a különböző állampolgári csoportosulások, önszervezők, egyházak és a családi intézményre. A szociálpolitika keretfeltételeinek kialakítása, a szóban forgó intézmények és szervezetek működtetésének előmozdítása ugyanakkor elsődlegesen állami (központi és helyi) feladat. Az államnak az eddigiekben vázoltaknál lényegesen aktívabb szerepet kell vállalnia az elosztási alkiufolyamatból tartósan kimaradó, a társadalom peremére szorult rétegek helyzetének javításában. Mindenképpen elkerülendő a társadalom erőteljes szegregálódása, vagyis nem megengedhető, hogy a társadalmi szolgáltatások reprivatizálása önerősítő folyamatok beindulása révén a társadalom kettéhasadásához vezessen.

A lehetséges áldozatokat mindenképpen minimalizálni kell, bizonyos megelőző intézkedések meghozatala akkor is szükséges, ha rövid távon költségesek.

A hazai lakáspiacot egyszerre jellemzik mennyiségi és strukturális gondok. Ezért a lakásszféra átfogó reformjára van szükség. Gazdasági eszközökkel elő kell segíteni az első lakáshoz jutást. Biztosítani kell a versenysemlegességet az állami és a magánvállalkozások között.

Meg kell teremteni a lakáspiac információs rendszerét.

A lakáspiacon a jelenleginél lényegesebben magasabb arányt képviseljenek a valódi bér-lakások, amelyek azonban döntő arányban magántulajdonban legyenek.

Az állami beavatkozásnak alapvetően nem a lakás termelését és elosztását, hanem a lakásban lakókat és a lakáshoz jutás céljaiból takarékoskodni vágyókat kell támogatni.

A támogatási rendszert úgy kell kialakítani, hogy a támogatott jövedelmi helyzetét és a lakásköltségeket vegye alapul.

A lakásrendszer reformját egybe kell kötni azzal, hogy adócsökkentések formájában a bérekbe fokozatosan beépülnek a laklratás költségei. A költségvetés ezután már csak a leginkább rászorultak terheit vállalná át.

Az egészségügyet a korrupció melegágyává tette az egyéni kiszolgáltatottság, a szabad orvosválasztás lehetőségének hiánya. Az egészségügy betegségmegelőzés helyett a kórházi ellátásra koncentrál, ami költségességét nagyságrendekkel növeli.

Állampolgári jogon biztosítani kell az alapellátás ingyenességét, de váljék lehetővé az extra szolgáltatások térítés mellett igénybevétele is.

Az orvosi ellátásra szoruló egyén választhassa meg azt az egészségügyi intézményt, ahol a gyógykezelést igénybe akarja venni.

Az egészségügyi intézményeket érdekeltté kell tenni a gyógyítás eredményességében.

Szűnjön meg az egészségügyi szolgáltatás minden szintjében az ellátás állami monopóliuma.

Önkéntes választási lehetőségként be kell vezetni a házaspár közös adózásának lehetőségét. Az eltartottakkal kapcsolatos költségek figyelembevételét fix összegű adólevonás formájában tartjuk elképzelhetőnek.

A gazdaság ársztrukturalódása egész régiókat hoz reménytelen helyzetbe úgy, hogy ezek saját erejükkel kilábalni már képtelenek. Ezért javasoljuk a válságterületek felzárkóztatására régió rehabilitációs program beindítását (adókedvezmények, infrastrukturális beruházások, iskolarendszer fejlesztése stb.)

Helyi társadalom, önkormányzat

A mai tanácsrendszerrel szemben önkormányzatok hálózatára van szükség. Közülük csupán egy a területi (helyhatósági) önkormányzat.

Meg kell szüntetni a tanácsok tevékenységében kifejeződő mérhetetlen állami funkciófelhalmozást. Jelenleg a tanácsok egyidejűleg lépnek fel büntető szabálysértési hatóságként, a törvényesség őreként, a forgalmi viszonyokban mellérendelt piaci szereplőként stb.

Fel kell számolni a helyi szervek megyei és központi szintről történő hierarchikus befolyásolását, közvetlen irányítását. Az irányítás kizárólag központi szintről, normatív gazdaság szabályozási eszközökkel és elsősorban törvényi, legalább kormány szintű jogszabályok útján történjék.

A területi önkormányzatok legkisebb egységei a települési önkormányzatok legyenek. A települések önkormányzatainak saját elkülönített pénzalappal kell rendelkezniük, amelyből fenntarthatják, fejleszthetik saját közösen üzemeltetett intézményeiket. Az önkormányzatok jogállása egymással egyenlő legyen. Szűnjön meg a kiváltságos (pl. megyei városi) és a csökkentett jogkörű (pl. társközi) közigazgatási státusok.

Az önkormányzati képviselőtestületek tagjait alapvetően egyéni választókerületekben válassza meg a lakosság. A települések lakossága a polgármestert közvetlenül válassza meg.

A pártok helyi szervezetei alapvetően az egyéni képviselői rendszeren és a helyi nyilvánosságon keresztül törekedjenek az önkormányzatok politikai befolyásolására.

Meg kell szüntetni a megyei tanácsokat, ki kell iktatni a megyék határolatlan államhatalmi-politikai szerepkörét. A fenntartandónak ítélt feladatokat azok jellege szerint közigazgatási bíróságok, az államigazgatás dekoncentrált ágazati szervei, törvényességi ellenőrzést végző speciális szervek (pl. számvévéőszék) lássák el. Ezen felül megmaradhat egy mérlegelési jogkörrel nem rendelkező, kizárólag központi államigazgatási feladatok végrehajtását ellátó, a közigazgatási minisztérium alárendeltségében működő területi hivatal.

A helyhatóságok szervezetén belül a képviselőtestület gyakorolja az önkormányzati jogköröket! A testület a mainál kisebb létszámú, gyakran ülésező operatív feladatokat is ellátó szerv legyen, végrehajtó bizottságra nincs szükség.

Az önkormányzatok pénzalapjaikkal önállóan gazdálkodjanak. A gazdálkodás forrásai nagyrészt közvetlenül az önkormányzat területén képződött bevételek legyenek. Ezek a szolgáltatások működési bevételeiből, az állam által megosztott adókból és a saját jogon kivetett (helyi) adókból álljanak.

Az önkormányzatoknak a helyi bevételeken kívül központi támogatásban is részesedni-

ük kell. Fontos azonban, hogy az elosztás ne egyedi, hanem normatív eszközökkel történjék. A központi elosztású hányadot az országgyűlés által – tervezési időszakonként – megállapított lakossági fejkvóták és ugyanúgy nyilvánosan meghirdetett fejlesztési célpályázatok útján kapják meg az önkormányzatok. Ezen felül a területi jövedelemtermelés különbözőségét, az állampolgári (lakópolgári) jogegyenlőség érdekében, egy bizonyos, általánosan garantált minimumszintig külön támogatással kell enyhíteni. Szükséges az önkormányzati tulajdon intézményesítése.

Oktatáspolitikai

Olyan sokszínű iskolarendszert akarunk, amelyben az állampolgárok egyéni választására van bízva, hogy mit, hogyan és hol akarnak tanulni. Ebből következik, hogy az iskolarendszernek az állampolgárok igényeihez kell alkalmazkodnia, az államnak pedig az e szolgáltatáshoz szükséges keretfeltételeket kell biztosítania.

Az oktatási intézmények irányítása a társadalom joga.

Az óvodák, iskolák és felsőoktatási intézmények létrehozásának és fenntartásának joga megillet minden nagykorú állampolgárt és minden jogi személyt.

Ezen intézmények fenntartását és működtetését a parlament által megszavazott és az érdekelték rendelkezésére bocsátott összegre lehet alapozni.

Oktatási kérdésekben döntés csak az érdekelt felek (diákok, szülő, tanár, gazdasági fenntartók) egyenlő súlyú döntési jogával történhet.

Be kell vezetni a vizsgakötelezettséget. Az állampolgárok az iskolától független állami intézmények előtt, adott életkori sávon belül kötelesek számot adni tudásukról.

Ajánló jelleggel kell kidolgozni olyan kerettanterveket, melyek közül az oktatási intézmények választhatnak, de azokat elfogadni nem kötelesek.

Az oktatásra fordított összegeket nyilvánosan újra kell osztani.

Az államnak biztosítania kell legalább 16 éves korig az állampolgárok magas színvonalú oktatásának anyagi fedezetét.

Az állami költségvetésen kívül az oktatási intézményeket magánszemélyek, jogi személyek, társadalmi szervezetek, alapítványok, egyesületek, önkormányzati szervek is finanszírozhatják, illetve kiegészíthetik azok alapellátását, mely összeg adóalapjukból legyen levonható.

Mit lehet tenni most a közoktatásban?

Módosítani kell a jelenlegi oktatási törvényt.

Ki kell iktatni a törvényből a kizárólagos ideológiára utaló elemeket.

El kell ismernie a szabad iskolaalapítási és fenntartási jogot minden nagykorú állampolgár és jogi személy számára.

Garanciákat kell adnia az érdekvédelmi és ifjúsáspolitikai szervezetek működésére az oktatási intézményekben.

A központosított iskolairányítás eredményeként anyagiakban alapvető hiányokat szenvedett oktatási intézmények számára egy pénzügyi alapot kell létrehozni, melynek összege fenntartott, ámde feleslegessé váló ellenőrző és elosztó szervek, valamint társadalmi erőszakszervezetek megszüntetéséből származzék. Az összeg elosztása nyilvános és normatív legyen.

A 40 év alatt törvénytelenül eltulajdonított iskolaépületeket vissza kell adni az állampolgároknak oktatási célokra.

Az MSZ(M)P vagyon-elszámolásakor az erre alkalmas épületekben iskolákat kell kialakítani. (pl. oktatási központok).

Be kell indítani az oktatástűgy átalakításához elengedhetetlen előkészítő munkálatokat.

Ma Magyarországon, a felsőoktatás egyik legfőbb funkciója a fejlett világ bázisát jelentő szellemi életbe való aktív visszacsatlakozás, annak közvetítése gazdaságban, oktatásban, kultúrában.

Az egyetemek és a főiskolák nappali tagozatain kell növelni a fiatalok számát.

A felsőoktatás különböző szintjein növelni kell a nemzetközi kapcsolatok sokirányúságát.

Minél nagyobb számú ösztöndíjast (a nappali tagozatos hallgatók 10%-át) kell külföldi egyetemekre küldeni, rész- vagy teljes képzésre, valamint fiatal oktatókat és kutatókat; ezzel párhuzamosan pedig vendégprofesszorokat kell hívni.

A tudományos kutatás és az egyetemi felsőoktatás körében valamennyi szervezet esetében meg kell szüntetni az államigazgatás intézmények feletti irányítási jogköröit.

Az intézmények önállóan döntenek a felvételi politika, a képzési rend és a személyi kérdésekben. Az autonóm intézmények önállóan végeznek, terveznek kutatási, oktatási programokat.

A felsőoktatási intézményeket vagyonhoz kell juttatni, amivel szabadon gazdálkodhatnak.

Környezetvédelem

A XX. század második felének alapvető felismerése volt az, hogy a természeti javak korlátozás nélküli és pazarló használata már a földi élet minőségét és lehetőségét fenyegeti. Mindaddig, amíg önmagunkat a legyőzendő természet törvényei felett állónak tekintjük, ez a fenyegetettség csak növekedni fog, és végső soron pusztulásunk okává válik majd.

„Globálisan gondolkodni és lokálisan cselekedni: a zöld mozgalmak jelszava a mérték és a lépték helyes megválasztására hívja fel a figyelmünket.” Támogatjuk mindazt, ami a hosszú távú, átfogó gondoskodást és cselekvést segíti elő.

Elengedhetetlennek tartjuk társadalmi értékrendünk alapvető megváltozását környezetünk, és ezzel együtt önmagunk további pusztításának megakadályozása érdekében. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy az oktatás-nevelés, a tudomány és a művészetek művelői felismerjék az e feladatokban rájuk háruló felelősséget és lehetőséget.

A hatékony cselekvéshez elengedhetetlen a nemzetközi ajánlásoknak megfelelő mérőrendszer kiépítése. A pontos helyzetkép kialakításához országos információs hálózatot kell létrehozni, amelynek adatai bárki számára hozzáférhetők.

A helyzet súlyosságára való tekintettel a vízbázisok és a vízminőség védelme élvezzen elsőbbséget.

A levegőszennyezettség csökkentése érdekében a leginkább szennyezett levegőjű területeken – a helyzet gyors javítására – a helyi önkormányzatok szintjéig dolgozzanak ki ütemtervet és fogadjanak el végrehajtási programot.

El kell érni az iparban környezetkímélő technológiák alkalmazását s a meg nem újítható erőforrások racionális hasznosítását.

Rendkívül fontos az energiatelhasználás racionalizálása.

Kerüljön sor egy jövőorientált, átfogó energiatermelési koncepció kidolgozására.

Kapjon külön támogatást az alternatív – nap, bio-, szél-, magas hatásfokú és környezetkímélő – energiaforrások kutatása és elterjesztése.

Az atomenergia-termelés egész folyamatának a mainál megnyugtatóbb ellenőrzésére közvetlenül az Országgyűlésnek alárendelt ellenőrző hatóságot kell létrehozni.

A mezőgazdaság iparszerű, egyre nagyobb energia- és vegyszerigényű termelési módszerei az ökológiai szempontok mellőzése miatt egyre gazdaságtalanabbá és – ökológiai következmények miatt – tarthatatlanná válnak. Elsősorban emiatt a talaj termékeny felső rétege folyamatosan pusztul, illetve csökken táperőkészlete. Ezért szükséges a növényvédő szerek és a műtrágyák használatának optimalizálása, illetve mérséklése – csökkentve a mai rendkívüli mértékű pazarlást, az élelmiszerek, a talajvizek vegyszerekkel való szennyezését, valamint a kívánt cél szempontjából specifikusabb, a környezetet jobban kímélő hatóanyagok, biológiai növényvédelem és biokertészet támogatása és alkalmazása.

Törekedni kell a jelenleg még a természeteshez közeli életközösségek állapotának fenntartására, illetve a megzavart területek eredetihez közeli állapotának visszaállítására.

Környezetkímélő járműpark gyártására és importjára kell törekedni.

Fejleszteni kell a viszonylag környezetkímélő tömegközlekedést és a vasúti közlekedést és szállítást.

Ne halogassák tovább a várost kikerülő főútvonalak (körgyűrű) megépítését.

Csökkenteni kell a hulladéktermelés mennyiségét új technológiák (pl. zárt ciklusú módszerek) bevezetésével és elterjesztésével.

A felhasználható hulladékokat a legnagyobb mértékben feldolgozva vissza kell juttatni az anyagkörforgásba (pl. komposztálás, ipari, mezőgazdasági hasznosítás, biogáz stb.)

A megsemmisíthetetlen hulladékok termelésével járó technológiákat drasztikusan csökkenteni kell (pl. a radioaktív hulladékokét).

A megújuló erőforrásokkal való ökológiai szemléletű gazdálkodást

a) adó- és hitelkedvezményekkel,

b) hulladékszegény és környezetkímélő gazdálkodásra ösztönző bírságokkal kell előmozdítani.

Nemzet, kisebbségek, nemzetiségpolitika

Magyar az, aki annak vallja magát.

Valamely nemzethez tartozni alapvető emberi jog. Az egyén döntésén múlik, hogy egy nemzet kötelékében vagy azon kívül marad. Mind az asszimiláció, mind a disszimiláció szabadságát biztosítani kell.

Az állam – ha szuverén nép állama – jogosan követelheti meg állampolgáraitól a törvények tiszteletben tartását, de nemzeti hovatartozásukat nincs joga számon kérni tőlük. Bár a nemzetek kialakulásában és fennmaradásában kiemelkedő szerep jut az államnak, mégis a nemzetet mindenekelőtt kulturális jelenségnek tekintjük.

A magyar nemzet heterogén kulturális hagyományrétegekre épül. Továbbá, az egyes hagyományokat (népi, urbánus, európeér stb.) képviselő elitek gyakran konfliktusban állnak és maguknak tulajdonítják az igazi nemzeti jelleget. A FIDESZ a liberalizmus talaján állva minden kulturális hagyományréteget a nemzeti egész részének tekint, beleértve a magát nemzetietlennek tekintő irányzatokat is. Ezzel természetesen nem tagadjuk a tényt, hogy némely vonulat nagyobb súllyal befolyásolja a nemzet kulturális arculatát. Elfogadhatatlannak tartunk minden olyan nemzeti érdekként feltüntetett szándékot, amely az egyén és közösségei szabad akaratát korlátozza.

A nemzetiségi-kisebbségi kérdés, amíg megoldatlan, akadályozni fogja a magyarságot abban, hogy az európai nemzetek sorába lépjen.

Nem demokratikus államban a nemzetiségi kérdés megoldásáról beszélni értelmetlenség.

A nemzetiségi kérdés nemcsak kulturális kérdés. A gazdasági és politikai önkormányzatok általános rendszerének megteremtése az adott országban élő nemzetiségek fennmaradásának előfeltétele.

A határainkon belüli nem magyar és az azokon túl élő magyar kisebbségek létszámkülönbségét nem tekintjük megfelelő indoknak arra, hogy ne azonos elvek alapján kezeljük a két kérdést. Alapelvnek tekintjük, hogy a nemzeti kisebbség és többség viszonyát nem a viszonyosság, hanem a kisebbség előjoga kell jellemezze.

A határainkon kívüli magyar kisebbségeket a magyar nemzet szerves részének tekintjük, amelyek fennmaradásáért és sorsáért a mindenkori magyar állam felelősséggel tartozik. Hasonlóan felelősséggel tartozik a hazai nemzetiségekért is.

Az alapvető emberi jogok követelése ill. biztosítása a határainkon túl élő magyar nemzetiségek fennmaradásához elegendő. Az alapvető emberi jogokon túl kollektív nemzeti-kisebbségi jogok garantálására van szükség. A magyar külpolitikának alapvető elvként figyelembe kell vennie, hogy Erdély az erdélyieké, Felvidék a felvidékieké, Vajdaság a vajdaságiaké és Kárpátalja a kárpátaljaiaké. Azaz, ők minden döntésben a legilletékesebbek. A külpolitika feladata, hogy megkeresse a nemzetiségek véleményformáló köreit, kezdeményezze velük a párbeszédet, kiszolgálja igényeiket, támogassa kezdeményezéseiket.

A FIDESZ szorgalmazza a politikai szervezetek legszélesebb körének közös fellépéseit, s mielőbb egy közös nyilatkozat kiadását a nemzetiségek védelmében.

Szervezetünk feladatának tekinti, hogy intenzív kapcsolatokat teremtsen a magyar nemzetiségek azon csoportjaival, amelyek a nemzetiségi kérdés megoldását annak az országnak demokratizálásától remélik, amelyben élnek. Ugyanakkor kapcsolatok kiépítésére törekszik ezen országok demokratikus ellenzékeivel s ezek emigrációba kényszerült tagjaival, csoportjaival. Ezen csoportok számára magyar politikai és kulturális információk szállítását különösen fontos teendőjének tartja. Főként Erdély esetében a humanitárius segítségnyújtás (élelmiszer, gyógyszer) szükségét sem téveszti szem elől, s ezt nem gondolja mellékes tevékenységnek.

Az oktatás vállalja a környező országok és a hazai kisebbségek kultúrájának, történelmének, nyelvének megismertetését.

Javasoljuk egy nemzetiségi minisztérium felállítását. Hasonlóképpen elengedhetetlennek véljük egy olyan Nemzetiségi Intézet életre hívását, amely tudományos igénnyel képes politikai döntéseket megalapozni.

Külpolitika

Az 1945-ben bekövetkezett orosz megszállás s az azt követő nagyhatalmi rendezés nem csupán ketté szakította Európát, hanem annak keleti részét – benne Magyarországot – egy ázsiai despotikus uralom alá taszította. E bolsevik rendszer totális csődje után újra előttünk áll a történelmi feladat: csatlakozni Európához. A külpolitikának, mint eszköznek, ezt a célt kell szolgálnia.

A FIDESZ külkapcsolatainak, illetve egy a FIDESZ által támogatható külpolitikának az alábbi alapelveknek kell megfelelnie:

A nemzetközi kapcsolatokban folytatott politikának is szigorúan az emberi jogok feltételén tiszteletéből kell kiindulnia.

- A nemzetközi viszonyokban is maradéktalanul teljesülnie kell az erőszakmentesség elvének.

- El kell ismerni a nemzeti önrendelkezés elvét.

- Garantálni kell a különböző államok fennhatósága alatt élő nemzeti, etnikai és vallási kisebbségek jogainak védelmét.

Állami külpolitikánk egyik célkitűzése kell legyen, hogy visszanyerjük szuverenitásunknak azt a mértékét, amely sokoldalú, kölcsönös függőségeken alapuló világban lehetővé teszi számunkra, hogy egyenrangú tagjaivá váljunk az európai népek közösségének. Különösen fontos számunkra a baráti kapcsolatok erősítése azokkal a közép-európai népekkel, melyekkel történelmi sorsközösségben élünk. Felül kell vizsgálnunk a Szovjetunióhoz és a Varsói Szerződéshez való viszonyunkat. Haladéktalanul tárgyalásokat kell kezdeményezni a szovjet kormánnyal csapatainak Magyarországról történő legrovidebb időn belüli kivonásáról. Széles körű társadalmi vitát kell kezdeményezni a Varsói Szerződéssel fennálló tagsági viszonyunk felülvizsgálatáról. Maximális célkitűzésként a Varsói Szerződésből való kilépés és az ország semlegességének deklarálása képzelhető el, minimális célként pedig a Varsói Szerződés átalakítása egy valóban védelmi jellegű, a tagországok egyenjogúságát és szuverenitását egy új szerződés által is biztosító szövetséggé. A kérdésben végső soron népszavazásnak kell döntenie. A FIDESZ – nem érteve egyet azzal az állásponttal, amely csak a katonai tömbök egyidejű feloszlásával tudja elképzelni a Varsói Szerződésbeni tagságunk megszüntetését – az ország semlegességének mielőbbi megvalósítását támogatja.

A nemzeti önrendelkezés és a kisebbségvédelem elvéből kiindulva a mindenkori magyar kormánynak minden politikai eszközt fel kell használnia a határainkon kívül rekedt magyar kisebbségek védelme érdekében.

A FIDESZ egy fegyvermentes, egységes Európa megvalósításában szeretne közreműködni. Saját sokszínűségéből kiindulva minden demokratikus európai szervezettel kész a kapcsolatok felvételére. A menekültek problémája csak hosszabb távon a menekülés okának megszűnésével oldható meg. Ezért a menekültkérdés szabályozása és a gyakorlat minden esetben és körülmények között az egyetemes emberi jogi normákon és az ezeken nyugvó nemzetközi szerződéseken alapulhat.

Elfogadhatatlannak tartjuk, hogy Magyarországon magyar nemzetiségűek menekültként kénytelenek élni. Ezért minden Magyarországra érkező magyar nemzetiségű személy állampolgársági kérelmét gyorsított eljárásban kell elbírálni. [...] ¹⁵

Magyarország politikai évkönyve 1989. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1990, Aula–Omikk, 494–500.

¹⁵ A dokumentum befejező része pontokba szedve megismétli az eddig kifejtetteket.

▪ 13. AZ 1989. ÉVI XXXI. TÖRVÉNY ▪
AZ ALKOTMÁNY MÓDOSÍTÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1989. OKTÓBER 23.

A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény – amelynek módosított és egységes szövegét az 1972. évi I. törvény állapította meg – (a továbbiakban: alkotmány) a következők szerint módosul:

1. §. Az Alkotmány Bevezető része helyébe a következő szöveg lép:

„A többpártrendszer, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállamba való békés politikai átmenet elősegítése érdekében az Országgyűlés – hazánk új Alkotmányának elfogadásáig – Magyarország Alkotmányának szövegét a következők szerint állapítja meg.”

2. §. Az Alkotmány I. fejezete helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„I. fejezet

Általános rendelkezések

1. §. Magyarország: köztársaság.

2. §. (1) A Magyar köztársaság független, demokratikus jogállam, amelyben a polgári demokrácia és a demokratikus szocializmus értékei egyaránt érvényesülnek.

(2) A Magyar Köztársaságban minden hatalom a népé, amely a népszuverenitást választott képviselői útján, valamint közvetlenül gyakorolja.

(3) A társadalom egyetlen szervezetének, egyetlen állami szervnek vagy állampolgárnak a tevékenysége sem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetőleg kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és egyben köteles fellépni.

3. §. (1) A Magyar Köztársaságban a pártok az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok tiszteletben tartása mellett szabadon alakulhatnak és szabadon tevékenykedhetnek.

(2) A pártok közreműködnek a népakarat kialakításában és kinyilvánításában.

(3) A pártok közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak. Ennek megfelelően egyetlen párt sem irányíthat semmiféle állami szervet. A pártok és a közhatalom szétválasztása érdekében törvény határozza meg azokat a tisztségeket, közhivatalokat, amelyeket párt tagja vagy tisztségviselője nem tölthet be.

4. §. A szakszervezetek és más érdekképviseletek védik és képviselik a munkavállalók, a szövetségi tagok és a vállalkozók érdekeit.

5. §. A Magyar Köztársaság állama védi a nép szabadságát és hatalmát, az ország függetlenségét és területi épségét, valamint a nemzetközi szerződésekben rögzített határait.

6. §. (1) A Magyar Köztársaság elutasítja a háborút, mint a nemzetek közötti viták megoldásának eszközét, és tartózkodik a más államok függetlensége vagy területi épsége ellen irányuló erőszak alkalmazásától, illetőleg az erőszakkal való fenyegetéstől.

(2) A Magyar Köztársaság együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.

(3) A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.

7. §. (1) A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.

(2) A jogalkotás rendjét alkotmányerejű törvény szabályozza.

8. §. (1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.

(2) Alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat kizárólag alkotmányerejű törvény állapíthat meg.

(3) Alapvető jog gyakorlása csak alkotmányerejű törvényben megállapított olyan korlátozásnak vethető alá, amely az állam biztonsága, a belső rend, a közbiztonság, a közegészség, a közérkölcys vagy mások alapvető jogainak és szabadságának a védelme érdekében szükséges.

(4) Az 54–56. §-ban, az 57. § (2)–(4) bekezdésében, a 60. §-ban, a 66–69. §-ban és a 70/E. §-ban megállapított alapvető jogokat még rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején sem lehet korlátozni vagy felfüggeszteni.

9. §. (1) Magyarország gazdasága a tervezés előnyeit is felhasználó piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül.

(2) A Magyar Köztársaság a versenysemlegesség elve alapján elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a verseny szabadságát, amelyet csak alkotmányerejű törvény korlátozhat.

10. §. (1) A magyar állam tulajdona nemzeti vagyon.

(2) Az állam kizárólagos tulajdonának, valamint kizárólagos gazdasági tevékenységének körét alkotmányerejű törvény határozza meg.

11. §. Az állami vállalatok és gazdálkodó szervek a törvényben meghatározott módon és felelősséggel önállóan gazdálkodnak.

12. §. (1) Az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szövetkezeti mozgalmat, elismeri a szövetkezetek önállóságát.

(2) Az állam elismeri a termelői öngazgatás és az önkormányzat tulajdonának létrejöttét és működését.

13. §. tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben szabályozott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

14. §. Az Alkotmány biztosítja az öröklés jogát.

15. §. A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.

16. §. A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.

17. §. A Magyar Köztársaság a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik.

18. §. A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.”

3. §. Az alkotmány II. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:
„Az Országgyűlés”.

4. §. (1) Az alkotmány 19. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(2) Az Országgyűlés a népszuverenitásból eredő jogait gyakorolva biztosítja a társadalom alkotmányos rendjét, meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit.”

(2) Az Alkotmány 19. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) E jogkörében az Országgyűlés

- a) megalkotja a Magyar Köztársaság Alkotmányát;
- b) alkotmányerejű törvényeket és törvényeket alkot;
- c) meghatározza az ország társadalmi-gazdasági tervét;
- d) megállapítja az államháztartás mérlegét, jóváhagyja az állami költségvetést és annak végrehajtását;
- e) dönt a Kormány programjáról;
- f) megkötöti a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződéseket;
- g) dönt a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötés kérdéséről;
- h) hadiállapot vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély) esetén kihirdeti a rendkívüli állapotot; és Honvédelmi Tanácsot hoz létre,
- i) az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveres vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények, elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén (a továbbiakban együtt: szükségállapot) szükségállapotot hirdet ki;
- j) dönt a fegyveres erők külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról;
- k) megválasztja a köztársasági elnököt, a Minisztertanácsot, az Alkotmánybíróság tagjait, az állampolgári jogok országgyűlési biztosait, az Állami Számvevőszék elnökét, elnökhelyetteseit, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, a Legfelsőbb Bíróság elnökét és a legfőbb ügyészt;
- l) a Minisztertanács javaslatára feloszlatja azt a tanácsot, amelynek működése az Alkotmánnyal ellentétes;
- m) közkegyelmet gyakorol.”

(3) Az Alkotmány 19. §-a a következő (4) bekezdéssel egészül ki, a (4) bekezdés számozása pedig (5) bekezdésre változik:

„(4) A (3) bekezdés g), h), i) és j) pontjában meghatározott döntéshez az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.”

5. §. Az Alkotmány a következő 19/A. – 19/D. §-sal egészül ki.

„**19/A. §.** (1) Ha az Országgyűlés e döntések meghozatalában akadályoztatva van, a köztársasági elnök jogosult a hadiállapot kinyilvánítására, a rendkívüli állapot kihirdetésére és a Honvédelmi Tanács létrehozására, továbbá a szükségállapot kihirdetésére.

(2) Az Országgyűlés e döntések meghozatalában akkor van akadályoztatva, ha nem ülészik, és összehívása az idő rövidsége, továbbá a hadiállapotot, a rendkívüli állapotot vagy a szükségállapotot kiváltó események miatt elháríthatatlan akadályba ütközik.

(3) Az akadályoztatás tényét, továbbá a hadiállapot kinyilvánításának, a rendkívüli állapotot vagy a szükségállapot kihirdetésének indokoltságát az Országgyűlés elnöke, az alkotmánybíróság elnöke és a Minisztertanács elnöke együttesen állapítja meg.

(4) Az Országgyűlés a hadiállapot, a rendkívüli állapot vagy a szükségállapot kihirdetésének az indokoltságát az akadályoztatásának megszűnése utáni első ülésén felülvizsgálja, és dönt az alkalmazott intézkedések jogszerűségéről. E döntéshez az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

19/B. §. (1) Rendkívüli állapot idején a fegyveres erők külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról, valamint a külön törvényben meghatározott rendkívüli intézkedések bevezetéséről a Honvédelmi Tanács dönt.

(2) A Honvédelmi Tanács elnöke a köztársasági elnök, tagjai: az Országgyűlés elnöke, az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselőcsoportjainak vezetői, a pártokhoz nem tartozó képviselők megbízottja, a Minisztertanács elnöke és tagjai, valamint a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke.

(3) A Honvédelmi Tanács gyakorolja:

a) az Országgyűlés által rá átruházott jogokat,

b) a köztársasági elnök jogait,

c) a Minisztertanács jogait.

(4) A Honvédelmi Tanács rendeletet alkothat, ebben egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, illetőleg törvényi rendelkezésektől eltérhet, továbbá egyéb különleges intézkedéseket hozhat, az Alkotmány alkalmazását azonban nem függesztheti fel.

(5) A Honvédelmi Tanács rendelete a rendkívüli állapot megszűnésével hatályát veszti, kivéve ha az Országgyűlés a rendelet hatályát meghosszabbítja.

(6) Az Alkotmánybíróság működése rendkívüli állapot idején sem korlátozható.

19/C. §. (1) A szükségállapot kihirdetésekor az Országgyűlés akadályoztatása esetén a köztársasági elnök dönt a fegyveres erők alkalmazásáról.

(2) A szükségállapot idején a külön törvényben megállapított rendkívüli intézkedéseket rendeleti úton a köztársasági elnök vezeti be.

(3) A köztársasági elnök a bevezetett rendkívüli intézkedésekről haladéktalanul tájékoztatja az Országgyűlés elnökét. A szükségállapot idején az Országgyűlés – akadályoztatása esetén az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága – folyamatosan ülésezik. Az Országgyűlés, illetőleg az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága a köztársasági elnök által bevezetett rendkívüli intézkedések alkalmazását felfüggesztheti.

(4) A rendeleti úton bevezetett rendkívüli intézkedések harminc napig maradnak hatályban, kivéve ha hatályukat az Országgyűlés – akadályoztatása esetén az Országgyűlés Honvédelmi bizottsága – meghosszabbítja.

(5) A szükségállapotra egyébként a rendkívüli állapotra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

19/D. §. A rendkívüli állapot és a szükségállapot idején alkalmazandó részletes szabályokat alkotmányerejű törvény állapítja meg.”

6. §. Az Alkotmány 20. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**20. §.** (1) Az Országgyűlést négyévi időtartamra választják.

(2) Az országgyűlési képviselők tevékenységüket a köz érdekében végzik.

(3) Országgyűlési képviselőt az Országgyűlés hozzájárulása nélkül letartóztatni vagy ellene büntetőeljárást indítani – a tettenérés esetét kivéve – nem lehet.

(4) Az országgyűlési képviselőt a függetlenségét biztosító tiszteletdíj, továbbá meghatározott kedvezmények és költségeinek fedezésére költségterítés illetik meg. A tiszteletdíj és a költségterítés összegét, valamint a kedvezmények körét alkotmányerejű törvény állapítja meg, ebben a tiszteletdíj teljes összegének a kifizetése feltételhez köthető.

(5) A képviselő nem lehet köztársasági elnök, az Alkotmánybíróság tagja, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, az Állami Számvevőszék elnöke, elnökhelyettese és számvevője, bíró, ügyész, államigazgatási szerv dolgozója – a Minisztertanács tagja és a politikai

államtitkár kivételével –, továbbá a fegyveres erők, a rendőrség és a rendészeti szervek hivatásos állományú tagja. Alkotmányerejű törvény az összeférhetetlenség egyéb eseteit is megállapíthatja.

(6) Az országgyűlési képviselők jogállásáról alkotmányerejű törvény rendelkezik.”

7. §. Az Alkotmány a következő 20/A. §-sal egészül ki:

„**20/A. §.** (1) Az országgyűlési képviselő megbízatása megszűnik:

- a) az Országgyűlés működésének befejezésével,
- b) a képviselő halálával,
- c) az összeférhetetlenség kimondásával,
- d) lemondással,
- e) a választójog elvesztésével.

(2) Ha a képviselővel szemben a tisztsége gyakorlása során összeférhetlenségi ok [20. § (5) bekezdés] merül fel, bármely képviselő indítványára az Országgyűlés határoz az összeférhetetlenség kimondásáról.

(3) A képviselő az Országgyűléshez intézett nyilatkozatával lemondhat megbízatásáról. A lemondás érvényességéhez az Országgyűlés elfogadó nyilatkozata nem szükséges.”

8. §. Az Alkotmány 22. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**22. §.** (1) Az országgyűlés évenként legalább két ülésszakot tart: minden év február elsejétől június tizenötödikéig, illetve szeptember elsejétől december tizenötödikéig.

(2) Az Országgyűlés alakuló ülését – a választást követő egy hónapon belüli időpontra – a köztársasági elnök hívja össze; egyébként az Országgyűlés ülészakának és ezen belül az egyes üléseknek az összehívásáról az Országgyűlés elnöke gondoskodik.

(3) A köztársasági elnök, a Minisztertanács, vagy a képviselők együtödének írásbeli kérelmére az Országgyűlést rendkívüli ülészakra vagy rendkívüli ülésre össze kell hívni. A kérelemben az összehívás indokát, továbbá a javasolt időpontot és napirendet meg kell jelölni.

(4) A köztársasági elnök az Országgyűlés ülését egy ülésszak alatt egy alkalommal legfeljebb harminc napra – elnapolhatja.

(5) Az elnapolás tartama alatt az Országgyűlés elnöke a képviselők együtödének írásbeli kérelmére – a kérelem kézhezvételétől számított nyolc napnál nem távolabbi időpontra – köteles az országgyűlést összehívni.”

9. §. Az Alkotmány 23. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**23. §.** Az Országgyűlés ülései nyilvánosak. A köztársasági elnök, a Minisztertanács, továbbá bármely képviselő kérelmére az Országgyűlés a képviselők kétharmadának a szavazatával zárt ülés tartását is elhatározhatja.”

10. §. Az Alkotmány 24. §-ának (1)–(3) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(1) Az Országgyűlés akkor határozatképes, ha a képviselőknek több, mint a fele jelen van.

(2) Az Országgyűlés a határozatait a jelen lévő képviselők több, mint a felének szavazatával hozza.

(3) Az Alkotmány megváltoztatásához, az Alkotmányban meghatározott egyes döntések meghozatalához, továbbá az alkotmányerejű törvények megalkotásához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.”

11. §. Az Alkotmány 25. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**25. §.** (1) Törvényt a köztársasági elnök, a Minisztertanács, minden országgyűlési bizottság és bármely országgyűlési képviselő kezdeményezhet.

(2) A törvényhozás joga az Országgyűlést illeti meg.

(3) Az Országgyűlés által elfogadott törvényt az Országgyűlés elnöke aláírja, majd megküldi a köztársasági elnöknek.”

12. §. Az alkotmány 26. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**26. §.** (1) A törvény kihirdetéséről, annak kézhezvételétől számított tizenöt napon – az Országgyűlés elnökének sürgősségi kérelmére öt napon – belül a köztársasági elnök gondoskodik. A kihirdetésre megküldött törvényt aláírja. A törvényt a hivatalos lapban ki kell hirdetni.

(2) Ha a köztársasági elnök a törvénnyel vagy annak valamelyik rendelkezésével nem ért egyet, azt aláírás előtt az (1) bekezdésben említett határidőn belül megfontolás végett, észrevételeinek közlésével visszaküldheti az Országgyűlésnek.

(3) Az Országgyűlés a törvényt újra megtárgyalja, és elfogadásáról ismét határoz. Az Országgyűlés elnöke által ezt követően megküldött törvényt a köztársasági elnök köteles aláírni és öt napon belül kihirdetni.

(4) A köztársasági elnök a törvényt aláírás előtt az (1) bekezdésben említett határidőn belül véleményezésre megküldi az Alkotmánybíróságnak, ha annak valamelyik rendelkezését alkotmányellenesnek tartja.

(5) Ha az Alkotmánybíróság – soron kívüli eljárásban – az alkotmányellenességet megállapítja, a köztársasági elnök a törvényt az Országgyűlésnek visszaküldi, egyébként köteles a törvényt aláírni és öt napon belül kihirdetni.”

13. §. Az Alkotmány 27. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**27. §.** Az Országgyűlés tagjai a köztársasági elnökhöz, az állampolgári jogok országgyűlési biztosához, az Állami Számvevőszék elnökéhez és a Magyar Nemzeti Bank elnökéhez kérdést, a Minisztertanácshoz, a Minisztertanács bármely tagjához és a legfőbb ügyészhez interpellációt és kérdést intézhetnek, a feladatkörükbe tartozó minden ügyben.”

14. §. Az Alkotmány 28. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**28. §.** (1) Az Országgyűlés megbízatása az alakuló ülésével kezdődik.

(2) Az Országgyűlés kimondhatja feloszlását megbízatásának lejártá előtt is.

(3) A köztársasági elnök a választások kitűzésével egyidejűleg feloszlathatja az Országgyűlést, ha az Országgyűlés – ugyanazon Országgyűlés megbízatása idején – tizenkét hónapon belül legalább négy esetben

a) megvonja a bizalmat a Minisztertanácstól, vagy

b) nem szavaz bizalmat a bemutatkozó Minisztertanácsnak.

(4) A köztársasági elnök a (3) bekezdésben meghatározott jogával megbízatásának ideje alatt legfeljebb két alkalommal élhet.

(5) Az Országgyűlés feloszlatása előtt a köztársasági elnök köteles kikérni a Minisztertanács elnökének és az Országgyűlés elnökének, az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselőcsoportjai vezetőinek, továbbá a pártokhoz nem tartozó képviselők megbízottjának a véleményét.

(6) Az Országgyűlés megbízatásának lejártától, feloszlásától vagy felosztatásától számított három hónapon belül új Országgyűlést kell választani. Az Országgyűlés működése az új Országgyűlés alakuló üléséig tart.”

15. §. Az Alkotmány a következő 28/A. §-sal egészül ki:

„**28/A. §.** (1) Rendkívüli állapot vagy szükségállapot idején az Országgyűlés nem mondhatja ki a feloszlását és nem oszlatható fel.

(2) ha az Országgyűlés megbízatása rendkívüli állapot vagy szükségállapot idején jár le, a megbízatás a rendkívüli állapot, illetőleg a szükségállapot megszűnéséig meghosszabbodik.

(3) A feloszlott vagy felosztatott Országgyűlést a köztársasági elnök hadiállapot, háborús veszély állapota vagy szükséghelyzet esetén ismét összehívhatja. Megbízatásának meghosszabbításáról az Országgyűlés maga határoz.”

16. §. Az Alkotmány 29–32. §-ai és az előtte levő „Az Elnöki Tanács” alcím helyébe a következő III. fejezet lép; egyidejűleg a III. fejezet számozása VII. fejezetre, a IV. fejezet számozása IX. fejezetre, az V. fejezet számozása X. fejezetre, a VI. fejezet számozása XI. fejezetre, a VII. fejezet számozása XII. fejezetre, a VIII. fejezet számozása XIII. fejezetre, a IX. fejezet számozása XIV. fejezetre és a X. fejezet számozása XV. fejezetre változik.

„III. fejezet
A köztársasági elnök

29. §. (1) Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és öröködik az államszervezet demokratikus működése felett.

(2) A köztársasági elnök a fegyveres erők főparancsnoka.

29/A. §. (1) A köztársasági elnököt az Országgyűlés négy évre választja.

(2) Köztársasági elnökké megválasztható minden választójoggal rendelkező állampolgár, aki a választás napjáig a harmincötödik életévét betöltötte.

(3) A köztársasági elnököt e tisztségre legfeljebb egy alkalommal lehet újraválasztani.

29/B. (1) A köztársasági elnök választását jelölés előzi meg. A jelölés érvényességéhez az Országgyűlés legalább ötven tagjának írásbeli ajánlása szükséges. A jelölést az Országgyűlés elnökénél a szavazás elrendelése előtt kell benyújtani. Az Országgyűlés minden tagja csak egy jelöltet ajánlhat. Annak, aki több jelöltet ajánl, mindegyik ajánlása érvénytelen.

(2) Az Országgyűlés a köztársasági elnököt titkos szavazással választja. A szükséghez képest többszöri szavazásnak van helye. Az első szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki a képviselők kétharmad részének szavazatát elnyeri.

(3) Ha az első szavazás alkalmával ezt a többséget egyik jelölt sem nyeri el, az (1) bekezdésnek megfelelő új ajánlás alapján újból szavazást kell tartani. A második szavazás alapján való megválasztáshoz ugyancsak a képviselők kétharmad részének szavazata szükséges.

(4) Ha a második szavazás alkalmával egyik jelölt sem nyerte el a megkívánt többséget, harmadszori szavazást kell tartani. Ez alkalommal csak arra a két jelöltre lehet szavazni, akik a második szavazás alkalmával a legtöbb szavazatot kapták. A harmadik szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki – tekintet nélkül a szavazásban részt vevők számára – a szavazatok többségét elnyerte.

(5) A szavazási eljárást legfeljebb három egymásra következő nap alatt be kell fejezni.

29/C. §. (1) a köztársasági elnököt a korábbi elnök megbízatásának lejártá előtt legalább harminc nappal, ha pedig a megbízás idő előtt szűnt meg, a megszűnéstől számított harminc napon belül kell megválasztani.

(2) Az elnökválasztást az Országgyűlés elnöke tűzi ki.

29/D. §. A megválasztott köztársasági elnök a korábbi elnök megbízatásának lejártakor, illetőleg a megbízás idő előtti megszűnése esetén a kiírt választás eredményének kihirdetését követő nyolcadik napon lép hivatalába; hivatalba lépését megelőzően az Országgyűlés előtt esküt tesz.

29/E. §. (1) a köztársasági elnök átmeneti akadályoztatása esetén, vagy ha a köztársasági elnök megbízatása valamely okból idő előtt megszűnik, az új köztársasági elnök hivatalba lépéséig a köztársasági elnöki jogkört az Országgyűlés elnöke gyakorolja, azzal a korlátozással, hogy törvényt az Országgyűlésnek megfontolás végett, illetőleg az alkotmánybíróságnak megvizsgálás céljából nem küldhet meg, az Országgyűlést nem oszthatja fel, és a kegyelmezés jogával csak a jogerősen elítéltek javára élhet.

(2) A köztársasági elnök helyettesítése idején az Országgyűlés elnöke képviselői jogait nem gyakorolhatja, és helyette az Országgyűlés elnökének feladatát az Országgyűlés által kijelölt alelnök látja el.

30. §. (1) A köztársasági elnöki tisztség összeegyeztethetetlen minden más állami, társadalmi és politikai tisztséggel vagy megbízatással. A köztársasági elnök más kereső foglalkozást nem folytathat, és egyéb tevékenységéért – a szerzői jogi védelem alá eső tevékenységet kivéve – díjazást nem fogadhat el.

(2) A köztársasági elnök tiszteletdíját, kedvezményeit és az őt megillető költségtérítés összegét alkotmányerejű törvény állapítja meg.

30/A. §. (1) A köztársasági elnök

a) képviseli a magyar államot,

b) a Magyar Köztársaság nevében nemzetközi szerződéseket köt, ha a szerződés tárgya a törvényhozás hatáskörébe tartozik, a szerződés megkötéséhez az Országgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges,

c) megbízza és fogadja a nagyköveteket és a követeket,

d) kitiűzi az országgyűlési és a tanácsi választásokat,

e) részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés és az országgyűlési bizottságok ülésein,

f) javaslatot tehet az Országgyűlésnek intézkedés megtételére,

g) népszavazást kezdeményezhet,

h) kinevezi és felmenti – az illetékes miniszternek a Minisztertanács elnöke útján tett javaslatára – az államtitkárokat,

i) külön törvényben meghatározott szervek javaslatára kinevezi és felmenti a Magyar Nemzeti Bank elnökhelyetteseit és az egyetemi tanárokat; megbízza és felmenti az egyetemek rektorait; kinevezi és előlépteti a tábornokokat; megerősíti tisztségében a Magyar Tudományos Akadémia elnökét,

j) adományozza a törvényben meghatározott címeket, érdemrendeket, kitüntetéseket és engedélyezi viselésüket,

k) gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát,

l) dönt az állampolgársági ügyekben,

m) dönt mindazokban az ügyekben, amelyeket külön törvény a hatáskörébe utal.

(2) Ha a köztársasági elnökkel szemben a tisztsége gyakorlása során összeférhetlensé-

gi ok [30. § (1) bekezdés] merül fel, bármely képviselő indítványára az Országgyűlés határoz az összeférhetlenség kimondásáról. A határozat meghozatalához a képviselők kétharmadának a szavazata szükséges. A szavazás titkos.

(3) A köztársasági elnök az Országgyűléshez intézett nyilatkozatával lemondhat megbízatásáról. A lemondás érvényességéhez az Országgyűlés elfogadó nyilatkozata szükséges. Az Országgyűlés tizenöt napon belül kérheti a köztársasági elnököt, hogy elhatározását újból fontolja meg. Ha a köztársasági elnök elhatározását fenntartja, az Országgyűlés a lemondás tudomásulvételét nem tagadhatja meg.

(4) A köztársasági elnök a tisztségétől megfosztható, ha annak gyakorlása során az Alkotmányt vagy valamely más törvényt szándékosan megsérti. Ehhez a döntéshez a képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

31/A. §. (1) A köztársasági elnök személye sérthetetlen, büntetőjogi védelmét külön törvény biztosítja.

(2) A tisztsége gyakorlása során az Alkotmányt vagy valamely más törvényt megsértő köztársasági elnökkel szemben az országgyűlési képviselők együtöde indítványozhatja a felelősségre vonást.

(3) A felelősségre vonási eljárás megindításához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges. A szavazás titkos.

(4) Az Országgyűlés határozatának meghozatalától kezdődően a felelősségre vonási eljárás befejezéséig az elnök a hatáskörét nem gyakorolhatja.

(5) A cselekmény elbírálása az Országgyűlés által a saját tagjaiból választott, tizenkét személyből álló Ítélező Tanács hatáskörébe tartozik.

(6) Ha az Ítélező Tanács az eljárás eredményeként a törvénysértés tényét megállapítja, javaslatot tesz az Országgyűlésnek arra, hogy az elnököt a tisztségétől fossa meg.

32. §. (1) Ha a köztársasági elnök ellen a felelősségre vonási eljárás a hivatali ideje alatt a hivatali tevékenységével összefüggésben elkövetett, büntetőjogilag üldözendő cselekmény miatt indult, az eljárásban a büntetőeljárás alapvető rendelkezéseit is megfelelően alkalmazni kell. A vádat a legfőbb ügyész képviseli.

(2) A köztársasági elnök ellen egyéb cselekménye miatt büntetőeljárást csak megbízatásának megszűnése után lehet indítani.

(3) A köztársasági elnökkel szemben a Büntető Törvénykönyvben az adott cselekményre meghatározott bármely büntetés és intézkedés alkalmazható. Ha az Ítélező Tanács a köztársasági elnök bűnösségét szándékos bűncselekmény elkövetésében megállapítja, büntetést szab ki, illetőleg intézkedést alkalmaz, továbbá javasolhatja az Országgyűlésnek, hogy fossa meg az elnököt a tisztségétől."

17. §. Az Alkotmány a 32. § után a következő IV. fejezettel egészül ki:

„IV. fejezet
Az Alkotmánybíróság

32/A. §. (1) Az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályok alkotmányosságát, illetőleg ellátja a törvénnyel hatáskörébe utalt feladatokat.

(2) Az Alkotmánybíróság alkotmányellenesség megállapítása esetén megsemmisíti a törvényeket és más jogszabályokat.

(3) Az Alkotmánybíróság eljárását törvényben meghatározott esetekben bárki kezdeményezheti.

(4) Az Alkotmánybíróság tizenöt tagját az országgyűlés választja. Az Alkotmánybíróság tagjainak a megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

(5) Az Alkotmánybíróság tagjai nem lehetnek tagjai a pártnak, és az Alkotmánybíróság hatásköréből adódó feladatokon kívül politikai tevékenységet nem folytathatnak.

(6) Az Alkotmánybíróság szervezetéről és működéséről alkotmányerejű törvény rendelkezik.”

18. §. Az Alkotmány a 32/A. § után a következő V. fejezettel egészül ki:

„V. fejezet

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa

32/B. §. (1) Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának feladata, hogy az alkotmányos jogokat érintő eljárásokkal kapcsolatban tudomására jutott visszaességekát kivizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen.

(2) Az országgyűlési biztos eljárását törvényben meghatározott esetekben bárki kezdeményezheti.

(3) Az országgyűlési biztost a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja. Az Országgyűlés egyes alkotmányos jogok védelmére külön biztost is választhat.

(4) Az országgyűlési biztos tevékenységének tapasztalatairól évente beszámol az Országgyűlésnek.

(5) Az országgyűlési biztosokra vonatkozó részletes szabályokat az alkotmányerejű törvény állapítja meg.”

19. §. Az Alkotmány a 32/B. § után a következő VI. fejezettel egészül ki:

„VI. fejezet

Az Állami Számvevőszék

32/C. §. (1) Az Állami Számvevőszék az Országgyűlés pénzügyi-gazdasági ellenőrző szerve. Feladatkörében ellenőrzi az államháztartás gazdálkodását, ennek keretében az állami költségvetési javaslat megalapozottságát, a felhasználások szükségességét és célszerűségét, ellenjegyezi a költségvetés hitelfelvételeire vonatkozó szerződéseket; előzetesen felülvizsgálja az állami költségvetés felhasználásának a törvényességét; ellenőrzi az állami költségvetés végrehajtásáról készített zárszámadást; ellenőrzi az állami vagyon kezelését, az állami tulajdonban lévő vállalatok, vállalkozások vagyonértékmegőrző és vagyongyarapító tevékenységét; ellátja a törvénnyel hatáskörébe utalt egyéb feladatokat.

(2) Az Állami Számvevőszék ellenőrzéseit törvényességi, célszerűségi és eredményességi szempontok szerint végzi. Az Állami Számvevőszék az általa végzett ellenőrzésekről

jelentésben tájékoztatja az Országgyűlést. A jelentést nyilvánosságra kell hozni. Az Állami Számvevőszék elnöke a zárszámadás ellenőrzéséről készült jelentést a zárszámadással együtt terjeszti az Országgyűlés elé.

(3) Az Állami Számvevőszék elnökét és elnökhelyetteseit az Országgyűlés választja; a számvevőket az Állami Számvevőszék elnöke alkalmazza.

(4) Az Állami Számvevőszék szervezetéről és működéséről alkotmányerejű törvény rendelkezik.”

20. §. Az Alkotmány VII. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:

„A Minisztertanács”

21. §. Az Alkotmány 33. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**33. §.** (1) A Minisztertanács (Kormány)

a) a Minisztertanács elnökéből,

b) az államminiszterekből és

c) a miniszterekből áll.

(2) A Minisztertanács elnökét az általa kijelölt államminiszter helyettesíti.

(3) Kormányalakításra az Országgyűlésben képviselettel rendelkező pártok képviselőcsoportjai vezetőinek, továbbá a pártokhoz nem tartozó képviselők megbízottjának a meghallgatása után a köztársasági elnök ad megbízást. A Minisztertanács megválasztásáról, továbbá programjának elfogadásáról az Országgyűlés egyszerre határoz. A Minisztertanács megbízatása az Országgyűlés által megválasztott új Minisztertanács hivatalba lépéséig tart.

(4) A Minisztertanács egyes tagjainak a megválasztásáról és felmentéséről az Országgyűlés a Minisztertanács elnökének a javaslata alapján határoz.

(5) A Minisztertanács tagjai megválasztásuk után az Országgyűlés előtt esküt tesznek.”

22. §. (1) Az Alkotmány 35. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A Minisztertanács

a) védi az alkotmányos rendet, védi és biztosítja az állampolgárok jogait;

b) biztosítja a törvények végrehajtását;

c) irányítja a minisztériumok és a közvetlenül alárendelt egyéb szervek munkáját, összehangolja tevékenységüket;

d) ellátja a tanácsok törvényességi felügyeletét;

e) biztosítja a társadalmi-gazdasági tervek kidolgozását, gondoskodik megvalósulásukról;

f) meghatározza a tudományos és kulturális fejlesztés állami feladatait, és biztosítja az ezek megvalósulásához szükséges feltételeket;

g) meghatározza a szociális és egészségügyi ellátás állami rendszerét, és gondoskodik az ellátás anyagi fedezetéről;

h) irányítja a fegyveres erők, a rendőrség és a rendészeti szervek működését;

i) az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát veszélyeztető elemi csapás, illetőleg következményeinek az elhárítása (a továbbiakban: veszélyhelyzet), valamint a közrend és a közbiztonság védelme érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket;

j) közreműködik a külpolitika meghatározásában; a Magyar Köztársaság Kormánya nevében nemzetközi szerződéseket köt;

k) ellátja mindazokat a feladatokat, amelyeket törvény a hatáskörébe utal.”

(2) Az Alkotmány 35. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) Veszélyhelyzetben a Minisztertanács az Országgyűlés felhatalmazása alapján egyes törvények rendelkezéseitől eltérő rendeleteket és intézkedéseket hozhat. A veszélyhelyzetben alkalmazható szabályokat alkotmányerejű törvény állapítja meg.”

(3) Az Alkotmány 35. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) A Minisztertanács – jogszabály kivételével – az alárendelt szervek által hozott minden olyan határozatot vagy intézkedést megsemmisít, illetőleg megváltoztat, amely törvénybe ütközik.”

23. §. (1) Az Alkotmány 39. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A Minisztertanács tagjai a Minisztertanácsnak és az Országgyűlésnek felelősek, tevékenységükről kötelesek a Minisztertanácsnak és az Országgyűlésnek beszámolni. A Minisztertanács tagjai és az államtitkárok jogállását, díjazását, továbbá felelősségre vonásuk módját alkotmányerejű törvény szabályozza.”

(2) Az Alkotmány 39. §-a a következő (3) bekezdéssel egészül ki:

„(3) A Minisztertanács tagjai részt vehetnek és felszólalhatnak az Országgyűlés ülésein.”

24. §. Az Alkotmány 39/A. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az indítvány feletti vitát és szavazást legkorábban a beterjesztéstől számított három nap után, legkésőbb a beterjesztéstől számított nyolc napon belül kell megtartani.”

25. §. Az Alkotmány 39/B. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az Országgyűlés a bizalom megvonásától számított negyven napon belül határoz az új Minisztertanács megválasztása felől.”

26. §. az Alkotmány a 40. § után a következő VIII. fejezettel egészül ki:

VIII. fejezet

A fegyveres erők és a rendőrség

40/A. §. (1) A fegyveres erők (Magyar Néphadsereg, Határőrség) alapvető kötelessége a haza katonai védelme. A fegyveres erők feladatait és a rájuk vonatkozó részletes szabályokat alkotmányerejű törvény határozza meg.

(2) A rendőrség alapvető feladata a közbiztonság és a belső rend védelme. A rendőrséggel és az állam biztonságával összefüggő részletes szabályokat alkotmányerejű törvény határozza meg.

40/B. §. (1) A fegyveres erők – a hatályos nemzetközi szerződésen alapuló hadgyakorlat, illetőleg az Egyesült Nemzetek Szervezete felkérésére végzett békefenntartó tevékenység kivételével – csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával léphetik át az államhatárokat.

(2) A fegyveres erőket az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveres vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelő-

en kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.

(3) A fegyveres erők irányítására – ha érvényes nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik – az Alkotmányban és külön törvényben meghatározott keretek között kizárólag az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Minisztertanács és az illetékes miniszter jogosult.

(4) A fegyveres erők és a rendőrség tényleges állományú tagjának pártban való tevékenységére alkotmányerejű törvény korlátokat állapít meg.

40/C. §. (1) Érvényes nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában idegen fegyveres erők az Országgyűlés előzetes hozzájárulása nélkül az ország területén nem vonulhatnak át, nem használhatók fel és nem állomásozhatnak.

(2) A honvédelmet érintő nemzetközi szerződéseket törvényben kell megerősíteni és nyilvánosan kihirdetni.”

27. §. Az Alkotmány 42. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A tanácsok tagjait négyévi időtartamra választják.”

28. §. Az Alkotmány 43. §-a (1) bekezdésének *a)*, *c)* és *e)* pontja helyébe a következő rendelkezések lépnek:

(*A tanács*)

„*a)* képviseli a lakosság érdekeit, működési területén a lakosság önkormányzati szerve,”

„*c)* meghatározza – az ország társadalmi-gazdasági terve és az állami költségvetés figyelembevételével – a terveit és költségvetését, irányítja és ellenőrzi a tervek végrehajtását, a költségvetés felhasználását, anyagi eszközeivel önállóan gazdálkodik,”

„*e)* közreműködik az alkotmányos rend védelmében.”

29. §. Az Alkotmány 48. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**48. §.** (1) A Legfelsőbb Bíróság elnökét a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja, elnökhelyetteseit a Legfelsőbb Bíróság elnökének a javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki.

(2) A hivatásos bírákat törvényben meghatározott módon a köztársasági elnök nevezi ki.

(3) A bírákat tisztségükből csak törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani.”

30. §. Az Alkotmány 50. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**50. §.** (1) A Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit.

(2) A bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét.

(3) A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve. A bírák nem lehetnek tagjai pártnak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

(4) A bíróságokra vonatkozó szabályokat alkotmányerejű törvény állapítja meg.”

31. §. Az Alkotmány 51. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**51. §.** (1) A Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze és az ügyészség gondoskodik az állampolgárok jogainak védelméről, valamint az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözéséről.

(2) Az ügyészség törvényben meghatározott ügyekben nyomozást végez, felügyeletet gyakorol a nyomozás törvényessége felett, képviseli a vádat a bírósági eljárásban, továbbá felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.

(3) Az ügyészség közreműködik annak biztosításában, hogy a társadalom valamennyi szervezete, minden állami szerv és állampolgár megtartsa a törvényeket. Törvénysértés esetén – törvényben meghatározott esetekben és módon – fellép a törvényesség védelmében.”

32. §. Az Alkotmány 52. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A Magyar Köztársaság legfőbb ügyészét a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja, a legfőbb ügyész helyetteseit a legfőbb ügyész javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki.”

33. §. Az Alkotmány 53. §-a a következő (2) bekezdéssel egészül ki és egyidejűleg a jelenlegi (2)–(3) bekezdés számozása (3)–(4) bekezdésre változik:

„(2) Az ügyészek nem lehetnek tagjai pártnak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.”

34. §. Az Alkotmány XII. fejezete helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„XII. fejezet

Alapvető jogok és kötelességek

54. §. (1) a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.

(2) Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni, és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.

55. §. (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, senkit sem lehet szabadságától másként, mint a törvényben meghatározott okokból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.

(2) Az, aki törvénytelen letartóztatás vagy fogva tartás áldozata volt, kártérítésre jogosult.

56. §. A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes.

57. §. (1) A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

(2) A Magyar Köztársaságban senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg.

(3) A büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

(4) Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog szerint nem volt bűncselekmény.

(5) A Magyar Köztársaságban a törvényekben meghatározottak szerint mindenki jogor-

voslattal élhet az olyan bírói, államigazgatási vagy más hatósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti.

58. §. (1) Mindenkít, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén – törvényben meghatározott esetek kivételével – megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is.

(2) A Magyarország területén törvényesen tartózkodó külföldit csak a törvénynek megfelelően hozott határozat alapján lehet kiutasítani.

59. §. A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sértetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.

60. §. (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára.

(2) Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben nyilváníthassa vagy nyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa.

(3) A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik.

61. §. (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát.

62. §. A Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát és biztosítja annak szabad gyakorlását.

63. §. (1) A Magyar Köztársaságban az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni.

(2) Politikai célt szolgáló fegyveres szervezet az egyesülési jog alapján nem hozható létre.

64. §. A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy egyedül vagy másokkal együttesen írásban kérelmet vagy panaszt terjesszen az illetékes állami szerv elé.

65. §. (1) A Magyar Köztársaság – a törvényben meghatározott feltételek szerint – biztosítja a menedékjogot azoknak a külföldi állampolgároknak, akiket hazájukban, illetőleg azoknak a hontalanoknak, akiket tartózkodási helyükön faji, vallási, nemzeti, nyelvi vagy politikai okokból üldöznek.

(2) A menedékjogot élvező személyt más államnak nem lehet kiadni.

66. §. (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében.

(2) A Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani.

(3) A munka végzése során a nők és a fiatalok védelmét külön szabályok is biztosítják.

67. §. (1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

(2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák.

(3) A családok és az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák.

68. §. (1) A Magyar Köztársaságban élő nemzeti és nyelvi kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők.

(2) A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és nyelvi kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát.

69. §. (1) A Magyar Köztársaságban senkit nem lehet magyar állampolgárságtól önkényesen megfosztani, vagy magyar állampolgárt a Magyar Köztársaság területéről kiutasítani.

(2) A Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és nyelvi kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát.

69. §. (1) A Magyar Köztársaságban senki nem lehet magyar állampolgárságtól önkényesen megfosztani, vagy magyar állampolgárt a Magyar Köztársaság területéről kiutasítani.

(2) Magyar állampolgár külföldről bármikor hazatérhet.

(3) Minden magyar állampolgár jogosult arra, hogy törvényes külföldi tartózkodásának ideje alatt a Magyar Köztársaság védelmét élvezze.

70. §. (1) Minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy – ha állandó lakóhelye Magyarországon van – az országgyűlési és a tanácsi választásokon választó és választható legyen.

(2) Nincs választójoga annak, aki a cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alatt, illetőleg aki a közügyek gyakorlásától eltiltó jogerős ítélet hatálya alatt áll, továbbá aki jogerős szabadságvesztés büntetését, vagy aki büntetőeljárásban jogerősen elrendelt intézeti kényszergyógykezelését tölti.

(3) A helyi tanácsok tagjainak választásánál a választójog – külön törvény szerint – megilleti a Magyarországon tartósan letelepedett nem magyar állampolgárokat is.

(4) Minden magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy részt vegyen a közügyek viteleiben, továbbá hogy rátermettségének, képzettségének és szakmai tudásának megfelelően közhivatalt viseljen.

70/A. §. (1) a Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

(2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti.

(3) A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.

70/B. §. (1) A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a munkához, a munka és a foglalkozás szabad megválasztásához.

(2) Az egyenlő munkáért mindenkinek, bármilyen megkülönböztetés nélkül, egyenlő bérhez van joga.

(3) Minden dolgozónak joga van olyan jövedelemhez, amely megfelel végzett munkája mennyiségének és minőségének.

(4) Mindenkinek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz és a rendszeres fizetett szabadsághoz.

70/C. §. (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy gazdasági és társadalmi érdekeinek védelme céljából másokkal együtt szervezetet alakítson vagy ahhoz csatlakozzon.

(2) A sztrájkjogot az ezt szabályozó törvények keretei között lehet gyakorolni.

70/D. §. (1) A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

(2) Ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.

70/E. §. (1) A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz; öregség, betegség, rokkantság, özvegyiség, árvaság és önhibájukon kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak.

(2) A Magyar Köztársaság az ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás útján és a szociális intézmények rendszerével valósítja meg.

70/F. §. (1) A Magyar Köztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot.

(2) A Magyar Köztársaság ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és elsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósítja meg.

70/G. §. (1) A Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.

(2) Tudományos igazságok kérdésében dönten, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak.

70/H. §. (1) A haza védelme a Magyar Köztársaság minden állampolgárának kötelessége.

(2) Az állampolgárok az általános honvédelmi kötelezettség alapján fegyveres vagy fegyver nélküli katonai szolgálatot, illetőleg törvényben meghatározott feltételek szerint polgári szolgálatot teljesítsenek.

70/I. §. A Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük taníttatásáról gondoskodni.

70/K. §. Az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a kötelességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogások bíróság előtt érvényesíthetők."

35. §. (1) Az Alkotmány 71. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(1) Az országgyűlési képviselőket, valamint a községi, a városi és a fővárosi kerületi tanácsok tagjait (a helyi tanácstagokat) a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással választják.”

(2) Az Alkotmány 71. §-nak (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) Az országgyűlési képviselők és a tanácstagok választásáról külön törvény rendelkezik.”

36. §. Az Alkotmány XIV. fejezete helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„XIV. fejezet

A Magyar Köztársaság fővárosa és nemzeti jelképei

74. §. A Magyar Köztársaság fővárosa Budapest.

75. §. A Magyar Köztársaság himnusza Kölcsey Ferenc *Himnusz* című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

76. §. A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról alkotmányerejű törvény rendelkezik.”

37. §. Az Alkotmány 77. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(2) Az Alkotmány és az alkotmányos jogszabályok a társadalom valamennyi szervezetére, minden állami szervre és állampolgárra egyaránt kötelezőek.”

38. §. (1) Ez a törvény – a 4. § (2) bekezdésének, a 38. § (6) bekezdésében megjelölt rendelkezése kivételével, a 6–8. §-oknak a 38. § (3) bekezdésében megjelölt rendelkezései kivételével, a 16. §-nak a 38. § (5) bekezdésében megjelölt rendelkezése kivételével, továbbá a 24–25. § és a 27. § kivételével – a kihirdetése napján lép hatályba; egyidejűleg az Alkotmány 49. §-a, 72–73. §-a és a 77. §-ának (3) bekezdése a hatályát veszti. Az alkotmány címében és szövegében a „Népköztársaság” elnevezés „Köztársaság” elnevezésre, az Alkotmány 19. § (5) bekezdésében a „törvény”, a 34. §-ban a „külön törvény”, a 44. § (2) bekezdésében a „törvény” és az 53. § (4) bekezdésében a „törvény” elnevezés „alkotmányerejű törvény” elnevezésre változik. Ahol jogszabály a Magyar Népköztársaságot említi, ezen a Magyar Köztársaságot kell érteni.

(2) A törvény hatálybalépésének napján a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa megszűnik. Ezzel egyidejűleg az Alkotmány II. fejezetében „Az Országgyűlés” alcím, továbbá az Alkotmány 35. § (2) bekezdés harmadik mondatából az „és törvényerejű rendelettel” szövegrész, a 37. § (3) bekezdés második mondatából az „elnöke, elnökhelyettesei és” szövegrész, valamint a „törvényerejű rendelettel” szövegrész, a 38. § harmadik mondatából „az Elnöki Tanács vagy” szövegrész, továbbá a 43. § (2) bekezdés első mondatából a „törvényerejű rendelettel” szövegrész a hatályát veszti. Ahol jogszabály az Elnöki Tanácsot vagy annak elnökét említi, ezen – eltérő rendelkezés hiányában – a köztársasági elnököt kell érteni.

(3) A törvény 6. §-ának az Alkotmány 20. § (2)–(6) bekezdéseit megállapító rendelkezése, a 7. §-nak az Alkotmány 20/A. § (2)–(3) bekezdéseit megállapító rendelkezése, a 8. §-nak az Alkotmány 22. § (1) és (4)–(5) bekezdéseit megállapító rendelkezése, továbbá a 24–25. §-a az országgyűlési képviselők következő általános választása után összeülő új Országgyűlés alakuló ülésének a napján lép hatályba.

(4) A törvény 27. §-a a tanácsstagok következő általános választása kitűzésének a napján lép hatályba.

(5) A törvény 3. § (2) bekezdésének az Alkotmány 19. § (3) bekezdés *k)* pontjában szereplő, a Magyar Nemzeti Bank elnökének megválasztására vonatkozó, továbbá a törvény 16. §-ának az Alkotmány 30/A. § (1) bekezdés *i)* pontjában szereplő, a Magyar Nemzeti Bank elnökhelyetteseinek kinevezésére vonatkozó rendelkezése hatálybalépéséről külön törvény rendelkezik.

(6) Az alkotmány 38. §-a, továbbá a 43. § (2) bekezdés első mondatából az „államtitkári rendelkezéssel” szövegrész az új Országgyűlés által megválasztott Minisztertanács hivatalba lépése napján hatályát veszti; ezen a napon megszűnik a Minisztertanács elnökhelyettese tisztség.

(7) A Központi Népi Ellenőrzési Bizottság elnöke tisztség 1989. december 31-én megszűnik.

(8) E törvény hatálybalépésével egyidejűleg hatályba lép az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi I. törvény 3. §-a.

(9) A Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról szóló törvény hatálybalépéséig a Magyar Köztársaság címere és zászlaja a jelenlegi állami címer, illetve zászló.

39. §. (1) Az Országgyűlés felhatalmazza az igazságügy-minisztert, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmányának egységes szövegét a Magyar Közlönyben közzé tegye.

(2) A Minisztertanács 1990. április 30-áig gondoskodik az e törvény végrehajtásához szükséges törvényjavaslatok Országgyűlés elé terjesztéséről, illetőleg a hatáskörébe tartozó jogalkotási feladatok elvégzéséről.

40. §. (1) Ha az e törvénnyel visszaállított köztársasági elnöki tisztség betöltésére az új Országgyűlés megválasztása előtt kerül sor, akkor a köztársasági elnököt a választópolgárok az általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással négy évre választják meg.

(2) Az (1) bekezdés szerinti választás részletes szabályait külön törvény tartalmazza.

(3) A köztársasági elnök hivatalba lépéséig az elnöki jogkört a 16. §-nak az Alkotmány 29/E. §-át megállapító rendelkezése szerint az Országgyűlés elnöke gyakorolja.

Dr. Szűrös Mátyas s. k.
az Országgyűlés elnöke

Balogh László s. k.
az Országgyűlés jegyzője

Soltészné Pádár Ilona s. k.
az Országgyűlés jegyzője

Magyar Közlöny, 1989. október 23., 1219–1230.

■ 14. AZ 1989. ÉVI XXXIV. TÖRVÉNY AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK VÁLASZTÁSÁRÓL ■

(Részlet)

BUDAPEST, 1989. OKTÓBER 30.

Első rész A VÁLASZTÓJOG

1. §. A választójog általános és egyenlő, a szavazás közvetlen és titkos.

2. §. (1) A Magyar Köztársaságban az országgyűlési képviselők választásán választójoga van – a (2) bekezdésben említettek kivételével – minden nagykorú magyar állampolgárnak (a továbbiakban: választópolgár).

(2) Nincs választójoga annak:

- a) aki cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alatt áll,
- b) aki a közügyek gyakorlásától eltiltó jogerős ítélet hatálya alatt áll,
- c) aki szabadságvesztés büntetését tölti,
- d) aki büntető eljárásban jogerősen elrendelt intézeti kényszergyógykezelés alatt áll.

(3) Mindenki választható, aki választójoggal rendelkezik és állandó lakóhelye Magyarországon van.

(4) A szavazásban akadályozott az, aki a szavazás napján külföldön tartózkodik, továbbá akinek nincs állandó vagy ideiglenes lakóhelye Magyarországon.

3. §. A választójog gyakorlása a választópolgár szabad elhatározásán alapul.

Második rész A VÁLASZTÁSI RENDSZER

I. fejezet *Országgyűlési képviselők*

4. §. (1) az országgyűlési képviselők száma összesen háromszáznolcvanhat.

(2) Százhetvenhat országgyűlési képviselőt egyéni választókerületben, százötvenkettőt megyei, fővárosi választókerületben (a továbbiakban: területi választókerület) listán választanak. Az egyéni és a területi választókerületben mandátumot elé nem ért, országosan összesített szavazatok alapján a pártok országos listáról további ötvennyolc kompenzációs mandátum kerül betöltésre.

(3) A megyékben és a fővárosban az egyéni választókerületek számát és területi választókerületenként a megszerezhető mandátumok számát, továbbá a választókerületek kialakításának elveit e törvény *melléklete* tartalmazza.

(4) Az országgyűlési képviselők jogai és kötelezettségei azonosak.

II. fejezet *A jelölés*

5. §. (1) Az egyéni választókerületben a választópolgárok és azok a társadalmi szervezetek, amelyek megfelelnek a pártok működéséről és gazdálkodásáról szóló törvény rendelkezéseinek (a továbbiakban: pártok) – a (2) bekezdésben foglalt feltételekkel – jelölhetnek. Két vagy több párt közösen is jelölhet.

(2) Az egyéni választókerületben a jelöléshez legalább hétszázötven választópolgárnak az aláírásával hitelesített ajánlása szükséges. Az ajánlás megtételére kizárólag az e törvény melléklete szerinti „Ajánlási szelvény” szolgál. A választópolgár csak egy egyéni választókerületi jelöltet ajánlhat és csak abban az egyéni választókerületben, amelyben az állandó – ennek hiányában ideiglenes – lakóhelye van.

(3) A területi választókerületben – területi listán – pártok jelölhetnek. Az a párt állíthat területi listát, amely a területi választókerületben – e törvény melléklete szerint meghatározott számban – az egyéni választókerületek egynegyedében, de legalább két egyéni választókerületben jelöltet állított. Nem érinti a listaállítás jogát az, ha az egyéni választókerületben a pártjelölt a szavazás első fordulója előtt visszalépett.

(4) Országos listát az a párt állíthat, amely legalább hét területi választókerületben állított listát.

(5) A pártok közösen is állíthatnak területi és országos listát, illetőleg listáikat kapcsolhatják.

(6) A területi és az országos listán kétszer annyi jelölt állítható, mint ahány mandátum e listákon megszerezhető.

(7) Ugyanaz a személy egyidejűleg az egyéni választókerületben, egy területi listán és az országos listán lehet jelölt. Amennyiben a jelölt az egyéni választókerületben mandátumot szerez, őt a területi listáról, illetőleg az országos listáról törölni kell. Ha a mandátumot a területi listán a jelölt megszerzi, a pártjelölt nevét az országos listáról törölni kell.

(8) Ha a párt listájáról a jelölt kiesik, helyébe a listán soron következő jelölt lép.

6. §. (1) Az egyéni választókerület jelöltjeit az egyéni választókerületi választási bizottságnál, a területi lista jelöltjeit a területi választási bizottságnál, az országos lista jelöltjeit az Országos Választási Bizottságnál kell bejelenteni, legkésőbb a választás napja előtt harminc nappal.

(2) A jelöléshez csatolni kell a jelölt nyilatkozatát arról, hogy

a) választójoga van;
b) a jelölést elfogadja;
c) nincs olyan tisztsége, amely összeférhetetlen képviselői megbízatásával, illetőleg megválasztása esetén arról lemond.

(3) Ha a jelölés benyújtása után a területi lista vagy az országos lista jelöltje kiesik, a párt – legkésőbb a szavazást megelőző nyolc nappal – új jelöltet is bejelenthet.

(4) A választási bizottság minden, a törvényes feltételeknek megfelelő jelölést nyilván tartásba vesz.

III. fejezet

A választás eredményének megállapítása

7. §. (1) Az egyéni választókerületben az első választási fordulóban az a jelölt lesz országgyűlési képviselő, aki megkapta az érvényes szavazatoknak több mint a felét, feltéve, hogy a szavazáson a választókerület választópolgárainak több mint a fele szavazott.

(2) Ha az első választási fordulóban nem szavazott a választókerület választópolgárainak több mint a fele, (a továbbiakban: érvénytelen választási forduló) a második választási fordulóban

a) mindazok a jelöltek indulhatnak, akik az első fordulóban indultak;

b) képviselő az a jelölt lesz, aki a legtöbb érvényes szavazatot kapta, feltéve, hogy a szavazáson a választókerület választópolgárainak több mint az egynegyede szavazott.

(3) Ha az első választási fordulóban a választókerület választópolgárainak több mint a fele szavazott ugyan, de egy jelölt sem kapta meg az érvényes szavazatoknak több mint a felét, (a továbbiakban: eredménytelen választási forduló) a második választási fordulóban

a) azok a jelöltek indulhatnak, akik az első fordulóban az érvényes szavazatoknak legalább tizenöt százalékát megkapták; ha nincs legalább három ilyen jelölt, akkor az első fordulóban a legtöbb szavazatot elért három jelölt;

b) képviselő az a jelölt lesz, aki a legtöbb érvényes szavazatot kapta, feltéve, hogy a szavazáson a választókerület választópolgárainak több mint az egynegyede szavazott.

(4) Azok a pártok, amelyek az egyéni választókerületben közös jelöltet állítottak, a szavazást megelőzően legalább nyolc nappal közlik a választási bizottsággal, hogy a töredékszavazataikat milyen arányban kell az országos összesítésnél figyelembe venni.

(5) Ha az egyéni választókerületben a választás első vagy második fordulóját azért nem lehetett megtartani, mert nem volt jelölt, időközi választást kell tartani (46. §).

8. §. (1) A területi választókerületben a pártok listáinak jelöltjei a leadott szavazatok arányában – e törvény mellékletében írt számítási mód alapján – a szavazólapon szereplő sorrendben jutnak mandátumhoz, feltéve, ha a választópolgároknak több mint a fele szavazott.

(2) Ha a területi választókerületben a pártok listáinak jelöltjei a leadott szavazatok arányában – e törvény mellékletében írt számítási mód alapján – a szavazólapon szereplő sorrendben jutnak mandátumhoz, feltéve, ha a választópolgároknak több mint a fele szavazott.

(2) Ha a területi választókerületben az első választási forduló érvénytelen, mert azon a választópolgároknak több mint a fele nem vett részt, a második választási fordulóban mindazon pártlisták indíthatók, amelyek az első fordulóban indultak. A pártlisták jelöltjei a leadott szavazatok arányában – e törvény mellékletében írt számítási mód alapján – jutnak mandátumhoz feltéve, ha a választópolgároknak több mint az egynegyede szavazott.

(3) Ha az (1)–(2) bekezdés szerinti számítást követően a területi választókerületben betöltetlen mandátum maradna, akkor az a jelölt is mandátumot szerez, aki az egy mandátum megszerzéséhez szükségesnél egyébként kevesebb, de annak kétharmadánál több szavazatot kapott. Több ilyen jelölt közül a mandátumot az szerzi meg, aki sorrendben a legtöbb szavazatot kapta. Ha a számítás elvégzése után üres mandátum marad, akkor ezzel a mandátummal az országos listán megszerezhető mandátumok száma növekszik.

(4) A (3) bekezdés szerinti mandátumszerzés esetén az egy mandátum megszerzéséhez szükséges és a ténylegesen elért szavazatszám különbségét le kell vonni a jelöltet állító párt országosan összesített töredékszavazatainak számából.

(5) Az (1)–(3) bekezdésben említett esetben sem szerzi meg azonban a mandátumot a területi lista jelöltje, ha a mandátum megszerzéséhez az adott választókerületben szükséges számú szavazat több mint kétharmadát, illetőleg ha a területi listákra leadott országosan összesített érvényes szavazatok több mint négy százalékát nem érte el.

(6) Azok a pártok, amelyek a szavazást megelőzően legalább nyolc nappal közölték listáik kapcsolását, a listáikra leadott összesített szavazatok arányában szereznek mandátumot. A bejelentéssel egyidejűleg közölni kell a választási bizottsággal, hogy az egyes jelöltek milyen sorrendben jutnak mandátumhoz. A bejelentést a választási bizottság nyilvánosságra hozza.

(7) azok a pártok, amelyek a területi választókerületben közös listát állítottak vagy listákat kapcsoltak – legkésőbb a választást megelőző nyolc nappal – közlik a választási bizottsággal, hogy a közös listán vagy kapcsolt listákon fennmaradt töredékszavazataikat milyen arányban kell az országos összesítésnél figyelembe venni.

(8) Ha két vagy több párt azonos számú szavazatot ér el, és ezzel a szavazatszámmal mandátumhoz jutnának, de a területi választókerületben megszerezhető mandátumok száma kevesebb, mint az azonos szavazatot elért pártok száma, akkor a pártlista sorszáma szerinti sorrendben kell elosztani a mandátumokat.

(9) Ha a területi választókerületben a választás első vagy második fordulóját azért nem lehetett megtartani, mert egyetlen pártlistát sem indítottak, időközi választást (46. §) kell tartani.

9. §. (1) Az országos listákon a jelöltek az országosan összesített töredékszavazatok arányában, a bejelentés sorrendjében jutnak mandátumhoz. Töredékszavazatnak minősülnek:

a) egyéni választókerületben a választás első érvényes fordulójában az olyan pártjelöltekre leadott szavazatok, amelyekkel a választás egyik fordulójában sem szereztek mandátumot;

b) területi választókerületben – a választás érvényes fordulójában – a listákra leadott olyan szavazatok, amelyek mandátum megszerzéséhez nem voltak elegendőek, illetőleg amelyek mandátum megszerzéséhez felhasznált szavazatszámot meghaladták.

(2) Nem minősülnek az (1) bekezdés szerinti töredékszavazatnak és ezért az országos listán történő mandátum szerzés szempontjából nem vehetők figyelembe az érvénytelen választási fordulóban leadott szavazatok. Nem minősülnek töredékszavazatnak annak a pártnak a területi listáira leadott szavazatai sem, amelynek a területi listáira leadott és országos összesített szavazatai nem haladják meg a valamennyi párt területi listáira leadott országosan összesített szavazatok négy százalékát.

(3) Azok a pártok, amelyek a szavazást megelőzően legalább nyolc nappal közölték országos listáik kapcsolását, a listákra jutó töredékszavazatok összesített számának arányában szereznek mandátumot. A bejelentéssel egyidejűleg közölniük kell az Országos Választási Bizottsággal, hogy az egyes jelöltek milyen sorrendben jutnak mandátumhoz. A bejelentést az Országos Választási Bizottság nyilvánosságra hozza. [...] ¹⁶

Magyar Közlöny, 1989. október 30., 1305–1308.

▪ 15. AZ ORSZÁGGYŰLÉS 25/1989. (XI. 10.) OGY HATÁROZATA ▪ AZ ŰN. NÉGYIGENES NÉPSZAVAZÁSRÓL

BUDAPEST, 1989. NOVEMBER 10.

I.

Az Országgyűlés a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló 1989. évi XVII. törvény 10. §-ának (1) bekezdése alapján – állampolgári kezdeményezésre – népszavazás megtartását rendeli el az alábbi kérdésekben:

1. Csak az országgyűlési választások után kerüljön-e sor a köztársasági elnök megválasztására?

2. Kivonuljanak-e a pártszervek a munkahelyekről?

3. Elszámoljon-e az MSZMP a tulajdonában vagy kezelésében lévő vagyonról?

4. Feloszlassák-e a Munkásőrségeket?

II.

A népszavazás időpontja 1989. november 26-a, vasárnap.

¹⁶ A törvény utolsó, III. része a választási eljárással foglalkozik.

III.

A népszavazással kapcsolatos eljárás határidői, határnapjai:

1. a fővárosi, megyei választási bizottság és a szavazatszámoló bizottságok tagjainak megválasztása 1989. november 8-ig.
2. a szavazókörök kialakítása, a választók nyilvántartásának elkészítése, kifüggesztése, az erről szóló értesítés kiküldése a népszavazást elrendelő országgyűlési határozattal együtt, hirdetmény közzététele 1989. november 10-ig,
3. a választók nyilvántartásával kapcsolatos kifogás bejelentése a kifüggesztés napjától 1989. november 17-ig.

Dr. Fodor István s. k.
az Országgyűlés megbízott elnöke

Dr. Karvalits Ferenc s. k.
az Országgyűlés jegyzője

Tórnán Károlyné s. k.
az Országgyűlés jegyzője

Melléklet a 25/1989. (XI. 10.) OGY határozathoz

SZAVAZÓLAP-MINTA

1. Csak az országgyűlési választások után kerüljön-e sor a köztársasági elnök megválasztására?

(Amennyiben Ön igennel szavaz, azt támogatja, hogy a köztársaság elnökét ne a lakosság, hanem majd az Országgyűlés válassza meg, ha nemmel szavaz, akkor azt támogatja, hogy a köztársaság első elnökét közvetlenül a lakosság válassza meg.)

igen

nem

2. Kivonuljanak-e a pártszervek a munkahelyekről?

(E kérdésben az Országgyűlés a pártokról szóló törvény elfogadásával úgy döntött, hogy a munkahelyeken ne működjenek pártok. Igen szavazatával az Országgyűlés döntését megerősíti, nem szavazatával a pártok munkahelyi működését támogatja.)

igen

nem

3. Elszámoljon-e az MSZMP a tulajdonában vagy kezelésében lévő vagyonról?

(Az Országgyűlés októberi ülészakán a társadalmi szervezetek és az MSZMP vagyoná-

ról szóló tájékoztatót elfogadta. Igen szavazatával megerősíti az elsámoltatást, nem szavazatával elutasítja az elsámoltatást.)

igen

nem

4. *Feloszlassák-e a Munkásőrséget?*

(Az Országgyűlés a Munkásőrséget októberben jogutód nélkül feloszlatta, a törvény végrehajtása megkezdődött. Igen szavazatával megerősíti az Országgyűlés döntését, nem szavazatával a Munkásőrség visszaállítása mellett foglal állást.)

igen

nem

Magyar Közlöny, 1989. november 10., 1372–1373.

▪ 16. AZ 1990. ÉVI IV. TÖRVÉNY A LELKIISMERETI ÉS ▪ VALLÁSSZABADSÁGRÓL, VALAMINT AZ EGYHÁZAKRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1990. FEBRUÁR 12.

A magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek a társadalom kiemelkedő fontosságú, értékhordozó és közösségteremtő tényezői. A hitélet körébe tartozó munkálkodásuk mellett kulturális, nevelési-oktatási, szociális-egészségügyi tevékenységükkel és a nemzeti tudat ápolásával is jelentős szerepet töltenek be az ország életében.

A lelkiismereti és vallásszabadság érvényre juttatása, a mások meggyőződését tisztelőbben tartó, a tolerancia elvét megvalósító magatartás elősegítése érdekében, és ennek garanciájaként az egyházak önállóságának biztosítása, az állammal fennálló kapcsolatainak szabályozása céljából – összhangban az Alkotmánnyal, továbbá a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségvállalásaival – az Országgyűlés a következő alkotmányerejű törvényt alkotja:

I. fejezet

A lelkiismereti és vallásszabadság joga

1. §. A lelkiismereti és vallásszabadság mindenkit megillető alapvető emberi szabadságjog, amelynek zavartalan gyakorlását a Magyar Köztársaság biztosítja.

2. §. (1) A lelkiismereti és vallásszabadság joga magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon – akár egyénileg, akár másokkal együttesen – nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa. (Alkotmány 60. § (2) bek.)

(2) A vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés terjesztése a tömegtájékoztatási eszkö-

zők útján is történhet. Ebben az esetben e tevékenységre a tájékoztatásra vonatkozó törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

3. §. (1) Vallása, meggyőződése és azok kinyilvánítása, illetőleg gyakorlása miatt senkit semmilyen hátrány nem érhet és semmiféle előny nem illet meg.

(2) Állami (hatósági) nyilvántartásba vallási és más meggyőződésre vonatkozó adatot felvenni nem szabad. A nyilvántartásban már szereplő ilyen adatról csak az érintett személy vagy – halála után – egyenes ági rokona részére adható tájékoztatás.

4. §. A lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásában senkit sem szabad akadályozni, a jog gyakorlása azonban – ha törvény másként nem rendelkezik – nem mentesít az állampolgári kötelezettség teljesítése alól.

5. §. A szülőnek, gyámnak joga van ahhoz, hogy a kiskorú gyermek erkölcsi és vallási neveléséről döntsön, és arról megfelelően gondoskodik.

6. §. Az egyéni és közösségi vallásgyakorlást lehetővé kell tenni a szociális, egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi intézményben gondozott, a büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott számára.

7. §. (1) A katonai létesítményben a katonai szolgálatot teljesítő a vallását – a szervezet működési rendjével összhangban – egyénileg szabadon gyakorolhatja.

(2) A katonai létesítményen kívül a katonai szolgálatot teljesítő egyéni és közösségi vallásgyakorlása nem korlátozható.

8. §. (1) Az azonos hitelveket követők, vallásuk gyakorlása céljából, önkormányzattal rendelkező vallási közösséget, vallásfelekezetet, egyházat (a továbbiakban együtt: egyház) hozhatnak létre.

(2) Egyház minden olyan vallási tevékenység végzése céljából alapítható, amely az Alkotmánnyal nem ellentétes és amely törvénybe nem ütközik. [...] ¹⁷

Magyar Közlöny, 1990. február 12., 205–206.

▪ 17. MAGYAR–SZOVJET EGYEZMÉNY A MAGYARORSZÁGON ▪ ÁLLOMÁSOZÓ SZOVJET CSAPATOK KIVONULÁSÁRÓL

MOSZKVA, 1990. MÁRCIUS 10.

A Magyar Köztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya (a továbbiakban: Felek),

a Magyar Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége közötti baráti és jószomszédi kapcsolatok fejlesztésére való törekvéstől vezérelve, következetesen betartva a nemzetközi jognak az ENSZ alapokmányában és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Záróokmányában megerősített alapelveit, beleértve a szuverenitás és a belügyekbe való be nem avatkozás elvének tiszteletben tartását,

a Magyarországon ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonását az európai és a

¹⁷ A törvény II. fejezete az egyházak különböző ügyeivel foglalkozik, a III. fejezect pedig vegyes rendelkezéseket tartalmaz.

nemzetközi bizalom és biztonság erősítésére irányuló együttes erőfeszítéseik szerves részének tekintve

az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk. A Magyar Köztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok kivonására 1990–1991 folyamán kerül sor.

A szovjet csapatok kivonása a Magyar Köztársaság területéről 1990. március 12-én kezdődik és 1991. június 30-ig fejeződik be.

Kivonásra kerül a szovjet csapatok egész személyi állománya, beleértve a szovjet állampolgárságú polgári személyeket, valamint fegyverzete, harci technikája és anyagi eszközei.

A szovjet csapatoknak a Magyar Köztársaság területéről való kivonása ütemezési tervét a jelen Egyezmény Melléklete tartalmazza és az annak elválaszthatatlan részét képezi.

2. cikk. A Magyar Köztársaság Kormánya közreműködik a szovjet csapatok Magyarországra területéről való kivonásának végrehajtásához szükséges feltételek biztosításában.

3. cikk. A szovjet csapatok elszállítása, valamint a különböző anyagok és hulladékok hátrahagyása és megsemmisítése a polgári lakosság érdekeinek figyelembe vételével és a környezetvédelmi jogszabályok betartásával történik.

4. cikk. A Magyar Köztársaság területén tartózkodó szovjet csapatoknak a kiképzési-harci tevékenységgel kapcsolatos mozgását – ideértve a repüléseket is – korlátozzák.

5. cikk. A felek kijelölik Meghatalmazottukat ezen Egyezmény rendelkezései végrehajtásának biztosítására, a szovjet csapatoknak a Magyar Köztársaság területéről történő rendezett kivonásának ellenőrzésére, az objektumok, felszerelések és más anyagi eszközök egyeztetett módszerekkel történő nyilvántartásba vételére, felértékelésére, átadására, vagy értékesítésére.

6. cikk. A szovjet csapatok jogi státuszát, valamint a csapatok ideiglenes magyarországi tartózkodásával kapcsolatos vagyoni jogi, pénzügyi és egyéb kérdéseket a csapatoknak a Magyar Köztársaság területéről történő végleges kivonásáig a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között, a Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetéről 1957. május 27-én kötött Egyezmény, valamint más, érvényben lévő magyar–szovjet egyezmények rendelkezései határozzák meg.

7. cikk. A szovjet csapatok kivonásával kapcsolatos azon vagyoni jogi-pénzügyi és egyéb gazdasági kérdéseket, amelyeket az érvényben lévő szerződések nem rendeznek, külön megállapodások fogják szabályozni.

A Felek megteszik a mielőbbi intézkedéseket annak érdekében, hogy a fenti kérdések megoldódjanak a szovjet csapatok teljes kivonásáig.

8. cikk. Ezen Egyezmény értelmezésével és alkalmazásával, valamint a szovjet csapatok ütemezési terv szerinti kivonásának végrehajtásával kapcsolatos vitás kérdéseket a Felek a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Kormánya között 1957. május 27-én, a Magyar Népköztársaság területén ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok jogi helyzetéről kötött Egyezmény 17. cikke alapján létrehozott Magyar–Szovjet Vegyesbizottságban a kérdés beterjesztésétől számított 30 napon belül rendezik.

Ha a Vegyesbizottság valamely elé utalt kérdésben nem tudna dönteni, a vitát diplomáciai úton kell megoldani.

9. cikk. Ezen Egyezmény rendelkezései nem érintik a Felek között érvényben lévő két-

és többoldalú egyezményekből eredő kötelezettségeket, beleértve azokat, amelyek az 1955. május 14-én Varsóban kötött Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződésből származnak.

10. cikk. Ez az Egyezmény az aláírása napján lép hatályba.

Készült Moszkvában, 1990. március 10-én, két eredeti példányban, magyar és orosz nyelven, mindkét szöveg egyaránt hiteles.

A Magyar Köztársaság Kormánya nevében:

Horn Gyula s. k.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének nevében:

Eduard Sevardnadze s. k.

Magyar Közlöny, 1990/52. sz., 1190–1192.

▪ 18. AZ MDF ÉS AZ SZDSZ MEGÁLLAPODÁSA ▪ A DEMOKRATIKUS INTÉZMÉNYEK STABILITÁSÁT ÉS AZ ORSZÁG KORMÁNYOZHATÓSÁGÁT ÉRINTŐ KÖZJOGI KÉRDÉSEKRŐL

BUDAPEST, 1990. ÁPRILIS 29.

A Magyar Demokrata Fórum és a Szabad Demokraták Szövetsége egyetértenek abban, hogy mind a kormányzat, mind az ellenzéki pártok különleges felelősséget viselnek a nemzet előtt: hogy a születő demokratikus intézmények megszilárduljanak és az ország kormányozható legyen. Ezért szükségesnek tartják, hogy a demokratikus intézmények stabilitását és az ország kormányozhatóságát érintő közjogi kérdésekben egyetértésre jussanak. Ennek érdekében az alábbiakban állapodnak meg:

1. A felek egyetértenek abban, hogy hatályon kívül kell helyezni az 1987. évi XI. törvény társadalmi vitákról szóló 33–36. paragrafusait, mint olyan áldemokratikus szabályozást, amely a parlamentarizmus hiányát volt hivatva leplezni, és amely szabadon választott Országgyűlés törvényalkotó munkájának akadályozója.

2. Ezt követően a felek azon lesznek, hogy az Országgyűlés lehető legrövidebb időn belül – az alakuló üléstől számított 30 nap alatt – fogadja el azt a részletes alkotmánymódosítást, amelynek szövegszerű tervezetét a megállapodás I. számú melléklete tartalmazza. Az alkotmánymódosítás a következő területeket érintse:

a) A háromoldalú tárgyalásokat lezáró szeptember 18-i megállapodást néhány kérdésben az idő túlhaladta, sok esetben pedig az Országgyűlés jelentősen eltért a megállapodástól. Indokolt tehát ezekben a kérdésekben is a jogállami megoldások alkotmányba iktatása.

b) Az 1946. évi I. számú törvénynek megfelelően helyreállítandó a köztársasági elnök eredeti státusa.

c) Módosítandó a kormány hivatalba kerülésének eljárása oly módon, hogy a választás csak a miniszterelnök személyére vonatkozzék, a minisztereket pedig a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök neveze ki.

d) Indokolt az alkotmányban rendelkezni a Magyar Nemzeti Bank és az Állami Számvevőszék státusának alapjairól.

e) Az Országgyűlés eltért a háromoldalú megállapodásoktól az alkotmányerejű törvények ügyében is, így ma Magyarországon a törvények elfogadásához fő szabályként kétharmados többség kell, s csak kivételesek az egyszerű szótöbbséggel meghozható törvények. Miután ez a közjogi helyzet a kormányzat működését gyakorlatilag lehetetlenné teszi, a felek egyetértéssel abban, hogy ki kell iktatni az alkotmányból az alkotmányerejű törvény fogalmát és helyette taxatíve fel kell sorolni azokat az alapintézményeket és alapjogokat, amelyek törvényi szabályozásához minősített törvény szükséges, és amelyek felsorolását a II. számú melléklet tartalmazza. A felek megállapodnak abban, hogy e körben a minősített többséget a leadott szavazatok kétharmad részében kell meghatározni, hogy így a legfontosabb jogok és intézmények szabályozása minél szélesebb közmegegyezésen alapuljon. A felek kötelezik magukat, hogy az ellenzék részére e kivételes közjogi megoldással teremtett többletjogokat nem fogják visszaélészerűen gyakorolni és a kormányzati munka akadályozására felhasználni.

f) A felek az ország kormányozhatóságának érdekében a feltétlenül szükséges mértékig kiterjesztik a köztársasági elnök jogát a parlament feloszlására.

g) Abszolút többséget kell megkívánni a miniszterelnök megválasztásához, de ugyanígy az ellene benyújtandó bizalmatlansági indítvány elfogadásához is.

h) A felek egyetértéssel abban, hogy a bizalmatlansági indítvány jogintézményét a fentiek túlmenően is át kell alakítani oly módon, hogy az egyes miniszterekkel szemben nem, hanem csak a miniszterelnökkel szemben legyen előterjeszthető bizalmatlansági indítvány, konstruktív bizalmatlansági indítvány formájában.

3. A felek megállapodnak abban, hogy az előző pontban részletezett alkotmánymódosítást követően az Országgyűlés haladéktalanul megválasztja a köztársasági elnököt.

A felek ezt a megállapodást egységes egésznek tekintik, amely – nem érintve a Magyar Demokrata Fórum kormányzati, illetve a Szabad Demokraták Szövetsége ellenzéki politikai állását – kiindulópontul szolgálhat a parlamentáris rendszer jó működéséhez.

A felek őszinte meglelégedéssel vennék tudomásul, ha a többi parlamenti párt – amelyeknek hasonló történelmi felelősségtudatáról meg vannak győződve – egyetértéssel fogadná megállapodásukat.

A KÉTHARMADOS TÖBBSÉGGEL ELFOGADANDÓ TÖRVÉNYEK LISTÁJÁRÓL

1. A jogalkotás rendjéről szóló tv.
2. A népszavazásról szóló tv.
3. A rendkívüli állapot, a szükségállapot idején és a veszélyhelyzetben alkalmazható szabályokat meghatározó tv.
4. A képviselői jogállásról szóló tv.
5. Az Országgyűlés ügyrendje
6. Az Alkotmánybíróság szervezetéről és működéséről szóló tv.
7. Az állampolgári, illetve a nemzetiségi jogok parlamenti biztosáról rendelkező tv.
8. A fegyveres erőkről, a rendőrségről és a nemzetbiztonsági tevékenységről szóló tv.
9. Az önkormányzatokról szóló törvény a IV. számú mellékletben kifejtettek szerinti módon

10. A bíróságokról szóló tv.
11. Az utazási és a letelepedési szabadság, valamint a menedékjog törvényes szabályozása
12. A lelkiismeret- és vallásszabadság törvényes szabályozása
13. Az adatvédelem és a nyilvánosság törvényes szabályozása
14. A sajtótörvény, valamint a tájékoztatási törvény a IV. számú mellékletben kifejtettek szerinti módon
15. A gyülekezési és egyesülési jogról szóló tv., valamint a párttörvény
16. A nemzetiségi tv.
17. Az állampolgársági tv.
18. A választójogi tv.
19. A sztrájk törvény
20. A honvédelmi kötelezettségről szóló tv.

Magyarország politikai évkönyve 1990. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1991, Ökonómia–Economix Rt. 428–429.

▪ 19. AZ 1990. ÉVI XL. TÖRVÉNY AZ ALKOTMÁNY MÓDOSÍTÁSÁRÓL (Részlet)

BUDAPEST, 1990. JÚNIUS 25.

A Magyar Köztársaság alkotmányáról szóló – többször módosított – 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) a következők szerint módosul:

1. §. Az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(1) A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.”
2. §. Az Alkotmány 7. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(2) a jogalkotás rendjét törvény szabályozza, amelynek elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”
3. §. (1) Az Alkotmány 8. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”
(2) Az Alkotmány 8. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(4) Rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején az alapvető jogok gyakorlása – az 54–56. §-ban, az 57. § (2)–(4) bekezdésében, a 60. §-ban, a 66–69. §-ban és a 70/E. §-ban megállapított alapvető jogok kivételével – felfüggeszthető, vagy korlátozható.”
4. §. Az Alkotmány 9. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:
„9. §. (1) Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül.

(2) A Magyar Köztársaság elismeri és támogatja a vállalkozás jogát és a gazdasági verseny szabadságát.”

5. §. az Alkotmány 10. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az állam kizárólagos tulajdonának, valamint kizárólagos gazdasági tevékenységének körét törvény határozza meg.”

6. §. Az Alkotmány 11. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„11. §. Az állam tulajdonában álló vállalatok és gazdálkodó szervezetek a törvényben meghatározott módon és felelősséggel önállóan gazdálkodnak.”

7. §. (1) Az Alkotmány 12. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„12. §. (1) Az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szervezeteket, elismeri a szervezetek önállóságát.

(2) Az állam tiszteletben tartja az önkormányzatok tulajdonát.”

(2) Az Alkotmány 13. §-a a következő (1) bekezdéssel egészül ki, egyidejűleg jelenlegi szövege a (2) bekezdés jelölést kapja:

„(1) A Magyar Köztársaság biztosítja a tulajdonhoz való jogot.”

8. §. (1) az Alkotmány 19. §-a (3) bekezdésének *b*) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(E jogkörében az Országgyűlés)

„(b) törvényeket alkot;”

(2) Az Alkotmány 19. §-a (3) bekezdésének *k*) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(E jogkörében az Országgyűlés)

„*k*) megválasztja a Köztársaság elnökét, a miniszterelnököt, az Alkotmánybíróság tagjait, az állampolgári, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosait, az Állami Számvevőszék elnökét és alelnökeit, a Legfelsőbb Bíróság elnökét és a legfőbb ügyészt.”

(3) Az Alkotmány 19. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(5) Országos népszavazást az Országgyűlés rendelhet el. A népszavazásról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

9. §. Az Alkotmány 19/B. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép.

„(2) A Honvédelmi Tanács elnöke a köztársasági elnök, tagjai: az Országgyűlés elnöke, az Országgyűlésben képviselettel rendelkező pártok képviselőcsoportjainak vezetői, a miniszterelnök, a miniszterek, a Magyar Honvédség parancsnoka, valamint vezérkari főnöke.”

10. §. az alkotmány 19/D. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„19/D. §. A rendkívüli állapot és a szükségállapot idején alkalmazandó részletes szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

11. §. (1) Az Alkotmány 20. §-a (4) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A tiszteletdíj és a költségterítés összegéről, valamint a kedvezmények köréről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 20. §-a (5) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„Törvény az összeférhetetlenség egyéb eseteit is megállapíthatja.”

(3) Az Alkotmány 20. §-ának (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(6) Az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

12. §. Az Alkotmány 21. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) Az Országgyűlés elnököt, alelnököt és jegyzőket választ tagjai sorából.”

13. §. Az Alkotmány 22. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) Az Országgyűlés évenként két rendes ülészakot tart: minden év február elsejétől június tizenötödikéig, illetve szeptember elsejétől december tizenötödikéig.”

14. §. Az Alkotmány 24. §-ának (3) és (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(3) Az Alkotmány megváltoztatásához, valamint az Alkotmányban meghatározott egyes döntések meghozatalához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

(4) Az Országgyűlés a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott Hárszabályban állapítja meg működésének szabályait és tárgyalási rendjét.”

15. §. Az Alkotmány 27. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**27. §.** Az Országgyűlés tagjai az állampolgári, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosaihoz, az Állami Számvevőszék elnökéhez és a Magyar Nemzeti Bank elnökéhez kérdést, a Kormányhoz, a Kormány bármely tagjához és a legfőbb ügyészhez interpellációt és kérdést intézhetnek a feladatkörükbe tartozó minden ügyben.”

16. §. (1) Az Alkotmány 28. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) A köztársasági elnök a választások kitűzésével egyidejűleg feloszlathatja az Országgyűlést, ha

a) az Országgyűlés – ugyanazon Országgyűlés megbízatásának idején – tizenkét hónapon belül legalább négy esetben megvonja a bizalmat a Kormánytól, vagy

b) a Kormány megbízatásának megszűnése esetén a köztársasági elnök által miniszterelnöknek javasolt személyt az első személyi javaslat megtételének napjától számított negyven napon belül nem választja meg.”

(2) Az Alkotmány 28. §-ának (5) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(5) Az Országgyűlés feloszlata előtt a köztársasági elnök köteles kikérni a miniszterelnöknek, az Országgyűlés elnökének és az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselőcsoportjai vezetőinek véleményét.”

17. §. Az Alkotmány 29/A. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(1) A köztársasági elnököt az Országgyűlés öt évre választja.”

18. §. Az Alkotmány a következő új 29/B. §-sal egészül ki:

„29/B. §. (1) A köztársasági elnök választását jelölés előzi meg. A jelölés érvényességéhez az Országgyűlés legalább ötven tagjának írásbeli ajánlása szükséges. A jelölést az Országgyűlés elnökénél a szavazás elrendelése előtt kell benyújtani. Az Országgyűlés minden tagja csak egy jelöltet ajánlhat. Annak, aki több jelöltet ajánl, mindegyik ajánlása érvénytelen.

(2) Az Országgyűlés a köztársasági elnököt titkos szavazással választja. A szükséghez képest többszöri szavazásnak van helye. Az első szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki a képviselők kétharmadának szavazatát elnyeri.

(3) Ha az első szavazás alkalmával ezt a többséget egyik jelölt sem nyeri el, az (1) bekezdésnek megfelelő új ajánlás alapján újból szavazást kell tartani. A második szavazás alapján való megválasztáshoz ugyancsak a képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(4) ha a második szavazás alkalmával egyik jelölt sem nyerte el a megkívánt többséget, harmadszori szavazást kell tartani. Ez alkalommal csak arra a két jelöltre lehet szavazni, akik a második szavazás alkalmával a legtöbb szavazatot kapták. A harmadik szavazás alapján megválasztott köztársasági elnök az, aki – tekintet nélkül a szavazásban részt vevők számára – a szavazatok többségét elnyerte.

(5) A szavazási eljárást legfeljebb három egymásra következő nap alatt be kell fejezni.”

19. §. Az Alkotmány 29/C. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„29/C. §. (1) A köztársasági elnököt a korábbi elnök megbízatásának lejárta előtt legalább 30 nappal, ha pedig a megbízatás idő előtt szűnt meg, a megszűnéstől számított 30 napon belül kell megválasztani.

(2) Az elnökválasztást az Országgyűlés elnöke tűzi ki.”

20. §. Az Alkotmány 30. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A köztársasági elnök tiszteletdíjáról, kedvezményeiről és az őt megillető költségvetés összegéről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

21. §. Az Alkotmány 30/A. §-a (1) bekezdésének *h)* és *i)* pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

(A köztársasági elnök)

„h) kinevezi és felmenti – külön törvényben meghatározott szabályok szerint – az államtitkárokat;

i) külön törvényben meghatározott személy vagy szervezet javaslatára kinevezi és felmenti a Magyar nemzeti Bank elnökét, alelnökeit és az egyetemi tanárokat; megbízza és felmenti az egyetemek rektorait, kinevezi és előlépteti a tábornokokat, megerősíti tisztségében a Magyar Tudományos Akadémia elnökét.”

22. §. Az Alkotmány 31/A. §-ának (5) és (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(5) A cselekmény elbírálása az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik.

(6) I Ia az Alkotmánybíróság az eljárás eredményeként a törvényt sértés tényét megállapítja, a köztársasági elnököt tisztségétől megfoszthatja.”

23. §. (1) Az Alkotmány 32/A. §-ának (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(4) Az Alkotmánybíróság tizenöt tagját az Országgyűlés választja. Az Alkotmánybíróság tagjaira az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselő csoportjainak egy-egy tagjából álló jelölő bizottság tesz javaslatot. Az Alkotmánybíróság tagjainak megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

(2) Az Alkotmány 32/A. §-ának (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:
„(6) Az Alkotmánybíróság szervezetéről és működéséről szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

24. §. (1) Az Alkotmány V. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:
„AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA ÉS A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOSA”

(2) Az Alkotmány 32/B. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**32/B. §.** (1) Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának feladata, hogy az alkotmányos jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat vizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen.

(2) A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának feladata, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat vizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen.

(3) Az országgyűlési biztos eljárását törvényben meghatározott esetekben bárki kezdeményezheti.

(4) Az állampolgári jogok, illetőleg a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosait a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés a képviselők kétharmadának szavazatával választja. Az Országgyűlés egyes alkotmányos jogok védelmére külön biztost is választhat.

(5) A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jogkörét a nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek által jelölt és az Országgyűlés által választott, nemzeti és etnikai kisebbségeként egy-egy személyből álló testület gyakorolja.

(6) Az országgyűlési biztos tevékenységének tapasztalatairól évente beszámol az Országgyűlésnek.

(7) Az országgyűlési biztosokról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

25. §. (1) Az Alkotmány VI. fejezetének címe helyébe a következő cím lép:
„AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK ÉS A MAGYAR NEMZETI BANK”

(2) Az Alkotmány 32/C. §-a (3)–(4) bekezdésének helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(3) Az Állami Számvevőszék elnökének és alelnökeinek megválasztásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

(4) Az Állami Számvevőszék szervezetéről és működésének alapelveiről szóló törvény elfogadásához a jelenlevő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

26. §. Az Alkotmány a 32/C. § után a következő 32/D. §-sal egészül ki:

„**32/D. §.** (1) A Magyar Nemzeti Bank feladata külön törvényben meghatározott módon törvényes fizetőeszköz kibocsátása, a nemzeti fizetőeszköz értékállóságának védelme, a pénzforgalom szabályozása.

(2) A Magyar Nemzeti Bank elnökét a köztársasági elnök hat évre nevezi ki.

(3) A Magyar Nemzeti Bank elnöke a bank tevékenységéről évente beszámol az Országgyűlésnek.”

27. §. Az Alkotmány a következő 33/A. §-sal egészül ki:

„**33/A. §.** A Kormány megbízatása megszűnik:

a) az újonnan megválasztott Országgyűlés megalakulásával,

b) a miniszterelnök, illetőleg a Kormány lemondásával,

c) a miniszterelnök halálával, illetőleg

d) ha a 39/A. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően az Országgyűlés a miniszterelnöktől a bizalmat megvonja és új miniszterelnököt választ.”

28. §. Az Alkotmány 35. §-a (3) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„A veszélyhelyzetben alkalmazható szabályokról szóló törvény elfogadásához a jelenlevő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.”

29. §. Az Alkotmány 39. §-a (2) bekezdésének második mondata helyébe a következő mondat lép:

„a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállását, díjazását, továbbá felelősségre vonásuk módját törvény szabályozza.”

30. §. (1) Az Alkotmány 39/a. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A képviselők legalább egyötöde a miniszterelnökkel szemben írásban – a miniszterelnöki tisztségre jelölt személy megjelölésével – bizalmatlansági indítványt nyújthat be. A miniszterelnökkel szemben benyújtott bizalmatlansági indítványt a Kormánnyal szemben benyújtott bizalmatlansági indítványnak kell tekinteni. Ha az indítvány alapján az országgyűlési képviselők többsége bizalmatlanságát fejezi ki, az új miniszterelnöknek jelölt személyt megválasztottnak kell tekinteni.”

(2) Az Alkotmány 39/A. §-a következő (5) bekezdéssel egészül ki:

„(5) Ha az Országgyűlés a (3)–(4) bekezdésben foglalt esetekben nem szavaz bizalmat a Kormánynak, a Kormány köteles lemondani.”

31. §. Az Alkotmány 39/B. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„**39/B. §.** Ha a Kormány megbízatása megszűnik, az új Kormány megalakulásáig a Kormány hivatalban marad, és gyakorolja mindazokat a jogokat, amelyek a Kormányt megilletik; nemzetközi szerződést azonban nem köthet, és rendeletet csak törvény kifejezett felhatalmazása alapján, halaszthatatlan esetben alkothat.” [...] ¹⁸

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1990. 1. köt. Szerk. az Igazságügyi Minisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal. Budapest, 1991. Közgazdasági és Jogi, 113–117.

▪ 20. AZ 1991. ÉVI XXV. TÖRVÉNY ▪ A RÉSZLEGES KÁRPÓTLÁSRÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1991. JÚLIUS 11.

Az Országgyűlés a tulajdonviszonyok rendezése, a forgalmi viszonyok és a piacgazdaság jegyében szükséges vállalkozások biztonságának megteremtése érdekében – a jogállamiság elvétől vezérelve, a társadalom igazságérzetét és teherbíró-képességét egyaránt figyelembe véve – az állam által az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk orvoslása céljából a következő törvényt alkotja:

1. §. (1) Részleges kárpótlás (a továbbiakban: kárpótlás) illeti meg azokat a természetes személyeket, akiknek magántulajdona az állam által 1939. május 1-jét követően alkotott, az 1. és 2. számú mellékletben felsorolt jogszabályok alkalmazása által sérelmet szenvedett.

(2) e törvény alapján kárpótlás illeti meg azokat a 2. §-ban meghatározott természetes személyeket, akiknek magántulajdona az 1949. június 8-át követően alkotott, a 2. számú mellékletben felsorolt jogszabályok alkalmazása által sérelmet szenvedett.

(3) Az 1939. május 1-jétől 1949. június 8-áig terjedő időben alkotott, az 1. számú mellékletben felsorolt jogszabályok alkalmazásával okozott károk kárpótlására az e törvényben meghatározott elvek szerint 1991. november 30-áig megalkotandó külön törvény rendelkezései alapján kerül sor.

2. §. (1) Kárpótlásra jogosult:

- a) a magyar állampolgár,
- b) aki a sérelem elszenvedésekor magyar állampolgár volt,
- c) akit a magyar állampolgárságtól való megfosztással összefüggésben ért sérelem,
- d) az a nem magyar állampolgár, aki 1990. december 31-én életvitelszerűen Magyarországon élt.

(2) Ha az (1) bekezdésben meghatározott jogosult (a továbbiakban: volt tulajdonos) elhalálozott, a kárpótlásra leszármazója, ennek hiányában túlélő házastársa tarthat igényt.

(3) A leszármazók kizárólag az elhalt felmenő után, a felmenőt megillető rész erejéig, egymás között egyenlő arányban jogosultak kárpótlásra. Ha valamely leszármazó elhalt és nincs leszármazója, az elhaltat megillető tulajdoni hányad után kárpótlás nem jár.

¹⁸ A továbbiakban a fegyveres erővel, a tanácsokkal, a bíróságokkal és ügyvédekkel, a médiákkal és néhány egyéb kérdéssel kapcsolatos – nem alapvető – módosításokat tartalmazza a törvény.

(4) Leszármazó hiányában az a túlélő házastárs jogosult kárpótlásra, aki a volt tulajdonossal, annak halálakor és a sérelem elszenvedésekor házasságban együtt élt.

(5) Nem illeti meg kárpótlás azt, akinek igényét nemzetközi szerződés már rendezte.

A kár mértékének meghatározása

3. §. (1) A kár mértékét átalányértékben kell meghatározni. Az egyes vagyonelemek átalányértékét a 3. számú melléklet tartalmazza.

(2) Termőföld esetén a kár mértékét a 13. §-ban meghatározottak szerint kell megállapítani.

(3) Az (1) és (2) bekezdésben szabályozott átalányérték magában foglalja az ingóságok értékét is.

(4) Egy vagyontárgy után csak egyféle kárpótlás jár, de a tulajdonost megilleti a választás lehetősége.

A kárpótlás mértéke

4. §. (1) A kárpótlás mértéke a 3. § szerint megállapított összesített kárnak a (2) bekezdésben meghatározott táblázat alapján számított, ezer forintba kerekített és a (4) bekezdésben említett mértéket meg nem haladó összege.

(2) A kárpótlás mértéke:

A kár mértéke, A kárpótlás mértéke

0–200 000 Ft		100%
200 001–300 000 Ft között	200 000 Ft és a 200 000 Ft-on felüli rész	50%
300 001–500 000 Ft között	250 000 Ft és a 300 000 Ft-on felüli rész	30%
500 001 Ft-tól	310 000 Ft és az 500 000 Ft-on felüli rész	10%-a.

(3) A kárpótlás mértéke tulajdoni tárgyaként és volt tulajdonosonként az 5 000 000 Ft-ot nem haladhatja meg.

(4) Több tulajdonos esetén a kárpótlás mértékét a tulajdonostársak között tulajdoni hányaduk arányában kell megállapítani. [...] ¹⁹

A termőföldre vonatkozó sajátos szabályok

13. §. (1) Termőföld esetén a kár mértékét a termőföld kataszteri tiszta jövedelme (a továbbiakban: AK-érték) alapján kell megállapítani úgy, hogy egy AK-érték ezer forintnak felel meg. Erdők esetében az AK-érték négyszeres szorzatát kell alapul venni.

(2) Ha a volt tulajdonos a termőföldjéért csereföldet kapott, a kár mértékét a különbözőként mutatkozó AK-érték alapján kell meghatározni.

¹⁹ A törvény nem közölt paragrafusai a kárpótlás módját és a különböző eljárás szabályokat ismertetik.

(3) Amennyiben a földrészlet AK-adata a korábbi okiratból nem állapítható meg, akkor az AK-értéket a föld fekvése szerinti község (város) kataszteri tiszta jövedelmi adatainak 1982–1985. évi lezárása során megállapított átlagos AK-adatok alapulvételével kell kiszámolni.

(4) Ha az eredeti földet, vagy annak egy részét művelés alól kivett területként vagy halastóként tartották nyilván, a kár mértékét a föld fekvése szerinti község (város) legalacsonyabb minőségű szántó művelési ágra meghatározott AK-értéke alapján kell megállapítani.

14. §. Ha a volt tulajdonos a termőföldjéért bármilyen térítésben (például megváltási árban) részesült, úgy annak összegét a kárpótlás 4. §-a alapján kiszámított mértékéből le kell vonni.

15. §. (1) A kárpótlás termőföldben történő biztosítása érdekében a szövetkezet vagy jogutódja (a továbbiakban: szövetkezet) a 12. § (4) bekezdésében említett értesítés kézhezvételétől számított 30 napon belül a 16–18. §-okban foglalt rendelkezéseknek megfelelően kijelöli azt az e törvény kihirdetése napján a tulajdonában vagy használatában álló termőföldterületet, amelyet a 2. számú mellékletben felsorolt jogszabályok alapján szerzett meg. Amennyiben a szövetkezet a kijelölési kötelezettségének nem tesz eleget, akkor az e törvény alapján megszerzett, s a tulajdonában vagy használatában lévő termőföld mennyiség teljes egészében kijelöltnek tekintendő.

(2) Az (1) bekezdés alapján kijelölt termőföldterületre a kárpótlásra jogosultakat vételi jog illeti meg.

16. §. A szövetkezetnek legalább a 12. § (4) bekezdésében említett értesítésben meghatározott AK-értékű termőföldterületet kell kijelölnie úgy, hogy a kijelölt földmennyiség átlagos AK-értékének meg kell egyeznie a szövetkezet egyéb földterületének átlagos AK-értékével.

17. §. (1) A kijelölés során a szövetkezetben a szövetkezeti tagok és alkalmazottak, állami gazdaságnál az alkalmazottak földtulajdonhoz juttatása céljából földalapot kell képezni. A földalap nagyságát úgy kell meghatározni, hogy átlagosan szövetkezeti tagonként 30 AK-, szövetkezeti és állami gazdasági alkalmazottak esetében 20 AK-értékű termőföld jusson személyenként. Az így számított földalap AK-értéke nem haladhatja meg a szövetkezet tulajdonában, illetőleg az állami gazdaság kezelésében lévő termőföld AK-értékének 50%-át.

(2) Az (1) bekezdésben említett földalap számításánál szövetkezeti tagként, illetve alkalmazottként, továbbá állami gazdasági alkalmazottként az vehető figyelembe, aki 1991. január 1-jén és azóta is a szövetkezet vagy állami gazdaság tagja, illetve alkalmazottja, és az (1) bekezdésben meghatározottnál kisebb mezőgazdasági földtulajdonnal rendelkezik.

18. §. (1) A kiadásra kerülő termőföldet a védett természeti területen kívül kell kijelölni.

(2) Ha a védett természeti területen kívül rendelkezésre álló terület a kijelöléshez nem elegendő – a nemzeti park, a nemzetközi egyezmények hatálya alá tartozó és a fokozottan védett területek kivételével –, a szövetkezet tulajdonában lévő szántó, kert, gyümölcsös, szőlő és erdő művelési ágba tartozó védett természeti terület is kijelölhető.

(3) A védett természeti területből történő kijelölés esetén a természetvédelmi hatóság hozzájárulását be kell szerezni.

(4) Amennyiben a kárpótlás során védett természeti terület kerül kiadásra vagy a terület

hasznosítására más korlátozás áll fenn, erről az árverésen (21. §) résztvevőket írásban tájékoztatni kell.

(5) e rendelkezéseket kell alkalmazni védelemre tervezett területek esetében is.

(6) Nem lehet kijelölni a műemlékileg védett, eredetileg nem mezőgazdasági rendeltetésű épülethez, építményhez tartozó, illetve körülötte lévő eredetileg nem termőföld rendeltetésű földterületet.

19. §. Az állam a szövetkezeti földek árverésével egy időben, illetőleg azt követően állami tulajdonú földeket is árverésre bocsát. Az így árverésre bocsátott termőföldek AK-értékének el kell érnie a szövetkezetek által árverésre bocsátott termőföldek AK-értékének legalább 20%-át.

20. §. A 15–19. §-okban kijelölt termőföldek árverés útján kerülnek a kárpótlásra jogosultak részére értékesítésre. Ha a volt tulajdonos földje, mint állami tulajdonú föld került a szövetkezet közös használatába, a szövetkezet a közös használatában lévő állami tulajdonú termőföldeket is árverésre bocsáthatja.

(2) az árverés legkorábbi, illetve legkésőbbi időpontját a kárpótlás iránti kérelemnek elbírálására tekintettel a szövetkezet székhelye szerint illetékes megyei (fővárosi) kárrendezési hivatal állapítja meg.

21. §. (1) Az árverésen az öt megillető kárpótlási jegyekkel az a kárpótlásra jogosult vehet részt,

a) akinek az elvett termőföldje a szövetkezet tulajdonában vagy használatában van,

b) aki a termőföldet árverező szövetkezetnek 1991. január 1-jén és az árverés időpontjában is a tagja,

c) akinek 1991. június 1-jén abban a községben, városban volt az állandó lakóhelye, ahol az árverező szövetkezet termőföldterülete van.

(2) Az árverést a szövetkezet székhelye szerint illetékes megyei (fővárosi) kárrendezési hivatal államigazgatási jogkörben eljáró tagja vezeti, s az árverés törvényes menetét közjegyző hitelesíti.

22. §. (1) Az árverésen résztvevők az egy aranykoronának megfelelő forintértékre licitálnak. A kikiáltási ár 3000 Ft/AK. Ha e kikiáltási áron vagy afelett nincs ajánlat, a kikiáltási ár folyamatosan, de legfeljebb 500 Ft/AK-értékig csökkenthető.

(2) Az árverést a végrehajtási rendeletben meghatározott módon kell lefolytatni. Az árverés során elfogadott ajánlatok tevői – az ajánlatukban foglaltaknak megfelelően – gyakorolhatják vételi jogukat a szövetkezet 15–18. §-okban meghatározott termőföldjének általuk kiválasztott részletére. A kárpótlásra jogosult tanyatulajdonost a tanyája körüli termőföldre az árverés során elővásárlási jog illeti meg.

23. §. (1) A 22. § (2) bekezdésében meghatározott vételi jogot az a jogosult gyakorolhatja, aki kötelezettséget vállal a termőföld mezőgazdasági hasznosítására és arra, hogy a termőföldet a mezőgazdasági termelésből öt éven belül nem vonja ki.

(2) Azt a vételi jog alapján szerzett termőföldet, amelynek tulajdonosa az (1) bekezdésben vállalt kötelezettségét a tulajdonszerzéstől számított öt éven belül megszegi, kártalanítás nélkül állami tulajdonba kell venni és árverés útján kell értékesíteni.

(3) A vételi jog alapján szerzett termőföldnek a tulajdonszerzéstől számított három éven belül történő elidegenítéséből származó bevételnek a termőföldre fordított értéknövelő beruházási kiadásokkal csökkentett részét teljes egészében az elidegenítés évében kell a tulajdonosnak a személyi jövedelemadó alapjául szolgáló összjövedelméhez hozzászámítani. Bevételnek az illetékkiszabás alapjául szolgáló forgalmi értéket kell tekinteni.

24. §. (1) Az a 21. §-ban meghatározott kárpótlásra jogosult, aki vállalja, hogy az adóhatóságnál az árveréstől számított 30 napon belül mezőgazdasági vállalkozóként bejelentkezik, mezőgazdasági vállalkozási támogatásként – az árverésen való termőföldvásárlás céljából – igényt tarthat a 3. § alapján megállapított kár mértéke és a 4. § szerinti kárpótlás összege közötti különbözetre. A kárpótlás és a támogatás együttes összege az 1 millió forintot nem haladhatja meg.

(2) Ha az (1) bekezdésben említett támogatásban részesülő személy az előírt határidőn belül mezőgazdasági vállalkozóként nem jelentkezik be, vagy az adóhatóság a termőföld vásárlásától számított öt éven belül megállapítja, hogy ténylegesen nem folytat mezőgazdasági vállalkozói tevékenységet, a támogatás hitellé alakul át és azonnal esedékessé válik.

(3) Arra a termőföldre, amelyet a kárpótolt az (1) bekezdésben említett támogatással szerez meg, az állam javára öt évi időtartamra jelzálogjogot és elidegenítési tilalmat kell bejegyezni. Amennyiben e határidőn belül a kárpótolt az adóhatóságnál a támogatás összegét befizetni, az állam javára bejegyzett jelzálogjogot és elidegenítési tilalmat törölni kell.

(4) A mezőgazdasági vállalkozási támogatás összegéről – a jogosult kérelmére – az illetékes hivatal utalványt ad, amelyet az árverés során a kárpótlási jeggyel azonos módon lehet felhasználni. Az utalványból – a szövetkezet tulajdonában lévő föld árverésen történő megszerzése ellenében a kárpótlásra jogosult által – felhasznált összeg erejéig a szövetkezet kárpótlási jegyet igényelhet a székhelye szerint illetékes megyei (fővárosi) kárrendezési hivataltól.

25. §. (1) A kárpótlásra jogosult az általa megvásárolt termőföld AK-értékben ki nem fejezett értéknövekedésének állami támogatással csökkentett összegű megtérítésére köteles a földet az árverésen eladó részére.

(2) A megvásárolt termőföld kijelölésével, önálló ingatlanként történő kialakításával és ennek ingatlan nyilvántartási bejegyzésével kapcsolatos költségek a vásárlót terhelik, a tulajdonszerzés mentes a vagyonszerzési illeték alól.

26. §. A 15–18. §-ok alapján kijelölt, s a szövetkezet által árverésen értékesített termőföld ellenértékeként megszerzett kárpótlási jegyeket a szövetkezet a 7. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően felhasználhatja, kivéve a használatában lévő állami tulajdonú termőföld értékesítése ellenében megszerzett kárpótlási jegyeket.

27. §. (1) Az állami gazdaságnak a kezelésében lévő állami tulajdonú termőföld kijelölése és árverezése tekintetében a 15–26. §-okban foglaltaknak megfelelően kell eljárni.

(2) Az állami gazdaságok által a 15. § (1) bekezdés alapján kijelölt termőföldön túlmenően árverésre kijelölt állami tulajdonú termőföld árverésén minden kárpótlásra jogosult az őt megillető kárpótlási jeggyel részt vehet. Erre az árverésre a 22–23. és a 25. §-ok rendelkezéseit kell alkalmazni.

28. §. az állami tulajdonú termőföld ellenében az árverésen kapott kárpótlási jegyet a szövetkezet, illetőleg az állami gazdaság 30 napon belül köteles eljuttatni az illetékes megyei (fővárosi) kárrendezési hivatalhoz.

Zárórendelkezések

29. §. E törvény végrehajtásáról – ideértve a hivatal felállítására és működésére vonatkozó szabályok megállapítását is – a Kormány gondoskodik.

30. §. Ez a törvény a kihirdetése napját követő 30. napon lép hatályba, kivéve a 7. § (2) bekezdését és a 29. §-t, amelyek a kihirdetés napján lépnek hatályba.

Göncz Árpád s. k.
a Köztársaság elnöke

Szabad György s. k.
az Országgyűlés elnöke

Magyar Közlöny, 1991. július 11., 1422–1425.

■ 21. AZ 1991. ÉVI XXXII. TÖRVÉNY A VOLT EGYHÁZI ■
INGATLANOK EGY RÉSZÉNEK A VISSZAADÁSÁRÓL
(Részlet)

BUDAPEST, 1991. JÚLIUS 22.

Az egyházak a magyar történelemben értékes kultúráteremtő, -megőrző és -átadó munkát végeztek. A hitéleti tevékenység mellett az oktatás, nevelés, az egészségügy, a szociális és kulturális szolgáltatások terén jelentős feladatokat láttak el, és fontos társadalmi szerepet tölthettek be.

A materialista és ateista világnézet kizárólagosságának elvi alapján álló pártállam az egyházak vagyontárgyainak elkobzásával, szervezeteik jórészeinek felszámolásával és más hatalmi eszközökkel – folyamatos jogsértéseket elkövetve – az egyházak hitéleti tevékenységét és társadalmi szerepüket szűk korlátok közé szorította.

A jogállamiságot megvalósító Magyar Köztársaságban az egyházak ismét szabadon, korlátozás nélkül betölthetik társadalmi szerepüket, ehhez azonban hiányoznak az anyagi eszközeik.

A rendszerváltást megelőző Országgyűlés által a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról megalkotott 1990. évi IV. törvény már utalt arra, hogy a magyarországi egyházak a hitélet körébe tartozó munkálkodásuk mellett kulturális, nevelési-oktatási, szociális, egészségügyi tevékenységükkel és a nemzeti tudat ápolásával is jelentős szerepet töltenek be az ország életében. Az akkori körülmények között azonban még nem kerülhetett sor a szerep betöltéséhez szükséges tárgyi, anyagi feltételek biztosítására.

Az országgyűlés az elkövetett súlyos jogsértések részbeni orvoslása, részben pedig az egyházaknak az 1990. évi IV. törvényben említett tevékenységük folytatásához szükséges tárgyi, anyagi feltételek biztosítása érdekében az egyes volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről a következő törvényt alkotja:

Alapvető rendelkezések

1. §. (1) E törvény hatálya kiterjed arra az egyháztól, vallásfelekezettől, vallási közösségtől, egyéb egyházi szervezettől (a továbbiakban együtt: egyház) 1948. január 1-jé után kártalanítás nélkül állami tulajdonba került beépített ingatlanra, amely az állami tulajdonba kerülése-

kor a 2. § (2) bekezdésében meghatározott célt szolgált, feltéve, hogy az ingatlan e törvény hatálybalépésekor állami tulajdonban vagy a helyi önkormányzat tulajdonában van.

(2) E törvény alkalmazásában egyházi tulajdonnak kell tekinteni az egyház javára létesített alapítvány tulajdonát és az egyháznak az egykori kegyúri jogviszonyon alapuló ingatlanhasználati jogát is, ha az egyébként az (1) bekezdésben foglaltaknak megfelel.

(3) A beépített ingatlannal egy tekintet alá esik az állami tulajdonba kerüléskor az ingatlanhoz tartozó és az e törvény hatálybalépésekor is beépítetlen földrészlet olyan mértékben, amennyire az ingatlan tervezett hasznosítása azt indokolja; továbbá a volt felekezeti temető.

(4) E §-ban említett, az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonában lévő ingatlan tulajdonjoga, kezelői joga nem ruházható át, és ezek az ingatlanok nem terhelhetők meg. Ez az általános tilalom a 21. § (1) bekezdésében foglalt intézkedésig áll fenn.

2. §. (1) az 1. §-ban említett ingatlan (a továbbiakban: ingatlan) – az egyház igénylése alapján – az e törvényben szabályozott eljárással kerül a volt tulajdonos egyház tulajdonába és használatába (a továbbiakban: ingatlanátadás) az egyház tényleges tevékenysége szerint szükséges mértékben és időben, figyelembe véve az állami, a helyi önkormányzati feladatok ellátásához nélkülözhetetlen tárgyi feltételeket és az állami, illetőleg az önkormányzati költségvetésből az ingatlanátadásra juttatott pénzügyi fedezetet.

(2) Az ingatlanok közül – az (1) bekezdésben foglaltak szerint – az egyháznak át kell adni azokat, a következő célok megvalósításához szükséges ingatlanokat:

a) hitélet (vallásgyakorlás, konferenciatelep, egyházi igazgatás, egyházi alkalmazásban álló személy elhelyezésére szolgáló lakás, papnevelés stb.),

b) szerzetesrend, diakónus és diakonissza közösség működése,

c) oktatás, nevelés,

d) egészségügyi, szociális cél, gyermek- és ifjúságvédelem,

e) kulturális cél (közösségi ház, múzeum stb.).

(3) Az egyház tulajdonába kell adni azokat az állami tulajdonba vett egyházi, illetőleg a helyette használatba adott állami, helyi önkormányzati tulajdonú ingatlanokat, amelyeket az egyház jelenleg is a (2) bekezdésben említett célra használ. Ezeket az ingatlanokat – közvetlen megállapodás hiányában – a 7. §-ban említett jegyzéknek tartalmaznia kell.

(4) Az egyház által igényelt ingatlan helyett a vele történt megállapodás alapján

a) más megfelelő, állami vagy helyi önkormányzati tulajdonú ingatlan vagy épület létesítésére alkalmas beépítetlen telket, illetőleg

b) az egyház részére kivételesen ingatlanvásárlásra, épület létesítésre pénzbeli kártalanítást is lehet adni.

(5) Az ingatlanátadásra vonatkozó igény érvényesítése során az egyház erre felhatalmazott szerve járhat el. Más egyházi szerv nyilatkozata csak az említett szervtől kapott külön megbízás alapján fogadható el. [...] ²⁰

Magyar Közlöny, 1991/82. sz., 1772–1773.

²⁰ A továbbiakban az ingatlanok visszaadásának eljárásáról intézkedik a törvény.

▪ 22. AZ 1992. ÉVI XL. TÖRVÉNY A BŐS–NAGYMAROSI ▪ VÍZLÉPCSŐRENDSZER FELÉPÍTÉSÉVEL KAPCSOLATOS SZERZŐDÉSEK HATÁLYON KÍVÜL HELYEZÉSÉRŐL

BUDAPEST, 1992. JÚNIUS 9.

Abból a felismerésből kiindulva, hogy a vízlépcsőrendszernek, vagy bármelyik fölétesítményének üzembe helyezése súlyosan hátrányos ökológiai és gazdasági következményekkel járna; és tekintettel arra, hogy a Magyar Köztársaság Kormánya az Országgyűlés felhatalmazása alapján az 1977. évi államközi szerződést 1992. május 25-i hatállyal megszüntette, az Országgyűlés a következő törvényt alkotja:

1. §. Hatályát veszti a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a Gabčíkovo–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről Budapesten, 1977. évi szeptember hó 16. napján aláírt szerződést kihirdető 1978. évi 17. törvényerejű rendelet.

2. §. Hatályát veszti a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a Gabčíkovo–Nagymarosi Vízlépcsőrendszer megvalósításáról és üzemeltetéséről Budapesten, 1977. évi szeptember hó 16. napján aláírt Szerződés módosításáról Prágában, 1983. évi október hó 10. napján aláírt Jegyzőkönyvet kihirdető 1984. évi 6. törvényerejű rendelet.

3. §. Ez a törvény a kihirdetése napján lép hatályba.

Göncz Árpád s. k.
a Köztársaság elnöke

Szabad György s. k.
az Országgyűlés elnöke

Magyar Közlöny, 1992/66. sz., 2174.

▪ 23. RÉSZLETEK CSURKA ISTVÁN „NÉHÁNY GONDOLAT ▪ A RENDSZERVÁLTOZÁS KÉT ESZTENDEJE ÉS AZ MDF ÚJ PROGRAMJA KAPCSÁN” CÍMŰ POLITIKAI VITAIRATÁBÓL (Részletek)

BUDAPEST, 1992. AUGUSZTUS

Amikor 1987 szeptemberében a Lakitelki Nyilatkozat elfogadásával útjára indult a Magyar Demokrata Fórum, senki nem gondolt, s józan ésszel nem is gondolhatott gyökeres és rövid idő múlva bekövetkező rendszerváltozásra. Összefüggő egész volt a szovjet világrendszer. A történelem e szörnyetegének a testét ugyan genyves sebek borították és arcán már kivert a halálveríték, de senki nem tudhatta sem abban a sátorban, sem másutt, hogy a haláltusa meddig fog tartani. Különben az nem volt világos, hogy Nyugat és annak veze-

tő hatalma, az USA siettet-e ezt az összeomlást, vagy pedig megriadva a Szovjetunió ellenőrző fedélzetének beroggyanásából következő nukleáris és politikai kockázatoktól valami mentőmozdulatra szánja el magát. A rendszer „reformerői”-nek, Gorbacsovnak és körének támogatása ez utóbbi feltételezést látszottak igazolni.

Kétségtelen tény: a kétpólusú világ korántsem csak szembenállást jelentett az USA számára, hanem a gazdaságilag sokszor kellemetlenül erős szövetséges vetélytársak sakkban tartását is lehetővé tette.

1987-ben s még utána is a Nyugat által támogatott Gorbacsov kihasználása és az ellene itthon is fellépő ósbolsevik erők visszaszorítása volt a realpolitika és az életeseély. Ez azonban azt is jelentette, hogy a „kereteken” – végeredményben – nem lehet túllépni.

A Magyar Demokratikus Fórum ehhez Lakiteleken azt tette hozzá, amit a szellemi örökhagyói rábíztak: a reformok irányuljanak a *magyarság sorskérdéseinek* megoldására. [...] ²¹

Ezek után a pillérekről.

Van valami, ami nélkül nincs MDF: **a magyarságunk.**

Ennek megvallása, politikaivá formálása tekintetében lehetnek hangsúlykülönbségek, taktika változatok, köreiken belül, az azonban kétségtelen, hogy az MDF-et minden más politikai erőtől az különbözteti meg, hogy a magyarság sorskérdéseit mindenek fölé helyezi, ez működésének alfája és megalakulása első pillanatától ekként tartja számon a közvélemény.

AZ MDF-et már bimbó állapotában is ez különböztette meg a színén lévő társadalmi és politikai csoportosulásoktól s ezért tudta a legtöbb különféle magyar ügyért harcoló csoportosulást magához vonzani. Nemcsak a Lakiteleki Nyilatkozatban, hanem később is minden megnyilvánulásban, egyszerű tagjaink hitvallásától Antall József „15 millió magyarjáig” minden szavunkban, minden üzenetünkben ez volt a lényeg, ez volt a megkülönböztető sajátosság. A kezdeti szövetségkereséstől a koalíciókötésig mindenben ez vezérelt bennünket.

Amikor a pártállam idején politikai mecénást kerestünk és találtunk az MSZMP reformszárnyában, akkor is csak Pozsgay Imrében és körében találtuk meg ezt, mert ott akkor csak az ő szűk köre képviselte a magyarságot. (Szűrös Mátyás csapata később lépett színre.) Reformerek lettek, lehettek volna másfajta is, az alakuló MDF-fel való együttműködéshez azonban szükséges volt egy bizonyos magyarságminimum.

A pártállam éppen e miatt az alapállásunk miatt látott bennünk fő veszélyt az első perctől kezdve. 1956 vérbe fojtott nemzeti önkifejeződése óta ilyen hatásos és a nemzetet újra összekovácsolni képes hívó szó nem hangzott el. Az idegen hatalom kiszolgáltatására berendezkedett és valójában nemzetellenes politikát folytató rezsim szemében ez volt a védhetetlen kihívás és a teljes különbözés. Csak ennek a programnak volt meg teljes legitimációra az esélye. Csak ennek a programnak volt meg – lett volna meg, természetesen hozzá szomorúan – az erkölcsi energiája, amelyik képes lett volna új Magyarországot teremteni. Nemzetünket talpra állítani.

²¹ A továbbiakban a szerző hosszan értekezik a multinacionális nagyvállalatokról, az 1945 utáni magyar történelemről, az MDF-et megosztó kérdésekről, az antiszemitizmus vádjáról, az SZDSZ által „mozgatott” „baloldali blokkról”, az MDF és az SZDSZ közötti 1990-es paktumról, a nacionalizmusról és még számos más kérdéstről.

Egy felegyenesedett nemzetén ugyanis nem lehet uralkodni. Bennünk az is veszélyes volt, hogy mi nem uralkodni akartunk, hanem ezt a talpra állást szolgálni.

Ezt az eredeti toborzó erőt vissza kell szerezniünk. E nélkül összemoshatók vagyunk.

A visszaszerzés előtt azonban számos akadály torzysul.

Mindenekelőtt az, hogy visszaszerzésen kell munkálkodnunk.

Elvesztettünk a talentumunkat.

Miért veszítettük el? Mert nem volt elég bátorságunk, gerincességünk és elég erőnk a megtartásához. Naivak voltunk, hiszékenyek és sokszor balekok. Hagytuk, hogy folyamatosan védekezésre kényszerítsenek bennünket. Sokat magyarázkodtunk. Nem hittünk magunkban. Nem hittünk egymásban. Átvettük az ellenség szóhasználatát. Beugrottunk a „populizmusnak”, a „keresztény kurzusnak”, az „úri Magyarországnak”, a „Horthy-fasizmusnak”, az „antiszemitizmusnak”, a „kirekesztésnek” stb. A felsorolás nem teljes. Azt sem tettük világossá, hogy amikor egy időre együttműködtünk a nemzeti reformkommunistákkal, akkor az MSZMP-nek egy majdnem hasonló módon üldözött, kirekesztett részével, nemzeties részével működünk együtt, és ezt a szövetséget is éppen az említett bolsevista uralmi hálózat ellen kötöttük, az **ahogy lehet elve** jegyében.

Ma a nemzeti erőik mindegyik oldalán, a „jobbon” is, a „balon” is szét vannak forgácsolva. Nemcsak azért, mert ügyesen egymásra uszítottak bennünket, hanem azért is, mert bennünk nem volt-meg az összefogásra való készség. Nem vette észre senki ezt a nagy veszélyt, ami a szétforgácsolódásban rejlik.

Mindenekelőtt leküzdendő tehát a vakságunk. Nem hagyhatjuk veszni legfőbb kincseinket, ékességünket. Erős akarattal, tántoríthatatlanul vissza kell szerezniünk azt a pozíciót, amit a magyarság szívében egykor betöltöttünk.

Nem az irányzataink közötti belső vitát kell felfüggeszteni, hanem azt kell elérni, hogy minden irányzat ezt a közös magot, ezt az eredeti tőkét hangsúlyozza, és ebben a kérdésben egységesen lépjen fel az ellenoldal minden ezt elvitatni, elkommunizálni akaró támadásával szemben, és ne álljon az egyik irányzattal szemben egy külső csoport oldalára. Mindez azonban a megoldandók könnyebbik része.

A legnagyobb nehézség abban a helyzetben van, amelyben a magyar társadalom jelenleg él. Az anyagi nehézségek, az életszínvonal csökkenése, a be nem váltott ígéretek, az igazságtétel elmaradása, a volt nőmenklatúra iszonyatos térnyerése a gazdasági életben, a volt haszonélvezők mostani meggazdagodása, országrablása, és a kiáltó vagyoni különbségek – amelyek közül sok szükségszerű és elkerülhetetlen, de akkor is sértő – mind, külön-külön és együtt közömbössé tették a tömegeket, a többséget és a sajtó és a rádió-televízió lejárató kampányai segítségével még ellenszenvenessé is tudták tenni ennek a magyar, népi hangnak a megütőit.

A mi szavazótáborunk jelentős része fél. Így tehát még az is, aki szeretné túltenni magát a saját élete nehézségein és szeretné velünk együtt megszólaltatni ezt a hangot, inkább hallgat, mert fél a megbélyegzéstől, az állásvesztéstől és félti a gyerekeit.

Kit tudunk megvédeni az egyesült baloldal ilyenén támadásaitól? Nem ezt fejezik ki az emberek, amikor azt vágják a fejünkhöz, hogy „nem változott semmi?”

„Üres hassal nem lehet himnuszt énekelni”, de ha még azt is lekaszabolják, **aki így is nekifohászódik...**?

Az első tehát: meg kell védenünk minden becsületes emberünket és mindenkit, aki rászorul, mert a hozzánk tartozás és a magyarsága miatt érte támadás, sérelem.

Minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy könnyítsük a nap terheit. Igazságosan köz-

teherviselésre kell áttérnünk, mert vannak, akik már nem bírják tovább. Nem minden vagyon keletkezett vállalkozásból és tehetségéből, nem minden tőkefelhalmozás „eredeti”. (Legfeljebb csak „eredeti” törvénykijátszási vagy alkalmazási ötleten alapul.)

Minden eszközt meg kell ragadni törvényeink maradéktalan betartatására. A gazdasági bíncselekményeket visszamenőleg is fel kell deríteni és szigorúan meg kell büntetni. El kell kezdeni a nómenklatúra hatalmának megtörését, azaz el kell venni tőle az állami vagyon feletti rendelkezést és meg kell vizsgálni, hogyan lett „tőkés”. El kell oszlatni azt a téveszmét, hogy egy ilyen szigorúság akadályozza a privatizációt és a külföldi tőke beáramlását. (Amilyenét akadályozza a törvényesség, az jobb, ha nem is jön...)

Világossá kell tenni, hogy milyen középosztályt akarunk.

Népi gyökerű nemzeti középosztályt akarjunk.

Ennek anyagi alapokat kell teremtenünk. A kárpótlási törvények sorozata ehhez nagy hozzájárulás, fel kell gyorsítani a megvalósítását, de még további kedvezményeket kell kitalálnunk.

Nem tervhivatali asztaloknál készült közgazdasági patronokra van szükség, hanem magyar, népi-nemzeti alapú gazdasági politikára. Ezen múlik az életben maradás. Nincs más szentség, csak a nemzeti érdek. Nem szabad tehát kiadnunk a nemzeti érdek megfogalmazásának jogosultságát, amit megszereztünk és újra meg kell szerezniünk.

Nincs tehát semmi alapja a konszenzussal való csibészkedésnek.

A konszenzus a nómenklatúra legújabb hatalomban maradási jelszava. Rá még csak hivatkozni is halálos veszedelem.

Ezért eleve hibás minden olyan elképzelés, amelyik a nómenklatúrával vagy a már burzsoává vált nómenklatúrával kacérkodik és annak a szövetségét keresi. Hiú ábránd. Ezt a szövetséget előttünk már megkötötték. Ez a nómenklatúra változó alakban 1945 óta van uralmon. Az MDF ez ellen szerveződött meg. Nem egyszerűen a Kádár–Aczél-rendszer ellen és nem is a „kommunizmus” ellen, hanem ennek az alak- és színváltoztató, rendszereken és korokon átívelő, a magyarságot, a népi tömegeket mindig csak felhasználó uralmi folytonosságnak a megszüntetése volt és lehet ma is a fő cél. Ha mi ezzel a nómenklatúrával szövetséget kötünk, akkor az a rendszerváltozás konkrét megtagadása, cserbenhagyása. Azt jelentené, hogy gyermekeink és unokáink életét dobjuk oda a százfejű hidrának a szájába.

Ha ezt a szövetséget, alkut megkötjük, még alkalom sem lesz újabb rendszerváltoztatási kísérletre. Bennünket felszámolnak, és kihirdetnek egy olyan új rendszert, amelynek a neve demokrácia lesz, *de nem nekünk*.

Lehet, hogy bizonyos világpolitikai kényszerek következtében nincs más lehetőség a kormányzati hatalom megtartására, mint ez az alku. Ezt azonban az MDF nem kötheti meg. Akkor ugyanis az újrakezdés minden lehetősége is elveszett. Mert igaz ugyan, hogy most rossz helyzetben vagyunk, ez a két év nem vált előnyünkre, de az is igaz, hogy eredményekre is hivatkozhatunk, és ha mi magunk megújulunk, akkor újrakezdhetjük és megvalósíthatjuk eredeti céljainkat. Akkor csak egy késést kell behoznunk.

A nómenklatúra kiiktatása korántsem akkora feladat, mint amekkorának mutatják a túloldaltól. Elegendő csak néhány száz embert szigorú törvényességgel elszámoltatni és törvényesen megbüntetni, és ez a szovjet támasz nélkül marad harács-burzsoázia egymást beáruvalva esik térdre előttünk.

Ahhoz, hogy az MDF egyáltalán tanulóképes legyen a választásokon, a kormánynak sürgősen meg kell újulnia. Le kell vetnie magát a kicsinyhitűség és a tétovázás ballasztját,

minden gyanún felül el kell szakítania minden kapcsolatát a régi rendszer utódjéival, kapcsolattrendszerével, radikálisan ki kell füstölnie minden apparátusból az oda nem illő, a háttérben szabotáló erőket, és minden tétovázás nélkül érvényt kell szereznie az Országgyűlés többsége által meghozott törvényeknek.

A Magyar Rádióban és a Magyar Televízióban haladéktalanul rendet kell csinálni, el kell távolítani, ha kell rendőri erővel, a törvényellenesen kinevezett intendánsokat és sleppjüket, és ha a Köztársasági Elnök úr továbbra is ellenáll, ha a törvénytelenység útját járja, akkor bármilyen adminisztratív intézkedés, bármilyen erő igénybevétele meg van engedve, mert törvénytelenységben egyik sem éri fel az ismételt aláírás-megtagadásokkal.

Ha viszont erre a kormány képtelen, akkor az MDF maradékának nem szabad alatta maradnia, mert az egész rádól és agyonnyomja.

Ezt a szó szoros értelmében meg kell érteni. [...] ²²

Magyar Fórum, 1992. augusztus. Melléklet.

▪ 24. AZ 1994-ES ORSZÁGGYŰLÉSI VÁLASZTÁSOKON RÉSZT VETT NAGYOBB PÁRTOK VÁLASZA A NÉPSZABADSÁG PROGRAMJUKKAL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEIRE

BUDAPEST, 1994. MÁJUS 4–6.

FIDESZ

1. A Fidesz szerint a következő négy év három legfontosabb feladata a munkahelyteremtés, az oktatási reform és az elmaradott térségek fejlesztése. Az új kormánynak szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy az utóbbi tíz év kormányai által folytatott jövőfelélés nem folytatható. Azaz nem lehet a külső és belső adósságot folyamatosan felhalmozni. Abban az esetben, ha a hiteleket nem a gazdasági teljesítőképesség növelésére fordítják, hanem arra, hogy a társadalmi fogyasztás szintjét ideiglenesen magasabban tartsák, a Fidesz nem fogadja el a további adósságnövekedést. A jövő felélése elsősorban a fiatal generációk életlehetőségeit szűkíti be, hiszen számukra csupán az elődök által felhalmozott adósság kamatterheinek szolgálata marad, míg az ideiglenesen magasabb fogyasztásból maguk alig részesednek.

A legfontosabb teendő éppen ezért a gazdaság versenyképességének javítása, új munkahelyek teremtését szolgáló beruházások és megtakarítások ösztönzését szolgáló gazdaságpolitika. Emellett feltétlenül szükséges az államháztartási újraelosztási rendszerek reformja és egy társadalmi megegyezés. Ez utóbbi legfontosabb eleme egy olyan megállapodás az érdek-képviselői szervekkel, amely egy éven belül lehetővé teszi az inflációütemének legalább ötszázalékos mérséklését.

A fenti lépések eredményeként meglóduló gazdasági összteljesítményből az eddigiek-

²² A befejező rész az MDF megújulásának szükségességét hangsúlyozza, és határozottabb kormánypolitikát követel.

nél nagyobb forrásokat kell fordítani arra, hogy megakadályozzuk a válság által különösen sújtott, lemaradó térségek végleges leszakadását.

2. Bár Magyarországon ma majdnem mindenki úgy érzi, hogy életszínvonala alacsonyabb annál, mint amit megérdemiel, mégsem ígérhető a fogyasztási szint rövid távú emelkedése. Valójában csak akkor van esélyünk felzárkózni a fejlett országokhoz, ha előbb a versenyképes teljesítményt megalapozó beruházásokra fordítunk több erőforrást.

Mindez azt követeli meg, hogy a társadalom fogyasztása ne növekedjen igényeink szerint. Különösen igaz ez abban a kialakult helyzetben, amikor mind az államháztartás bel- és külföldi mérlege, mind hazánk nemzetközi fizetési mérlege soha nem látott deficitet mutat. Az új kormány ezt a kiinduló helyzetet kapja örökül.

Csupán néhány társadalmi csoport esetében lesz lehetőség arra, hogy a gazdaság össz-teljesítményének alakulásánál nagyobb mértékben juthassanak erőforrásokhoz a társadalmi újraelosztás révén. A Fidesz programja szerint ilyenek a fiatalok és a fiatal munkanélküliek. Őket az oktatás kiemelt fejlesztésével, illetve foglalkozásuk segítségével támogatnánk. Emellett a nyugdíjasok közül kiemelt figyelmet szánunk a hetvenévesnél idősebb, illetve a minimálbér szintje alatt élők nyugdíja értékállóságának megőrzésére.

FÜGGETLEN KISGAZDAPÁRT

1. Az MDF illusztris személyisége, Für Lajos úr a következőket mondta: „az MDF-nek sikerült megállítania Magyarország zuhanását. Megálltunk a gödör alján.” Eddig az idézet. Hihetünk Für úrnak. Ő igazán tudja. Vitatkozni legfeljebb azon lehet, hogy mennyire mély ez a gödör.

Az idézett, meglehetősen cinikus, de lényegében tekintve tényszerű megállapításból kell kiindulni. A haza végveszélyben van! Csak határozott, egyértelmű és gyorsan végrehajtott intézkedések segíthetnek. Konkrétan, azonnal le kell állítani az ország javainak az elprédálását. Ki kell alakítani a valódi jogállamiság alapjait. A jelenlegi hatalom nyakra-főre hozta a törvényeket, azok sokszor egymásnak ellentmondóak, joghézagot hagyóak. Gazdasági, pénzügyi kihatásaik pedig kidolgozatlanok. A toldozás-foldozás nem vezet sehova! Házat építeni nem a tetőnél, hanem az alapoknál kell kezdeni.

Egyszerűen, új alkotmány kell! Meg kell határozni társadalmunk alapvető értékeit! Erre alapozva, gazdasági fellendülést eredményező, valóban vállalkozásbarát jogi és közgazdasági környezetet kell teremteni. Azonnal és jelentős mértékben csökkenteni kell a közterheket, hogy a vállalkozások és a vállalkozók érdekeltsége megnövekedjék. Gondoskodni kell arról, hogy mindenki számára elfogadható módon a tulajdonviszonyok rendeződjenek. Felül kell vizsgálnunk a már-már elviselhetetlen adósságállományunk kezelését.

Meg kell szüntetnünk a munkanélküliséget. A piacgazdaság korábbi fejlődési stádiumában spontán, részben bizonyos érdekek alapján megvalósult manipulációk következtében valódi közgazdasági kategória volt a munkanélküliség. Ma már ez túlhaladott álláspont, és számunkra elfogadhatatlan.

Lakást, munkahelyet, tanulási lehetőséget, perspektívát kell adni a fiataloknak és tisztességes megélhetést az idős állampolgároknak.

A teendőket nem a távoli ködös jövőben, hanem igen rövid idő alatt kell megvalósítanunk. Vissza kell adni a hitet a magyar népnek, amit az elmúlt évtizedekben a szovjet érdekeket nyíltan kiszolgáló, majd az őket felváltó mostani posztkommunista hatalom

megpróbált elrabolni. Mi hónapokban, legfeljebb években számolhatunk. A nép türelme véges! Az ország végveszélyben van! Ennek megfelelően kell cselekednünk. A cselekvéshez a Független Kisgazdapárt részletes és egzakt számításokon alapuló programokkal rendelkezik.

2. A népnek demokráciát ígértek! A valóságban pedig egyre inkább kirajzolódik az előző diktatúrát pökhendiségével megszégyenítő, a nép háta mögötti paktumpolitikára épülő monolitikus hatalom. Az ország gazdasága, kultúrája, társadalma egyre gyorsuló módon lehetetlenül el. A folyamat alapos értékeléséből azt a következtetést lehet levonni, hogy itt nemcsak egy szinte elképzelhetetlen dilettantizmusról van szó, hanem az ország tudatos rombolásáról. Mindez pedig történik oly módon, mintha itt demokrácia volna. Más szóval a demokrácia számlájára kívánják írni mindazt a galádságot, amit elkövetnek a magyar nép ellen. A Független Kisgazdapárt ennek a hatalomnak a garázdálkodását akarja megszüntetni. A Független Kisgazdapárt vállalja ennek a feladatnak a megoldását, vállalja, hogy visszaadja ennek a népnek a hitét.

Nyilvánvaló, hogy egy olyan társadalomban, amelyik a gödör alján van, ott nem lehet a társadalmi feladatok egy-egy csoportját nem észrevenni, netán háttérbe szorítani. Különösen nem lehet nem észrevenni, hogy a magyar nép hitét akarják megtörni annak érdekében, hogy azt kiszolgáltatottá, bérrabszolgává tegyék.

Természetesen a gazdasági életben lehetnek prioritások. Kellenek húzóágazatok, de a társadalomnak minden területén meg kell teremteni a fejlődés alapvető feltételeit. Ez a Független Kisgazdapárt történelmi feladata napjainkban.

KERESZTÉNYDEMOKRATA NÉPPÁRT

1. A következő négy év legfontosabb szociális teendői közül a gyermeknevelés állami támogatásának fejlesztése kiemelt fontossággal bír. A családok támogatása számottevő mértékben ma is a családsegítő központok feladata. Hálózatuk fejlesztése indokolt. Továbbá a társadalom pénzügyi transzfereit – adórendszer, társadalombiztosítás, szociális juttatások stb. – úgy kell átalakítani, hogy mindenki számára világossá váljék az, hogy a társadalom nemcsak szavakban hangsúlyozza a család fontosságát. Az adórendszert is át kell alakítani: a négyéves kormányzás alatt el kell érni, hogy csak a szabadon elkölthető jövedelem adózzék. A gyermeküket egyedül nevelő szülők részére méltányos adóalap-csökkentési lehetőséget kell garantálni. Az adórendszert olyan irányba kívánjuk továbbfejleszteni, hogy az vegye figyelembe az eltartottak számát. Szükséges a főállású anyaság intézményének továbbfejlesztése.

Gazdasági téren kiemelt célunk a gazdaság növekedését segítő pénzügyi, adóügyi környezet kialakítása. A piac élénkülését segítő főbb eszközök közül az adó- és illetékrendszer több lényeges elemének módosítását az arányosabb közteherviselés és a gazdasági kibontakozás érdekében tartjuk szükségesnek. Az általános forgalmi adó jelenlegi termékbesorolásának felülvizsgálata is szükséges abból a célból, hogy a szegény rétegek helyzete javuljon. A gazdasági növekedés megindulásával párhuzamosan – a kereslet élénkítése és a hazai termelők védelme érdekében indokoltnak tartjuk a felső kulcs csökkentését. Javasoljuk a minimáladó megszüntetését. A forrásadó átmenetileg történő fenntartását csak abban az esetben fogadjuk el, ha az összegét a költségvetés fejlesztési-beruházási célra fordítja.

Nem létezik gazdasági emelkedés kulturális felemelkedés nélkül. A KDNP pluralista kultúrpolitikát kíván megvalósítani, nem intézményeket, hanem programokat kívánunk támogatni. Célunk a Nyugat-Európában létező kettős kultúrtámogatási rendszer megvalósítása: az állami és gazdasági szponzorális szerkezet megvalósítása.

2. A Kereszténydemokrata Néppárt gazdaságpolitikája szerint feladatunk, hogy az egyensúly fenntartása mellett (az infláció, a költségvetési hiány és a fizetési mérleghiány jelentős növekedése nélkül) jövedelemnövekedést tegyen lehetővé, amely – a kínálati oldalon a vállalati beruházásokat saját jövedelmünkből közvetlenül, a lakossági megtakarítások felhasználásán keresztül pedig közvetve stimulálja;

– a keresleti oldalon olyan fizetőképes keresletet hozzon létre, amely nem kelt inflációs nyomást, és nem jár a fogyasztási javak importjának növekedésével.

E jövedelemnövekedés létrehozása – az egyensúlyi problémák miatt – csak – a költségvetés s fizetési mérleg nagyobb hiányának átmeneti elfogadása és – rendkívül gondosan mérlegelt, szelektív és célzott adóreform, költségvetési reform és hitelpolitika segítségével hajtható végre.

Programunk megvalósítása esetén a fogyasztói árak emelkedése a választási ciklus végére már nem haladja meg a 14–16 százalékot.

Azonban a piac élénkülése érdekében az egy számjegyű infláció elérése rövid távon nem vállalható. Ezzel összhangban, valamint a szociális béke érdekében középtávon reálisan csak azzal lehet számolni, hogy a költségvetés GDP-hez mért hiánya nem vagy csak igen kis mértékben csökken.

MAGYAR DEMOKRATA FÓRUM

1–2. A politika a kompromisszumok művésze, és ez nem elsősorban azt jelenti, hogy a politikusoknak vagy a politikai pártoknak kell egymással kompromisszumot kötniük, hanem azt, hogy a társadalmi igények és értékek között meg kell találni és fenntartani az egyensúlyt. Csak a szélsőséges, radikális pártok azok, amelyek egy érték, egy érdek kedvéért az összes többi háttérbe szorítják vagy megsemmisítik. Az MDF vezette kormány az eltelt négy évben megmutatta, hogy rendkívül nehéz körülmények között is sikerülhet a stabilitás fenntartása, vagyis az érdekek és célok össztársadalmi egyensúlyának a megteremtése. Nem csináltunk sokterápiát, amelyet más pártok és egyes szakértők ajánlgattak, de nem folytattuk a békés tönkremenetelt – semmittevést sem, amely a korábbi rendszer jellemzője volt. Ezt a kiegyensúlyozott politikát ígérhetjük a következő négy évre is. *Cselekszünk, de mértékkel*, úgy, hogy nem veszélyeztetjük az emberek életét, anyagi biztonságát kísérletezéssel, kampányszerű megoldásokkal.

Legfontosabb értékek, és az értük fizetendő ár:

– *A szociális biztonság megőrzése a növekedési szakaszban is.* A szociális piacgazdaság keretei kialakultak, a gazdaság elérkezett a növekedési szakaszba. Most a törvénykezésben és az állam tevékenységében előtérbe kell állítani a szociális háló befoldozását, el kell érniük, hogy egyetlen rászoruló se maradjon támasz nélkül. Elsősorban a nyugdíjasok és a fiatalok helyzetén szeretnénk javítani, ez utóbbi azért is különösen fontos, mert a családalapítás és a gyermeknevelés terhei is a fiatal nemzedékre nehezednek.

Elképzelhető, hogy a várhatóan rendkívül gyors növekedés nem éri el maximális sebességét a szociális biztonságra fordított erőforrások miatt, de meggyőződésünk, hogy a növekedés így megalapozottabb lesz, és ez hosszú távon kifizetődik.

– *A gazdasági növekedést az államnak elő kell segítenie.* A gazdasági növekedés létfontosságú az ország számára, hiszen tizenöt éve nem javult az életszínvonal. A javulást pedig csak a növekedés hozhatja meg.

A gazdaságtörténet tapasztalata szerint a növekedés mindig együtt jár kisebb költségvetési egyensúlytalanságokkal. Pontosan úgy, ahogy egy vállalkozás is kénytelen hiteleket felvenni, ha beruházni, ha növekedni akar. Az a vállalkozás azonban, amelyik fél a hitelfelvételtől, és ezért nem fejlődik, az biztosan csődbe megy, mert a kapitalizmusról igaz az a régi mondás, hogy aki csak állva akar maradni, annak is futnia kell. (Vagyis, hogy a jelenlegi helyzet fenntartásához is fejlődni kell, mert a versenytársak fejlődnek.)

– *Kapcsolatainkat minden területen szorosabbra kell fűznünk Nyugat-Európával. Gazdasági fejlődésünk és biztonsági helyzetünkre csak egy megoldás van: visszatérni Európába. Belépni az Európai Közösségbe és a NATO-ba.* Tőlünk Keletre és Délre még sok minden történhet. Nem mind egy, hogy egy esetleges radikális fordulat idején milyen kormánya van az országnak, és rendelkezik-e nemzetközi biztonsági és gazdasági védelemmel. A semlegesség kiszolgáltatná az országot egy esetleges radikális nacionalista vagy kommunista veszélynek.

A visszacsatlakozás Európához áldozatokkal is jár. Nem folytathatunk protekcionista politikát, *nem állíthatunk vámokat tetszésünk szerint a külföldi áruk elé*, mert ha ezt tennénk, akkor nyugati partnereink is ezt tennék a magyar áruk kizorítása érdekében. Annyit elértünk, hogy Magyarország később nyitja meg piacait az EU felé, mint az EU Magyarország felé.

MAGYAR SZOCIALISTA PÁRT

1. A legfontosabb feladat megteremteni a társadalom legjobb erőinek összefogását az ország gondjainak megoldása érdekében, csökkenteni a társadalom megosztottságát. A munkaadók, a szakszervezetek – munkavállalói érdekképviseltek, a civil szervezetek és a kormányzat között létre kell hozni az új társadalmi megállapodást, amely garantálja az ország belső békéjét. Át kell alakítani a döntési rendszert, hogy az a lehető leghatékonyabb körben tegye lehetővé a vélemények megismerését, a konszenzus kialakítását. Meg kell állítani a gazdaság hanyatlását, meg kell fékezni az egyensúly romlását, az eladósodás növekedését, modernizációs pályára kell terelni a magyar gazdaság fejlődését, megteremtve a tartós gazdasági növekedés feltételeit. Ennek érdekében meg kell valósítani az államháztartási reformot, végig kell vinni a bankrendszer konszolidációját, talpra kell állítani az agrárgazdaságot. Az államnak szervező szerepet kell vállalnia a keleti piacok meg- és visszaszerzésében, az infrastruktúra fejlesztésében. A gazdaság egészséges fejlődése érdekében új alapokra kell helyezni a privatizációt, amelyben az eddigi bürokratikus irányítás helyett a hosszabb távú gazdasági megfontolások, illetve a vállalkozás jövőjében érdekelt vezetők és munkavállalók kapnának hangsúlyosabb szerepet.

Az ország külső békéjének biztosítása érdekében kiegyensúlyozott külpolitikát tartunk szükségesnek. Az Európai Unióhoz való közeledésen túl valamennyi szomszédunkkal kiegyensúlyozott, jó viszonyra és a kapcsolatok erősítésére törekszünk. A határainkon túl élő magyarok iránti szolidaritásunk a magyar nemzeti szolidaritás része, ugyanakkor része a kidolgozandó európai kisebbségvédelmi rendszernek is.

2. A következő négy évben – annak ellenére, hogy minden értelmes erőfeszítést megfogunk tenni értük – programunk néhány pontján, az ellentmondások súlyossága miatt, már ma láthatóan csak részeredményeket érhetünk el. Így:

- nem szüntethető meg a munkanélküliség, mivel a szerkezetváltással kapcsolatos problémák még előttünk vannak, de reális esélye van jelentős csökkentésének;
- nem csökkennek az adósságszolgálat terhei, mivel az elmúlt négy évben újabb adósságcúcs alakult ki, de ha sikerül gazdaságunk versenyképességét, illetve exportteljesítményét javítani, úgy a terhek a nagyobb forgalomban jobban megoszlanak;
- nem mérsékelhető egy számjegyűvé az infláció az államháztartási reform halogatása és az ismét nagyra nyílt agráröllő miatt, de elkerülhetőek az inflációs lökések és az infláció leszorítható 15 százalék körülire.

MAGYAR IGAZSÁG ÉS ÉLET PÁRTJA

1. A nép terheinek csökkentése, s ezzel együtt az élőködő elit megrendszabályozása,
 - az egész életre szóló esélyegyenlőség megteremtése;
 - az adósságszolgálatból való kimászás.
2. Kisebb gondot fordítunk azokra a munkanélküliekre, akik nem is akarnak dolgozni, de mindent megteszünk azokért, akik igen;
 - nem sírunk a rádióból elbocsátott III/III-asokért;
 - közömbösek vagyunk a Munkásörtség és a pufajkások sorsa iránt.

SZABAD DEMOKRATÁK SZÖVETSÉGE

1. Az SZDSZ a gazdaság- és társadalmpolitika három fő teendőjét emeli ki. Az első a gazdasági növekedés feltételeinek megteremtése. A gazdasági növekedés nem elhatározás kérdése – a szükséges feltételek hiányában erőszakolt növekedés több ízben is súlyos nehézségeket szült –, hanem meghatározott feltételek megteremtését kívánja meg. Ezek a következők:

Az új kormánynak a stabilitás és a kiszámíthatóság atmoszféráját kell megteremtenie áttekinthető gazdálkodási feltételek kialakításával. Olcsó állammal, vagyis a közkiadásokkal történő kíméletlen takarékossgal lehet megállítani a költségvetési deficit növekedését, megfékezni az inflációt. Átfogó szociális megállapodás védheti meg a munkáltatókat a kiszámíthatatlan bérkövetelésektől, a munkavállalókat és nyugdíjasokat jövedelmeik értéktelenedésétől. Az adók csökkentése, a társasági adóból és a bérek terheiből nyújtott kedvezmények élénkíthetik a vállalkozásokat, a munkahelyteremtést. A bankrendszer stabilizációja, új pénzügyi intézmények létrehozatala javíthatja a vállalkozók tőkéhez jutási feltételeit. A privatizáció gyorsítása hozzájárul a hanyatló nagyvállalatok mielőbbi konszolidációjához. A földbirtokviszonyok gyors rendezése teremt stabil gazdálkodási feltételeket a mezőgazdaságban.

A gazdaságpolitika másik kiemelt célja a magyar gazdaság nemzetközi integrálódásának folytatása. A gazdasági sikerek kulcsa világszerte az exportorientációk, a külgazdasági nyitás, a külföldi tőke növekvő jelenléte. Így juthatunk hozzá az elengedhetetlenül szükséges pótlólagos tőkéhez, így terjedhet el gazdaságunkban a modern technika, így juthatnak piachoz a magyar vállalatok. Vállalni kell ennek árát: versenyképtelen hazai vállalatok, termelési kultúrák megszűnését.

A harmadik prioritás a társadalom kettészakadásának megakadályozása. Bizonyos elemi

szociális garanciákat mindenki számára biztosítani kell. Ezért fenn kell tartani a kötelező egészségügyi biztosítást, hogy minden polgár hozzájuthasson az egészségügyi ellátáshoz, alapján véve fenn kell tartani a családi pótlék rendszerét, mindenkinek biztosítani kell egy minimális alapnyugdíjat, és biztosítani kell, hogy a nyugdíjak emelkedése ne maradjon el a bérektől.

2. A gazdasági átalakulás, a vállalkozások ösztönzése elkerülhetetlenné teszi, hogy a következő évben fennmaradjon a jövedelmek Magyarországon szokatlan differenciálódása. Ennek kedvezőtlen hatásait szociális garanciákkal kell mérsékelni, de teljesen kiküszöbölni nem lehet. A gazdasági megfontolások azt kívánják, hogy a privatizáció során mindegyiknek azok váljanak tulajdonossá, akik saját tőkével, vezetési ismeretekkel tudnak hozzájárulni az egykori állami vállalatok rendbehozatalához. Így viszont óhatatlanul a lakosság kisebb része válik tulajdonossá, jelentős vagyoni különbségek is kialakulnak.

A gazdasági válság, a szabadságjogok érvényesülése és a határok megnyitása együttesen okozza a bűnözés ugrásszerű emelkedését. Tudjuk, hogy a totális diktatúrákban rendszerint jobb a közbiztonság, mint a szabad országokban, a bűnözés ellen mégsem a rendőrállam totális ellenőrzésének visszaállításával, a határok lezárásával, hanem a rendőrség megerősítésével, a sértettek hatékony védelmével, a börtönviszonyok korszerűsítésével kívánunk felépíteni. Látni kell, hogy a közbiztonság csak fokozatosan javulhat, ez a szabadság ára.

Még valamit nem fog az SZDSZ-kormány megoldani a következő négy évben: azt, hogy jól fizető pozíciókhoz, felügyelőbizottsági tagsághoz juttassa, és így elégedetté tegye mindazokat, akik az utóbbi években építették az SZDSZ szervezeteit. A személyi döntésekben ugyanis nem a párthovatartozást, hanem a szakértelmet és a vezetői rátermettséget tekintjük irányadónak. Márpedig nem minden derék, tisztességes szabad demokrata aktívista a bankélet, vagy a színházvezetés szakembere.

Magyarország politikai évkönyve 1994. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1995, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 633–642.

▪ 25. BOKROS LAJOS GAZDASÁGPOLITIKAI PROGRAMJA ▪

BUDAPEST, 1995. FEBRUÁR 13.

I. Gazdaságpolitikai keret

1. Magyarországon az elmúlt negyedszázad folyamán mindvégig egymás rovására érvényesült a gazdasági növekedés és a pénzügyi egyensúly: a lassan piacodosó gazdaság sohasem volt képes egyensúlyőrző, azaz fenntartható növekedésre. Ez az irányzat nem változott meg a gazdasági-politikai rendszerváltás következtében sem, sőt egyre élesebben jelentkezett már az abszolút nagyságrendek előjele tekintetében is: visszaeséshez többletet mutató, gazdasági növekedéshez súlyosan hiányos fizetési mérleget rendelve.

2. Ami a pénzügyi egyensúly állapotát kifejező két legfontosabb ismérvet, a folyó fizetési mérleg és az államháztartási mérleg helyzetét illeti, az elmúlt 25 évben e kettő alakulása között nagyon szoros összefüggés figyelhető meg. A rendszerváltást megelőző húsz évben csak-

nem párhuzamosan alakult a külföldi és a belföldi túlköltekezés mértéke és az ebből eredő külső és belső államadósság nagyságrendje. Az elmúlt öt esztendő némileg módosított ezen a képen, amennyiben a devizaműveletek decentralizációja következtében fokozatosan nőtt a vállalatok és a pénzintézetek közvetlen külföldi hitelfelvétele. Minthogy azonban a nem belső államadósságot finanszírozó külső eladósodás nem a költségvetési szektor túlköltekezése helyett, hanem annak növekedése mellett alakult ki, ezért a folyó fizetési mérleg hiánya rendszeresen tovább nőtt. Az államháztartás belső hiányát kizárólag a vállalkozói szektor felhalmozása rovására lehetett finanszírozni, ezért minden olyan évben, amikor a folyó fizetési mérleg többlettel zárt, akkor ez kizárólag a hazai gazdasági teljesítmény erős visszaesése eredményeképpen jöhetett létre.

3. A növekedés és az egyensúly közötti ellentmondás ma feloldhatatlannak látszik. Pedig elvileg ez nem szükségszerű: gazdaságtörténeti példák (Ausztria, Németország, Finnország, újabban Spanyolország, Portugália és a távol-keleti országok) sokasága igazolja, hogy létezhet hosszú időszakon át fenntartható, magas ütemű gazdasági növekedés. Nyilván azonban ez *egyensúlyörző növekedés*, a belföldi megtakarítások bővülésére alapozott és döntően *exportvezérelt* növekedés kell hogy legyen.

4. Hazánkban a belföldi megtakarítások jelentős mértékben növekedtek 1992–93-ban. Ez tette lehetővé egyfelől a folyó fizetési mérleg kiegyensúlyozását. Másfelől azonban a belföldi megtakarításokat teljes mértékben felemésztette az államháztartás, amelynek hiánya évről évre rekordokat dönt. A tankönyvekből jól ismert klasszikus esettel állunk szemben: az államháztartás teljes mértékben kisorsítja a gazdasági növekedés motorjaként szolgáló vállalati befektetéseket a hazai megtakarítások felhasználásából.

5. A bajok gyökere tehát az államháztartási szférákban keresendő. Ami gondot okoz, az nem pusztán a költségvetési deficit mértéke, hanem emellett az államháztartási újrafelosztás *terjedelme*, annak *szerkezete*, az államháztartási intézmények *működési módja*, végül a deficit mértéke mellett annak konkrét *finanszírozási módja*. Ennek az öt területnek mindegyikén gyökeres változásokra van szükség ahhoz, hogy kitörhessünk a növekedés és az egyensúly egymás rovására történő érvényesülésének ördögi köréből.

6. Amikor a növekedés és az egyensúly egymás mellett egyidejűleg és hosszabb távon érvényesül, akkor van *fejlődés*. Az így értelmezett fejlődés kulcsa ma az államháztartási *reform*. Ennek megkezdésére két kiváló alkalom kínálkozott már az elmúlt tíz évben: először 1988-ban, másodszor 1991-ben. Mindkét alkalmat elmulasztottuk. Most 1995-ben harmadszor nyílik lehetőség erre. Valószínűleg nem túlzás azt állítani, hogy ez az *utolsó lehetőség*. Ha nem kezdjük el az államháztartási reformot, akkor ugyanis nem törhetünk ki a növekedés és az egyensúly ellentmondásából. Mivel az ország mai jövedelemtermelő képessége mellett lényegében eljutottunk a külföldi adósság növekedésének végső határára, ezért állítható, hogy intézményes változások nélkül vagy külső fizetéseképtelenség, vagy örökös gazdasági süllyedés vár ránk.

7. Az államháztartási reform mibenlétének részletezése nem lehet ennek a vázlatnak a tárgya. Három szempont azonban abszolút lényeges. Egyrészt a kormánynak egyöntetűen el kell fogadnia és a társadalom minél nagyobb hányadával el kell fogadtatnia, hogy az államháztartási reform elsősorban, bár nem kizárólag a szélesebb értelemben vett *humán infrastruktúra szerkezetének átalakítását* jelenti, az ingyenes ellátások terjedelmének szűkítését, az ellátás nem alapszintű elemeinek részleges piacosítását, a hatékony költséggazdálkodást kikényszerítő finanszírozási és jogi eljárások bevezetését stb. Másrészt tisztában kell lennünk azzal, hogy *mindig van olyan megoldás, amely a társadalom leginkább rászoruló*

rétegeit a mainál hatékonyabban és kedvezőbb feltételekkel kapcsolja be az oktatás, az egészségügy és a szociális gondoskodás áramkörébe: nyilvánvalóan természetesen a többiek rovására. Harmadrészt fel kell ismerni azt, hogy az államháztartási reform nem ad gyors megtakarításokra alkalmat, sőt rövid távon a *párhuzamos* ellátórendszerek működtetése még *növeli* is a költségeket. Ez azonban egyszeri és viszonylag rövid távú költségnövekedés, amit lehet és szabad az ugyancsak egyszeri és rövid távú privatizációs bevételekkel ellentételezni. *Hosszabb távon az államháztartási reformnak megközelítően kiegyensúlyozott folyó költségvetést kell eredményeznie.*

8. Az államháztartási reform végrehajtásának szükséges, bár nem elégséges előfeltétele a *kormányzati közigazgatás* gyors ésszerűsítése. Rosszul fizetett és munkaidejük nagy részében egymás számára felesleges munkát termelő hivatalnokokkal ezt a feladatot nem lehet elvégezni. Szükség van tehát a minisztériumok, főhatóságok belső szerkezetének, kölcsönös kapcsolódásainak gyors áttekintésére, a feladatok újrafogalmazására, helyenként nagyarányú létszámcsoökkentésre, minőségi munkaerő felvételére, béremelésre. A kormányzati közigazgatás reformjáért az *egyes minisztereknek személyükben felelősnek* kell lenniük. Elengedhetetlen, hogy a munkákat a gazdasági kabinet vezetőjeként a *pénzügyminiszter irányítsa.*

9. Az államháztartási reform indításával párhuzamosan elengedhetetlen a költségvetés *bevételei oldalának* áttekintése is. Itt egyrészt arra kell törekedni, hogy legkésőbb 1996-ra alakuljon ki végre az a hosszabb távon is stabil szerkezetű adórendszer, amely lehetővé teszi a vállalatok, illetve a háztartások számára a távlatilag is ésszerű befektetési, megtakarítási, illetve fogyasztási döntések meghozatalát. Az adórendszer átszabását a gazdasági hatékonyság és a társadalmi igazságosság *együttesen magasabb színvonalú* érvényesítésének vágya kell hogy vezérelje. (Erre konkrét példát mutatok fel a befektetési adókedvezményt és az ingatlanadót taglaló cikkemben, amely a Magyar Hírlap 1994. november 18-i számában jelent meg.) Másrészt vissza kell fordulni abból a zsákutcából, amelyben a gazdaság, illetve a társadalom egyre kisebb része viseli az adóterhek egyre nagyobb részét. Elsősorban a vállalkozók adóterhelése csökkentendő az adózók körének nagyságrendi bővítése mellett. A tb-járulék elviselhetetlenül magas mértékének csökkentésére az államháztartási reform keretében kerülhet sor.

10. Addig is, amíg az államháztartási reform révén küszöbölhetők ki a hiányt bővítetten újratermelő szerkezeti gyengeségek, van mód és lehetőség a költségvetési *túlfinanszírozás csökkentésére.* Egyrészt az állampénztár 1995-ös megszervezése módot ad a költségvetési kiadások jobb ütemezésére, ami önmagában is hiánycsökkentő hatású. Másrészt az *adóbehaljtás* radikális szigorítása és hatékonyságának növelése igen gyorsan megtérül. Harmadrészt a költségvetést kifinomult banki és tőkepiaci technikákkal a mai 31-32 százalékos kamat helyett ennél öt-hat százalékponttal *alacsonyabb költséggel* is lehetne finanszírozni, ami – tekintettel a kamatozó államadósság magas arányára – önmagában 60-70 milliárd forint megtakarítást eredményezne.

II. Privatizációs alapelvek

1. Ma a szenvedélyek az önálló privatizációs miniszteri poszt létrehozása körül csapnak össze, mintha a privatizáció újraindítása és társadalmi elfogadhatósága szempontjából ez lenne a kulcskérdés. Politikai szempontból egy tárca nélküli miniszter csatasorba állítása

lehet kívánatos, gazdasági szempontból azonban nem lényeges. A fontos a *privatizációs intézményrendszer felépítése*, a célok mibenléte, a feladatok pontos kijelölése és elhatárolása, továbbá a felelősségi viszonyok.

2. Célszerű abból kiindulni, hogy a privatizáció nem öncél, hanem a *vállalati szerkezet átalakításának és a hatékonyság növelésének eszköze*. Nincsenek ezzel egyenrangú további célok, amelyek a szerkezetátalakítás és hatékonyságnövelés, mint elsődleges követelmény érvényesülését korlátoznák. Ha konkrét esetben ezt a célt csak létszámleépítéssel lehet elérni, mert a piac bővülése korlátozott, akkor vállalni kell a munkahelyek elvesztését. Ha a gyors adásvétel sürgető igénye mellett nem biztosítható a hatékony árszabályozás egy monopolhelyzetű cégnél, akkor annak magánkézbe adását csak hosszabb idő alatt szabad megcsinálni. A költségvetési bevételek növelése ugyancsak nem tolható fel egyenrangú céllá, ha és amennyiben ez rontja a szerkezetátalakítás esélyeit. A *privatizáció a növekedést ösztönző gazdaságpolitika legfőbb eszköze a kínálati oldalon*.

3. Ma az újonnan elkészült privatizációs törvény egyik kulcseleme az ÁV Rt., az ÁVÜ és a KVSZ összevonására tett javaslat. Ez egyáltalán nem termékeny megközelítés. Leszámítva azt a kárt, ami szervezeti változás esetén a privatizáció újabb egy évre történő leállásából, valamint az átszervezés költségeiből fakad, abból érdemes kiindulni, hogy milyen természetű és milyen mértékű vagyon felett rendelkeznek a szóban forgó szervezetek, továbbá, hogy milyen feladatokkal kell megbirkózniuk hosszabb távon.

4. Ebből a szempontból az ÁV Rt. és az ÁVÜ munkájának nincs közös halmaza, így egy fedél alá helyezésük semmiféle szükségletet nem képes a mainál hatékonyabban kielégíteni. Az ÁV Rt. birtokolja a magyar ipar és mezőgazdaság, illetve főleg a hazai energia- és közüzemi szektor stratégiai hányadát, és még egészen hosszú távon is szükség lesz arra, hogy meghatározott vállalatokban (például Paksi Atomerőmű) az *aranyrésztvényes ellenőrzési jogait gyakorolja és annak felelősségét viselje*. Az ÁV Rt. tehát még húsz év múlva is élni fog, bár nyilvánvalóan nem elsősorban mint privatizációs, hanem mint *tulajdonosi szervezet*. Az ÁV Rt. Részvénytársasági formája alkalmas annak a piacelvű megközelítésnek a megjelenítésére, miszerint az állami vagy félállami vállalatoknak is mindenekelőtt jövedelmezően és hatékonyan kell gazdálkodniuk. Végül, de nem utolsósorban az ÁV Rt.-re azért is szükség van, nehogy a minisztériális tulajdonlás bármely formája visszaépüljön. A kormánynak egyértelműen ki kell mondania, hogy az *ágazati minisztériumoknak* – saját bürokratikus szükségleteiket kielégítő segédvállalatokon kívül – *tulajdonuk nem lehet*.

5. A privatizáció most induló második szakasza, abból a szempontból is az ÁV Rt.-t avatja kulcsintézménnyé, hogy *érdemi mennyiségű* privatizálható vagyon csak az ő felügyelete alatt található. Az ÁV Rt. által irányítandó nagy privatizációs ügyletek hatékonyságát, gyorsaságát, politikai támogatottságát növelné, ha a kormány – legalább jelképesen – *nemzeti intézménnyé* emelné az ÁV Rt.-t. Ezt el lehetne érni például azzal, hogy az ÁV Rt. felügyelőbizottsága *azonos* lenne az Országgyűlés privatizációs bizottságával, így a privatizációs folyamat hatpárti ellenőrzése közvetlenül megvalósulhatna. Célszerű lenne a nagy energiatermelő, -elosztó és közüzemi vállalatokat *egydi törvénysomagok* keretében privatizálni, ahogy az például Nagy-Britanniában történt. Ez nyilvánvalóan lassítja az ügymenetet, de biztosíthatja azt, hogy a szükséges árszabályozási, környezetvédelmi, fejlesztési, munkaügyi és egyéb vonatkozások is megnyugtatóan elrendezhetők a konkrét tulajdonosváltással párhuzamosan. Ezt a szerteágazó és hallatlan politikai jelentőségű munkát összefoghatná és vezényelhetné a privatizációs tárca nélküli miniszter.

6. Az ÁVÜ birtokában lévő állami vagyon napról napra fogy, még privatizáció nélkül is.

Ez azért van így, mert a még állami tulajdonú vállalatok zöme csődközeli vagy felszámolás alatti állapotban van, továbbá az ÁVÜ fennállása első három évében az értékes vállalatok többségének ellenőrző pakettjét már eladta. A még megmaradt jó minőségű részvényesomagokat az érintett cégeket érdemben irányító stratégiai befektető már nem veszi meg jó áron, más szakmai partnernek viszont nem szabad azokat eladni. Optimális megoldásként kínálkozik *cme részvényesomagok nyilvános kibocsátás* keretében történő értékesítése, elsősorban *kárpótlási jegyek* fejében. Ezzel három legyet is lehetne ütni egy csapásra. Egyrészt két év alatt meg lehetne oldani a kárpótlási jegyek által teremtetett problémát, *valódi értéket* kínálva a jegytulajdonosoknak. Másrészt nagyságrendileg bővíthető lenne a *tőkepiac*; száz fölé emelkedhetne a tőzsdén forgalmazott cégek száma. Harmadrészt a folyamat végén magát az ÁVÜ-t is fel lehetne számolni, hiszen vagyona fogytával megszűnnének a feladatai is.

7. Politikailag érzékeny kérdés a *társadalombiztosítási önkormányzatok vagyonnal való ellátása*. Higgadtan végiggondolva a dolgot, az a következtetés adódik, hogy erre *nincs szükség*. Egyedülállóan hatékonytalan helyzet alakulhat ki ugyanis Magyarországon azáltal, ha a *szakszervezeti illetéssé önkormányzat* és a gyakorlatilag korlátlanul biztosított *állami finanszírozás* mellé még *vagyonátadás* is társul. Ebből a három elemből kettő-kettő elegendő. Ha van államilag garantált hiányfinanszírozás, akkor a saját vagyon felesleges. Ha érdemi mértékű vagyonjuttatásban gondolkodunk, akkor nem szabad ehhez korlátlanul igénybe vehető állami finanszírozást biztosítani. Minthogy a társadalombiztosítás elkötelezettségeinek teljesülése a legfontosabb társadalmi érdek, ez viszont ma semekkora méretű vagyon átadásával hatékonyan és hosszú távon nem biztosítható, így inkább *az állami garanciát kell fenntartani és a vagyonátadást kell elvetni*.

8. Az államháztartási reform nemcsak a társadalombiztosítás mai, hanem még inkább annak *jövőbeni rendszere* szempontjából is nagyon szorosan összefügg a privatizációval. Nyilvánvaló, hogy a társadalombiztosítás részleges piacosítása – egyebek között – azt jelenti, hogy a közel létminimumszintű nyugdíj és az alapszintű egészségügyi ellátás államilag fenntartott rendszere mellett egyre nagyobb szerephez jutnak a *vásárolt nyugdíj- és egészségbiztosítási termékek*. Az ezeket kínáló biztosítóintézetek, nyugdíjpénztárak, kölcsönös és önkéntes biztosítási alapok alkotják majd azt a rohamosan bővülő *intézményes befektetői kört*, amelyik ma jószerével teljesen hiányzik a hazai tőkepiac szereplői közül. *E nélkül viszont a privatizáció nem lehet igazán sikeres*. Ma Magyarországon a külföldi pénzügyi befektetők uralják a tőkepiacot, de nem a hazai befektetők rovására, hiszen ez utóbbiak kizárólag laikus kisbefektetők. A külföldi befektetők hosszú távon csak akkor fogják vonzónak találni a hazai tőkepiacot, ha látják, hogy a honi befektetők szerepe nő. Ez utóbbi viszont csak akkor biztosítható, ha tőkeerős hazai intézmények lesznek „kénytelenek” havonta befektetni azokat a százmilliókat, amelyek a hosszú lejáratú megtakarítási szerződések keretében ömlenek hozzájuk. Ennek a hatalmas keresletnek kell *menyiségben és minőségben* megfelelő kínálatot biztosítani a *hazai nyilvános részvénykibocsátásokat* előnyben részesítő privatizációs megoldások alkalmazásával.

9. Ha a privatizációt a megfogalmazott egyetlen cél, a *vállalati szerkezetátalakítás és hatékonyságnövelés* szempontjából elemezzük, akkor az is álkérdés, hogy vajon a készpénzes vagy az egyéb fizetési módokkal párosított adásvételt kell-e szorgalmaznunk. Ezt ugyanis mindig a konkrét helyzet fogja eldönteni. Ha egy súlyosan eladósodott, de elvileg jó piacokkal rendelkező nagyvállalat eladásáról van szó, akkor a *szakmai partner* segítségével történő, *döntően tőkeemeléssel* privatizáció adhat érdemi megoldást. Egy közepes méretű élelmiszer-feldolgozó céget akár *kárpótlási jegyért* is oda lehet adni az alapanyag-termelők

társaságának, hiszen ők lehetnek leginkább érdekelték a termelés bővítésében és korszerűsítésében. Akárhogy is van, az bizonyos, hogy a *költségvetési bevételek növelése nem lehet elsődleges szempont, hiszen az egyszeri és rövid távú bevételek csak arra jók, hogy elodázzák az államháztartási reform kényszerét*. Ha ez utóbbi megindul, akkor ideiglenesen és kivételesen lehet szó a privatizációs bevételek folyó költségek fedezésére történő felhasználásáról, de arról soha sem, hogy a konkrét esetben alkalmazandó privatizációs technika a fiskális érdekek oltárán feláldozza a szóban forgó vállalat szerkezetének átalakítását és hatékonyságának növelését.

10. Politikailag kényes kérdéssé vált, hogy vajon a *pénzügyminiszternek kell-e felügyelnie a privatizáció menetét* vagy sem. Úgy vélem, hogy a helyes követelmény az, hogy a pénzügyminiszter a gazdasági kabinet vezetőjeként *örkődik a privatizációs stratégia megvalósulásán, biztosítja az általános gazdaságpolitika és a privatizációs stratégia összhangját*. A pénzügyminiszternek, de még a privatizációs miniszternek sem kell felelnie konkrét ügyletekért. Ez az ÁV Rt. és az ÁVÜ dolga. Szükséges viszont, hogy a pénzügyminiszter egyetértési jogot gyakorolhasson a két privatizációs intézmény igazgatósági tagjainak, illetve vezérigazgatójának kinevezése tekintetében, akiket egyébként a privatizációs tárca nélküli miniszternek kell megbízni.

III. Kormányzati szerkezet és munkastílus

1. A magyar alkotmány nem ismeri a gazdasági miniszterelnök-helyettes fogalmát és azt sem, hogy a pénzügyminiszternek formális vétőjoga lenne a gazdasági természetű kérdések eldöntésében. Ez nem feltétlenül baj, ha a *kormány belső működési mechanizmusa gazdasági ügyekben kikényszeríti a pénzügyminiszter elsődleges felelősségét*. Abszolút szükséges például az, hogy a gazdasági kabinet élén a pénzügyminiszter álljon, ez a testület minden gazdasági vonatkozású kérdést megvitasson és a pénzügyminiszter egyetértése nélkül semmilyen gazdasági témát ne lehessen a kormány ülésére előterjeszteni. A kormányülésen természetesen bárki kifejezheti ellenvéleményét és vita esetén végső soron a kormányfőnek kell döntenie. Alapvetően azonban minden szinten az előzetes meggyőzésre, egyetértésre kell törekedni.

2. A gazdasági rendszerváltás nehezebbik része – államháztartási reform, a bankrendszer szerkezetének korszerűsítése, közüzemek privatizációja stb. – még előttünk áll. Ezek olyan horderejű feladatok megoldását igénylik, amelyek jelentősége és hatásai messze túlmutatnak a szűken vett gazdasági élet területén. *Gazdaságunk intézményes szerkezetét kell a következő emberöltőre kiható érvénnyel újjáépíteni*. A végeredmény döntő befolyással bír majd nemcsak a gazdaság, hanem a társadalmi szerkezet, a jog, a kultúra, az oktatás, az egészségügy, sőt az erkölcs és a mindennapi élet magatartási normái, szokásai fejlődése tekintetében is. Ahhoz, hogy ezt a hatalmas horderejű feladatot az elkövetkező három évben elvégezhessük, a *kormány egysége* mellett még legalább három feltétel együttes megléte szükséges.

3. Csapatmunka. A vázolt feladathalmazmal való szembenézés hazai és külföldi tudós elmék hadseregének mozgósítását igényli a legkülönbözőbb szakterületekről. A pénzügyminiszternek legyen joga és lehetősége *kiművelt emberfők munkáját megvásárolni és megszervezni*.

4. Nyilvánosság. A jelzett teendők túlzás nélkül nemzeti programot alkotnak. Ezért megoldásuk előkészítése, az új intézmények szellemi előképének megrajzolása, majd pedig megvalósításuk folyamán *állandó párbeszédet* kell folytatni minden mérvadó *politikai erővel és érdeksoportossal, a szakmai közvéleménnyel, a külfölddel és végül, de nem utolsósorban az ország lakosságával*. Előadások, viták, bemutatók, kísérletek tömegére van szükség a legszélesebb nyilvánosság előtt, amit a pénzügyminiszternek kell irányítani.

5. *Tiszta kéz.* Könyörtelen harcot kell folytatni a korrupció, az adócsalás, a csalárd csőd, a bennfentes kereskedelem és a gazdasági élet bűnözéssel való összefonódása ellen. Állami tulajdonban lévő bankok és vállalatok pártokat semmilyen formában nem támogathatnak, kulturális, egészségügyi, sport- és egyéb célokat pedig csak szigorúan korlátozott mértékben önálló alapítványaikon keresztül és a legteljesebb nyilvánosság ellenőrzése mellett. Ugyancsak a cégek ne vásárolhassanak ellenőrző pakettet napilapokban és országos hálózati rádió- és televíziótársaságokban sem.

A köztisztviselők feddhetetlensége legyen alapkövetelmény. Törvénysértés esetén mindenkivel szemben egyforma szigorúsággal kell fellépni, tekintet nélkül az illető beosztására, előéletére, fontosságára stb. Természetes, hogy tisztakezűségben a nép szolgálainak, a minisztereknek, a kormánynak kell elől járni.

Magyarország politikai évkönyve 1995-ről. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1996, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 825–829.

▪ 26. A MAGYARORSZÁG ÉS ROMÁNIA KÖZÖTTI ▪ ALAPSZERZŐDÉS A MEGÉRTÉSÉRŐL, EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL ÉS JÓSZOMSZÉDSÁGRÓL

BUDAPEST, 1996. SZEPTEMBER 16.

A Magyar Köztársaság és Románia,

– *meggyőződve* arról, hogy a két ország közötti jószomszédtság, a kölcsönös tisztelet és együttműködés megfelel Magyarország és Románia alapvető érdekeinek;

– *megegyezve* az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok, a demokrácia, a humanizmus és a jogállamiság iránti elkötelezettségüket és kifejezve azon meggyőződésüket, hogy azok érvényesítése és tartalmi gazdagítása a szabadság, az igazságosság és a béke alapját képezi;

– *áthatva* attól a közös törekvéstől, hogy Európa valamennyi állam és nép javára a béke, a biztonság és az együttműködés egységes kontinensévé váljon, és eltökélten arra, hogy olyan kapcsolatok fejlesztéséért tevékenykedjenek, melyek lehetővé teszik e célok megvalósítását;

– *elismerve*, hogy a nemzeti kisebbségek azon állam társadalmának integráns részét képezik, ahol élnek, továbbá tekintetbe véve, hogy védelmük az emberi jogok nemzetközi védelmének részét képezi, és mint ilyen, a nemzetközi együttműködés tárgya, valamint hogy az ezen a területen való együttműködésük normalizálása fontos hozzájárulást jelent a stabilitáshoz és megértéshez Európában, valamint a demokrácia országaikban való erősítéséhez, és az európai és euroatlanti struktúrákba való integrálódásukhoz;

– *megegyezve* elkötelezettségüket, hogy az Egyesült Nemzetek alapokmányában, a helsinki záróokmányban, az új Európáról szóló párizsi chartában, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet egyéb dokumentumaiban foglalt célok és elvek megvalósításáért tevékenykednek;

– *meggyőződve* arról, hogy az Európában és a két országban bekövetkezett visszafordíthatatlan változások új távlatokat nyitnak kétoldalú kapcsolataikban;

a következőkben állapodtak meg:

1. cikk. (1) A Magyar Köztársaság és Románia (a továbbiakban: a szerződő felek) kapcsolataikat a bizalomra, az együttműködésre és a kölcsönös tiszteletre alapozzák.

(2) A szerződő felek kölcsönös kapcsolataikban, ugyanúgy, mint más államokkal fennálló kapcsolataikban, tiszteletben tartják az Egyesült Nemzetek alapokmányában, a helsinki záróokmányban, az új Európáról szóló párizsi chartában és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet más dokumentumaiban foglalt elveket, illetőleg a nemzetközi jog egyéb általánosan elfogadott elveit és normáit.

2. cikk. (1) A szerződő felek azon munkálkodnak, hogy Európa egésze békés, az államok demokratikus és a jog felsőbbbségén alapuló közösségévé váljon, és hozzájárulnak e térség biztonságának megőrzéséhez és megszilárdításához, az együttműködésen alapuló béke és biztonság garantálásához az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet keretében vállalt kötelezettségeknek megfelelően.

(2) A szerződő felek az európai béke és biztonság megszilárdítása érdekében támogatják az európai fegyveres erők és fegyverzetek korlátozását és csökkentését célzó folyamatok továbbvitelét a védelmi szükségleteknek megfelelő szintig. Támogatják továbbá új bizalom-erősítő és biztonságnövelő intézkedések kidolgozását, és arra törekednek, hogy kétoldalú kapcsolataik keretében is hasonló jellegű lépéseket tegyenek.

3. cikk. (1) A szerződő felek megerősítik, hogy kölcsönös kapcsolatukban tartózkodnak a másik szerződő fél területi integritása vagy politikai függetlensége ellen irányuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy annak alkalmazásától, valamint bármely más, az Egyesült Nemzetek céljaival és a helsinki záróokmány elveivel összeegyeztethetetlen cselekedetektől. Úgyisntén tartózkodnak az ilyen akciók támogatásától, és harmadik fél számára sem teszik lehetővé, hogy területüket a másik szerződő fél elleni hasonló cselekmények elkövetésére felhasználja.

(2) A szerződő felek a közöttük felmerülő vitás kérdéseket kizárólag békés eszközökkel oldják meg.

4. cikk. A szerződő felek a nemzetközi jog elveivel és normáival, valamint a helsinki záróokmány alapelveivel összhangban megerősítik, hogy tiszteletben tartják közös határuk sérthetetlenségét és a másik fél területi integritását. Úgyisntén megerősítik, hogy egymással szemben területi követelésük nincsen, és ilyet a jövőben sem támasztanak.

5. cikk. (1) A szerződő felek e szerződés céljainak megvalósítása érdekében a kölcsönös érdeklődésre számot tartó minden területen megteremtik az együttműködés megfelelő kereteit.

(2) A szerződő felek e szerződés végrehajtásában kiemelt helyet biztosítanak a törvényhozó és végrehajtó szervek együttműködésének és kapcsolatai bővítésének.

(3) Különböző szinteken rendszeres eszmecserét folytatnak annak érdekében, hogy biztosítsák kétoldalú kapcsolataik további fejlesztését és elmélyítését, valamint a nemzetközi kérdésekre vonatkozó nézetek kölcsönös megismerését. Ennek során évente legalább egyszer sor kerül a miniszterelnökök találkozására, és a külügyminiszterek is évente legalább egy alkalommal áttekintik e szerződés végrehajtását.

(4) A különböző egyéb minisztériumok és központi szervek vezetőinek rendszeres találkozásáról a közöttük kötendő megállapodások rendelkeznek.

6. cikk. (1) A szerződő felek támogatják az európai együttműködési mechanizmusok továbbfejlesztését és következetes alkalmazását annak érdekében, hogy a térség békéjének és biztonságának megőrzéséhez és megszilárdításához ezzel is aktívan hozzájáruljanak.

(2) Ha a szerződő felek egyikének véleménye szerint olyan helyzet állna elő, amely

veszélyeztetheti a nemzetközi békét és biztonságot, avagy saját legfontosabb biztonsági érdekeit, úgy ez a szerződő fél javasolhatja a másik szerződő félnek, hogy közösen vizsgálják meg a feszültség enyhítése vagy a kialakult helyzet felszámolása érdekében teendő lépéseket, figyelembe véve az Egyesült Nemzetek alapokmányában foglalt, valamint az európai együttműködés keretében rendelkezésre álló elveket és mechanizmusokat.

(3) A szerződő felek különböző szinteken rendszeres konzultációkat folytatnak a biztonság és a védelem kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdéseiről. Bármelyikük kérésére tájékoztatják egymást a biztonságra és leszerelésre vonatkozó azon nemzetközi kötelezettségeik teljesítéséről, amelyek olyan dokumentumokon alapulnak, melyeknek mindkét fél részese.

(4) A két szerződő fél katonai intézményei közötti együttműködés külön megállapodás alapján valósul meg.

7. cikk. (1) A szerződő felek bővítik kapcsolataikat és együttműködésüket a nemzetközi szervezetekben, beleértve a regionális és szubregionális szervezeteket. Kölcsönösen támogatják egymás integrációs erőfeszítéseit az Európai Unióba, a NATO-ba és a Nyugat-európai Unióba.

(2) A szerződő felek más érdekelt európai országokkal egyetértésben együttműködnek regionális és szubregionális projektek és egyéb együttműködési formák megvalósításában, hogy elősegítsék a gazdasági, ipari, mezőgazdasági, ökológiai, szállítási, hírközlési és egyéb közös érdeklődésre számot tartó területeken az azokban részt vevő országok fejlődésének gyorsítását. Bátorítják a közvetlenül érdekelt részvételét ezen együttműködési formák és projektek megvalósításában, összhangban a szerződő felek belső jogszabályaival.

8. cikk. (1) A szerződő felek a nemzetközi kereskedelmi gyakorlat és normák alapján fejlesztik gazdasági együttműködésüket és kölcsönösen előnyös kereskedelmüket a gazdasági élet minden területén.

(2) E célból belső jogszabályaikkal és egyéb nemzetközi kötelezettségeikkel összhangban ösztönzik a két állam gazdasági alanyai közötti közvetlen kapcsolatokat és együttműködést, valamint azon munkálkodnak, hogy előnyös feltételeket biztosítsanak mindkét szerződő fél természetes és jogi személyei számára, hogy a másik szerződő fél területén vállalkozói, kereskedelmi és más gazdasági tevékenységet fejthessenek ki.

(3) A szerződő felek ugyancsak bátorítják és elősegítik a kölcsönös tőkebefektetéseket és szavatolják azok védelmét.

(4) A szerződő felek kiemelt figyelmet fordítanak az országos és egymáshoz kapcsolódó infrastruktúráik, beleértve az energiarendszereik, közlekedési és távközlési hálózataik összehangolt, a nemzetközi szabványoknak megfelelő fejlesztésében való együttműködésre.

9. cikk. (1) A szerződő felek támogatják a kölcsönösen előnyös és hatékony együttműködést az alap- és alkalmazott kutatások területén, különös tekintettel a modern technikára és technológiára.

(2) A szerződő felek bátorítják a két ország tudósainak és kutatóinak közvetlen kapcsolatait és közös kezdeményezéseit, a tudományos kutatóintézetek, valamint az ezen a területen működő könyvtárak és más intézmények együttműködését.

10. cikk. (1) A szerződő felek kétoldalú, szubregionális vagy regionális szinten együttműködnek a területüket érintő szennyezés megelőzése, csökkentése és kiküszöbölése, valamint ökológiai biztonságuk feltételeinek javítása érdekében.

(2) Környezeti katasztrófa vagy ilyen következményekkel fenyegető baleset vagy annak veszélye esetén a kialakult helyzetről és a foganatosított rendkívüli intézkedésekről a szerződő felek haladéktalanul tájékoztatják egymást.

11. cikk. (1) A szerződő felek kiterjesztik együttműködésüket egymás között és más Duna menti államokkal, szem előtt tartva a dunai hajózás fejlesztését, a parti államok együttműködését minden közös érdeklődésre számot tartó területen, továbbá a Duna szennyeződésének megakadályozását, csökkentését és ellenőrzését.

(2) A szerződő felek együttműködnek továbbá a határvizekkel kapcsolatos, a két ország közös érdeklődésére számot tartó kérdésekben, azon két- és többoldalú szerződések alapján, amelyeknek a szerződő felek részesei vagy részesei lesznek.

12. cikk. (1) A szerződő felek fejlesztik együttműködésüket a kultúra, a tudomány és az oktatás területén.

(2) A szerződő felek támogatják a kulturális cserék fejlesztését a két ország intézményei, alkotószövetségei, nem kormányzati szervezetei és társulásai, továbbá természetes személyei között, és e célból kormányközi és tárcaközi megállapodásokat és munkaterveket kötnek.

(3) A szerződő felek fejlesztik és támogatják az együttműködést közvetlen megállapodások alapján is a két ország egyetemei, más oktatási intézményei és tudományos kutatóintézetek és központjai között, valamint tanulók, diákok, oktatók és tudományos kutatók cseréjét. Nagy fontosságot tulajdonítanak a szakemberek oktatása és továbbképzése terén való együttműködésnek, és kijelentik, hogy készek annak bővítésére és elmélyítésére.

(4) A szerződő felek bátorítják a közvetlen együttműködést és cserét a levéltárak, könyvtárak és múzeumok között, valamint biztosítják a másik ország kutatói és más személyei részére az ezekben az intézményekben található forrásanyagok hozzáférhetőségét, az adott országban érvényes belső rendelkezésekkel összhangban.

(5) A szerződő felek megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy a két ország illetékes hatóságai megvizsgálják a diplomatai elismerésének kérdését megfelelő megállapodás megkötése céljából e területen.

(6) Mindkét szerződő fél bátorítja a másik ország nyelvének oktatását az egyetemeken, iskolákban és más intézményekben, s e célból támogatást nyújtanak a tanárok képzéséhez és az oktatás megszervezéséhez.

(7) A szerződő felek támogatják kulturális központjaik tevékenységét, és teljes mértékben kihasználják azokat a lehetőségeket, amelyeket ezen központok nyújtanak a kölcsönös kulturális cserék fejlesztésére, összhangban a vonatkozó kétoldalú megállapodással.

(8) Az ebben a cikkben megállapított célok megvalósítása, valamint a kétoldalú együttműködés intézményes kereteinek fejlesztése érdekében a szerződő felek azon munkálkodnak, hogy a kultúra, az oktatás és a tudomány területére vonatkozó együttműködésről új egyezményt, valamint megfelelő más megállapodásokat kössenek.

13. cikk. (1) A szerződő felek együttműködnek kulturális örökségük megőrzése és a két nép számára történő kölcsönös megismertetése érdekében.

(2) A szerződő felek azon munkálkodnak, hogy védelmezzék a területükön található azon történelmi és kulturális emlékműveket, emlékhelyeket, frásos és tárgyi emlékeket, amelyek a másik szerződő fél történelmét és kultúráját idézik fel, és támogatják ezek megőrzését, valamint belső jogszabályaikkal összhangban megkönnyítik ezek hozzáférhetőségét.

14. cikk. A szerződő felek elősegítik az országaik eltérő etnikai, vallási, kulturális és nyelvi eredetű állampolgárai közötti tolerancia és megértés légkörét. Elítélik az idegengyűlölet, a faji, etnikai és vallási alapú gyűlölet, diszkrimináció és előítéletek mindenfajta megnyilvánulását, és hatékony intézkedéseket tesznek ezek bármiféle megnyilvánulásának megelőzésére.

15. cikk. (1) a) A szerződő felek vállalják, hogy a területükön élő nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak és kötelezettségeinek szabályozása során az Európa Tanácsnak a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményét alkalmazzák, hacsak belső jogrendjük nem tartalmaz a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek vonatkozásában kedvezőbb rendelkezéseket.

b) A fenti bekezdésben foglaltakat nem érintve, a szerződő felek a magyarországi román kisebbség, valamint a romániai magyar kisebbség etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának védelme és fejlesztése céljából jogi kötelezettségként alkalmazzák az ezen személyek jogait meghatározó előírásokat, úgy, ahogy azokat az ENSZ, az EBESZ és az ET vonatkozó, a jelen szerződés mellékletében felsorolt dokumentumai tartalmazzák.

(2) A szerződő felek ennek megfelelően megerősítik, hogy az előző bekezdésben említett személyeknek egyénileg vagy csoportjuk más tagjaival együtt gyakorolva joguk van etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásuk szabad kifejezésére, megőrzésére, fejlesztésére. Ennek megfelelően joguk van saját oktatási, kulturális, vallási intézmények, szervezetek, egyesületek létrehozásához és fenntartásához, amelyek önkéntes pénzügyi és egyéb hozzájárulásért, valamint köztámogatásért folyamodhatnak a belső jogszabályokkal összhangban.

(3) A szerződő felek tiszteletben tartják a romániai magyar és a magyarországi román kisebbséghez tartozó személyek azon jogát, hogy anyanyelvüket szabadon használhassák a magánéletben és a nyilvánosság előtt, szóban és írásban egyaránt. Megteszik a szükséges intézkedéseket, hogy ezek a személyek anyanyelvüket megtanulhassák és megfelelő lehetőségük legyen ezen a nyelven képzésben részesülni az állami oktatás keretei között minden szinten és formában, szükségleteiknek megfelelően. A szerződő felek biztosítani fogják azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik az anyanyelv használatát is a helyi közigazgatási és bírói hatóságokkal való kapcsolataikban, összhangban nemzetközi kötelezettségekkel. E személyeknek joguk van arra, hogy vezeté- és keresztnévüket anyanyelvükön használhassák, és ezt hivatalosan el fogják ismerni. Azon területeken, ahol jelentős számban élnek az illető kisebbségekhez tartozó személyek, mindkét fél lehetővé teszi, hogy a kisebbségek nyelvén is kifüggesztésre kerüljenek a hagyományos helyi elnevezések, utcanév és más, a nyilvánosságnak szánt földrajzi feliratok.

(4) A szerződő felek tiszteletben tartják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogát arra, hogy anyanyelvükön hozzájussanak az információkhoz és az elektronikus és nyomtatott információhordozókhoz, valamint szabadon cseréljenek és terjesszenek információkat. A szerződő felek jogrendszereik keretei között lehetővé teszik számukra, hogy saját médiumokat hozzanak létre és működtessenek.

(5) A szerződő felek biztosítani fogják a kisebbségekhez tartozó személyek számára a jogot, hogy egyénileg, vagy pártjaik, vagy szervezeteik révén ténylegesen részt vegyenek a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életben és a központi és helyi közhatalmi és közigazgatási szervekbe beválasztott képviselőik révén az országos vagy helyi érdekű kérdések megoldásában. Mindkét szerződő fél, az ezen személyek nemzeti önazonossága védelmével és érvényesítésével kapcsolatos kérdésekre vonatkozó döntéshozatalban, kikéri a szervezetek, szervezetek, politikai pártjainak vagy szövetségeinek véleményét a törvényben előírt demokratikus döntéshozatali eljárásnak megfelelően.

(6) A szerződő felek tiszteletben tartják a nemzeti kisebbségek kulturális és történelmi örökségét, és támogatják erőfeszítéseiket a kisebbségi kultúrát és történelmet őrző műemlékek, emlékhelyek megőrzésére, valamint megfelelő intézkedéseket tesznek, hogy a ve-

gyes lakosságú vidékeken az állampolgárok megismerkedhessenek a magyar, illetve a román kulturális értékekkel.

(7) A szerződő felek tiszteletben tartják, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van szabad kapcsolatot tartani egymással és a határokon túl más államok polgáraival, továbbá részt venni nemzeti és nemzetközi nem kormányzati szervezetek tevékenységében.

(8) A szerződő felek egyetértenek abban, hogy az ezen cikkben említett jogok alkalmazása során bármely, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személynek, csakúgy, mint az illető állam bármely más állampolgárának tiszteletben kell tartania a nemzeti törvényeket és mások jogait. Ezen személyek ugyanazokkal az állampolgári jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek, mint azon ország többi állampolgára, amelyben élnek.

(9) a szerződő felek, az általános integrációs politikájuk megvalósítását célzó intézkedéseket nem érintve, tartózkodni fognak a kisebbséghez tartozó személyek akaratuk elleni asszimilációját célzó politikától vagy gyakorlattól, és védelmezni fogják ezen személyeket bármilyen cselekedettel szemben, ami az ilyen asszimilációra irányul. Tartózkodnak továbbá az olyan intézkedésektől, amelyek a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek által lakott régiók lakosságának arányait megváltoztatva arra irányulnak, hogy korlátozzák e személyeknek az ezen cikk (1) bekezdésében felsorolt nemzetközi standardeckből és normákból következő jogait és szabadságjogait.

(10) A szerződő felek elősegítik egymás számára, hogy figyelemmel kísérjék az ebben a cikkben foglaltak megvalósulását. E célból a jelen szerződés 5. cikkében említett rendszeres konzultációk keretében megvizsgálják a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos kétoldalú együttműködésük kérdéseit is, amelyek e szerződés alkalmazásából adódnak, és létrehoznak egy kormányközi szakértői bizottságot. Együttműködnek az Európai biztonsági és Együttműködési Szervezet és az Európa Tanács azon mechanizmusainak megfelelő működtetésében, amelyek a nemzeti kisebbségek védelmével kapcsolatos, ezen szervezetek dokumentumaiban található, általuk vállalt kötelezettségek teljesítését ellenőrzik.

(11) A szerződő felek együttműködnek a nemzeti kisebbségek védelme nemzetközi kereteinek továbbfejlesztésében. Egyetértenek abban, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak továbbfejlesztésével kapcsolatos azon nemzetközi dokumentumok rendelkezéseit, amelyekre nézve a jövőben kötelezettséget vállalnak, e szerződés részeként fogják alkalmazni.

(12) Az ebben a cikkben foglalt kötelezettségvállalások egyike sem értelmezhető oly módon, hogy feljogosítsa az Egyesült Nemzetek alapokmányának céljaival és elveivel, egyéb nemzetközi jogi kötelezettségekkel, vagy a helsinki záróokmány és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet párizsi chartájának rendelkezéseivel ellentétes bármilyen tevékenység folytatására vagy cselekedet végrehajtására, az államok területi integritása elvét is beleértve.

16. cikk. A szerződő felek fejlesztik az együttműködést a tömegtájékoztatás területén. Megkönnyítik az országaik társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális és tudományos életére vonatkozó információk szabad áramlását, és támogatnak minden olyan erőfeszítést, amely egymás kölcsönös, tárgyilagos megismerésére és megértésére, az előítéletek meghaladására irányul.

17. cikk. (1) A szerződő felek fejlesztik és támogatják az együttműködést az egészségvédelem és az orvostudományi kutatások területén.

(2) A szerződő felek szorgalmazzák továbbá az együttműködést a társadalombiztosítás és a

szociális védelem területén az egyik szerződő félnek a másik szerződő fél területén tartózkodó állampolgárai érdekében, és megvizsgálják e célból megállapodások kötésének lehetőségét.

18. cikk. A szerződő felek támogatják a közvetlen kapcsolatok bővítését és politikai szervezetek, szakszervezetek, egyházak és vallási közösségek, alapítványok, a női, ifjúsági, sport- és más jellegű szervezetek között.

19. cikk. (1) A szerződő felek támogatják és elősegítik az állampolgáraik közötti közvetlen kapcsolatokat.

(2) A szerződő felek bővítik konzuli kapcsolataikat és egyszerűsítik a határátkelést és a vámvizsgálatot, beleértve új határátkelőhelyek megnyitását és meglévők bővítését a lehetőségek függvényében, annak érdekében, hogy megkönnyítsék a személyi és az áruforgalmat. E célból megfelelő megállapodásokat kötnek.

20. cikk. (1) A szerződő felek az érvényben lévő szerződésekkel összhangban kölcsönös jogsegélyben részesítik egymást a polgári jogi, családi jogi és büntetőjogi ügyekben, és külön megállapodás alapján fejlesztik a rendőri szerveik közötti együttműködést.

(2) A szerződő felek együttműködnek a szervezett bűnözés megelőzésében és leküzdésében, különös tekintettel a terrorizmusra, a kábítószeres illegális forgalmára, a légi kalózkodásra, a csempészetre, valamint a kulturális, történelmi, muzeális javak, értékek illegális forgalmára. Kifejezik továbbá készségüket arra, hogy ezeken a területeken nemzetközi keretekben is együttműködjenek.

21. cikk. (1) A szerződő felek közvetlen konzultációk és tárgyalások útján oldják meg az ennek a szerződésnek az értelmezéséből vagy alkalmazásából következő minden vitájukat. Azt követően, hogy mindkét szerződő fél részesévé válik egy, a viták békés rendezésére vonatkozó nemzetközi többoldalú szerződésnek, az ebben a cikkben említett azon viták, amelyek ésszerű időn belül közvetlen konzultációk és tárgyalások útján nem oldhatók meg, a fent említett nemzetközi többoldalú szerződésben rögzített eljárásoknak megfelelően kerülnek rendezésre azzal a feltétellel, hogy az ezen többoldalú szerződésben vállalt kötelezettségek az ilyen jellegű vitákra is vonatkozzanak.

(2) A szerződő felek arra töreksenek, hogy amikor csak szükséges, kétoldalú szerződéseikbe olyan előírásokat iktassanak be, amelyek alapján az ezen szerződések értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatos vitákat a rendelkezésre álló vitarendezési mechanizmusoknak vetik alá.

22. cikk. Ez a szerződés nem irányul harmadik államok ellen és nem érinti a szerződő felek valamelyikének más államokkal kötött két- és sokoldalú szerződéseiből eredő jogait és kötelezettségeit.

23. cikk. Ezt a szerződést tíz évre kötik. Érvényessége ezt követően automatikusan meghosszabbodik újabb ötéves időszakokra, amennyiben a szerződő felek egyike sem értesíti írásban a másik szerződő felet legalább egy évvel a szerződés mindenkori érvényességének lejártá előtt felmondási szándékáról.

24. cikk. Ezt a szerződést mindkét szerződő fél alkotmányos előírásaival összhangban meg kell erősíteni, és az a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép hatályba. A szerződő felek megállapítják, hogy a Bukarestben, 1972. február 24-én aláírt „barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés a Magyar Népköztársaság és a Román Szocialista Köztársaság között” hatályát veszítette.

25. cikk. Ez a szerződés az Egyesült Nemzetek Szervezete titkárságán az alapokmány 102. cikkének megfelelően nyilvántartásba vétetik.

▪ 27. A MAGYAR KORMÁNY VÁLASZÁNAK BEVEZETŐJE ▪ AZ EURÓPAI UNIÓ CSATLAKOZÁSSAL KAPCSOLATOS KÉRDŐÍVÉRE

BUDAPEST, 1996 MÁSODIK FELE

A magyar kormánynak meggyőződése, hogy a Magyar Köztársaság megfelel az Európai Tanács 1993. június 21–22-i koppenhágai ülésén a tagsággal összefüggésben megszabott politikai és gazdasági feltételeknek.

1. Magyarország számára az 1989–90-ben bekövetkezett történelmi változások teremteték meg az európai politikai kultúra hagyományain nyugvó szabad értékválasztás, a nemzetközi cselekvőképesség helyreállításának és ezzel az ország európai integrációjának lehetőségét. Az integráció alapján Magyarország azt az értékközösséget tartja, amely az Európai Unió tevékenységének vezérlő elve.

A második világháború nyomán kettészakadt Európa és az annak keleti felén létrejövő szovjet uralom megszakította az ország szerves történelmi kapcsolódását a kontinens fejlett országaihoz. Az 1956. évi elbukott forradalom hatására azonban a korlátozott függetlenség és szuverenitás körülményei között is fokozatosan erősödött a törekvés a sajátos nemzeti érdekek érvényesítésére. Az 1986-ban bevezetett gazdasági reform nyomán mindinkább megjelentek a piacgazdaságra jellemző elemek, s lehetővé vált, hogy az ország bekapcsolódjék a nemzetközi, elsősorban az európai gazdasági együttműködésbe. E fejlemények eredményeképp csatlakozott Magyarország 1973-ban a GATT-hoz,²³ 1982-ben az IMF-hez²⁴ és a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankhoz, 1988-ban pedig diplomáciai kapcsolatot létesített az Európai Közösséggel, és kereskedelmi és együttműködési megállapodást kötött vele.

1989-ben mélyreható politikai, társadalmi és gazdasági átalakulás kezdődött Magyarországon. Parlamenti eszközökkel garantáltuk a polgári jogokat és helyreállítottuk a gyűlekezési és egyesülési jogot. A választások demokratikus feltételeit biztosító törvényt fogadtunk el és kikiáltottuk a Magyar Köztársaságot. A politikai átalakulás folyamatában Magyarország 1989-ben benyújtotta felvételi kérelmét az Európai Tanácsba – melynek 1990-ben teljes jogú tagja lett –, és hivatalos kapcsolatot létesített a NATO-val.

1990 tavaszán megtörténtek az első szabad többpárti választások. 1990 júniusában a szovjet csapatok kivonultak Magyarországról. Ugyanebben az évben megszűnt a Varsói Szerződés és a KGST. Ezzel helyreállt az ország teljes szuverenitása.

A szabad választások eredményeként az országban kialakult és stabilizálódott a pártstruktúra, melyet az 1994-es választások megerősítettek. Egyik választáson sem került a parlamentbe jobb- vagy baloldali szélsőséget képviselő párt. A parlamentben jelen lévő pártok az európai politikai kultúra hagyományait tükrözik, s e pártok túlnyomó többsége tagja a különböző nemzetközi párt-együttműködési fórumoknak. E pártok között, kormányzati vagy ellenzéki pozíciójuktól függetlenül, egyetértés áll fenn az ország európai integrációjának szükségességét illetően, amely alapja az ezzel kapcsolatos társadalmi konszenzusnak.

²³ General Agreement on Tariffs and Trade, azaz Általános Vámtarifá- és Kereskedelmi Egyezmény.

²⁴ International Monetary Fund, azaz Nemzetközi Valutaalap.

2. A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam. A jogállam, a többpártrendszer és a piacgazdaság békés átmenet során, a jogbiztonság elvét következetesen tiszteletben tartva jött létre.

Az alkotmány szabályozza a többpártrendszert, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállam közjogi és strukturális kereteit. A jogrendszer elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert elveit, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.

Az állam alkotmányos rendje a hatalmi ágak szétválasztására épül. A Magyar Köztársaság államszervezeti felépítése illeszkedik az Európai Unió tagállamai alkotmányos államszervezeti berendezkedésének modelljéhez. Az alkotmányos rend védelmében az Alkotmánybíróság kulcsszerepet játszik. A független önkormányzatok széles körű szabályozási és döntési kompetenciával rendelkeznek.

A demokrácia és a jogállamiság további garanciája a médiumok függetlensége, melyet törvény biztosít.

Mindezek összességében stabil, működőképes politikai intézményrendszert hozott létre. (Az alkotmányos berendezkedés leírását „A Magyar Köztársaság alkotmányos, intézményi és törvényhozási rendszere” című melléklet tartalmazza.)

3. A Magyar Köztársaságban az emberi jogokat az alkotmány és a törvények garantálják, ezek ténylegesen érvényesülnek. Az alkotmány értelmében az ember alapvető jogainak tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. Az alkotmány részletesen tartalmazza a legfontosabb nemzetközi emberi jogi egyezményekben rögzített alapelveket, ily módon biztosítva az egyetemes emberi jogi normák alkotmányjogi védelmét. A Magyar Köztársaságban biztosított a polgárok és a jogi személyek jogainak hatékony érvényesítése, valamint a közigazgatás és a bíróságok igénybevételeinek lehetősége.

A Magyar Köztársaság részese a legfontosabb nemzetközi és regionális emberi jogi egyezményeknek és más jogi dokumentumoknak, illetve azoknak az egyéni panaszmechanizmusoknak, amelyek lehetővé teszik, hogy a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítését követően a polgárok nemzetközi fórumokhoz forduljanak. A hatályos törvényi rendelkezések és azok gyakorlati alkalmazása széles körű lehetőségeket biztosít a nem kormányzati emberi jogi szervezetek hatékony ellenőrző és tényfeltáró tevékenységéhez.

Az alkotmány alapján a Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának, államalkotó tényezők. Jogaik védelmére 1993-ban széles konszenzussal született meg a nemzeti és etnikai kisebbségről szóló törvény, amely a kisebbségek identitásának megőrzése érdekében egyéni és kollektív jogaikat egyaránt biztosítja. Az 1994. évi választások nyomán e törvény alapján kisebbségi önkormányzatok jöttek létre. Magyarország külpolitikájában is szorgalmazza a nemzetközi és európai dokumentumokban elfogadott kisebbségi jogi normák érvényesülését és a hatékony nemzetközi ellenőrzés erősítését.

4. Magyarországon piacgazdaság működik. Azáltal, hogy Magyarország 1996. május 7-én az OECD²⁵ tagjává vált, piacgazdasági rendszere nemzetközileg is elismerést nyert.

A piaconkonform módon lebonyolított privatizáció eredményeként a gazdasági tevékenység folytatására szolgáló vagyon többsége ma már magántulajdonban van, és a GDP több mint 70%-át a magánszektor adja. A privatizáció kiterjed a gazdaság egészére, s jelentős

²⁵ Organization for Economic Cooperation and Development, azaz Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete.

lépések történtek olyan stratégiai ágazatok privatizálásában is, mint például az energiatermelés- és elosztás, vagy a telekommunikáció.

A szolgáltató szektor állítja elő a GDP kétharmadát.

A korábbi nagyvállalati struktúra átalakult, a magyar gazdaság és az egyéni vállalkozók, valamint a kis- és közepes vállalatok váltak meghatározóvá. Számuk meghaladja az egy-milliót, a munkahelyek több mint 60%-át, a GDP több mint 50%-át adják.

Az országba beáramlott külföldi tőke összértéke meghaladja a 14 milliárd dollárt. A közép- és kelet-európai térségben Magyarország volt az, amely a legtöbb külföldi tőkét tudta gazdaságába bevonni. A magyar gazdaság integrálódását jelzi, hogy már 1994-ben külföldi tőkével működő vállalkozások állították elő a hazai hozzáadott érték 29%-át, az összes export 60%-át teljesítették, részesedésük a magyarországi beruházásokból pedig 38% volt.

Az átalakulás során az ország külkereskedelmének iránya gyökeresen megváltozott. Jelenleg az Európai Unióval folytatott kereskedelem a magyar külkereskedelmi forgalom mintegy kétharmadát teszi ki. A kereskedelem nem csupán mennyiségileg növekedett, de megváltozott annak összetétele is, tükrözve az ipari fejlődés mai magasabb szintjét és a mikroszintű integráció folyamatának előrehaladását. Mindez segíti a csatlakozásra való felkészülésünket.

A gazdaság – az árak, a bérek, a hitelnyújtás, a külkereskedelem, a beruházások stb. – magas szinten liberalizált. A még meglévő korlátozások olyanok, amelyeket a fejlett piacgazdaságok is alkalmaznak, vagy fejlődésük korábbi szakaszában alkalmaztak. Az államnak a gazdaságba történő beavatkozása, a gazdaság igazgatása a piacgazdaságok által elfogadott módon és módszerekkel történik.

Magyarországon a piacgazdasági rendszer alapvető fontosságú jogintézményei már az átalakulás kezdeti szakaszában kiépültek és működnek. A piacgazdaság működése szempontjából kiemelt jelentősége van a tulajdonhoz és a vállalkozáshoz való jog alkotmányban rögzített, alapvető jogként történő elismerésének. E jogok a kapcsolódó törvények révén valamennyi természetes és jogi személy számára diszkriminációmentesen biztosítják a piaci működés szabadságát.

A monetáris politika legfontosabb alakítója a függetlenséget élvező Magyar Nemzeti Bank. A pénzügyi szektor megbízhatósága és zavartalan működése felett szakosított állami felügyeleti szervek (Bankfelügyelet, Biztosítási Felügyelet, Értékpapír-felügyelet) őrködnek. A Gazdasági Versenyhivatal arra hivatott, hogy biztosítsa a verseny szabadságát, fellép a verseny korlátozását előidéző akciók, az uralkodó helyzettel való visszaélés ellen. Budapesten több üzleti ágban – részvény, kötvény, áru, deviza – tevékenykedő aktív tőzsde működik. Kialakult az egész országot átfogó, egységes alapon működő gazdasági kamarák hálózata. Mellettük számos egyéb szakmai szövetség létezik. Az érdekegyeztetési folyamatban részt vesznek a szakszervezetek és a munkaadói szervezetek. Létrejöttek az államtól független szabványosítási, vizsgálati és tanúsítási szervezetek.

A magyar nemzetgazdaság az intenzív felkészülés folytatásával a csatlakozás után a maga egészében képes lesz az Európai Unió egységes piaca által támasztott versennyel szembenézni. A magyar vállalatok már ma is nagymértékben ki vannak téve a külföldi, elsősorban az Európai Unióból jövő versenynek. Az Európai Megállapodás alapján 2000. december 31-ig az ipari termékek tekintetében Magyarország és az Unió között teljes szabad kereskedelem valósul meg. Magyarország tisztában van azzal, hogy az a vállalat vagy ágazat, amely nem készül fel a csatlakozásra, nem erősíti versenyképességét megfelelően, a csatlakozás után nehéz helyzetbe kerül majd. Az Európai Unióban való tagság által nyújtott növekvő piaci lehetőségek közepette azonban a magyar gazdaság érvényesíteni tudja majd

komparatív előnyeit, amelyek elsősorban a magasan képzett munkaerő, a vállalkozói szellem, a nagyfokú alkalmazkodó képesség, a mezőgazdaság területén pedig a kedvező természeti adottságok formájában mutatkoznak meg.

5. A magyar jog rendszerét, elveit és intézményeit tekintve alkalmas az európai közösségi jog befogadására. Magyarországon rendszerszerű, intézményesített és átfogó jogharmonizációs tevékenység folyik, amely kiterjed a jogrendszer egészére. A jogharmonizáció a jogszabályszövegek összehangolásán túl magában foglalja a szabályozást érvényre juttató intézményi rendszer kialakítását és fejlesztését is. Az átfogó jogharmonizációs munka keretében külön program készül a belső piaci szabályok átvételére.

6. Magyarország kész a közösségi jogszabályok és politikák („acquis communautaire”) átvételére és elfogadja a gazdasági, pénzügyi és politikai unió céljait. A felkészülés folytatásával a csatlakozáskor Magyarország képes lesz az *acquis communautaire* túlnyomó többségének azonnali alkalmazására. Ugyanakkor számít arra, hogy a csatlakozási tárgyalások során egyes, pontosan meghatározott területeken olyan átmeneti időszakra szóló kivételek (derogációk) kerülhetnek meghatározásra, amelyek során a közösségi jogszabályoktól és politikáktól meghatározott ideig eltérés lehetséges. Ezekről a csatlakozási tárgyalások során kell majd megállapodni.

7. Azoknak a jelentős nemzetközi szervezeteknek és nemzetközi szerződéseknek a felsorolását, amelyek meghatározónak tekinthetők a fentiekben bemutatott intézmények és folyamatok stabilitása és működőképessége szempontjából, a Kérdőív 22. és 23. fejezeteire adott válaszok, illetve azok mellékletei tartalmazzák.

Magyarország politikai évkönyve 1996-ról. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1997, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 691–696.

▪ 28. A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK ▪ KÖZÖTTI MEGÁLLAPODÁS A KATOLIKUS EGYHÁZ MAGYARORSZÁGI TEVÉKENYSÉGÉNEK A FINANSZÍROZÁSÁRÓL

BUDAPEST, 1997. JÚNIUS 20.

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék (a továbbiakban: felek)
hivatkozva

a Budapesten, 1990. február 9-én, a diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról kötött megállapodásra, mely szerint a felek úgy döntöttek, hogy a kölcsönös érdeklődésre számot tartó egyedi kérdéseket közös megállapodás útján oldják meg;

attól az óhajtól vezérelve, hogy tartós megoldást találjanak a katolikus egyház (a továbbiakban: egyház) magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozására, valamint néhány vagyoni természetű kérdésre;

szem előtt tartva

a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló (1990. évi IV.), illetve a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII.) törvényeket a következőkben állapodtak meg:

I.

1. cikk. Az 1990. évi IV. törvényben felsorolt egyházi közszolgálati tevékenységek finanszírozására az állami intézményekre vonatkozó általános szabályok érvényesek ugyanezen törvény, valamint a jelen megállapodás rendelkezései szerint.

2. cikk. Az egyház az általa fenntartott közoktatási intézmények után (óvodák, általános és középiskolák, diákotthonok) ugyanolyan szintű pénzügyi támogatásban részesül, mint a hasonló intézményeket működtető állami és önkormányzati fenntartó.

3. cikk. (1) Az egyház egyetemi és más felsőoktatási intézményei valamennyi évfolyamának 1997. szeptember 1-je előtt felvett nem hitéleti hallgatói után képzési támogatásban és hallgatói juttatásban részesül az állami intézmények hasonló jogcímű normatíváival azonos összegben. Az 1997. szeptember 1-jét követően állami finanszírozású képzésre felvett hallgatók után az állami intézményekével azonos képzési normatíva és hallgatói juttatás, valamint a felsőoktatásról szóló törvény alapján biztosított minden más támogatás jár. Az azonos elbírálás vonatkozik a pályázat alapján szétosztott központosított felsőoktatási előirányzatokra is. E felsőoktatási intézményekben az államilag finanszírozott hallgatók aránya 1997. szeptember 1-jétől évfolyamonként az összes államilag finanszírozott hallgatói létszámon belül az 1997. évi első évfolyaménál nem lehet kisebb. A megállapodás hatálybalépését követő öt oktatási év adatainak ismeretében a felek áttekintik a helyzetet.

(2) A felsőoktatási intézmények és kollégiumok fenntartásához a magyar állam a képzési normatíva legalább 50 százalékát garantálja.

(3) A magyar állam az államilag finanszírozott egyházi egyetemi és főiskolai hallgatók számára az államilag finanszírozott felsőoktatásban tanulókkal azonos jogcímenek, azonos mértékű hallgatói juttatásokat biztosít, beleértve a lakhatási támogatást is.

(4) Ugyanezek az elvek érvényesülnek a hitélettel összefüggő képzést folytató „akkreditált” felsőoktatási intézményekre is (amelyekről a jelen megállapodás 1. számú melléklete tételes listát tartalmaz) az alábbi sajátosságokkal:

a) A támogatás nagyságának megállapításához az egyetemi szintű képzés számára a bölcsészkaron, a főiskolai szintű képzés számára a tanárképző főiskolák humán szakán nyújtott támogatás a mérvadó.

b) Az állam garantálja a valamennyi ilyen hitéleti intézmény valamennyi hallgatója utáni finanszírozást. Az államilag finanszírozott összhallgatói létszám nem haladhatja meg az évi 2500 főt.

c) Az esetleges új intézmények finanszírozása külön megállapodás alapján történik, amelyet az állam illetékes hatósága és a Magyar Katolikus Püspöki Kar köt meg.

4. cikk. (1) Az egyház kulturális öröksége, ezen belül az egyházi levéltárakban, könyvtárakban, múzeumokban és más gyűjteményekben őrzött értékek és dokumentumok a magyar kulturális örökség egészének fontos részét képezik. Az egyház és a magyar állam vállalja, hogy együttműködik ezen örökség megőrzésében, gyarapításában és közhasználatának biztosításában.

(2) A magyar állam részt vállal a vallási kulturális örökség emlékeinek és az egyházi szervek és intézmények tulajdonában lévő műemlékek és művészi alkotások felújításában és megőrzésében, az ugyanolyan állami kézben lévő kulturális örökségnek nyújtott támogatáshoz hasonló mértékben. Anyagilag ugyancsak támogatja az egyház szervezetei és intézményei tulajdonában lévő levéltárak és könyvtárak működését, melyek

állami támogatása megállapításánál – a mindenkori államháztartási lehetőségek, illetve az ellátandó feladatok figyelembevételével – az 1997. évi támogatás összegét kell alapul venni.

(3) Az (1) és (2) bekezdésben foglalt elvek, illetve a vallási sajátosságok érvényesülése érdekében az illetékes állami szervek és a Magyar Katolikus Püspöki Kar külön megállapodást köt.

II.

1. cikk. A magyar állam tudomásul veszi a megállapodás 2. számú mellékletében felsorolt, volt egyházi ingatlanok átadására vonatkozó igényt. Az ingatlanokat a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló (1991. évi XXXII.) törvény rendelkezéseinek megfelelően 1998–2001 között évenkénti egyenletes, értékarányos ütemezésben adja át az egyház tulajdonába.

2. cikk. (1) A magyar állam a II. fejezet 1. cikkében említett törvény részleges alkalmazásaként a 2. számú mellékletben fel nem sorolt ingatlanok ellenértékét járadék forrásává alakítja, amely az egyház hitéleti tevékenységének finanszírozását szolgálja.

(2) A magyar állam a pénzbeli kártalanítási igényt hosszú távú befektetésnek tekinti, amelyet évente a forint devizakosárban mért átlagos leértékelésének költségvetésben alapul vett ütemével valorizálni kell. A valorizáció mértékét a költségvetés végrehajtásáról szóló törvény elfogadását követően a tényleges leértékelési ütem szerint korrigálni kell.

(3) A járadék mértéke a pénzbeli kártalanítás összege után a jelenlegi hosszú távú devizabefektetések 5 százalékos várható hozama. Ezt a hozamot úgy kell elérni, hogy 1998-tól a hozam mértéke 4,5 százalék, s ez 2001-től 5 százalékkal növekszik. Az egyház részére a járadék fizetésének 1997. évi bázisösszege – 42 milliárd forint pénzbeli kárpótlási igénnyel számolva – 1890 millió forint.

3. cikk. Az egyház az 1991. évi XXXII. törvényen alapuló kártalanítási és ingatlanrendezési igényét a jelen megállapodásban foglaltak teljesülésével kielégítettnek tekinti.

4. cikk. (1) A magyar állam törvényi lehetőséget biztosít arra, hogy 1998. január 1-jétől a magánszemélyek progresszív személyi jövedelemadójuk (a továbbiakban: szja) 1 százaléka az általuk megjelölt egyház vagy egy külön állami alap javára rendelkezzenek.

(2) a magyar állam 2001-ig garantálja az egyházaknak az előző évi progresszív szja-bevételel 0,5 százalékát, úgy, hogy ha a rendelkezők által juttatott összeg nem éri el ezt a szintet, a magyar állam azt kiegészíti. Az egyházak között a kiegészítés összegét az állampolgári rendelkezések arányában osztja fel, a katolikus egyház részére garantált összeg azonban nem lehet 1700 millió forintnál kevesebb. 2001-ben a felek megvizsgálják a nevezett bevételi forrás helyzetét. (A progresszív személyi jövedelemadó fogalmát a megállapodást kiegészítő jegyzőkönyv tartalmazza.)

(3) A magyar állam, lehetőségei szerint továbbra is rendkívüli támogatást ad pontosan meghatározott és a Magyar Katolikus Püspöki Kar által jelzett célokra.

(4) a jelenleg érvényben lévő speciálisan az egyházat, az egyházi személyeket és az egyházi tevékenységet megillető, mind a személyi jövedelemadó, mind a társasági adó terén biztosított kedvezmények, illetve adómentességek körét az egyház beleegyezése nélkül a magyar állam nem szűkíti.

III.

Az egyház további állami támogatásra jogosult, melynek alapja az állampolgárok azon döntése, ahogyan az egyházi közszolgáltatásokat igénybe veszik. E támogatásnak kell biztosítania az egyházi intézményfenntartónak az állami illetve önkormányzati fenntartóval azonos szintű támogatását, összhangban az 1990. évi IV. törvénnyel. (E támogatás kiszámításának módját a megállapodást kiegészítő jegyzőkönyv tartalmazza.)

IV.

A jelen megállapodás I. fejezet 3. cikk (4) bekezdésében, a II. fejezet 1. cikkében említett 1. és 2. számú melléklet, valamint a II. fejezet 4. cikk (2) bekezdésében és a III. fejezetben említett kiegészítő jegyzőkönyv a megállapodás szerves részét képezik, teljes egységet együtt alkotnak.

V.

(1) I la a jelen megállapodás értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatban valamilyen nehézség merülne fel, a felek közös megegyezéssel keresik meg a legmegfelelőbb megoldást.

(2) A jelen megállapodás a felek jogi normáinak megfelelően kerül megerősítésre, és a megerősítő okmányok cseréjével lép hatályba, aminek a lehető legrövidebb időn belül meg kell történnie.

(3) Amennyiben a felek egyike úgy ítéli meg, hogy gyökeresen megváltoztak azok a körülmények, amelyek között a megállapodást megkötötték, tárgyalásokat kezdeményez a megállapodásnak az új körülményekhez történő igazítására.

Aláírásra került Vatikánvárosban 1997. június 20-án két eredeti példányban, magyar és olasz nyelven, mindkét nyelvű példány egyaránt hiteles.

Horn Gyula

a magyar Köztársaság nevében

Angelo Sodano

a Szentszék nevében

Magyarország politikai évkönyve 1997-ről. Szerk. Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László. Budapest, 1998, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 878–880.

■ 29. AZ 1999. ÉVI I. TÖRVÉNY AZ ÉSZAK-ATLANTI ■ SZERZŐDÉSHEZ VALÓ CSATLAKOZÁSRÓL

BUDAPEST, 1999. FEBRUÁR 11.

1. §. Az Országgyűlés elhatározza a Magyar Köztársaság csatlakozását a Washingtonban, 1949. április 4-én létrehozott Észak-atlanti Szerződéshez (a továbbiakban: Szerződés).

2. §. Az 1949. április 4-én aláírt Szerződés, Görögországnak és Törökországnak a Szerződéshez való csatlakozásáról szóló Jegyzőkönyv, a Németországi Szövetségi Köztársaságnak a Szerződéshez való csatlakozásáról szóló jegyzőkönyv és Spanyolorzágnak a Szerződéshez való csatlakozásáról szóló Jegyzőkönyv angol nyelvű szövege és azok hivatalos magyar nyelvű fordítása a következő:

AZ ÉSZAK-ATLANTI SZERZŐDÉS

Az ebben a Szerződésben részt vevő Felek, újból hitet téve az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljai és elvei mellett, és megerősítve abbéli óhajukat, hogy minden néppel és kormánnyal békében éljenek,

elhatározza, hogy megőrzik a szabadságot, népeiknek a demokrácia, az egyéni szabadság és a jog uralma elvein alapuló közös örökségét és civilizációját,

arra törekedve, hogy az észak-atlanti térségben előmozdítsák a stabilitást és jólétet,

eltökélve, hogy egyesítik az együttes védelmük, valamint a béke és biztonság fenntartására irányuló erőfeszítéseket,

megegyeztek a jelen Észak-atlanti Szerződésben

1. cikk. A Felek kötelezik magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányának megfelelően minden nemzetközi viszályt, amelybe belekerülhetnek, békés eszközökkel, olyan módon rendeznek, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe, továbbá, hogy nemzetközi kapcsolataikban tartózkodnak az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő, bármilyen módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától.

2. cikk. A Felek a békés és baráti nemzetközi kapcsolatokat további fejlesztéséhez azzal járulnak hozzá, hogy megerősítik szabad intézményeiket, biztosítják azoknak az elveknek jobb megértését, amelyeken ezek az intézmények nyugszanak, és kifejlesztik a stabilitás és jólét előmozdítására alkalmas körülményeket. Arra fognak törekedni, hogy nemzetközi gazdasági politikájukban kiküszöböljenek minden ellentétet, és bátorítani fogják a bármelyikük vagy valamennyiük közötti gazdasági együttműködést.

3. cikk. A jelen Szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és fejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.

4. cikk. A Felek tanácskozni fognak egymással, valahányszor bármelyikük véleménye szerint bármelyik fél területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyegeti.

5. cikk.²⁶ A Felek megegyeznek abban, hogy az egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek, és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságának az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.

Minden ilyen fegyveres támadást és az ennek következtében foganatosított minden intézkedést azonnal a Biztonsági Tanács tudomására kell hozni. Ezen intézkedések akkor zárulnak le, ha a Biztonsági Tanács meghozta a nemzetközi béke és biztonság helyreállítására és fenntartására szükséges rendszabályokat.

6. cikk.²⁷ Az 5. cikk alkalmazása szempontjából egy vagy több Fél ellen irányuló támadásnak kell tekinteni azt a fegyveres támadást, amely a Felek egyikének területe ellen Európában vagy Észak Amerikában, Franciaország algériai megyéi ellen, bármely fél megszálló erői ellen Európában, a Felek egyikének joghatósága alá tartozó, az észak-atlanti térségben a Ráktérítőtől északra fekvő szigetek ellen vagy a Felek bármelyikének hajói vagy repülőgépei ellen irányul, ha a fenti területeken tartózkodnak.

7. cikk. Jelen Szerződés nem érinti és nem értelmezhető úgy, mintha bármi módon is érintené azokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyek az Alapokmányból származnak azokra a Felekre, amelyek tagjai az Egyesült Nemzeteknek, nem érinti továbbá a Biztonsági Tanács nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért viselt elsődleges felelősségét.

8. cikk. Mindegyik fél kijelenti, hogy a közte és valamely más Fél vagy valamely harmadik állam között jelenleg hatályban lévő nemzetközi kötelezettség egyike sem áll ellentétben ennek a Szerződésnek a rendelkezéseivel, és kötelezi magát arra, hogy nem vállal semmiféle, a jelen Szerződéssel ellentétben álló nemzetközi kötelezettséget.

9. cikk. A Felek ezennel egy tanácsot állítanak fel, amelyben mindegyiküket képviselik és amelynek feladata, hogy a jelen Szerződés alkalmazásával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozzék. A tanácsot úgy kell megszervezni, hogy bármely pillanatban haladéktalanul összeülhessen. A tanács a szükségeshez képest segédszerveket állít fel; nevezetesen azonnal felállít egy védelmi bizottságot, amely a szerződés 3. és 5. cikkei alkalmazásaként teendő intézkedésekre fog javaslatokat tenni.

10. cikk. A Felek egyhangú megegyezéssel a Szerződéshez való csatlakozásra hívhatnak meg bármely más európai államot, amely képes arra, hogy elősegítse a Szerződés elveinek továbbfejlesztését, és hozzájáruljon az észak-atlanti térség biztonságához. Minden ekként

²⁶ Azon területek meghatározását, melyre az 5. cikk vonatkozik, módosította Görögországnak és Törökországnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról szóló Jegyzőkönyvének 2. cikke, valamint a Németországi Szövetségi Köztársaság és Spanyolország csatlakozásáról szóló Jegyzőkönyvek.

²⁷ 1963. január 16-án az Észak-atlanti Tanács meghallgatta a Francia Képviselő nyilatkozatát, aki előterjesztette, hogy az algériai nép, népszavazás útján, 1962. július 1-jén, Franciaország hozzájárulásával, önállónak nyilvánította magát. Ennek következményeként a Francia Köztársaság elnöke 1962. július 3-án formálisan elismerte Algéria függetlenségét. Következésképpen a „Franciaország algériai megyéi” kitétel mint olyan, többé nem létezik, ugyanakkor az a tény, hogy ezen kitétel az Észak-atlanti Szerződés szövegében továbbra is szerepel, további jelentőséggel nem bír. Ezen bejelentést követően, a tanács rögzítette, hogy Franciaország korábbi algériai megyéit illetően, a Szerződés vonatkozó kitétele 1962. július 3-ától nem kerül alkalmazásra.

meghívott állam a Szerződés részesévé válhat, ha csatlakozási okiratát az Amerikai Egyesült Államok Kormányánál leteszi. Az Amerikai Egyesült Államok Kormánya mindegyik Felet értesíti az egyes csatlakozási okiratok letételéről.

11. cikk. Ezt a Szerződést a Feleknek saját alkotmányos előírásaiknak megfelelően meg kell erősíteniük és végrehajtaniuk. A megerősítő okiratokat, mihamielyt lehetséges, az Amerikai Egyesült Államok Kormányánál kell letenni, amely minden egyes letételről értesíti a többi aláíró Felet. A Szerződés az azt megerősítő államok között hatályba lép, mihamielyt az aláíró államok többsége, köztük Belgium, Kanada, Franciaország, Luxemburg, Hollandia, az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok megerősítő okirataikat letétbe helyezték; a többi aláíró állam vonatkozásában a Szerződés megerősítő okirataik letétbe helyezésének napján lép hatályba.

12. cikk. A Szerződés hatálybalépését követő tíz év elteltével vagy bármely későbbi időpontban, a Felek, bármelyikük kérésére, a Szerződés felülvizsgálata céljából tanácskoznak egymással, figyelembe véve az adott időpontban a békét és biztonságot befolyásoló tényezőket az észak-atlanti térségben, ideértve a nemzetközi béke és biztonság fenntartása céljából az Egyesült Nemzetek Alapokmánya értelmében kötött univerzális vagy regionális megállapodások fejlődését is.

13. cikk. A Szerződés hatálybalépését követő húsz év elteltével bármelyik Fél kiválhat a Szerződésből, éspedig egy évvel azután, hogy a felmondásról értesítette az Egyesült Államok Kormányát, amely minden egyes felmondási okirat letételéről értesíti a többi Fél Kormányát.

14. cikk. Jelen Szerződést, amelyeknek angol és francia szövege egyaránt hiteles, az Amerikai Egyesült Államok kormányának levéltárában kell elhelyezni. E Kormány a többi aláíró állam Kormányához megfelelően hitelesített másolatokat juttat el.

Fentiek tanúbizonyságul, az alulírott Megbízottak jelen Egyezményt aláírásukkal látták el. Kelt Washingtonban, 1949. április 4-én.

3. §. (1) Ez a törvény a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel a kihirdetése napján lép hatályba.

(2) A törvény 2. §-a a Szerződés 10. cikkében meghatározott időpontban lép hatályba.²⁸

(3) A (2) bekezdés szerinti hatálybalépésről szóló közleményt a külügyminiszter a Magyar Közlönyben közzéteszi.

Göncz Árpád s. k.
a Köztársaság elnöke

Dr. Áder János s. k.
az Országgyűlés elnöke

Magyar Közlöny, 1999. február 11., 682–689.

²⁸ A törvény 1999. március 12-én lépett életbe.

OSIRIS TANKÖNYVEK

▪ Névmutató ▪

Aczél György 152
 Aczél Tamás 197, 198
 Adenauer, Konrad 241
 Áder János 555
 Ady Endre 172
 Alapi Gyula 24–26
 Andropov, Jurij Vlagyimirovics 124, 131
 Antall József 469, 524
 Apró Antal 105, 120, 133, 150, 167
 Arisztov, Averkij Boriszovics 153
 Asbótné Thorma Judit 469

 Bába Iván 392
 Babics Antal 133
 Balogh László 499
 Baranyai Tibor 469
 Bata István 106, 128–133
 Bauer Tamás 391
 Bence György 332
 Berényi Ferenc 469
 Bibó István 133, 134, 137, 138, 199, 439
 Birki Ágnes 24
 Biszku Béla 150, 153
 Bognár József 133
 Bokor Lajos 24
 Bokros Lajos 533–539
 Boldoczki János 120
 Boross Imre 469
 Bölöni György 171–173
 Brezsnyev, Dimitrij Danyilovics 120, 121, 123, 128
 Bugár Nándor 469
 Bulganyin, Nyikolaj Alekszandrovics 119–123, 128
 B. Szabó István 133, 134, 137, 157, 199, 200

 Cicmil ezredes 26
 Cyrankiewicz, Jozsef 97
 Czotmer Sándor 133

 Csanádi György 133
 Csang Kai-sek 241

Cseresnyés Sándor 26
 Csörgő János 133
 Cservenkov, Vilko 97
 Csoóri Sándor 391, 392, 437–443
 Csorba János 115
 Cs. Szabó László 438, 442
 Csurka István 391, 395, 523–527

 Dante, Alighieri 345
 Darabos Iván 85, 431
 Darvas József 38, 204
 Demény Pál 430
 Dénes János 431
 Déry Tibor 197
 Dobi István 68, 85, 107, 124, 164, 189, 195, 222, 254
 Donáth Ferenc 105, 128, 195, 196, 198, 201, 391, 392
 Dudás József 112, 129, 149
 Dulles, John Foster 117

 Eisenhower, Dwight D. 117, 140
 Engels, Friedrich 372
 Eörsi István 431
 Erdei Ferenc 124, 133
 Erdei István 198
 Erdélyi Tibor 431
 Esterházy, herceg 157

 Farkas Ferenc 126, 127, 133, 134
 Farkas Mihály 25, 26, 74, 255
 Fazekas György 198
 Fehér Lajos 150, 151, 153
 Féja Géza 438
 Fekete Gyula 431
 Field, Noel H. 25
 Fischer József 129, 133, 134
 Fock Jenő 98, 291, 295
 Fodor István 504
 Fónay Jenő 431
 Forintos György 431
 Földes László 98, 152

- Földes Péter 431
 Furceva, Jekatyerina Alekszejeva 120–123
 Füzessy Tibor 469
- Gáliné Káldor Vera 431
 Gaskó István 469
 Gáspár Sándor 98, 105
 Gaycer Imre 25
 Gerő Ernő 74, 98, 105–108, 113, 120, 255, 256
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 97, 153
 Gimes Miklós 149, 195, 196, 198, 201, 429
 Goethe, Johann Wolfgang 345
 Gorbacsov, Mihail Szergejevics 450, 524
 Gömbös Gyula 205
 Göncz Árpád 431, 521, 523, 555
 Grotewohl, Otto 97
 Grósz József 38
- Gyenes Antal 133
 Gyenes Judit 431
- Haas László 25
 Hain Péter 25
 Hajdu József 98
 Halász Gábor 238
 Halda Aliz 431
 Hammarksjöld, Dag 239
 Hankiss Elemér 431
 Haraszi Miklós 382
 Haraszi Sándor 197, 198
 Háty Gyula 197
 Haynau, Julius Jakob 429
 Hazai Jenő 98
 Hegedűs András 97, 105–107, 120, 328, 329, 331, 332, 334
 Hegedűs B. András 431
 Hegedűs László 431
 Heine, Heinrich 172
 Heller Ágnes 328, 330, 331, 333
 Horn Gyula 508, 552
 Horthy Miklós 241, 429
 Horváth Imre 98, 120, 133
 Horváth János 98
 Hősz Dezső 431
 Hruscsov, Nyikita Szergejevics 118, 120, 121
- Ibsen, Henrik 172
 Illyés Gyula 437, 438
- Janka Károly 133
 Jánosi Ferenc 25, 195, 198, 201
 József Attila 438, 440
- Kádár János 25, 98, 105–107, 109, 113, 120, 124, 128–134, 141–426, 450
 Kaganovics, Lazar Mojszejevics 119, 121–123, 128
 Kállai Gyula 98, 105, 205, 255
 Karakas László 337
 Kardos László 199, 200
 Karvalits Ferenc 504
 Kazinczy Ferenc 247
 Kelemen Gyula 129, 133, 134
 Kemény Csaba 469
 Kenedi János 391, 392
 Kertész Dezső 431
 Kéthly Anna 125, 126, 129, 133, 134, 140, 198–201, 452
 Király Béla 131, 200, 201
 Kis János 332, 380–382, 391, 403–408
 Kisházi Ödön 255
 Kiss Károly 39, 98, 105, 120, 150, 254
 Kónya Albert 133
 Kónya László 469
 Konyev, Ivan Sztjepanovics 120–123
 Kopácsi Sándor 128, 149, 195, 198, 201
 Kossa István 133
 Kossuth Lajos 98
 Kovács Béla 113, 134
 Kovács Imre 124
 Kovács István 106, 131
 Köböl József 105
 Kőszeg Ferenc 382, 403–408
 Kővágó József 200, 201
 Kristóf István 164, 189, 195, 222,
 Kukucska János 98
- Laki Mihály 391
 Lambrecht Miklós 431
 Lázár György 348, 349, 377, 380
 Lenin, Vlagyimir Iljics 88, 161, 196, 225, 372
 Lichtenstein, herceg 157
 Litván György 431
 Losonczy Géza 105, 124, 128, 134, 156, 195–201, 429
 Lőcsei Pál 431
 Löwenstein, Hubertus von 200
 Lukács György 105, 128, 133, 212, 334, 335
 Lumumba, Patrice 240
- Malenkov, Georgij Makszimilianovics 120, 121, 153
 Maléter Pál 131, 133, 134, 195, 196, 199–201, 429
 Márai Sándor 438

- Márkus György 332
 Márkus Mária 328, 329, 332
 Malinyin 106
 Marián István 431
 Marosán György 98, 105, 107, 150, 255
 Marx, Karl 331, 333, 372
 Matusek Tivadar 98
 Mécs Imre 392, 431
 Mensáros László 431
 Metternich, Klemens Lothar Wenzel 171
 Mező Imre 98
 Mikó Árpád 115
 Mikojan, Anasztaz Ivanovics 106–108, 121–123, 128
 Mindszenty József 114, 134–136, 157, 199, 200
 Molière, Jean-Baptiste Poquelin 345
 Molnár Erik 133
 Molnár Ernő 98
 Molnár Ferenc 431
 Molnár György József 115
 Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics 119, 120, 128
 Mrázovics 25, 26
 Munro, Leslie 239
 Münnich Ferenc 100, 105, 119, 128–133, 149, 150, 174, 182
 Nagy Balázs 197
 Nagy Bálint 382
 Nagy Elek 431
 Nagy Erzsébet 431
 Nagy Ferenc 26, 130, 199
 Nagy Imre 88, 92, 105–108, 113, 124, 128, 131, 134, 137, 150, 156, 195–201, 403, 429, 431, 469
 Nagy Józsefné 133
 Németh Károly 98
 Németh László 438
 Nezvál Ferenc 133
 Nyers Rezső 133, 469
 Obersovszky Gyula 431
 Olt Károly 24
 Pálffy György 98, 99, 255
 Pártay Tivadar 431
 Péter Gábor 26
 Petőfi Sándor 165, 171, 172
 Petri György 382
 Piros László 106
 Pius, XII., pápa 134
 Pomogáts Béla 431
 Poszpjelov, Pjotr Nyikolajevics 120, 121, 123
 Pozsgay Imre 416, 469, 524
 Prepeliczay István 469
 Puskás Ferenc 132
 Rác Sándor 431
 Radnóti Miklós 438
 Rajk László 24–26, 98–100, 255
 Rákosi Mátyás 25, 69, 74, 76, 97, 120, 153, 255, 256, 403
 Révai József 74, 98, 204
 Ribianszky Miklós 133
 Rónai Sándor 50, 98, 105, 107
 Rudas Ernő 98
 Sabin, Albert Bruce 239
 Sárközi Sándor 469
 Schönherz Zoltán 25
 Schöpflin Gyula 24
 Sevardnadze, Eduard 508
 Shakespeare, William 345
 Shchut, Mehmet 97
 Siroky, Viliam 97
 Sodano, Angelo 552
 Solt Otília 403–408
 Soltészné Pádár Ilona 499
 Solyom László 255
 Somogyi Miklós 152
 Stoica, Chivu 153
 Strougal, Lubomir 349
 Svernyik, Nyikolaj Mihajlovics 120, 121, 123
 Szabad György 469, 521, 523
 Szabó Gergely 133, 149
 Szabó Lőrinc 438
 Szabó Miklós 391, 392
 Szabó Piroska 39, 50
 Szaburov 119, 121, 123, 128
 Szakasits Árpád 107, 255
 Szalai András 98, 99
 Szálasi Ferenc 25
 Szántó Zoltán 105–107, 128
 Szecsenyi Endre 26
 Széll Jenő 24, 431
 Szerov, Valentyin Alekszandrovics 106, 121–123, 149
 Szilágyi József 195–198, 201, 429
 Szilágyi Józsefné 431
 Szoldatics, Dalibor 150
 Szőnyi Tibor 98, 99

- Sztálin, Joszif Visszarionovics 40
Szuszlov, Mihail Andrejevics 106–108, 121–123, 128, 153
Szűrös Mátyás 499, 524
- Takách-Tolvay 157
Tamási Áron 164–166
Tánczos Gábor 197
Táncsics Mihály 171
Tausz János 133
Teleki János 205, 469
Tildy Zoltán 107, 124, 130, 131, 134, 137, 195, 196, 199, 201
Tito, Joszip Broz 26, 40, 119–121, 151, 152
Tóbiás Áron 431
Tolsztoj, Lev Nyikolajevics 345
Tomán Károlyné 504
Truman, Harry S. 40
- Újhelyi Szilárd 431
Újhelyiné Haraszti Mária 431
Ungváry Rudolf 431
- Vajda Mihály 328, 331, 332
Varga Béla 199
Varga Csaba 469
Vargha János 392
Vas Zoltán 106
Vásárhelyi Miklós 195, 198, 201, 391, 431
Veres Péter 438
Víggh Károly 469
Vorosilov, Kliment Jefremovics 119–121, 123, 128
- Weisshaus Aladár 430
- Zétényi Zsolt 469
Zimányi Tibor 431
- Zsámboki Zoltán 431
Zsukov, Georgij Konsztantyinovics 119–123, 138